ทยฺยรฏฺฐสฺส
เตปิฏกำ

๒๕๔๙ พุทฺธวสฺเส

สุตฺตนฺตปิฏเก ขุทฺทกนิกายสฺส
ขุทฺทกปาฐ – ธมฺมปท – อุทาน –
อิติวุตฺตก – สุตฺตนิปาตปาลิ
ปาลิวิโสธกตฺเถเรหิ วิโสธิตา

ภูมิพลสฺส ปรมินฺทมหาราชวรสฺส
ปริปุณฺณสฏฺฐิวสฺเส สิริรชฺชมงฺคลมหกมฺมกาเล
ทยฺยสงฺฆมหาเถรสมาคเมน มุทฺทาปิตา

๒๕

ที่ระลึกในโอกาสพิธีรายสมบัติครบ ๖๐ ปี พุทธศักราช ๒๕๔๙

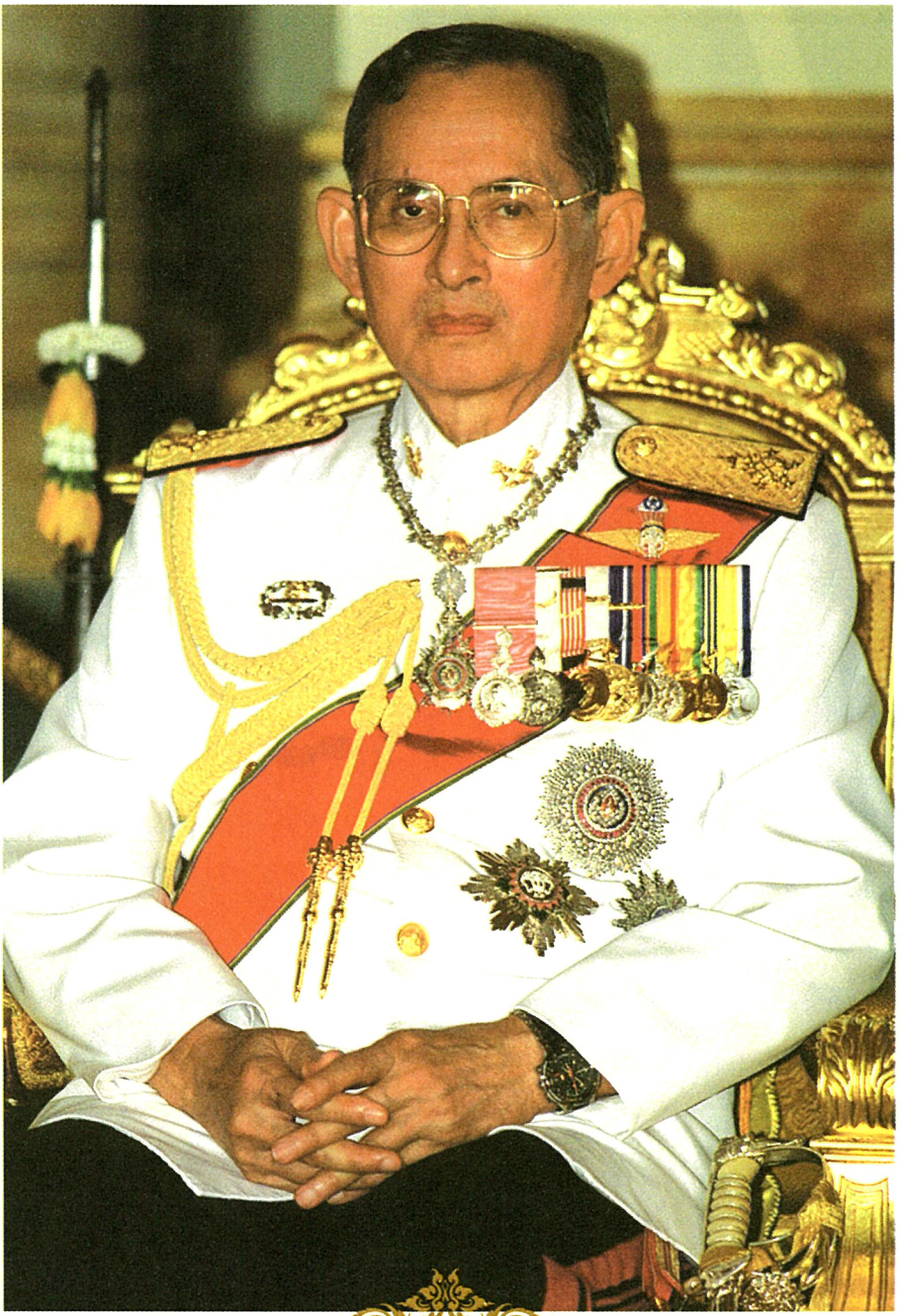

คำนำ

มหาเถรสมาคม ได้ปรารภการจัดกิจกรรมร่วมงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๙ แล้วมีมติให้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทย เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการผู้มีความรู้และทรงธรรมวินัยพิจารณาตรวจสอบแก้ไขต้นฉบับให้ถูกต้อง โดยใช้พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ ปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ เป็นต้นฉบับ เพราะได้ตระหนักถึงความสำคัญของพระไตรปิฎกในฐานะเป็นพระบรมศาสดาแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งพระมหากษัตริย์ไทยและประชาชนชาวไทยได้นับถือพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นศาสนาประจำชาติไทย และพระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ทรงเป็นพุทธมามกะและเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกมาโดยตลอด ดังที่ปรากฏเป็นหลักฐาน เช่น

ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง หลักที่ ๑ ด้าน ๒ *"คนเมืองสุโขทัยนี้มักทาน มักทรงศีล มักโอยทาน พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้า ท่วยปั่ว ท่วยนาง ลูกเจ้าขุน ทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชาย ทั้งผู้หญิง ฝูงท่วย มีศรัทธาใน***พระพุทธศาสนา** *ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน เมื่อออกพรรษากรานกฐินเดือนหนึ่งจึงแล้ว..."*

พระบรมสัตยาธิฏฐานของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ที่ตรัสประกาศแก่เทพยดาทั้งปวงว่า *"ให้บังเกิดมาในประยูรมหาเศวตฉัตร จะให้บำรุง***พระพุทธศาสนา** *ไฉนจึงมิช่วยให้สว่างแลเห็นช้าศึกเล่า" พอตกพระโอษฐ์ลง พระพายก็พัดควันอันเป็นหมอกมืดนั้นสว่างไป...*

น้ำพระราชหฤทัยและพระราชดำรัสของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช *"พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ จะให้เราเข้ารีตดังนั้นหรือ เรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่มาก เพราะในราชวงศ์ของเราก็นับถือ***พระพุทธศาสนา***มาช้านานแล้ว จะให้เปลี่ยน*

ศาสนา อย่างนี้เป็นการยากอยู่ และถ้าพระเจ้าผู้สร้างฟ้าสร้างดินจะต้องการให้คนทั่วโลกได้นับถือศาสนาอันเดียวกันแล้ว พระเจ้ามิจัดการให้เป็นเช่นนั้นเสียแล้วหรือ?" "จริงอยู่ เมื่อฟอลคอนในเวลาหมอบอยู่ข้างพระบาทเจ้ากรุงสยามได้แปลคำชักชวนที่พระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ ได้รับสั่งมากับราชทูตนั้น ฟอลคอนก็กลัวจนตัวสั่น และสมเด็จพระนารายณ์ทรงพระกรุณาโปรดให้อภัยแก่ฟอลคอน แต่ก็ได้รับสั่งว่า **ได้ทรงนับถือศาสนาอันได้นับถือต่อ ๆ กันมาถึง ๒,๒๒๙ ปีแล้ว เพราะฉะนั้น ที่จะให้พระองค์เปลี่ยนศาสนาเสียนั้นเป็นการที่พระองค์จะทำไม่ได้"**

พระราชปณิธานของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช

"อันตัวพ่อ	*ชื่อว่า*	*พระยาตาก*
ทนทุกข์ยาก	*กู้ชาติ*	*พระศาสนา*
ถวายแผ่นดิน	**ให้เป็น**	**พุทธบูชา**
แด่พระศาสนา	**สมณะ**	**พระพุทธโคดม**
ให้ยืนยง	*คงถ้วน*	*ห้าพันปี*
สมณะพราหมณ์ชี	*ปฏิบัติ*	*ให้พอสม*
เจริญสมถะ	*วิปัสสนา*	*พ่อชื่นชม*
ถวายบังคม	*รอยบาท*	*พระศาสดา*
คิดถึงพ่อ	*พ่ออยู่*	*คู่กับเจ้า*
ชาติของเรา	*คงอยู่*	*คู่พระศาสนา*
พุทธศาสนา	**อยู่ยง**	**คู่องค์กษัตรา**
พระศาสดา	*ฝากไว้*	*ให้คู่กัน"*

พระราชปณิธานของพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช

"ตั้งใจจะอุปถัมภก	*ยอยก***พระพุทธศาสนา**
ป้องกันขอบขัณฑสีมา	*รักษาประชาชนและมนตรี"*

พระราชศรัทธาของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย *"ศุภมัสดุ ๑๑๗๙ ศก... พระบาทสมเด็จบรมธรรมิกมหาราชารามาธิราช บรมนารถบรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว...* **ทรงพระราชศรัทธาจะยกรื้อวิสาขบูชามหายัญพิธี** *อันขาดประเพณีมานั้นให้กลับคืนเจียรฐิติกาล ปรากฏสำหรับแผ่นดินสืบไป จะให้เป็นอัตตัตถประโยชน์และปรัตถประโยชน์ ทรงพระราชศรัทธาจะให้สัตว์โลก ข้าขอบขัณฑเสมาทั้งปวงจำเริญอายุและอยู่เย็นเป็นสุขปราศจากทุกข์ภัยในชั่วนี้แลชั่วหน้า..."*

น้ำพระราชหฤทัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว *"ด้วยกำลังทรงพระมหากรุณาเมตตากับไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินเป็นอันมาก ทรงพระกรุณาดำรัสให้จดหมาย (คือ จด) กระแสพระราชโองการปฏิญาณยกพระนาม* **พระรัตนตรัยสรณาคมน์อันอุดมเป็นประธานพยานอันยิ่ง** *ให้เห็นความจริงในพระบรมหฤทัย แล้วทรงพระราชดำรัสยอมอนุญาตให้เจ้าพระยาพระคลังว่าที่สมุหพระกลาโหม พระยาศรีพัฒน์รัตนราชโกษา พระยาราชสุภาวดีกับขุนนางผู้น้อยทั้งปวง จงมีความสโมสรสามัคคีรสปรึกษาพร้อมกัน เมื่อเห็นว่าพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์ใดที่มีวัยวุฒิปรีชารอบรู้ราชานุวัตร* **จะเป็นศาสนูปถัมภกยกพระบวรพุทธศาสนา** *แลจะปกป้องไพร่ฟ้าอาณาประชาราษฎร์รักษาแผ่นดินให้เป็นสุขสวัสดิ์โดยยิ่ง เป็นที่ยินดีแก่มหาชนทั้งปวงได้ก็สุดแท้แต่จะเห็นดีประนีประนอมพร้อมใจกัน ยกพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์นั้นขึ้นเสวยมไหสวรรยาธิปัตย์ราชสืบสันตติวงศ์ดำรงราชประเพณีต่อไปเถิด อย่าได้กริ่งเกรงพระราชอัธยาศัยเลย เอาแต่ให้ได้เป็นสุขทั่วหน้า อย่าให้เกิดการรบราฆ่าฟันกันให้ได้ความทุกข์ร้อนแก่ราษฎร..."*

พระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ทรงประกาศพระราชทานส่วนพระราชกุศลในการที่ทรงบริจาคเพชรใหญ่ประดับพระอุณาโลมพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากร *"การพระราชบริจาคอันนี้ทรงพระราชดำริ เห็นว่าไม่ขัดขวางเป็นเหตุให้ท่านผู้ใดขุ่นเคืองขัดใจเลย* **พระนครนี้เป็น**

ถิ่นที่ของคนนับถือพระพุทธศาสนามาแต่เดิม ไม่ใช่แผ่นดินของศาสนาอื่น *คนที่ถือศาสนาอื่นมาแต่อื่นก็ดี อยู่ในเมืองนี้ก็ดี จะโทมนัสน้อยใจด้วยริษยาแก่พระพุทธศาสนาเพราะบูชาอันนี้ไม่ได้ ด้วยไม่ใช่เมืองของศาสนาตัวเลย ถ้าโทมนัสก็ชื่อว่าโลภล่วงเกินไป...”*

พระราชปฏิญาณและพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช *“ข้าพเจ้าจะไม่มีจิตยินดีน้อมไปในศาสดาอื่นนอกจาก*สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระธรรมอันพระองค์ได้ตรัสรู้ชอบดีแล้ว กับทั้งพระสงฆ์หมู่ใหญ่ *อันได้ประพฤติตามคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นเลยเป็นอันขาด จนตราบกว่าสิ้นชีวิต...”*

พระราชนิพนธ์และพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว “พระพุทธศาสนา*เป็นศาสนาสำหรับชาติเรา เราจำเป็นต้องถือด้วยความกตัญญูต่อบิดา มารดา และต้นโคตรวงศ์ของเรา... เมื่อรู้สึกแน่นอนแล้วว่า ศาสนาในสมัยนี้เป็นของที่แยกจากชาติไม่ได้... ถ้าข้าพเจ้าจะขอแก่ท่านทั้งหลายว่า* **พุทธศาสนาเป็นของไทย** เรามาชวนกันนับถือ**พระพุทธศาสนา***เถิด...* **ผู้ที่แปลงศาสนา คนเขาดูถูกยิ่งเสียกว่าผู้ที่แปลงชาติ...** *เพราะเหตุฉะนั้น เป็นความจำเป็นที่เราทั้งหลายผู้เป็นไทย จะต้องมั่นอยู่ใน***ศาสนาพระพุทธซึ่งเป็นศาสนาสำหรับชาติเรา...”** และพระองค์ได้พระราชทานความหมายแห่งไตรรงค์ไว้ดังนี้

“ขอร่ำรำพรรณบรรยาย ความคิดเครื่องหมาย
แห่งสีทั้งสามงามถนัด
ขาวคือบริสุทธิ์ศรีสวัสดิ์ **หมายพระไตรรัตน์**
และธรรมะคุ้มจิตไทย...”

พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว *“แต่บ้านเมืองในลานนาถึงกาลวิบัติ* **พระพุทธศาสนา***ก็เศร้าหมองจนสงฆมณฑล*

*เสื่อมทรามระส่ำระสายมาช้านาน... มาจนถึงรัชกาลสมเด็จพระปิยมหาราช พระบรมชนกนาถของเราจึงได้เริ่มทรงจัดการฟื้น***พระพุทธศาสนาในมณฑลนี้มาโดยทรงพระราชดำริจะให้พุทธจักรและอาณาจักรเจริญรุ่งเรืองสมกับสมัย** *เป็นต้นว่า ในการสั่งสอนประชาชนทั้งหลายให้รัฐบาลเอาเป็นธุระสั่งสอนส่วนคดีโลก ให้พระสงฆ์รับภาระการสั่งสอนส่วนคดีธรรมเป็นอุปการะแก่กัน ดังนี้ สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชของเราก็ได้โปรดให้จัดการสืบมาโดยทางนั้น"*

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลปัจจุบัน ได้ตรัสพระปฐมบรมราชโองการซึ่งเป็นพระราชปณิธานแก่ปวงชนชาวไทยในพระราชพิธีพระบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ ในพระบรมมหาราชวัง ว่า **"เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม"** ได้มีพระราชดำรัสตรัสลาผนวชต่อพระบรมวงศานุวงศ์ คณะองคมนตรี คณะรัฐมนตรี คณะทูตานุทูต สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และข้าราชการ ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๔๙๙ ว่า "โดยที่**พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติของเรา** *ทั้งตามความศรัทธาเชื่อมั่นของข้าพเจ้าก็เห็นเป็นศาสนาที่ดีศาสนาหนึ่ง เนื่องในบรรดาสัจธรรมคำสั่งสอนอันชอบด้วยเหตุผล จึงเคยคิดอยู่ว่า ถ้าโอกาสอำนวย ข้าพเจ้าควรจักได้บวชสักเวลาหนึ่งตามราชประเพณี ซึ่งจักเป็นทางสนองพระคุณบุรพการีตามคตินิยมด้วย..."* และได้มีพระราชดำรัสในโอกาสพระสันตะปาปา จอห์น พอล ที่ ๒ เข้าเฝ้า ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท เมื่อวันที่ ๑๐ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๒๗ ว่า **"คนไทยเป็นศาสนิกที่ดีทั่วกัน ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาประจำชาติ"**

การดำเนินงานตรวจชำระสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกให้คงความบริสุทธิ์แห่งพระบาลีพุทธพจน์ซึ่งเป็นหลักวิชาการทางพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องอาศัยความสุขุมคัมภีรภาพด้านความรู้ความชำนาญในภาษาบาลีของพระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตทั้งหลาย จึงนับว่าเป็นงานที่มี

ความสำคัญอย่างยิ่งและเป็นกุศลกิจอันยิ่งใหญ่ที่กระทำได้ยาก ดังนั้น การที่พระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตทั้งหลายมีอิทธิบาทธรรมร่วมกันตรวจชำระสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี จึงควรแก่การอนุโมทนาสาธุการของบรรดาพุทธบริษัททั้งหลาย เพราะตราบใดที่พระไตรปิฎกยังคงความบริสุทธิ์อยู่ ย่อมเป็นที่มั่นใจได้ว่า ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธก็ดำรงอยู่ ก่อให้เกิดสันติสุขแก่มวลมนุษยชาติตราบนั้น

ในนามของมหาเถรสมาคม ขอแสดงความชื่นชมยินดีต่อคณะกรรมการ คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกที่ได้ดำเนินการจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ นับเป็นการเฉลิมพระเกียรติและถวายเป็นพระราชกุศลแด่ สมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ เนื่องในวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ดังกล่าว

ขออานุภาพแห่งมหากุศลอันยิ่งใหญ่ที่เกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของพระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตทั้งหลายที่ได้ร่วมกันพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยซึ่งถือว่าเป็นพระบรมศาสดาแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในครั้งนี้ ได้โปรดอภิบาลคุ้มครองรักษาสมเด็จบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ตลอดถึงพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ ให้ทรงพระเกษมสำราญ มีพระชนมายุยิ่งยืนนาน สถิตมั่นเป็นมิ่งขวัญร่มเกล้าของเหล่าพสกนิกรชาวไทยสืบไปตลอดจิรัฐิติกาล เทอญ

สมเด็จพระพุฒาจารย์

(สมเด็จพระพุฒาจารย์)

ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

คำปรารภ

ศาสนธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เดิมทีนั้น เรียกว่า **พระธรรมวินัย** *พระธรรม* ได้แก่คำสั่งสอนที่แสดงหลักความจริงที่ควรรู้และแนะนำหลักความดีที่ควรประพฤติ *พระวินัย* ได้แก่ข้อบัญญัติที่ทรงวางไว้เป็นหลักกำกับความประพฤติให้เป็นระเบียบเรียบร้อยเสมอกัน กาลต่อมาเมื่อพระพุทธองค์เสด็จดับขันธปรินิพพาน พระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ทรงบัญญัติไว้ในกาลโอกาสต่าง ๆ มีความสำคัญยิ่งในฐานะเป็นพระบรมศาสดาแทนพระพุทธองค์ โดยมีหลักฐานปรากฏในมหาปรินิพพานสูตร (ที.ม. ๑๐/๒๑๖) ว่า ขณะที่ทรงพระประชวรจวนจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระพุทธองค์หาได้ทรงตั้งพระสาวกรูปใดรูปหนึ่งไว้ในตำแหน่งพระบรมศาสดาไม่ หากแต่ตรัสกะท่านพระอานนท์พุทธอุปัฏฐากว่า

โย โว อานนฺท มยา ธมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺญตฺโต, โส โว มมจฺจเยน สตฺถา.

แปลความว่า *"ดูก่อนอานนท์ ธรรมและวินัยอันใดที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่พวกเธอ ธรรมและวินัยอันนั้นจักเป็นศาสดาของพวกเธอโดยกาลล่วงไปแห่งเรา"*

จากพระพุทธพจน์นี้เป็นหลักฐานยืนยันถึงความสำคัญของพระธรรมวินัย ซึ่งได้รับการสังคายนารวบรวมประมวลเป็นบทสวดสำหรับสอบทานความถูกต้องมิให้คลาดเคลื่อนไปจากที่พระพุทธองค์ตรัสสั่งสอนจริงด้วยสังฆานุมัติพร้อมกันครั้งแรกโดยพระอรหันตเถระ ๕๐๐ รูป ภายหลังพุทธปรินิพพานได้ ๓ เดือน การสังคายนาพระธรรมวินัยในครั้งแรกนั้นได้ยกเอาพระพุทธพจน์ที่ทรงแสดงโปรดเวไนยสัตว์ตลอดระยะเวลา ๔๕ พรรษา ขึ้นสู่การพิจารณาสอบทานรับรองความบริสุทธิ์ถูกต้องในท่ามกลางสงฆ์ แล้วประมวลจัด

เป็นหมวด ไว้ ๓ หมวดใหญ่ เรียกว่า **พระไตรปิฎก** อันประกอบด้วย *พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก* และ*พระอภิธรรมปิฎก*

พระวินัยปิฎก *หมวดพระวินัย* ว่าด้วยพระพุทธบัญญัติที่ทรงวางหลักความประพฤติและมารยาทอันเป็นแบบอย่างเยี่ยงอารยชนของผู้เข้ามาบวชประพฤติพรหมจรรย์ชั้นสูงในพระพุทธศาสนา เป็นประมวลพระพุทธดำรัสตรัสสั่งสอนเกี่ยวกับศีลหรือสิกขาบทตลอดจนพิธีกรรมและขนบธรรมเนียมของพระสงฆ์ อันเป็นกฎระเบียบที่พระภิกษุและพระภิกษุณีต้องปฏิบัติโดยเคร่งครัด นอกจากนี้ยังได้ประมวลเหตุการณ์พุทธประวัติที่สำคัญๆ นับตั้งแต่แรกตรัสรู้เสวยวิมุตติสุขเป็นต้นไปพร้อมทั้งประวัติการทำสังคายนาไว้ด้วย มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น ๕ คัมภีร์ คือ *มหาวิภังค์ ภิกขุนีวิภังค์ มหาวรรค จุลลวรรค* และ*ปริวาร* โดยพระไตรปิฎกของไทยเราจัดพิมพ์เป็น ๘ เล่มหนังสือ ในจำนวน ๔๕ เล่ม ได้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ ๑ ถึงเล่มที่ ๘

พระสุตตันตปิฎก *หมวดพระสูตร* ว่าด้วยประมวลพระธรรมเทศนาตรัสบรรยายธรรมของพระพุทธองค์ที่ตรัสให้เหมาะแก่บุคคลและโอกาส เป็นประมวลหลักพุทธธรรมที่ทรงแสดงโดยบุคลาธิษฐานหรือทรงใช้สมมติโวหารตลอดจนบทคาถาประพันธ์ เรื่องเล่า และเรื่องราวชั้นเดิมที่แสดงถึงประวัติของพระพุทธองค์และพระอรหันตสาวกทั้งหลาย มี ๒๑,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น ๕ คัมภีร์ เรียกว่า *นิกาย ๕* คือ *ทีฆนิกาย มัชฌิมนิกาย สังยุตตนิกาย อังคุตตรนิกาย* และ*ขุททกนิกาย* โดยพระไตรปิฎกของไทยเราจัดพิมพ์เป็น ๒๕ เล่มหนังสือ ในจำนวน ๔๕ เล่ม ได้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ ๙ ถึงเล่มที่ ๓๓

พระอภิธรรมปิฎก *หมวดพระอภิธรรม* ว่าด้วยประมวลพระพุทธพจน์อันเกี่ยวกับหลักปรมัตถธรรมที่เป็นความหมายที่แท้จริงของสรรพสิ่ง เป็นประมวลคำอธิบายหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาล้วน ๆ โดยธรรมาธิษฐาน

คือไม่ยกบุคคล สถานที่ หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ อันเป็นสมมติบัญญัติเข้ามาประกอบความ มี ๔๒,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น ๗ คัมภีร์ คือ *ธัมมสังคณี วิภังค์ ธาตุกถา ปุคคลบัญญัติ กถาวัตถุ ยมก* และ*ปัฏฐาน* โดยพระไตรปิฎกของไทยเราจัดพิมพ์เป็น ๑๒ เล่มหนังสือ ในจำนวน ๔๕ เล่ม ได้แก่พระไตรปิฎกเล่มที่ ๓๔ ถึงเล่มที่ ๔๕

พระไตรปิฎก จัดเป็นหนึ่งในพระสัทธรรม ๓ คือปริยัตติสัทธรรมที่ประมวลไว้ซึ่งนวังคสัตถุศาสน์ทั้งหมด เป็นปทัฏฐานให้เกิดปฏิปัตติสัทธรรม คือศีล สมาธิ ปัญญา และนำไปสู่การบรรลุปฏิเวธสัทธรรม คือมรรค ผล นิพพานในที่สุด ดังนั้น จึงถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในทางพระพุทธศาสนา ดังพระปรารภของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ในคราวจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐ ความว่า

> *"พระไตรปิฎกเป็นพระคัมภีร์ที่รวบรวมคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่พระอรหันตสาวกได้รับภารธุระสั่งสอนสืบต่อกันมา เป็นพระคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา เท่ากับเป็นสัญลักษณ์ของพระบรมศาสดา พระภิกษุสามเณรและพุทธศาสนิกชนผู้สนใจพระพุทธศาสนามีความจำเป็นต้องศึกษาหาความรู้จากพระไตรปิฎก เพราะฉะนั้น คัมภีร์พระไตรปิฎกนี้พระเถรานุเถระแต่ปางก่อนจึงได้ช่วยกันรักษาสืบต่อกันมา ในการสร้างวัดวาอารามสมัยก่อนนั้น จะต้องสร้างหอไตรประจำวัด ซึ่งเป็นที่เก็บรักษาพระไตรปิฎกอันประกอบด้วยคัมภีร์ใบลาน พระภิกษุสามเณรผู้บวชในพระพุทธศาสนาจะเป็นศาสนทายาท ก็จำเป็นต้องศึกษาภาษาบาลีอันเป็นภาษาที่จารึกในคัมภีร์พระไตรปิฎก พร้อมทั้งอรรถกถา ฎีกา โยชนา สัททาวิเสส อันเป็นคัมภีร์ประกอบเพื่อให้เข้าใจเนื้อความพระไตรปิฎกนั้น พระมหากษัตริย์ทรงนับถือพระพุทธศาสนาในปางก่อน*

จึงได้ให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียนหาความรู้ในพระไตรปิฎกนั้นๆ ให้แตกฉาน เพื่อนำเอาความรู้มาสั่งสอนแก่พุทธศาสนิกชน สำหรับในประเทศไทย พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะมาตลอดสาย และได้ทรงให้พระภิกษุสงฆ์ได้ศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมคือพระไตรปิฎกนี้สืบต่อกันมา ทรงถือเป็นพระราชกิจสำคัญ มีการสอบพระปริยัติธรรมเพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้แสดงความรู้ที่ได้ศึกษาพระไตรปิฎกนั้นๆ และทรงปูนบำเหน็จความสามารถแก่พระภิกษุสามเณรผู้สอบไล่ได้พระปริยัติธรรม ซึ่งทุกวันนี้ได้ขยายวงกว้างออกมาเป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลีสนามหลวง ตลอดจนพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ให้พระภิกษุสามเณรผู้ทรงความรู้ทำการสังคายนาพระไตรปิฎก ถือเป็นการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลอันยิ่งใหญ่..."

พระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทได้รับการนำสืบๆ กันมาด้วย*ภาษามคธ* หรือ*ภาษาบาลี* อันหมายถึงภาษาที่รักษาไว้ซึ่งพระพุทธพจน์ โดยวิธีมุขปาฐะหรือมุขบาฐ คือวิธีทรงจำนำสืบต่อ ๆ กันด้วยการสาธยายท่องจำกัน สั่งสอนกันจากปากสู่ปาก หรือวิธีบอกเล่ากล่าวสอนจากอาจารย์สู่ศิษย์โดยโวหารต่างๆ เป็นเวลาถึง ๔ พุทธศตวรรษ จึงได้รับการจารึกเป็นลายลักษณ์อักษรลงในใบลานในคราวสังคายนาครั้งที่ ๕ ในประเทศศรีลังกา เมื่อพุทธศักราช ๔๓๓ ตลอดระยะเวลาดังกล่าวนี้ ถ้าในสมัยใดมีความฟั่นเฝือเลอะเลือนจำกันมาผิด มีข้อบกพร่องผิดพลาดอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือมีคำสอนของลัทธิอื่นเข้ามาปะปนในพระไตรปิฎก อันเป็นเหตุให้พระสงฆ์ประพฤติผิดหลักพระธรรมวินัย บรรดาพระอรหันต์หรือพระมหาเถระในยุคสมัยนั้นๆ ก็จะถือเอาเป็นภารธุระดำเนินการประชุมพระสงฆ์ทำสังคายนาเพื่อสอบทานสวดรับรองความถูกต้องพร้อมกันเป็นครั้ง ๆ โดยประวัติการทำสังคายนานั้น สามครั้งแรกทำในประเทศอินเดีย ครั้งที่ ๔ และครั้งที่ ๕

ทำในประเทศศรีลังกา ซึ่งในการทำสังคายนาครั้งที่ ๕ นี้เอง พระเถระสังคีติกาจารย์ทั้งหลายได้คำนึงถึงว่า *"ในอนาคต กุลบุตรคงมีศรัทธาน้อยลง และปัญญาที่จะทรงจำพระธรรมวินัยสืบอายุพระพุทธศาสนาคงน้อยลงด้วย ควรที่คณะสงฆ์จะสังคายนาพระธรรมวินัยแล้วลงบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร"* เพราะประจักษ์ที่พวกทมิฬไม่นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งปกครองประเทศศรีลังกาแล้วทำให้เกิดภัยพิบัติอย่างใหญ่หลวงต่อพระพุทธศาสนา เป็นเหตุให้พระภิกษุสาวกทั้งหลายต่างพากันปลีกตนไปอยู่ตามป่าเขาอย่างลำเค็ญ มีความฝืดเคืองด้วยภิกษาหาร ต้องอดทนอยู่อย่างลำบากถึง ๑๒ ปี แต่ท่านเหล่านั้นหาคำนึงถึงความลำบากทางกายของตนไม่ ต่างช่วยกันทรงจำพระไตรปิฎกท่านละหนึ่งนิกายบ้าง สองนิกายบ้าง ถึงแม้ไม่มีอะไรจะฉันเป็นภัตตาหาร ก็ฉันใบไม้แทน เพื่อให้ร่างกายมีกำลังทรงอยู่เพียงเพื่อสาธยายท่องบ่นทบทวนพระไตรปิฎกที่ทรงจำไว้นั้น ทั้งนี้เพื่อมิให้พระไตรปิฎกที่ทรงจำไว้นั้นสูญไปพร้อมกับชีวิตของท่าน เพราะขณะนั้นพระภิกษุสาวกที่ทรงจำพระไตรปิฎกได้มีจำนวนน้อยเต็มที บางท่านเกิดเตโชธาตุในท้องกำเริบก็ต้องนอนเอาทรายกลบท้อง เพื่อให้ดูดความร้อนจากร่างกายแล้วสาธยายทบทวนพระไตรปิฎกนั้นมิให้ลืมเลือนสูญหายไป เมื่อได้ประจักษ์ชัดถึงการทรงจำพระไตรปิฎกด้วยวิธีมุขปาฐะว่าไม่อาจจะรักษาพระไตรปิฎกไว้ได้ต่อไป จึงได้มีมติจารึกพระไตรปิฎกลงในใบลานเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยภาษามคธ พร้อมทั้งจารึกอรรถกถา (คัมภีร์อธิบายความแห่งพระไตรปิฎก) ด้วยภาษาสิงหล แล้วนำสืบเผยแผ่ไปยังประเทศต่างๆ ที่นับถือพระพุทธศาสนา และต่อมาเมื่อวิทยาการด้านการพิมพ์เจริญขึ้น ได้มีการพิมพ์พระไตรปิฎกเป็นรูปเล่มหนังสือ โดยใช้อักษรของประเทศนั้น ๆ จึงปรากฏเป็นพระไตรปิฎกฉบับอักษรสิงหล ฉบับอักษรเทวนาครี ฉบับอักษรพม่า ฉบับอักษรขอม ฉบับอักษรไทย ฉบับอักษรโรมัน ฉบับอักษรมอญ เป็นต้น และเมื่อจะจัด

พิมพ์หรือจัดสร้างซ้ำแต่ละครั้งเนื่องในวโรกาสสำคัญๆ ก็จะมีการสังคายนาตรวจชำระสอบทานเพื่อคงความบริสุทธิ์บริบูรณ์โดยการนำคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับอักษรต่าง ๆ มาเทียบเคียงกัน ตรวจสอบให้ลงกันสมกันเป็นสำคัญ โดยมีการจัดทำเครื่องหมายวรรคตอน จัดทำเชิงอรรถแสดงปาฐะที่ต่างกัน พร้อมทั้งจัดทำดัชนีคือปทานุกรม นามานุกรม คาถานุกรม และธัมมประเภทแสดงลำดับหมวดธรรม เพื่อสะดวกในการสืบค้นดังที่ปรากฏในปัจจุบัน

สำหรับประเทศไทย ได้นำพระไตรปิฎกจากประเทศศรีลังกามาสืบทอดศึกษาเล่าเรียนกันโดยลำดับ โดยในส่วนที่เกี่ยวกับการสังคายนาตรวจชำระสอบทานพระไตรปิฎกในประเทศไทย มีประวัติการดำเนินงานในแต่ละยุคสมัยที่พระบุรพมหากษัตริย์ไทยผู้ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภกและทรงเป็นพุทธมามกะ ทรงโปรดฯ รับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ดังปรากฏตามหลักฐานที่บันทึกไว้ ดังนี้

ในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราชแห่งเชียงใหม่ ได้มีการสังคายนาพระไตรปิฎกจารึกลงในใบลานด้วยอักษรธรรมล้านนาขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อพุทธศักราช ๒๐๒๐ ต่อมา ในสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ภายหลังจากที่ทรงกู้อิสรภาพจัดการบ้านเมืองไทยเสร็จแล้ว ทรงใฝ่พระทัยในการพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ทรงปรารภว่าพระไตรปิฎกกระจัดกระจายเสียหายไปมาก จึงทรงโปรดฯ ให้อัญเชิญพระไตรปิฎกจากเมืองนครศรีธรรมราชซึ่งมีความสมบูรณ์มารวบรวมไว้ที่กรุงธนบุรี เมื่อพุทธศักราช ๒๓๑๓

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี เมื่อพุทธศักราช ๒๓๓๑ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ ๑ ทรงโปรดฯ ให้รวบรวมคัมภีร์พระไตรปิฎกในส่วนที่กระจัดกระจายให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นแล้วทรงอาราธนาพระเถรานุเถระและเชิญราชบัณฑิตผู้ทรงความรู้ ให้ทำการสังคายนาตรวจ

ชำระพระไตรปิฎก แล้วทรงโปรดฯ ให้ช่างคัดลอกจำลองพระไตรปิฎกพร้อมทั้งอรรถกถาและฎีกาจารึกด้วยอักษรขอมลงในใบลาน จำนวน ๓,๗๘๖ ผูก พร้อมทั้งปิดทองหีบ ปกหน้า ปกหลัง และกรอบ เรียกว่า *พระไตรปิฎกฉบับทอง* ต่อมา พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ ๒ ทรงโปรดฯ ให้มีการซ่อมส่วนคัมภีร์พระไตรปิฎกที่ชำรุดให้สมบูรณ์ และทรงโปรดฯ ให้สร้างฉบับใหม่ขึ้นมาอีก เรียกว่า *ฉบับรดน้ำแดง* แม้ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ก็ทรงโปรดฯ ให้สร้างคัมภีร์พระไตรปิฎก ๕ ฉบับ มี*ฉบับรดน้ำเอก ฉบับเทพชุมนุม* เป็นต้น พร้อมทั้งทรงโปรดฯ ให้อาราธนาพระมหาเถระเข้าไปถวายพระธรรมเทศนาในพระบรมมหาราชวัง โดยให้เรียบเรียงพระไตรปิฎก อรรถกถา และฎีกา เป็นสำนวนพระธรรมเทศนา และในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ก็ทรงโปรดฯ ให้สร้างคัมภีร์พระไตรปิฎกที่ขาดหายไปให้ครบสมบูรณ์ พร้อมทั้งทรงโปรดฯ ให้สร้างฉบับใหม่ขึ้นมาอีก เรียกว่า *ฉบับล่องชาด*

พระไตรปิฎกทั้ง ๔ รัชสมัยแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ดังกล่าวมานี้ยังเป็นภาษาบาลีอักษรขอม ดังนั้น ในปีพุทธศักราช ๒๔๓๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ จึงทรงโปรดฯ ให้มีการสังคายนาชำระพระไตรปิฎกและปริวรรตบาลีอักษรขอมเป็นบาลีอักษรไทย และทรงโปรดฯ ให้จัดพิมพ์เป็นเล่มหนังสือขึ้นเป็นครั้งแรก จำนวน ๓๙ เล่ม รวม ๑,๐๐๐ ชุด เพื่อฉลองในวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี

ต่อมา พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงมีพระราชประสงค์อุทิศพระราชกุศลถวายแด่พระบรมเชษฐาธิราช พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ จึงทรงโปรดฯ ให้มีการตรวจชำระต้นฉบับที่ขาดหายไปเพิ่มอีกจากที่มีอยู่ ๓๙ เล่ม และจัดพิมพ์เป็น ๔๕ เล่ม จบบริบูรณ์ เพื่อให้เท่ากับจำนวนพรรษาที่พระพุทธเจ้าทรงบำเพ็ญ

พุทธกิจ การตรวจชำระพระไตรปิฎกครั้งนี้คณะสงฆ์กระทำอย่างโอฬารยิ่ง โดยปรับปรุงแก้ไขเครื่องหมายวรรคตอน ใช้เครื่องหมายพินทุแทนยามักการ เริ่มจัดทำตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๖๘ จนถึงปีพุทธศักราช ๒๔๗๓ จึงแล้วเสร็จ และเรียกชื่อพระไตรปิฎกฉบับนี้ว่า **สฺยามรฏฺฐสฺส เตปิฎกำ** : *พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ* พิมพ์จำนวน ๑,๕๐๐ ชุด ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่ได้มีการจัดพิมพ์คัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับอักษรไทยครบสมบูรณ์ และพระไตรปิฎกบาลีฉบับสยามรัฐนี้ได้มีการพิมพ์ซ้ำสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

อย่างไรก็ตาม พระไตรปิฎกที่ได้รับการตรวจชำระและจัดพิมพ์ทั้งหมดนับแต่สมัยโบราณมาจนถึงสมัยรัชกาลที่ ๗ เป็นภาษาบาลีหรือภาษามคธ แม้จะได้มีการแปลเป็นภาษาไทยมาช้านานแล้วตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา แต่ก็ยังมิได้มีการแปลอย่างเป็นทางการในนามของคณะสงฆ์ จึงต่อมา ในปีพุทธศักราช ๒๔๘๓ คณะสงฆ์โดยได้รับพระบรมราชูปถัมภ์จากพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ ได้ประชุมกันดำเนินการแปลพระไตรปิฎกภาษาบาลีเป็นภาษาไทยบริบูรณ์และจัดพิมพ์เป็นครั้งแรก เรียกว่า **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง** โดยแปลตามความในพระไตรปิฎกภาษาบาลี แล้วพิมพ์เป็นเล่ม ๒,๕๐๐ ชุด ชุดละ ๘๐ เล่ม เพื่อให้เท่ากับจำนวนพระชนมายุของพระพุทธเจ้าส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งแปลเป็นสำนวนเทศนา โดยถือเอาพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐเป็นต้นฉบับ พิมพ์ลงในใบลาน ๑,๒๕๐ กัณฑ์ เพื่อให้เท่ากับจำนวนพระอรหันตสาวกในครั้งพุทธกาลที่มาเฝ้าพระพุทธเจ้าโดยมินัดหมายเพื่อประชุมฟังพระโอวาทปาติโมกข์ในคราวจาตุรงคสันนิบาต ดิถีเพ็ญแห่งมาฆมาส อนึ่ง การแปลและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกครั้งนี้กระทำเพื่อเป็นการเฉลิมฉลองในโอกาสที่พระพุทธศาสนาได้ดำรงมั่นมาครบ ๒๕ พุทธศตวรรษ อีกส่วนหนึ่งด้วย

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงนี้ คณะสงฆ์ได้ดำเนินการตรวจชำระจัดพิมพ์สืบต่อมาเนื่องในวโรกาสสำคัญอีก ๓ วาระ รวมเป็น ๔ วาระด้วยกัน

กล่าวคือ วาระที่ ๒ พิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๑๔ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช เนื่องในมหามงคลวโรกาสที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี จำนวน ๒,๐๐๐ ชุด ชุดละ ๔๕ เล่ม วาระที่ ๓ พิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๒๑ จำนวน ๒,๐๐๐ ชุด และวาระที่ ๔ พิมพ์ในปีพุทธศักราช ๒๕๒๕ จำนวน ๓,๐๐๐ ชุด เนื่องในวโรกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ครบ ๒๐๐ ปี

ปีพุทธศักราช ๒๕๒๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงมีพระราชดำริว่า *พระพุทธวจนะอันเรียกว่าพระไตรปิฎกย่อมเป็นหนังสือที่ประมวลพระธรรมวินัยของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งยังบริบูรณ์และตั้งมั่นอยู่ตราบใด ก็ย่อมเป็นหลักของพุทธบริษัทที่จะปฏิบัติให้เป็นสัมมาปฏิบัติ ถึงความงอกงามรุ่งเรืองอยู่ตราบนั้น* จึงทรงมีพระราชศรัทธาเลื่อมใสพระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์ในการสังคายนาพระไตรปิฎกถวายตามที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ถวายพระพร เนื่องในมงคลดิถีที่มีพระชนมพรรษาจะบรรจบ ๕ รอบนักษัตร ในวันที่ ๕ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๓๐ และมีพระบรมราชโองการประกาศขออาราธนาสมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก สมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ พระสงฆ์เปรียญธรรมพร้อมด้วยศาสนบัณฑิต เป็นภารธุระดำเนินการสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี เพื่อความเจริญรุ่งเรืองสถาพรแห่งพระบวรพุทธศาสนาสืบไป

การสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกเนื่องในมหามงคลวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๕ รอบนักษัตร ในปีพุทธศักราช ๒๕๓๐ นี้ คณะสงฆ์ได้มอบให้กระทรวงศึกษาธิการโดยกรมการศาสนา ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับสนองงานคณะสงฆ์ขณะนั้นเป็นผู้รับผิดชอบโครงการ โดยรัฐบาลซึ่งมี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็น

นายกรัฐมนตรีขณะนั้นได้จัดสรรงบประมาณอุดหนุน และได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกอบพระราชพิธีพระฤกษ์ ณ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม แล้วได้ดำเนินการสังคายนาตรวจชำระในรูปของคณะกรรมการ ประกอบด้วย คณะกรรมการสังคีติการกสงฆ์ คณะกรรมการปาลิวิโสธกะ คณะกรรมาธิการแห่งสังคีติการกสงฆ์ คณะกรรมการศาสนบัณฑิต ทั้งฝ่ายบรรพชิตและฝ่ายคฤหัสถ์ และคณะกรรมการดำเนินการและประสานงาน และมีสังฆานุมัติให้ใช้ตำหนักสมเด็จ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เป็นสถานที่ตรวจชำระ โดยนำพระไตรปิฎกที่ได้ดำเนินการจัดพิมพ์เป็นฉบับหลวงแล้วนั้นมาตรวจสอบให้มีความถูกต้องทั้งฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย กล่าวคือ ในส่วนของฉบับภาษาบาลี ได้ใช้ **พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสยามรัฐ** เป็นต้นฉบับสอบเทียบกับพระไตรปิฎกฉบับอื่นๆ โดยได้ตั้งข้อ ย่อหน้า ยกหัวข้อสูตรหรือมาติกาให้เห็นชัดเจน และได้อ้างหน้าคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ ฉบับฉัฏฐสังคีติ (อักษรพม่า) ฉบับอักษรเทวนาครี และฉบับอักษรโรมัน ในบรรทัดแรกของหน้านั้นๆ เพื่อสะดวกต่อการค้นคว้าของนักศึกษา รวมทั้งบอกเลขบรรทัดแต่ละหน้าของพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีนี้ไว้ด้วย สำหรับฉบับภาษาไทย ได้นำ **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง** มาเป็นต้นฉบับในการตรวจสอบพิจารณาสำนวนแปล

การดำเนินการสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎกตามที่กล่าวมานี้ได้แล้วเสร็จทันพระราชพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบนักษัตร และเรียกชื่อพระไตรปิฎกฉบับนี้ว่า **ทยฺยรฏฺฐสฺส สงฺคีติเตปิฏกำ ๒๕๓๐ พุทฺธวสฺเส** : *พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐* โดยจัดพิมพ์ฉบับภาษาบาลีจำนวน ๑,๐๐๐ ชุด และจัดพิมพ์ฉบับภาษาไทย จำนวน ๓,๐๐๐ ชุด

ต่อมา พระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช ๒๕๓๐ ทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยดังกล่าวนี้ได้มีพุทธศาสนิกชนผู้มีจิตศรัทธา

สร้างถวายวัดจนหมดลง โดยเหตุที่พระไตรปิฎกนั้นเป็นพระคัมภีร์ที่มีความสำคัญ **คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม**จึงเตรียมการที่จะจัดพิมพ์ซ้ำ แต่เพื่อให้เป็นไปตามประเพณีที่ทำกันมา คือก่อนจะจัดพิมพ์พระไตรปิฎกแต่ละครั้งต้องมีการประชุมสงฆ์ผู้ทรงความรู้และศาสนบัณฑิตตรวจชำระสอบทานความถูกต้องในเบื้องต้น กอปรกับได้พิจารณาเห็นว่าพระไตรปิฎกฉบับสังคายนาฯ ในส่วนภาษาบาลีนั้น แม้จะดำเนินการตรวจชำระจากคณะกรรมการสังคีติการกสงฆ์ในครั้งนั้นมาแล้ว แต่ก็ยังมีปาฐะที่บกพร่องผิดพลาดอยู่บ้างในบางเล่ม บางสูตร บางข้อ ทั้งนี้เพราะมีข้อจำกัดด้านเวลาและขั้นตอนการจัดพิมพ์เป็นสำคัญ แม้ในส่วนฉบับภาษาไทยก็ปรากฏว่าสูตรเดียวกันซึ่งมีบทพระบาลีเหมือนกัน หรือข้อความพระบาลีอย่างเดียวกันแต่ปรากฏต่างที่กันกลับมีข้อความสำนวนแปลที่ไม่ลงกันสมกัน เป็นต้น ทั้งนี้เพราะเกิดจากคณะกรรมการแปลมีหลายชุดจึงแปลสำนวนต่างกัน แต่เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปว่า พระไตรปิฎกนั้นเป็นพระคัมภีร์สำคัญในพระพุทธศาสนาสำหรับศึกษาค้นคว้าอ้างอิงของพุทธบริษัท หาใช่เป็นหนังสืออ่านทั่วไปไม่ แม้จะเป็นฉบับภาษาไทยก็ควรที่จะมีเอกภาพในด้านสำนวนคำแปลที่เป็นแบบอย่างและมีมาตรฐานเป็นที่ยอมรับของบัณฑิตชน ดังนั้น เพื่อให้การจัดพิมพ์พระไตรปิฎกเผยแพร่ในปัจจุบันมีข้อบกพร่องผิดพลาดน้อยที่สุด คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมจึงแต่งตั้งคณะกรรมการสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกฉบับสังคายนา ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวนี้ได้มีฉันทานุมัติชำระสอบทานต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนา ทั้ง ๔๕ เล่ม เป็นอันดับแรก โดยกำหนดแนวทาง คือ ให้สอบทานคำแปลของพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาให้ถูกต้องสมบูรณ์ มิให้ตกหล่นคลาดเคลื่อนจากบทปาฐะในพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนา หากพบว่าตกหล่น ก็แปลเพิ่มให้สมบูรณ์ หากพบว่าคลาดเคลื่อน ก็แปลให้ถูกต้องตามนัยอรรถกถา และหากพบว่าสำนวนคำแปลของสูตรใด หรือข้อใดที่ปรากฏหลายที่ทั้งในเล่มเดียวกันหรือ

ต่างเล่มไม่ตรงกัน ซึ่งเมื่อเทียบเคียงกับฉบับภาษาบาลีแล้วปรากฏว่ามีข้อความพระบาลีอย่างเดียวกัน ก็ปรับแก้สำนวนให้ตรงกัน เป็นต้น

คณะกรรมการดังกล่าวนี้ได้เพียรพยายามดำเนินการตรวจสอบต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาสำเร็จเพียงขั้นตอนการสอบทานคำแปลมิให้ตกหล่นจากต้นฉบับภาษาบาลี โดยมิได้ปรับแก้สำนวนคำแปลที่ลักลั่นกันในบางสูตรให้ลงกันสมกัน จึงต่อมา คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคมได้มีมติให้ พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ. ๙, ราชบัณฑิต) วัดราชโอรสาราม รับเป็นภารธุระดำเนินการสานต่อในขั้นตอนที่เหลือให้สำเร็จเรียบร้อย ซึ่งในเบื้องต้น พระธรรมกิตติวงศ์ ได้นำต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนา ที่คณะกรรมการดังกล่าวได้สอบทานคำแปลกับฉบับภาษาบาลีไว้แล้วนั้นมาให้คณะศิษย์ดำเนินการบันทึกข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์เพื่อให้เกิดความสะดวกในการปรับแก้สำนวนและการเชื่อมโยงข้อมูลแล้วได้ศึกษาการใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อที่จะได้ดำเนินการปรับแก้สำนวนคำแปลในเครื่องคอมพิวเตอร์ด้วยตนเอง อันเป็นการลัดขั้นตอนที่ไม่ต้องพิมพ์ข้อมูลออกมาเป็นปรู๊ฟเพื่อตรวจและสั่งแก้ ซึ่งช่วยประหยัดทั้งด้านเวลาและวัสดุประกอบการพิมพ์ พร้อมทั้งได้เตรียมรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพระไตรปิฎกภาษาไทยจากแหล่งต่างๆ ที่พระโบราณาจารย์ได้แปลไว้ เช่น พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงและฉบับอื่นๆ เพื่อจัดหามาเป็นอุปการะสอบทานเทียบเคียงประกอบการปรับแก้สำนวนคำแปล และที่สำคัญ ได้นำคัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่นายพร รัตนสุวรรณ ได้ประชุมศาสนบัณฑิตตรวจชำระและจัดพิมพ์อย่างครบบริบูรณ์มาเป็นอุปกรณ์ประกอบการปรับแก้สำนวนคำแปลให้ถูกต้องตามพุทธาธิบาย นอกจากนี้ยังได้จัดหาซีดีรอมพระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ที่มหาวิทยาลัยมหิดลจัดทำไว้มาสืบค้นข้อความพระบาลีที่ซ้ำกันเพื่อจะได้ปรับสำนวนคำแปลให้เป็นเอกภาพกันอีกด้วย เมื่อเสร็จขั้นตอนการบันทึกข้อมูลดังกล่าวแล้ว จึงได้ดำเนินการ

ปรับแก้ข้อมูลสำนวนคำแปลพระไตรปิฎกภาษาไทยในเครื่องคอมพิวเตอร์ไปตามลำดับเล่ม จนแล้วเสร็จทั้ง ๔๕ เล่ม พร้อมที่จะให้พิสูจน์อักษรก่อนเสนออนุมัติจัดพิมพ์ แต่ได้พิจารณาเห็นว่า พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวงและฉบับสังคายนาที่พระโบราณาจารย์ได้แปลและจัดทำไว้นั้น มิได้ทำเชิงอรรถคือคำอธิบายศัพท์หรือข้อความที่ยากต่อความเข้าใจไว้ ดังนั้น เพื่อเอื้อประโยชน์ ในการอ่านพระไตรปิฎกให้เข้าใจสำหรับประชาชนทั่วไปและสามารถเป็นแหล่งค้นคว้าอ้างอิงที่ถูกต้องอันเหมาะแก่ยุคสมัยปัจจุบันที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ จึงได้เพิ่มขั้นตอนการจัดทำเชิงอรรถขึ้นโดยกำหนดแนวทางในการจัดทำ คือทำคำอธิบายเฉพาะคำศัพท์วิชาการทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกซึ่งแปลทับศัพท์ไว้หรือข้อความที่ยากต่อความเข้าใจ โดยตรวจดูคำอธิบายจากคัมภีร์อรรถกถาภาษาบาลีฉบับมหาจุฬาฯ ที่อธิบายหรือแยกประเภทศัพท์หรือข้อความแห่งพระบาลีนั้นๆ เป็นเบื้องต้นแล้วแปลสรุปความเป็นภาษาไทยที่กะทัดรัด พร้อมทั้งอ้างอิงคัมภีร์อรรถกถาเป็นอักษรย่อและบอกเล่มหรือหน้าไว้ในวงเล็บเพื่อประโยชน์ในการสืบค้นอ้างอิงของผู้ต้องการหลักฐานอ้างอิงหรือต้องการศึกษาพระพุทธศาสนาชั้นสูง ในกรณีคำแปลภาษาไทยที่ไม่นิยมใช้ซึ่งเกรงว่าคนทั่วไปอ่านแล้วไม่เข้าใจและต้องเสียเวลาเปิดดูความหมายในพจนานุกรม โดยที่คัมภีร์อรรถกถาก็ไม่ได้ให้คำอธิบายไว้ เช่น คำว่า *ทิม* ซึ่งหมายถึงศาลาแถวหรือห้องแถวสำหรับเป็นที่พักหรือเก็บของ ก็ได้ทำเชิงอรรถไว้โดยอ้างที่มาจากพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หรืออธิบายเพิ่มเติมตามสมควร พร้อมทั้งบอกหน้ากำกับไว้เพื่อการสืบค้น เป็นต้น ซึ่งขั้นตอนการจัดทำเชิงอรรถพร้อมทั้งจัดหน้าวรรคตอนนี้ได้อาศัยความละเอียดและใช้เวลาในการจัดทำเป็นอย่างมาก

การจัดทำต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาฯ เพื่อเสนอจัดพิมพ์ดังกล่าวนี้ ได้ใช้เวลาในการดำเนินการจัดทำเป็นเวลานาน จึงแล้วเสร็จเป็นข้อมูลต้นฉบับอยู่ในคอมพิวเตอร์ ในส่วนของการจัดทำต้นฉบับ

พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนาฯ นั้นยังมิได้มีการตรวจชำระสอบทานแต่อย่างใด จนถึงปีพุทธศักราช ๒๕๔๘ **คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม** ปรารภเหตุที่พระมหากษัตริย์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทรงดำรงอยู่ในฐานะองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกและทรงเป็นพุทธมามกะ พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์แต่ละพระองค์อันเกี่ยวเนื่องกับการพระพุทธศาสนานอกจากจะทรงอุปถัมภ์พระสงฆ์ให้สามารถบริหารงานปกครอง งานการศาสนศึกษา งานเผยแผ่ งานสาธารณูปการ งานสาธารณสงเคราะห์ และงานการศึกษาสงเคราะห์อย่างมีประสิทธิภาพแล้ว พระราชกรณียกิจอันเกี่ยวเนื่องกับการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาอีกส่วนหนึ่ง ก็คือทรงโปรดฯ ให้มีการตรวจชำระจัดพิมพ์พระไตรปิฎก ซึ่งพระราชกรณียกิจส่วนนี้ได้อำนวยผลให้พระสงฆ์และประชาชนมีหลักในการศึกษา ปฏิบัติ และเผยแผ่พระพุทธศาสนาอันก่อให้เกิดความดำรงมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนาคู่กับชาติไทยตราบเท่าทุกวันนี้ ดังนั้น ในมหามงคลโรกาสที่ **พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรรามาธิบดี จักรีนฤบดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ได้เสด็จเฉลิมถวัลยราชสมบัติเป็นพระมหากษัตริย์แห่งราชอาณาจักรไทย ตั้งแต่วันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๙ นับเวลาถึงปัจจุบัน เป็นปีที่ ๖๐** สมเด็จพระบรมบพิตรพระราชสมภารพระองค์ได้เสด็จดำรงสยามรัฐสีมาราชอาณาจักร ทรงประพฤติปฏิบัติพระองค์มั่นคงอยู่ในทศพิธราชธรรมและจักรวรรดิวัตร ประสิทธิ์ประสาทความไพบูลย์รุ่งเรืองวัฒนาสถาพร ทรงพระมหากรุณาแก่พสกนิกรถ้วนหน้า คณะสงฆ์โดยมหาเถรสมาคม สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่มีต่อพสกนิกร ประเทศชาติและพระพุทธศาสนา จึงมีมติให้จัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทย เพื่อเป็นการเฉลิมพระบุญญาธิการและเฉลิมพระเกียรติคุณพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเพื่อเป็นการสืบสานพระไตรปิฎกให้เป็น

หลักสำคัญของพระพุทธศาสนาในการศึกษาสัมมาปฏิบัติของพุทธบริษัท ซึ่งกิจกรรมส่วนนี้นับเป็นหนึ่งในแปดกิจกรรมเฉลิมพระเกียรติ ในวโรกาสมหามงคลสมัยที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ในปีพุทธศักราช ๒๕๔๙

ในการประชุมมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๗/๒๕๔๘ เมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๔๘ มหาเถรสมาคมได้มีมติเห็นชอบแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ ประกอบด้วยบรรพชิต ๔๑ รูป คฤหัสถ์ ๔ คน รวม ๔๕ รูป/คน โดยมี สมเด็จพระพุฒาจารย์ (เกี่ยว อุปเสโณ ป.ธ. ๙) วัดสระเกศ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เป็นประธานกรรมการ พระพรหมมุนี (จุนท์ พฺรหฺมคุตฺโต ป.ธ. ๙) วัดบวรนิเวศวิหาร พระพรหมเวที (สนิท ชวนปญฺโญ ป.ธ. ๙) วัดไตรมิตรวิทยาราม เป็นรองประธานกรรมการ และพระราชสุธี (โสภณ โสภณจิตฺโต ป.ธ. ๙) วัดเทวราชกุญชร เป็นเลขานุการ ซึ่งต่อมา เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๔๙ คณะกรรมการ ฯ นี้ได้ประชุมพิจารณาแนวทางในการดำเนินงานจัดพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาบาลีและภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ และได้ข้อสรุปเป็นแนวปฏิบัติว่า ในการดำเนินงานตรวจชำระพระไตรปิฎกภาษาบาลี ให้นำพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนา พุทธศักราช ๒๕๓๐ เป็นต้นฉบับในการตรวจชำระ และให้นำพระไตรปิฎกฉบับอื่นๆ มาเทียบเคียงโดยให้ทำเชิงอรรถในปาฐะที่ต่างกันไว้ ส่วนการตรวจชำระพระไตรปิฎกภาษาไทย ให้นำต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาฯ ที่พระธรรมกิตติวงศ์และคณะได้จัดทำไว้แล้วตามมติมหาเถรสมาคม มาตรวจสอบคำแปลและจัดทำหัวข้อให้ตรงกันกับพระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับสังคายนาฯ ที่คณะกรรมการตรวจชำระแล้ว ทั้งนี้ประธานคณะกรรมการฯ ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะทำงานกองงานพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เป็น ๓ กอง คือ

๑. คณะทำงานกองงานพระวินัยปิฎก จำนวน ๒๕ รูป/คน มี พระธรรมคุณาภรณ์ (เอื้อน หาสธมฺโม ป.ธ. ๙, Ph.D.) วัดสามพระยา เป็น ประธาน

๒. คณะทำงานกองงานพระสุตตันตปิฎก จำนวน ๑๙ รูป มี พระวิสุทธิวงศาจารย์ (วิเชียร อโนมคุโณ ป.ธ. ๙, พธ.ด. กิตติมศักดิ์) วัด ปากน้ำ เป็นประธาน

๓. คณะทำงานกองงานพระอภิธรรมปิฎก จำนวน ๒๑ รูป/คน มี พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ. ๙, Ph.D.) วัดพิชยญาติการาม เป็น ประธาน

ในการพิจารณาตรวจต้นฉบับพระไตรปิฎกภาษาบาลีนั้น ได้นำ พระไตรปิฎกภาษาบาลีฉบับอื่นๆ ทั้งในและต่างประเทศมาเทียบเคียง ตรวจสอบทำเชิงอรรถในปาฐะที่ต่างกัน จำนวน ๗ ฉบับ ประกอบด้วย พระไตรปิฎกบาลี อักษรไทย ๓ ฉบับ คือ (๑) ทยฺยรฏฺฐสฺส สงฺคีติเตปิฏกำ (๒๕๓๐ พุทฺธวสฺเส) (๒) สฺยามรฏฺฐสฺส เตปิฏกำ (๒๕๒๕ พุทฺธวสฺเส) (๓) มหาจุฬาเตปิฏกำ (อนุสฺสรณีย์ ๒๕๐๐ พุทฺธวสฺเส) และพระไตรปิฎก บาลีอักษรต่างประเทศ ๔ ฉบับ คือ (๑) ฉฏฺฐสงฺคีติเตปิฏกำ (พระไตรปิฎก บาลีอักษรพม่า ฉบับฉัฏฐสังคายนา พิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๘) (๒) อิงฺคลิสเตปิฏกำ (พระไตรปิฎกบาลีอักษรโรมัน ฉบับสมาคมบาลีปกรณ์) (๓) สีหฬเตปิฏกำ (พระไตรปิฎกบาลีอักษรสิงหล) (๔) นาลนฺทาเทวนาครีปาลิเตปิฏกำ (พระ ไตรปิฎกบาลีอักษรเทวนาครี ฉบับมหาวิทยาลัยนาลันทา)

คณะทำงานแต่ละกองงานได้เพียรพยายามพิจารณาตรวจต้นฉบับ พระไตรปิฎกทั้งภาษาบาลีและภาษาไทยตามที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็ม กำลังความสามารถ เริ่มตั้งแต่เดือนกันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๙ เป็นต้นมา จึงทำให้การพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี และฉบับภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ สำเร็จลุล่วงด้วยดี

บัดนี้ การพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกภาษาบาลีและภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในมหามงคลสมัยที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ได้บรรลุผลเสร็จสิ้นแล้ว นับว่าสำเร็จได้โดยอาศัยพระบารมีพระบรมเดชานุภาพแห่งองค์พระมหากษัตริยาธิราช กอปรด้วยความวิริยะอุตสาหะอุทิศเวลาเป็นพุทธบูชาของคณะกรรมการพระเถรานุเถระและศาสนบัณฑิตผู้ดำเนินการพิจารณาตรวจต้นฉบับและความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ขออานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัยและอานุภาพแห่งกุศลเจตนาในการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทยเฉลิมพระเกียรติฯ ครั้งนี้ จงเป็นพลวปัจจัยดลบันดาลให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช สมเด็จพระบรมบพิตร พระราชสมภารเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระราชโอรส พระราชธิดา พร้อมทั้งพระบรมวงศานุวงศ์ ทรงเจริญพระชนมายุยิ่งยืนนาน สถิตในไอศวรรยราชสมบัติ ทั้งสุขโสมนัสสวัสดีจงเกิดมีในที่ทุกสถาน ขอให้รัฐบาลในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจงประสบความสำเร็จในการบริหารราชการแผ่นดิน ขออาณาประชาราษฎร์และสรรพสัตว์ทุกหมู่เหล่าจงอยู่เย็นเป็นสุขภายใต้พระบรมโพธิสมภาร เจริญงอกงามในธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตลอดจิรัฐิติกาล เทอญ

สทา ทิปฺปตุ สทฺธมฺโม ตถาคตปฺปเวทิโต
ทสฺเสนฺโต สพฺพโลกสฺส อุชุมคฺคํ วิสุทฺธิยา.

ขอพระสัทธรรมที่พระตถาคตเจ้าทรงประกาศไว้ แสดงทางตรงเพื่อความบริสุทธิ์แก่โลกทั้งปวง จงรุ่งเรืองทุกเมื่อ เทอญ.

มหาเถรสมาคม

THE PAḶĪ ALPHABET
IN THAI AND ROMAN CHARACTERS

VOWELS

อ = a -า = ā ◌ิ = i ◌ี = ī ◌ุ = u ◌ู = ū เ- = e โ- = o

CONSONANTS WITH VOWEL "A"

ก = ka	ข = kha	ค = ga	ฆ = gha	ง = ṅa
จ = ca	ฉ = cha	ช = ja	ฌ = jha	ญ = ña
ฏ = ṭa	ฐ = ṭha	ฑ = ḍa	ฒ = ḍha	ณ = ṇa
ต = ta	ถ = tha	ท = da	ธ = dha	น = na
ป = pa	ผ = pha	พ = ba	ภ = bha	ม = ma

ย = ya ร = ra ล = la ว = va ส = sa ห = ha ฬ = ḷa ◌ = ṃ

VOWELS IN COMBINATION

ก = ka กา = kā กิ = ki กี = kī กุ = ku กู = kū เก = ke โก = ko

ข = kha ขา = khā ขิ = khi ขี = khī ขุ = khu ขู = khū เข = khe โข = kho

FIGURES

๑	๒	๓	๔	๕	๖	๗	๘	๙	๐
1	2	3	4	5	6	7	8	9	0

ทยฺยรฏฺฐสฺส เตปิฏเก
สงฺเกตวิญฺญาปนำ

อิ.	=	อิงฺคลิสเตปิฏกำ
ฉ.	=	ฉฏฺฐสงฺคีติเตปิฏกำ
ทยฺ.	=	ทยฺยรฏฺฐสฺส สงฺคีติเตปิฏกำ (๒๕๓๐ พุทฺธวสฺเส)
เท.	=	นาลนฺทาเทวนาคริปาลิเตปิฏกำ
โป.	=	โปราณเตปิฏกำ
มหา.	=	มหาจุฬาเตปิฏกำ (อนุสฺสรณียำ ๒๕๐๐ พุทฺธวสฺเส)
สี.	=	สีหฬเตปิฏกำ
สฺยา.	=	สฺยามรฏฺฐสฺส เตปิฏกำ (๒๕๒๕ พุทฺธวสฺเส)

สุตฺตนฺตปิฏเก ขุทฺทกนิกายสฺส
ขุทฺทกปาฐปาลิยา
กิตฺตนปตฺตํ

มาติกา		องฺเก
๑.	สรณตฺตยํ	๑
๒.	ทสสิกฺขาปทำ	๑
๓.	ทฺวตฺตึสาการา	๒
๔.	กุมารปญฺหา	๒
๕.	มงฺคลสุตฺตํ	๓
๖.	รตนสุตฺตํ	๕
๗.	ติโรกุฑฺฑสุตฺตํ	๙
๘.	นิธิกณฺฑสุตฺตํ	๑๐
๙.	เมตฺตสุตฺตํ	๑๒

ธมฺมปทปาลิ

๑. ยมกวคฺโค

๑.	จกฺขุปาลตฺเถรวตฺถุ	๑๔
๒.	มฏฺฐกุณฺฑลีวตฺถุ	๑๔
๓.	ติสฺสตฺเถรวตฺถุ	๑๔
๔.	กาฬียกฺขินีวตฺถุ	๑๕

มาติกา		องฺเก
๕.	โกสมฺพิกวตฺถุ	๑๕
๖.	จุลฺลกาลมหากาลเถรวตฺถุ	๑๕
๗.	เทวทตฺตวตฺถุ	๑๕
๘.	สญฺชยวตฺถุ	๑๖
๙.	นนฺทตฺเถรวตฺถุ	๑๖
๑๐.	จุนฺทสูกริกวตฺถุ	๑๖
๑๑.	ธมฺมิกอุปาสกวตฺถุ	๑๖
๑๒.	เทวทตฺตวตฺถุ	๑๖
๑๓.	สุมนาเทวีวตฺถุ	๑๗
๑๔.	เทฺวสหายกภิกฺขุวตฺถุ	๑๗

๒. อปฺปมาทวคฺโค

๑.	สามาวตีวตฺถุ	๑๘
๒.	กุมฺภโฆสกวตฺถุ	๑๘
๓.	จูฬปนฺถกวตฺถุ	๑๘
๔.	พาลนกฺขตฺตวตฺถุ	๑๘
๕.	มหากสฺสปตฺเถรวตฺถุ	๑๙
๖.	เทฺวสหายกภิกฺขุวตฺถุ	๑๙
๗.	สกฺกวตฺถุ	๑๙
๘.	อญฺญตรภิกฺขุวตฺถุ	๑๙
๙.	นิคมวาสีติสฺสตฺเถรวตฺถุ	๑๙

มาติกา **องฺเก**

๓. จิตฺตวคฺโค

๑. เมฆิยตฺเถรวตฺถุ ๒๐
๒. อญฺญตรภิกฺขุวตฺถุ ๒๐
๓. อุกฺกณฺจิตภิกฺขุวตฺถุ ๒๐
๔. สงฺฆรกฺขิตตฺเถรวตฺถุ ๒๐
๕. จิตฺตหตฺถตฺเถรวตฺถุ ๒๐
๖. ปญฺจสตภิกฺขุวตฺถุ ๒๑
๗. ปูติคตฺตติสฺสตฺเถรวตฺถุ ๒๑
๘. นนฺทโคปาลกวตฺถุ ๒๑
๙. โสเรยฺยตฺเถรวตฺถุ ๒๑

๔. ปุปฺผวคฺโค

๑. ปญฺจสตภิกฺขุวตฺถุ ๒๒
๒. มรีจิกมฺมฏฺฐานิกภิกฺขุวตฺถุ ๒๒
๓. วิฑูฑภวตฺถุ ๒๒
๔. ปติปูชิกาวตฺถุ ๒๒
๕. มจฺฉริโกสิยเสฏฺฐิวตฺถุ ๒๓
๖. ปาฏิกาชีวกวตฺถุ ๒๓
๗. ฉตฺตปาณิอุปาสกวตฺถุ ๒๓
๘. วิสาขาวตฺถุ ๒๓
๙. อานนฺทตฺเถรปญฺหวตฺถุ ๒๓
๑๐. มหากสฺสปตฺเถรปิณฺฑปาตทานวตฺถุ ๒๔
๑๑. โคธิกตฺเถรวตฺถุ ๒๔

มาติกา **องฺเก**

๑๒. ครหทินฺนวตฺถุ ๒๔

๕. พาลวคฺโค

๑. อญฺญตรปุริสวตฺถุ ๒๕
๒. มหากสฺสปตฺเถรสฺส สทฺธิวิหาริกวตฺถุ ๒๕
๓. อานนฺทเสฏฺฐิวตฺถุ ๒๕
๔. คณฺฐิเภทกโจรวตฺถุ ๒๕
๕. อุทายิตฺเถรวตฺถุ ๒๕
๖. ปาเจยฺยกภิกฺขุวตฺถุ ๒๖
๗. สุปฺปพุทฺธกุฏฺฐิวตฺถุ ๒๖
๘. กสกอุปาสกวตฺถุ ๒๖
๙. สุมนมาลาการวตฺถุ ๒๖
๑๐. อุปฺปลวณฺณาเถรีวตฺถุ ๒๖
๑๑. ชมฺพุกวตฺถุ ๒๖
๑๒. อหิเปตวตฺถุ ๒๗
๑๓. สฏฺฐิกูฏเปตวตฺถุ ๒๗
๑๔. สุธมฺมตฺเถรวตฺถุ ๒๗
๑๕. วนวาสีติสฺสสามเณรวตฺถุ ๒๗

๖. ปณฺฑิตวคฺโค

๑. ราธตฺเถรวตฺถุ ๒๘
๒. อสฺสชิปุนพฺพสุกวตฺถุ ๒๘
๓. ฉนฺนตฺเถรวตฺถุ ๒๘

มาติกา		องฺเก
๔.	มหากปฺปินตฺเถรวตฺถุ	๒๘
๕.	ปณฺฑิตสามเณรวตฺถุ	๒๘
๖.	ลกุณฺฑกภาทฺทิยตฺเถรวตฺถุ	๒๙
๗.	กาณมาตาวตฺถุ	๒๙
๘.	ปญฺจสตภิกฺขุวตฺถุ	๒๙
๙.	ธมฺมิกตฺเถรวตฺถุ	๒๙
๑๐.	ธมฺมสฺสวนวตฺถุ	๒๙
๑๑.	อาคนฺตุกภิกฺขุวตฺถุ	๓๐

๗. อรหนฺตวคฺโค

๑.	ชีวกวตฺถุ	๓๐
๒.	มหากสฺสปตฺเถรวตฺถุ	๓๐
๓.	เพลฏฺฐสีสตฺเถรวตฺถุ	๓๑
๔.	อนุรุทฺธตฺเถรวตฺถุ	๓๑
๕.	มหากจฺจายนตฺเถรวตฺถุ	๓๑
๖.	สารีปุตฺตตฺเถรวตฺถุ	๓๑
๗.	โกสมฺพิวาสีติสฺสตฺเถรวตฺถุ	๓๒
๘.	สารีปุตฺตตฺเถรวตฺถุ	๓๒
๙.	ขทิรวนิยเรวตตฺเถรวตฺถุ	๓๒
๑๐.	อญฺญตรอิตฺถิวตฺถุ	๓๒

มาติกา **องฺเก**

๘. สหสฺสวคฺโค

๑. ตมฺพทาฐิกโจรฆาตกวตฺถุ ๓๓
๒. ทารุจีริยตฺเถรวตฺถุ ๓๓
๓. กุณฺฑลเกสีเถรีวตฺถุ ๓๓
๔. อนตฺถปุจฺฉกพฺราหฺมณวตฺถุ ๓๓
๕. สารีปุตฺตตฺเถรสฺส มาตุลพฺราหฺมณวตฺถุ ๓๔
๖. สารีปุตฺตตฺเถรสฺส ภาคิเนยฺยพฺราหฺมณวตฺถุ ๓๔
๗. สารีปุตฺตตฺเถรสฺส สหายกพฺราหฺมณวตฺถุ ๓๔
๘. อายุวฑฺฒนกุมารวตฺถุ ๓๔
๙. สงฺกิจฺจสามเณรวตฺถุ ๓๔
๑๐. ขาณุโกณฺฑญฺญตฺเถรวตฺถุ ๓๕
๑๑. สปฺปทาสตฺเถรวตฺถุ ๓๕
๑๒. ปฏาจาราเถรีวตฺถุ ๓๕
๑๓. กิสาโคตมีวตฺถุ ๓๕
๑๔. พหุปุตฺติกาเถรีวตฺถุ ๓๕

๙. ปาปวคฺโค

๑. จูเฬกสาฏกวตฺถุ ๓๖
๒. เสยฺยสกตฺเถรวตฺถุ ๓๖
๓. ลาชเทวธีตาวตฺถุ ๓๖
๔. อนาถปิณฺฑิกเสฏฺฐิวตฺถุ ๓๖
๕. อสญฺญตปริกฺขารวตฺถุ ๓๗

มาติกา **องฺเก**

๖. พิฬาลปทกเสฏฺฐิวตฺถุ ๓๗
๗. มหาธนวาณิชวตฺถุ ๓๗
๘. กุกฺกุฏมิตฺตวตฺถุ ๓๗
๙. โกกสุนขลุทฺทกวตฺถุ ๓๗
๑๐. มณิการกุลูปกติสฺสตฺเถรวตฺถุ ๓๘
๑๑. ตโยชนวตฺถุ ๓๘
๑๒. สุปฺปพุทฺธสกฺยวตฺถุ ๓๘

๑๐. ทณฺฑวคฺโค

๑. ฉพฺพคฺคิยภิกฺขุวตฺถุ ๓๙
๒. ฉพฺพคฺคิยภิกฺขุวตฺถุ ๓๙
๓. สมฺพหุลกุมารวตฺถุ ๓๙
๔. โกณฺฑธานตฺเถรวตฺถุ ๓๙
๕. อุโปสถกมฺมวตฺถุ ๓๙
๖. อชครเปตวตฺถุ ๔๐
๗. มหาโมคฺคลฺลานตฺเถรวตฺถุ ๔๐
๘. พหุภณฺฑิกภิกฺขุวตฺถุ ๔๐
๙. สนฺตติมหามตฺตวตฺถุ ๔๑
๑๐. ปิโลติกติสฺสตฺเถรวตฺถุ ๔๑
๑๑. สุขสามเณรวตฺถุ ๔๑

มาติกา **องฺเก**

๑๑. ชราวคฺโค

๑. วิสาขายสหายิกาวตฺถุ ๔๒
๒. สิริมาวตฺถุ ๔๒
๓. อุตฺตราเถรีวตฺถุ ๔๒
๔. อธิมานิกภิกฺขุวตฺถุ ๔๒
๕. รูปนนฺทาเถรีวตฺถุ ๔๒
๖. มลฺลิกาเทวีวตฺถุ ๔๓
๗. โลพฺหาทายิตฺเถรวตฺถุ ๔๓
๘. ปรมโพธิวตฺถุ ๔๓
๙. มหาธนเสฏฺฐิปุตฺตวตฺถุ ๔๓

๑๒. อตฺตวคฺโค

๑. โพธิราชกุมารวตฺถุ ๔๔
๒. อุปนนฺทสกฺยปุตฺตวตฺถุ ๔๔
๓. ปธานิกติสฺสตฺเถรวตฺถุ ๔๔
๔. กุมารกสฺสปตฺเถรวตฺถุ ๔๔
๕. มหากาลอุปาสกวตฺถุ ๔๕
๖. เทวทตฺตวตฺถุ ๔๕
๗. สงฺฆเภทปริกสฺสนวตฺถุ ๔๕
๘. กาลตฺเถรวตฺถ ๔๕
๙. จุลฺลกาลอุปาสกวตฺถุ ๔๕
๑๐. อตฺตทตฺถเถรวตฺถุ ๔๖

มาติกา **องฺเก**

๑๓. โลกวคฺโค

๑. ทหรภิกฺขุวตฺถุ ๔๖
๒. สุทฺโธทนวตฺถุ ๔๖
๓. วิปสฺสกภิกฺขุวตฺถุ ๔๖
๔. อภยราชกุมารวตฺถุ ๔๗
๕. สมฺมชฺชนตฺเถรวตฺถุ ๔๗
๖. องฺคุลิมาลตฺเถรวตฺถุ ๔๗
๗. เปสการธีตาวตฺถุ ๔๗
๘. ตีสภิกฺขุวตฺถุ ๔๗
๙. จิญฺจมาณวิกาวตฺถุ ๔๗
๑๐. อสทิสทานวตฺถุ ๔๘
๑๑. อนาถปิณฺฑิกปุตฺตกาลวตฺถุ ๔๘

๑๔. พุทฺธวคฺโค

๑. มารธีตาวตฺถุ ๔๘
๒. ยมกปาฏิหาริยวตฺถุ ๔๙
๓. เอรกปตฺตนาคราชวตฺถุ ๔๙
๔. อานนฺทตฺเถรสฺส ปญฺหวตฺถุ ๔๙
๕. อนภิรติภิกฺขุวตฺถุ ๔๙
๖. อคฺคิทตฺตปุโรหิตวตฺถุ ๕๐
๗. อานนฺทตฺเถรสฺส ปญฺหวตฺถุ ๕๐
๘. สมฺพหุลภิกฺขุวตฺถุ ๕๐
๙. กสฺสปทสพลสฺส สุวณฺณเจติยวตฺถุ ๕๑

มาติกา **องฺเก**

๑๕. สุขคฺโค

๑. ญาตกานำ กลหวูปสมวตฺถุ ๕๑
๒. มารวตฺถุ ๕๑
๓. โกสลรญฺโญปราชยวตฺถุ ๕๒
๔. อญฺญตรกุลทาริกาวตฺถุ ๕๒
๕. อญฺญตรอุปาสกวตฺถุ ๕๒
๖. ปเสนทิโกสลวตฺถุ ๕๒
๗. ติสฺสตฺเถรวตฺถุ ๕๒
๘. สกฺกวตฺถุ ๕๓

๑๖. ปิยวคฺโค

๑. ตโยปพฺพชิตวตฺถุ ๕๔
๒. อญฺญตรกุฏุมฺพิกวตฺถุ ๕๔
๓. วิสาขาอุปาสิกาวตฺถุ ๕๔
๔. ลิจฺฉวีวตฺถุ ๕๔
๕. อนิตฺถิคนฺธกุมารวตฺถุ ๕๕
๖. อญฺญตรพฺราหฺมณวตฺถุ ๕๕
๗. ปญฺจสตทารกวตฺถุ ๕๕
๘. อนาคามิตฺเถรวตฺถุ ๕๕
๙. นนฺทิยวตฺถุ ๕๕

มาติกา **องฺเก**

๑๗. โกธวคฺโค

๑. โรหิณีขตฺติยกญฺญาวตฺถุ ๕๖
๒. อญฺญตรภิกฺขุวตฺถุ ๕๖
๓. อุตฺตราอุปาสิกาวตฺถุ ๕๖
๔. โมคฺคลฺลานตฺเถรปญฺหวตฺถุ ๕๖
๕. ภิกฺขูหิ ปุฏฺฐปญฺหวตฺถุ ๕๖
๖. ปุณฺณทาสีวตฺถุ ๕๗
๗. อตุลอุปาสกวตฺถุ ๕๗
๘. ฉพฺพคฺคิยวตฺถุ ๕๗

๑๘. มลวคฺโค

๑. โคฆาตกปุตฺตวตฺถุ ๕๘
๒. อญฺญตรพฺราหฺมณวตฺถุ ๕๘
๓. ติสฺสตฺเถรวตฺถุ ๕๙
๔. โลพฺภายิตฺเถรวตฺถุ ๕๙
๕. อญฺญตรกุลปุตฺตวตฺถุ ๕๙
๖. จูฬสาริภิกฺขุวตฺถุ ๕๙
๗. ปญฺจอุปาสกวตฺถุ ๖๐
๘. ติสฺสทหรวตฺถุ ๖๐
๙. ปญฺจอุปาสกวตฺถุ ๖๐
๑๐. เมณฺฑกเสฏฺฐิวตฺถุ ๖๐
๑๑. อุชฺฌานสญฺญิตฺเถรวตฺถุ ๖๑
๑๒. สุภทฺทวตฺถุ ๖๑

มาติกา **องฺเก**

๑๙. ธมฺมฏฺฐวคฺโค

๑. วินิจฺฉยมหามตฺตวตฺถุ ๖๑
๒. ฉพฺพคฺคิยวตฺถุ ๖๑
๓. เอกุทานตฺเถรวตฺถุ ๖๒
๔. ลกุณฺฑกภทฺทิยตฺเถรวตฺถุ ๖๒
๕. สมฺพหุลภิกฺขุวตฺถุ ๖๒
๖. หตฺถกวตฺถุ ๖๒
๗. อญฺญตรพฺราหฺมณวตฺถุ ๖๓
๘. ติตฺถิยวตฺถุ ๖๓
๙. อริยพาลิสิกวตฺถุ ๖๓
๑๐. สมฺพหุลภิกฺขุวตฺถุ ๖๓

๒๐. มคฺควคฺโค

๑. ปญฺจสตภิกฺขุวตฺถุ ๖๔
๒. อปรํ ปญฺจสตภิกฺขุวตฺถุ ๖๔
๓. อปรํ ปญฺจสตภิกฺขุวตฺถุ ๖๔
๔. อปรํ ปญฺจสตภิกฺขุวตฺถุ ๖๕
๕. ปธานกมฺมิกติสฺสตฺเถรวตฺถุ ๖๕
๖. สูกรเปตวตฺถุ ๖๕
๗. โปฏฺฐิลตฺเถรวตฺถุ ๖๕
๘. มหลฺลกตฺเถรวตฺถุ ๖๖
๙. สารีปุตฺตตฺเถรสฺส สทฺธิวิหาริกวตฺถุ ๖๖

มาติกา		องฺเก
๑๐.	มหาธนวาณิชวตฺถุ	๖๖
๑๑.	กิสาโคตมีวตฺถุ	๖๖
๑๒.	ปฏาจาราวตฺถุ	๖๗

๒๑. ปกิณฺณกวคฺโค

๑.	อตฺตโนปุพฺพกวตฺถุ	๖๗
๒.	กุกฺกุฏณฺฑขาทิกาวตฺถุ	๖๗
๓.	ภทฺทิยภิกฺขุวตฺถุ	๖๗
๔.	ลกุณฺฑกภทฺทิยตฺเถรวตฺถุ	๖๘
๕.	ทารุสากฏิกวตฺถุ	๖๘
๖.	วชฺชิปุตฺตกภิกฺขุวตฺถุ	๖๙
๗.	จิตฺตคหปติวตฺถุ	๖๙
๘.	จูฬสุภทฺทาวตฺถุ	๖๙
๙.	เอกวิหาริตฺเถรวตฺถุ	๖๙

๒๒. นิรยวคฺโค

๑.	สุนฺทรีปริพฺพาชิกาวตฺถุ	๗๐
๒.	ทุกฺขปีฬิตสตฺตวตฺถุ	๗๐
๓.	วคฺคุมุทาตีริยภิกฺขุวตฺถุ	๗๐
๔.	เขมกเสฏฺฐิปุตฺตวตฺถุ	๗๐
๕.	ทุพฺพจภิกฺขุวตฺถุ	๗๑
๖.	อิสฺสาปกตอิตฺถีวตฺถุ	๗๑

มาติกา **องฺเก**

๗. สมฺพหุลภิกฺขุวตฺถุ ๗/๑
๘. นิคณฺฐวตฺถุ ๗/๒
๙. ติตฺถิยสาวกวตฺถุ ๗/๒

๒๓. นาควคฺโค

๑. อตฺตโนวตฺถุ ๗/๒
๒. หตฺถาจริยปุพฺพกภิกฺขุวตฺถุ ๗/๓
๓. ปริชิณฺณพฺราหฺมณปุตฺตวตฺถุ ๗/๓
๔. ปเสนทิโกสลราชวตฺถุ ๗/๓
๕. สานุสามเณรวตฺถุ ๗/๓
๖. ปาเวยฺยกหตฺถิวตฺถุ ๗/๔
๗. สมฺพหุลภิกฺขุวตฺถุ ๗/๔
๘. มารวตฺถุ ๗/๔

๒๔. ตณฺหาวคฺโค

๑. กปิลมจฺฉวตฺถุ ๗/๕
๒. สูกรโปติกาวตฺถุ ๗/๖
๓. วิพฺภนฺตภิกฺขุวตฺถุ ๗/๖
๔. พนฺธนาคารวตฺถุ ๗/๗
๕. เขมาเถรีวตฺถุ ๗/๗
๖. อุคฺคเสนเสฏฺฐิปุตฺตวตฺถุ ๗/๗

มาติกา **องฺเก**

๗. จูฬธนุคฺคหปณฺฑิตวตฺถุ ๗๘
๘. มารวตฺถุ ๗๘
๙. อุปกาชีวกวตฺถุ ๗๘
๑๐. สกฺกเทวราชวตฺถุ ๗๙
๑๑. อปุตฺตกเสฏฺฐิวตฺถุ ๗๙
๑๒. องฺกุรวตฺถุ ๗๙

๒๕. ภิกฺขุวคฺโค

๑. ปญฺจภิกฺขุวตฺถุ ๘๐
๒. หตฺถฆาตกภิกฺขุวตฺถุ ๘๐
๓. โกกาลิกวตฺถุ ๘๐
๔. ธมฺมารามตฺเถรวตฺถุ ๘๐
๕. อญฺญตรวิปกฺขเสวกภิกฺขุวตฺถุ ๘๑
๖. ปญฺจคฺคทายกพฺราหฺมณวตฺถุ ๘๑
๗. สมฺพหุลภิกฺขุวตฺถุ ๘๑
๘. ปญฺจสตภิกฺขุวตฺถุ ๘๒
๙. สนฺตกายตฺเถรวตฺถุ ๘๒
๑๐. นงฺคลกูฏตฺเถรวตฺถุ ๘๓
๑๑. วกฺกลิตฺเถรวตฺถุ ๘๓
๑๒. สุมนสามเณรวตฺถุ ๘๓

มาติกา **องฺเก**

๒๖. พฺราหฺมณวคฺโค

๑.	ปสาทพหุลพฺราหฺมณวตฺถุ	๘๔
๒.	สมฺพหุลภิกฺขุวตฺถุ	๘๔
๓.	มารวตฺถุ	๘๔
๔.	อญฺญตรพฺราหฺมณวตฺถุ	๘๔
๕.	อานนฺทตฺเถรวตฺถุ	๘๔
๖.	อญฺญตรปพฺพชิตวตฺถุ	๘๕
๗.	สารีปุตฺตตฺเถรวตฺถุ	๘๕
๘.	มหาปชาปตีโคตมีวตฺถุ	๘๕
๙.	สารีปุตฺตตฺเถรวตฺถุ	๘๕
๑๐.	ชฏิลพฺราหฺมณวตฺถุ	๘๕
๑๑.	กุหกพฺราหฺมณวตฺถุ	๘๖
๑๒.	กิสาโคตมีวตฺถุ	๘๖
๑๓.	อญฺญตรพฺราหฺมณวตฺถุ	๘๖
๑๔.	อุคฺคเสนเสฏฺฐิปุตฺตวตฺถุ	๘๖
๑๕.	เทวพฺราหฺมณวตฺถุ	๘๖
๑๖.	อกฺโกสกภารทฺวาชวตฺถุ	๘๗
๑๗.	สารีปุตฺตตฺเถรวตฺถุ	๘๗
๑๘.	อุปฺปลวณฺณาเถรีวตฺถุ	๘๗
๑๙.	อญฺญตรพฺราหฺมณวตฺถุ	๘๗
๒๐.	เขมาภิกฺขุนีวตฺถุ	๘๗
๒๑.	ปพฺภารวาสีติสฺสตฺเถรวตฺถุ	๘๗

มาติกา **องฺเก**

๒๒. อญฺญตรภิกฺขุวตฺถุ ๘๘
๒๓. สามเณรวตฺถุ ๘๘
๒๔. มหาปนฺถกตฺเถรวตฺถุ ๘๘
๒๕. ปิลินฺทวจฺฉตฺเถรวตฺถุ ๘๘
๒๖. อญฺญตรตฺเถรวตฺถุ ๘๘
๒๗. สารีปุตฺตตฺเถรวตฺถุ ๘๘
๒๘. มหาโมคฺคลฺลานตฺเถรวตฺถุ ๘๙
๒๙. เรวตตฺเถรวตฺถุ ๘๙
๓๐. จนฺทาภตฺเถรวตฺถุ ๘๙
๓๑. สีวลิตฺเถรวตฺถุ ๘๙
๓๒. สุนฺทรสมุทฺทตฺเถรวตฺถุ ๘๙
๓๓. โชติกตฺเถรวตฺถุ ๘๙
๓๔. ปฐมนฏปุพฺพกวตฺถุ ๙๐
๓๕. ทุติยนฏปุพฺพกวตฺถุ ๙๐
๓๖. วงฺคีสตฺเถรวตฺถุ ๙๐
๓๗. ธมฺมทินฺนาเถรีวตฺถุ ๙๐
๓๘. องฺคุลิมาลตฺเถรวตฺถุ ๙๐
๓๙. เทวหิตพฺราหฺมณวตฺถุ ๙๑
อุทฺทานคาถา ๙๑

มาติกา **องฺเก**

อุทานปาลิ

๑. โพธิวคฺโค

๑.	ปฐมโพธิสุตฺตํ	๙๓
๒.	ทุติยโพธิสุตฺตํ	๙๔
๓.	ตติยโพธิสุตฺตํ	๙๕
๔.	อชปาลนิโคฺรธสุตฺตํ	๙๖
๕.	เถรสุตฺตํ	๙๗
๖.	มหากสฺสปสุตฺตํ	๙๘
๗.	ปาวาสุตฺตํ	๙๙
๘.	สงฺคามชิสุตฺตํ	๙๙
๙.	ชฏิลสุตฺตํ	๑๐๑
๑๐.	พาหิยสุตฺตํ	๑๐๑

๒. มุจฺจลินฺทวคฺโค

๑.	มุจฺจลินฺทสุตฺตํ	๑๐๖
๒.	ราชสุตฺตํ	๑๐๗
๓.	ทณฺฑสุตฺตํ	๑๐๙
๔.	สกฺการสุตฺตํ	๑๐๙
๕.	อุปาสกสุตฺตํ	๑๑๑
๖.	คพฺภินีสุตฺตํ	๑๑๒
๗.	เอกปุตฺตกสุตฺตํ	๑๑๓

มาติกา **องฺเก**

๘. สุปฺปวาสาสุตฺตํ ๑๑๔
๙. วิสาขาสุตฺตํ ๑๒๐
๑๐. กาฬิโคธาภทฺทิยสุตฺตํ ๑๒๐

๓. นนฺทวคฺโค

๑. กมฺมสุตฺตํ ๑๒๔
๒. นนฺทสุตฺตํ ๑๒๔
๓. ยโสชปุตฺตสุตฺตํ ๑๒๙
๔. สารีปุตฺตสุตฺตํ ๑๓๔
๕. โกลิตสุตฺตํ ๑๓๔
๖. ปิลินฺทวจฺฉสุตฺตํ ๑๓๕
๗. สกฺกทานสุตฺตํ ๑๓๖
๘. ปิณฺฑปาติกสุตฺตํ ๑๓๘
๙. สิปฺปสุตฺตํ ๑๔๐
๑๐. โลกสุตฺตํ ๑๔๓

๔. เมฆิยวคฺโค

๑. เมฆิยสุตฺตํ ๑๔๕
๒. อุทฺธตสุตฺตํ ๑๕๑
๓. โคปาลกสุตฺตํ ๑๕๑
๔. ยกฺขปหารสุตฺตํ ๑๕๓
๕. นาคสุตฺตํ ๑๕๖

มาติกา **องฺเก**

๖. ปิณฺโฑภารทฺวาชสุตฺตํ ๑๕๘
๗. สารีปุตฺตสุตฺตํ ๑๕๙
๘. สุนฺทรีสุตฺตํ ๑๕๙
๙. อุปเสนวงฺคนฺตปุตฺตสุตฺตํ ๑๖๔
๑๐. สารีปุตฺตอุปสมสุตฺตํ ๑๖๔

๕. โสณวคฺโค

๑. ปิยตรสุตฺตํ ๑๖๖
๒. อปฺปายุกสุตฺตํ ๑๖๗
๓. สุปฺปพุทฺธกุฏฺฐิสุตฺตํ ๑๖๘
๔. กุมารกสุตฺตํ ๑๗๑
๕. อุโปสถสุตฺตํ ๑๗๒
๖. โสณสุตฺตํ ๑๘๑
๗. กงฺขาเรวตสุตฺตํ ๑๘๗
๘. อานนฺทสุตฺตํ ๑๘๘
๙. สธายมานสุตฺตํ ๑๘๙
๑๐. จูฬปนฺถกสุตฺตํ ๑๘๙

๖. ชจฺจนฺธวคฺโค

๑. อายุสงฺขาโรสฺสชฺชนสุตฺตํ ๑๙๑
๒. สตฺตชฏิลสุตฺตํ ๑๙๗
๓. ปจฺจเวกขณสุตฺตํ ๒๐๐

มาติกา		องฺเก
๔.	ปฐมนานาติตฺถิยสุตฺตํ	๒๐๐
๕.	ทุติยนานาติตฺถิยสุตฺตํ	๒๐๖
๖.	ตติยนานาติตฺถิยสุตฺตํ	๒๐๙
๗.	สุภูติสุตฺตํ	๒๑๔
๘.	คณิกาสุตฺตํ	๒๑๔
๙.	อุปาติธาวนฺติสุตฺตํ	๒๑๖
๑๐.	อุปฺปชฺชนฺติสุตฺตํ	๒๑๖

๗. จูฬวคฺโค

๑.	ปฐมลกุณฺฑกภฺทิยสุตฺตํ	๒๑๙
๒.	ทุติยลกุณฺฑกภทฺทิยสุตฺตํ	๒๒๐
๓.	ปฐมสตฺตสุตฺตํ	๒๒๐
๔.	ทุติยสตฺตสุตฺตํ	๒๒๑
๕.	อปรลกุณฺฑกภทฺทิยสุตฺตํ	๒๒๒
๖.	ตณฺหาสงฺขยสุตฺตํ	๒๒๓
๗.	ปปญฺจขยสุตฺตํ	๒๒๔
๘.	กจฺจานสุตฺตํ	๒๒๔
๙.	อุทปานสุตฺตํ	๒๒๕
๑๐.	อุเทนสุตฺตํ	๒๒๗

มาติกา **องฺเก**

๘. ปาฏลิคามิยวคฺโค

๑.	ปฐมนิพฺพานปฏิสํยุตฺตสุตฺตํ	๒๒๙
๒.	ทุติยนิพฺพานปฏิสํยุตฺตสุตฺตํ	๒๒๙
๓.	ตติยนิพฺพานปฏิสํยุตฺตสุตฺตํ	๒๓๐
๔.	จตุตฺถนิพฺพานปฏิสํยุตฺตสุตฺตํ	๒๓๑
๕.	จุนฺทสุตฺตํ	๒๓๑
๖.	ปาฏลิคามิยสุตฺตํ	๒๓๘
๗.	ทฺวิธาปถสุตฺตํ	๒๔๕
๘.	วิสาขาสุตฺตํ	๒๔๖
๙.	ปฐมทพฺพสุตฺตํ	๒๔๘
๑๐.	ทุติยทพฺพสุตฺตํ	๒๔๙

อิติวุตฺตกปาลิ

๑. เอกกนิปาโต

๑. ปฐมวคฺโค

๑.	โลภสุตฺตํ	๒๕๒
๒.	โทสสุตฺตํ	๒๕๒
๓.	โมหสุตฺตํ	๒๕๓
๔.	โกธสุตฺตํ	๒๕๓
๕.	มกฺขสุตฺตํ	๒๕๔

มาติกา **องฺเก**

๖. มานสุตฺตํ ๒๕๔
๗. สพฺพปริญฺญาสุตฺตํ ๒๕๕
๘. มานปริญฺญาสุตฺตํ ๒๕๕
๙. โลภปริญฺญาสุตฺตํ ๒๕๖
๑๐. โทสปริญฺญาสุตฺตํ ๒๕๖

๒ ทุติยวคฺโค

๑. โมหปริญฺญาสุตฺตํ ๒๕๘
๒. โกธปริญฺญาสุตฺตํ ๒๕๘
๓. มกฺขปริญฺญาสุตฺตํ ๒๕๙
๔. อวิชฺชานีวรณสุตฺตํ ๒๕๙
๕. ตณฺหาสโยชนสุตฺตํ ๒๖๐
๖. ปฐมเสขสุตฺตํ ๒๖๐
๗. ทุติยเสขสุตฺตํ ๒๖๑
๘. สงฺฆเภทสุตฺตํ ๒๖๑
๙. สงฺฆสามคฺคีสุตฺตํ ๒๖๒
๑๐. ปทุฏฺฐจิตฺตสุตฺตํ ๒๖๓

๓. ตติยวคฺโค

๑. ปสนฺนจิตฺตสุตฺตํ ๒๖๔
๒. เมตฺตสุตฺตํ ๒๖๔
๓. อุภยตฺถสุตฺตํ ๒๖๖

มาติกา **องฺเก**

๔. อฏฺฐิปุญฺชสุตฺตํ ๒๖๖
๕. มุสาวาทสุตฺตํ ๒๖๗
๖. ทานสุตฺตํ ๒๖๗
๗. เมตฺตาภาวนาสุตฺตํ ๒๖๘

๒. ทุกนิปาโต

๑. ปฐมวคฺโค

๑. ทุกฺขวิหารสุตฺตํ ๒๗๒
๒. สุขวิหารสุตฺตํ ๒๗๓
๓. ตปนียสุตฺตํ ๒๗๓
๔. อตปนียสุตฺตํ ๒๗๔
๕. ปฐมสีลสุตฺตํ ๒๗๕
๖. ทุติยสีลสุตฺตํ ๒๗๕
๗. อาตาปีสุตฺตํ ๒๗๖
๘. ปฐมนกุหนสุตฺตํ ๒๗๖
๙. ทุติยนกุหนสุตฺตํ ๒๗๗
๑๐. โสมนสฺสสุตฺตํ ๒๗๘

๒. ทุติยวคฺโค

๑. วิตกฺกสุตฺตํ ๒๗๙
๒. เทสนาสุตฺตํ ๒๘๐

มาติกา **องฺเก**

๓. วิชฺชาสุตฺตํ ๒๘๑
๔. ปญฺญาปริหีนสุตฺตํ ๒๘๒
๕. สุกฺกธมฺมสุตฺตํ ๒๘๒
๖. อชาตสุตฺตํ ๒๘๓
๗. นิพฺพานธาตุสุตฺตํ ๒๘๔
๘. ปฏิสลฺลานสุตฺตํ ๒๘๕
๙. สิกฺขานิสํสสุตฺตํ ๒๘๖
๑๐. ชาคริยสุตฺตํ ๒๘๗
๑๑. อาปายิกสุตฺตํ ๒๘๘
๑๒. ทิฏฺฐิคตสุตฺตํ ๒๘๙

๓. ติกนิปาโต

๑. ปฐมวคฺโค

๑. มูลสุตฺตํ ๒๙๑
๒. ธาตุสุตฺตํ ๒๙๑
๓. ปฐมเวทนาสุตฺตํ ๒๙๒
๔. ทุติยเวทนาสุตฺตํ ๒๙๒
๕. ปฐมเอสนาสุตฺตํ ๒๙๓
๖. ทุติยเอสนาสุตฺตํ ๒๙๔
๗. ปฐมอาสวสุตฺตํ ๒๙๔
๘. ทุติยอาสวสุตฺตํ ๒๙๕

มาติกา **องฺเก**

๙. ตณฺหาสุตฺตํ ๒๙๕
๑๐. มารเธยฺยสุตฺตํ ๒๙๖

๒. ทุติยวคฺโค

๑. ปุญฺญกิริยาวตฺถุสุตฺตํ ๒๙๗
๒. จกฺขุสุตฺตํ ๒๙๗
๓. อินฺทฺริยสุตฺตํ ๒๙๘
๔. อทฺธาสุตฺตํ ๒๙๙
๕. ทุจฺจริตสุตฺตํ ๒๙๙
๖. สุจริตสุตฺตํ ๓๐๐
๗. โสเจยฺยสุตฺตํ ๓๐๐
๘. โมเนยฺยสุตฺตํ ๓๐๑
๙. ปฐมราคสุตฺตํ ๓๐๑
๑๐. ทุติยราคสุตฺตํ ๓๐๒

๓. ตติยวคฺโค

๑. มิจฺฉาทิฏฺฐิกสุตฺตํ ๓๐๔
๒. สมฺมาทิฏฺฐิกสุตฺตํ ๓๐๕
๓. นิสฺสรณิยสุตฺตํ ๓๐๖
๔. สนฺตตรสุตฺตํ ๓๐๗
๕. ปุตฺตสุตฺตํ ๓๐๗

มาติกา		องฺเก
๖.	อวุฏฺฐิกสุตฺตํ	๓๐๙
๗.	สุขปตฺถนาสุตฺตํ	๓๑๑
๘.	ภิกฺขุสุตฺตํ	๓๑๒
๙.	ธาตุโสสนฺทนสุตฺตํ	๓๑๓
๑๐.	ปริหานสุตฺตํ	๓๑๔

๔. จตุตฺถวคฺโค

๑.	วิตกฺกสุตฺตํ	๓๑๖
๒.	สกฺการสุตฺตํ	๓๑๖
๓.	เทวสทฺทสุตฺตํ	๓๑๘
๔.	ปญฺจปุพฺพนิมิตฺตสุตฺตํ	๓๑๙
๕.	พหุชนหิตสุตฺตํ	๓๒๑
๖.	อสุภานุปสฺสีสุตฺตํ	๓๒๓
๗.	ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺนสุตฺตํ	๓๒๔
๘.	อนุธกรณสุตฺตํ	๓๒๔
๙.	อนุตรามลสุตฺตํ	๓๒๖
๑๐.	เทวทตฺตสุตฺตํ	๓๒๗

๕. ปญฺจมวคฺโค

๑.	อคฺคปฺปสาทสุตฺตํ	๓๒๙
๒.	ชีวิกสุตฺตํ	๓๓๐
๓.	สงฺฆาฏิกณฺณสุตฺตํ	๓๓๑

มาติกา		องฺเก
๔.	อคฺคิสุตฺตํ	๓๓๓
๕.	อุปปริกฺขสุตฺตํ	๓๓๔
๖.	กามูปปตฺติสุตฺตํ	๓๓๔
๗.	กามโยคสุตฺตํ	๓๓๕
๘.	กลฺยาณสีลสุตฺตํ	๓๓๖
๙.	ทานสุตฺตํ	๓๓๗
๑๐.	เตวิชฺชสุตฺตํ	๓๘๘

๔. จตุกฺกนิปาโต

๑.	พฺราหฺมณธมฺมยาคสุตฺตํ	๓๔๑
๒.	สุลภสุตฺตํ	๓๔๒
๓.	อาสวกฺขยสุตฺตํ	๓๔๒
๔.	สมณพฺราหฺมณสุตฺตํ	๓๔๓
๕.	สีลสมฺปนฺนสุตฺตํ	๓๔๕
๖.	ตณฺหุปฺปาทสุตฺตํ	๓๔๖
๗.	สพฺรหฺมกสุตฺตํ	๓๔๗
๘.	พหุการสุตฺตํ	๓๔๘
๙.	กุหสุตฺตํ	๓๔๙
๑๐.	นทีโสตสุตฺตํ	๓๕๐
๑๑.	จรสุตฺตํ	๓๕๑
๑๒.	สมฺปนฺนสีลสุตฺตํ	๓๕๔
๑๓.	โลกสุตฺตํ	๓๕๖

สุตฺตนิปาตปาลิ

๑. อุรควคฺโค

๑. อุรคสุตฺตํ ๓๕๙
๒. ธนิยสุตฺตํ ๓๖๑
๓. ขคฺควิสาณสุตฺตํ ๓๖๔
๔. กสิภารทฺวาชสุตฺตํ ๓๗๓
๕. จุนฺทสุตฺตํ ๓๗๖
๖. ปราภวสุตฺตํ ๓๗๘
๗. วสลสุตฺตํ ๓๘๑
๘. เมตฺตสุตฺตํ ๓๘๕
๙. เหมวตสุตฺตํ ๓๘๗
๑๐. อาฬวกสุตฺตํ ๓๙๑
๑๑. วิชยสุตฺตํ ๓๙๔
๑๒. มุนิสุตฺตํ ๓๙๖

๒. จูฬวคฺโค

๑. รตนสุตฺตํ ๔๐๐
๒. อามคนฺธสุตฺตํ ๔๐๔
๓. หิริสุตฺตํ ๔๐๘
๔. มงฺคลสุตฺตํ ๔๐๙
๕. สูจิโลมสุตฺตํ ๔๑๐

มาติกา		องฺเก
๖.	ธมฺมจริยสุตฺตํ	๔๑๒
๗.	พฺราหฺมณธมฺมิกสุตฺตํ	๔๑๓
๘.	นาวาสุตฺตํ	๔๑๘
๙.	กึสีลสุตฺตํ	๔๒๐
๑๐.	อุฏฺฐานสุตฺตํ	๔๒๑
๑๑.	ราหุลสุตฺตํ	๔๒๒
๑๒.	วงฺคีสสุตฺตํ	๔๒๓
๑๓.	สมฺมาปริพฺพาชนียสุตฺตํ	๔๒๗
๑๔.	ธมฺมิกสุตฺตํ	๔๓๑

๓. มหาวคฺโค

๑.	ปพฺพชฺชาสุตฺตํ	๔๓๘
๒.	ปธานสุตฺตํ	๔๔๐
๓.	สุภาสิตสุตฺตํ	๔๔๓
๔.	สุนฺทริกภารทฺวาชสุตฺตํ	๔๔๕
๕.	มาฆสุตฺตํ	๔๕๒
๖.	สภิยสุตฺตํ	๔๕๙
๗.	เสลสุตฺตํ	๔๗๐
๘.	สลฺลสุตฺตํ	๔๘๐
๙.	วาเสฏฺฐสุตฺตํ	๔๘๒
๑๐.	โกกาลิกสุตฺตํ	๔๙๑
๑๑.	นาลกสุตฺตํ	๔๙๙
๑๒.	ทฺวยตานุปสฺสนาสุตฺตํ	๕๐๖

มาติกา **องฺเก**

๔. อฏฺฐกวคฺโค

๑.	กามสุตฺตํ	๕๑๗
๒.	คุหฏฺฐกสุตฺตํ	๕๑๘
๓.	ทุฏฺฐฏฺฐกสุตฺตํ	๕๒๐
๔.	สุทฺธฏฺฐกสุตฺตํ	๕๒๑
๕.	ปรมตฺถกสุตฺตํ	๕๒๓
๖.	ชราสุตฺตํ	๕๒๕
๗.	ติสฺสเมตฺเตยฺยสุตฺตํ	๕๒๖
๘.	ปสูรสุตฺตํ	๕๒๘
๙.	มาคนฺทิยสุตฺตํ	๕๓๐
๑๐.	ปุราเภทสุตฺตํ	๕๓๓
๑๑.	กลหวิวาทสุตฺตํ	๕๓๕
๑๒.	จูฬวิยูหสุตฺตํ	๕๓๘
๑๓.	มหาวิยูหสุตฺตํ	๕๔๒
๑๔.	ตุวฏกสุตฺตํ	๕๔๖
๑๕.	อตฺตทณฺฑสุตฺตํ	๕๕๐
๑๖.	สารีปุตฺตสุตฺตํ	๕๕๒

๕. ปารายนวคฺโค

	วตฺถุคาถา	๕๕๗
๑.	อชิตมาณวปุจฺฉา	๕๖๓
๒.	ติสฺสเมตฺเตยฺยมาณวปุจฺฉา	๕๖๕

มาติกา **องฺเก**

๓.	ปุณฺณกมาณวปุจฺฉา	๕๖๕
๔.	เมตฺตคูมาณวปุจฺฉา	๕๖๗
๕.	โธตกมาณวปุจฺฉา	๕๗๐
๖.	อุปสีวมาณวปุจฺฉา	๕๗๑
๗.	นนฺทมาณวปุจฺฉา	๕๗๓
๘.	เหมกมาณวปุจฺฉา	๕๗๕
๙.	โตเทยฺยมาณวปุจฺฉา	๕๗๖
๑๐.	กปฺปมาณวปุจฺฉา	๕๗๗
๑๑.	ชตุกณฺณิมาณวปุจฺฉา	๕๗๘
๑๒.	ภทฺราวุธมาณวปุจฺฉา	๕๗๙
๑๓.	อุทยมาณวปุจฺฉา	๕๘๐
๑๔.	โปสาลมาณวปุจฺฉา	๕๘๑
๑๕.	โมฆราชมาณวปุจฺฉา	๕๘๑
๑๖.	ปิงฺคิยมาณวปุจฺฉา	๕๘๒
	ปารายนตฺถุติคาถา	๕๘๓
	ปารายนานุคีติคาถา	๕๘๔
	อุทฺทานคาถา	๕๘๗
	ปทานุกฺกโม	๕๙๓
	อสาธารณนามานิ	๖๐๔
	คาถานำ ปฐมปาทา	๖๐๘

สุตฺตนฺตปิฎเก ขุทฺทกนิกายสฺส
ขุทฺทกปาฐปาลิ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

๑. สรณตฺตยํ

พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ.
ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ.
สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ.
ทุติยมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ.
ทุติยมฺปิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ.
ทุติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ.
ตติยมฺปิ พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ.
ตติยมฺปิ ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ.
ตติยมฺปิ สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ.

สรณตฺตยํ นิฏฺฐิตํ.

๒. ทสสิกฺขาปทํ

๑. ปาณาติปาตา เวรมณีสิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.
๒. อทินฺนาทานา เวรมณีสิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.
๓. อพฺรหฺมจริยา เวรมณีสิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.

๔. มุสาวาทา เวรมณีสิกฺขาปทำ สมาทิยามิ.

๕. สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณีสิกฺขาปทำ สมาทิยามิ.

๖. วิกาลโภชนา เวรมณีสิกฺขาปทำ สมาทิยามิ.

๗. นจฺจคีตวาทิตวิสูกทสฺสนา เวรมณีสิกฺขาปทำ สมาทิยามิ.

๘. มาลาคนฺธวิเลปนธารณมณฺฑนวิภูสนฏฺฐานา เวรมณีสิกฺขาปทำ สมาทิยามิ.

๙. อุจฺจาสยนมหาสยนา เวรมณีสิกฺขาปทำ สมาทิยามิ.

๑๐. ชาตรูปรชตปฏิคฺคหณา เวรมณีสิกฺขาปทำ สมาทิยามิ.

ทสสิกฺขาปทำ นิฏฺฐิตำ.

๓. ทฺวตฺตึสาการา

อตฺถิ อิมสฺมึ กาเย:
เกสา โลมา นขา ทนฺตา ตโจ,
มำสำ นฺหารู[๑] อฏฺฐี อฏฺฐิมิญฺชำ วกฺกำ,
หทยำ ยกนำ กิโลมกำ ปิหกำ ปปฺผาสำ,
อนฺตำ อนฺตคุณำ อุทริยำ กรีสำ, (มตฺถลุงคำ,)
ปิตฺตำ เสมฺหำ ปุพฺโพ โลหิตำ เสโท เมโท,
อสฺสุ วสา เขโล สิงฺฆานิกา ลสิกา มุตฺตนฺติ.

ทฺวตฺตึสาการา นิฏฺฐิตา.

๔. กุมารปญฺหา[๒]

เอกนฺนาม กึ, สพฺเพ สตฺตา อาหารฏฺฐิติกา.

เทฺว นาม กึ, นามญฺจ รูปญฺจ.

---

[๑] ฉ.,เท. นหารุ

[๒] สฺยา. สามเณรปญฺหา

ตีณิ นาม กึ, ติสฺโส เวทนา.
จตฺตาริ นาม กึ, จตฺตาริ อริยสจฺจานิ.
ปญฺจ นาม กึ, ปญฺจุปาทานกฺขนฺธา.
ฉ นาม กึ, ฉ อชฺฌตฺติกานิ อายตนานิ.
สตฺต นาม กึ, สตฺต โพชฺฌงฺคา.
อฏฺฐ นาม กึ, อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค.
นว นาม กึ, นว สตฺตาวาสา.
ทส นาม กึ, ทสหงฺเคหิ สมนฺนาคโต 'อรหาติ วุจฺจตีติ.

กุมารปญฺหา นิฏฺฐิตา.

๕. มงฺคลสุตฺตं

(๑) เอวมฺเม สุตं:- เอกं สมยं ภควา สาวตฺถิยं วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถ โข อญฺญตรา เทวตา อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ เชตวนं โอภาเสตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตं อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตं อฏฺฐาสิ, เอกมนฺตं ฐิตา โข สา เทวตา ภควนฺตं คาถาย อชฺฌภาสิ

[๒] "พหู เทวา มนุสฺสา จ มงฺคลานิ อจินฺตยุ
อากงฺขมานา โสตฺถานं พฺรูหิ มงฺคลมุตฺตมं.

[๓] อเสวนา จ พาลานं ปณฺฑิตานญฺจ เสวนา
ปูชา จ ปูชเนยฺยานं[๑] เอตมฺมงฺคลมุตฺตมं.[๒]

---

[๑] สฺยา. ปูชนียานं

[๒] ฉ.,เท. เอตं มงฺคลมุตฺตมं, เอวมุปริปิ.

[๔] ปฏิรูปเทสวาโส จ ปุพฺเพ จ กตปุญฺญตา
อตฺตสมฺมาปณิธิ จ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ.

[๕] พาหุสจฺจญฺจ สิปฺปญฺจ วินโย จ สุสิกฺขิโต
สุภาสิตา จ ยา วาจา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ.

[๖] มาตาปิตุอุปฏฺฐานํ ปุตฺตทารสฺส สงฺคโห
อนากุลา จ กมฺมนฺตา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ.

[๗] ทานญฺจ ธมฺมจริยา จ ญาตกานญฺจ สงฺคโห
อนวชฺชานิ กมฺมานิ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ.

[๘] อารตี[๑] วิรตี ปาปา มชฺชปานา จ สญฺญโม
อปฺปมาโท จ ธมฺเมสุ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ.

[๙] คารโว จ นิวาโต จ สนฺตุฏฺฐี จ กตญฺญุตา
กาเลน ธมฺมสฺสวนํ[๒] เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ.

[๑๐] ขนฺตี จ โสวจสฺสตา สมณานญฺจ ทสฺสนํ
กาเลน ธมฺมสากจฺฉา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ.

[๑๑] ตโป จ พฺรหฺมจริยญฺจ[๓] อริยสจฺจาน ทสฺสนํ
นิพฺพานสจฺฉิกิริยา จ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ.

[๑๒] ผุฏฺฐสฺส โลกธมฺเมหิ จิตฺตํ ยสฺส น กมฺปติ
อโสกํ วิรชํ เขมํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ.

[๑๓] เอตาทิสานิ กตฺวาน สพฺพตฺถมปราชิตา
สพฺพตฺถ โสตฺถึ คจฺฉนฺติ ตนฺเตสํ[๔] มงฺคลมุตฺตมนฺติ.

มงฺคลสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

---

[๑] อิ. อารติ
[๒] สี. ธมฺมสฺสวณํ, ธมฺมสวนํ
[๓] เท. พฺรหฺมจริยํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ตํ เตสํ

๖. รตนสุตฺตํ

[๑] ยานีธ ภูตานิ สมาคตานิ
ภุมฺมานิ วา ยานิ ว อนฺตลิกฺเข
สพฺเพว ภูตา สุมนา ภวนฺตุ
อโถปิ สกฺกจฺจ สุณนฺตุ ภาสิตํ.

[๒] ตสฺมา หิ ภูตา นิสาเมถ สพฺเพ
เมตฺตํ กโรถ มานุสิยา ปชาย
ทิวา จ รตฺโต จ หรนฺติ เย พลึ
ตสฺมา หิ เน รกฺขถ อปฺปมตฺตา.

[๓] ยํ กิญฺจิ วิตฺตํ อิธ วา หุรํ วา
สคฺเคสุ วา ยํ รตนํ ปณีตํ
น โน สมํ อตฺถิ ตถาคเตน
อิทมฺปิ พุทฺเธ รตนํ ปณีตํ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.

[๔] ขยํ วิราคํ อมตํ ปณีตํ
ยทชฺฌคา สกฺยมุนี สมาหิโต
น เตน ธมฺเมน สมตฺถิ กิญฺจิ
อิทมฺปิ ธมฺเม รตนํ ปณีตํ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.

[๕] ยมฺพุทฺธเสฏฺโฐ ปริวณฺณยี สุจึ
สมาธิมานนฺตริกญฺญมาหุ
สมาธินา เตน สโม น วิชฺชติ
อิทมฺปิ ธมฺเม รตนํ ปณีตํ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.

[๖] เย ปุคฺคลา อฏฺ สตๆ ปสฏฺจา
จตฺตาริ เอตานิ ยุคานิ โหนฺติ
เต ทกฺขิเณยฺยา สุคตสฺส สาวกา
เอเตสุ ทินฺนานิ มหปฺผลานิ
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนๆ ปณีตๆ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.

[๗] เย สุปฺปยุตฺตา มนสา ทฬฺเหน
นิกฺกามิโน โคตมสาสนมฺหิ
เต ปตฺติปตฺตา อมตๆ วิคยฺห
ลทฺธา มุธา นิพฺพุตึ ภุญฺชมานา
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนๆ ปณีตๆ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.

[๘] ยถินฺทขีโล ปฐวึ[๑] สิโต สิยา
จตุพฺภิ วาเตภิ อสมฺปกมฺปิโย
ตถูปมๆ สปฺปุริสๆ วทามิ
โย อริยสจฺจานิ อเวจฺจ ปสฺสติ
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนๆ ปณีตๆ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.

[๙] เย อริยสจฺจานิ วิภาวยนฺติ
คมฺภีรปญฺเญน สุเทสิตานิ
กิญฺจาปิ เต โหนฺติ ภูสปฺปมตฺตา
น เต ภวๆ อฏฺมมาทิยนฺติ
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนๆ ปณีตๆ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.

---

[๑] สี. ปฐวิสฺสิโต ฉ. ปถวิสฺสิโต

[๑๐] สหาวสฺส ทสฺสนสมฺปทาย
ตยสฺสุ ธมฺมา ชหิตา ภวนฺติ
สกฺกายทิฏฺฐิ วิจิกิจฺฉิตญฺจ
สีลพฺพตํ วาปิ ยทตฺถิ กิญฺจิ.

[๑๑] จตูหปาเยหิ จ วิปฺปมุตฺโต
ฉ จาภิฐานานิ[๑] อภพฺโพ กาตุํ
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.

[๑๒] กิญฺจาปิ โส กมฺม[๒] กโรติ ปาปกํ
กาเยน วาจายุท[๓] เจตสา วา
อภพฺพ[๔] โส ตสฺส ปฏิจฺฉทาย[๕]
อภพฺพตา ทิฏฺฐปทสฺส วุตฺตา
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.

[๑๓] วนปฺปคุมฺเพ ยถ[๖] ผุสฺสิตคฺเค
คิมฺหานมาเส ปฐมสฺมึ คิมฺเห
ตถูปมํ ธมฺมวรํ อเทสยิ[๗]
นิพฺพานคามึ ปรมํ หิตาย
อิทมฺปิ พุทฺเธ รตนํ ปณีตํ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.

[๑๔] วโร วรญฺญู วรโท วราหโร
อนุตฺตโร ธมฺมวรํ อเทสยิ[๘]

---

[๑] ฉ. ฉจฺจาภิฐานานิ
[๒] สฺยา. กมฺมํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. วาจา อุท
[๔] สฺยา. อภพฺโพ
[๕] สี.,อิ. ปฏิจฺฉาทาย
[๖] สี.,สฺยา. ยถา
[๗] สี. อเทสยี
[๘] สี. อเทสยี

อิทมฺปิ พุทฺเธ รตนํ ปณีตํ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.

[๑๕] ขีณํ ปุราณํ นว[๑] นตฺถิ สมฺภวํ
วิรตฺตจิตฺตายติเก[๒] ภวสฺมึ
เต ขีณพีชา อวิรุฬฺหิฉนฺทา
นิพฺพนฺติ ธีรา ยถายมฺปทีโป
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ.

[๑๖] ยานีธ ภูตานิ สมาคตานิ
ภุมฺมานิ วา ยานิ ว อนฺตลิกฺเข
ตถาคตํ เทวมนุสฺสปูชิตํ
พุทฺธํ นมสฺสาม สุวตฺถิ โหตุ.

[๑๗] ยานีธ ภูตานิ สมาคตานิ
ภุมฺมานิ วา ยานิ ว อนฺตลิกฺเข
ตถาคตํ เทวมนุสฺสปูชิตํ
ธมฺมํ นมสฺสาม สุวตฺถิ โหตุ.

[๑๘] ยานีธ ภูตานิ สมาคตานิ
ภุมฺมานิ วา ยานิ ว อนฺตลิกฺเข
ตถาคตํ เทวมนุสฺสปูชิตํ
สงฺฆํ นมสฺสาม สุวตฺถิ โหตุ.

รตนสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

---

[๑] สี.,สฺยา.,เท.,อิ. นวํ

[๒] อิ. วิรตฺตจิตฺตา อายติเก

๗. ติโรกุฑฺฑสุตฺตं[๑]

[๑] ติโรกุฑฺเฑสุ ติฏฺฐนฺติ สนฺธิสิงฺฆาฏเกสุ จ
ทฺวารพาหาสุ ติฏฺฐนฺติ อาคนฺตฺวาน สกํ ฆรํ.

[๒] ปหูเต อนฺนปานมฺหิ ขชฺชโภชฺเช อุปฏฺฐิเต
น เตสํ โกจิ สรติ สตฺตานํ กมฺมปจฺจยา.

[๓] เอวํ ททนฺติ ญาตีนํ เย โหนฺติ อนุกมฺปกา
สุจึ ปณีตํ กาเลน กปฺปิยํ ปานโภชนํ
อิทํ โว ญาตีนํ โหตุ สุขิตา โหนฺตุ ญาตโย.

[๔] เต จ ตตฺถ สมาคนฺตฺวา ญาติเปตา สมาคตา
ปหูเต อนฺนปานมฺหิ สกฺกจฺจํ อนุโมทเร.

[๕] จิรํ ชีวนฺตุ โน ญาตี เยสํ เหตุ ลภาม เส
อมฺหากญฺจ กตา ปูชา ทายกา จ อนิปฺผลา.

[๖] น หิ ตตฺถ กสี[๒] อตฺถิ โครกฺเขตฺถ น วิชฺชติ
วณิชฺชา ตาทิสี นตฺถิ หิรญฺเญน กยากยํ[๓]
อิโต ทินฺเนน ยาเปนฺติ เปตา กาลกตา[๔] ตหึ.

[๗] อุนฺนเต อุทกํ วุฏฺฐํ ยถา นินฺนํ ปวตฺตติ
เอวเมว อิโต ทินฺนํ เปตานํ อุปกปฺปติ.

[๘] ยถา วาริวหา ปูรา ปริปูเรนฺติ สาครํ
เอวเมว อิโต ทินฺนํ เปตานํ อุปกปฺปติ.

[๙] อทาสิ เม อกาสิ เม ญาติมิตฺตา สขา จ เม
เปตานํ ทกฺขิณํ ทชฺชา ปุพฺเพ กตมนุสฺสรํ.

---

[๑] ฉ. ติโรกุฏฺฏสุตฺต [๒] สี.,อิ. กสี
[๓] สี.,อิ. กยกฺกยํ, ฉ. กโยกยํ [๔] ฉ. กาลงฺกตา

[๑๐] น หิ รุณฺณํ วา โสโก วา ยาวญฺญา ปริเทวนา
น ตํ เปตานมตฺถาย[๑] เอวํ ติฏฺฐนฺติ ญาตโย.

[๑๑] อยญฺจ โข ทกฺขิณา ทินฺนา สงฺฆมฺหิ สุปติฏฺฐิตา
ทีฆรตฺตํ หิตายสฺส ฐานโส อุปกปฺปติ.

[๑๒] โส ญาติธมฺโม จ อยํ นิทสฺสิโต
เปตาน ปูชา จ กตา อุฬารา
พลญฺจ ภิกฺขูนมนุปฺปทินฺนํ[๒]
ตุมฺเหหิ ปุญฺญํ ปสุตํ อนปฺปกนฺติ.

ติโรกุฑฺฑสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

๘. นิธิกณฺฑสุตฺตํ

[๑] นิธึ นิเธติ ปุริโส คมฺภีเร อุทกนฺติเก
อตฺเถ กิจฺเจ สมุปฺปนฺเน อตฺถาย เม ภวิสฺสติ.

[๒] ราชโต วา ทุรุตฺตสฺส โจรโต ปีฬิตสฺส วา
อิณสฺส วา ปโมกฺขาย ทุพฺภิกฺเข อาปทาสุ วา
เอตทตฺถาย โลกสฺมึ นิธิ นาม นิธิยฺยติ.[๓]

[๓] ตาวสฺสุนิหิโต[๔] สนฺโต คมฺภีเร อุทกนฺติเก
น สพฺโพ สพฺพทา เว[๕] ตสฺส ตํ อุปกปฺปติ.

[๔] นิธิ วา ฐานา จวติ สญฺญา วาสฺส วิมุยฺหติ
นาคา วา อปนาเมนฺติ ยกฺขา วาปิ หรนฺติ นํ.

---

[๑] อิ. เปตานํ อตฺถาย
[๒] อิ. ภิกฺขูนํ อนุปฺปทินฺนํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. นิธียเต
[๔] สี.,อิ. ตาว สุนิหิโต
[๕] สฺยา. เยว

[๕] อปฺปิยา วาปิ ทายาทา อุทฺธรนฺติ อปสฺสโต
ยทา ปุญฺญกฺขโย โหติ สพฺพเมตํ วินสฺสติ.

[๖] ยสฺส ทาเนน สีเลน สญฺญเมน ทเมน จ
นิธิ สุนิหิโต โหติ อิตฺถิยา ปุริสสฺส วา.

[๗] เจติยมฺหิ จ[๑] สงฺเฆ วา ปุคฺคเล อติถีสุ วา
มาตริ ปิตริ จาปิ[๒] อโถ เชฏฺฐมฺหิ ภาตริ.

[๘] เอโส นิธิ สุนิหิโต อเชยฺโย อนุคามิโก
ปหาย คมนีเยสุ เอตํ อาทาย คจฺฉติ.

[๙] อสาธารณมญฺเญสํ อโจรหรโณ นิธิ.
กยิราถ ธีโร ปุญฺญานิ โย นิธิ อนุคามิโก.

[๑๐] เอส เทวมนุสฺสานํ สพฺพกามทโท นิธิ
ยํ ยํ เทวาภิปตฺเถนฺติ สพฺพเมเตน ลพฺภติ.

[๑๑] สุวณฺณตา สุสรตา สุสณฺฐานา สุรูปตา[๓]
อาธิปจฺจํ ปริวาโร[๔] สพฺพเมเตน ลพฺภติ.

[๑๒] ปเทสรชฺชํ อิสฺสริยํ จกฺกวตฺติสุขํ ปิยํ
เทวรชฺชมฺปิ ทิพฺเพสุ สพฺพเมเตน ลพฺภติ.

[๑๓] มานุสฺสิกา[๕] จ สมฺปตฺติ เทวโลเก จ ยา รติ
ยา จ นิพฺพานสมฺปตฺติ สพฺพเมเตน ลพฺภติ.

[๑๔] มิตฺตสมฺปทมาคมฺม โยนิโส เจ[๖] ปยุญฺชโต
วิชฺชาวิมุตฺติวสีภาโว สพฺพเมเตน ลพฺภติ.

---

[๑] อิ. เจติยมฺหิ ว [๒] สฺยา. วาปิ
[๓] สี.,อิ. สุสณฺฐานสุรูปตา สฺยา. สุสณฺฐานํ สุรูปตา.
[๔] ฉ. อาธิปจฺจปริวารา เท.,อิ. อาธิปจฺจปริวาโร [๕] อิ. มานุสิกา
[๖] สี.,อิ. เว ฉ. ว เท. จ.

[๑๕] ปฏิสมฺภิทา วิโมกฺขา จ ยา จ สาวกปารมี
ปจฺเจกโพธิ พุทฺธภูมิ สพฺพเมเตน ลพฺภติ.

[๑๖] เอวํ มหตฺถิกา เอสา ยทิทํ ปุญฺญสมฺปทา
ตสฺมา ธีรา ปสํสนฺติ ปณฺฑิตา กตปุญฺญตนฺติ.

นิธิกณฺฑสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

๙. เมตฺตสุตฺตํ

[๑] กรณียมตฺถกุสเลน ยนฺตํ สนฺตํ ปทํ อภิสเมจฺจ
สกฺโก อุชู จ สุหุชู[๑] จ สูวโจ[๒] จสฺส มุทุ อนติมานี.

[๒] สนฺตุสฺสโก จ สุภโร จ อปฺปกิจฺโจ จ สลฺลหุกวุตฺติ
สนฺตินฺทฺริโย จ นิปโก จ อปฺปคพฺโภ กุเลสุ อนนุคิทฺโธ.

[๓] น จ ขุทฺทสมาจเร[๓] กิญฺจิ เยน วิญฺญู ปเร อุปวเทยฺยุ
สุขิโน ว[๔] เขมิโน โหนฺตุ สพฺพสตฺตา[๕] ภวนฺตุ สุขิตตฺตา.

[๔] เย เกจิ ปาณภูตตฺถิ ตสา วา ถาวรา วนวเสสา[๖]
ทีฆา วา เย[๗] ว มหนฺตา[๗] มชฺฌิมา รสฺสกา อณุกถูลา.

[๕] ทิฏฺฐา วา เย ว[๘] อทิฏฺฐา เย ว[๘] ทูเร วสนฺติ อวิทูเร
ภูตา วา สมฺภเวสี ว[๑๐] สพฺเพ สตฺตา ภวนฺตุ สุขิตตฺตา.

[๖] น ปโร ปรๆ นิกุพฺเพถ นาติมญฺเญถ กตฺถจิ นํ กญฺจิ[๑๑]
พฺยาโรสนา ปฏิฆสญฺญ[๑๒] นาญฺญมญฺญสฺส ทุกฺขมิจฺเฉยฺย.

---

[๑] สี.,อิ. สูชู จ
[๒] สี.,สฺยา.,อิ. สุวโจ
[๓] สี.,สฺยา.,อิ. ขุทฺทำ สมาจเร
[๔] สี.,สฺยา.,อิ. วา
[๕] สี.,สฺยา.,อิ. สพฺเพ สตฺเต
[๖] สี.,สฺยา.,อิ. วา อนวเสสา
[๗-๗] สี.,สฺยา. เย มหนฺตา วา
[๘] สี.,สฺยา.,อิ. จ
[๙] สี.,สฺยา.,อิ. จ
[๑๐] สี.,สฺยา.,อิ. วา
[๑๑] สฺยา. กิญฺจิ
[๑๒] สฺยา. ปฏิฆสญฺญา อิ. วยาโรสนา ปฏิฆสญฺญา

[๗] มาตา ยถา นิยํ ปุตฺตํ อายุสา เอกปุตฺตมนุรกฺเข
เอวมฺปิ สพฺพภูเตสุ มานสมฺภาวเย[๑] อปริมาณํ.

[๘] เมตฺตญฺจ สพฺพโลกสฺมิ[๒] มานสมฺภาวเย อปริมาณํ
อุทฺธํ อโธ จ ติริยญฺจ อสมฺพาธํ อเวรมสปตฺตํ.[๓]

[๙] ติฏฺฐญฺจรํ นิสินฺโน ว[๔] สยาโน วา ยาว ตสฺส วิคตมิทฺโธ
เอตํ สตึ อธิฏฺเฐยฺย พฺรหฺมเมตํ วิหารํ อิธมาหุ.

[๑๐] ทิฏฺฐิญฺจ อนุปคมฺม สีลวา ทสฺสเนน สมฺปนฺโน
กาเมสุ วิเนยฺย เคธํ น หิ ชาตุ คพฺภเสยฺยํ ปุนเรตีติ.

เมตฺตสุตฺตํ นิฏฺฐิตํ.

ขุทฺทกปาฐปาลิ นิฏฺฐิตา.

---

[๑] ฉ.,เท. มานสํ ภาวเย
[๒] สี.,สฺยา.,อิ. สพฺพโลกสฺมึ
[๓] สี.,สฺยา.,อิ. อเวรํ อสปตฺตํ
[๔] สี.,สฺยา.,อิ. วา

สุตฺตนฺตปิฏกเ ขุทฺทกนิกายสฺส
ธมฺมปทปาลิ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

๑. ยมกวคฺโค

๑. จกฺขุปาลตฺเถรวตฺถุ

[๑] มโนปุพฺพงฺคมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา
มนสา เจ ปทุฏฺเฐน ภาสติ วา กโรติ วา
ตโต นํ ทุกฺขมนฺเวติ จกฺกำว วหโต ปทำ.

๒. มฏฺฐกุณฺฑลีวตฺถุ

[๒] มโนปุพฺพงฺคมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา
มนสา เจ ปสนฺเนน ภาสติ วา กโรติ วา
ตโต นํ สุขมนฺเวติ ฉายาว อนุปายินี.[๑]

๓. ติสฺสตฺเถรวตฺถุ

[๓] อกฺโกจฺฉิ มํ อวธิ มํ อชินิ มํ อหาสิ เม
เย จ ตํ อุปนยฺหนฺติ เวรํ เตสํ น สมฺมติ.

[๔] อกฺโกจฺฉิ มํ อวธิ มํ อชินิ มํ อหาสิ เม
เย จ ตํ นูปนยฺหนฺติ เวรํ เตสูปสมฺมติ.

---

[๑] สี.,ฉ. อนปายินี

๔. กาฬียกุขินีวตฺถุ

[๕] น หิ เวเรน เวรานิ สมฺมนฺตีธ กุทาจนํ
อเวเรน จ สมฺมนฺติ เอส ธมฺโม สนนฺตโน.

๕. โกสมฺพิกวตฺถุ

[๖] ปเร จ น วิชานนฺติ มยเมตฺถ ยมามเส
เย จ ตตฺถ วิชานนฺติ ตโต สมฺมนฺติ เมธคา.

๖. จูฬกาลมหากาลเถรวตฺถุ

[๗] สุภานุปสฺสึ วิหรนฺตํ อินฺทฺริเยสุ อสංวุตํ
โภชนมฺหิ อมตฺตญฺญุ[๑] กุสีตํ หีนวิริยं

[๘] ตํ เว ปสหติ มาโร วาโต รุกฺขว ทุพฺพลํ.
อสุภานุปสฺสึ วิหรนฺตํ อินฺทฺริเยสุ สุสංวุตํ
โภชนมฺหิ จ มตฺตญฺญุ สทฺธํ อารทฺธวิริยं
ตํ เว นปฺปสหติ มาโร วาโต เสลว ปพฺพตํ.

๗. เทวทตฺตวตฺถุ

[๙] อนิกฺกสาโว กาสาวํ โย วตฺถํ ปริทหิสฺสติ
อเปโต ทมสจฺเจน น โส กาสาวมรหติ.

[๑๐] โย จ วนฺตกสาวสฺส สีเลสุ สุสมาหิโต
อุเปโต ทมสจฺเจน ส เว กาสาวมรหติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จามตฺตญฺญุ

๘. สญฺชยวตฺถุ

[๑๑] อสาเร สารมติโน สาเร จาสารทสฺสิโน
เต สารํ นาธิคจฺฉนฺติ มิจฺฉาสงฺกปฺปโคจรา.

[๑๒] สารญฺจ สารโต ญตฺวา อสารญฺจ อสารโต
เต สารํ อธิคจฺฉนฺติ สมฺมาสงฺกปฺปโคจรา.

๙. นนฺทตฺเถรวตฺถุ

[๑๓] ยถา อคารํ ทุจฺฉนฺนํ วุฏฺฐี สมติวิชฺฌติ
เอวํ อภาวิตํ จิตฺตํ ราโค สมติวิชฺฌติ.

[๑๔] ยถา อคารํ สุจฺฉนฺนํ วุฏฺฐี น สมติวิชฺฌติ
เอวํ สุภาวิตํ จิตฺต ราโค น สมติวิชฺฌติ.

๑๐. จุนฺทสูกริกวตฺถุ

[๑๕] อิธ โสจติ เปจฺจ โสจติ ปาปการี อุภยตฺถ โสจติ
โส โสจติ โส วิหญฺญติ ทิสฺวา กมฺมกิลิฏฺฐมตฺตโน.

๑๑. ธมฺมิกอุปาสกวตฺถุ

[๑๖] อิธ โมทติ เปจฺจ โมทติ กตปุญฺโญ อุภยตฺถ โมทติ
โส โมทติ โส ปโมทติ ทิสฺวา กมฺมวิสุทฺธิมตฺตโน.

๑๒. เทวทตฺตวตฺถุ

[๑๗] อิธ ตปฺปติ เปจฺจ ตปฺปติ ปาปการี อุภยตฺถ ตปฺปติ
ปาปํ เม กตนฺติ ตปฺปติ ภิยฺโย[๑] ตปฺปติ ทุคฺคตึ คโต.

---

[๑] สี. ภีโย

๑๓. สุมนาเทวีวตฺถุ

[๑๘] อิธ นนฺทติ เปจฺจ นนฺทติ กตปุญฺโญ อุภยตฺถ นนฺทติ
ปุญฺญํ เม กตนฺติ นนฺทติ ภิยฺโย[๑] นนฺทติ สุคตึ คโต.

๑๔. เทฺวสหายกภิกฺขุวตฺถุ

[๑๙] พหุมฺปิ เจ สหิต[๒] ภาสมาโน
น ตกฺกโร โหติ[๓] นโร ปมตฺโต
โคโปว คาโว คณยํ ปเรสํ
น ภาควา สามญฺญสฺส โหติ.

[๒๐] อปฺปมฺปิ เจ สหิต ภาสมาโน
ธมฺมสฺส โหติ[๓] อนุธมฺมจารี
ราคญฺจ โทสญฺจ ปหาย โมหํ
สมฺมปฺปชาโน สุวิมุตฺตจิตฺโต
อนุปาทิยาโน อิธ วา หุรํ วา
ส ภาควา สามญฺญสฺส โหติ.

ปฐโม ยมกวคฺโค.

---

[๑] สี. ภีโย
[๒] สฺยา. สหิตํ
[๓] สี.,อิ. โหตี

๒. อปฺปมาทวคฺโค

๑. สามาวตีวตฺถุ

[๒๑] อปฺปมาโท อมตํ ปทํ ปมาโท มจฺจุโน ปทํ
อปฺปมตฺตา น มียนฺติ เย ปมตฺตา ยถา มตา.

[๒๒] เอตํ[๑] วิเสสโต ญตฺวา อปฺปมาทมฺหิ ปณฺฑิตา
อปฺปมาเท ปโมทนฺติ อริยานํ โคจเร รตา.

[๒๓] เต ฌายิโน สาตติกา นิจฺจํ ทฬฺหปรกฺกมา
ผุสนฺติ ธีรา นิพฺพานํ โยคกฺเขมํ อนุตฺตรํ.

๒. กุมฺภโฆสกวตฺถุ

[๒๔] อุฏฺฐานวโต สตีมโต สุจิกมฺมสฺส นิสมฺมการิโน
สญฺญตสฺส จ ธมฺมชีวิโน อปฺปมตฺตสฺส ยโสภิวฑฺฒติ.

๓. จูฬปนฺถกวตฺถุ

[๒๕] อุฏฺฐาเนนปฺปมาเทน สญฺญเมน ทเมน จ
ทีปํ กยิราถ เมธาวี ยํ โอโฆ นาภิกีรติ.

๔. พาลนกฺขตฺตวตฺถุ

[๒๖] ปมาทมนุยุญฺชนฺติ พาลา ทุมฺเมธิโน ชนา
อปฺปมาทญฺจ เมธาวี ธนํ เสฏฺฐํว รกฺขติ.

[๒๗] มา ปมาทมนุยุญฺเชถ มา กามรติสนฺถวํ
อปฺปมตฺโต หิ ฌายนฺโต ปปฺโปติ วิปุลํ สุขํ.

---

[๑] ฉ.,เท. เอวํ

๕. มหากสฺสปตฺเถรวตฺถุ

[๒๘] ปมาทํ อปฺปมาเทน ยทา นุทติ ปณฺฑิโต
ปญฺญาปาสาทมารุยฺห อโสโก โสกินึ ปชํ
ปพฺพตฏฺโฐว ภุมฺมฏฺเฐ[๑] ธีโร พาเล อเวกฺขติ.

๖. เทฺวสหายกภิกฺขุวตฺถุ

[๒๙] อปฺปมตฺโต ปมตฺเตสุ สุตฺเตสุ พหุชาคโร
อพลสฺสํว สีฆสฺโส หิตฺวา ยาติ สุเมธโส.

๗. สกุณวตฺถุ

[๓๐] อปฺปาเทน มฆวา เทวานํ เสฏฺฐตํ คโต
อปฺปมาทํ ปสํสนฺติ ปมาโท ครหิโต สทา.

๘. อญฺญตรภิกฺขุวตฺถุ

[๓๑] อปฺปมาทรโต ภิกฺขุ ปมาเท ภยทสฺสิ วา
สญฺโญชนํ อณุ๎ ถูลํ ฑหํ อคฺคีว คจฺฉติ.

๙. นิคมวาสีติสฺสตฺเถรวตฺถุ

[๓๒] อปฺปมาทรโต ภิกฺขุ ปมาเท ภยทสฺสิ วา
อภพฺโพ ปริหานาย นิพฺพานสฺเสว สนฺติเก.

ทุติโย อปฺปมาทวคฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท. ภูมฏฺเฐ

๓. จิตฺตวคฺโค

๑. เมฆิยตฺเถรวตฺถุ

[๓๓] ผนฺทนํ จปลํ จิตฺตํ ทุรกฺขํ ทุนฺนิวารยํ
อุชุ กโรติ เมธาวี อุสุกาโรว เตชนํ.

[๓๔] วาริโชว ถเล ขิตฺโต โอกโมกตอุพฺภโต
ปริผนฺทติทํ จิตฺตํ มารเธยฺยํ ปหาตเว.

๒. อญฺญตรภิกฺขุวตฺถุ

[๓๕] ทุนฺนิคฺคหสฺส ลหุโน ยตฺถ กามนิปาติโน
จิตฺตสฺส ทมโถ สาธุ จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหํ.

๓. อุกฺกณฺฐิตภิกฺขุวตฺถุ

[๓๖] สุทุทฺทสํ สุนิปุณํ ยตฺถ กามนิปาตินํ
จิตฺตํ รกฺเขถ เมธาวี จิตฺตํ คุตฺตํ สุขาวหํ.

๔. สงฺฆรกฺขิตตฺเถรวตฺถุ

[๓๗] ทูรงฺคมํ เอกจรํ อสรีรํ คุหาสยํ
เย จิตฺตํ สญฺญเมสฺสนฺติ โมกฺขนฺติ มารพนฺธนา.

๕. จิตฺตหตฺถตฺเถรวตฺถุ

[๓๘] อนวฏฺฐิตจิตฺตสฺส สทฺธมฺมํ อวิชานโต
ปริปฺลวปสาทสฺส ปญฺญา น ปริปูรติ.

[๓๙] อนวสฺสุตจิตฺตสฺส อนนฺวาหตเจตโส
ปุญฺญปาปปหีนสฺส นตฺถิ ชาครโต ภยं.

๖. ปญฺจสตภิกฺขุวตฺถุ

[๔๐] กุมฺภูปมํ กายมิทำ วิทิตฺวา
นครูปมำ จิตฺตมิทำ ถเกตฺวา[๑]
โยเธถ[๒] มารำ ปญฺญาวุเธน
ชิตญฺจ รกฺเข อนิเวสโน สิยา.

๗. ปูติคตฺตติสฺสตฺเถรวตฺถุ

[๔๑] อจิรำ วตยำ กาโย ปถวึ อธิเสสฺสติ
ฉุฑฺโฑ[๓] อเปตวิญฺญาโณ นิรตฺถำว กลิงฺครำ.

๘. นนฺทโคปาลกวตฺถุ

[๔๒] ทิโส ทิสำ ยนฺตำ กยิรา เวรี วา ปน เวรินำ
มิจฺฉาปณิหิตำ จิตฺตำ ปาปิโย นำ ตโต กเร.

๙. โสเรยฺยตฺเถรวตฺถุ

[๔๓] น ตำ มาตา ปิตา กยิรา อญฺเญ วาปิ จ ญาตกา
สมฺมาปณิหิตำ จิตฺตำ เสยฺยโส นำ ตโต กเร.

ตติโย จิตฺตวคฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จเปตฺวา
[๒] สี. โยเชถ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ฉุฑฺโฐ

๔. ปุปฺผวคฺโค

๑. ปญฺจสตภิกฺขุวตฺถุ

[๔๔] โก อิมํ ปถวึ วิเชสฺสติ[๑] ยมโลกญฺจ อิมํ สเทวกํ
โก ธมฺมปทํ สุเทสิตํ กุสโล ปุปฺผมิว ปเจสฺสติ.

[๔๕] เสโข ปถวึ วิเชสฺสติ[๒] ยมโลกญฺจ อิมํ สเทวกํ
เสโข ธมฺมปทํ สุเทสิตํ กุสโล ปุปฺผมิว ปเจสฺสติ.

๒. มรีจิกมฺมฏฺฐานิกภิกฺขุวตฺถุ

[๔๖] เผณูปมํ กายมิมํ วิทิตฺวา
มรีจิธมฺมํ อภิสมฺพุทฺธาโน
เฉตฺวาน มารสฺส ปปุปฺผกานิ
อทสฺสนํ มจฺจุราชสฺส คจฺเฉ.

๓. วิฑูฑภวตฺถุ[๓]

[๔๗] ปุปฺผานิ เหว ปจินนฺตํ พฺยาสตฺตมนสํ นรํ
สุตฺตํ คามํ มโหโฆว มจฺจุ อาทาย คจฺฉติ.

๔. ปติปูชิกาวตฺถุ

[๔๘] ปุปฺผานิ เหว ปจินนฺตํ พฺยาสตฺตมนสํ นรํ
อติตฺตมฺเยว กามสฺมุ อนฺตโก กุรุเต วสํ.

[๑-๒] ฉ.,เท. วิเจสฺสติ [๓] ฉ.,เท. วิฏฺฐภวตฺถุ

๕. มจฺฉริโกสิยเสฏฺฐิวตฺถุ

[๔๙] ยถาปิ ภมโร ปุปฺผํ วณฺณวนฺตํ อเหฐยํ
ปเลติ รสมาทาย เอวํ คาเม มุนี จเร.

๖. ปาฏิกาชีวกวตฺถุ

[๕๐] น ปเรสํ วิโลมานิ น ปเรสํ กตากตํ
อตฺตโน ว อเวกฺเขยฺย กตานิ อกตานิ จ.

๗. ฉตฺตปาณิอุปาสกวตฺถุ

[๕๑] ยถาปิ รุจิรํ ปุปฺผํ วณฺณวนฺตํ อคนฺธกํ
เอวํ สุภาสิตา วาจา อผลา โหติ อกุพฺพโต.

[๕๒] ยถาปิ รุจิรํ ปุปฺผํ วณฺณวนฺตํ สคนฺธกํ[๑]
เอวํ สุภาสิตา วาจา สผลา โหติ สุกุพฺพโต.[๒]

๘. วิสาขาวตฺถุ

[๕๓] ยถาปิ ปุปฺผราสิมฺหา กยิรา มาลาคุเณ[๓] พหู
เอวํ ชาเตน มจฺเจน กตฺตพฺพํ กุสลํ พหุ.

๙. อานนฺทตฺเถรปญฺหวตฺถุ

[๕๔] น ปุปฺผคนฺโธ ปฏิวาตเมติ
น จนฺทนํ ตครมลฺลิกา วา
สตญฺจ คนฺโธ ปฏิวาตเมติ
สพฺพา ทิสา สปฺปุริโส ปวายติ.

---

[๑] ฉ.,เท. สุคนฺธกํ
[๒] สี.,อิ. สกุพฺพโต
[๓] ฉ.,อิ. มาลาคุเพ

[๕๔] จนฺทนํ ตครํ วาปิ อุปฺปลํ อถ วสฺสิกี
เอเตสํ คนฺธชาตานํ สีลคนฺโธ อนุตฺตโร.

๑๐. มหากสฺสปตฺเถรปิณฺฑปาตทานวตฺถุ

[๕๖] อปฺปมตฺโต อยํ คนฺโธ ยฺวายํ[๑] ตครจนฺทนํ[๑]
โย จ สีลวตํ คนฺโธ วาติ เทเวสุ อุตฺตโม.

๑๑. โคธิกตฺเถรวตฺถุ

[๕๗] เตสํ สมฺปนฺนสีลานํ อปฺปมาทวิหารินํ
สมฺมทญฺญา วิมุตฺตานํ มาโร มคฺคํ น วินฺทติ.

๑๒. ครหทินฺนวตฺถุ

[๕๘] ยถา สงฺการฏฺานสฺมึ[๒] อุชฺฌิตสฺมึ มหาปเถ
ปทุมํ ตตฺถ ชาเยถ สุจิคนฺธํ มโนรมํ.

[๕๙] เอวํ สงฺการภูเตสุ อนฺธภูเต ปุถุชฺชเน
อติโรจติ ปญฺญาย สมฺมาสมฺพุทฺธสาวโก.

จตุตฺโถ ปุปฺผวคฺโค.

---

[๑] สี.,เท.,อิ. ยายํ ตครจนฺทนี สฺยา. ยฺวายํ ตครจนฺทนี
[๒] สี.,สฺยา.,เท.,อิ. สงฺการฏฺานสฺมึ

๕. พาลวคฺโค

๑. อญฺญตรปุริสวตฺถุ

[๖๐] ทีฆา ชาครโต รตฺติ ทีฆํ สนฺตสฺส โยชนํ
ทีโฆ พาลาน สํสาโร สทฺธมฺมํ อวิชานตํ.

๒. มหากสฺสปตฺเถรสฺส สทฺธิวิหาริกวตฺถุ

[๖๑] จรญฺเจ นาธิคจฺเฉยฺย เสยฺยํ สทิสมตฺตโน
เอกจริยํ ทฬฺหํ กยิรา นตฺถิ พาเล สหายตา.

๓. อานนฺทเสฏฺฐิวตฺถุ

[๖๒] ปุตฺตา มตฺถิ ธนมตฺถิ อิติ พาโล วิหญฺญติ
อตฺตา หิ[๑] อตฺตโน นตฺถิ กุโต ปุตฺตา กุโต ธนํ.

๔. คณฺฐิเภทกโจรวตฺถุ

[๖๓] โย พาโล มญฺญตี พาลฺยํ ปณฺฑิโต วาปิ เตน โส
พาโล จ ปณฺฑิตมานี ส เว พาโลติ วุจฺจติ.

๕. อุทายิตฺเถรวตฺถุ

[๖๔] ยาวชีวมฺปิ เจ พาโล ปณฺฑิตํ ปยิรุปาสติ
น โส ธมฺมํ วิชานาติ ทพฺพี สูปรสํ ยถา.

---

[๑] อตฺตาปิ

๖. ปาเสยฺยกภิกฺขุวตฺถุ

[๖๕] มุหุตฺตมปิ เจ วิญฺญู ปณฺฑิตํ ปยิรุปาสติ
ขิปฺปํ ธมฺมํ วิชานาติ ชิวฺหา สูปรสํ ยถา.

๗. สุปฺปพุทฺธกุฏฺฐิวตฺถุ

[๖๖] จรนฺติ พาลา ทุมฺเมธา อมิตฺเตเนว อตฺตนา
กโรนฺตา ปาปกํ กมฺมํ ยํ โหติ กฏุกปฺผลํ.

๘. กสกอุปาสกวตฺถุ

[๖๗] น ตํ กมฺมํ กตํ สาธุ ยํ กตฺวา อนุตปฺปติ
ยสฺส อสฺสุมุโข โรทํ วิปากํ ปฏิเสวติ.

๙. สุมนมาลาการวตฺถุ

[๖๘] ตญฺจ กมฺมํ กตํ สาธุ ยํ กตฺวา นานุตปฺปติ
ยสฺส ปตีโต สุมโน วิปากํ ปฏิเสวติ.

๑๐. อุปฺปลวณฺณาเถรีวตฺถุ

[๖๙] มธุวา มญฺญตี พาโล ยาว ปาปํ น ปจฺจติ
ยทา จ ปจฺจติ ปาปํ พาโล[๑] ทุกฺขํ นิคจฺฉติ.

๑๑. ชมฺพุกวตฺถุ

[๗๐] มาเส มาเส กุสคฺเคน พาโล ภุญฺเชถ[๒] โภชนํ
น โส สงฺขาตธมฺมานํ[๓] กลํ อคฺฆติ โสฬสึ.

---

[๑] สี.,สฺยา. อถ พาโล. [๒] ฉ.,เท.,อิ. ภุญฺเชยฺย
[๓] สี.,อิ. สงฺขตธมฺมานํ.

๑๒. อหิเปตวตฺถุ

[๗๑] น หิ ปาปํ กตํ กมฺมํ สชฺชุขีรัว มุจฺจติ
ฑหนฺตํ พาลมนฺเวติ ภสฺมจฺฉนฺโนว[๑] ปาวโก.

๑๓. สฏฺฐิกูฏเปตวตฺถุ

[๗๒] ยาวเทว อนตฺถาย ญตฺตํ พาลสฺส ชายติ
หนฺติ พาลสฺส สุกฺกสํ มุทฺธํ อสฺส วิปาตยํ.

๑๔. สุธมฺมตฺเถรวตฺถุ

[๗๓] อสนฺตํ ภาวมิจฺเฉยฺย[๒] ปุเรกฺขารญฺจ ภิกฺขุสุ
อาวาเสสุ จ อิสฺสริยํ ปูชา ปรกุเลสุ จ.

[๗๔] มเมว กตมญฺญนฺตุ คิหี ปพฺพชิตา อุโภ
มเมวาติวสา อสฺสุ กิจฺจากิจฺเจสุ กิสฺมิจิ
อิติ พาลสฺส สงฺกปฺโป อิสฺสา มาโน จ วฑฺฒติ.

๑๕. วนวาสีติสฺสสามเณรวตฺถุ

[๗๕] อญฺญา หิ ลาภูปนิสา อญฺญา นิพฺพานคามินี
เอวเมตํ อภิญฺญาย ภิกฺขุ พุทฺธสฺส สาวโก
สกฺการํ นาภินนฺเทยฺย วิเวกมนุพฺรูหเย.

ปญฺจโม พาลวคฺโค.

---

[๑] สฺยา.,อิ. ภสฺมาจฺฉนฺโนว [๒] ฉ.,เท.,อิ. ภาวนมิจฺเฉยฺย

๖. ปณฺฑิตวคฺโค

๑. ราธตฺเถรวตฺถุ

[๗๖] นิธีนำว ปวตฺตารำ ยำ ปสฺเส วชฺชทสฺสินำ
นิคฺคยฺหวาทึ เมธาวึ ตาทิสำ ปณฺฑิตำ ภเช
ตาทิสำ ภชมานสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย.

๒. อสฺสชิปุนพฺพสุกวตฺถุ

[๗๗] โอวเทยฺยานุสาเสยฺย อสพฺภา จ นิวารเย
สตำ หิ โส ปิโย โหติ อสตำ โหติ อปฺปิโย.

๓. ฉนฺนตฺเถรวตฺถุ

[๗๘] น ภเช ปาปเก มิตฺเต น ภเช ปุริสาธเม
ภเชถ มิตฺเต กลฺยาเณ ภเชถ ปุริสุตฺตเม.

๔. มหากปฺปินตฺเถรวตฺถุ

[๗๙] ธมฺมปีติ สุขำ เสติ วิปฺปสนฺเนน เจตสา
อริยปฺปเวทิเต ธมฺเม สทา รมติ ปณฺฑิโต.

๕. ปณฺฑิตสามเณรวตฺถุ

[๘๐] อุทกญฺหิ นยนฺติ เนตฺติกา
อุสุการา นมยนฺติ เตชนำ
ทารุ นมยนฺติ ตจฺฉกา
อตฺตานำ ทมยนฺติ ปณฺฑิตา.

๖. ลกุณฺฑกภทฺทิยตฺเถรวตฺถุ

[๘๑] เสโล ยถา เอกฆโน วาเตน น สมีรติ
เอวํ นินฺทาปสํสาสุ น สมิญฺชนฺติ ปณฺฑิตา.

๗. กาณมาตาวตฺถุ

[๘๒] ยถาปิ รหโท คมฺภีโร วิปฺปสนฺโน อนาวิโล
เอวํ ธมฺมานิ สุตฺวาน วิปฺปสีทนฺติ ปณฺฑิตา.

๘. ปญฺจสตภิกฺขุวตฺถุ

[๘๓] สพฺพตฺถ เว สปฺปุริสา วชนฺติ[๑]
น กามกามา ลปยนฺติ สนฺโต
สุเขน ผุฏฺา อถวา ทุกฺเขน
น อุจฺจาวจํ ปณฺฑิตา ทสฺสยนฺติ.

๙. ธมฺมิกตฺเถรวตฺถุ

[๘๔] น อตฺตเหตุ น ปรสฺส เหตุ
น ปุตฺตมิจฺเฉ น ธนํ น รฏฺจ
น อิจฺเฉยฺย อธมฺเมน สมิทฺธิมตฺตโน
ส สีลวา ปญฺวา ธมฺมิโก สิยา.

๑๐. ธมฺมสฺสวนวตฺถุ

[๘๕] อปฺปกา เต มนุสฺเสสุ เย ชนา ปารคามิโน
อถายํ อิตรา ปชา ตีรเมวานุธาวติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จชนฺติ

[๘๖] เย จ โข สมฺมทกฺขาเต ธมฺเม ธมฺมานุวตฺติโน
เต ชนา ปารเมสฺสนฺติ มจฺจุเธยฺยํ สุทุตฺตรํ.

๑๑. อาคนฺตุกภิกฺขุวตฺถุ

[๘๗] กณฺหํ ธมฺมํ วิปฺปหาย สุกฺกํ ภาเวถ ปณฺฑิโต
โอกา อโนกมาคมฺม วิเวเก ยตฺถ ทูรมํ.

[๘๘] ตตฺราภิรติมิจฺเฉยฺย หิตฺวา กาเม อกิญฺจโน
ปริโยทเปยฺย อตฺตานํ จิตฺตเกฺลเสหิ ปณฺฑิโต.

[๘๙] เยสํ สมฺโพธิยงฺเคสุ สมฺมา จิตฺตํ สุภาวิตํ
อาทานปฏินิสฺสคฺเค อนุปาทาย เย รตา
ขีณาสวา ชุติมนฺโต เต โลเก ปรินิพฺพุตา.

ฉฏฺโฐ ปณฺฑิตวคฺโค.

๗. อรหนฺตวคฺโค

๑. ชีวกวตฺถุ

[๙๐] คตทฺธิโน วิโสกสฺส วิปฺปมุตฺตสฺส สพฺพธิ
สพฺพคนฺถปฺปหีนสฺส ปริฬาโห น วิชฺชติ.

๒. มหากสฺสปตฺเถรวตฺถุ

[๙๑] อุยฺยุญฺชนฺติ สตีมนฺโต น นิเกเต รมนฺติ เต
หํสาว ปลฺวลํ หิตฺวา โอกโมกํ ชหนฺติ เต.

๓. เพลฏฺฐสีสตฺเถรวตฺถุ

[๙๒] เยสํ สนฺนิจโย นตฺถิ เย ปริญฺญาตโภชนา
สุญฺญโต อนิมิตฺโต จ วิโมกฺโข เยส โคจโร
อากาเสว สกุนฺตานํ คติ เตสํ ทุรนฺนยา.

๔. อนุรุทฺธตฺเถรวตฺถุ

[๙๓] ยสฺสาสวา ปริกฺขีณา อาหาเร จ อนิสฺสิโต
สุญฺญโต อนิมิตฺโต จ วิโมกฺโข ยสฺส โคจโร
อากาเสว สกุนฺตานํ ปทนฺตสฺส ทุรนฺนยํ.

๕. มหากจฺจายนตฺเถรวตฺถุ

[๙๔] ยสฺสินฺทฺริยานิ สมถงฺคตานิ
อสฺสา ยถา สารถินา สุทนฺตา
ปหีนมานสฺส อนาสวสฺส
เทวาปิ ตสฺส ปิหยนฺติ ตาทิโน.

๖. สารีปุตฺตตฺเถรวตฺถุ

[๙๕] ปถวีสโม โน วิรุชฺฌติ
อินฺทขีลูปโม ตาทิ สุพฺพโต
รหโทว อเปตกทฺทโม
สํสารา น ภวนฺติ ตาทิโน.

๗. โกสมฺพิวาสีติสฺสตฺเถรวตฺถุ

[๙๖] สนฺตํ ตสฺส มนํ โหติ สนฺตา วาจา จ กมฺม จ
สมฺมทญฺญา วิมุตฺตสฺส อุปสนฺตสฺส ตาทิโน.

๘. สารีปุตฺตตฺเถรวตฺถุ

[๙๗] อสฺสทฺโธ อกตญฺญู จ สนฺธิจฺเฉโท จ โย นโร
หตาวกาโส วนฺตาโส ส เว อุตฺตมโปริโส.

๙. ขทิรวนิยเรวตตฺเถรวตฺถุ

[๙๘] คาเม วา ยทิ วา รญฺเญ นินฺเน วา ยทิ วา ถเล
ยตฺถ อรหนฺโต วิหรนฺติ ตํ ภูมิรามเณยฺยกํ.

๑๐. อญฺญตรอิตฺถีวตฺถุ

[๙๙] รมณียานิ อรญฺญานิ ยตฺถ น รมตี ชโน
วีตราคา รเมสฺสนฺติ น เต กามคเวสิโน.

สตฺตโม อรหนฺตวคฺโค.

๘. สหสฺสวคฺโค

๑. ตมฺพทาฐิกโจรฆาตกวตฺถุ

[๑๐๐] สหสฺสมปิ เจ วาจา อนตฺถปทสญฺหิตา
เอกํ อตฺถปทํ เสยฺโย ยํ สุตฺวา อุปสมฺมติ.

๒. ทารุจีริยตฺเถรวตฺถุ

[๑๐๑] สหสฺสมปิ เจ คาถา อนตฺถปทสญฺหิตา
เอกํ คาถาปทํ เสยฺโย ยํ สุตฺวา อุปสมฺมติ.

๓. กุณฺฑลเกสีเถรีวตฺถุ

[๑๐๒] โย จ คาถาสตํ ภาเส อนตฺถปทสญฺหิตา
เอกํ ธมฺมปทํ เสยฺโย ยํ สุตฺวา อุปสมฺมติ.

[๑๐๓] โย สหสฺสํ สหสฺเสน สงฺคาเม มานุเส ชิเน
เอกญฺจ เชยฺยมตฺตานํ ส เว สงฺคามชุตฺตโม.

๔. อนตฺถปุจฺฉกพฺราหฺมณวตฺถุ

[๑๐๔] อตฺตา หเว ชิตํ เสยฺโย ยา จายํ อิตรา ปชา
อตฺตทนฺตสฺส โปสสฺส นิจฺจํ สญฺญตจาริโน.

[๑๐๕] เนว เทโว น คนฺธพฺโพ น มาโร สห พฺรหฺมุนา
ชิตํ อปชิตํ กยิรา ตถารูปสฺส ชนฺตุโน.

๕. สารีปุตฺตตฺเถรสฺส มาตุลพฺราหฺมณวตฺถุ

[๑๐๖] มาเส มาเส สหสฺเสน โย ยเชถ สตํ สมํ
เอกญฺจ ภาวิตตฺตานํ มุหุตฺตมปิ ปูชเย
สาเยว ปูชนา เสยฺโย ยญฺเจ วสฺสสตํ หุตํ.

๖. สารีปุตฺตตฺเถรสฺส ภาคิเนยฺยพฺราหฺมณวตฺถุ

[๑๐๗] โย จ วสฺสสตํ ชนฺตุ อคฺคึ ปริจเร วเน
เอกญฺจ ภาวิตตฺตานํ มุหุตฺตมปิ ปูชเย
สาเยว ปูชนา เสยฺโย ยญฺเจ วสฺสสตํ หุตํ.

๗. สารีปุตฺตตฺเถรสฺส สหายกพฺราหฺมณวตฺถุ

[๑๐๘] ยงฺกิญฺจิ ยิฏฺฐญฺจ หุตญฺจ โลเก
สํวจฺฉรํ ยเชถ ปุญฺญเปกฺโข
สพฺพมฺปิ ตํ น จตุภาคเมติ
อภิวาทนา อุชุคเตสุ เสยฺโย.

๘. อายุวฑฺฒนกุมารวตฺถุ

[๑๐๙] อภิวาทนสีลิสฺส นิจฺจํ วุฑฺฒาปจายิโน
จตฺตาโร ธมฺมา วฑฺฒนฺติ อายุ วณฺโณ สุขํ พลํ.

๙. สงฺกิจฺจสามเณรวตฺถุ

[๑๑๐] โย จ วสฺสสตํ ชีเว ทุสฺสีโล อสมาหิโต
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย สีลวนฺตสฺส ฌายิโน.

๑๐. ขาณุโกณฺฑญฺญตฺเถรวตฺถุ

[๑๑๑] โย จ วสฺสสตํ ชีเว ทุปฺปญฺโญ อสมาหิโต
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย ปญฺญวนฺตสฺส ฌายิโน.

๑๑. สปฺปทาสตฺเถรวตฺถุ[๑]

[๑๑๒] โย จ วสฺสสตํ ชีเว กุสีโต หีนวีริโย
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย วิริยํ อารภโต ทฬฺหํ.

๑๒. ปฏาจาราเถรีวตฺถุ

[๑๑๓] โย จ วสฺสสตํ ชีเว อปสฺสํ อุทยพฺพยํ
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย ปสฺสโต อุทยพฺพยํ.

๑๓. กิสาโคตมีวตฺถุ

[๑๑๔] โย จ วสฺสสตํ ชีเว อปสฺสํ อมตํ ปทํ
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย ปสฺสโต อมตํ ปทํ.

๑๔. พหุปุตฺติกาเถรีวตฺถุ

[๑๑๕] โย จ วสฺสสตํ ชีเว อปสฺสํ ธมฺมมุตฺตมํ
เอกาหํ ชีวิตํ เสยฺโย ปสฺสโต ธมฺมมุตฺตมํ.

อฏฺฐโม สหสฺสวคฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท. สพฺพทาสตฺเถรวตฺถุ

๙. ปาปวคฺโค

๑. จูเฬกสาฏกวตฺถุ

[๑๑๖] อภิตฺถเรถ กลฺยาเณ ปาปา จิตฺตํ นิวารเย
ทนฺธํ หิ กรโต[๑] ปุญฺญํ ปาปสฺมึ รมตี มโน.

๒. เสยฺยสกตฺเถรวตฺถุ

[๑๑๗] ปาปญฺเจ ปุริโส กยิรา น นํ กยิรา ปุนปฺปุนํ
น ตมฺหิ ฉนฺทํ กยิราถ ทุกฺโข ปาปสฺส อุจฺจโย.

๓. ลาชเทวธีตาวตฺถุ

[๑๑๘] ปุญฺญญฺเจ ปุริโส กยิรา กยิราเถนํ[๒] ปุนปฺปุนํ
ตมฺหิ ฉนฺทํ กยิราถ สุโข ปุญฺญสฺส อุจฺจโย.

๔. อนาถปิณฺฑิกเสฏฺฐิวตฺถุ

[๑๑๙] ปาโปปิ ปสฺสติ ภทฺรํ ยาว ปาปํ น ปจฺจติ
ยทา จ ปจฺจติ ปาปํ อถ (ปาโป) ปาปานิ[๓] ปสฺสติ.

[๑๒๐] ภทฺโรปิ ปสฺสติ ปาปํ ยาว ภทฺรํ น ปจฺจติ
ยทา จ ปจฺจติ ภทฺรํ อถ (ภทฺโร) ภทฺรานิ[๔] ปสฺสติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. กโรโต
[๒] สี. กยิราเถตํ ฉ. กยิรา นํ
[๓] อถ ปาปานิ
[๔] อถ ภทฺรานิ

๕. อสญฺญตปริกฺขารวตฺถุ

[๑๒๑] มาวมญฺเญถ[๑] ปาปสฺส น มตฺตํ อาคมิสฺสติ
อุทพินฺทุนิปาเตน อุทกุมฺภาปิ ปูรติ
ปูรติ[๒] พาโล ปาปสฺส โถกํ โถกมฺปิ[๓] อาจินํ.

๖. พิพาลปทกเสฏฺฐิวตฺถุ

[๑๒๒] มาวมญฺเญถ ปุญฺญสฺส น มตฺตํ[๔] อาคมิสฺสติ
อุทพินฺทุนิปาเตน อุทกุมฺภาปิ ปูรติ
ปูรติ[๕] ธีโร ปุญฺญสฺส โถกํ โถกมฺปิ อาจินํ.

๗. มหาธนวาณิชวตฺถุ

[๑๒๓] วาณิโชว ภยํ มคฺคํ อปฺปสตฺโถ มหทฺธโน
วิสํ ชีวิตุกาโมว ปาปานิ ปริวชฺเชยฺย.

๘. กุกฺกุฏมิตฺตวตฺถุ

[๑๒๔] ปาณิมฺหิ เจ วโณ นาสฺส หเรยฺย ปาณินา วิสํ
นาพฺพณํ วิสมนฺเวติ นตฺถิ ปาปํ อกุพฺพโต.

๙. โกกสุนขลุทฺทกวตฺถุ

[๑๒๕] โย อปฺปทุฏฺฐสฺส นรสฺส ทุสฺสติ
สุทฺธสฺส โปสสฺส อนงฺคณสฺส

---

[๑] สี.,อิ. มาปฺปมญฺเญถ
[๒] สฺยา. อาปูรติ.
[๓] สี.,อิ. โถกโถกมฺปิ
[๔] สี. น มํ ตํ อิ. น มนฺตํ, ฉ.,เท. น มนฺทํ,
[๕] สี.,อิ. ปุญฺญติ สฺยา. อาปูรติ

ตเมว พาลํ ปจฺเจติ ปาปี
สุขุโม รโช ปฏิวาตํว ขิตฺโต.

๑๐. มณิการกุลูปกติสฺสตฺเถรวตฺถุ

[๑๒๖] คพฺภเมเก อุปฺปชฺชนฺติ นิรยํ ปาปกมฺมิโน
สคฺคํ สุคติโน ยนฺติ ปรินิพฺพนฺติ อนาสวา.

๑๑. ตโยชนวตฺถุ

[๑๒๗] น อนฺตลิกฺเข น สมุทฺทมชฺเฌ
น ปพฺพตานํ วิวรํ ปวิสฺส
น วิชฺชตี โส ชคติปฺปเทโส
ยตฺรฏฺฐิโต[๑] มุญฺเจยฺย ปาปกมฺมา.

๑๒. สุปฺปพุทฺธสกฺยวตฺถุ

[๑๒๘] น อนฺตลิกฺเข น สมุทฺทมชฺเฌ
น ปพฺพตานํ วิวรํ ปวิสฺส
น วิชฺชตี โส ชคติปฺปเทโส
ยตฺรฏฺฐิตํ นปฺปสเหยฺย มจฺจุ.

นวโม ปาปวคฺโค.

---

[๑] ฉ. ยตฺถฏฺฐิโต

๑๐. ทณฺฑวคฺโค

๑. ฉพฺพคฺคิยภิกฺขุวตฺถุ

[๑๒๙] สพฺเพ ตสนฺติ ทณฺฑสฺส สพฺเพ ภายนฺติ มจฺจุโน
อตฺตานํ อุปมํ กตฺวา น หเนยฺย น ฆาตเย.

๒. ฉพฺพคฺคิยภิกฺขุวตฺถุ

[๑๓๐] สพฺเพ ตสนฺติ ทณฺฑสฺส สพฺเพสํ ชีวิตํ ปิยํ
อตฺตานํ อุปมํ กตฺวา น หเนยฺย น ฆาตเย.

๓. สมฺพหุลกุมารวตฺถุ

[๑๓๑] สุขกามานิ ภูตานิ โย ทณฺเฑน วิหึสติ
อตฺตโน สุขเมสาโน เปจฺจ โส น ลภเต สุขํ.

[๑๓๒] สุขกามานิ ภูตานิ โย ทณฺเฑน น หึสติ
อตฺตโน สุขเมสาโน เปจฺจ โส ลภเต สุขํ.

๔. โกณฺฑธานตฺเถรวตฺถุ

[๑๓๓] มาโวจ ผรุสํ กญฺจิ วุตฺตา ปฏิวเทยฺยุ ตํ
ทุกฺขา หิ สารมฺภกถา ปฏิทณฺฑา ผุเสยฺยุ ตํ.

[๑๓๔] สเจ เนเรสิ อตฺตานํ กํโส อุปหโต ยถา
เอส ปตฺโตสิ นิพฺพานํ สารมฺโภ เต น วิชฺชติ.

๕. อุโปสถกมฺมวตฺถุ

[๑๓๕] ยถา ทณฺเฑน โคปาโล คาโว ปาเชติ โคจรํ
เอวํ ชรา จ มจฺจุ จ อายุํ ปาเชนฺติ ปาณินํ.

๖. อชครเปตวตฺถุ

[๑๓๖] อถ ปาปานิ กมฺมานิ กรํ พาโล น พุชฺฌติ
เสหิ กมฺเมหิ ทุมฺเมโธ อคฺคิทฑฺโฒว ตปฺปติ.

๗. มหาโมคฺคลฺลานตฺเถรวตฺถุ

[๑๓๗] โย ทณฺเฑน อทณฺเฑสุ อปฺปทุฏฺเฐสุ ทุสฺสติ
ทสนฺนมญฺญตรํ ฐานํ ขิปฺปเมว นิคจฺฉติ.

[๑๓๘] เวทนํ ผรุสํ ชานึ สรีรสฺส จ เภทนํ
ครุกํ วาปิ อาพาธํ จิตฺตกฺเขปํ ว[๑] ปาปุเณ.

[๑๓๙] ราชโต วา อุปสคฺคํ[๒] อพฺภกฺขานํ ว[๓] ทารุณํ
ปริกฺขยํ ว[๔] ญาตีนํ โภคานํ ว[๕] ปภงฺคุณํ.[๖]

[๑๔๐] อถ วาสฺส อคารานิ อคฺคิ ฑหติ ปาวโก
กายสฺส เภทา ทุปฺปญฺโญ นิรยํ โสปปชฺชติ.[๗]

๘. พหุภณฺฑิกภิกฺขุวตฺถุ

[๑๔๑] น นคฺคจริยา น ชฏา น ปงฺกา
นานาสกา ถณฺฑิลสายิกา[๘] วา
รโชชลฺลํ อุกฺกุฏิกปฺปธานํ
โสเธนฺติ มจฺจุं อวิติณฺณกงฺขํ.

---

[๑] ฉ. จิตฺตกฺเขปญฺจ
[๒] สี.,อิ. อุปสฺสคฺคํ
[๓] ฉ. อพฺภกฺขานญฺจ
[๔] ฉ. ปริกฺขยญฺจ
[๕] ฉ. โภคานญฺจ
[๖] ฉ. ปภงฺคุรๆ
[๗] สี.,สฺยา.,อิ. โส อุปปชฺชติ.
[๘] ฉ. ถณฺฑิวสามิกา

๙. สนฺตติมหามตฺตวตฺถุ

[๑๔๒] อลงฺกโต เจปิ สมํ จเรยฺย
สนฺโต ทนฺโต นิยโต พฺรหฺมจารี
สพฺเพสุ ภูเตสุ นิธาย ทณฺฑํ
โส พฺราหฺมโณ โส สมโณ ส ภิกฺขุ.

๑๐. ปิโลติกติสฺสตฺเถรวตฺถุ

[๑๔๓] หิรีนิเสโธ ปุริโส โกจิ โลกสฺมิ[๑] วิชฺชติ
โย นิทฺทํ[๒] อปโพเธติ[๓] อสฺโส ภทฺโร กสามิว.

[๑๔๓] อสฺโส ยถา ภทฺโร กสานิวิฏฺโฐ
อาตาปิโน สํเวคิโน ภวาถ
สทฺธาย สีเลน จ วิริเยน จ
สมาธินา ธมฺมวินิจฺฉเยน จ
สมฺปนฺนวิชฺชาจรณา ปติสฺสตา
ชหิสฺสถ[๔] ทุกฺขมิทํ อนปฺปกํ.

๑๑. สุขสามเณรวตฺถุ

[๑๔๓] อุทกํ หิ นยนฺติ เนตฺติกา
อุสุกาโร นมยนฺติ เตชนํ
ทารุํ นมยนฺติ ตจฺฉกา
อตฺตานํ ทมยนฺติ สุพฺพตา.

ทสโม ทณฺฑวคฺโค.

---

[๑] อิ. โลกสฺมึ
[๒] สี.,อิ. นินฺทํ
[๓] สี.,อิ. อปโพธติ
[๔] สี.,สฺยา.,อิ. ปหสฺสถ

๑๑. ชราวคฺโค

๑. วิสาขาย สหายิกาวตฺถุ

[๑๔๖] โก นุ หาโส กิมานนฺโท นิจฺจํ ปชฺชลิเต สติ
อนฺธกาเรน โอนทฺธา ปทีปํ น คเวสถ.

๒. สิริมาวตฺถุ

[๑๔๗] ปสฺส จิตฺตกตํ พิมฺพํ อรุกายํ สมุสฺสิตํ
อาตุรํ พหุสงฺกปฺปํ ยสฺส นตฺถิ ธุวํ จิติ.

๓. อุตฺตราเถรีวตฺถุ

[๑๔๘] ปริชิณฺณมิทํ รูปํ โรคนิทฺธ๑ปภงฺคุณํ
ภิชฺชติ ปูติ สนฺเทโห มรณนฺตํ หิ ชีวิตํ.

๔. อธิมานิกภิกฺขุวตฺถุ

[๑๔๙] ยานิมานิ อปตฺถานิ อลาปูเนว สารเท
กาโปตกานิ อฏฺฐีนิ ตานิ ทิสฺวาน กา รติ.

๕. รูปนนฺทาเถรีวตฺถุ

[๑๕๐] อฏฺฐีนํ นครํ กตํ มํสโลหิตเลปนํ
ยตฺถ ชรา จ มจฺจุ จ มาโน มกฺโข จ โอหิโต.

---

๑ สี.,อิ. โรคนิฑฺฒ ฉ. โรคนีฬ

๖. มลฺลิกาเทวีวตฺถุ

[๑๔๑] ชีรนฺติ เว ราชรถา สุจิตฺตา
อโถ สรีรมฺปิ ชรํ อุเปติ
สตญฺจ ธมฺโม น ชรํ อุเปติ
สนฺโต หเว สพฺภิ ปเวทยนฺติ.

๗. โลพฺภาทิยิตฺเถรวตฺถุ[๑]

[๑๔๒] อปฺปสฺสุตายํ ปุริโส พลิวทฺโทว ชีรติ
มํสานิ ตสฺส วฑฺฒนฺติ ปญฺญา ตสฺส น วฑฺฒติ.

๘. ปฐมโพธิวตฺถุ

[๑๔๓] อเนกชาติสํสารํ สนฺธาวิสฺสํ อนิพฺพิสํ
คหการํ[๒] คเวสนฺโต ทุกฺขา ชาติ ปุนปฺปุนํ.

[๑๔๔] คหการก ทิฏฺโฐสิ ปุน เคหํ น กาหสิ
สพฺพา เต ผาสุกา ภคฺคา คหกูฏํ วิสงฺขตํ
วิสงฺขารคตํ จิตฺตํ ตณฺหานํ ขยมชฺฌคา.

๙. มหาธนเสฏฺฐิปุตฺตวตฺถุ

[๑๔๕] อจริตฺวา พฺรหฺมจริยํ อลทฺธา โยพฺพเน ธนํ
ชิณฺณโกญฺจาว ฌายนฺติ ขีณมจฺเฉว ปลฺลเล.

---

[๑] สี.,อิ. ลาพุทายิตฺเถรวตฺถุ. [๒] สี.,สฺยา.,อิ. คหการกํ

[๑๕๖] อจริตฺวา พฺรหฺมจริยํ อลทฺธา โยพฺพเน ธนํ
เสนฺติ จาปาติขีณาว ปุราณานิ อนุตฺถุนํ.

เอกาทสโม ชราวคฺโค.

๑๒. อตฺตวคฺโค

๑. โพธิราชกุมารวตฺถุ

[๑๕๗] อตฺตานญฺเจ ปิยं ชญฺญา รกฺเขยฺย นํ สุรกฺขิตํ
ติณฺณํ อญฺญตรํ ยามํ ปฏิชคฺเคยฺย ปณฺฑิโต.

๒. อุปนนฺทสกฺยปุตฺตวตฺถุ

[๑๕๘] อตฺตานเมว ปฐมํ ปฏิรูเป นิเวสเย
อถญฺญมนุสาเสยฺย น กิลิสฺเสยฺย ปณฺฑิโต.

๓. ปธานิกติสฺสตฺเถรวตฺถุ

[๑๕๙] อตฺตานญฺเจ ตถา กยิรา ยถญฺญมนุสาสติ[๑]
สุทนฺโต วต ทเมถ อตฺตา หิ กิร ทุทฺทโม.

๔. กุมารกสฺสปตฺเถรมาตุวตฺถุ

[๑๖๐] อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ โก หิ นาโถ ปโร สิยา
อตฺตนา หิ สุทนฺเตน นาถํ ลภติ ทุลฺลภํ.

---

[๑] ฉ. ยถาญฺญมนุสาสติ

๕. มหากาลอุปาสกวตฺถุ

[๑๖๑] อตฺตนา หิ กตํ ปาปํ อตฺตชํ อตฺตสมฺภวํ
อภิมตฺถติ[๑] ทุมฺเมธํ วชิรํ วมฺหยํ[๒] มณึ.

๖. เทวทตฺตวตฺถุ

[๑๖๒] ยสฺส อจฺจนฺตทุสฺสีลฺยํ มาลุวา สาลมิโวตฺถตํ
กโรติ โส ตถตฺตานํ ยถา นํ อิจฺฉตี ทิโส.

๗. สงฺฆเภทปริกสฺสนวตฺถุ

[๑๖๓] สุกรานิ อสาธูนิ อตฺตโน อหิตานิ จ
ยํ เว หิตญฺจ สาธุญฺจ ตํ เว ปรมทุกฺกรํ.

๘. กาลตฺเถรวตฺถุ

[๑๖๔] โย สาสนํ อรหตํ อริยานํ ธมฺมชีวินํ
ปฏิกฺโกสติ ทุมฺเมโธ ทิฏฺฐึ นิสฺสาย ปาปิกํ
ผลานิ กณฺฏกสฺเสว อตฺตฆญฺญาย[๓] ผลฺลติ.

๙. จุลฺลกาลอุปาสกวตฺถุ

[๑๖๕] อตฺตนา ว[๔] กตํ ปาปํ อตฺตนา สงฺกิลิสฺสติ
อตฺตนา อกตํ ปาปํ อตฺตนา ว วิสุชฺฌติ
สุทฺธิ อสุทฺธิ ปจฺจตฺตํ นาญฺโญ[๕] อญฺญํ วิโสธเย.

---

[๑] สี.,อิ. อภิมนฺถติ
[๒] ฉ. วชิรํ วมฺหมยํ
[๓] ฉ.,เท. อตฺตฆาตาย
[๔] ฉ.,เท. หิ
[๕] สี. นาญฺญมญฺโญ

๑๐. อตฺตทตฺถเถรวตฺถุ

[๑๖๖] อตฺตทตฺถํ ปรตฺเถน พหุนาปิ น หาปเย
อตฺตทตฺถมภิญฺญาย[๑] สทตฺถปสุโต สิยา.

อตฺตวคฺโค ทุวาทสโม.

๑๓. โลกวคฺโค

๑. ทหรภิกฺขุวตฺถุ

[๑๖๗] หีนํ ธมฺมํ น เสเวยฺย ปมาเทน น สํวเส
มิจฺฉาทิฏฺฐึ น เสเวยฺย น สิยา โลกวฑฺฒโน.

๒. สุทฺโธทนวตฺถุ

[๑๖๘] อุตฺติฏฺเฐ นปฺปมชฺเชยฺย ธมฺมํ สุจริตํ จเร
ธมฺมจารี สุขํ เสติ อสฺมึ โลเก ปรมฺหิ จ.

[๑๖๙] ธมฺมํ จเร สุจริตํ น นํ ทุจฺจริตํ จเร
ธมฺมจารี สุขํ เสติ อสฺมึ โลเก ปรมฺหิ จ.

๓. วิปสฺสกภิกฺขุวตฺถุ

[๑๗๐] ยถา ปุพฺพุพฺพกํ[๒] ปสฺเส ยถา ปสฺเส มรีจิกํ
เอวํ โลกํ อเวกฺขนฺตํ มจฺจุราชา น ปสฺสติ.

---

[๑] อิ. อตฺตทตฺถํ อภิญฺญาย [๒] สี.,อิ. พุพฺพุพฺพกํ

๔. อภยราชกุมารวตฺถุ

[๑๗๑] เอถ ปสฺสถิมํ โลกํ จิตฺตํ ราชรถูปมํ
ยตฺถ พาลา วิสีทนฺติ นตฺถิ สงฺโค วิชานตํ.

๕. สมฺมชฺชนตฺเถรวตฺถุ

[๑๗๒] โย จ ปุพฺเพ ปมชฺชิตฺวา ปจฺฉา โส นปฺปมชฺชติ
โสมํ โลกํ ปภาเสติ อพฺภา มุตฺโตว จนฺทิมา.

๖. องฺคุลิมาลตฺเถรวตฺถุ

[๑๗๓] ยสฺส ปาปํ กตํ กมฺมํ กุสเลน ปิถียติ[๑]
โสมํ โลกํ ปภาเสติ อพฺภา มุตฺโตว จนฺทิมา.

๗. เปสการธีตาวตฺถุ

[๑๗๔] อนฺธภูโต อยं โลโก ตนุเกตฺถ วิปสฺสติ
สกุโณ ชาลมุตฺโตว อปฺโป สคฺคาย คจฺฉติ.

๘. ตึสภิกฺขุวตฺถุ

[๑๗๕] หංสาทิจฺจปเถ ยนฺติ อากาเส ยนฺติ อิทฺธิยา
นียนฺติ ธีรา โลกมฺหา เชตฺวา มารं สวาหนึ.[๒]

๙. จิญฺจมาณวิกาวตฺถุ

[๑๗๖] เอกํ ธมฺมํ อตีตสฺส มุสาวาทิสฺส ชนฺตุโน
วิติณฺณปรโลกสฺส นตฺถิ ปาปํ อการิยं.

---

[๑] ฉ.,เท. ปิธียติ [๒] ฉ.,เท. สวาหินึ

๑๐. อสทิสทานวตฺถุ

[๑๗๗] น เว กทริยา เทวโลกํ วชนฺติ
พาลา หเว นปฺปสํสนฺติ ทานํ
ธีโร จ ทานํ อนุโมทมาโน
เตเนว โส โหติ สุขี ปรตฺถ.

๑๑. อนาถปิณฺฑิกปุตฺตกาลวตฺถุ

[๑๗๘] ปจฺพฺยา[๑] เอกรชฺเชน สคฺคสฺส คมเนน วา
สพฺพโลกาธิปจฺเจน โสตาปตฺติผลํ วรํ.

เตรสโม โลกวคฺโค.

๑๔. พุทฺธวคฺโค

๑. มารธีตาวตฺถุ

[๑๗๙] ยสฺส ชิตํ นาวชียติ
ชิตมสฺส โนยาติ โกจิ โลเก
ตํ พุทฺธมนนฺตโคจรํ
อปทํ เกน ปเทน เนสฺสถ.

[๑๘๐] ยสฺส ชาลินี วิสตฺติกา
ตณฺหา นตฺถิ กุหิญฺจิ เนตเว
ตํ พุทฺธมนนฺตโคจรํ
อปทํ เกน ปเทน เนสฺสถ.

---

[๑] ฉ. ปถพฺยา

๒. ยมกปาฏิหาริยวตฺถุ

[๑๘๑] เย ฌานปสุตา ธีรา เนกฺขมฺมูปสเม รตา
เทวาปิ เตสํ ปิหยนฺติ สมฺพุทฺธานํ สตีมตํ.

๓. เอรกปตฺตนาคราชวตฺถุ

[๑๘๒] กิจฺโฉ มนุสฺสปฏิลาโภ กิจฺฉํ มจฺจาน ชีวิตํ
กิจฺฉํ สทฺธมฺมสฺสวนํ กิจฺโฉ พุทฺธานมุปฺปโท.[๑]

๔. อานนฺทตฺเถรสฺส ปญฺหวตฺถุ

[๑๘๓] สพฺพปาปสฺส อกรณํ กุสลสฺสูปสมฺปทา[๒]
สจิตฺตปริโยทปนํ เอตํ พุทฺธาน สาสนํ.

[๑๘๔] ขนฺตี ปรมํ ตโป ตีติกฺขา นิพฺพานํ[๓] ปรมํ วทนฺติ พุทฺธา
น หิ ปพฺพชิโต ปรูปฆาตี สมโณ โหติ ปรํ วิเหฐยนฺโต.

[๑๘๕] อนูปวาโท อนูปฆาโต ปาติโมกฺเข จ สำวโร
มตฺตญฺญุตา จ ภตฺตสฺมึ ปนฺตญฺจ สยนาสนํ
อธิจิตฺเต จ อาโยโค เอตํ พุทฺธาน สาสนํ.

๕. อนภิรติภิกฺขุวตฺถุ

[๑๘๖] น กหาปณวสฺเสน ติตฺติ กาเมสุ วิชฺชติ
อปฺปสฺสาทา ทุกฺขา กามา อิติ วิญฺญาย ปณฺฑิโต.

---

[๑] ฉ.,เท. พุทฺธานมุปฺปาโต อิ. พุทฺธานํ อุปฺปาโท. [๒] ฉ.,เท.,อิ. กุสลสฺส อุปสมฺปทา
[๓] สี.,อิ. นิพฺพาณํ

[๑๘๗] อปิ ทิพฺเพสุ กาเมสุ รตึ โส นาธิคจฺฉติ
ตณฺหกฺขยรโต โหติ สมฺมาสมฺพุทฺธสาวโก.

๖. อคฺคิทตฺตปุโรหิตวตฺถุ

[๑๘๘] พหุ เว สรณํ ยนฺติ ปพฺพตานิ วนานิ จ
อารามรุกฺขเจตฺยานิ มนุสฺสา ภยตชฺชิตา.

[๑๘๙] เนตํ โข สรณํ เขมํ เนตํ สรณมุตฺตมํ
เนตํ สรณมาคมฺม สพฺพทุกฺขา ปมุจฺจติ.

[๑๙๐] โย จ พุทฺธญฺจ ธมฺมญฺจ สงฺฆญฺจ สรณํ คโต
จตฺตาริ อริยสจฺจานิ สมฺมปฺปญฺญาย ปสฺสติ.

[๑๙๑] ทุกฺขํ ทุกฺขสมุปฺปาทํ ทุกฺขสฺส จ อติกฺกมํ
อริยญฺจฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ทุกฺขูปสมคามินํ.

[๑๙๒] เอตํ โข สรณํ เขมํ เอตํ สรณมุตฺตมํ
เอตํ สรณมาคมฺม สพฺพทุกฺขา ปมุจฺจติ.

๗. อานนฺทตฺเถรสฺส ปญฺหวตฺถุ

[๑๙๓] ทุลฺลโภ ปุริสาชญฺโญ น โส สพฺพตฺถ ชายติ
ยตฺถ โส ชายตี ธีโร ตํ กุลํ สุขเมธติ.

๘. สมฺพหุลภิกฺขุวตฺถุ

[๑๙๔] สุโข พุทฺธานํ อุปฺปาโท สุขา สทฺธมฺมเทสนา
สุขา สงฺฆสฺส สามคฺคี สมคฺคานํ ตโป สุโข.

๙. กสฺสปทสพลสฺส สุวณฺณเจติยวตฺถุ

[๑๙๕] ปูชารเห ปูชยโต พุทฺเธ ยทิ จ[๑] สาวเก
ปปญฺจสมติกฺกนฺเต ติณฺณโสกปริทฺทเว

[๑๙๖] เต ตาทิเส ปูชยโต นิพฺพุเต อกุโตภเย
น สกฺกา ปุญฺญํ สงฺขาตุํ อิเมตฺตมปิ เกนจิ.

จุทฺทสโม พุทฺธวคฺโค.

ปฐมภาณวาโร

๑๕. สุขวคฺโค

๑. ฌาตกานํ กลหวูปสมนวตฺถุ

[๑๙๗] สุสุขํ วต ชีวาม เวริเนสุ อเวริโน
เวริเนสุ มนุสฺเสสุ วิหราม อเวริโน.

[๑๙๘] สุสุขํ วต ชีวาม อาตุเรสุ อนาตุรา
อาตุเรสุ มนุสฺเสสุ วิหราม อนาตุรา.

[๑๙๙] สุสุขํ วต ชีวาม อุสฺสุเกสุ อนุสฺสุกา
อุสฺสุเกสุ มนุสฺเสสุ วิหราม อนุสฺสุกา.

๒. มารวตฺถุ

[๒๐๐] สุสุขํ วต ชีวาม เยสนฺโน นตฺถิ กิญฺจนํ
ปีติภกฺขา ภวิสฺสาม เทวา อาภสฺสรา ยถา.

---

[๑] ฉ.,อิ. ว

๓. โกสลรญฺโญปราชยวตฺถุ

[๒๐๑] ชยํ เวรํ ปสวติ ทุกฺขํ เสติ ปราชิโต
อุปสนฺโต สุขํ เสติ หิตฺวา ชยปราชยํ.

๔. อญฺญตรกุลทาริกาวตฺถุ

[๒๐๒] นตฺถิ ราคสโม อคฺคิ นตฺถิ โทสสโม กลิ
นตฺถิ ขนฺธสมา ทุกฺขา นตฺถิ สนฺติปรํ สุขํ.

๕. อญฺญตรอุปาสกวตฺถุ

[๒๐๓] ชิฆจฺฉา ปรมา โรคา สงฺขารา ปรมา[๑] ทุกฺขา
เอตं ญตฺวา ยถาภูตํ นิพฺพานํ ปรมं สุขं.

๖. ปเสนทิโกสลวตฺถุ

[๒๐๔] อาโรคฺยปรมา ลาภา สนฺตุฏฺฐีปรมं ธนं
วิสฺสาสปรมา ญาติ[๒] นิพฺพานํ ปรมं[๓] สุขं.

๗. ติสฺสตฺเถรวตฺถุ

[๒๐๕] ปวิเวกรสं ปิตฺวา[๔] รสं อุปสมสฺส จ
นิทฺทโร โหติ นิปฺปาโป ธมฺมปีติรสं ปิวं.

---

[๑] ฉ. สงฺขารปรมา
[๒] สี. วิสฺสาสปรมา ญาตี
[๓] สี. นิพฺพานปรมं
[๔] สี.,อิ. ปีตฺวา

๘. สกฺกวตฺถุ

[๒๐๖] สาหุ ทสฺสนมริยานํ สนฺนิวาโส สทา สุโข
อทสฺสเนน พาลานํ นิจฺจเมว สุขี สิยา.

[๒๐๗] พาลสงฺคตจารี หิ ทีฆมทฺธาน โสจติ
ทุกฺโข พาเลหิ สํวาโส อมิตฺเตเนว สพฺพทา.
ธีโร จ สุขสํวาโส ญาตีนว สมาคโม.

[๒๐๘] ตสฺมา หิ -

ธีรญฺจ ปญฺญญฺจ พหุสฺสุตญฺจ
โธรยฺหสีลํ วตวนฺตมริยํ
ตํ ตาทิสํ สปฺปุริสํ สุเมธํ
ภเชถ นกฺขตฺตปถว จนฺทิมา.

ปณฺณรสโม สุขวคฺโค.

๑๖. ปิยวคฺโค

๑. ตโยปพฺพชิตวตฺถุ

[๒๐๙] อโยเค ยุญฺชมตฺตานํ โยคสฺมิญฺจ อโยชยํ
อตฺถํ หิตฺวา ปิยคฺคาหี ปิเหตตฺตานุโยคินํ.

[๒๑๐] มา ปิเยหิ สมาคญฺฉิ อปฺปิเยหิ กุทาจนํ
ปิยานํ อทสฺสนํ ทุกฺขํ อปฺปิยานญฺจ ทสฺสนํ.

[๒๑๑] ตสฺมา ปิยํ น กยิราถ ปิยาปาโย หิ ปาปโก
คนฺถา เตสํ น วิชฺชนฺติ เยสํ นตฺถิ ปิยาปฺปิยํ.

๒. อญฺญตรกุฏุมฺพิกวตฺถุ

[๒๑๒] ปิยโต ชายตี โสโก ปิยโต ชายตี ภยํ
ปิยโต วิปฺปมุตฺตสฺส นตฺถิ โสโก กุโต ภยํ.

๓. วิสาขาอุปาสิกาวตฺถุ

[๒๑๓] เปมโต ชายตี โสโก เปมโต ชายตี ภยํ
เปมโต วิปฺปมุตฺตสฺส นตฺถิ โสโก กุโต ภยํ.

๔. ลิจฺฉวีวตฺถุ

[๒๑๔] รติยา ชายตี โสโก รติยา ชายตี ภยํ
รติยา วิปฺปมุตฺตสฺส นตฺถิ โสโก กุโต ภยํ.

๕. อนิตฺถิคนฺธกุมารวตฺถุ

[๒๑๕] กามโต ชายตี โสโก กามโต ชายตี ภยं
กามโต วิปฺปมุตฺตสฺส นตฺถิ โสโก กุโต ภยं.

๖. อญฺญตรพฺราหฺมณวตฺถุ

[๒๑๖] ตณฺหาย ชายตี โสโก ตณฺหาย ชายตี ภยं
ตณฺหาย วิปฺปมุตฺตสฺส นตฺถิ โสโก กุโต ภยं.

๗. ปญฺจสตทารกวตฺถุ

[๒๑๗] สีลทสฺสนสมฺปนฺนं ธมฺมฏฺฐं สจฺจวาทินं
อตฺตโน กมฺมกุพฺพานं ตญฺชโน กุรุเต ปิยं.

๘. อนาคามิตฺเถรวตฺถุ

[๒๑๘] ฉนฺทชาโต อนกฺขาเต มนสา จ ผุโฏ สิยา
กาเมสุ จ อปฏิพทฺธจิตฺโต อุทฺธंโสโตติ วุจฺจติ.

๙. นนฺทิยวตฺถุ

[๒๑๙] จิรปฺปวาสึ ปุริสं ทูรโต โสตฺถิมาคตं
ญาตี มิตฺตา สุหชฺชา จ อภินนฺทนฺติ อาคตं

[๒๒๐] ตเถว กตปุญฺญมฺปิ อสฺมา โลกา ปรं คตं
ปุญฺญานิ ปฏิคณฺหนฺติ ปิยं ญาตีว อาคตं.

โสพฺสโม ปิยวคฺโค.

๑๗. โกธวคฺโค

๑. โรหิณีขตฺติยกญฺญาวตฺถุ

[๒๒๑] โกธํ ชเห วิปฺปชเหยฺย มานं
สญฺโญชนํ สพฺพมติกฺกเมยฺย
ตนฺนามรูปสฺมึ อสชฺชมานं
อกิญฺจนํ นานุปตนฺติ ทุกฺขา.

๒. อญฺญตรภิกฺขุวตฺถุ

[๒๒๒] โย เว อุปฺปติตํ โกธํ รถํ ภนฺตํว ธารเย[๑]
ตมหํ สารถึ พฺรูมิ รสฺมิคฺคาโห อิตโร ชโน.

๓. อุตฺตราอุปาสิกาวตฺถุ

[๒๒๓] อกฺโกเธน ชิเน โกธํ อสาธุๆ สาธุนา ชิเน
ชิเน กทริยๆ ทาเนน สจฺเจนาลิกวาทินๆ.

๔. โมคฺคลฺลานตฺเถรปญฺหวตฺถุ

[๒๒๔] สจฺจๆ ภเณ น กุชฺเฌยฺย ทชฺชา[๒] อปฺปมฺปิ[๒] ยาจิโต
เอเตหิ ตีหิ ฐาเนหิ คจฺเฉ เทวาน สนฺติเก.

๕. ภิกฺขูหิ ปุฏฺฐปญฺหวตฺถุ

[๒๒๕] อหึสกา เย มุนโย นิจฺจๆ กาเยน สํวุตา
เต ยนฺติ อจฺจุตๆ ฐานๆ ยตฺถ คนฺตฺวา น โสจเร.

---

[๑] ฉ.,เท. วาเรย [๒] สี.,อิ. ทชฺชาปฺปสฺมิมฺปิ

๖. ปุณฺณทาสีวตฺถุ

[๒๒๖] สทา ชาครมานานํ อโหรตฺตานุสิกฺขินํ
นิพฺพานํ อธิมุตฺตานํ อตฺถํ คจฺฉนฺติ อาสวา.

๗. อตุลอุปาสกวตฺถุ

[๒๒๗] โปราณเมตํ อตุล เนตํ อชฺชตนามิว
นินฺทนฺติ ตุณฺหิมาสีนํ นินฺทนฺติ พหุภาณินํ
มิตภาณิมฺปิ นินฺทนฺติ นตฺถิ โลเก อนินฺทิโต.

[๒๒๘] น จาหุ น จ ภวิสฺสติ น เจตรหิ วิชฺชติ
เอกนฺตํ นินฺทิโต โปโส เอกนฺตํ วา ปสํสิโต.

[๒๒๙] ยญฺเจ วิญฺญู ปสํสนฺติ อนุวิจฺจ สุเว สุเว
อจฺฉิทฺทวุตฺตึ เมธาวึ ปญฺญาสีลสมาหิตํ.

[๒๓๐] นิกฺขํ ชมฺโพนทสฺเสว โก ตํ นินฺทิตุมรหติ
เทวาปิ นํ ปสํสนฺติ พฺรหฺมุนาปิ ปสํสิโต.

๘. ฉพฺพคฺคิยวตฺถุ

[๒๓๑] กายปฺปโกปึ รกฺเขยฺย กาเยน สํวุโต สิยา
กายทุจฺจริตํ หิตฺวา กาเยน สุจริตํ จเร.

[๒๓๒] วจีปโกปึ รกฺเขยฺย วาจาย สํวุโต สิยา
วจีทุจฺจริตํ หิตฺวา วาจาย สุจริตํ จเร.

[๒๓๓] มโนปโกปึ รกฺเขยฺย มนสา สํวุโต สิยา
มโนทุจฺจริตํ หิตฺวา มนสา สุจริตํ จเร.

[๒๓๔] กาเยน สංวุตา ธีรา อโถ วาจาย สංวุตา
มนสา สංวุตา ธีรา เต เว สุปริสංวุตา.

สตฺตรสโม โกธวคฺโค.

๑๘. มลวคฺโค

๑. โคฆาตกปุตฺตวตฺถุ

[๒๓๕] ปณฺฑุปลาโสวทานิสิ ยมปุริสาปิ จ เต[๑] อุปฏฺฐิตา
อุยฺโยคมุเข จ ติฏฺฐสิ ปาเถยฺยมฺปิ จ เต น วิชฺชติ.

[๒๓๖] โส กโรหิ ทีปมตฺตโน ขิปฺปං วายม ปณฺฑิโต ภว
นิทฺธนฺตมโล อนงฺคโณ ทิพฺพมริยภูมิเมหิสิ.[๒]

[๒๓๗] อุปนีตวโย ว ทานิสิ สมฺปยาโตสิ ยมสฺส สนฺติกං
วาโส เต นตฺถิ อนฺตรา ปาเถยฺยมฺปิ จ เต น วิชฺชติ.

[๒๓๘] โส กโรหิ ทีปมตฺตโน ขิปฺปං วายม ปณฺฑิโต ภว
นิทฺธนฺตมโล อนงฺคโณ น ปุน ชาตึชรං อุเปหิสิ.

๒. อญฺญตรพฺราหฺมณวตฺถุ

[๒๓๙] อนุปุพฺเพน เมธาวี โถกං โถกං ขเณ ขเณ
กมฺมาโร รชตสฺเสว นิทฺธเม มลมตฺตโน.

---

[๑] สี.,อิ. ตं

[๒] ฉ.,เท. อริยภูมึ อุเปหิสิ

๓. ติสฺสตฺเถรวตฺถุ

[๒๔๐] อยสา ว มลํ สมุฏฺฐิตํ ตทุฏฺฐาย[๑] ตเมว ขาทติ
เอวํ อติโธนจารินํ สานิ กมฺมานิ[๒] นยนฺติ ทุคฺคตึ.

๔. โลพฺภายิตฺเถรวตฺถุ

[๒๔๑] อสชฺฌายมลา มนฺตา อนุฏฺฐานมลา ฆรา
มลํ วณฺณสฺส โกสชฺชํ ปมาโท รกฺขโต มลํ.

๕. อญฺญตรกุลปุตฺตวตฺถุ

[๒๔๒] มลิตฺถิยา ทุจฺจริตํ มจฺเฉรํ ททโต มลํ
มลา เว ปาปกา ธมฺมา อสฺมึ โลเก ปรมฺหิ จ.

[๒๔๓] ตโต มลา มลตรํ อวิชฺชา ปรมํ มลํ
เอตํ มลํ ปหตฺวาน นิมฺมลา โหถ ภิกฺขโว.

๖. จูฬสาริภิกฺขุวตฺถุ

[๒๔๔] สุชีวํ อหิริเกน กากสูเรน ธํสินา
ปกฺขนฺทินา ปคพฺภเน สงฺกิลิฏฺเฐน ชีวิตํ.

[๒๔๕] หิรีมตา จ ทุชฺชีวํ นิจฺจํ สุจิคเวสินา
อลีเนนาปคพฺภเน[๓] สุทฺธาชีเวน ปสฺสตา.

---

[๑] ฉ.,เท. ตตุฏฺฐาย
[๒] สี.,อิ. สกกมฺมานิ
[๓] ฉ. อลีเนนาปฺปคพฺภเน

๗. ปญฺจอุปาสกวตฺถุ

[๒๔๖] โย ปาณมติมาเปติ มุสาวาทญฺจ ภาสติ
โลเก อทินฺนํ อาทิยติ ปรทารญฺจ คจฺฉติ

[๒๔๗] สุราเมรยปานญฺจ โย นโร อนุยุญฺชติ
อิเธวเมโส โลกสฺมึ มูลํ ขนติ อตฺตโน.

[๒๔๘] เอวํ โภ ปุริส ชานาหิ ปาปธมฺมา อสญฺญตา
มา ตं โลโภ อธมฺโม จ จิรํ ทุกฺขาย รนฺธยุ.

๘. ติสฺสทหรวตฺถุ

[๒๔๙] ททาติ เว ยถาสทฺธं ยถาปสาทนं ชโน
ตตฺถ โย มงฺกุโต โหติ[๑] ปเรสं ปานโภชเน
น โส ทิวา วา รตฺตึ วา สมาธึ อธิคจฺฉติ.

[๒๕๐] ยสฺสเจตं สมุจฺฉินฺนํ มูลฆจฺจํ สมูหตं
ส เว ทิวา วา รตฺตึ วา สมาธึ อธิคจฺฉติ.

๙. ปญฺจอุปาสกวตฺถุ

[๒๕๑] นตฺถิ ราคสโม อคฺคิ นตฺถิ โทสสโม คโห
นตฺถิ โมหสมํ ชาลํ นตฺถิ ตณฺหาสมา นที.

๑๐. เมณฺฑกเสฏฺฐิวตฺถุ

[๒๕๒] สุทสฺสं วชฺชมญฺเญสं อตฺตโน ปน ทุทฺทสं
ปเรสं หิ โส วชฺชานิ โอปุนาติ ยถาภุสं
อตฺตโน ปน ฉาเทติ กลึว กิตวา สโฐ.

---

[๑] สี. ตตฺถ เจ มงฺกุ โย โหติ ฉ. ตตฺถ โย มงฺกุ ภวติ

๑๑. อุชฺฌานสญฺญิตฺเถรวตฺถุ

[๒๕๓] ปรวชฺชานุปสฺสิสฺส นิจฺจํ อุชฺฌานสญฺญิโน
อาสวา ตสฺส วฑฺฒนฺติ อารา โส อาสวกฺขยา.

๑๒. สุภทฺทวตฺถุ

[๒๕๔] อากาเสว ปทํ นตฺถิ สมโณ นตฺถิ พาหิโร[๑]
ปปญฺจาภิรตา ปชา นิปฺปปญฺจา ตถาคตา.

[๒๕๕] อากาเสว ปทํ นตฺถิ สมโณ นตฺถิ พาหิโร
สงฺขารา สสฺสตา นตฺถิ นตฺถิ พุทฺธานมิญฺชิตํ.

อฏฺฐารสโม มลวคฺโค.

๑๙. ธมฺมฏฺฐวคฺโค

๑. วินิจฺฉยมหามตฺตวตฺถุ

[๒๕๖] น เตน โหติ ธมฺมฏฺโฐ เยนตฺถํ สหสา[๒] นเย
โย จ อตฺถํ อนตฺถญฺจ อุภา นิจฺเฉยฺย ปณฺฑิโต

[๒๕๗] อสาหเสน ธมฺเมน สเมน นยตี ปเร
ธมฺมสฺส คุตฺโต เมธาวี "ธมฺมฏฺโฐติ ปวุจฺจติ.

๒. ฉพฺพคฺคิยวตฺถุ

[๒๕๘] น เตน ปณฺฑิโต โหติ ยาวตา พหุ ภาสติ
เขมี อเวรี อภโย "ปณฺฑิโตติ ปวุจฺจติ.

---

[๑] ฉ.,อิ. พาหิเร [๒] ฉ. สาหสา

๓. เอกุทานตฺเถรวตฺถุ

[๒๔๙] น ตาวตา ธมฺมธโร ยาวตา พหุ ภาสติ
โย จ อปฺปมฺปิ สุตฺวาน ธมฺมํ กาเยน ปสฺสติ
ส เว ธมฺมธโร โหติ โย ธมฺมํ นปฺปมชฺชติ.

๔. ลกุณฺฑกภทฺทิยตฺเถรวตฺถุ

[๒๖๐] น เตน เถโร โส โหติ เยนสฺส ปลิตฺตสิโร.
ปริปกฺโก วโย ตสฺส "โมฆชิณฺโณติ วุจฺจติ.

[๒๖๑] ยมฺหิ สจฺจญฺจ ธมฺโม จ อหึสา สญฺญโม ทโม
ส เว วนฺตมโล ธีโร โส "เถโรติ ปวุจฺจติ.[๑]

๕. สมฺพหุลภิกฺขุวตฺถุ

[๒๖๒] น วากฺกรณมตฺเตน วณฺณโปกฺขรตาย วา
สาธุรูโป นโร โหติ อิสฺสุกี มจฺฉรี สโฐ.

[๒๖๓] ยสฺส เจตํ สมุจฺฉินฺนํ มูลฆจฺจํ สมูหตํ
ส วนฺตโทโส เมธาวี "สาธุรูโปติ วุจฺจติ.

๖. หตฺถกวตฺถุ

[๒๖๔] น มุณฺฑเกน สมโณ อพฺพโต อลิกํ ภณํ
อิจฺฉาโลภสมาปนฺโน สมโณ กึ ภวิสฺสติ.

[๒๖๕] โย จ สเมติ ปาปานิ อณุถูลานิ สพฺพโส
สมิตตฺตา หิ ปาปานํ "สมโณติ ปวุจฺจติ.

---

[๑] ฉ. "เถโร อิติ ปวุจฺจติ

๗. อญฺญตรพฺราหฺมณวตฺถุ

[๒๖๖] น เตน ภิกฺขุ โส โหติ ยาวตา ภิกฺขเต ปเร
วิสฺสํ ธมฺมํ สมาทาย ภิกฺขุ โหติ น ตาวตา.

[๒๖๗] โยธ ปุญฺญญฺจ ปาปญฺจ พาเหตฺวา พฺรหฺมจริยวา
สงฺขาย โลเก จรติ ส เว "ภิกฺขูติ วุจฺจติ.

๘. ติตฺถิยวตฺถุ

[๒๖๘] น โมเนน มุนิ โหติ มูฬฺหรูโป อวิทฺทสุ
โย จ ตุลํว ปคฺคยฺห วรมาทาย ปณฺฑิโต

[๒๖๙] ปาปานิ ปริวชฺเชติ ส มุนิ เตน โส มุนิ
โย มุนาติ อุโภ โลเก มุนิ เตน ปวุจฺจติ.

๙. อริยพาลิสิกวตฺถุ

[๒๗๐] น เตน อริโย โหติ เยน ปาณานิ หึสติ.
อหึสา สพฺพปาณานํ "อริโยติ ปวุจฺจติ.

๑๐. สมฺพหุลภิกฺขุวตฺถุ

[๒๗๑] น สีลพฺพตมตฺเตน พาหุสจฺเจน วา ปน
อถวา สมาธิลาเภน วิวิตฺตสยเนน วา

[๒๗๒] ผุสามิ เนกฺขมฺมสุขํ อปุถุชฺชนเสวิตํ
ภิกฺขุ วิสฺสาสมาปาทิ อปฺปตฺโต อาสวกฺขยํ.

เอกูนวีสติโม ธมฺมฏฺฐวคฺโค.

๒๐. มคฺควคฺโค

๑. ปญฺจสตภิกฺขุวตฺถุ

[๒๗๓] มคฺคานฏฺ‌ฐงฺคิโก เสฏฺ‌ฐโ สจฺจานํ จตุโร ปทา
วิราโค เสฏฺ‌ฐโ ธมฺมานํ ทิปทานญฺจ[๑] จกฺขุมา.

[๒๗๔] เอเสว[๒] มคฺโค นตฺถญฺโญ ทสฺสนสฺส วิสุทฺธิยา.
เอตญฺหิ ตุมฺเห ปฏิปชฺชถ มารสฺเสตํ ปโมหนํ

[๒๗๕] เอตญฺหิ ตุมฺเห ปฏิปนฺนา ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสถ
อกฺขาโต โว[๓] มยา มคฺโค อญฺญาย สลฺลสตฺถนํ.[๔]

[๒๗๖] ตุมฺเหหิ กิจฺจํ อาตปฺปี อกฺขาตาโร ตถาคตา
ปฏิปนฺนา ปโมกฺขนฺติ ฌายิโน มารพนฺธนา.

๒. อปรํ ปญฺจสตภิกฺขุวตฺถุ

[๒๗๗] “สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา.

๓. อปรํ ปญฺจสตภิกฺขุวตฺถุ

[๒๗๘] “สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา.

---

[๑] ฉ. ทฺวิปทานญฺจ
[๒] สี.,อิ. เอโสว
[๓] สี.,อิ. อกฺขาโต เว
[๔] สี.,อิ. สลฺลสนฺถนํ ฉ. สลฺลกนฺตนํ

๔. อปรํ ปญฺจสตภิกฺขุวตฺถุ

[๒๗๙] “สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา.

๕. ปธานกมฺมิกติสฺสตฺเถรวตฺถุ

[๒๘๐] อุฏฺฐานกาลมฺหิ อนุฏฺฐหาโน
ยุวา พลี อาลสิยํ อุเปโต
สํสนฺนสงฺกปฺปมาโน กุสีโต
ปญฺญาย มคฺคํ อลโส น วินฺทติ.

๖. สูกรเปตวตฺถุ

[๒๘๑] วาจานุรกฺขี มนสา สุสංวุโต
กาเยน จ อกุสลं[๑] น กยิรา[๑]
เอเต ตโย กมฺมปเถ วิโสธเย
อาราธเย มคฺคํ อิสิปฺปเวทิตํ.

๗. โปฏฺฐิลตฺเถรวตฺถุ

[๒๘๒] โยคา เว ชายตี ภูริ อโยคา ภูริสงฺขโย
เอตं เทฺวธา ปถं ญตฺวา ภวาย วิภวาย จ
ตถตฺตานํ นิเวเสยฺย ยถา ภูริ ปวฑฺฒติ.

[๑-๑] ฉ. นากุสลं กยิรา

๘. มหลฺลกตฺเถรวตฺถุ

[๒๘๓] วนํ ฉินฺทถ มา รุกฺขํ วนโต ชายตี ภยํ
เฉตฺวา วนญฺจ วนถญฺจ นิพฺพนา โหถ ภิกฺขโว.

[๒๘๔] ยาว หิ วนโถ น ฉิชฺชติ
อณุมตฺโตปิ นรสฺส นาริสุ
ปฏิพทฺธมโน ว ตาว โส
วจฺโฉ ขีรปโกว[๑] มาตริ.

๙. สารีปุตฺตตฺเถรสฺส สทฺธิวิหาริกวตฺถุ

[๒๘๕] อุจฺฉินฺท สิเนหมตฺตโน
กุมุทํ สารทิกว ปาณินา
สนฺติมคฺคเมว พฺรูหย
นิพฺพานํ สุคเตน เทสิตํ.

๑๐. มหาธนวาณิชวตฺถุ

[๒๘๖] อิธ วสฺสํ วสิสฺสามิ อิธ เหมนฺตคิมฺหิสุ
อิติ พาโล วิจินฺเตติ อนฺตรายํ น พุชฺฌติ.

๑๑. กิสาโคตมีวตฺถุ

[๒๘๗] ตํ ปุตฺตปสุสมฺมตฺตํ พฺยาสตฺตมนสํ นรํ
สุตฺตํ คามํ มโหโฆว มจฺจุ อาทาย คจฺฉติ.

---

[๑] อิ. ขีรปาโนว

๑๒. ปฏาจาราวตฺถุ

[๒๘๘] น สนฺติ ปุตฺตา ตาณาย น ปิตา นปิ พนฺธวา
อนฺตเกนาธิปนฺนสฺส นตฺถิ ญาตีสุ ตาณตา.

[๒๘๙] เอตมตฺถวสं ญตฺวา ปณฺฑิโต สีลสංวุโต
นิพฺพานคมนं มคฺคं ขิปฺปเมว วิโสธเย.

วีสติโม มคฺควคฺโค.

๒๑. ปกิณฺณกวคฺโค

๑. อตฺตโนปุพฺพกวตฺถุ

[๒๙๐] มตฺตาสุขปริจฺจาคา ปสฺเส เจ วิปุลं สุขं
จเช มตฺตาสุขं ธีโร สมฺปสฺสं วิปุลं สุขं.

๒. กุกฺกุฏณฺฑขาทิกาวตฺถุ

[๒๙๑] ปรทุกฺขูปธาเนน โย[๑] อตฺตโน สุขมิจฺฉติ
เวรสංสคฺคสංสฏฺโ เวรา โส น ปริมุจฺจติ.

๓. ภทฺทิยภิกฺขุวตฺถุ

[๒๙๒] ยญฺหิ กิจฺจं ตทปวิทฺธं[๒] อกิจฺจं ปน กยีรติ
อุนฺนฬานं ปมตฺตานं เตสं วฑฺฒนฺติ อาสวา.

[๒๙๓] เยสญฺจ สุสมารทฺธา นิจฺจं กายคตา สติ
อกิจฺจนฺเต น เสวนฺติ กิจฺเจ สาตจฺจการิโน
สตานं สมฺปชานานं อตฺถं คจฺฉนฺติ อาสวา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อยं ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๒] ฉ. อปวิทฺธं

๔. ลกุณฺฑกภทฺทิยตฺเถรวตฺถุ

[๒๙๔] มาตรํ ปิตรํ หนฺตฺวา ราชาโน เทฺว จ ขตฺติเย
รฏฺฐํ สานุจรํ หนฺตฺวา อนีโฆ ยาติ พฺราหฺมโณ.

[๒๙๕] มาตรํ ปิตรํ หนฺตฺวา ราชาโน เทฺว จ โสตฺถิเย
เวยฺยคฺฆปญฺจมํ[๑] หนฺตฺวา อนีโฆ ยาติ พฺราหฺมโณ.

๕. ทารุสากฏิกวตฺถุ

[๒๙๖] สุปฺปพุทฺธํ ปพุชฺฌนฺติ สทา โคตมสาวกา
เยสํ ทิวา จ รตฺโต จ นิจฺจํ พุทฺธคตา สติ.

[๒๙๗] สุปฺปพุทฺธํ ปพุชฺฌนฺติ สทา โคตมสาวกา
เยสํ ทิวา จ รตฺโต จ นิจฺจํ ธมฺมคตา สติ.

[๒๙๘] สุปฺปพุทฺธํ ปพุชฺฌนฺติ สทา โคตมสาวกา
เยสํ ทิวา จ รตฺโต จ นิจฺจํ สงฺฆคตา สติ.

[๒๙๙] สุปฺปพุทฺธํ ปพุชฺฌนฺติ สทา โคตมสาวกา
เยสํ ทิวา จ รตฺโต จ นิจฺจํ กายคตา สติ.

[๓๐๐] สุปฺปพุทฺธํ ปพุชฺฌนฺติ สทา โคตมสาวกา
เยสํ ทิวา จ รตฺโต จ อหึสาย รโต มโน.

[๓๐๑] สุปฺปพุทฺธํ ปพุชฺฌนฺติ สทา โคตมสาวกา
เยสํ ทิวา จ รตฺโต จ ภาวนาย รโต มโน.

---

[๑] ฉ. เวยคฺฆปญฺจมํ.

๖. วชฺชิปุตฺตกภิกฺขุวตฺถุ

[๓๐๒] ทุปฺปพฺพชฺชํ ทุรภิรมํ ทุราวาสา ฆรา ทุกฺขา
ทุกฺโข สมานสํวาโส ทุกฺขานุปติตทฺธคู
ตสฺมา น จทฺธคู สิยา น จ ทุกฺขานุปติโต สิยา.

๗. จิตฺตคหปติวตฺถุ

[๓๐๓] สทฺโธ สีเลน สมฺปนฺโน ยโสโภคสมปฺปิโต
ยํ ยํ ปเทสํ ภชติ ตตฺถ ตตฺเถว ปูชิโต.

๘. จูฬสุภทฺทาวตฺถุ

[๓๐๔] ทูเร สนฺโต ปกาเสนฺติ หิมวนฺโตว ปพฺพโต
อสนฺเตตฺถ น ทิสฺสนฺติ รตฺตึ ขิตฺตา ยถา สรา.

๙. เอกวิหาริตฺเถรวตฺถุ

[๓๐๕] เอกาสนํ เอกเสยฺยํ เอโก จรมตนฺทิโต
เอโก ทมยมตฺตานํ วนนฺเต รมิโต สิยา.

เอกวีสติโม ปกิณฺณกวคฺโค.

๒๒. นิรยวคฺโค

๑. สุนฺทรีปริพฺพาชิกาวตฺถุ

[๓๐๖] อภูตวาที นิรยํ อุเปติ
โย วาปิ[๑] กตฺวา น[๒] กโรมีติ จาห[๒]
อุโภปิ เต เปจฺจ สมา ภวนฺติ
นิหีนกมฺมา มนุชา ปรตฺถ.

๒. ทุกฺขปีฬิตสตฺตวตฺถุ

[๓๐๗] กาสาวกณฺฐา พหโว ปาปธมฺมา อสญฺญตา
ปาปา ปาเปหิ กมฺเมหิ นิรยนฺเต อุปปชฺชเร.

๓. วคฺคุมุทาตีริยภิกฺขุวตฺถุ

[๓๐๘] เสยฺโย อโยคุโฬ ภุตฺโต ตตฺโต อคฺคิสิขูปโม
ยญฺเจ ภุญฺเชยฺย ทุสฺสีโล รฏฺฐปิณฺฑํ อสญฺญโต.

๔. เขมกเสฏฺฐิปุตฺตวตฺถุ

[๓๐๙] จตฺตาริ ฐานานิ นโร ปมตฺโต
อาปชฺชตี ปรทารูปเสวี
อปุญฺญลาภํ นนิกามเสยฺยํ
นินฺทํ ตตียํ นิรยํ จตุตฺถํ.

---

[๑] สฺยา.,อิ. จาปิ
[๒-๒] ฉ. น กโรมิ จาห

[๓๑๐] อปุญฺญลาโภ จ คตี จ ปาปิกา
ภีตสฺส ภีตาย รตี จ โถกิกา
ราชา จ ทณฺฑํ ครุกํ ปเณติ
ตสฺมา นโร ปรทารํ น เสเว.

๕. ทุพฺพจภิกฺขุวตฺถุ

[๓๑๑] กุโส ยถา ทุคฺคหิโต หตฺถเมวานุกนฺตติ
สามญฺญํ ทุปฺปรามฏฺโ นิรยายูปกฑฺฒติ.[๑]

[๓๑๒] ยํ กิญฺจิ สิถิลํ กมฺมํ สงฺกิลิฏฺฐญฺจ ยํ วตํ
สงฺกสฺสรํ พฺรหฺมจริยํ น ตํ โหติ มหปฺผลํ.

[๓๑๓] กยิรา เจ กยิราเถนํ ทฬฺหเมนํ ปรกฺกเม
สิถิโล หิ ปริพฺพาโช ภิยฺโย อากิรเต รชํ.

๖. อิสฺสาปกตอิตฺถีวตฺถุ

[๓๑๔] อกตํ ทุกฺกตํ เสยฺโย ปจฺฉา ตปฺปติ ทุกฺกตํ
กตญฺจ สุกตํ เสยฺโย ยํ กตฺวา นานุตปฺปติ.

๗. สมฺพหุลภิกฺขุวตฺถุ

[๓๑๕] นครํ ยถา ปจฺจนฺตํ คุตฺตํ สนฺตรพาหิรํ
เอวํ โคเปถ อตฺตานํ ขโณ โว[๒] มา อุปจฺจคา
ขณาตีตา หิ โสจนฺติ นิรยมฺหิ สมปฺปิตา.

---

[๑] ฉ.,เท. นิรยายุปกฑฺฒติ [๒] อิ. เว

๘. นิคณฺฐวตฺถุ

[๓๑๖] อลชฺชิตาเย ลชฺชนฺติ ลชฺชิตาเย น ลชฺชเร
มิจฺฉาทิฏฺฐิสมาทานา สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึ.

[๓๑๗] อภเย ภยทสฺสิโน ภเย จ อภยทสฺสิโน
มิจฺฉาทิฏฺฐิสมาทานา สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึ.

๙. ติตฺถิยสาวกวตฺถุ

[๓๑๘] อวชฺเช วชฺชมติโน วชฺเช จ อวชฺชทสฺสิโน
มิจฺฉาทิฏฺฐิสมาทานา สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึ.

[๓๑๙] วชฺชญฺจ วชฺชโต ญตฺวา อวชฺชญฺจ อวชฺชโต
สมฺมาทิฏฺฐิสมาทานา สตฺตา คจฺฉนฺติ สุคฺคตึ.

ทฺวาวีสติโม นิรยวคฺโค.

๒๓. นาควคฺโค

๑. อตฺตโนวตฺถุ

[๓๒๐] อหํ นาโคว สงฺคาเม จาปาโต ปติตํ สรํ
อติวากฺยนฺติติกฺขิสฺสํ ทุสฺสีโล หิ พหุชฺชโน.

[๓๒๑] ทนฺตํ นยนฺติ สมิตึ ทนฺตํ ราชาภิรูหติ
ทนฺโต เสฏฺโฐ มนุสฺเสสุ โยติวากฺยนฺติติกฺขติ.

[๓๒๒] วรมสฺสตรา ทนฺตา อาชานียา จ สินฺธวา
กุญฺชรา จ มหานาคา อตฺตทนฺโต ตโต วรํ.

๒. หตฺถาจริยปุพฺพกภิกฺขุวตฺถุ

[๓๒๓] น หิ เอเตหิ ยาเนหิ คจฺเฉยฺย อคตํ ทิสํ
ยถาตฺตนา สุทนฺเตน ทนฺโต ทนฺเตน คจฺฉติ.

๓. ปริชิณฺณพฺราหฺมณปุตฺตวตฺถุ

[๓๒๔] ธนปาลโก นาม กุญฺชโร
กฏุกปฺปเภทโน ทุนฺนิวารโย
พทฺโธ กพลํ น ภุญฺชติ
สุมรติ นาควนสฺส กุญฺชโร.

๔. ปเสนทิโกสลราชวตฺถุ

[๓๒๕] มิทฺธี ยทา โหติ มหคฺฆโส จ
นิทฺทายิตา สมฺปริวตฺตสายี
มหาวราโหว นิวาปปุฏฺโจ
ปุนปฺปุนํ คพฺภมุเปติ มนฺโท.

๕. สานุสามเณรวตฺถุ

[๓๒๖] อิทํ ปุเร จิตฺตมจาริ จาริกं[๑]
เยนิจฺฉกํ ยตฺถกามํ ยถาสุขं
ตทชฺชหํ นิคฺคเหสฺสามิ โยนิโส
หตฺถิปฺปภินฺนํ วิย องฺกุสคฺคโห.

---

[๑] อิ. จาริตํ

๖. ปาเวยฺยกหตฺถิวตฺถุ

[๓๒๗] อปฺปมาทรตา โหถ สจิตฺตมนุรกฺขถ
ทุคฺคา อุทฺธรถตฺตานํ ปงฺเก สนฺโนว[๑] กุญฺชโร.

๗. สมฺพหุลภิกฺขุวตฺถุ

[๓๒๘] สเจ ลเภถ นิปกํ สหายํ
สทฺธีจรํ สาธุวิหาริธีรํ
อภิภุยฺย สพฺพานิ ปริสฺสยานิ
จเรยฺย เตนตฺตมโน สตีมา.

[๓๒๘] โน เจ ลเภถ นิปกํ สหายํ
สทฺธีจรํ สาธุวิหาริธีรํ
ราชาว รฏฺฐํ วิชิตํ ปหาย
เอโก จเร มาตงฺครณฺเณว นาโค.

[๓๓๐] เอกสฺส จริตํ เสยฺโย นตฺถิ พาเล สหายตา
เอโก จเร น จ ปาปานิ กยิรา
อปฺโปสฺสุกฺโก มาตงฺครณฺเณว นาโค.

๘. มารวตฺถุ

[๓๓๑] อตฺถมฺหิ ชาตมฺหิ สุขา สหายา
ตุฏฺฐี สุขา ยา อิตรีตเรน
ปุญฺญํ สุขํ ชีวิตสงฺขยมฺหิ
สพฺพสฺส ทุกฺขสฺส สุขํ ปหานํ.

---

[๑] อิ. สตฺโตว

[๓๓๒] สุขา มตฺเตยฺยตา โลเก อโถ เปตฺเตยฺยตา สุขา
สุขา สามญฺญตา โลเก อโถ พฺรหฺมญฺญตา สุขา.

[๓๓๓] สุขํ ยาว ชรา สีลํ สุขา สทฺธา ปติฏฺฐิตา
สุโข ปญฺญาย ปฏิลาโภ ปาปานํ อกรณํ สุขํ.

เตวีสติโม นาควคฺโค.

๒๔. ตณฺหาวคฺโค

๑. กปิลมจฺฉวตฺถุ

[๓๓๔] มนุชสฺส ปมตฺตจาริโน
ตณฺหา วฑฺฒติ มาลุวา วิย
โส ปลวตี หุราหุรํ
ผลมิจฺฉวา วนสฺมึ วานโร.

[๓๓๕] ยํ เอสา สหตี ชมฺมี ตณฺหา โลเก วิสตฺติกา
โสกา ตสฺส ปวฑฺฒนฺติ อภิวฑฺฒวา พีรณํ.

[๓๓๖] โย เจ ตํ สหตี ชมฺมึ ตณฺหํ โลเก ทุรจฺจยํ
โสกา ตมฺหา ปปตนฺติ อุทพินฺทุว โปกฺขรา.

[๓๓๗] ตํ โว วทามิ ภทฺทํ โว ยาวนฺเตตฺถ สมาคตา
ตณฺหาย มูลํ ขณถ อุสีรตฺโถว พีรณํ.
มา โว นฬ ว โสโตว มาโร ภญฺชิ ปุนปฺปุนํ.

๒. สูกรโปติกาวตฺถุ

[๓๓๘] ยถาปิ มูเล อนุปทฺทเว ทฬฺเห
ฉินฺโนปิ รุกฺโข ปุนเรว รูหติ
เอวมฺปิ ตณฺหานุสเย อนูหเต
นิพฺพตฺตติ ทุกฺขมิทํ ปุนปฺปุนํ.

[๓๓๙] ยสฺส ฉตฺตึสตีโสตา มนาปสฺสวนา ภุสา
มหา[๑] วหนฺติ ทุทฺทิฏฺฐึ สงฺกปฺปา ราคนิสฺสิตา.

[๓๔๐] สวนฺติ สพฺพธี โสตา ลตา อุพฺภิชฺช ติฏฺฐติ
ตญฺจ ทิสฺวา ลตํ ชาตํ มูลํ ปญฺญาย ฉินฺทถ.

[๓๔๑] สริตานิ สิเนหิตานิ จ โสมนสฺสานิ ภวนฺติ ชนฺตุโน
เต สาตสิตา สุเขสิโน เต เว ชาติชรูปคา นรา.

[๓๔๒] ตสิณาย ปุรกฺขตา ปชา ปริสปฺปนฺติ สโสว พาธิโต[๒]
สญฺโญชนสงฺคสตฺตกา[๓] ทุกฺขมุเปนฺติ ปุนปฺปุนํ จิราย.

[๓๔๓] ตสิณาย ปุรกฺขตา ปชา ปริสปฺปนฺติ สโสว พาธิโต[๒]
ตสฺมา ตสิณํ วิโนทเย ภิกฺขุ อากงฺขี[๔] วิราคมตฺตโน.

๓. วิพฺภนฺตภิกฺขุวตฺถุ

[๓๔๔] โย นิพฺพนโถ วนาธิมุตฺโต วนมุตฺโต วนเมว ธาวติ
ตํ ปุคฺคลเมว ปสฺสถ มุตฺโต พนฺธนเมว ธาวติ.

---

[๑] อิ. วาหาวหนฺติ
[๒] ฉ.,เท. พนฺธิโต
[๓] สฺยา. สญฺโญชนสงฺคสตฺตา
[๔] อิ. อากงฺขี

๔. พนฺธนาคารวตฺถุ

[๓๔๕] น ตำ ทฬฺหำ พนฺธนมาหุ ธีรา
ยทายสำ ทารุชำ ปพฺพชญฺจ
สารตฺตรตฺตา มณิกุณฺฑเลสุ
ปุตฺเตสุ ทาเรสุ จ ยา อเปกฺขา.

[๓๔๖] เอตำ ทฬฺหำ พนฺธนมาหุ ธีรา
โอหารินำ สิถิลำ ทุปฺปมุญฺจำ
เอตำปิ เฉตฺวาน ปริพฺพชนฺติ
อนเปกฺขิโน กามสุขำ ปหาย.

๕. เขมาเถรีวตฺถุ

[๓๔๗] เย ราครตฺตานุปตนฺติ โสตำ
สยำ กตำ มกฺกฏโกว ชาลำ
เอตมฺปิ เฉตฺวาน วชนฺติ ธีรา
อนเปกฺขิโน สพฺพทุกฺขำ ปหาย.

๖. อุคฺคเสนเสฏฺฐิปุตฺตวตฺถุ

[๓๔๘] มุญฺจ ปุเร มุญฺจ ปจฺฉโต
มชฺเฌ มุญฺจ ภวสฺส ปารคู
สพฺพตฺถ วิมุตฺตมานโส
น ปุน ชาติชรำ อุเปหิสิ.

๗. จูฬธนุคฺคหปณฺฑิตวตฺถุ

[๓๔๙] วิตกฺกมถิตสฺส ชนฺตุโน
ติพฺพราคสฺส สุภานุปสฺสิโน
ภิยฺโย ตณฺหา ปวฑฺฒติ
เอส โข ทฬฺหํ กโรติ พนฺธนํ.

[๓๕๐] วิตกฺกูปสเม จ โย รโต
อสุภํ ภาวยตี สทา สโต
เอส โข วฺยนฺติกาหติ
เอสจฺเฉจฺฉติ มารพนฺธนํ.

๘. มารวตฺถุ

[๓๕๑] นิฏฺฐํ คโต อสนฺตาสี วีตตณฺโห อนงฺคโณ
อจฺฉินฺทิ ภวสลฺลานิ อนฺติโมยं สมุสฺสโย.

[๓๕๒] วีตตณฺโห อนาทาโน นิรุตฺติปทโกวิโท
อกฺขรานํ สนฺนิปาโต ชญฺญา ปุพฺพปรานิ จ
ส เว อนฺติมสารีโร "มหาปญฺโญ มหาปุริโสติ วุจฺจติ.

๙. อุปกาชีวกวตฺถุ

[๓๕๓] สพฺพาภิภู สพฺพวิทูหมสฺมิ
สพฺเพสุ ธมฺเมสุ อนูปลิตฺโต
สพฺพญฺชโห ตณฺหกฺขเย วิมุตฺโต
สยं อภิญฺญาย กมุทฺทิเสยฺยं.

๑๐. สกฺกเทวราชวตฺถุ

[๓๕๔] สพฺพทานํ ธมฺมทานํ ชินาติ
สพฺพํ รสํ ธมฺมรโส ชินาติ
สพฺพํ รตึ[๑] ธมฺมรตี ชินาติ
ตณฺหกฺขโย สพฺพทุกฺขํ ชินาติ.

๑๑. อปุตฺตกเสฏฺฐิวตฺถุ

[๓๕๕] หนนฺติ โภคา ทุมฺเมธํ โน จ[๒] ปารคเวสิโน
โภคตณฺหาย ทุมฺเมโธ หนฺติ อญฺเญว อตฺตนํ.

๑๒. องฺกุรวตฺถุ

[๓๕๖] ติณโทสานิ เขตฺตานิ ราคโทสา อยํ ปชา
ตสฺมา หิ วีตราเคสุ ทินฺนํ โหติ มหปฺผลํ.

[๓๕๗] ติณโทสานิ เขตฺตานิ โทสโทสา อยํ ปชา
ตสฺมา หิ วีตโทเสสุ ทินฺนํ โหติ มหปฺผลํ.

[๓๕๘] ติณโทสานิ เขตฺตานิ โมหโทสา อยํ ปชา
ตสฺมา หิ วีตโมเหสุ ทินฺนํ โหติ มหปฺผลํ.

[๓๕๙] ติณโทสานิ เขตฺตานิ อิจฺฉาโทสา อยํ ปชา
ตสฺมา หิ วิคติจฺเฉสุ ทินฺนํ โหติ มหปฺผลํ.

จตุวีสติโม ตณฺหาวคฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สพฺพรตึ [๒] อิ. เว

๒๕. ภิกฺขุวคฺโค

๑. ปญฺจภิกฺขุวตฺถุ

[๓๖๐] จกฺขุนา สำวโร สาธุ สาธุ โสเตน สำวโร
ฆาเนน สำวโร สาธุ สาธุ ชิวฺหาย สำวโร.

[๓๖๑] กาเยน สำวโร สาธุ สาธุ วาจาย สำวโร
มนสา สำวโร สาธุ สาธุ สพฺพตฺถ สำวโร
สพฺพตฺถ สำวุโต ภิกฺขุ สพฺพทุกฺขา ปมุจฺจติ.

๒. หตฺถสญฺญกภิกฺขุวตฺถุ

[๓๖๒] หตฺถสญฺญโต ปาทสญฺญโต
วาจาย สญฺญโต สญฺญตตฺตโม
อชฺฌตฺตรโต สมาหิโต
เอโก สนฺตุสิโต ตมาหุ ภิกฺขุ.[๑]

๓. โกกาลิกวตฺถุ

[๓๖๓] โย มุขสญฺญโต ภิกฺขุ มนฺตภาณี อนุทฺธโต
อตฺถํ ธมฺมญฺจ ทีเปติ มธุรํ ตสฺส ภาสิตํ.

๔. ธมฺมารามตฺเถรวตฺถุ

[๓๖๔] ธมฺมาราโม ธมฺมรโต ธมฺมํ อนุวิจินฺตยं
ธมฺมํ อนุสฺสรํ ภิกฺขุ สทฺธมฺมา น ปริหายติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ภิกฺขุ

๕. อญฺญตรวิปกฺขเสวกภิกฺขุวตฺถุ

[๓๖๕] สลาภํ นาติมญฺเญยฺย นาญฺเญสं ปิหยญฺจเร
อญฺเญสं ปิหยं ภิกฺขุ สมาธึ นาธิคจฺฉติ.

[๓๖๖] อปฺปลาโภปิ เจ ภิกฺขุ สลาภํ นาติมญฺญติ
ตํ เว เทวา ปสํสนฺติ สุทฺธาชีวึ อตนฺทิตํ.

๖. ปญฺจคฺคทายกพฺราหฺมณวตฺถุ

[๓๖๗] สพฺพโส นามรูปสฺมึ ยสฺส นตฺถิ มมายิตं
อสตา จ น โสจติ ส เว "ภิกฺขูติ วุจฺจติ.

๗. สมฺพหุลภิกฺขุวตฺถุ

[๓๖๘] เมตฺตาวิหารี โย ภิกฺขุ ปสนฺโน พุทฺธสาสเน
อธิคจฺเฉ ปทํ สนฺตं สงฺขารูปสมं สุขं.

[๓๖๙] สิญฺจ ภิกฺขุ อิมं นาวं สิตฺตา เต ลหุเมสฺสติ
เฉตฺวา ราคญฺจ โทสญฺจ ตโต นิพฺพานเมหิสิ.

[๓๗๐] ปญฺจ ฉินฺเท ปญฺจ ชเห ปญฺจ อุตฺตริ ภาวเย
ปญฺจสงฺคาติโค ภิกฺขุ "โอฆติณฺโณติ วุจฺจติ.

[๓๗๑] ฌาย ภิกฺขุ มา จ ปมาโต[๑]
มา เต กามคุเณ ภมสฺสุ จิตฺตं
มา โลหคุฬํ คิลี ปมตฺโต
มา กนฺทิ ทุกฺขมิทนฺติ ฑยฺหมาโน.

---

[๑] ฉ. มา ปมาโท

[๓๗๒] นตฺถิ ฌานํ อปญฺญสฺส ปญฺญา นตฺถิ อฌายโต
ยมฺหิ ฌานญฺจ ปญฺญา จ ส เว นิพฺพานสนฺติเก.

[๓๗๓] สุญฺญาคารํ ปวิฏฺฐสฺส สนฺตจิตฺตสฺส ภิกฺขุโน
อมานุสี รติ โหติ สมฺมา ธมฺมํ วิปสฺสโต.

[๓๗๔] ยโต ยโต สมฺมสติ ขนฺธานํ อุทยพฺพยํ
ลภติ ปีติปาโมชฺชํ อมตํ ตं วิชานตं.

[๓๗๕] ตตฺรายมาทิ ภวติ อิธ ปญฺญสฺส ภิกฺขุโน
อินฺทฺริยคุตฺติ[๑] สนฺตุฏฺฐิ ปาติโมกฺเข จ สංวโร.

[๓๗๖] มิตฺเต ภชสฺสุ กลฺยาเณ สุทฺธาชีเว อตนฺทิเต
ปฏิสนฺถารวุตฺยสฺสิ อาจารกุสโล สิยา
ตโต ปาโมชฺชพหุโล ทุกฺขสฺสนฺตं กริสฺสสิ.[๒]

๘. ปญฺจสตภิกฺขุวตฺถุ

[๓๗๗] วสฺสิกา วิย ปุปฺผานิ มทฺทวานิ ปมุญฺจติ
เอวं ราคญฺจ โทสญฺจ วิปฺปมุญฺเจถ ภิกฺขโว.

๙. สนฺตกายตฺเถรวตฺถุ

[๓๗๘] สนฺตกาโย สนฺตวาโจ สนฺตมโน[๓] สุสมาหิโต[๓]
วนฺตโลกามิโส ภิกฺขุ อุปสนฺโตติ วุจฺจติ.

---

[๑] อิ. อินฺทฺริยคุตฺโต
[๒] ฉ.,อิ. กริสฺสติ
[๓-๓] ฉ.,อิ. สนฺตวา สุสมาหิโต

๑๐. นงฺคลกูฏฏฺเฐรวตฺถุ

[๓๗๙] อตฺตนา โจทยตฺตานํ ปฏิมาเสตมตฺตนา[๑]
โส อตฺตคุตฺโต สติมา สุขํ ภิกฺขุ วิหาหิสิ.

[๓๘๐] อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ อตฺตา หิ อตฺตโน คติ[๒]
ตสฺมา สญฺญม อตฺตานํ อสฺสํ ภทฺรว วาณิโช.

๑๑. วกฺกลิตฺเฐรวตฺถุ

[๓๘๑] ปาโมชฺชพหุโล ภิกฺขุ ปสนฺโน พุทฺธสาสเน
อธิคจฺเฉ ปทํ สนฺตํ สงฺขารูปสมํ สุขํ.

๑๒. สุมนสามเณรวตฺถุ

[๓๘๒] โย หเว ทหโร ภิกฺขุ ยุญฺชติ พุทฺธสาสเน
โสมํ โลกํ ปภาเสติ อพฺภา มุตฺโตว จนฺทิมา.

ปญฺจวีสติโม ภิกฺขุวคฺโค.

---

[๑] สี.,อิ. ปฏิมาเส อตฺตมตฺตนา ฉ. ปฏิมาเสถ มตตนา
[๒] ฉ. อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ
(โก หิ นาโถ ปโรสิยา)
อตฺตา หิ อตฺตโน คติ
ตสฺมา สัยมมตฺตานํ
อสฺสํ ภทฺทว วาณิโช.

๒๖. พฺราหฺมณวคฺโค

๑. ปสาทพหุลพฺราหฺมณวตฺถุ

[๓๘๓] ฉินฺท โสตํ ปรกฺกมฺม กาเม ปนูท พฺราหฺมณ
สงฺขารานํ ขยं ญตฺวา อกตญฺญูสิ พฺราหฺมณ.

๒. สมฺพหุลภิกฺขุวตฺถุ

[๓๘๔] ยทา ทฺวเยสุ ธมฺเมสุ ปารคู โหติ พฺราหฺมโณ
อถสฺส สพฺเพ สํโยคา อตฺถํ คจฺฉนฺติ ชานโต.

๓. มารวตฺถุ

[๓๘๕] ยสฺส ปารํ อปารํ วา ปาราปารํ น วิชฺชติ
วีตทฺทรํ วิสญฺญุตฺตํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ.

๔. อญฺญตรพฺราหฺมณวตฺถุ

[๓๘๖] ฌายึ วิรชมาสีนํ กตกิจฺจํ อนาสวํ
อุตฺตมตฺถํ อนุปฺปตฺตํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ.

๕. อานนฺทตฺเถรวตฺถุ

[๓๘๗] ทิวา ตปติ อาทิจฺโจ รตฺติมาภาติ จนฺทิมา
สนฺนทฺโธ ขตฺติโย ตปติ ฌายี ตปติ พฺราหฺมโณ
อถ สพฺพมโหรตฺตึ พุทฺโธ ตปติ เตชสา.

๖. อญฺญตรปพฺพชิตวตฺถุ

[๓๘๘] พาหิตปาโป หิ พฺราหฺมโณ สมจริยา สมโณติ วุจฺจติ
ปพฺพาชยมตฺตโน มลํ ตสฺมา "ปพฺพชิโตติ วุจฺจติ.

๗. สารีปุตฺตตฺเถรวตฺถุ

[๓๘๙] น พฺราหฺมณสฺส ปหเรยฺย นาสฺส มุญฺเจถ พฺราหฺมโณ
ธิ[๑] พฺราหฺมณสฺส หนฺตารํ ตโต ธิ ยสฺส มุญฺจติ.

[๓๙๐] น พฺราหฺมณสฺเสตทกิญฺจิ เสยฺโย
ยทานิเสโธ มนโส ปิเยหิ
ยโต ยโต หึสมโน นิวตฺตติ
ตโต ตโต สมฺมติเมว ทุกฺขํ.

๘. มหาปชาปตีโคตมีวตฺถุ

[๓๙๑] ยสฺส กาเยน วาจาย มนสา นตฺถิ ทุกฺกตํ
สํวุตํ ตีหิ ฐาเนหิ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ.

๙. สารีปุตฺตตฺเถรวตฺถุ

[๓๙๒] ยมฺหา ธมฺมํ วิชาเนยฺย สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิตํ
สกฺกจฺจํ ตํ นมสฺเสยฺย อคฺคิหุตฺตํว พฺราหฺมโณ.

๑๐. ชฏิลพฺราหฺมณวตฺถุ

[๓๙๓] น ชฏาหิ น โคตฺเตน น ชจฺจา โหติ พฺราหฺมโณ
ยมฺหิ สจฺจญฺจ ธมฺโม จ โส สุจิ[๒] โส จ พฺราหฺมโณ.

---

[๑] ฉ.,อิ. ธี [๒] อิ. สุขี

๑๑. กุหกพฺราหฺมณวตฺถุ

[๓๙๔] กินฺเต ชฏาหิ ทุมฺเมธ กินฺเต อชินสาฏิยา
อพฺภนฺตรนฺเต คหณํ พาหิรํ ปริมชฺชสิ.

๑๒. กิสาโคตมีวตฺถุ

[๓๙๕] ปํสุกูลธรํ ชนฺตุ กิสนฺธมนิสนฺถตํ
เอกํ วนสฺมึ ฌายนฺตํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ.

๑๓. อญฺญตรพฺราหฺมณวตฺถุ

[๓๙๖] น จาหํ พฺราหฺมณํ พฺรูมิ โยนิชํ มตฺติสมฺภวํ
โภวาที นาม โส โหติ ส เว โหติ สกิญฺจโน
อกิญฺจนํ อนาทานํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ.

๑๔. อุคฺคเสนเสฏฺฐิปุตฺตวตฺถุ

[๓๙๗] สพฺพสโยชนํ เฉตฺวา โย เว น ปริตสฺสติ
สงฺคาติคํ วิสยุตฺตํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ.

๑๕. เทฺวพฺราหฺมณวตฺถุ

[๓๙๘] เฉตฺวา นทฺธึ[๑] วรตฺตญฺจ สนฺทานํ[๒] สหนุกฺกมํ
อุกฺขิตฺตปลิฆํ พุทฺธํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ.

---

[๑] อิ. นนฺที [๒] อิ. สนฺทามํ

๑๖. อกฺโกสกภารทฺวาชวตฺถุ

[๓๙๙] อกฺโกสํ วธพนฺธญฺจ อทุฏฺโฐ โย ติติกฺขติ
ขนฺตีพลํ พลาณีกํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ.

๑๗. สารีปุตฺตตฺเถรวตฺถุ

[๔๐๐] อกฺโกธนํ วตวนฺตํ สีลวนฺตํ อนุสฺสทํ
ทนฺตํ อนฺติมสารีรํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ.

๑๘. อุปฺปลวณฺณาเถรีวตฺถุ

[๔๐๑] วาริ โปกฺขรปตฺเตว อารคฺเคริว สาสโป
โย น ลิมฺปติ กาเมสุ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ.

๑๙. อญฺญตรพฺราหฺมณวตฺถุ

[๔๐๒] โย ทุกฺขสฺส ปชานาติ อิเธว ขยมตฺตโน
ปนฺนภารํ วิสญฺญุตฺตํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ.

๒๐. เขมาภิกฺขุนีวตฺถุ

[๔๐๓] คมฺภีรปญฺญํ เมธาวึ มคฺคามคฺคสฺส โกวิทํ
อุตฺตมตฺถํ อนุปฺปตฺตํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ.

๒๑. ปพฺภารวาสีติสฺสตฺเถรวตฺถุ

[๔๐๔] อสํสฏฺฐํ คหฏฺเฐหิ อนาคาเรหิ จูภยํ
อโนกสารึ อปฺปิจฺฉํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ.

๒๒. อญฺญตรภิกฺขุวตฺถุ

[๔๐๕] นิธาย ทณฺฑำ ภูเตสุ ตเสสุ ถาวเรสุ จ
โย น หนฺติ น ฆาเตติ ตมหำ พฺรูมิ พฺราหฺมณำ.

๒๓. สามเณรวตฺถุ

[๔๐๖] อวิรุทฺธำ วิรุทฺเธสุ อตฺตทณฺเฑสุ นิพฺพุตำ
สาทาเนสุ อนาทานำ ตมหำ พฺรูมิ พฺราหฺมณำ.

๒๔. มหาปนฺถกตฺเถรวตฺถุ

[๔๐๗] ยสฺส ราโค จ โทโส จ มาโน มกฺโข จ ปาติโต
สาสโปริว อารคฺคา ตมหำ พฺรูมิ พฺราหฺมณำ.

๒๕. ปิลินฺทวจฺฉตฺเถรวตฺถุ

[๔๐๘] อกกฺกสำ วิญฺญาปนึ คิรำ สจฺจำ อุทีรเย
ยาย นาภิสเช กญฺจิ ตมหำ พฺรูมิ พฺราหฺมณำ.

๒๖. อญฺญตรเถรวตฺถุ

[๔๐๙] โยธ ทีฆำ วา[๑] รสฺสำ วา อณุำ ถูลำ สุภาสุภำ
โลเก อทินฺนำ นาทิยติ ตมหำ พฺรูมิ พฺราหฺมณำ.

๒๗. สารีปุตฺตตฺเถรวตฺถุ

[๔๑๐] อาสา ยสฺส น วิชฺชนฺติ อสฺมึ โลเก ปรมฺหิ จ
นิราสาสำ[๒] วิสญฺยุตฺตำ ตมหำ พฺรูมิ พฺราหฺมณำ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ว

[๒] สี.,อิ. นิราสยำ

๒๘. มหาโมคฺคลฺลานตฺเถรวตฺถุ

[๔๑๑] ยสฺสาลยา น วิชฺชนฺติ อญฺญาย อกถํกถี
อมโตคธํ อนุปฺปตฺตํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ.

๒๙. เรวตตฺเถรวตฺถุ

[๔๑๒] โยธ ปุญฺญญฺจ ปาปญฺจ อุโภ สงฺคํ อุปจฺจคา
อโสกํ วิรชํ สุทฺธํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ.

๓๐. จนฺทาภตฺเถรวตฺถุ

[๔๑๓] จนฺทาว วิมลํ สุทฺธํ วิปฺปสนฺนมนาวิลํ
นนฺทีภวปริกฺขีณํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ.

๓๑. สีวลิตฺเถรวตฺถุ

[๔๑๔] โยมํ ปลิปถํ ทุคฺคมํ สํสารํ โมหมจฺจคา
ติณฺโณ ปารงฺคโต[๑] ฌายี อเนโช อกถํกถี
อนุปาทาย นิพฺพุโต ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ.

๓๒. สุนฺทรสมุทฺทตฺเถรวตฺถุ

[๔๑๕] โยธ กาเม ปหนฺตฺวาน[๒] อนาคาโร ปริพฺพเช
กามภวปริกฺขีณํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ.

๓๓. โชติกตฺเถรวตฺถุ

[๔๑๖] โยธ ตณฺหํ ปหนฺตฺวาน[๒] อนาคาโร ปริพฺพเช
ตณฺหาภวปริกฺขีณํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ.

---

[๑] สฺยา.,อิ. ปารคโต [๒] สี.,อิ. ปหตฺวาน

๓๔. ปฐมนฬปุพฺพกวตฺถุ

[๔๑๗] หิตฺวา มานุสกํ โยคํ ทิพฺพํ โยคํ อุปจฺจคา
สพฺพโยควิสํยุตฺตํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ.

๓๕. ทุติยนฬปุพฺพกวตฺถุ

[๔๑๘] หิตฺวา รติญฺจ อรติญฺจ สีติภูตํ นิรูปธึ
สพฺพโลกาภิภุํ วีรํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ.

๓๖. วงฺคีสตฺเถรวตฺถุ

[๔๑๙] จุตึ โย เวทิ สตฺตานํ อุปปตฺติญฺจ สพฺพโส
อสตฺตํ สุคตํ พุทฺธํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ.

[๔๒๐] ยสฺส คตึ น ชานนฺติ เทวา คนฺธพฺพมานุสา
ขีณาสวํ อรหนฺตํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ.

๓๗. ธมฺมทินฺนาเถรีวตฺถุ

[๔๒๑] ยสฺส ปุเร จ ปจฺฉา จ มชฺเฌ จ นตฺถิ กิญฺจนํ
อกิญฺจนํ อนาทานํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ.

๓๘. องฺคุลิมาลตฺเถรวตฺถุ

[๔๒๒] อุสภํ ปวรํ วีรํ มเหสึ วิชิตาวินํ
อเนชํ นฺหาตกํ พุทฺธํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ.

๓๙. เทวหิตพฺราหฺมณวตฺถุ

[๔๒๓] ปุพฺเพนิวาสํ โย เวทิ สคฺคาปายญฺจ ปสฺสติ
อโถ ชาติกฺขยํ ปตฺโต อภิญฺญา โวสิโต มุนิ
สพฺพโวสิตโวสานํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ.

ฉพฺพีสติโม พฺราหฺมณวคฺโค.

(๑) ธมฺมปทสฺส วคฺคุทฺทานํ[๒]

ยมกํ อปฺปมทฺทา จ จิตฺตํ ปุปฺผญฺจ ปณฺฑิตํ
อรหนฺตสหสฺเสน ปาปี ทณฺเฑน เต ทส.
ชรา อตฺตา จ โลโก จ พุทฺธสุขี ปิเยน จ
โกธมลญฺจ ธมฺมฏฺฐมคฺควคฺเคน วีสติ.

---

[๑] ฉ. เอตฺตาวตา สพฺพปจฺเฉ ยมกวคฺเค จุทฺทส วตฺถูนิ, อปฺปมาทวคฺเค นว, จิตฺตวคฺเค นว, ปุปฺผวคฺเค ทฺวาทส, พาลวคฺเค ปณฺณรส, ปณฺฑิตวคฺเค เอกาทส, อรหนฺตวคฺเค ทส, สหสฺสวคฺเค จุทฺทส, ปาปวคฺเค ทฺวาทส, ทณฺฑวคฺเค เอกาทส, พุทฺธวคฺเค นว, สุขวคฺเค อฏฺฐ, ปิยวคฺเค นว, โกธวคฺเค อฏฺฐ, มลวคฺเค ทฺวาทส, ธมฺมฏฺฐวคฺเค ทส, มคฺควคฺเค ทฺวาทส, ปกิณฺณกวคฺเค นว, นิรยวคฺเค นว, นาควคฺเค อฏฺฐ, ตณฺหาวคฺเค ทฺวาทส, ภิกฺขุวคฺเค ทฺวาทส, พฺราหฺมณวคฺเค จตฺตาลีสาติ ปญฺจาธิกานิ ตีณิ วตฺถุสตานิ. สเตวีสจตุสฺสตา จตุสฺสจฺจวิภาวินา, สตตฺตยญฺจ วตฺถูนิ ปญฺจาธิกํ สมุฏฺฐิตา

[๒] ฉ. ธมฺมปเท วคฺคานมุทฺทานํ

ยมกปฺปมาโท จิตฺตํ ปุปฺผญฺจ ปณฺฑิโต,
อรหนฺโต สหสฺสญฺจ ปาปี ทณฺเฑน เต ทส.
ชรา อตฺตา จ โลโก ว พุทฺโธ สุขี ปิเยน จ,
โกโธ มลญฺจ ธมฺมฏฺโฐ มคฺควคฺเคน วีสติ.
ปกิณฺณกี นิรโย นาโค ตณฺหา ภิกฺขุ จ พฺราหฺมโณ,
เอเต ฉพฺพีสติ วคฺคา เทสิตาทิจฺจพนฺธุนา.

ปกิณฺณกํ นิรยํ นาโค ตณฺหํ ภิกฺขุ จ พฺราหฺมโณ
เอเต ฉพฺพีสตี วคฺคา เทสิตาทิจฺจพนฺธุนา.

คาถานมุทฺทานกถา

ยมเก วีสตี คาถา อปฺปมาทมฺหิ ทฺวาทส
เอกาทสา จิตฺตวคฺเค ปุปฺผวคฺคมฺหิ โสฬส.
พาเล สตฺตรสา[๑] คาถา ปณฺฑิตมฺหิ จตุทฺทส
อรหนฺเต ทสา คาถา สหสฺสเส โหนฺติ โสฬส.
เตรสา ปาปวคฺคมฺหิ ทณฺฑมฺหิ ทส สตฺต จ
เอกาทสา ชราวคฺเค อตฺตวคฺคมฺหิ ทฺวาทส.[๒]
ทฺวาทสา โลกวคฺคมฺหิ พุทฺธวคฺคมฺหิ โสฬส[๓]
สุเข จ ปิยวคฺเค จ คาถาโย โหนฺติ ทฺวาทส.
จุทฺทสา โกธวคฺคมฺหิ มลวคฺเคกวีสติ
สตฺตรสา จ ธมฺมฏฺเฐ มคฺควคฺคมฺหิ โสฬส.[๔]
ปกิณฺณเก โสฬส คาถา นิรเย นาเค จุทฺทส
ทฺวาวีส[๕] ตณฺหาวคฺคมฺหิ เตวีสา ภิกฺขุวคฺคกา.
จตฺตาพีส[๖] จ คาถาโย พฺราหฺมเณ วคฺคมุตฺตเม
คาถาสตานิ จตฺตาริ เตวีสา จ ปุนาปเร
ธมฺมปเท นิปาตมฺหิ เทสิตาทิจฺจพนฺธุนา.

ธมฺมปทปาลิ สมตฺตา.

---

[๑] พาลวคฺเค โสฬส คาถาติ ทิสฺสติ.
[๒] อตฺตวคฺเค ทส คาถาติ ทิสฺสติ.
[๓] พุทฺธวคฺเค อฏฺฐารส คาถาติ ทิสฺสติ.
[๔] มคฺควคฺเค สตฺตรส คาถาติ ทิสฺสติ.
[๕] ตณฺหาวคฺเค ฉพฺพีสติ คาถาติ ทิสฺสติ.
[๖] พฺราหฺมณวคฺเค เอกจตฺตาพีส คาถาติ ทิสฺสติ.

สุตฺตนฺตปิฏกเ ขุทฺทกนิกายสฺส
อุทานปาลิ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

๑. โพธิวคฺโค

๑. ปฐมโพธิสุตฺตํ

[๑] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา อุรุเวลายํ วิหรติ, นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร โพธิรุกฺขมูเล ปฐมาภิสมฺพุทฺโธ. เตน โข ปน สมเยน ภควา สตฺตาหํ เอกปลฺลงฺเกน นิสินฺโน โหติ วิมุตฺติสุขํ ปฏิสํเวที.[๑] อถ โข ภควา ตสฺส สตฺตาหสฺส อจฺจเยน ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏฺหิตฺวา รตฺติยา ปฐมํ ยามํ ปฏิจฺจสมุปฺปาทํ อนุโลมํ สาธุกํ มนสากาสิ

"อิติ อิมสฺมึ สติ อิทํ โหติ, อิมสฺสุปฺปาทา อิทํ อุปฺปชฺชติ, ยทิทํ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ, นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ, สฬายตนปจฺจยา ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวนฺติ, เอวเมตสฺส เกวลสฺส[๒] ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตีติ.

---

[๑] ฉ.,เท. วิมุตฺติสุขปฏิสํเวที

[๒] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา
อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส
อถสฺส กงฺขา วปยนฺติ สพฺพา
ยโต ปชานาติ สเหตุธมฺมนฺติ. ปฐมํ.

๒. ทุติยโพธิสุตฺตํ

[๒] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา อุรุเวลายํ วิหรติ นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร โพธิรุกฺขมูเล ปฐมาภิสมฺพุทฺโธ. เตน โข ปน สมเยน ภควา สตฺตาหํ เอกปลฺลงฺเกน นิสินฺโน โหติ วิมุตฺติสุขํ ปฏิสํเวที.[๑] อถ โข ภควา ตสฺส สตฺตาหสฺส อจฺจเยน ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏฺฐหิตฺวา รตฺติยา มชฺฌิมํ ยามํ ปฏิจฺจสมุปฺปาทํ ปฏิโลมํ สาธุกํ มนสากาสิ

"อิติ อิมสฺมึ อสติ อิทํ น โหติ, อิมสฺส นิโรธา อิทํ นิรุชฺฌติ, ยทิทํ อวิชฺชานิโรธา สงฺขารนิโรโธ, สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรโธ, วิญฺญาณนิโรธา นามรูปนิโรโธ, นามรูปนิโรธา สฬายตนนิโรโธ, สฬายตนนิโรธา ผสฺสนิโรโธ, ผสฺสนิโรธา เวทนานิโรโธ, เวทนานิโรธา ตณฺหานิโรโธ, ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรโธ, อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ, ภวนิโรธา ชาตินิโรโธ, ชาตินิโรธา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา นิรุชฺฌนฺติ. เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหตีติ.

---

[๑] ฉ.,เท. วิมุตฺติสุขปฏิสํเวที, เอวมุปริปิ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา
อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส
อถสฺส กงฺขา วปยนฺติ สพฺพา
ยโต ขยํ ปจฺจยานํ อเวทีติ. ทุติยํ.

๓. ตติยโพธิสุตฺตํ

[๓] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา อุรุเวลายํ วิหรติ นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร โพธิรุกฺขมูเล ปฐมาภิสมฺพุทฺโธ. เตน โข ปน สมเยน ภควา สตฺตาหํ เอกปลฺลงฺเกน นิสินฺโน โหติ วิมุตฺติสุขํ ปฏิสํเวที. อถ โข ภควา ตสฺส สตฺตาหสฺส อจฺจเยน ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏฺหิตฺวา รตฺติยา ปจฺฉิมํ ยามํ ปฏิจฺจสมุปฺปาทํ อนุโลมปฏิโลมํ สาธุกํ มนสากาสิ

"อิติ อิมสฺมึ สติ อิทํ โหติ, อิมสฺสุปฺปาทา อิทํ อุปฺปชฺชติ, อิมสฺมึ อสติ อิทํ น โหติ, อิมสฺส นิโรธา อิทํ นิรุชฺฌติ, ยทิทํ อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา, สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ, วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ, นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ, สฬายตนปจฺจยา ผสฺโส, ผสฺสปจฺจยา เวทนา, เวทนาปจฺจยา ตณฺหา, ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ, อุปาทานปจฺจยา ภโว, ภวปจฺจยา ชาติ, ชาติปจฺจยา ชรามรณํ, โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา สมฺภวนฺติ, เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ.

อวิชฺชาย เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ, สงฺขารนิโรธา วิญฺญาณนิโรโธ, วิญฺญาณนิโรธา นามรูปนิโรโธ, นามรูปนิโรธา

สพายตนนิโรโธ, สพายตนนิโรธา ผสฺสนิโรโธ, ผสฺสนิโรธา เวทนานิโรโธ, เวทนานิโรธา ตณฺหานิโรโธ, ตณฺหานิโรธา อุปาทานนิโรโธ, อุปาทานนิโรธา ภวนิโรโธ, ภวนิโรธา ชาตินิโรโธ, ชาตินิโรธา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา นิรุชฺฌนฺติ, เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส นิโรโธ โหตีติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา
อาตาปิโน ฌายโต พฺราหฺมณสฺส
วิธูปยํ ติฏฺฐติ มารเสนํ
สูริโยว โอภาสยมนฺตลิกฺขนฺติ. ตติยं.

๔. อชปาลนิโคฺรธสุตฺตํ

[๔] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยं ภควา อุรุเวลายं วิหรติ นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร อชปาลนิโคฺรเธ ปจมาภิสมฺพุทฺโธ. เตน โข ปน สมเยน ภควา สตฺตาหํ เอกปลฺลงฺเกน นิสินฺโน โหติ วิมุตฺติสุขํ ปฏิสํเวที. อถ โข ภควา ตสฺส สตฺตาหสฺส อจฺจเยน ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏฺฐาสิ.

อถ โข อญฺญตโร หุหงฺกชาติโก พฺราหฺมโณ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียं วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตं อฏฺฐาสิ; เอกมนฺตं ฐิโต โข โส พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ "กิตฺตาวตา นุ โข โภ โคตม พฺราหฺมโณ โหติ. กตเม จ ปน พฺราหฺมณกรณา ธมฺมาติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"โย พฺราหฺมโณ พาหิตปาปธมฺโม
นิหุหงฺโก นิกฺกสาโว ยตตฺโต
เวทนฺตคู วูสิตพฺรหฺมจริโย
ธมฺเมน โส [๑] พฺรหฺมวาทํ วเทยฺย
ยสฺสุสฺสทา นตฺถิ กุหิญฺจิ โลเกติ. จตุตฺถํ.

๕. เถรสุตฺตํ

[๕] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา จ สารีปุตฺโต อายสฺมา จ มหาโมคฺคลฺลาโน อายสฺมา จ มหากสฺสโป อายสฺมา จ มหากจฺจาโน[๒] อายสฺมา จ มหาโกฏฺฐิโต อายสฺมา จ มหากปฺปิโน อายสฺมา จ มหาจุนฺโท อายสฺมา จ อนุรุทฺโธ อายสฺมา[๓] จ เรวโต อายสฺมา จ นนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ.

อทฺทสา โข ภควา เต อายสฺมนฺเต ทูรโต ว อาคจฺฉนฺเต, ทิสฺวาน ภิกฺขู อามนฺเตสิ "เอเต[๔] ภิกฺขเว พฺราหฺมณา อาคจฺฉนฺติ, เอเต ภิกฺขเว พฺราหฺมณา อาคจฺฉนฺตีติ. เอวํ วุตฺเต, อญฺญตโร พฺราหฺมณชาติโก ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ "กิตฺตาวตา นุ โข ภนฺเต พฺราหฺมโณ โหติ, กตเม จ ปน พฺราหฺมณกรณา ธมฺมาติ.

---

[๑] สฺยา.,อิ. พฺราหฺมโณ [๒] สี.,อิ. มหากจฺจายโน.
[๓] อิ. อายสฺมา จ เรวโต อายสฺมา จ เทวทตฺโต อายสฺมา จ อานนฺโท ฯเปฯ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. เต

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

“พาหิตฺวา ปาปเก ธมฺเม เย จรนฺติ สทา สตา
ขีณสญฺโญชนา พุทฺธา เต เว[๑] โลกสฺมิ พฺราหฺมณาติ. ปญฺจมํ.

๖. มหากสฺสปสุตฺตํ

[๖] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา มหากสฺสโป ปิปฺผลิคุหายํ[๒] วิหรติ อาพาธิโก โหติ[๓] ทุกฺขิโต พาฬฺหคิลาโน. อถ โข อายสฺมา มหากสฺสโป อปเรน สมเยน ตมฺหา อาพาธา วุฏฺฐาสิ. อถ โข อายสฺมโต มหากสฺสปสฺส ตมฺหา อาพาธา วุฏฺฐิตสฺส เอตทโหสิ “ยนฺนูนาหํ ราชคหํ ปิณฺฑาย ปวิเสยฺยนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน ปญฺจมตฺตานิ เทวตาสตานิ อุสฺสุกฺกํ อาปนฺนานิ โหนฺติ อายสฺมโต มหากสฺสปสฺส ปิณฺฑปาตปฏิลาภาย. อถ โข อายสฺมา มหากสฺสโป ตานิ ปญฺจมตฺตานิ เทวตาสตานิ ปฏิกฺขิปิตฺวา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ราชคหํ ปิณฺฑาย ปาวิสิ เยน ทลิทฺทวิสิขา กปณวิสิขา เปสการวิสิขา, อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตํ มหากสฺสปํ ราชคเห ปิณฺฑาย จรนฺตํ เยน ทลิทฺทวิสิขา กปณวิสิขา เปสการวิสิขา.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

---

[๑] สฺยา. เตว [๒] ฉ.,เท. ปิปฺปลิคุหายํ
[๓] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

"อนญฺญโปสิมญฺญาตํ ทนฺตํ สาเร ปติฏฺฐิตํ
ขีณาสวํ วนฺตโทสํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณนฺติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ปาวาสุตฺตํ

[๗] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา ปาวายํ วิหรติ อชกลาปเก เจติเย อชกลาปกสฺส ยกฺขสฺส ภวเน. เตน โข ปน สมเยน ภควา รตฺตนฺธการติมิสายํ อพฺโภกาเส นิสินฺโน โหติ, เทโว จ เอกเมกํ ผุสายติ. อถ โข อชกลาปโก ยกฺโข ภควโต ภยํ ฉมฺภิตตฺตํ โลมหํสํ อุปฺปาเทตุกาโม, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต อวิทูเร ติกฺขตฺตุํ "อกฺกุโล พกฺกุโลติ อกฺกุลปกฺกุลิกํ อกาสิ "เอโส เต สมณ ปิสาโจติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"ยทา สเกสุ ธมฺเมสุ ปารคู โหติ พฺราหฺมโณ
อถ เอตํ ปิสาจญฺจ พกฺกุลญฺจาติวตฺตตีติ. สตฺตมํ.

๘. สงฺคามชิสุตฺตํ

[๘] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สงฺคามชิ สาวตฺถึ อนุปฺปตฺโต โหติ ภควนฺตํ ทสฺสนาย. อสฺโสสิ โข อายสฺมโต สงฺคามชิสฺส ปุราณทุติยิกา "อยฺโย กิร สงฺคามชิ สาวตฺถึ อนุปฺปตฺโตติ, สา ทารกํ อาทาย เชตวนํ อคมาสิ.

เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สงฺคามชิ อญฺญตรสฺมึ

รุกฺขมูเล ทิวาวิหาเร[๑] นิสินฺโน โหติ. อถ โข อายสฺมโต สงฺคามชิสฺส ปุราณทุติยิกา, เยนายสฺมา สงฺคามชิ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ สงฺคามชึ เอตทโวจ "ขุทฺทปุตฺตํ หิ สมณ โปส มนฺติ. เอวํ วุตฺเต, อายสฺมา สงฺคามชิ ตุณฺหี อโหสิ.

ทุติยมฺปิ โข อายสฺมโต สงฺคามชิสฺส ปุราณทุติยิกา อายสฺมนฺตํ สงฺคามชึ เอตทโวจ "ขุทฺทปุตฺตํ หิ สมณ โปส มนฺติ. ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา สงฺคามชิ ตุณฺหี อโหสิ.

ตติยมฺปิ โข อายสฺมโต สงฺคามชิสฺส ปุราณทุติยิกา อายสฺมนฺตํ สงฺคามชึ เอตทโวจ "ขุทฺทปุตฺตํ หิ สมณ โปส มนฺติ. ตติยมฺปิ โข อายสฺมา สงฺคามชิ ตุณฺหี อโหสิ.

อถ โข อายสฺมโต สงฺคามชิสฺส ปุราณทุติยิกา ตํ ทารกํ อาทาย อายสฺมโต สงฺคามชิสฺส ปุรโต นิกฺขิปิตฺวา ปกฺกามิ "เอโส เต สมณ ปุตฺโต โปส มนฺติ.

อถ โข อายสฺมา สงฺคามชิ ตํ ทารกํ เนว โอโลเกสิ นาปิ อาลปิ. อถ โข อายสฺมโต สงฺคามชิสฺส ปุราณทุติยิกา อวิทูเร[๒] คนฺตฺวา อปโลเกตี อทฺทสายสฺมนฺตํ สงฺคามชึ ตํ ทารกํ เนว โอโลเกนฺตํ นาปิ อาลปนฺตํ, ทิสฺวานสฺสา เอตทโหสิ "น จายํ สมโณ ปุตฺเตนปิ อปโลเกนฺตี. ตโต ปฏินิวตฺติตฺวา ทารกํ อาทาย ปกฺกามิ. อทฺทสา โข ภควา ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน อายสฺมโต สงฺคามชิสฺส ปุราณทุติยิกาย เอวรูปมฺปิ วิปฺปการํ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ทิวาวิหารํ. [๒] ฉ.,เท. อวิทูรํ

"อายนฺตึ นาภินนฺทติ ปกฺกามนฺตึ น โสจติ
สงฺคา สงฺคามชึ มุตฺตํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณนฺติ. อฏฺฐมํ.

๙. ชฏิลสุตฺตํ

[๙] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา คยายํ วิหรติ คยาสีเส. เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ชฏิลา สีตาสุ เหมนฺติกาสุ รตฺตีสุ อนฺตรฏฺฐเก หิมปาตสมเย คยายํ อุมฺมุชฺชนฺติปิ นิมฺมุชฺชนฺติปิ อุมฺมุชฺชนิมฺมุชฺชมฺปิ กโรนฺติ โอสิญฺจนฺติปิ อคฺคึปิ ชุหนฺติ อิมินา สุทฺธีติ.

อทฺทสา โข ภควา เต สมฺพหุเล ชฏิเล สีตาสุ เหมนฺติกาสุ รตฺตีสุ อนฺตรฏฺฐเก หิมปาตสมเย คยายํ อุมฺมุชฺชนฺเตปิ นิมฺมุชฺชนฺเตปิ อุมฺมุชฺชนิมฺมุชฺชมฺปิ[๑] กโรนฺเต โอสิญฺจนฺเตปิ อคฺคึปิ ชุหนฺเต อิมินา สุทฺธีติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"น อุทเกน สุจิ โหติ พหฺเวตฺถ นฺหายตี[๒] ชโน
ยมฺหิ สจฺจญฺจ ธมฺโม จ โส สุจี โส จ พฺราหฺมโณติ. นวมํ.

๑๐. พาหิยสุตฺตํ

[๑๐] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน

---

[๑] อิ. อุมฺมุชฺชนิมฺมุชฺชํ กโรนฺเตปิ [๒] สี. นหายตี

พาหิโย ทารุจีริโย สุปฺปารเก ปฏิวสติ สมฺทฺทตีเร สกฺกโต โหติ[๑] ครุกโต มานิโต ปูชิโต อปจิโต ลาภี จีวรปิณฺฑปาตเสนาสน-คิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ. อถ โข พาหิยสฺส ทารุจีริยสฺส รโหคตสฺส[๒] ปฏิสลฺลีนสฺส[๒] เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ "เย[๓] จ โข เกจิ โลเก อรหนฺโต วา อรหตฺตมคฺคํ วา สมาปนฺนา, อหํ เตสํ อญฺญตโรติ.

อถ โข พาหิยสฺส ทารุจีริยสฺส ปุราณสาโลหิตา เทวตา อนุกมฺปิกา อตฺถกามา พาหิยสฺส ทารุจีริยสฺส เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย, เยน พาหิโย ทารุจีริโย, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา พาหิยं ทารุจีริยं เอตทโวจ "เนว โข ตฺวํ พาหิย อรหา นาปิ อรหตฺตมคฺคํ วา สมาปนฺโน, สาปิ เต ปฏิปทา นตฺถิ, ยาย ตฺวํ อรหา วา อสฺสสิ[๔] อรหตฺตมคฺคํ วา สมาปนฺโนติ.

อถ[๕] เก จรหิ สเทวเก โลเก อรหนฺโต วา อรหตฺตมคฺคํ วา สมาปนฺนาติ. อตฺถิ พาหิย อุตฺตเรสุ ชนปเทสุ[๖] สาวตฺถี นาม นครํ, ตตฺถ โส ภควา เอตรหิ วิหรติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, โส หิ พาหิย ภควา อรหา เจว อรหตฺตาย จ ธมฺมํ เทเสตีติ.

อถ โข พาหิโย ทารุจีริโย ตาย เทวตาย สํเวชิโต ตาวเทว สุปฺปารกา[๗] ปกฺกามิ สพฺพตฺถ เอกรตฺติปริวาเสน,[๘] เยน ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม,

---

[๑] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ อิ. สกฺกโต โหติ ครุกโต โหติ
[๒-๒] อิ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ. [๓] อิ. เย นุ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อสฺส [๕] อิ. โข
[๖] สี., ชนปเท [๗] อิ. สุปฺปารกสมา
[๘] ฉ.,เท. เยน สาวตฺถิ เชตวนํ อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราโม เตนุปสงฺกมิ

เตนุปสงฺกมิ. เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู อพฺโภกาเส จงฺกมนฺติ. อถ โข พาหิโย ทารุจีริโย, เยน[๑] ภิกฺขู, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เต ภิกฺขู เอตทโวจ “กหํ นุ โข ภนฺเต เอตรหิ ภควา วิหรติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, ทสฺสนกามมฺหา มยํ ตํ ภควนฺตํ อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธนฺติ. อนฺตรฆรํ ปวิฏฺโฐ โข พาหิย ภควา ปิณฺฑายาติ.

อถ โข พาหิโย ทารุจีริโย ตรมานรูโป เชตวนา นิกฺขมิตฺวา สาวตฺถึ ปวิสิตฺวา อทฺทส ภควนฺตํ สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จรนฺตํ ปาสาทิกํ ปาสาทนียํ[๒] สนฺตินฺทฺริยํ สนฺตมานสํ อุตฺตมทมถสมถํ อนุปฺปตฺตํ ทนฺตํ คุตฺตํ ยตินฺทฺริยํ[๓] นาคํ, ทิสฺวาน,[๔] เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต ปาเท สิรสา นิปติตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ “เทเสตุ เม ภนฺเต ภควา ธมฺมํ, เทเสตุ สุคโต ธมฺมํ, ยํ มมสฺส ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายาติ. เอวํ วุตฺเต, ภควา พาหิยं ทารุจีริยं เอตทโวจ “อกาโล โข ตาว พาหิย, อนฺตรฆรํ[๕] ปวิฏฺฐมฺหา ปิณฺฑายาติ.

ทุติยมฺปิ โข พาหิโย ทารุจีริโย ภควนฺตํ เอตทโวจ “ทุชฺชานํ โข ปเนตํ ภนฺเต ภควโต วา ชีวิตนฺตรายานํ มยฺหํ วา ชีวิตนฺตรายานํ. เทเสตุ เม ภนฺเต ภควา ธมฺมํ, เทเสตุ สุคโต ธมฺมํ, ยํ มมสฺส ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายาติ. ทุติยมฺปิ โข ภควา พาหิยं ทารุจีริยं เอตทโวจ “อกาโล โข ตาว พาหิย, อนฺตรฆรํ ปวิฏฺฐมฺหา ปิณฺฑายาติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เยน เต
[๒] อิ. ทสฺสนียํ
[๓] อิ. สนฺตินฺทฺริยํ
[๔] อิ. ทิสฺวา
[๕] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

ตติยมฺปิ โข พาหิโย ทารุจีริโย ภควนฺตํ เอตทโวจ “ทุชฺชานํ โข ปเนตํ ภนฺเต ภควโต วา ชีวิตนฺตรายานํ มยฺหํ วา ชีวิตนฺตรายานํ. เทเสตุ เม ภนฺเต ภควา ธมฺมํ, เทเสตุ สุคโต ธมฺมํ, ยํ มมสฺส ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขายาติ.

ตสฺมาติห เต พาหิย เอวํ สิกฺขิตพฺพํ “ทิฏฺเฐ ทิฏฺฐมตฺตํ ภวิสฺสติ, สุเต สุตมตฺตํ ภวิสฺสติ, มุเต มุตมตฺตํ ภวิสฺสติ, วิญฺญาเต วิญฺญาตมตฺตํ ภวิสฺสตีติ, เอวญฺหิ เต พาหิย สิกฺขิตพฺพํ. ยโต โข เต พาหิย ทิฏฺเฐ ทิฏฺฐมตฺตํ ภวิสฺสติ, สุเต สุตมตฺตํ ภวิสฺสติ, มุเต มุตมตฺตํ ภวิสฺสติ, วิญฺญาเต วิญฺญาตมตฺตํ ภวิสฺสติ, ตโต ตฺวํ พาหิย น เตน.[๑] ยโต ตฺวํ พาหิย น ตตฺถ.[๒] [๓] ตโต ตฺวํ พาหิย เนวิธ น หุรํ น อุภยมนฺตเร.[๔] เอเสวนฺโต ทุกฺขสฺสาติ.

อถ โข พาหิยสฺส ทารุจีริยสฺส ภควโต อิมาย สงฺขิตฺตาย ธมฺมเทสนาย ตาวเทว อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจิ.

อถ โข ภควา พาหิยํ ทารุจีริยํ อิมินา สงฺขิตฺเตน โอวาเทน โอวทิตฺวา ปกฺกามิ. อถ โข อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต พาหิยํ ทารุจีริยํ คาวี ตรุณวจฺฉา อธิปติตฺวา[๕] ชีวิตา โวโรเปสิ.

อถ โข ภควา สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต สมฺพหุเลหิ ภิกฺขูหิ สทฺธึ นครมฺหา นิกฺขมิตฺวา อทฺทส พาหิยํ ทารุจีริยํ กาลกตํ, ทิสฺวาน ภิกฺขู อามนฺเตสิ “คณฺหาถ ภิกฺขเว พาหิยสฺส ทารุจีริยสฺส สรีรกํ, มญฺจกํ อาโรเปตฺวา นีหริตฺวา ฌาเปถ, ถูปญฺจสฺส กโรถ, สพฺรหฺมจารี โว ภิกฺขเว กาลงฺกโตติ.

---

[๑] ฉ. น เตน อิ. น ตตฺถ [๒] ฉ. น เตน อิ. เนวตฺถ
[๓] ฉ.,เท. ตโต ตฺวํ พาหิย น ตตฺถ ยโต ตฺวํ พาหิย น ตตฺถ
[๔] ฉ.,อิ. น อุภยมนฺตเรน [๕] สฺยา. อธิปาเตตฺวา

"เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา[๑] พาหิยสฺส ทารุจีริยสฺส สรีรกํ มญฺจกํ อาโรเปตฺวา นีหริตฺวา ฌาเปตฺวา ถูปญฺจสฺส กริตฺวา,[๒] เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา [๓] เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, เอกมนฺตं นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตं เอตทโวจุ๋ "ทฑฺฒํ ภนฺเต พาหิยสฺส ทารุจีริยสฺส สรีรं, ถูโป จสฺส กโต, ตสฺส กา คติ, โก อภิสมฺปราโยติ. ปณฺฑิโต ภิกฺขเว พาหิโย ทารุจีริโย ปจฺจปาทิ ธมฺมสฺสานุธมฺมํ, น จ มํ ธมฺมาธิกรณํ วิเหเสติ[๔] ปรินิพฺพุโต ภิกฺขเว พาหิโย ทารุจีริโยติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายं เวลายं อิมं อุทานं อุทาเนสิ

"ยตฺถ อาโป จ ปถวี เตโช วาโย น คาธติ
น ตตฺถ สุกฺกา โชตนฺติ อาทิจฺโจ นปฺปกาสติ
น ตตฺถ จนฺทิมา ภาติ ตโม ตตฺถ น วิชฺชติ.
ยทา จ อตฺตนาเวทิ มุนิ โมเนน พฺราหฺมโณ
อถ รูปา อรูปา จ สุขทุกฺขา ปมุจฺจตีติ. ทสมं.

อยมฺปิ[๕] อุทฺทาโน วุตฺโต ภควตา อิติ เม สุตนฺติ.[๕]

ปฐโม โพธิวคฺโค.

---

[๑] อิ. ปฏิสุณิตฺวา
[๒] ฉ. กตฺวา
[๓] ฉ.,อิ. ภควนฺตं อภิวาเทตฺวา
[๔] ฉ. วิเหเสสิ.
[๕-๕] สฺยา. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

ตสฺสุทฺทานํ

ตโย[๑] จ โพธิ นิโคฺรโธ เต เถรา กสฺสเปน จ
สงฺคามชิ ปาวาย[๒] ชฏิลา พาหิเยน เต ทสาติ.

๒. มุจฺจลินฺทวคฺโค

๑. มุจฺจลินฺทสุตฺตํ

[๑๑] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา อุรุเวลายํ วิหรติ นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร มุจฺจลินฺทมูเล ปฐมาภิสมฺพุทฺโธ. เตน โข ปน สมเยน ภควา สตฺตาหํ เอกปลฺลงฺเกน นิสินฺโน โหติ วิมุตฺติสุขํ ปฏิสํเวที.

เตน โข ปน สมเยน มหาอกาลเมโฆ อุทปาทิ. สตฺตาหวทฺทลิกา สีตวาตทุทฺทินี.[๓] อถ โข มุจฺจลินฺโท นาคราชา สกภวนา นิกฺขมิตฺวา ภควโต กายํ สตฺตกฺขตฺตุํ โภเคหิ ปริกฺขิปิตฺวา อุปริ มุทฺธนิ มหนฺตํ ผณํ วิหจฺจ อฏฺฐาสิ "มา ภควนฺตํ สีตํ, มา ภควนฺตํ อุณฺหํ, มา ภควนฺตํ ฑํสมกสวาตาตปสิรึสปสมฺผสฺสาติ.[๔]

อถ โข ภควา ตสฺส สตฺตาหสฺส อจฺจเยน ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏฺฐาสิ. อถ โข มุจฺจลินฺโท นาคราชา วิทฺธํ วิคตพลาหกํ เทวํ วิทิตฺวา ภควโต กายา โภเคหิ นิเวเจตฺวา

---

[๑] ฉ.,เท. ตโย โพธี จ หุหุงฺโก พฺราหฺมณา กสฺสเปน จ
อช สงฺคาม ชฏิลา พาหิเยนาติ เต ทสาติ.
[๒] อิ. ปาเตพี [๓] สฺยา. สีตวาตา ทุทฺทนี
[๔] ฉ. ฑํสมกสวาตาตปสรีสปสมฺผสฺโสติ

สกวณฺณํ ปฏิสหริตฺวา มาณวกวณฺณํ อภินิมฺมินิตฺวา ภควโต ปุรโต ว อฏฺฐาสิ ปญฺชลิโก ภควนฺตํ นมสฺสมาโน.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"สุโข วิเวโก ตุฏฺฐสฺส สุตธมฺมสฺส ปสฺสโต
อพฺยาปชฺฌ[๑] สุขํ โลเก ปาณภูเตสุ สญฺญโม.[๒]
สุขา วิราคตา โลเก กามานํ สมติกฺกโม
อสฺมิมานสฺส [๓] วินโย เอตํ เว ปรมํ สุขนฺติ. ปฉมํ.

๒. ราชสุตฺตํ

[๑๒] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลานํ ภิกฺขูนํ ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตานํ อุปฏฺฐานสาลายํ สนฺนิสินฺนานํ สนฺนิปติตานํ อยมนฺตรากถา อุทปาทิ "โก นุ โข อาวุโส อิเมสํ ทฺวินฺนํ ราชูนํ มหทฺธนตโร วา มหาโภคตโร วา มหาโกสตโร วา มหาวิชิตตโร วา มหาวาหนตโร วา มหพฺพลตโร วา มหิทฺธิกตโร วา มหานุภาวตโร วา ราชา วา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร ราชา วา ปเสนทิ โกสโลติ. อยญฺจรหิ เตสํ ภิกฺขูนํ อนฺตรากถา[๔] วิปฺปกตา.

อถ โข ภควา สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต, เยน อุปฏฺฐานสาลา เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ, นิสชฺช โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ

---

[๑] ทยฺ. อพฺยาปชฺชํ
[๒] ฉ.,อิ. สัยโม
[๓] ฉ.,อิ. โย
[๔] ฉ.,เท.,อิ. โหติ

กถาย สนฺนิสินฺนา สนฺนิปติตา, กา จ ปน โว อนฺตรากถา วิปฺปกตาติ.

อิธ ภนฺเต อมฺหากมฺปิ[๑] ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตานํ อุปฏฺฐานสาลายํ สนฺนิสินฺนานํ สนฺนิปติตานํ อยมนฺตรากถา อุทปาทิ "โก นุ โข อาวุโส อิเมสํ ทฺวินฺนํ ราชูนํ มหทฺธนตโร วา มหาโภคตโร วา มหาโกสตโร วา มหาวิชิตตโร วา มหาวาหนตโร วา มหพฺพลตโร วา มหิทฺธิกตโร วา มหานุภาวตโร วา ราชา วา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร ราชา วา ปเสนทิ โกสโลติ. อยํ โข โน ภนฺเต อนฺตรากถา วิปฺปกตา, อถ [๒] ภควา อนุปฺปตฺโตติ.

น เขฺวตํ ภิกฺขเว ตุมฺหากํ ปฏิรูปํ กุลปุตฺตานํ สทฺธา[๓] อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตานํ ยํ ตุมฺเห เอวรูปึ กถึ กเถยฺยาถ สนฺนิปติตานํ โว ภิกฺขเว ทฺวยํ กรณียํ ธมฺมี[๔] วา กถา อริโย วา ตุณฺหีภาโวติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถึ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานึ อุทาเนสิ

"ยญฺจ กามสุขํ โลเก ยญฺจิทํ ทิวิยํ สุขํ
ตณฺหกฺขยสุขสฺเสเต[๕] กลึ นาคฺฆนฺติ[๖] โสฬสินฺติ. ทุติยํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อมฺหากึ.
[๒] อิ. โข
[๓] อิ. สทฺธาย
[๔] อิ. ธมฺมิกถา
[๕] สฺยา.,อิ. ตณฺหกฺขยสุขสฺส เต
[๖] สฺยา. นคฺฆนฺติ

๓. ทณฺฑสุตฺตํ

[๑๓] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา กุมารกา อนฺตรา จ สาวตฺถึ อนฺตรา จ เชตวนํ อหึ ทณฺเฑน หนนฺติ. อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปาวิสิ, อทฺทสา[๑] โข ภควา เต สมฺพหุเล กุมารเก อนฺตรา จ สาวตฺถึ อนฺตรา จ เชตวนํ อหึ ทณฺเฑน หนนฺเต.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"สุขกามานิ[๒] ภูตานิ[๒] โย ทณฺเฑน วิหึสติ
อตฺตโน สุขเมสาโน เปจฺจ โส น ลภเต สุขํ.
สุขกามานิ ภูตานิ โย ทณฺเฑน น หึสติ
อตฺตโน สุขเมสาโน เปจฺจ โส ลภเต สุขนฺติ. ตติยं.

๔. สกฺการสุตฺตํ

[๑๔] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน ภควา สกฺกโต โหติ ครุกโต [๓] มานิโต ปูชิโต อปจิโต ลาภี จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ, ภิกฺขุสงฺโฆปิ สกฺกโต โหติ ครุกโต มานิโต ปูชิโต อปจิโต ลาภี

---

[๑] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๒-๒] อิ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.
[๓] อิ. โหติ

จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ. อญฺญติตฺถิยา ปน ปริพฺพาชกา อสกฺกตา โหนฺติ อครุกตา อมานิตา อปูชิตา น[๑] อปจิตา น ลาภิโน จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺช-ปริกฺขารานํ. อถ โข เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา ภควโต สกฺการํ อสหมานา ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ คาเม จ อรญฺเญ จ ภิกฺขู ทิสฺวา อสพฺภาหิ ผรุสาหิ วาจาหิ อกฺโกสนฺติ ปริภาสนฺติ โรเสนฺติ วิเหสนฺติ.

อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ๋ "เอตรหิ ภนฺเต ภควา สกฺกโต โหติ[๒] ครุกโต มานิโต ปูชิโต อปจิโต ลาภี จีวรปิณฺฑปาต-เสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ, ภิกฺขุสงฺโฆปิ สกฺกโต โหติ ครุกโต มานิโต ปูชิโต อปจิโต ลาภี จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลาน-ปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ. อญฺญติตฺถิยา ปน ปริพฺพาชกา อสกฺกตา โหนฺติ อครุกตา อมานิตา อปูชิตา น อปจิตา น ลาภิโน จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ. อถ โข เต ภนฺเต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา ภควโต สกฺการํ อสหมานา ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ คาเม จ อรญฺเญ จ ภิกฺขุสงฺฆํ[๓] ทิสฺวา อสพฺภาหิ ผรุสาหิ วาจาหิ อกฺโกสนฺติ ปริภาสนฺติ โรเสนฺติ วิเหเสนฺตีติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

---

[๑] ฉ.,เท. อนปจิตา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท. ภิกฺขู

"คาเม อรญฺเญ สุขทุกฺขผุฏฺโ
เนวตฺตโต โน ปรโต ทเหถ
ผุสนฺติ ผสฺสา อุปธึ ปฏิจฺจ
นิรูปธึ เกน ผุเสยฺยุ[๑] ผสฺสาติ. จตุตฺถं.

๕. อุปาสกสุตฺตं

[๑๔] เอวมฺเม สุตं:- เอกं สมยं ภควา สาวตฺถิยं วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร อิจฺฉานงฺคลโก อุปาสโก สาวตฺถึ อนุปฺปตฺโต โหติ เกนจิเทว กรณีเยน. อถ โข โส อุปาสโก สาวตฺถิยं ตं กรณียं ตีเรตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตं อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตं นิสีทิ. เอกมนฺตं นิสินฺนํ โข ตं อุปาสกं ภควา เอตทโวจ "จิรสฺสํ โข ตฺวं อุปาสก อิมं ปริยายมกาสิ ยทิทं อิธาคมนายาติ.

"จิรปฏิกาหं ภนฺเต ภควนฺตं ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตุกาโม, อปิจาหं เกหิจิ เกหิจิ กิจฺจกรณีเยหิ พฺยาวโฏ, เอวาหं นาสกฺขึ ภควนฺตं ทสฺสนาย อุปสงฺกมิตุนฺติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถं วิทิตฺวา ตายं เวลายं อิมं อุทานํ อุทาเนสิ

"สุขํ วต ตสฺส น โหติ กิญฺจิ
สงฺขาตธมฺมสฺส พหุสฺสุตสฺส
สกิญฺจนํ ปสฺส วิหญฺญมานํ
ชโน ชนสฺมึ ปฏิพทฺธรูโปติ. ปญฺจมं.

---

[๑] อิ. ผุเสยฺยุ

๖. คพฺภินีสุตฺตํ

[๑๖] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน อญฺญตรสฺส ปริพฺพาชกสฺส ทหรา มาณวิกา ปชาปตี โหติ คพฺภินี อุปวิชญฺญา. อถ โข สา ปริพฺพาชิกา [๑] ปริพฺพาชกํ เอตทโวจ "คจฺฉ ตฺวํ พฺราหฺมณ เตลํ อาหร, ยํ เม วิชาตาย ภวิสฺสตีติ.

เอวํ วุตฺเต, โส ปริพฺพาชโก ปริพฺพาชิกํ เอตทโวจ "กุโต ปนาหํ โภติยา[๒] เตลํ อาหรามีติ. ทุติยมฺปิ โข สา ปริพฺพาชิกา ตํ ปริพฺพาชกํ เอตทโวจ "คจฺฉ ตฺวํ พฺราหฺมณ เตลํ อาหร, ยํ เม วิชาตาย ภวิสฺสตีติ. ทุติยมฺปิ โข โส ปริพฺพาชโก ตํ ปริพฺพาชิกํ เอตทโวจ "กุโต ปนาหํ โภติยา เตลํ อาหรามีติ. ตติยมฺปิ โข สา ปริพฺพาชิกา ตํ ปริพฺพาชกํ เอตทโวจ "คจฺฉ ตฺวํ พฺราหฺมณ เตลํ อาหร, ยํ เม วิชาตาย ภวิสฺสตีติ

เตน โข ปน สมเยน รญฺโญ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส โกฏฺฐาคาเร สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา สปฺปิสฺส วา เตลสฺส วา ยาวทตฺถํ ปาตุ์ ทียติ[๓] โน นีหริตุ์.

อถ โข ตสฺส ปริพฺพาชกสฺส เอตทโหสิ "รญฺโญ โข ปน ปเสนทิสฺส โกสลสฺส โกฏฺฐาคาเร สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา สปฺปิสฺส วา เตลสฺส วา ยาวทตฺถํ ปาตุ์ ทียติ โน นีหริตุ์, ยนฺนูนาหํ รญฺโญ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส โกฏฺฐาคารํ คนฺตฺวา เตลสฺส ยาวทตฺถํ ปิวิตฺวา ฆรํ อาคนฺตฺวา อุคฺคิริตฺวาน[๔] ทเทยฺยํ ยํ อิมิสฺสา วิชาตาย ภวิสฺสตีติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ตํ
[๒] ฉ.,เท. โภติ
[๓] สี. ทิยฺยติ
[๔] ฉ.,เท. อุจฺฉฑฺฑิตฺวาน

อถ โข โส ปริพฺพาชโก รญฺโญ ปเสนทิสฺส โกสลสฺส โกฏฺฐาคารํ คนฺตฺวา เตลสฺส ยาวทตฺถํ ปิวิตฺวา ฆรํ อาคนฺตฺวา เนว สกฺโกติ อุทฺธํ กาตุํ น ปน อโธ, โส ทุกฺขาหิ ตพฺพาหิ[๑] ขราหิ กฏุกาหิ เวทนาหิ ผุฏฺโฐ อาวฏฺฏติ ปริวฏฺฏติ จ.

อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปาวิสิ, อทฺทสา โข ภควา ตํ ปริพฺพาชกํ ทุกฺขาหิ ติพฺพาหิ กฏุกาหิ เวทนาหิ ผุฏฺฐํ อาวฏฺฏมานํ ปริวฏฺฏมานํ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"สุขิโน วต เย อกิญฺจนา
เวทคุโน หิ ชนา อกิญฺจนา
สกิญฺจนํ ปสฺส วิหญฺญมานํ
ชโน ชนสฺมึ[๒] ปฏิพทฺธจิตฺโตติ.[๓] ฉฏฺฐํ.

๗. เอกปุตฺตกสุตฺตํ

[๑๗] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน อญฺญตรสฺส อุปาสกสฺส เอกปุตฺตโก ปิโย มนาโป กาลงฺกโต โหติ.

อถ โข สมฺพหุลา อุปาสกา อลฺลวตฺถา อลฺลเกสา ทิวาทิวสฺส, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, เอกมนฺตํ นิสินฺเน โข เต อุปาสเก ภควา เอตทโวจ "กินฺนุ ตุมฺเห อุปาสกา อลฺลวตฺถา อลฺลเกสา อิฏฺฐูปสงฺกมิตฺวา[๔] ทิวาทิวสฺสาติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ติพฺพาหิ
[๒] อิ. ชนมฺหิ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปฏิพนฺธจิตฺโต
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อิฏฺฐูปสงฺกมนฺตา

เอวํ วุตฺเต, โส อุปาสโก ภควนฺตํ เอตทโวจ "มยฺหํ โข ภควา[๑] เอกปุตฺตโก ปิโย มนาโป กาลงฺกโต, เตน มยํ อลฺลวตฺถา อลฺลเกสา อิธูปสงฺกมนฺตา ทิวาทิวสฺสาติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"ปิยรูปสฺสาทคธิตา[๒] เส[๒]
เทวกายา ปุถุมนุสฺสา จ
อฆาวิโน ปริชุนฺนา
มจฺจุราชสฺส วสํ คจฺฉนฺติ.
เย เว ทิวา จ รตฺโต จ
อปฺปมตฺตา ชหนฺติ ปิยรูปํ
เต เว ขณนฺติ อฆมูลํ
มจฺจุโน อามิสํ ทุรติวตฺตนฺติ. สตฺตมํ.

๘. สุปฺปวาสาสุตฺตํ

[๑๘] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา กุณฺฑิยายํ[๓] วิหรติ กุณฺฑธานวเน. เตน โข ปน สมเยน สุปฺปวาสา โกลิยธีตา สตฺต วสฺสานิ คพฺภํ ธาเรติ สตฺตาหํ มูฬฺหคพฺภา, สา ทุกฺขาหิ ติพฺพาหิ กฏุกาหิ เวทนาหิ ผุฏฺฐา ตีหิ วิตกฺเกหิ อธิวาเสติ "สมฺมาสมฺพุทฺโธ วต โส[๔] ภควา, โย อิมสฺส เอวรูปสฺส ทุกฺขสฺส ปหานาย ธมฺมํ เทเสติ. สุปฏิปนฺโน วต ตสฺส ภควโต สาวกสงฺโฆ, โย อิมสฺส

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ภนฺเต
[๒-๒] อิ. ปิยรูปาสาตคธิตา เว
[๓] ฉ.,เท. กุณฺฑิกายํ
[๔] อิ. โภ

เอวรูปสฺส ทุกฺขสฺส ปหานาย ปฏิปนฺโน. สุสุขํ วต [๑] นิพฺพานํ, ยตฺถิทำ[๒] เอวรูปำ ทุกฺขำ น สำวิชฺชตีติ.

อถ โข สุปฺปวาสา โกลิยธีตา สามิกำ อามนฺเตสิ "เอหิ ตฺวำ อยฺยปุตฺต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกม; อุปสงฺกมิตฺวา มม วจเนน ภควโต ปาเท สิรสา วนฺทาหิ, อปฺปาพาธำ อปฺปาตงฺกำ ลหุฏฺฐานำ พลำ ผาสุวิหารำ ปุจฺฉ "สุปฺปวาสา ภนฺเต โกลิยธีตา ภควโต ปาเท สิรสา วนฺทติ, อปฺปาพาธำ อปฺปาตงฺกำ ลหุฏฺฐานำ พลำ ผาสุวิหารำ ปุจฺฉตีติ. เอวญฺจ วเทหิ "สุปฺปวาสา ภนฺเต โกลิยธีตา สตฺต วสฺสานิ คพฺภำ ธาเรติ สตฺตาหำ มูฬฺหคพฺภา, สา ทุกฺขาหิ ติพฺพาหิ กฏุกาหิ เวทนาหิ ผุฏฺฐา ตีหิ วิตกฺเกหิ อธิวาเสติ:- สมฺมาสมฺพุทฺโธ วต โส ภควา, โย อิมสฺส เอวรูปสฺส ทุกฺขสฺส ปหานาย ธมฺมำ เทเสติ. สุปฺปฏิปนฺโน วต ตสฺส ภควโต สาวกสงฺโฆ, โย อิมสฺส เอวรูปสฺส ทุกฺขสฺส ปหานาย ปฏิปนฺโน. สุสุขำ วต นิพฺพานำ, ยตฺถิทำ เอวรูปำ ทุกฺขำ น สำวิชฺชตีติ.

"ปรมนฺติ โข[๓] โส โกลิยปุตฺโต สุปฺปวาสาย โกลิยธีตาย ปฏิสฺสุตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตำ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ,[๔] เอกมนฺตำ นิสินฺโน[๕] โข โกลิยปุตฺโต ภควนฺตำ เอตทโวจ "สุปฺปวาสา ภนฺเต โกลิยธีตา ภควโต ปาเท สิรสา วนฺทติ, อปฺปาพาธำ. อปฺปาตงฺกำ ลหุฏฺฐานำ พลำ ผาสุวิหารำ ปุจฺฉติ, เอวญฺจ วเทติ 'สุปฺปวาสา โกลิยธีตา สตฺต วสฺสานิ คพฺภำ ธาเรติ สตฺตาหำ มูฬฺหคพฺภา, สา ทุกฺขาหิ ติพฺพาหิ

---

[๑] ฉ.,เท. ตำ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ยทิทำ
[๓] อิ. โขสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๔] อิ. อฏฺฐาสิ
[๕] อิ. จิโต

กฏฺฐกาหิ เวทนาหิ ผุฏฺฐา ตีหิ วิตกฺเกหิ อธิวาเสติ:- สมฺมาสมฺพุทฺโธ วต โส ภควา, โย อิมสฺส เอวรูปสฺส ทุกฺขสฺส ปหานาย ธมฺมํ เทเสติ. สุปฏิปนฺโน วต ตสฺส ภควโต สาวกสงฺโฆ, โย อิมสฺส เอวรูปสฺส ทุกฺขสฺส ปหานาย ปฏิปนฺโน. สุสุขํ วต นิพฺพานํ, ยตฺถิทํ เอวรูปี ทุกฺขํ น สํวิชฺชตีติ.

"สุขินี โหตุ สุปฺปวาสา โกลิยธีตา อโรคา, อโรคํ ปุตฺตํ วิชายตูติ. สห วจนา จ ปน ภควโต สุปฺปวาสา โกลิยธีตา สุขินี อโรคา อโรคํ ปุตฺตํ วิชายิ.

"เอวํ ภนฺเตติ โข โส โกลิยปุตฺโต ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา, เยน สกํ ฆรํ, เตน ปจฺจายาสิ. อทฺทสา โข โส[๑] โกลิยปุตฺโต สุปฺปวาสํ โกลิยธีตรํ สุขินึ อโรคํ อโรคํ ปุตฺตํ วิชาตํ, ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ "อจฺฉริยํ วต โภ, อพฺภุตํ วต โภ, ตถาคตสฺส มหิทฺธิกตา มหานุภาวตา, ยตฺร หิ นามายํ สุปฺปวาสา โกลิยธีตา สห[๒] วจนา จ ปน[๒] ภควโต สุขินี อโรคา อโรคํ ปุตฺตํ วิชายิสฺสตีติ[๓] อตฺตมโน ปมุทิโต ปีติโสมนสฺสชาโต อโหสิ.

อถ โข สุปฺปวาสา โกลิยธีตา สามิกํ อามนฺเตสิ "เอหิ ตฺวํ อยฺยปุตฺต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกม; อุปสงฺกมิตฺวา มม วจเนน ภควโต ปาเท สิรสา วนฺทาหิ 'สุปฺปวาสา ภนฺเต โกลิยธีตา ภควโต ปาเท สิรสา วนฺทตีติ, เอวญฺจ วเทหิ "สุปฺปวาสา ภนฺเต โกลิยธีตา สตฺต วสฺสานิ คพฺภํ ธาเรติ[๔]

---

[๑] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๒-๒] อิ. สห วจนา ปน สหวจน
[๓] อิ. วิชายติ
[๔] อิ. ธาเรสิ

สตฺตาหํ มูฬฺหคพฺภา, สา เอตรหิ สุขินี อโรคา อโรคํ ปุตฺตํ วิชาตา, สา สตฺตาหํ พุทฺธปฺปมุขํ[๑] ภิกฺขุสงฺฆํ ภตฺเตน นิมนฺเตติ 'อธิวาเสตุ กิร ภนฺเต ภควา สุปฺปวาสาย โกลิยธีตาย สตฺต ภตฺตานิ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ.

"ปรมนฺติ โข โส โกลิยปุตฺโต สุปฺปวาสาย โกลิยธีตาย ปฏิสฺสุตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตं นิสินฺโน โข โส โกลิยปุตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ:- สุปฺปวาสา ภนฺเต โกลิยธีตา ภควโต ปาเท สิรสา วนฺทติ, เอวญฺจ วเทติ "สุปฺปวาสา ภนฺเต โกลิยธีตา สตฺต วสฺสานิ คพฺภํ ธาเรสิ สตฺตาหํ มูฬฺหคพฺภา, สา เอตรหิ สุขินี อโรคา อโรคํ ปุตฺตं วิชาตา, สา สตฺตาหํ พุทฺธปฺปมุขं ภิกฺขุสงฺฆं ภตฺเตน นิมนฺเตติ 'อธิวาเสตุ กิร ภนฺเต ภควา สุปฺปวาสาย โกลิยธีตาย สตฺต ภตฺตานิ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ.

เตน โข ปน สมเยน อญฺญตเรน อุปาสเกน พุทฺธปฺปมุโข ภิกฺขุสงฺโฆ สฺวาตนาย ภตฺเตน นิมนฺติโต โหติ, โส จ อุปาสโก อายสฺมโต มหาโมคฺคลฺลานสฺส อุปฏฺฐาโก โหติ. อถ โข ภควา อายสฺมนฺตं มหาโมคฺคลฺลานं อามนฺเตสิ "เอหิ ตฺวं โมคฺคลฺลาน, เยน โส อุปาสโก, เตนุปสงฺกม; อุปสงฺกมิตฺวา ตं อุปาสกं เอวं วเทหิ "สุปฺปวาสา อาวุโส โกลิยธีตา สตฺต วสฺสานิ คพฺภํ ธาเรสิ สตฺตาหํ มูฬฺหคพฺภา, สา เอตรหิ สุขินี อโรคา อโรคํ ปุตฺตं วิชาตา, สา สตฺตาหํ พุทฺธปฺปมุขं ภิกฺขุสงฺฆं ภตฺเตน นิมนฺเตติ.[๒] กโรตุ สุปฺปวาสา โกลิยธีตา สตฺต ภตฺตานิ, ปจฺฉา ตฺวं กริสฺสสีติ ตุยฺเหโส อุปฏฺฐาโกติ.

---

[๑] อิ. อยं ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๒] อิ. นิมนฺเตสีติ

"เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา, เยน โส อุปาสโก, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตं อุปาสกं เอตทโวจ "สุปฺปวาสา อาวุโส โกลิยธีตา สตฺต วสฺสานิ คพฺภํ ธาเรสิ[๑] สตฺตาหํ มูฬฺหคพฺภา, สา เอตรหิ สุขินี อโรคา อโรคํ ปุตฺตํ วิชาตา, สา สตฺตาหํ พุทฺธปฺปมุขं ภิกฺขุสงฺฆं ภตฺเตน นิมนฺเตติ, กโรตุ สุปฺปวาสา โกลิยธีตา สตฺต ภตฺตานิ, ปจฺฉา ตฺวํ กริสฺสสีติ.

สเจ เม ภนฺเต อยฺโย มหาโมคฺคลฺลาโน ติณฺณํ ธมฺมานํ ปาฏิโภโค, โภคานญฺจ ชีวิตสฺส จ สทฺธาย จ, กโรตุ สุปฺปวาสา โกลิยธีตา สตฺต ภตฺตานิ, ปจฺฉา[๒] กริสฺสามีติ.

ทฺวินฺนํ[๓] โข เต[๓] อหํ อาวุโส ธมฺมานํ ปาฏิโภโค โภคานญฺจ ชีวิตสฺส จ, สทฺธาย ปน ตฺวเญว ปาฏิโภโคติ.

สเจ[๔] ภนฺเต อยฺโย มหาโมคฺคลฺลาโน ทฺวินฺนํ ธมฺมานํ ปาฏิโภโค โภคานญฺจ ชีวิตสฺส จ, กโรตุ สุปฺปวาสา โกลิยธีตา สตฺต ภตฺตานิ, ปจฺฉา กริสฺสามีติ.

อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ตं อุปาสกं สญฺญาเปตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตं เอตทโวจ "สญฺญาโต[๕] ภนฺเต โส อุปาสโก [๖] กโรตุ สุปฺปวาสา โกลิยธีตา สตฺต ภตฺตานิ, ปจฺฉา โส กริสฺสตีติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ธาเรติ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปจฺฉาหํ
[๓-๓] อิ. ทฺวินฺนํ โข เตสํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. สเจ เม
[๕] ฉ.,เท.,อิ. สญฺญตฺโต
[๖] ฉ.,เท.,อิ. มยา

อถ โข สุปฺปวาสา โกลิยธีตา สตฺตาหํ พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปสิ สมฺปวาเรสิ, ตญฺจ ทารกํ ภควนฺตํ วนฺทาเปสิ ภิกฺขุสงฺฆํ.[๑]

อถ โข อายสฺมา สารีปุตฺโต ตํ ทารกํ เอตทโวจ "กจฺจิ เต[๒] ทารก ขมนียํ กจฺจิ ยาปนียํ กจฺจิ น กิญฺจิ ทุกฺขนฺติ. "กุโต เม ภนฺเต สารีปุตฺต ขมนียํ กุโต ยาปนียํ, สตฺต[๓] เม วสฺสานิ[๓] โลหิตกุมฺภิยํ วุตฺถานีติ.[๔]

อถ โข สุปฺปวาสา โกลิยธีตา "ปุตฺโต เม ธมฺมเสนาปตินา สทฺธึ มนฺเตตีติ อตฺตมนา ปมุทิตา ปีติโสมนสฺสชาตา อโหสิ. อถ โข ภควา สุปฺปวาสํ[๕] โกลิยธีตรํ อตฺตมนํ ปมุทิตํ ปีติโสมนสฺสชาตํ วิทิตฺวา[๕] สุปฺปวาสํ โกลิยธีตรํ เอตทโวจ "อิจฺเฉยฺยาสิ ตฺวํ สุปฺปวาเส อญฺญมฺปิ เอวรูปึ ปุตฺตนฺติ. อิจฺเฉยฺยามหํ ภนฺเต ภควา อญฺญานิปิ เอวรูปานิ สตฺต ปุตฺตานีติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"อสาตํ สาตรูเปน ปิยรูเปน อปฺปิยํ
ทุกฺขํ สุขสฺส รูเปน ปมตฺตมติวตฺตตีติ. อฏฺฐมํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สพฺพญฺจ ภิกฺขุสงฺฆํ [๒] สฺยา. โว
[๓-๓] อิ. สตฺต วสฺสานิ เม [๔] อิ. วุฏฺฐานิ
[๕-๕] อิ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

๙. วิสาขาสุตฺตํ

[๑๙] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ ปุพฺพาราเม มิคารมาตุ ปาสาเท. เตน โข ปน สมเยน วิสาขาย มิคารมาตุยา โกจิเทว อตฺโถ รญฺเญ ปเสนทิมฺหิ โกสเล ปฏิพทฺโธ[๑] โหติ. ตํ ราชา ปเสนทิ โกสโล น ยถาธิปฺปายํ ตีเรติ. อถ โข วิสาขา มิคารมาตา ทิวาทิวสฺเสว,[๒] เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข วิสาขา มิคารมาตรา ภควา เอตทโวจ "หนฺท กุโต นุ ตฺวํ วิสาเข อาคจฺฉสิ ทิวาทิวสฺสาติ. อิธ เม ภนฺเต โกจิเทว อตฺโถ รญฺเญ ปเสนทิมฺหิ โกสเล ปฏิพทฺโธ โหติ,[๓] ตํ ราชา ปเสนทิ โกสโล น ยถาธิปฺปายํ ตีเรตีติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"สพฺพํ ปรวสํ ทุกฺขํ สพฺพํ อิสฺสริยํ สุขํ,
สาธารเณ วิหญฺญนฺติ โยคา หิ ทุรติกฺกมาติ. นวมํ.

๑๐. กาฬิโคธาภทฺทิยสุตฺตํ

[๒๐] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา อนุปิยายํ วิหรติ อมฺพวเน. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา ภทฺทิโย กาฬิโคธาย[๔] ปุตฺโต อรญฺญคโตปิ รุกฺขมูลคโตปิ สุญฺญาคารคโตปิ อภิกฺขณํ อุทานํ อุทาเนสิ "อโห สุขํ อโห สุขนฺติ.

---

[๑] อิ. ปฏิพนฺโธ
[๒] อิ. ทิวาทิวเสเยว
[๓] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๔] ฉ.,เท. กาฬีโคธาย

อสฺโสสุ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู อายสฺมโต ภทฺทิยสฺส กาฬิโคธาย ปุตฺตสฺส อรญฺญคตสฺสปิ รุกฺขมูลคตสฺสปิ สุญฺญาคารคตสฺสปิ อภิกฺขณํ อุทานํ อุทาเนนฺตสฺส “อโห สุขํ อโห สุขนฺติ. สุตฺวาน เตสํ เอตทโหสิ “นิสฺสํสยํ โข อาวุโส อายสฺมา ภทฺทิโย กาฬิโคธาย ปุตฺโต อนภิรโต พฺรหฺมจริยํ จรติ, ยํส[๑] ปุพฺเพ อคาริภูตสฺส[๒] รชฺชสุขํ, โส ตมนุสฺสรมาโน อรญฺญคโตปิ รุกฺขมูลคโตปิ สุญฺญาคารคโตปิ อภิกฺขณํ อุทานํ อุทาเนสิ “อโห สุขํ อโห สุขนฺติ.

อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุํ “อายสฺมา ภนฺเต ภทฺทิโย กาฬิโคธาย ปุตฺโต อรญฺญคโตปิ รุกฺขมูลคโตปิ สุญฺญาคารคโตปิ อภิกฺขณํ อุทานํ อุทาเนสิ ‘อโห สุขํ อโห สุขนฺติ, นิสฺสํสยํ โข [๓] ภทฺทิโย กาฬิโคธาย ปุตฺโต อนภิรโต พฺรหฺมจริยํ จรติ ยํส ปุพฺเพ อคาริยภูตสฺส รชฺชสุขํ, โส ตมนุสฺสรมาโน อรญฺญคโตปิ รุกฺขมูลคโตปิ สุญฺญาคารคโตปิ อภิกฺขณํ อุทานํ อุทาเนสิ ‘อโห สุขํ อโห สุขนฺติ.

อถ โข ภควา อญฺญตรं ภิกฺขุํ อามนฺเตสิ “เอหิ ตฺวํ ภิกฺขุ มม วจเนน ภทฺทิยं ภิกฺขุํ อามนฺเตหิ ‘สตฺถา ตํ อาวุโส ภทฺทิย อามนฺเตตีติ.

“เอวํ ภนฺเตติ โข โส ภิกฺขุ ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา, เยนายสฺมา ภทฺทิโย กาฬิโคธาย ปุตฺโต, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา

---

[๑] อิ. ยสฺส. [๒] สฺยา. อคาริกภูตสฺส
[๓] ฉ. ภนฺเต อายสฺมา

อายสฺมนฺตํ[๑] ภทฺทิยํ กาฬิโคธาย ปุตฺตํ เอตทโวจ "สตฺถา ตํ อาวุโส ภทฺทิย อามนฺเตตีติ. "เอวมาวุโสติ โข อายสฺมา ภทฺทิโย กาฬิโคธาย ปุตฺโต ตสฺส ภิกฺขุโน ปฏิสฺสุตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตं อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตं นิสีทิ.

เอกมนฺตं นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตं ภทฺทิยं กาฬิโคธาย ปุตฺตं ภควา เอตทโวจ:- สจฺจํ กิร ตฺวํ ภทฺทิย อรญฺญคโตปิ รุกฺขมูลคโตปิ สุญฺญาคารคโตปิ อภิกฺขณํ อุทานํ อุทาเนสิ "อโห สุขं อโห สุขนฺติ. เอวं ภนฺเตติ.

กึ ปน ตฺวं ภทฺทิย อตฺถวสं สมฺปสฺสมาโน อรญฺญคโตปิ รุกฺขมูลคโตปิ สุญฺญาคารคโตปิ อภิกฺขณํ อุทานํ อุทาเนสิ "อโห สุขं อโห สุขนฺติ. ปุพฺเพ เม ภนฺเต อคาริยภูตสฺส รชฺชสุขं[๒] กาเรนฺตสฺส อนฺโตปิ อนฺเตปุเร รกฺขา สุสංวิหิตา[๓] อโหสิ, พหิปิ อนฺเตปุเร รกฺขา สุสංวิหิตา อโหสิ, อนฺโตปิ นคเร รกฺขา สุสංวิหิตา อโหสิ, พหิปิ นคเร รกฺขา สุสංวิหิตา อโหสิ, อนฺโตปิ ชนปเท รกฺขา สุสංวิหิตา อโหสิ, พหิปิ ชนปเท รกฺขา สุสංวิหิตา อโหสิ. โส โข อหं ภนฺเต เอวं รกฺขิโต โคปิโต สนฺโต ภีโต อุพฺพิคฺโค อุสฺสงฺกี อุตฺราสี[๔] วิหาสึ, เอตรหิ โข ปนาหं ภนฺเต อรญฺญคโตปิ รุกฺขมูลคโตปิ สุญฺญาคารคโตปิ เอโก[๕] อภีโต อนุพฺพิคฺโค อนุสฺสงฺกี อนุตฺราสี[๖] อปฺโปสฺสุกฺโก ปนฺนโลโม ปรทตฺตวุตฺโต[๗] มิคภูเตน เจตสา วิหรามิ, อิมํ โข อหं

---

[๑] ฉ.,เท. อยं ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๒] ฉ.,เท. รชฺชํ อิ. รชฺชสุขं กโรนฺตสฺส
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สุสංวิหิตา, เอวมุปริปิ.
[๔] อิ. อุตฺรสฺโต
[๕] อิ. เอกโก
[๖] อิ. อนุตฺรสฺโต
[๗] สฺยา. ปรทาวุตฺโต

ภนฺเต อตฺถวสํ สมฺปสฺสมาโน อรญฺญคโตปิ รุกฺขมูลคโตปิ สุญฺญาคารคโตปิ อภิกฺขณํ อุทานํ อุทาเนสึ "อโห สุขํ อโห สุขนฺติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"ยสฺสนฺตรโต น สนฺติ โกปา อิตี ภวาภวตญฺจ วีติวตฺโต,
ตํ วิคตภยํ สุขี อโสกํ เทวา นานุภวนฺติ ทสฺสนายาติ.

ทสมํ.

ทุติโย มุจฺจลินฺทวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

มุจฺจลินฺโท ราชา ทณฺเฑน สกฺกาโร อุปาสเกน จ
คพฺภินี เอกปุตฺโต จ สุปฺปวาสา วิสาขา จ

กาฬิโคธาย ภทฺทิโยติ.

๓. นนฺทวคฺโค

๑. กมฺมสุตฺตํ

[๒๑] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควโต อวิทูเร นิสินฺโน โหติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุๆ กายๆ ปณิธาย ปุราณกมฺมวิปากชๆ ทุกฺขๆ ติพฺพๆ ขรๆ กฏุกๆ เวทนๆ อธิวาเสนฺโต สโต สมฺปชาโน อวิหญฺญมาโน.

อทฺทสา โข ภควา ตๆ ภิกฺขุๆ อวิทูเร นิสินฺนๆ ปลฺลงฺกๆ อาภุชิตฺวา อุชุๆ กายๆ ปณิธาย ปุราณกมฺมวิปากชๆ ทุกฺขๆ ติพฺพๆ[๑] ขรๆ กฏุกๆ เวทนๆ อธิวาเสนฺตๆ สตๆ สมฺปชานๆ อวิหญฺญมานๆ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถๆ วิทิตฺวา ตายๆ เวลายๆ อิมๆ อุทานๆ อุทาเนสิ

"สพฺพกมฺมชหสฺส ภิกฺขุโน ธุนมานสฺส ปุเรกฺขตๆ รชๆ,
อมมสฺส จิตสฺส ตาทิโน อตฺโถ นตฺถิ ชนๆ ลเปตเวติ. ปฐมๆ.

๒. นนฺทสุตฺตๆ

[๒๒] เอวมฺเม สุตๆ:- เอกๆ สมยๆ ภควา สาวตฺถิยๆ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา นนฺโท ภควโต ภาตา มาตุจฺฉาปุตฺโต สมฺพหุลานๆ ภิกฺขูนๆ เอวๆ[๒] อาโรเจสิ "อนภิรโต อหๆ อาวุโส พฺรหฺมจริยๆ จรามิ, น สกฺโกมิ พฺรหฺมจริยๆ สนฺธาเรตุๆ, สิกฺขๆ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติสฺสามีติ.

---

[๑] สฺยา. ติปฺป. [๒] ฉ.,เท.,อิ. เอวมาโรเจสิ, เอวมุปริปิ.

อถ โข อญฺญตโร ภิกฺขุ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โส ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ “อายสฺมา ภนฺเต นนฺโท ภควโต ภาตา มาตุจฺฉาปุตฺโต สมฺพหุลานํ ภิกฺขูนํ เอวํ อาโรเจสิ ‘อนภิรโต อหํ อาวุโส พฺรหฺมจริยํ จรามิ, น สกฺโกมิ พฺรหฺมจริยํ สนฺธาเรตุํ, สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติสฺสามีติ.

อถ โข ภควา อญฺญตรํ ภิกฺขุํ อามนฺเตสิ “เอหิ ตฺวํ ภิกฺขุ มม วจเนน นนฺทํ ภิกฺขุํ อามนฺเตหิ “สตฺถา ตํ อาวุโส นนฺท อามนฺเตตีติ. “เอวํ ภนฺเตติ โข โส ภิกฺขุ ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา, เยนายสฺมา นนฺโท, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ นนฺทํ เอตทโวจ “สตฺถา ตํ อาวุโส นนฺท อามนฺเตตีติ.

“เอวมาวุโสติ โข อายสฺมา นนฺโท ตสฺส ภิกฺขุโน ปฏิสฺสุตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ.

เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ นนฺทํ ภควา เอตทโวจ “สจฺจํ กิร ตฺวํ นนฺท สมฺพหุลานํ ภิกฺขูนํ เอวํ อาโรเจสิ “อนภิรโต อหํ อาวุโส พฺรหฺมจริยํ จรามิ, น สกฺโกมิ พฺรหฺมจริยํ สนฺธาเรตุํ, สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติสฺสามีติ. “เอวํ ภนฺเตติ.

“กิสฺส ปน ตฺวํ นนฺท อนภิรโต พฺรหฺมจริยํ จรสิ, น สกฺโกสิ พฺรหฺมจริยํ สนฺธาเรตุํ, สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติสฺสสีติ. สากิยานี มม[๑] ภนฺเต ชนปทกลฺยาณี ฆรา นิกฺขมนฺตสฺส[๒] อุปฑฺฒุลฺลิขิเตหิ เกเสหิ อปโลเกตฺวา มํ เอตทโวจ “ตุวฏฺ โข

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. มํ

[๒] อิ. นิกฺขมนฺตํ นิกฺขมนฺตํ

อยฺยปุตฺต อาคจฺเฉยฺยาสีติ. โส โข อหํ ภนฺเต ตํ อนุสฺสรมาโน อนภิรโต พฺรหฺมจริยํ จรามิ, น สกฺโกมิ พฺรหฺมจริยํ สนฺธาเรตุํ, สิกฺขํ ปจฺจกฺขาย หีนายาวตฺติสฺสามีติ.

อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ นนฺทํ พาหาย คเหตฺวา เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมฺมิญฺชิตํ[๑] วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมฺมิญฺเชยฺย[๒] เอวเมว[๓] เชตวเน อนฺตรหิโต เทเวสุ ตาวตึเสสุ ปาตุรโหสิ.

เตน โข ปน สมเยน ปญฺจมตฺตานิ อจฺฉราสตานิ สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส อุปฏฺฐานํ อาคตานิ โหนฺติ กกุฏปทานิ.[๔] อถ[๕] โข ภควา อายสฺมนฺตํ นนฺทํ อามนฺเตสิ “ปสฺสสิ โน ตฺวํ นนฺท อิมานิ ปญฺจ อจฺฉราสตานิ กกุฏปทานีติ. “เอวํ ภนฺเตติ.

ตํ[๖] กึ มญฺญสิ นนฺท, กตมา นุ โข อภิรูปตรา วา ทสฺสนียตรา วา ปาสาทิกตรา วา สากิยานี วา ชนปทกลฺยาณี อิมานิ วา ปญฺจ อจฺฉราสตานิ กกุฏปทานีติ. เสยฺยถาปิ ภนฺเต ปลุฏฺฐมกุกฏี กณฺณนาสจฺฉินฺนา; เอวเมว โข ภนฺเต สากิยานี ชนปทกลฺยาณี อิเมสํ ปญฺจนฺนํ อจฺฉราสตานํ อุปนิธาย สงฺขฺยมฺปิ[๗] น[๘] อุเปติ, กลภาคมฺปิ น อุเปติ, อุปนิธิมฺปิ น อุเปติ,[๙] อถ โข อิมานิ ปญฺจ อจฺฉราสตานิ อภิรูปตรานิ เจว ทสฺสนียตรานิ จ ปาสาทิกตรานิ จาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. สมิญฺชิตํ
[๒] ฉ.,เท. สมิญฺเชยฺย
[๓] สฺยา. เอวเมวํ
[๔] อิ. กกุฏปาทินีติ เท. กุกกุฏปาทานิ
[๕] อิ. เตน โข
[๖] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๗] สี. สงฺขมฺปิ
[๘] สี.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๙] ฉ.,เท. โน, เอวมุปริปิ.

อภิรม นนฺท อภิรม นนฺท, อหนฺเต ปาฏิโภโค ปญฺจนฺนํ อจฺฉราสตานํ ปฏิลาภาย กกุฏปทานนฺติ. สเจ เม ภนฺเต ภควา ปาฏิโภโค ปญฺจนฺนํ อจฺฉราสตานํ ปฏิลาภาย กกุฏปทานํ, อภิรมิสฺสามหํ ภนฺเต ภควา[๑] พฺรหฺมจริเยติ.

อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ นนฺทํ พาหาย[๒] คเหตฺวา เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมฺมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมฺมิญฺเชยฺย; เอวเมวं[๓] เทเวสุ ตาวตึเสสุ อนฺตรหิโต เชตวเน ปาตุรโหสิ.

อสฺโสสุ โข ภิกฺขู "อายสฺมา กิร นนฺโท ภควโต ภาตา มาตุจฺฉาปุตฺโต อจฺฉรานํ เหตุ พฺรหฺมจริยํ จรติ, ภควา กิรสฺส ปาฏิโภโค ปญฺจนฺนํ อจฺฉราสตานํ ปฏิลาภาย กกุฏปทานนฺติ.

อถ โข อายสฺมโต นนฺทสฺส สหายกา ภิกฺขู อายสฺมนฺตํ นนฺทํ ภตกวาเทน จ อุปกฺกิตวาเทน จ สมุทาจรนฺติ "ภตโก กิรายสฺมา นนฺโท อุปกฺกิตโก[๔] กิรายสฺมา นนฺโท อจฺฉรานํ เหตุ พฺรหฺมจริยํ จรติ, ภควา กิรสฺส ปาฏิโภโค ปญฺจนฺนํ อจฺฉราสตานํ ปฏิลาภาย กกุฏปทานนฺติ.

อถ โข อายสฺมา นนฺโท สหายกานํ ภิกฺขูนं[๕] ภตกวาเทน จ อุปกฺกิตวาเทน[๔] จ อฏฺฏียมาโน[๖] หรายมาโน ชิคุจฺฉมาโน เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต[๗] น จิรสฺเสว ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา[๘] สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ;[๙]

---

[๑] ฉ.,เท. ภควติ
[๒] ฉ.,เท. พาหายํ
[๓] ฉ.,เท. เอวเมว
[๔] สฺยา.,ฉ.,อิ. อุปกฺกีตโก
[๕] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๖] สฺยา.,อิ. อฏฺฏิยมาโน
[๗] อิ. วิสารโท
[๘-๘] อิ. กุลปุตฺโต สมฺมเทว อคารสฺมา อนาคาริยํ ปพฺพชติ.

ตทนุตฺตรํ พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิฏเฺวว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิ, "ขีณา ชาติ, วุสิตํ พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ อพฺภญฺญาสิ. อญฺญตโร โข ปนายสฺมา นนฺโท อรหตํ อโหสิ.

อถ โข อญฺญตรา เทวตา อภิกฺกนฺตาย[๑] รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ; เอกมนฺตํ ฐิตา โข สา เทวตา ภควนฺตํ เอตทโวจ "อายสฺมา ภนฺเต นนฺโท ภควโต ภาตา มาตุจฺฉาปุตฺโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏเฺวว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ. ภควโตปิ [๒] ญาณํ อุทปาทิ "นนฺโท อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏเฺวว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ.

อถ โข อายสฺมา นนฺโท ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา นนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ "ยํ เม ภนฺเต ภควา ปาฏิโภคโค ปญฺจนฺนํ อจฺฉราสตานํ ปฏิลาภาย กกุฏปาทานํ, มุญฺจามหํ ภนฺเต ภควนฺตํ เอตสฺมา ปฏิสฺสวาติ. มยาปิ โข เต[๓] นนฺท เจตสา เจโต ปริจฺจ วิทิโต "นนฺโท อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏเฺวว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ. เทวตาปิ เม เอตมตฺถํ อาโรเจสิ "อายสฺมา ภนฺเต นนฺโท ภควโต ภาตา

---

[๑] อิ. อติกฺกนฺตาย [๒] ฉ.,เท. โข
[๓] ฉ.,เท. ตฺวํ

มาตุจฺฉาปุตฺโต อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ. ยเทว โข เต นนฺท อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุตฺตํ, อถาหํ มุตฺโต เอตสฺมา ปฏิสฺสวาติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"ยสฺส ติณฺโณ[๑] กามปงฺโก มทฺทิโต กามกณฺฏโก,
โมหกฺขยํ อนุปฺปตฺโต สุขทุกฺเขสุ น เวธตี ส ภิกฺขูติ.

ทุติยํ.

๓. ยโสชปุตฺตสุตฺตํ

[๒๓] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน ยโสชปุปฺปมุขานิ ปญฺจมตฺตานิ ภิกฺขุสตานิ สาวตฺถึ อนุปฺปตฺตานิ โหนฺติ ภควนฺตํ ทสฺสนาย, เตช จ อาคนฺตุกา ภิกฺขู เนวาสิเกหิ ภิกฺขูหิ สทฺธึ ปฏิสมฺโมทมานา เสนาสนานิ ปญฺญาปยมานา ปตฺตจีวรานิ ปฏิสามยมานา อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา อเหสุ.

อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ "เก ปเนเต อานนฺท อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา เกวฏฺฏา มญฺเญ มจฺฉวิโลเปติ.[๒] เอตานิ ภนฺเต ยโสชปุปฺปมุขานิ ปญฺจมตฺตานิ ภิกฺขุสตานิ สาวตฺถึ อนุปฺปตฺตานิ ภควนฺตํ ทสฺสนาย, เตเต[๓] จ อาคนฺตุกา ภิกฺขู เนวาสิเกหิ ภิกฺขูหิ สทฺธึ ปฏิสมฺโมทมานา

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. นิตฺติณฺโณ ปงฺโก [๒] อิ. มจฺฉํ วิโลปาติ.
[๓] อิ. เตเม

เสนาสนานิ ปญฺญาปยมานา ปตฺตจีวรานิ ปฏิสามยมานา อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทาติ. เตนหานนฺท มม วจเนน เต ภิกฺขู อามนฺเตหิ "สตฺถา อายสฺมนฺเต อามนฺเตตีติ.

เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา, เยน เต ภิกฺขู, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เต ภิกฺขู เอตทโวจ "สตฺถา อายสฺมนฺเต อามนฺเตตีติ. "เอวมาวุโสติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปฏิสฺสุตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ.

เอกมนฺตํ นิสินฺเน โข เต ภิกฺขู ภควา เอตทโวจ:- กินฺนุ ตุมฺเห ภิกฺขเว อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทา เกวฏฺฏา มญฺเญ มจฺฉวิโลเปติ. เอวํ วุตฺเต, อายสฺมา ยโสโช ภควนฺตํ เอตทโวจ "อิมานิ ภนฺเต ปญฺจมตฺตานิ ภิกฺขุสตานิ สาวตฺถึ อนุปฺปตฺตานิ ภควนฺตํ ทสฺสนาย, เตเม อาคนฺตุกา ภิกฺขู เนวาสิเกหิ ภิกฺขูหิ สทฺธึ ปฏิสมฺโมทมานา เสนาสนานิ ปญฺญาปยมานา ปตฺตจีวรานิ ปฏิสามยมานา อุจฺจาสทฺทา มหาสทฺทาติ. คจฺฉถ ภิกฺขเว, ปณาเมมิ โว[๑] "น โว มม สนฺติเก วตฺถพฺพนฺติ.

"เอวํ ภนฺเตติ โข เต ภิกฺขู ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา เสนาสนํ สํสาเมตฺวา[๒] ปตฺตจีวรมาทาย, เยน วชฺชี, เตน จาริกํ ปกฺกมึสุ; วชฺชีสุ อนุปุพฺเพน จาริกญฺจรมานา, เยน วคฺคุมุทานที, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา วคฺคุมุทานทีตีเร[๓] ปณฺณกุฏิโย กริตฺวา วสฺสํ อุปคจฺฉึสุ.

---

[๑] สฺยา. โว ปณาเนมิ [๒] สฺยา. ปฏิสาเมตฺวา, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. วคฺคุมุทาย นทิยา นทีตีเร

อถ โข อายสฺมา ยโสโช วสฺสูปคโต ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ภควตา มยํ อาวุโส ปณามิตา อตฺถกาเมน หิเตสินา อนุกมฺปเกน อนุกมฺปึ อุปาทาย, หนฺท มยํ อาวุโส ตถา วิหารํ กปฺเปม, ยถา โน วิหรตํ ภควา อตฺถกาโม[๑] อสฺสาติ. "เอวมาวุโสติ โข เต ภิกฺขู อายสฺมโต ยโสชสฺส[๒] ปจฺจสฺโสสุํ. อถ โข เต ภิกฺขู วูปกฏฺฐา อปฺปมตฺตา อาตาปิโน ปหิตตฺตา วิหรนฺตา[๓] เตเนวนฺตรวสฺเสน สพฺเพเยว ติสฺโส วิชฺชา สจฺฉากํสุ.

อถ โข ภควา สาวตฺถิยํ ยถาภิรนฺตํ วิหริตฺวา, เยน เวสาลี, เตน จาริกํ ปกฺกามิ, อนุปุพฺเพน จาริกญฺจรมาโน, เยน เวสาลี, ตทวสริ; ตตฺร สุทํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํ.

อถ โข ภควา วคฺคุมุทาตีริยานํ ภิกฺขูนํ เจตสา เจโต ปริจฺจ มนสิกริตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ "อาโลกชาตา วิย เม อานนฺท เอสา ทิสา, โอภาสชาตา วิย เม อานนฺท เอสา ทิสา, ยสฺสํ ทิสายํ วคฺคุมุทาตีริยา ภิกฺขู วิหรนฺติ, คนฺตุกามตาสิ เม มนสิกาตุ, ปหิเณยฺยาสิ ตฺวํ อานนฺท วคฺคุมุทาตีริยานํ ภิกฺขูนํ สนฺติเก ทูตํ, "สตฺถา อายสฺมนฺเต อามนฺเตติ, สตฺถา อายสฺมนฺตานํ ทสฺสนกามโมติ.

"เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา เยน อญฺญตโร ภิกฺขุ, เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ภิกฺขุํ เอตทโวจ "เอหิ ตฺวํ อาวุโส, เยน วคฺคุมุทาตีริยา ภิกฺขู, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา วคฺคุมุทาตีริเย ภิกฺขู เอวํ วเทหิ 'สตฺถา อายสฺมนฺเต อามนฺเตติ, สตฺถา อายสฺมนฺตานํ ทสฺสนกามโมติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อตฺตมโน
[๒] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๓] อิ. วิหรนฺโต

"เอวมาวุโสติ โข โส ภิกฺขุ อายสฺมโต อานนฺทสฺส ปฏิสฺสุตฺวา, เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมฺมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมฺมิญฺเชยฺย; เอวเมวं[๑] มหาวเน กูฏาคารสาลายํ อนฺตรหิโต วคฺคุมุทาย นทิยา ตีเร เตสं ภิกฺขูนํ ปุรโต ปาตุรโหสิ. อถ โข โส ภิกฺขุ วคฺคุมุทาตีริเย ภิกฺขู เอตทโวจ "สตฺถา อายสฺมนฺเต อามนฺเตติ,[๒] สตฺถา อายสฺมนฺตานํ ทสฺสนกาโมติ.

"เอวมาวุโสติ โข เต ภิกฺขู ตสฺส ภิกฺขุโน ปฏิสฺสุตฺวา เสนาสนํ ปฏิสาเมตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมฺมิญฺชิตํ วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมฺมิญฺเชยฺย; เอวเมวं[๑] วคฺคุมุทาย นทิยา ตีเร อนฺตรหิตา มหาวเน กูฏาคารสาลายํ ภควโต สมฺมุเข ปาตุรเหสุ. เตน โข ปน สมเยน ภควา อาเนญฺชสมาธินา[๓] นิสินฺโน โหติ. อถ โข เตสं ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ "กตเมน นุ โข ภควา วิหาเรน เอตรหิ วิหรตีติ. อถ โข เตสं ภิกฺขูนํ เอตทโหสิ "อาเนญฺเชน โข ภควา วิหาเรน เอตรหิ วิหรตีติ. สพฺเพว อาเนญฺชสมาธินา นิสีทึสุ.

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา นิกฺขนฺเต ปจฺเม ยาเม อุฏฺฐายาสนา เอกํสं อุตฺตราสงฺคं[๔] กตฺวา,[๕] เยน ภควา, เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ "อภิกฺกนฺตา ภนฺเต รตฺติ, นิกฺขนฺโต ปจฺโม ยาโม, จิรนิสินฺนา อาคนฺตุกา ภิกฺขู, ปฏิสมฺโมทตุ ภนฺเต ภควา อาคนฺตุเกหิ ภิกฺขูหีติ. เอวํ วุตฺเต, ภควา ตุณฺหี อโหสิ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เอวเมว
[๒] อิ. อามนฺเตสิ
[๓] สฺยา. อาเนญฺเชน สมาธินา
[๔] อิ. จีวรํ
[๕] ฉ.,เท. กริตฺวา, เอวมุปริปิ.

ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา อานนฺโท อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา นิกฺขนฺเต มชฺฌิเม ยาเม อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กตฺวา, เยน ภควา, เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ "อภิกฺกนฺตา ภนฺเต รตฺติ, นิกฺขนฺโต มชฺฌิโม ยาโม, จิรนิสินฺนา อาคนฺตุกา ภิกฺขู, ปฏิสมฺโมทตุ ภนฺเต ภควา อาคนฺตุเกหิ ภิกฺขูหีติ. ทุติยมฺปิ โข ภควา ตุณฺหี อโหสิ.

ตติยมฺปิ โข อายสฺมา อานนฺโท อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา นิกฺขนฺเต ปจฺฉิเม ยาเม อุทฺธสฺเต[๑] อรุเณ นนฺทิมุขิยา รตฺติยา อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กตฺวา, เยน ภควา, เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ "อภิกฺกนฺตา ภนฺเต รตฺติ, นิกฺขนฺโต ปจฺฉิโม ยาโม, อุทฺธสฺโต[๒] อรุโณ, นนฺทิมุขี รตฺติ, จิรนิสินฺนา อาคนฺตุกา ภิกฺขู, ปฏิสมฺโมทตุ ภนฺเต ภควา อาคนฺตุเกหิ ภิกฺขูหีติ.

อถ โข ภควา ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏฺฐหิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ "สเจ โข ตฺวํ อานนฺท ชาเนยฺยาสิ, เอตฺตกมฺปิ เต น ปฏิภาเสยฺย, อหญฺจานนฺท อิมานิ จ ปญฺจภิกฺขุ-สตานิ สพฺเพว อาเนญฺชสมาธินา นิสินฺนมฺหาติ. อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"ยสฺส ชิโต กามกณฺฏโก อกฺโกโส จ วโธ จ พนฺธนญฺจ,
ปพฺพโตว[๓] โส จิโต อเนโช สุขทุกฺเขสุ น เวธตี ส ภิกฺขูติ.

ตติยํ.

---

[๑] อิ. อุทฺธเต [๒] อิ. จุทฺธโต
[๓] สฺยา.,อิ. ปพฺพโต วิย

๔. สารีปุตฺตสุตฺตํ

[๒๔] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สารีปุตฺโต ภควโต อวิทูเร นิสินฺโน โหติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุๆ กายๆ ปณิธาย ปริมุขๆ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา. อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตๆ สารีปุตฺตๆ อวิทูเร นิสินฺนๆ ปลฺลงฺกๆ อาภุชิตฺวา อุชุๆ กายๆ ปณิธาย ปริมุขๆ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา.

อถ โข ภควา เอตมตฺถๆ วิทิตฺวา ตายๆ เวลายๆ อิมๆ อุทานๆ อุทาเนสิ

"ยถาปิ ปพฺพโต เสโล อจโล สุปติฏฺฐิโต
เอวๆ โมหกฺขยา ภิกฺขุ ปพฺพโตว น เวธตีติ. จตุตฺถๆ.

๕. โกลิตสุตฺตๆ

[๒๕] เอวมฺเม สุตํ:- เอกๆ สมยๆ ภควา สาวตฺถิยๆ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ภควโต อวิทูเร นิสินฺโน โหติ ปลฺลงฺกๆ อาภุชิตฺวา อุชุๆ กายๆ ปณิธาย กายคตาย สติยา อชฺฌตฺตๆ สุปติฏฺฐิตาย. อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตๆ มหาโมคฺคลฺลานๆ อวิทูเร นิสินฺนๆ ปลฺลงฺกๆ อาภุชิตฺวา อุชุๆ กายๆ ปณิธาย กายคตาย สติยา อชฺฌตฺตๆ สุปติฏฺฐิตาย.

อถ โข ภควา เอตมตฺถๆ วิทิตฺวา ตายๆ เวลายๆ อิมๆ อุทานๆ อุทาเนสิ

"สติ กายคตา อุปฏฺฐิตา ฉสุ ผสฺสายตเนสุ สำวุโต,
สสตๆ ภิกฺขุ สมาหิโต ชญฺญา นิพฺพานมตฺตโนติ. ปญฺจมๆ.

๖. ปิลินฺทวจฺฉสุตฺตํ

[๒๖] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา ปิลินฺทวจฺโฉ[๑] ภิกฺขู วสลวาเทน สมุทาจรติ. อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ; เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ๋ "อายสฺมา ภนฺเต ปิลินฺทวจฺโฉ ภิกฺขู วสลวาเทน สมุทาจรตีติ.

อถ โข ภควา อญฺญตรํ ภิกฺขุ๋ อามนฺเตสิ "เอหิ ตฺวํ ภิกฺขุ มม วจเนน ปิลินฺทวจฺฉํ ภิกฺขุ๋ อามนฺเตหิ "สตฺถา ตํ อาวุโส วจฺฉ[๒] อามนฺเตตีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข โส ภิกฺขุ ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา, เยนายสฺมา ปิลินฺทวจฺโฉ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ[๓] ปิลินฺทวจฺฉํ เอตทโวจ "สตฺถา ตํ อาวุโส [๔] อามนฺเตตีติ.

"เอวมาวุโสติ โข อายสฺมา ปิลินฺทวจฺโฉ ตสฺส ภิกฺขุโน ปฏิสฺสุตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข อายสฺมนฺตํ ปิลินฺทวจฺฉํ ภควา เอตทโวจ "สจฺจํ กิร ตฺวํ ปิลินฺทวจฺฉ ภิกฺขู วสลวาเทน สมุทาจรสีติ. "เอวํ ภนฺเตติ.

อถ โข ภควา อายสฺมโต[๕] ปิลินฺทวจฺฉสฺส ปุพฺเพนิวาสํ มนสิกตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "มา โข ตุมฺเห ภิกฺขเว วจฺฉสฺส

---

[๑] สี. ปิลินฺทิวจฺโฉ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปิลินฺทวจฺฉ
[๓] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ
[๔] ฉ.,เท. ปิลินฺทวจฺฉ
[๕] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

ภิกฺขุโน อุชฺฌายิตฺถ, น ภิกฺขเว วจฺโฉ โทสนฺตโร ภิกฺขู วสลวาเทน สมุทาจรติ, วจฺฉสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ปญฺจ ชาติสตานิ อพฺโภกิณฺณานิ พฺราหฺมณกุเล ปจฺจาชาตานิ, โส ตสฺส วสลวาโท ทีฆรตฺตํ สมุทาจิณฺโณ[๑] เตนายํ วจฺโฉ ภิกฺขู วสลวาเทน สมุทาจรตีติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"ยมฺหิ น มายา วสติ[๒] น มาโน
โย วีตโลโภ[๓] อมโม นิราโส,
ปนุณฺณโกโธ[๔] อภินิพฺพุตตฺโต
โส พฺรหฺมโณ โส สมโณ ส ภิกฺขูติ. ฉฏฺฐํ.

๗. สกุกทานสุตฺตํ

[๒๗] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวพฺภาเร กลนฺทกนิวาเป. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา มหากสฺสโป ปิปฺผลิคุหายํ[๕] วิหรติ, สตฺตาหํ เอกปลฺลงฺเกน นิสินฺโน [๖] อญฺญตรํ สมาธึ สมาปชฺชิตฺวา. อถ โข อายสฺมา มหากสฺสโป ตสฺส สตฺตาหสฺส อจฺจเยน ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏฺฐาสิ. อถ โข อายสฺมโต มหากสฺสปสฺส ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏฺฐิตสฺส เอตทโหสิ "ยนฺนูนาหํ ราชคหํ ปิณฺฑาย ปวิเสยฺยนฺติ.

เตน โข ปน สมเยน ปญฺจมตฺตานิ เทวตาสตานิ อุสฺสุกฺกํ อาปนฺนานิ โหนฺติ อายสฺมโต มหากสฺสปสฺส ปิณฺฑปาตปฏิลาภาย.

---

[๑] อิ. อชฺฌาจิณฺโณ
[๒] สฺยา.,อิ. วตฺตติ
[๓] อิ. ขีณโลโภ
[๔] อิ. ปณฺณโกโธ
[๕] ฉ.,เท. ปิปฺปลิคุหายํ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. โหติ

อถ โข อายสฺมา มหากสฺสโป ตานิ ปญฺจมตฺตานิ เทวตาสตานิ ปฏิกฺขิปิตฺวา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ราชคหํ ปิณฺฑาย ปาวิสิ.

เตน โข ปน สมเยน สกฺโก เทวานมินฺโท อายสฺมโต มหากสฺสปสฺส ปิณฺฑปาตํ ทาตุกาโม โหติ. เปสการกวณฺณํ[๑] อภินิมฺมินิตฺวา ตนฺตํ วินาติ. สุชาตา[๒] อสุรกญฺญา ตสรํ[๓] ปูเรติ. อถ โข อายสฺมา มหากสฺสโป ราชคเห สปทานํ ปิณฺฑาย จรมาโน, เยน สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมิ. อทฺทสา โข สกฺโก เทวานมินฺโท อายสฺมนฺตํ มหากสฺสปํ ทูรโต ว อาคจฺฉนฺตํ, ทิสฺวาน ฆรา นิกฺขมิตฺวา ปจฺจุคฺคนฺตฺวา หตฺถโต ปตฺตํ คเหตฺวา ฆรํ ปวิสิตฺวา ฆฏิยา โอทนํ อุทฺธริตฺวา ปตฺตํ ปูเรตฺวา อายสฺมโต มหากสฺสปสฺส อทาสิ.[๔] โส อโหสิ ปิณฺฑปาโต อเนกสูโป อเนกพฺยญฺชโน อเนกสูปพฺยญฺชโน. อถ โข อายสฺมโต มหากสฺสปสฺส เอตทโหสิ “โก นุ โข อยํ สตฺโต, ยสฺสายํ เอวรูโป อิทฺธานุภาโวติ. อถ โข อายสฺมโต มหากสฺสปสฺส เอตทโหสิ “สกฺโก นุ[๕] โข[๕] เทวานมินฺโทติ อิติ วิทิตฺวา สกฺกํ เทวานมินฺทํ เอตทโวจ “กตํ โข เต อิทํ โกสิย, มา[๖] ปุนปิ เอวรูปมกาสีติ. อมฺหากมฺปิ ภนฺเต กสฺสป ปุญฺเญน อตฺโถ, อมฺหากมฺปิ ปุญฺเญน กรณียนฺติ.

อถ โข สกฺโก เทวานมินฺโท อายสฺมนฺตํ มหากสฺสปํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา เวหาสํ อพฺภุคฺคนฺตฺวา อากาเส

---

[๑] อิ. เปสการิวณฺณํ
[๒] ฉ.,เท. สุชา
[๓] อิ. วาสรํ
[๔] สี. ปทาสิ
[๕-๕] ฉ.,เท. โข อยํ
[๖] สี. มาสฺส

อนฺตลิกฺเข ติกฺขตฺตุ อุทานํ อุทาเนสิ

"อโห ทานํ ปรมทานํ[๑] กสฺสเป สุปติฏฺจิตํ,
อโห ทานํ ปรมทานํ[๑] กสฺสเป สุปติฏฺจิตนฺติ.

อสฺโสสิ โข ภควา ทิพฺพาย โสตธาตุยา วิสุทฺธาย อติกฺกนฺตมานุสิกาย สกฺกสฺส เทวานมินฺทสฺส เวหาสํ อพฺภุคฺคนฺตฺวา อากาเส อนฺตลิกฺเข ติกฺขตฺตุ อุทานํ อุทาเนนฺตสฺส

"อโห ทานํ ปรมทานํ[๑] กสฺสเป สุปติฏฺจิตํ,
อโห ทานํ ปรมทานํ[๑] กสฺสเป สุปติฏฺจิตนฺติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"ปิณฺฑปาติกสฺส ภิกฺขุโน อตฺตภรสฺส อนญฺญโปสิโน
เทวา ปิหยนฺติ ตาทิโน อุปสนฺตสฺส สทา สตีมโตติ.

สตฺตมํ.

๘. ปิณฺฑปาติกสุตฺตํ

[๒๘] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลานํ ภิกฺขูนํ ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตานํ กเรริมณฺฑลมาเฬ สนฺนิสินฺนานํ สนฺนิปติตานํ อยมนฺตรากถา อุทปาทิ "ปิณฺฑปาติโก อาวุโส ภิกฺขุ ปิณฺฑาย จรนฺโต ลภติ กาเลน กาลํ มนาปิเก จกฺขุนา รูเป ปสฺสิตุํ, ลภติ กาเลน กาลํ มนาปิเก โสเตน สทฺเท โสตุํ, ลภติ กาเลน กาลํ มนาปิเก ฆาเนน คนฺเธ ฆายิตุํ, ลภติ กาเลน กาลํ มนาปิเก ชิวฺหาย รเส

---

[๑] อิ. ปรมํ ทานํ

สายิตุํ, ลภติ กาเลน กาลํ มนาปิเก กาเยน โผฏฺฐพฺเพ ผุสิตุํ, ปิณฺฑปาติโก อาวุโส ภิกฺขุ สกฺกโต ครุกโต มานิโต ปูชิโต อปจิโต ปิณฺฑาย จรติ. หนฺท[๑] มยํ อาวุโส[๑] ปิณฺฑปาติกา โหม, มยมฺปิ ลจฺฉาม กาเลน กาลํ มนาปิเก จกฺขุนา รูเป ปสฺสิตุํ, มยมฺปิ ลจฺฉาม กาเลน กาลํ มนาปิเก โสเตน สทฺเท โสตุํ, มยมฺปิ ลจฺฉาม กาเลน กาลํ มนาปิเก ฆาเนน คนฺเธ ฆายิตุํ, มยมฺปิ ลจฺฉาม กาเลน กาลํ มนาปิเก ชิวฺหาย รเส สายิตุํ, มยมฺปิ ลจฺฉาม กาเลน กาลํ มนาปิเก กาเยน โผฏฺฐพฺเพ ผุสิตุํ, มยมฺปิ สกฺกตา ครุกตา มานิตา ปูชิตา อปจิตา ปิณฺฑาย จริสฺสามาติ. อยญฺจรหิ เตสํ ภิกฺขูนํ อนฺตรากถา โหติ วิปฺปกตา.

อถ โข ภควา สายณฺหสมยํ[๒] ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต, เยน กเรริมณฺฑลมาโฬ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ; นิสชฺช โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนา, กา จ ปน โว อนฺตรากถา วิปฺปกตาติ.

อิธ ภนฺเต อมฺหากํ ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตานํ กเรริมณฺฑลมาเฬ สนฺนิสินฺนานํ สนฺนิปติตานํ อยมนฺตรากถา อุทปาทิ: ปิณฺฑปาติโก อาวุโส ภิกฺขุ ปิณฺฑาย จรนฺโต ลภติ กาเลน กาลํ มนาปิเก จกฺขุนา รูเป ปสฺสิตุํ, ลภติ กาเลน กาลํ มนาปิเก โสเตน สทฺเท โสตุํ, ลภติ กาเลน กาลํ มนาปิเก ฆาเนน คนฺเธ ฆายิตุํ, ลภติ กาเลน กาลํ มนาปิเก ชิวฺหาย รเส สายิตุํ, ลภติ กาเลน กาลํ มนาปิเก กาเยน โผฏฺฐพฺเพ ผุสิตุํ, ปิณฺฑปาติโก อาวุโส ภิกฺขุ สกฺกโต ครุกโต มานิโต ปูชิโต

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. หนฺท อาวุโส มยมฺปิ

[๒] ฉ.,เท. สายนฺหสมยํ, เอวมุปริปิ.

อปจิโต ปิณฺฑาย จรติ. หนฺท อาวุโส มยมฺปิ ปิณฺฑปาติกา โหม, มยมฺปิ ลจฺฉาม กาเลน กาลํ มนาปิเก จกฺขุนา รูเป ปสฺสิตุํ, มยมฺปิ ลจฺฉาม กาเลน กาลํ มนาปิเก โสเตน สทฺเท โสตุํ, มยมฺปิ ลจฺฉาม กาเลน กาลํ มนาปิเก ฆาเนน คนฺเธ ฆายิตุํ, มยมฺปิ ลจฺฉาม กาเลน กาลํ มนาปิเก ชิวฺหาย รเส สายิตุํ, มยมฺปิ ลจฺฉาม กาเลน กาลํ มนาปิเก กาเยน โผฏฺฐพฺเพ ผุสิตุํ, มยมฺปิ สกฺกตา ครุกตา มานิตา ปูชิตา อปจิตา ปิณฺฑาย จริสฺสามาติ. อยํ โข โน ภนฺเต อนฺตรากถา วิปฺปกตา, อถ[๑] ภควา อนุปฺปตฺโตติ.

น เขฺวตํ ภิกฺขเว ตุมฺหากํ ปฏิรูปํ กุลปุตฺตานํ สทฺธาย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตานํ, ยํ ตุมฺเห เอวรูปึ กถํ กเถยฺยาถ, [๒] สนฺนิปติตานํ โว ภิกฺขเว ทฺวยํ กรณียํ ธมฺมี[๓] วา กถา อริโย วา ตุณฺหีภาโวติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"ปิณฺฑปาติกสฺส ภิกฺขุโน อตฺตภารสฺส อนญฺญโปสิโน,
เทวา ปิหยนฺติ ตาทิโน โน เจ สทฺทสิโลกนิสฺสิโตติ.

อฏฺฐมํ.

๙. สิปฺปสุตฺตํ

[๒๙] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน

---

[๑] อิ. อถ โข. [๒] อิ. สนฺนิสินฺนานํ
[๓] อิ. ธมฺมิยา

สมฺพหุลานํ ภิกฺขูนํ ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตานํ มณฺฑลมาเฬ สนฺนิสินฺนานํ สนฺนิปติตานํ อยมนฺตรากถา อุทปาทิ “โก นุ โข อาวุโส สิปฺปี ชานาติ, โก กึ สิปฺปี สิกฺขิ,[๑] กตรํ[๒] สิปฺปี สิปฺปานํ อคฺคนฺติ.[๒]

ตตฺเถกจฺเจ เอวมาหํสุ “หตฺถิสิปฺปี สิปฺปานํ อคฺคนฺติ, เอกจฺเจ เอวมาหํสุ “อสฺสสิปฺปี สิปฺปานํ อคฺคนฺติ, เอกจฺเจ เอวมาหํสุ “รถสิปฺปี สิปฺปานํ อคฺคนฺติ, เอกจฺเจ เอวมาหํสุ “ธนุสิปฺปี สิปฺปานํ อคฺคนฺติ, เอกจฺเจ เอวมาหํสุ “ถรุสิปฺปี สิปฺปานํ อคฺคนฺติ, เอกจฺเจ เอวมาหํสุ “มุทฺธาสิปฺปี สิปฺปานํ อคฺคนฺติ, เอกจฺเจ เอวมาหํสุ “คณนาสิปฺปี สิปฺปานํ อคฺคนฺติ, เอกจฺเจ เอวมาหํสุ “สงฺขานสิปฺปี สิปฺปานํ อคฺคนฺติ, เอกจฺเจ เอวมาหํสุ “เลขาสิปฺปี สิปฺปานํ อคฺคนฺติ, เอกจฺเจ เอวมาหํสุ “กาเวยฺยสิปฺปี สิปฺปานํ อคฺคนฺติ, เอกจฺเจ เอวมาหํสุ “โลกายตสิปฺปี สิปฺปานํ อคฺคนฺติ, เอกจฺเจ เอวมาหํสุ “ขตฺตวิชฺชาสิปฺปี สิปฺปานํ อคฺคนฺติ, อยญฺจรหิ เตสํ ภิกฺขูนํ อนฺตรากถา โหติ วิปฺปกตา.[๓]

อถ โข ภควา สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต, เยน มณฺฑลมาโฬ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ; นิสชฺช โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ “กาย นุตฺถ ภิกฺขเว เอตรหิ กถาย สนฺนิสินฺนา, กา จ ปน โว อนฺตรากถา วิปฺปกตาติ.

อิธ ภนฺเต อมฺหากํ ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตานํ มณฺฑลมาเฬ สนฺนิสินฺนานํ สนฺนิปติตานํ อนฺตรากถา อุทปาทิ “โก นุ โข อาวุโส สิปฺปี ชานาติ, โก กึ สิปฺปี สิกฺขิ, กตรํ

---

[๑] อิ. สิกฺขี
[๒-๒] อิ. กตรํ สิปฺปานํ อคฺคํ
[๓] อิ. อยํ ปาโฐ นตฺถิ

สิปฺปี สิปฺปานํ อคฺคนฺติ. ตตฺเถกจฺเจ เอวมาหํสุ “หตฺถิสิปฺปี สิปฺปานํ อคฺคนฺติ, เอกจฺเจ เอวมาหํสุ “อสฺสสิปฺปี สิปฺปานํ อคฺคนฺติ, เอกจฺเจ เอวมาหํสุ “รถสิปฺปี สิปฺปานํ อคฺคนฺติ, เอกจฺเจ เอวมาหํสุ “ธนุสิปฺปี สิปฺปานํ อคฺคนฺติ, เอกจฺเจ เอวมาหํสุ “ถรุสิปฺปี สิปฺปานํ อคฺคนฺติ, เอกจฺเจ เอวมาหํสุ “มุทฺธาสิปฺปี สิปฺปานํ อคฺคนฺติ, เอกจฺเจ เอวมาหํสุ “คณนาสิปฺปี สิปฺปานํ อคฺคนฺติ, เอกจฺเจ เอวมาหํสุ “สงฺขานสิปฺปี สิปฺปานํ อคฺคนฺติ, เอกจฺเจ เอวมาหํสุ “เลขาสิปฺปี สิปฺปานํ อคฺคนฺติ, เอกจฺเจ เอวมาหํสุ “กาเวยฺยสิปฺปี สิปฺปานํ อคฺคนฺติ, เอกจฺเจ เอวมาหํสุ “โลกายตสิปฺปี สิปฺปานํ อคฺคนฺติ, เอกจฺเจ เอวมาหํสุ “ขตฺตวิชฺชาสิปฺปี สิปฺปานํ อคฺคนฺติ. อยํ โข โน ภนฺเต อนฺตรากถา [๑] วิปฺปกตา, อถ ภควา อนุปฺปตฺโตติ.

น เขฺวตํ ภิกฺขเว ตุมฺหากํ ปฏิรูปํ กุลปุตฺตานํ สทฺธาย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตานํ, ยํ ตุมฺเห เอวรูปึ กถํ กเถยฺยาถ, สนฺนิปติตานํ โว ภิกฺขเว ทฺวยํ กรณียํ ธมฺมี วา กถา อริโย วา ตุณฺหีภาโวติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

“อสิปฺปชีวี ลหุ อตฺถกาโม
ยตินฺทฺริโย สพฺพธิ วิปฺปมุตฺโต
อโนกสารี อมโม นิราโส
หิตฺวา[๒] มานํ[๒] เอกจโร ส ภิกฺขูติ. นวมํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โหติ

[๒-๒] สฺยา.,อิ. หตฺวา มารํ

๑๐. โลกสุตฺตํ

[๓๐] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา อุรุเวลายํ วิหรติ นชฺชา เนรญฺชราย ตีเร โพธิรุกฺขมูเล ปฐมาภิสมฺพุทฺโธ. เตน โข ปน สมเยน ภควา สตฺตาหํ เอกปลฺลงฺเกน นิสินฺโน โหติ วิมุตฺติสุขํ ปฏิสํเวที. อถ โข ภควา ตสฺส สตฺตาหสฺส อจฺจเยน ตมฺหา สมาธิมฺหา วุฏฺฐหิตฺวา พุทฺธจกฺขุนา โลกํ โวโลเกสิ. อทฺทสา โข ภควา พุทฺธจกฺขุนา [๑] โวโลเกนฺโต สตฺเต อเนเกหิ สนฺตาเปหิ สนฺตปฺปมาเน อเนเกหิ จ ปริฬาเหหิ ปริทยฺหมาเน ราคเชหิปิ โทสเชหิปิ โมหเชหิปีติ.[๒]

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"อยํ โลโก สนฺตาปชาโต
ผสฺสปเรโต โรคํ วทติ อตฺตโต
เยน[๓] หิ มญฺญติ
ตโต ตํ โหติ อญฺญถา
อญฺญถาภาวี ภวสตฺโต[๔]
ภวปเรโต ภวเมวาภินนฺทติ
ยทภินนฺทติ[๕] ตํ ภยํ
ยสฺส ภายติ ตํ ทุกฺขํ
ภววิปฺปหานาย โข ปนิทํ พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ.[๖]

---

[๑] อิ. โลกํ
[๒] ฉ.,เท. โมหเชหิปิ
[๓] ฉ.,เท. เยน เยน
[๔] อิ. ภวปฺปตฺโต
[๕] สฺยา.,อิ. ยทาภินนฺทติ
[๖] อิ. วสฺสตีติ

เย หิ เกจิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา ภเวน ภวสฺส วิปฺปโมกฺขมาหํสุ สพฺเพเต “อวิปฺปมุตฺตา ภวสฺมาติ วทามิ.

เย วา ปน เกจิ สมณา วา พฺราหฺมณา วา วิภเวน ภวสฺส นิสฺสรณมาหํสุ สพฺเพเต “อนิสฺสฏา ภวสฺมาติ วทามิ.

อุปธี[๑] หิ ปฏิจฺจ ทุกฺขมิทํ สมฺโภติ, สพฺพุปาทานกฺขยา[๒] นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโว, โลกมิมํ ปสฺส, ปุถู[๓] อวิชฺชาย ปปเรตา ภูตา ภูตรตา วา[๔] อปริมุตฺตา. เย หิ เกจิ ภวา สพฺพธิ สพฺพตฺถตาย, สพฺเพเต ภวา อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามธมฺมาติ.

เอวเมตํ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย ปสฺสโต
ภวตณฺหา ปหียติ วิภวตณฺหาภินนฺทติ.[๕]

สพฺพโส[๖] ตณฺหานํ ขยา
อเสสวิราคนิโรโธ นิพฺพานํ.
ตสฺส นิพฺพุตสฺส ภิกฺขุโน
อนุปาทา[๗] ปุนพฺภโว น โหติ.
อภิภูโต มาโร วิชิตสงฺคาโม
อุปจฺจคา สพฺพภวานิ ตาทีติ. ทสมํ.

ตติโย นนฺทวคฺโค.

---

[๑] สฺยา. สพฺพุปธี
[๒] อิ. สพฺพูปาทานกฺขยา
[๓] ฉ.,เท. ปุถู
[๔] ฉ.,เท. วาสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๕] ฉ.,เท. วิภวํ นาภินนฺทตีติปิ
[๖] อิ. สพฺพโต
[๗] สี. อนุปาทานา

ตสฺสุทฺทานํ

กมฺมํ นนฺโท ยโสโช จ สารีปุตฺโต จ โกลิโต
ปิลินฺโท กสฺสโป ปิณฺโฑ สิปฺปี โลเกน เต ทสาติ.

๔. เมฆิยวคฺโค

๑. เมฆิยสุตฺตํ

[๓๑] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา จาลิกายํ วิหรติ จาลิเก ปพฺพเต. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา เมฆิโย ภควโต อุปฏฺฐาโก โหติ. อถ โข อายสฺมา เมฆิโย, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ; เอกมนฺตํ ฐิโต โข อายสฺมา เมฆิโย ภควนฺตํ เอตทโวจ "อิจฺฉามหํ ภนฺเต ชนฺตุคามํ[๑] ปิณฺฑาย ปวิสิตุนฺติ. ยสฺสทานิ ตฺวํ เมฆิย กาลํ มญฺญสีติ.

อถ โข อายสฺมา เมฆิโย ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ชนฺตุคามํ ปิณฺฑาย ปาวิสิ, ชนฺตุคาเม ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต, เยน กิมิกาฬาย นทิยา ตีรํ, เตนุปสงฺกมิ; อทฺทสา โข อายสฺมา เมฆิโย กิมิกาฬาย นทิยา ตีเร ชงฺฆาวิหารํ อนุจงฺกมมาโน อนุวิจรมาโน อมฺพวนํ ปาสาทิกํ มนุญฺญํ รมณียํ, ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ "ปาสาทิกํ วติทํ อมฺพวนํ รมณียํ, อลํ วติทํ กุลปุตฺตสฺส ปธานตฺถิกสฺส ปธานาย, สเจ มํ ภควา อนุชานेยฺย, อาคจฺเฉยฺยาหํ อิมํ อมฺพวนํ ปธานายาติ.

---

[๑] สฺยา. ชนฺตุคาเม

อถ โข อายสฺมา เมฆิโย, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา เมฆิโย ภควนฺตํ เอตทโวจ “อิธาหํ ภนฺเต ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ชนฺตุคามํ ปิณฺฑาย ปาวิสึ, ชนฺตุคาเม ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต, เยน กิมิกาฬาย นทิยา ตีรํ, เตนุปสงฺกมิ, อทฺทสํ โข อหํ ภนฺเต [๑] กิมิกาฬาย นทิยา ตีเร ชงฺฆาวิหารํ อนุจงฺกมมาโน อนุวิจรมาโน อมฺพวนํ ปาสาทิกํ มนุญฺญํ รมณียํ, ทิสฺวาน เม เอตทโหสิ “ปาสาทิกํ วติทํ อมฺพวนํ รมณียํ, อลํ วติทํ กุลปุตฺตสฺส ปธานตฺถิกสฺส ปธานาย. สเจ มํ ภควา อนุชาเนยฺย, อาคจฺเฉยฺยาหํ อิมํ อมฺพวนํ ปธานายาติ. สเจ มํ ภนฺเต ภควา อนุชานาติ, คจฺเฉยฺยาหํ ตํ อมฺพวนํ ปธานายาติ.

เอวํ วุตฺเต, ภควา อายสฺมนฺตํ เมฆิยํ เอตทโวจ “อาคเมหิ ตาว เมฆิย, เอกโกมฺหิ[๒] ตาว, ยาว อญฺโญปิ โกจิ ภิกฺขุ อาคจฺฉตีติ.

ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา เมฆิโย ภควนฺตํ เอตทโวจ “ภควโต ภนฺเต นตฺถิ กิญฺจิ อุตฺตรึ[๓] กรณียํ, นตฺถิ กตสฺส วา ปฏิจโย. มยฺหํ โข ปน ภนฺเต อตฺถิ อุตฺตรึ กรณียํ, อตฺถิ กตสฺส ปฏิจโย, สเจ มํ ภนฺเต ภควา อนุชานาติ, คจฺเฉยฺยาหํ ตํ อมฺพวนํ ปธานายาติ. ทุติยมฺปิ โข ภควา อายสฺมนฺตํ เมฆิยํ เอตทโวจ “อาคเมหิ ตาว เมฆิย, เอกโกมฺหิ ตาว, ยาว อญฺโญปิ โกจิ ภิกฺขุ อาคจฺฉตีติ.

---

[๑] สฺยา.,อิ. อุปสงฺกมิตฺวา
[๒] อิ. เอกกมฺหา
[๓] ฉ.,เท. อุตฺตริ

ตติยมฺปิ โข อายสฺมา เมฆิโย ภควนฺตํ เอตทโวจ “ภควโต ภนฺเต นตฺถิ กิญฺจิ อุตฺตรึ กรณียํ, นตฺถิ กตสฺส วา ปฏิจโย. มยฺหํ โข ปน ภนฺเต อตฺถิ อุตฺตรึ กรณียํ, อตฺถิ กตสฺส วา[๑] ปฏิจโย. สเจ มํ ภควา อนุชานาติ, คจฺเฉยฺยาหํ ตํ อมฺพวนํ ปธานายาติ. “ปธานนฺติ โข เมฆิย วทมานํ กินฺติ วเทยฺยาม, ยสฺสทานิ ตฺวํ เมฆิย กาลํ มญฺญสีติ.

อถ โข อายสฺมา เมฆิโย อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา, เยน ตํ อมฺพวนํ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ อมฺพวนํ อชฺโฌคาเหตฺวา[๒] อญฺญตรสฺมึ รุกฺขมูเล ทิวาวิหารํ นิสีทิ. อถ โข อายสฺมโต เมฆิยสฺส ตสฺมึ อมฺพวเน วิหรนฺตสฺส เยภุยฺเยน ตโย ปาปกา อกุสลา วิตกฺกา สมุทาจรนฺติ. เสยฺยถีทํ: กามวิตกฺโก พฺยาปาทวิตกฺโก วิหึสาวิตกฺโก.

อถ โข อายสฺมโต เมฆิยสฺส เอตทโหสิ “อจฺฉริยํ วต โภ, อพฺภุตํ วต โภ, สทฺธาย[๓] จ วตมฺหิ อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตา, อถ จ[๔] ปนิเมหิ ตีหิ ปาปเกหิ อกุสเลหิ วิตกฺเกหิ อนฺวาสโต[๕] เสยฺยถีทํ: กามวิตกฺเกน พฺยาปาทวิตกฺเกน วิหึสาวิตกฺเกนาติ.[๖]

อถ โข อายสฺมา เมฆิโย สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา เมฆิโย ภควนฺตํ เอตทโวจ “อิธ มยฺหํ ภนฺเต ตสฺมึ อมฺพวเน วิหรนฺตสฺส เยภุยฺเยน ตโย ปาปกา อกุสลา วิตกฺกา สมุทาจรนฺติ.

---

[๑] ฉ. วาสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๒] สฺยา. อชฺโฌคเหตฺวา
[๓] สฺยา. สทฺธา
[๔] สฺยา. โข
[๕] อิ. อนฺวาสนฺโน
[๖] ฉ.,เท. วิหึสาวิตกฺเกน

เสยฺยถีทำ: กามวิตกฺโก พฺยาปาทวิตกฺโก วิหึสาวิตกฺโก.[๑] ตสฺส[๒] มยฺหำ ภนฺเต เอตทโหสิ "อจฺฉริยำ วต โภ, อพฺภุตำ วต โภ, สทฺธาย จ วตมฺหิ อคารสฺมา อนคาริยำ ปพฺพชิโต, อถ จ ปนิเมหิ ตีหิ ปาปเกหิ อกุสเลหิ วิตกฺเกหิ อนฺวาสโต, เสยฺยถีทำ: กามวิตกฺเกน พฺยาปาทวิตกฺเกน วิหึสาวิตกฺเกนาติ.

อปริปกฺกาย เมฆิย เจโตวิมุตฺติยา ปญฺจ ธมฺมา ปริปากาย สำวตฺตนฺติ. กตเม ปญฺจ.

อิธ เมฆิย ภิกฺขุ กลฺยาณมิตฺโต โหติ กลฺยาณสหาโย กลฺยาณสมฺปวงฺโก อปริปกฺกาย เมฆิย เจโตวิมุตฺติยา อยำ ปฐโม ธมฺโม ปริปากาย สำวตฺตติ.

ปุน จ ปรำ เมฆิย ภิกฺขุ สีลวา โหติ ปาติโมกฺขสำวรสำวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน, อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ, อปริปกฺกาย เมฆิย เจโตวิมุตฺติยา อยำ ทุติโย ธมฺโม ปริปากาย สำวตฺตติ.

ปุน จ ปรำ เมฆิย ภิกฺขุ ยายำ กถา อภิสลฺเลขิกา เจโตวิวรณสปฺปายา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สำวตฺตติ; เสยฺยถีทำ: อปฺปิจฺฉกถา สนฺตุฏฺฐิกถา ปวิเวกกถา อสำสคฺคกถา วิริยารมฺภกถา สีลกถา สมาธิกถา ปญฺญากถา วิมุตฺติกถา วิมุตฺติญาณทสฺสนกถา, เอวรูปิยา[๓] กถาย นิกามลาภี โหติ อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี, อปริปกฺกาย เมฆิย เจโตวิมุตฺติยา อยำ ตติโย ธมฺโม ปริปากาย สำวตฺตติ.

---

[๑] อิ. วิหิสาวิตกฺโกติ [๒] อิ. อยำ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท. เอวรูปาย, เอวมุปริปิ.

ปุน จ ปรํ เมฆิย ภิกฺขุ อารทฺธวิริโย วิหรติ อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย[๑] ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุ, อปริปกฺกาย เมฆิย เจโตวิมุตฺติยา อยํ จตุตฺโถ ธมฺโม ปริปากาย สํวตฺตติ.

ปุน จ ปรํ เมฆิย ภิกฺขุ ปญฺญวา โหติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมาทุกฺขกฺขยคามินิยา, อปริปกฺกาย เมฆิย เจโตวิมุตฺติยา อยํ ปญฺจโม ธมฺโม ปริปากาย สํวตฺตติ. อปริปกฺกาย เมฆิย เจโตวิมุตฺติยา อิเม ปญฺจ ธมฺมา ปริปากาย สํวตฺตนฺติ.

กลฺยาณมิตฺตสฺเสตํ เมฆิย ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ กลฺยาณสหายสฺส กลฺยาณสมฺปวงฺกสฺส "ยํ สีลวา ภวิสฺสติ ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหริสฺสติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน, อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย[๒] สิกฺขิสฺสติ สิกฺขาปเทสุ.

กลฺยาณมิตฺตสฺเสตํ เมฆิย ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ กลฺยาณสหายสฺส กลฺยาณสมฺปวงฺกสฺส "ยํ ยายํ กถา อภิสลฺเลขิกา เจโตวิวรณสปฺปายา เอกนฺตนิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย อุปสมาย อภิญฺญาย สมฺโพธาย นิพฺพานาย สํวตฺตติ, เสยฺยถีทํ: อปฺปิจฺฉกถา สนฺตุฏฺฐิกถา ปวิเวกกถา อสํสคฺคกถา วิริยารมฺภกถา สีลกถา สมาธิกถา ปญฺญากถา วิมุตฺติกถา วิมุตฺติญาณทสฺสนกถา, เอวรูปิยา กถาย นิกามลาภี ภวิสฺสติ[๓] อกิจฺฉลาภี อกสิรลาภี.

---

[๑] ฉ. อุปสมฺปทาย, เอวมุปริปิ. [๒] อิ. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.
[๓] อิ. โหติ

กลฺยาณมิตฺตสฺเสตํ เมฆิย ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ กลฺยาณสหายสฺส กลฺยาณสมฺปวงฺกสฺส "ยํ อารทฺธวิริโย วิหริสฺสติ[๑] อกุสลานํ ธมฺมานํ ปหานาย กุสลานํ ธมฺมานํ อุปฺปาทาย ถามวา ทฬฺหปรกฺกโม อนิกฺขิตฺตธุโร กุสเลสุ ธมฺเมสุ.

กลฺยาณมิตฺตสฺเสตํ เมฆิย ภิกฺขุโน ปาฏิกงฺขํ กลฺยาณสหายสฺส กลฺยาณสมฺปวงฺกสฺส "ยํ ปญฺญวา ภวิสฺสติ อุทยตฺถคามินิยา ปญฺญาย สมนฺนาคโต อริยาย นิพฺเพธิกาย สมฺมาทุกฺขกฺขยคามินิยา.

เตน จ ปน เมฆิย ภิกฺขุนา อิเมสุ ปญฺจสุ ปติฏฺฐาย จตฺตาโร ธมฺมา อุตฺตริ[๒] ภาเวตพฺพา: อสุภา ภาเวตพฺพา ราคสฺส ปหานาย, เมตฺตา ภาเวตพฺพา พฺยาปาทสฺส ปหานาย อานาปานสฺสติ ภาเวตพฺพา วิตกฺกุปจฺเฉทาย, อนิจฺจสญฺญา ภาเวตพฺพา อสฺมิมาน-สมุคฺฆาตาย. อนิจฺจสญฺญิโน หิ เมฆิย อนตฺตสญฺญา สณฺฐาติ, อนตฺตสญฺญี อสฺมิมานสมุคฺฆาตํ ปาปุณาติ ทิฏฺเฐว ธมฺเม นิพฺพานนฺติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ:

"ขุทฺทา วิตกฺกา สุขุมา วิตกฺกา
อนุคตา มนโส อุพฺพิลาปา[๓]
เอเต อวิทฺวา มนโส วิตกฺเก
หุราหุรํ ธาวติ ภนฺตจิตฺโต.[๔]
เอเต จ วิทฺวา มนโส วิตกฺเก
อาตาปิโย สำวรตี สติมา
อนุคเต มนโส อุพฺพิลาเป[๕]
อเสสเมเต ปชหาติ พุทฺโธติ. ปฐมํ.

---

[๑] อิ. ภวิสฺสติ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อุตฺตริ
[๓] ฉ.,เท. อุปฺปิลาปา
[๔] ฉ.,เท. สนฺตจิตฺโต
[๕] ฉ.,เท. อุปฺปิลาเว

๒. อุทฺธตสุตฺตํ

[๓๒] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา กุสินารายํ วิหรติ อุปวตฺตเน มลฺลานํ สาลวเน. เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา ภิกฺขู ภควโต อวิทูเร อรญฺญกุฏิกายํ วิหรนฺติ อุทฺธตา [๑] อุนฺนฬา จปลา มุขรา วิกิณฺณวาจา มุฏฺฐสฺสติโน อสมฺปชานา อสมาหิตา วิพฺภนฺตจิตฺตา ปากตินฺทฺริยา.

อทฺทสา โข ภควา เต สมฺพหุเล ภิกฺขู อวิทูเร อรญฺญกุฏิกายํ วิหรนฺเต อุทฺธเต อุนฺนเฬ จปเล มุขเร วิกิณฺณวาเจ มุฏฺฐสฺสติโน อสมฺปชาเน อสมาหิเต วิพฺภนฺตจิตฺเต ปากตินฺทฺริเย.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"อรกฺขิเตน กาเยน มิจฺฉาทิฏฺฐิคเตน จ
ถีนมิทฺธาภิภูเตน วสํ มารสฺส คจฺฉติ.
ตสฺมา รกฺขิตจิตฺตสฺส สมฺมาสงฺกปฺปโคจโร
สมฺมาทิฏฺฐิปุเรกฺขาโร ญตฺวาน อุทยพฺพยํ
ถีนมิทฺธาภิภู ภิกฺขุ สพฺพา ทุคฺคติโย ชเหติ. ทุติยं.

๓. โคปาลกสุตฺตํ

[๓๓] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ จาริกํ จรติ มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ. อถ โข ภควา มคฺคา โอกฺกมฺม, เยน อญฺญตรํ รุกฺขมูลํ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ.

---

[๑] อิ. โหติ

อถ โข อญฺญตโร โคปาลโก, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข ตํ โคปาลกํ ภควา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสสิ สมาทเปสิ สมุตฺเตเชสิ สมฺปหํเสสิ.

อถ โข โส โคปาลโก ภควโต ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิโต สมาทปิโต สมุตฺเตชิโต สมฺปหํสิโต ภควนฺตํ เอตทโวจ "อธิวาเสตุ เม ภนฺเต ภควา สฺวาตนาย ภตฺตํ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ. อธิวาเสสิ ภควา ตุณฺหีภาเวน. อถ โข โส โคปาลโก ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ.

อถ โข โส โคปาลโก ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน สเก นิเวสเน ปหูตํ อปฺโปทกปายาสํ[๑] ปฏิยาทาเปตฺวา นวญฺจ สปฺปึ ภควโต กาลํ อาโรเจสิ "กาโล ภนฺเต นิฏฺฐิตํ ภตฺตนฺติ. อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆน, เยน ตสฺส โคปาลกสฺส นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ. อถ โข [๒] โคปาลโก พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ อปฺโปทกปายาเสน[๓] จ นเวน จ สปฺปินา สหตฺถา สนฺตปฺเปสิ สมฺปวาเรสิ. อถ โข โส โคปาลโก ภควนฺตํ ภุตฺตาวึ โอนีตปตฺตปาณึ อญฺญตรํ นีจํ อาสนํ คเหตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตं นิสินฺนํ โข ตํ โคปาลกํ ภควา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุตฺเตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ.

---

[๑] ฉ.,เท. อปฺโปทกปายสํ [๒] ฉ.,เท.,อิ. โส
[๓] ฉ.,เท. อปฺโปทกปายเสน

อถ โข อจิรปกฺกนฺตสฺส ภควโต ตํ โคปาลกํ อญฺญตโร ปุริโส สีมนฺตริกาย ชีวิตา โวโรเปสิ.

อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ; เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ๎ "เยน ภนฺเต โคปาลเกน อชฺช พุทฺธปฺปมุโข ภิกฺขุสงฺโฆ อปฺโปทกปายาเสน จ นเวน จ สปฺปินา สหตฺถา สนฺตปฺปิโต สมฺปวาริโต, โส กิร ภนฺเต โคปาลโก อญฺญตเรน ปุริเสน สีมนฺตริกาย ชีวิตา โวโรปิโตติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"ทิโส ทิสํ ยนฺตํ กยิรา เวรี วา ปน เวรินํ
มิจฺฉาปณิหิตํ จิตฺตํ ปาปิโย นํ ตโต กเรติ. ตติยํ.

๔. ยกฺขปหารสุตฺตํ

[๓๔] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวพฺภาเร กลนฺทกนิวาเป. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา จ สารีปุตฺโต อายสฺมา จ มหาโมคฺคลฺลาโน กโปตกนฺทรายํ วิหรนฺติ. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สารีปุตฺโต ชุณฺหาย รตฺติยา นโวโรปิเตหิ เกเสหิ อพฺโภกาเส นิสินฺโน โหติ อญฺญตรํ สมาธึ สมาปชฺชิตฺวา.

เตน โข ปน สมเยน เทฺว ยกฺขา สหายกา อุตฺตราย ทิสาย ทกฺขิณทิสํ คจฺฉนฺติ เกนจิเทว กรณีเยน. อทฺทสํสุ โข เต ยกฺขา อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ ชุณฺหาย รตฺติยา นโวโรปิเตหิ เกเสหิ อพฺโภกาเส นิสินฺนํ. ทิสฺวาน เอโก ยกฺโข ทุติยํ ยกฺขํ

เอตทโวจ “ปฏิภาติ มं สมฺม อิมสฺส สมณสฺส สีเส ปหารं ทาตุนฺติ เอวं วุตฺเต, โส ยกฺโข ตं ยกฺขं เอตทโวจ “อลं สมฺม มา สมณํ อาสาเทสิ, อุพฺพาโร โส สมฺม สมโณ มหิทฺธิโก มหานุภาโวติ.

ทุติยมฺปิ โข โส ยกฺโข ตं ยกฺขं เอตทโวจ “ปฏิภาติ มं สมฺม อิมสฺส สมณสฺส สีเส ปหารं ทาตุนฺติ. ทุติยมฺปิ โข โส ยกฺโข ตं ยกฺขं เอตทโวจ “อลं สมฺม มา สมณํ อาสาเทสิ, อุพฺพาโร โส สมฺม[๑] สมโณ มหิทฺธิโก มหานุภาโวติ.

ตติยมฺปิ โข โส ยกฺโข ตं ยกฺขं เอตทโวจ “ปฏิภาติ มं สมฺม อิมสฺส สมณสฺส สีเส ปหารं ทาตุนฺติ. ตติยมฺปิ โข โส ยกฺโข ตं ยกฺขं เอตทโวจ “อลं สมฺม มา สมณํ อาสาเทสิ, อุพฺพาโร โส สมฺม สมโณ มหิทฺธิโก มหานุภาโวติ.

อถ โข โส ยกฺโข ตं ยกฺขं อนาทิยิตฺวา อายสฺมโต สารีปุตฺตตฺเถรสฺส สีเส ปหารं อทาสิ. ตาวมหา[๒] อปิ เตน ปหาเรน สตฺตรตนํ วา อฑฺฒฏฺฐมรตนํ[๓] วา นาคํ โอสาเทยฺย, มหนฺตํ วา ปพฺพตกูฏํ ปทาเลยฺย. อถ จ ปน โส ยกฺโข “ทยฺหามีติ วตฺวา ตตฺเถว มหานิรเย อวฏฺจาสิ.[๔]

อทฺทสา โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน เตน ยกฺเขน อายสฺมโต สารีปุตฺตสฺส[๕] สีเส ปหารं ทียมานํ, ทิสฺวาน, เยนายสฺมา สารีปุตฺโต, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตं สารีปุตฺตं เอตทโวจ “กจฺจิ เต อาวุโส ขมนียं, กจฺจิ ยาปนียं, กจฺจิ น กิญฺจิ ทุกฺขนฺติ. “ขมนียं เม

---

[๑] ฉ.,เท. อยं ปาโจ น ทิสฺสติ.
[๒] ฉ.,เท. ตาว มหาปหาโร อโหสิ
[๓] สฺยา. อฏฺฐรตนํ, เอวมุปริปิ.
[๔] สฺยา. อปตาสิ
[๕] ฉ.,เท. สาริปุตฺตตฺเถรสฺส

อาวุโส โมคฺคลฺลาน, ยาปนียํ เม อาวุโส โมคฺคลฺลาน, อปิ จ เม สีสํ[๑] โถกํ ทุกฺขนฺติ.

อจฺฉริยํ อาวุโส สารีปุตฺต, อพฺภุตํ อาวุโส สารีปุตฺต, ยํ[๒] มหิทฺธิโก อายสฺมา สารีปุตฺโต มหานุภาโว, อิธ เต อาวุโส สารีปุตฺต อญฺญตโร ยกฺโข สีเส ปหารํ อทาสิ. ตาว มหาปหาโร อโหสิ, อปิ เตน ปหาเรน สตฺตรตนํ วา อฑฺฒฏฺฐมรตนํ วา นาคํ โอสาเทยฺย, มหนฺตํ วา ปพฺพตกูฏํ วา ปทาเลยฺยาติ. อถ[๓] ปนายสฺมา สารีปุตฺโต เอวมาห "ขมนียํ เม อาวุโส โมคฺคลฺลาน, ยาปนียํ เม อาวุโส โมคฺคลฺลาน, อปิ จ เม สีสํ โถกํ ทุกฺขนฺติ.

อจฺฉริยํ อาวุโส โมคฺคลฺลาน, อพฺภุตํ อาวุโส โมคฺคลฺลาน, ยํ[๔] มหิทฺธิโก อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน มหานุภาโว, ยตฺร หิ นาม ยกฺขมฺปิ ปสฺสิสฺสติ, มยํ ปเนตรหิ ปสุปิสาจกมฺปิ น ปสฺสามาติ.

อสฺโสสิ โข ภควา ทิพฺพาย โสตธาตุยา วิสุทฺธาย อติกฺกนฺตมานุสิกาย เตสํ อุภินฺนํ มหานาคานํ [๕] เอวรูปึ กถาสลฺลาปึ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"ยสฺส เสลูปมं จิตฺตं ฐิตึ นานุปกมฺปติ
วิรตฺตं รชนีเยสุ โกปเนยฺเย น กุปฺปติ
ยสฺเสวं ภาวิตं จิตฺตं กุโต ตं ทุกฺขเมสฺสตีติ. จตุตฺถं.

---

[๑] สฺยา. สีเส, เอวมุปริปิ
[๒] อิ. ยํ ตฺวํ
[๓] ฉ.,เท. อถ จ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ยาว
[๕] ฉ.,เท.,อิ. อิมํ

๕. นาคสุตฺตํ

[๓๕] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา โกสมฺพิยํ วิหรติ โฆสิตาราเม. เตน โข ปน สมเยน ภควา อากิณฺโณ วิหรติ ภิกฺขูหิ ภิกฺขุนีหิ อุปาสเกหิ อุปาสิกาหิ ราชูหิ ราชมหามตฺเตหิ ติตฺถิเยหิ ติตฺถิยสาวเกหิ, อากิณฺโณ ทุกฺขํ น ผาสุ วิหรติ. อถ โข ภควโต เอตทโหสิ "อหํ โข เอตรหิ อากิณฺโณ วิหรามิ ภิกฺขูหิ ภิกฺขุนีหิ อุปาสเกหิ อุปาสิกาหิ ราชูหิ ราชมหามตฺเตหิ ติตฺถิเยหิ ติตฺถิยสาวเกหิ, อากิณฺโณ ทุกฺขํ น ผาสุ วิหรามิ; ยนฺนูนาหํ เอโก คณมฺหา วูปกฏฺโฐ วิหเรยฺยนฺติ.

อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย โกสมฺพึ ปิณฺฑาย ปาวิสิ, โกสมฺพิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต สามํ เสนาสนํ สํสาเมตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย อนามนฺเตตฺวา อุปฏฺฐากํ อนปโลเกตฺวา ภิกฺขุสงฺฆํ เอโก อทุติโย, เยน ปาลิเลยฺยกํ, เตน จาริกํ ปกฺกามิ, อนุปุพฺเพน จาริกญฺจรมาโน, เยน ปาลิเลยฺยกํ, ตทวสริ, ตตฺร สุทํ ภควา ปาลิเลยฺยเก วิหรติ รกฺขิตวนสณฺเฑ ภทฺทสาลมูเล.

อญฺญตโรปิ โข หตฺถินาโค อากิณฺโณ วิหรติ หตฺถีหิ หตฺถินีหิ หตฺถิกพฬเภหิ[๑] หตฺถิจฺฉาเปหิ, ฉินฺนคฺคานิ เจว ติณานิ ขาทติ, โอภคฺโคภคฺคญฺจสฺส สาขาภงฺคํ ขาทนฺติ, อาวิลานิ จ ปานียานิ ปิวติ, โอคาหา จสฺส อุตฺติณฺณสฺส หตฺถินิโย กายํ อุปนิฆํสนฺติโย คจฺฉนฺติ, อากิณฺโณ ทุกฺขํ น ผาสุ วิหรติ. อถ โข ตสฺส หตฺถินาคสฺส เอตทโหสิ "อหํ โข เอตรหิ อากิณฺโณ วิหรามิ

---

[๑] อิ. หตฺถิกพเรหิ

หตฺถีหิ หตฺถินีหิ หตฺถิกพฬเภหิ หตฺถิจฺฉาเปหิ, ฉินฺนคฺคานิ เจว ติณานิ ขาทามิ, โอภคฺโคภคฺคญฺจ เม สาขาภงฺคํ ขาทนฺติ, อาวิลานิ จ ปานียานิ ปิวามิ, โอคาหา จ เม อุตฺติณฺณสฺส หตฺถินิโย กายํ อุปนิฆฆสนฺติโย คจฺฉนฺติ, อากิณฺโณ ทุกฺขํ น ผาสุ วิหรามิ, ยนฺนูนาหํ เอโก คณมฺหา วูปกฏฺโฐ วิหเรยฺยนฺติ.

อถ โข โส หตฺถินาโค ยูถา อปกฺกมฺม, เยน ปาลิเลยฺยกํ รกฺขิตวนสณฺโฑ ภทฺทสาลมูลํ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา[๑] ตตฺร สุทํ โส หตฺถินาโค, ยสฺมึ ปเทเส ภควา วิหรติ, ตํ ปเทสํ อปหริตญฺจ กโรติ, โสณฺฑาย จ ภควโต ปานียํ ปริโภชนียํ อุปฏฺฐเปติ.[๒]

อถ โข ภควโต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ “อหํ โข ปุพฺเพ อากิณฺโณ วิหาสึ ภิกฺขูหิ ภิกฺขุนีหิ อุปาสเกหิ อุปาสิกาหิ ราชูหิ ราชมหามตฺเตหิ ติตฺถิเยหิ ติตฺถิยสาวเกหิ, อากิณฺโณ ทุกฺขํ น ผาสุ วิหาสึ. โสมฺหิ เอตรหิ อนากิณฺโณ วิหรามิ ภิกฺขูหิ ภิกฺขุนีหิ อุปาสเกหิ อุปาสิกาหิ ราชูหิ ราชมหามตฺเตหิ ติตฺถิเยหิ ติตฺถิยสาวเกหิ, อนากิณฺโณ สุขํ ผาสุ วิหรามีติ.

ตสฺส[๓] โข หตฺถินาคสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ “อหํ โข ปุพฺเพ อากิณฺโณ วิหาสึ หตฺถีหิ หตฺถินีหิ หตฺถิกพฬเภหิ หตฺถิจฺฉาเปหิ, ฉินฺนคฺคานิ เจว ติณานิ ขาทึ, โอภคฺโคภคฺคญฺจ เม สาขาภงฺคํ ขาทึสุ, อาวิลานิ จ ปานียานิ อปายึ,[๔] โอคาหา จ

---

[๑] เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท. อุปฏฺฐาเปติ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ตสฺสปิ [๔] อิ. ปิวาสึ

เม อุตฺติณฺณสฺส หตฺถินิโย กายํ อุปนิฆฺสนฺติโย อคมํสุ, อากิณฺโณ ทุกฺขํ น ผาสุ วิหาสึ, โสมฺหิ เอตรหิ อนากิณฺโณ วิหรามิ หตฺถีหิ หตฺถินีหิ หตฺถิกพเภหิ หตฺถิจฺฉาเปหิ อจฺฉินฺนคฺคานิ เจว ติณานิ ขาทามิ โอภคฺโคภคฺคญฺจ เม สาขาภงฺคํ น ขาทนฺติ, อนาวิลานิ จ ปานิยานิ ปิวามิ, โอคาหา จ เม อุตฺติณฺณสฺส น[๑] หตฺถินิโย กายํ[๑] อุปนิฆฺสนฺติโย คจฺฉนฺติ, อนากิณฺโณ สุขํ ผาสุ วิหรามีติ.

อถ โข ภควา อตฺตโน จ ปวิเวกํ วิทิตฺวา ตสฺส จ หตฺถินาคสฺส เจตสา เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

“เอตํ นาคสฺส นาเคน อีสาทนฺตสฺส หตฺถิโน
สเมติ จิตฺตํ จิตฺเตน ยเทโก รมตี วเนติ. ปญฺจมํ.

๖. ปิณฺโฑลภารทฺวาชสุตฺตํ

[๓๖] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา ปิณฺโฑลภารทฺวาโช ภควโต อวิทูเร นิสินฺโน โหติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย อารญฺญิโก ปิณฺฑปาติโก ปํสุกูลิโก เตจีวริโก อปฺปิจฺโฉ สนฺตุฏฺโฐ ปวิวิตฺโต อสํสฏฺโฐ อารทฺธวิริโย[๒] ธุตวาโท อธิจิตฺตมนุยุตฺโต.

อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตํ ปิณฺโฑลภารทฺวาชํ อวิทูเร นิสินฺนํ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย อารญฺญิกํ ปิณฺฑปาติกํ ปํสุกูลิกํ เตจีวริกํ อปฺปิจฺฉํ สนฺตุฏฺฐํ ปวิวิตฺตํ อสํสฏฺฐํ อารทฺธวิริยํ ธุตวาทํ อธิจิตฺตมนุยุตฺตํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. หตฺถินิโย น กายํ [๒] สฺยา.,ฉ.,เท.,ทย. อารทฺธวีริโย, เอวมุปริปิ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"อนูปวาโท อนูปฆาโต ปาติโมกฺเข จ สำวโร
มตฺตญฺญุตา จ ภตฺตสฺมึ ปนฺตญฺจ สยนาสนํ
อธิจิตฺเต จ อาโยโค เอตํ พุทฺธานสาสนนฺติ. ฉฏฺฐํ.

๗. สารีปุตฺตสุตฺตํ

[๓๗] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สารีปุตฺโต ภควโต อวิทูเร นิสินฺโน โหติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ๎ กายํ ปณิธาย อปฺปิจฺโฉ สนฺตุฏฺโฐ ปวิวิตฺโต อสังสฏฺโฐ อารทฺธวิริโย อธิจิตฺตมนุยุตฺโต.

อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ อวิทูเร นิสินฺนํ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ๎ กายํ ปณิธาย อปฺปิจฺฉํ สนฺตุฏฺฐํ ปวิวิตฺตํ อสังสฏฺฐํ อารทฺธวิริยํ อธิจิตฺตมนุยุตฺตํ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"อธิเจตโส อปฺปมชฺชโต มุนิโน โมนปเถสุ สิกฺขโต
โสกา น ภวนฺติ ตาทิโน อุปสนฺตสฺส สทา สตีมโตติ. สตฺตมํ.

๘. สุนฺทรีสุตฺตํ

[๓๘] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน ภควา

สกฺกโต โหติ ครุกโต[๑] มานิโต ปูชิโต อปจิโต ลาภี จีวรปิณฺฑปาต-เสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ, ภิกฺขุสงฺโฆปิ สกฺกโต โหติ ครุกโต มานิโต ปูชิโต อปจิโต ลาภี จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลาน-ปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ. อญฺญติตฺถิยา ปน ปริพฺพาชกา อสกฺกตา โหนฺติ อครุกตา อมานิตา อปูชิตา อนปจิตา น ลาภิโน จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ.

อถ โข[๒] อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา ภควโต สกฺการํ อสหมานา ภิกฺขุสงฺฆสฺส จ, เยน สุนฺทรี ปริพฺพาชิกา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา สุนฺทรึ ปริพฺพาชิกํ เอตทโวจุ๋ "อุสฺสหสิ[๓] ภคินิ ญาตีนํ อตฺถํ กาตุนฺติ. "กฺยาหํ อยฺยา กโรมิ, กึ มยา สกฺกา[๔] กาตุ๋, ชีวิตมฺปิ เม ปริจฺจตฺตํ ญาตีนํ อตฺถายาติ.

"เตนหิ ภคินิ อภิกฺขณํ เชตวนํ คจฺฉาหีติ. "เอวๆ อยฺยาติ โข สุนฺทรี ปริพฺพาชิกา เตสํ อญฺญติตฺถิยานํ ปริพฺพาชกานํ ปฏิสฺสุตฺวา อภิกฺขณํ เชตวนํ อคฺคมาสิ.

ยทา อญฺญีสุ เต[๕] อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา "เต[๖] ทิฏฺจา โข สุนฺทรี ปริพฺพาชิกา พหุเชน อภิกฺขณํ เชตวนํ คจฺฉตีติ,[๗] อถ นํ ชีวิตา โวโรเปตฺวา ตตฺเถว เชตวนสฺส ปริกฺขากูเป[๘] นิกฺขณิตฺวา,[๙] เยน ราชา ปเสนทิ โกสโล, เตนุปสงฺกมึสุ, อุปสงฺกมิตฺวา ราชานํ ปเสนทึ โกสลํ เอตทโวจุ๋ "ยา สา มหาราช

---

[๑] อิ. ครุกโต โหติ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. เต
[๓] ฉ.,เท. อุสฺสหสิ ตฺวๆ
[๔] ฉ.,เท. น สกฺกา
[๕] ฉ.,เท. ยทา เต อญฺญีสุ
[๖] ฉ.,เท. โว
[๗] อิ. อาคจฺฉตีติ ฉ.,เท. คจฺฉนฺตีติ
[๘] ฉ.,เท. ปรกฺขา กูเป นิกฺขิปิตฺวา อิ. ปริขาย กูเป [๙] ฉ.,เท. นิกฺขิปิตฺวา

สุนฺทรี ปริพฺพาชิกา, สา โน น ทิสฺสตีติ. "กตฺถ ปน ตุมฺเห อาสงฺกถาติ. "เชตวเน มหาราชาติ. "เตนหิ เชตวนํ วิจินถาติ.

อถ โข เต อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา เชตวนํ วิจินิตฺวา ยถานิกฺขิตฺตํ ปริกฺขากูปา อุทฺธริตฺวา มญฺจกํ อาโรเปตฺวา สาวตฺถึ ปเวเสตฺวา รถิยาย รถิยํ สิงฺฆาฏเกน สิงฺฆาฏกํ อุปสงฺกมิตฺวา มนุสฺเส อุชฺฌาเปสุ:-

"ปสฺสถยฺยา[๑] สมณานํ[๒] สกฺยปุตฺติยานํ กมฺมํ, อลชฺชิโน อิเม สมณา สกฺยปุตฺติยา ทุสฺสีลา ปาปธมฺมา มุสาวาทิโน อพฺรหฺมจาริโน, อิเม หิ นาม ธมฺมจาริโน สมจาริโน พฺรหฺมจาริโน สจฺจวาทิโน สีลวนฺโต กลฺยาณธมฺมา ปฏิชานิสฺสนฺติ. นตฺถิ อิเมสํ สามญฺญํ, นตฺถิ อิเมสํ พฺรหฺมญฺญํ, นฏฺโ อิเมสํ สามญฺญํ, นฏฺโ อิเมสํ พฺรหฺมญฺญํ, กุโต อิเมสํ สามญฺญํ, กุโต อิเมสํ พฺรหฺมญฺญํ, อปคตา อิเม สามญฺญา, อปคตา อิเม พฺรหฺมญฺญา, กถญฺหิ นาม ปุริโส ปุริสกิจฺจํ กริตฺวา อิตฺถึ ชีวิตา โวโรเปสฺสตีติ.

เตน โข ปน สมเยน สาวตฺถิยํ มนุสฺสา ภิกฺขู ทิสฺวา อสพฺภาหิ ผรุสาหิ วาจาหิ อกฺโกสนฺติ ปริภาสนฺติ โรสนฺติ วิเหสนฺติ:-

"อลชฺชิโน อิเม สมณา สกฺยปุตฺติยา ทุสฺสีลา ปาปธมฺมา มุสาวาทิโน อพฺรหฺมจาริโน, อิเม หิ นาม ธมฺมจาริโน สมจาริโน พฺรหฺมจาริโน สจฺจวาทิโน สีลวนฺโต กลฺยาณธมฺมา ปฏิชานิสฺสนฺติ, นตฺถิ อิเมสํ สามญฺญํ, นตฺถิ อิเมสํ พฺรหฺมญฺญํ, นฏฺโ อิเมสํ สามญฺญํ, นฏฺโ อิเมสํ พฺรหฺมญฺญํ, กุโต อิเมสํ สามญฺญํ, กุโต อิเมสํ พฺรหฺมญฺญํ, อปคตา อิเม สามญฺญา, อปคตา อิเม พฺรหฺมญฺญา, กถญฺหิ นาม ปุริโส ปุริสกิจฺจํ กริตฺวา อิตฺถึ ชีวิตา โวโรเปสฺสตีติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปสฺสถายฺยา [๒] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปวิสึสุ, สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ; เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ

"เอตรหิ ภนฺเต สาวตฺถิยํ มนุสฺสา ภิกฺขู ทิสฺวา อสพฺภาหิ ผรุสาหิ วาจาหิ อกฺโกสนฺติ ปริภาสนฺติ โรสนฺติ วิเหสนฺติ "อลซฺชิโน อิเม สมณา สกฺยปุตฺติยา ทุสฺสีลา ปาปธมฺมา มุสาวาทิโน อพฺรหฺมจาริโน, อิเม หิ นาม ธมฺมจาริโน สมจาริโน พฺรหฺมจาริโน สจฺจวาทิโน สีลวนฺโต กลฺยาณธมฺมา ปฏิชานิสฺสนฺติ, นตฺถิ อิเมสํ สามญฺญํ, นตฺถิ อิเมสํ พฺรหฺมญฺญํ, นฏฺฐํ อิเมสํ สามญฺญํ, นฏฺฐํ อิเมสํ พฺรหฺมญฺญํ, กุโต อิเมสํ สามญฺญํ, กุโต อิเมสํ พฺรหฺมญฺญํ, อปคตา อิเม สามญฺญา, อปคตา อิเม พฺรหฺมญฺญา, กถญฺหิ นาม ปุริโส ปุริสกิจฺจํ กริตฺวา อิตฺถึ ชีวิตา โวโรเปสฺสตีติ.

เนโส ภิกฺขเว สทฺโท จิรํ ภวิสฺสติ, สตฺตาหเมว ภวิสฺสติ, สตฺตาหสฺส อจฺจเยน อนฺตรธายิสฺสติ. เตนหิ ภิกฺขเว เย มนุสฺสา ภิกฺขู ทิสฺวา อสพฺภาหิ ผรุสาหิ วาจาหิ อกฺโกสนฺติ ปริภาสนฺติ โรสนฺติ วิเหสนฺติ, เต ตุมฺเห อิมาย คาถาย ปฏิโจเทถ

"อภูตวาที นิรยํ อุเปติ
โย วาปิ[๑] กตฺวา น กโรมีติ จาห
อุโภปิ เต เปจฺจ สมา ภวนฺติ
นิหีนกมฺมา มนุชา ปรตฺถาติ.

---

[๑] อิ. จาปิ

อถ โข เต ภิกฺขู ภควโต สนฺติเก อิมํ คาถํ ปริยาปุณิตฺวา เย มนุสฺสา ภิกฺขู ทิสฺวา อสพฺภาหิ ผรุสาหิ วาจาหิ อกฺโกสนฺติ ปริภาสนฺติ โรสนฺติ วิเหสนฺติ, เต อิมาย คาถาย ปฏิโจทนฺติ

"อภูตวาที นิรยํ อุเปติ
โย วาปิ กตฺวา น กโรมีติ จาห,
อุโภปิ เต เปจฺจ สมา ภวนฺติ
นิหีนกมฺมา มนุชา ปรตฺถาติ.

มนุสฺสานํ เอตทโหสิ "อการกา อิเม สมณา สกฺยปุตฺติยา, น อิเมหิ กตํ, ปาปนฺติเม สมณา สกฺยปุตฺติยาติ, เนว โส สทฺโท จิรํ อโหสิ, สตฺตาหเมว สทฺโท อโหสิ สตฺตาหสฺส อจฺจเยน อนฺตรธายิ.

อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ; เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควโต เอตทโวจุ

"อจฺฉริยํ ภนฺเต อพฺภุตํ ภนฺเต, ยาว[๑] สุภาสิตญฺจิทํ ภนฺเต ภควตา[๑] "เนโส ภิกฺขเว สทฺโท จิรํ ภวิสฺสติ, สตฺตาหสฺส อจฺจเยน อนฺตรธายิสฺสตีติ, อนฺตรหิโต ภนฺเต โส สทฺโทติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"ตุทนฺติ วาจาย ชนา อสญฺญตา
สเรหิ สงฺคามคตึว กุญฺชรํ
สุตฺวาน วากฺยํ ผรุสํ อุทีริตํ
อธิวาสเย ภิกฺขุ อทุฏฺฐจิตฺโตติ. อฏฺฐมํ.

[๑-๑] อิ. ยาว สุภาสิตํ โข จิทํ ภนฺเต ภควตา

๙. อุปเสนวงฺคนฺตปุตฺตสุตฺตํ

[๓๙] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป. อถ โข อายสฺมโต อุปเสนสฺส วงฺคนฺตปุตฺตสฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ "ลาภา วต เม สุลทฺธํ วต เม, สตฺถา จ เม ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ, สฺวากฺขาเต จมฺหิ ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิโต, สพฺรหฺมจาริโน จ เม สีลวนฺโต กลฺยาณธมฺมา, สีเลสุ จมฺหิ ปริปูริการี,[๑] สุสมาหิโต สุสมาหิโต จมฺหิ เอกคฺคจิตฺโต, อรหา จมฺหิ ขีณาสโว, มหิทฺธิโก จมฺหิ มหานุภาโว, ภทฺทกํ เม ชีวิตํ ภทฺทกํ มรณนฺติ.

อถ โข ภควา อายสฺมโต อุปเสนสฺส วงฺคนฺตปุตฺตสฺส เจตโส[๒] เจโตปริวิตกฺกมญฺญาย ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"ยํ ชีวิตํ น ตปติ มรณนฺเต น โสจติ
ส เว ทิฏฺฐปโท ธีโร โสกมชฺเฌ น โสจติ.
อุจฺฉินฺนภวตณฺหสฺส สนฺตจิตฺตสฺส ภิกฺขุโน
วิกฺขีโณ ชาติสංสาโร นตฺถิ ตสฺส ปุนพฺภโวติ. นวมํ.

๑๐. สารีปุตฺตอุปสมสุตฺตํ

[๔๐] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สารีปุตฺโต ภควโต อวิทูเร นิสินฺโน โหติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ กายํ ปณิธาย อตฺตโน อุปสมํ ปจฺจเวกฺขมาโน.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปริปูรการี [๒] ฉ.,เท.,อิ. เจตสา

อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ อวิทูเร นิสินฺนํ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ๋ กายํ ปณิธาย อตฺตโน อุปสมํ ปจฺจเวกฺขมานํ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"อุปสนฺตสนฺตจิตฺตสฺส เนตฺติจฺฉินฺนสฺส ภิกฺขุโน
วิกฺขีโณ ชาติสังสาโร มุตฺโต โส มารพนฺธนาติ. ทสมํ.

จตุตฺโถ เมฆิยวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

เมฆิโย อุทฺธตา โคปาโล ชุณฺหา[๑] นาเคน ปญฺจมํ
ปิณฺโฑโล สารีปุตฺโต จ สุนฺทรี ภวติ อฏฺฐมํ
อุปเสโน วงฺคนฺตปุตฺโต สารีปุตฺโต จ เต ทสาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ยกฺโข

๕. โสณวคฺโค*

๑. ปิยตรสุตฺตํ

[๔๑] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน ราชา ปเสนทิ โกสโล มลฺลิกาย เทวิยา สทฺธึ อุปริปาสาทวรคโต โหติ. อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล มลฺลิกํ เทวึ เอตทโวจ "อตฺถิ นุ โข เต มลฺลิเก โกจญฺโญ อตฺตนา ปิยตโรติ.

นตฺถิ โข เม มหาราช โกจญฺโญ อตฺตนา ปิยตโร, ตุยฺหํ ปน มหาราช อตฺถญฺโญ โกจิ อตฺตนา ปิยตโรติ. มยฺหมฺปิ [๒] มลฺลิเก นตฺถญฺโญ โกจิ อตฺตนา ปิยตโรติ.

อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ปาสาทา โอโรหิตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ภควนฺตํ เอตทโวจ "อิธาหํ ภนฺเต มลฺลิกาย เทวิยา สทฺธึ อุปริปาสาทวรคโต มลฺลิกํ เทวึ เอตทโวจํ "อตฺถิ นุ โข เต มลฺลิเก โกจญฺโญ อตฺตนา ปิยตโรติ. เอวํ วุตฺเต, มลฺลิกา เทวี[๓] เอตทโวจ "นตฺถิ โข เม มหาราช โกจญฺโญ อตฺตนา ปิยตโร. ตุยฺหํ ปน มหาราช อตฺถญฺโญ โกจิ อตฺตนา ปิยตโรติ. เอวํ วุตฺเตหํ ภนฺเต มลฺลิกํ เทวึ เอตทโวจํ "มยฺหมฺปิ โข มลฺลิเก นตฺถญฺโญ โกจิ อตฺตนา ปิยตโรติ.

---

[๑] สฺยา. โสณตฺเถรวคฺโค [๒] ฉ.,เท. โข
[๓] ฉ.,เท.,อิ. มํ

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"สพฺพา ทิสา อนุปริคมฺม เจตสา
เนวชฺฌคา ปิยตรมตฺตนา กฺวจิ
เอวํ ปิโย[๑] ปุถุ อตฺตา ปเรสํ
ตสฺมา น หึเส ปรํ อตฺตกาโมติ. ปฐมํ.

๒. อปฺปายุกสุตฺตํ

[๔๒] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถ โข อายสฺมา อานนฺโท สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ "อจฺฉริยํ ภนฺเต อพฺภุตํ ภนฺเต, ยาว อปฺปายุกา[๒] หิ ภนฺเต ภควโต มาตา อโหสิ, สตฺตาหชาเต ภควติ ภควโต มาตา กาลมกาสิ, ตุสิตํ กายํ อุปปชฺชตีติ.

เอวเมตํ อานนฺท เอวเมตํ[๓] อานนฺท,[๓] อปฺปายุกา หิ อานนฺท โพธิสตฺตมาตโร โหนฺติ, สตฺตาหชาเตสุ โพธิสตฺเตสุ โพธิสตฺตมาตโร กาลํ กโรนฺติ, ตุสิตํ กายํ[๔] อุปปชฺชนฺตีติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

---

[๑] อิ. เอวมฺปิ โส
[๒] อิ. ยาวทปฺปายุกา
[๓-๓] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.
[๔] อิ. ตุสิตกายํ

"เย เกจิ ภูตา ภวิสฺสนฺติ เย วาปิ
สพฺเพ คมิสฺสนฺติ ปหาย เทหํ
ตํ สพฺพชานึ กุสโล วิทิตฺวา
อาตาปิโย พฺรหฺมจริยํ จเรยฺยาติ. ทุติยํ.

๓. สุปฺปพุทฺธกุฏฺฐิสุตฺตํ

[๔๓] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวพฺวเน กลนฺทกนิวาเป. เตน โข ปน สมเยน ราชคเห สุปฺปพุทฺโธ นาม กุฏฺฐี[๑] มนุสฺสทลิทฺโท อโหสิ[๑] มนุสฺสกปโณ มนุสฺสวราโก, เตน โข ปน สมเยน ภควา มหติยา ปริสาย ปริวุโต ธมฺมํ เทเสนฺโต นิสินฺโน โหติ.

อทฺทสา โข สุปฺปพุทฺโธ กุฏฺฐี [๒] มหาชนกายํ ทูรโต ว สนฺนิปติตํ, ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ "นิสฺสํสยํ โข เอตฺถ กิญฺจิ ขาทนียํ วา โภชนียํ วา ภาชียติ,[๓] ยนฺนูนาหํ, เยน โส มหาชนกาโย, เตนุปสงฺกเมยฺยํ, อปฺเปว นาเมตฺถ กิญฺจิ ขาทนียํ วา โภชนียํ วา ลเภยฺยนฺติ.

อถ โข สุปฺปพุทฺโธ กุฏฺฐี, เยน โส มหาชนกาโย, เตนุปสงฺกมิ. อทฺทสา โข สุปฺปพุทฺโธ กุฏฺฐี ภควนฺตํ มหติยา ปริสาย ปริวุตํ ธมฺมํ เทเสนฺตํ นิสินฺนํ, ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ "น โข เอตฺถ กิญฺจิ ขาทนียํ วา โภชนียํ วา ภาชียติ, สมโณ อยํ โคตโม ปริสติ ธมฺมํ เทเสติ, ยนฺนูนาหมฺปิ ธมฺมํ สุเณยฺยนฺติ ตตฺเถว เอกมนฺตํ นิสีทิ "อหมฺปิ ธมฺมํ โสสฺสามีติ.

[๑-๑] ฉ.,เท. กุฏฺฐี อโหสิ มนุสฺสทลิทฺโท, เอวมุปริปิ [๒] ฉ.,เท. ตํ
[๓] สี. ภาชียิสฺสติ

อถ โข ภควา สพฺพาวนฺตํ ปริสํ เจตสา เจโต ปริจฺจ มนสากาสิ “โก นุ โข อิธ ภพฺโพ ธมฺมํ วิญฺญาตุนฺติ. อทฺทสา โข ภควา สุปฺปพุทฺธํ กุฏฺฐึ ตสฺสํ ปริสายํ นิสินฺนํ, ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ “อยํ โข อิธ ภพฺโพ ธมฺมํ วิญฺญาตุนฺติ. สุปฺปพุทฺธํ กุฏฺฐึ อารพฺภ อนุปุพฺพิกถं[๑] กเถสิ “เสยฺยถีทํ, ทานกถं สีลกถं สคฺคกถं กามานं อาทีนวं โอการํ สงฺกิเลสं เนกฺขมฺเม[๒] จ[๒] อานิสํสं ปกาเสสิ. ยทา ภควา อญฺญาสิ สุปฺปพุทฺธํ กุฏฺฐึ กลฺยจิตฺตं มุทุจิตฺตं วินีวรณจิตฺตं อุทคฺคจิตฺตं ปสนฺนจิตฺตนฺ. อถ ยา พุทฺธานํ สามุกฺกสิกา ธมฺมเทสนา, ตํ ปกาเสสิ ทุกฺขํ สมุทยํ นิโรธํ มคฺคนฺ. เสยฺยถาปิ นาม สุทฺธํ วตฺถํ อปคตกาฬกํ สมฺมเทว รชนํ ปฏิคฺคณฺเหยฺย, เอวเมว สุปฺปพุทฺธสฺส กุฏฺฐิสฺส ตสฺมึเยว อาสเน วิรชํ วีตมลํ ธมฺมจกฺขุ อุทปาทิ “ยํ กิญฺจิ สมุทยธมฺมํ, สพฺพนฺตํ นิโรธธมฺมนฺติ.

อถ โข สุปฺปพุทฺโธ กุฏฺฐี ทิฏฺฐธมฺโม ปตฺตธมฺโม วิทิตธมฺโม ปริโยคาฬฺหธมฺโม ติณฺณวิจิกิจฺโฉ วิคตกถงฺกโถ เวสารชฺชปฺปตฺโต อปรปจฺจโย สตฺถุ สาสเน อุฏฺฐายาสนา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข สุปฺปพุทฺโธ กุฏฺฐี ภควนฺตํ เอตทโวจ

อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต, เสยฺยถาปิ ภนฺเต นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปฺปชฺโชตं ธาเรยฺย “จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ. เอวเมวํ[๓] ภควตา อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต, เอสาหํ ภนฺเต ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ, อุปาสกं มं ภควา ธาเรตุ “อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณงฺคตนฺติ.

---

[๑] สี. อานุปุพฺพิกถं ฉ.,เท. อนุปุพฺพึ กถं [๒-๒] อิ. นิกฺขเม จ ฉ.,เท. จสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๓] อิ. เอวเมว

อถ โข สุปฺปพุทฺโธ กุฏฺฐี ภควตา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิโต สมาทปิโต สมุตฺเตชิโต สมฺปหํสิโต ภควโต[๑] ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ. อถ โข อจิรปกฺกนฺตํ[๒] สุปฺปพุทฺธํ กุฏฺฐี คาวี ตรุณวจฺฉา อธิปติตฺวา ชีวิตา โวโรเปสิ.

อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ; เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ๋ "โย โส ภนฺเต สุปฺปพุทฺโธ นาม กุฏฺฐี ภควโต[๑] ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิโต สมาทปิโต สมุตฺเตชิโต สมฺปหํสิโต, โส กาลงฺกโต, ตสฺส กา คติ, โก อภิสมฺปราโยติ.

ปณฺฑิโต ภิกฺขเว สุปฺปพุทฺโธ กุฏฺฐี ปจฺจปาทิ ธมฺมสฺสานุธมฺมํ, น จ มํ ธมฺมาธิกรณํ วิเหเสสิ, สุปฺปพุทฺโธ ภิกฺขเว กุฏฺฐี ติณฺณํ สญฺโญชนานํ ปริกฺขยา โสตาปนฺโน อวินิปาตธมฺโม นิยโต สมฺโพธิ-ปรายโนติ.

เอวํ วุตฺเต, อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ "โก นุ โข ภนฺเต เหตุ โก ปจฺจโย, เยน สุปฺปพุทฺโธ กุฏฺฐี มนุสฺสทลิทฺโท อโหสิ มนุสฺสกปโณ มนุสฺสวราโกติ.

ภูตปุพฺพํ ภิกฺขเว สุปฺปพุทฺโธ กุฏฺฐี อิมสฺมึเยว ราชคเห เสฏฺฐิปุตฺโต อโหสิ. โส อุยฺยานภูมึ นิยฺยนฺโต อทฺทส ตครสิขึ ปจฺเจกพุทฺธํ นครเ ปิณฺฑาย จรนฺตํ, ทิสฺวานสฺส เอตทโหสิ "กฺวายํ กุฏฺฐี กุฏฺฐิจีวเรน วิจรตีติ นิฏฺฐุหิตฺวา[๓] อปพฺยามโต[๔] กริตฺวา ปกฺกามิ.

---

[๑] ฉ.,เท. ภควตา. [๒] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท. นิฏฺฐุภิตฺวา. [๔] ฉ.,เท. อปสพฺยโต อิ. อปสพฺยามโต

โส ตสฺส กมฺมสฺส วิปาเกน พหูนิ วสฺสานิ พหูนิ วสฺสสตานิ พหูนิ วสฺสสหสฺสานิ พหูนิ วสฺสสตสหสฺสานิ นิรเย ปจิตฺถ, ตสฺเสว กมฺมสฺส วิปากาวเสเสน อิมสฺมึเยว ราชคเห มนุสฺสทลิทฺโท อโหสิ มนุสฺสกปโณ มนุสฺสวราโก. โส ตถาคตปฺปเวทิตํ ธมฺมวินยํ อาคมฺม สทฺธํ สมาทิยิ, สีลํ สมาทิยิ, สุตํ สมาทิยิ, จาคํ สมาทิยิ, ปญฺญํ สมาทิยิ. โส ตถาคตปฺปเวทิตํ ธมฺมวินยํ อาคมฺม สทฺธํ สมาทิยิตฺวา สีลํ สมาทิยิตฺวา สุตํ สมาทิยิตฺวา จาคํ สมาทิยิตฺวา ปญฺญํ สมาทิยิตฺวา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺโน เทวานํ ตาวตึสานํ สหพฺยตํ, โส ตตฺถ อญฺเญ เทเว อติโรจติ วณฺเณน เจว ยสสา จาติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

“จกฺขุมา วิสมานีว วิชฺชมาเน ปรกฺกเม
ปณฺฑิโต ชีวโลกสฺมึ ปาปานิ ปริวชฺชเยติ. ตติยं.

๔. กุมารกสุตฺตํ

[๔๔] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยं ภควา สาวตฺถิยं วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา กุมารกา อนฺตรา จ สาวตฺถึ อนฺตรา จ เชตวนํ มจฺฉเก พาเธนฺติ.

อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยं นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปาวิสิ, อทฺทสา โข ภควา เต สมฺพหุเล กุมารเก อนฺตรา จ สาวตฺถึ อนฺตรา จ เชตวนํ มจฺฉเก พาเธนฺเต ทิสฺวาน, เยน กุมารกา, เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา เต กุมารเก เอตทโวจ “ภายถ โว ตุมฺเห กุมารกา ทุกฺขสฺส, อปฺปิยं โว

ทุกฺขนฺติ. เอวํ ภนฺเต ภายาม มยํ ภนฺเต ทุกฺขสฺส, อปฺปิยํ โน ทุกฺขนฺติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"สเจ ภายถ ทุกฺขสฺส สเจ โว ทุกฺขมปฺปิยं
มากตฺถ ปาปกํ กมฺมํ อาวิ วา ยทิ วา รโห.
สเจ จ[๑] ปาปกํ กมฺมํ กริสฺสถ กโรถ วา
น โว ทุกฺขา มุตฺยตฺถิ อุเปจฺจาปิ[๒] ปลายตนฺติ. จตุตฺถํ.

๕. อุโปสถสุตฺตํ

[๔๕] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ ปุพฺพาราเม มิคารมาตุ ปาสาเท. เตน โข ปน สมเยน ภควา ตทหุโปสเถ ภิกฺขุสงฺฆปริวุโต นิสินฺโน โหติ.

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา นิกฺขนฺเต ปจฺเม ยาเม อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา, เยน ภควา, เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ "อภิกฺกนฺตา ภนฺเต รตฺติ, นิกฺขนฺโต ปจฺโม ยาโม, จิรนิสินฺโน ภิกฺขุสงฺโฆ, อุทฺทิสตุ ภนฺเต ภควา ภิกฺขูนํ ปาติโมกฺขนฺติ. เอวํ วุตฺเต, ภควา ตุณฺหี อโหสิ.

ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา อานนฺโท อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา นิกฺขนฺเต มชฺฌิเม ยาเม อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา, เยน ภควา, เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ "อภิกฺกนฺตา ภนฺเต รตฺติ, นิกฺขนฺโต มชฺฌิโม ยาโม, จิรนิสินฺโน ภิกฺขุสงฺโฆ,

---

[๑] อิ. ว [๒] ฉ.,เท. อุเปจฺจปิ

อุทฺทิสตุ ภนฺเต ภควา ภิกฺขูนํ ปาติโมกฺขนฺติ. ทุติยมฺปิ โข ภควา ตุณฺหี อโหสิ.

ตติยมฺปิ โข อายสฺมา อานนฺโท อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา นิกฺขนฺเต ปจฺฉิเม ยาเม อุทฺธสฺเต อรุเณ นนฺทิมุขิยา รตฺติยา อุฏฺฐายาสนา เอกํสं อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา, เยน ภควา, เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ "อภิกฺกนฺตา ภนฺเต รตฺติ, นิกฺขนฺโต ปจฺฉิโม ยาโม, อุทฺธสฺโต[๑] อรุโณ, นนฺทิมุขี รตฺติ, จิรนิสินฺโน ภิกฺขุสงฺโฆ, อุทฺทิสตุ ภนฺเต ภควา ภิกฺขูนํ ปาติโมกฺขนฺติ. "อปริสุทฺธา อานนฺท ปริสาติ.

อถ โข อายสฺมโต มหาโมคฺคลฺลานสฺส เอตทโหสิ "กนฺนุ โข ภควา ปุคฺคลํ สนฺธาย เอวมาห "อปริสุทฺธา อานนฺท ปริสาติ. อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน สพฺพาวนฺตํ ภิกฺขุสงฺฆं เจตสา เจโต ปริจฺจ มนสากาสิ; อทฺทสา โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ตํ ปุคฺคลํ ทุสฺสีลํ ปาปธมฺมํ อสุจิสงฺกสฺสรสมาจารํ ปฏิจฺฉนฺนกมฺมนฺตं อสฺสมณํ สมณปฏิญฺญं อพฺรหฺมจารึ พฺรหฺมจาริปฏิญฺญं อนฺโตปูตึ อวสฺสุตं กสมฺพุชาตं มชฺเฌ ภิกฺขุสงฺฆสฺส นิสินฺนํ, ทิสฺวาน อุฏฺฐายาสนา, เยน โส ปุคฺคโล, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ปุคฺคลํ เอตทโวจ "อุฏฺเจหาวุโส, ทิฏฺโจสิ ภควตา, นตฺถิ เต ภิกฺขูหิ สทฺธึ สංวาโสติ. อถ[๒] โข[๒] โส ปุคฺคโล ตุณฺหี อโหสิ.

ทุติยมฺปิ โข โส อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ตํ ปุคฺคลํ เอตทโวจ "อุฏฺเจหาวุโส, ทิฏฺโจสิ ภควตา, นตฺถิ เต ภิกฺขูหิ สทฺธึ สංวาโสติ. ทุติยมฺปิ โข โส ปุคฺคโล ตุณฺหี อโหสิ.

---

[๑] อิ. อุทฺธโต [๒-๒] ฉ.,เท. เอวं วุตฺเต

ตติยมฺปิ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ตํ ปุคฺคลํ เอตทโวจ "อุฏฺเจหาวุโส ทิฏฺโจสิ ภควตา, นตฺถิ เต ภิกฺขูหิ สทฺธึ สංวาโสติ. ตติยมฺปิ โข โส ปุคฺคโล ตุณฺหี อโหสิ.

อถ โข อายสฺมา มหาโมคฺคลฺลาโน ตํ ปุคฺคลํ พาหายं คเหตฺวา พหิทฺวารโกฏฺฐกา นิกฺขาเมตฺวา สูจิฆฏิกं ทตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตं เอตทโวจ "นิกฺขามิโต ภนฺเต โส ปุคฺคโล มยา ปริสุทฺธา ปริสา, อุทฺทิสตุ ภนฺเต ภควา ภิกฺขูนं ปาติโมกฺขนฺติ. อจฺฉริยं โมคฺคลฺลาน, อพฺภุตं โมคฺคลฺลาน ยาว พาหาคหณาปิ นาเมโส โมฆปุริโส อาคมิสฺสตีติ.[๑]

อถ โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ: นทานาหं ภิกฺขเว อิโต ปรं อุโปสถं กริสฺสามิ, ปาติโมกฺขं อุทฺทิสิสฺสามิ, ตุมฺเหเยว[๒] ภิกฺขเว[๓] อิโต ปรं อุโปสถं กเรยฺยาถ, ปาติโมกฺขं อุทฺทิเสยฺยาถ. อฏฺฐานเมตं ภิกฺขเว อนวกาโส ยं ตถาคโต อปริสุทฺธาย ปริสาย อุโปสถํ กเรยฺย ปาติโมกฺขं อุทฺทิเสยฺย.

อฏฺจิเม ภิกฺขเว มหาสมุทฺเท อจฺฉริยา อพฺภุตธมฺมา, เย ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติ, กตเม อฏฺจ.

มหาสมุทฺโท ภิกฺขเว อนุปุพฺพนินฺโน อนุปุพฺพโปโณ อนุปุพฺพปพฺภาโร นายตเกเนว[๔] ปปาโต. ยं[๕] ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท อนุปุพฺพนินฺโน อนุปุพฺพโปโณ อนุปุพฺพปพฺภาโร นายตเกเนว ปปาโต, อยं[๖] ภิกฺขเว มหาสมุทฺเท ปฐโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยं ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท. อาคเมสฺสตีติ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ตุมฺเหว ทานิ
[๓] อิ. อยं ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๔] ฉ.,เท. อายนเกเนว, เอวมุปริปิ.
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ยมฺปิ
[๖] อิ. อยมฺปิ

ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท จิตธมฺโม เวลํ นาติวตฺตติ ยํ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท จิตธมฺโม เวลํ นาติวตฺตติ. อยมฺปิ ภิกฺขเว มหาสมุทฺเท ทุติโย อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติ.

ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท น มเตน กุณเปน สංวสติ. ยํ โหติ มหาสมุทฺเท มตํ กุณปํ, ตं ขิปฺปเมว[๑] ตีรํ วาเหติ, ถลํ[๒] อุสฺสาเทติ.[๓] ยมฺปิ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท น มเตน กุณเปน สංวสติ. ยं โหติ มหาสมุทฺเท มตं กุณปํ, ตं ขิปฺปเมว ตีรํ วาเหติ, ถลं อุสฺสาเทติ. อยมฺปิ ภิกฺขเว มหาสมุทฺเท ตติโย อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยं ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติ.

ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว ยา กาจิ มหานทิโย. เสยฺยถีทं, คงฺคา ยมุนา อจิรวตี สรภู[๔] มหี. ตา มหาสมุทฺทํ ปตฺตา[๕] ชหนฺติ ปุริมานิ นามโคตฺตานิ, "มหาสมุทฺโทเตฺวว สงฺขं[๖] คจฺฉนฺติ. ยं ภิกฺขเว ยา กาจิ มหานทิโย. เสยฺยถีทं, คงฺคา ยมุนา อจิรวตี สรภู มหี. ตา มหาสมุทฺทํ ปตฺตา ชหนฺติ ปุริมานิ นามโคตฺตานิ, "มหาสมุทฺโทเตฺวว สงฺขं คจฺฉนฺติ. อยมฺปิ ภิกฺขเว มหาสมุทฺเท จตุตฺโถ อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยं ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติ.

ปุน[๗] จ ปรํ ภิกฺขเว ยา โลเก[๗] สวนฺติโย มหาสมุทฺเท[๘] อปฺเปนฺติ, ยา จ อนฺตลิกฺขา ธารา ปปตนฺติ, น เตน มหาสมุทฺทสฺส อูนตฺตं วา ปูรตฺตं วา ปญฺญายติ. ยมฺปิ ภิกฺขเว ยา จ โลเก

---

[๑] สี. ขิปฺปญฺเญว อิ. ตं ขิปญฺปิเยว
[๒] อิ. ถเล
[๓] ฉ.,เท. อุสฺสาเรติ
[๔] อิ. อยं ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๕] ฉ.,เท. ปตฺวา
[๖] สฺยา. สงฺขฺยं
[๗-๗] อิ. ปุน จปรํ ยา โลเก เท. ยา จ โลเก
[๘] ฉ.,เท.,อิ. มหาสมุทฺทํ

สวนฺติโย มหาสมุทฺเท อปฺเปนฺติ, ยา จ อนฺตลิกฺขา ธารา ปปตนฺติ, น เตน มหาสมุทฺทสฺส อูนตฺตํ วา ปูรตฺตํ วา ปญฺญายติ, อยมฺปิ ภิกฺขเว มหาสมุทฺเท ปญฺจโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติ.

ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท เอกรโส โลณรโส. ยมฺปิ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท เอกรโส โลณรโส อยมฺปิ ภิกฺขเว มหาสมุทฺเท ฉฏฺโจ อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติ.

ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท พหุรตโน อเนกรตโน. ตตฺริมานิ รตนานิ, เสยฺยถีทํ, มุตฺตา มณิ เวฬุริโย สงฺโข สิลา ปวาฬํ รชตํ ชาตรูปํ โลหิตงฺโค[๑] มสารคลฺโล.[๒] ยํ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท พหุรตโน อเนกรตโน. ตตฺริมานิ รตนานิ, เสยฺยถีทํ, มุตฺตา มณิ เวฬุริโย สงฺโข สิลา ปวาฬํ รชตํ ชาตรูปํ โลหิตงฺโค มสารคลฺโล. อยมฺปิ ภิกฺขเว มหาสมุทฺเท สตฺตโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติ.

ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท มหตํ ภูตานํ อาวาโส. ตตฺริเม ภูตา, ติมิ ติมิงฺคโล ติมิติมิงฺคโล[๓] อสุรา นาคา คนฺธพฺพา, สนฺติ มหาสมุทฺเท โยชนสติกาปิ อตฺตภาวา ทฺวิโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา ติโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา จตุโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา ปญฺจโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา. ยมฺปิ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท มหตํ ภูตานํ อาวาโส. ตตฺริเม ภูตา, ติมิ ติมิงฺคโล ติมิติมิงฺคโล อสุรา นาคา คนฺธพฺพา, สนฺติ มหาสมุทฺเท โยชนสติกาปิ อตฺตภาวา ทฺวิโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา ติโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา

---

[๑] อิ. โลหิตงฺโก [๒] ฉ.,เท. มสารคลฺลํ
[๓] ฉ.,เท. ติมิรมิงฺคลา อิ. ติมิรปิงฺคโล

จตุโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา ปญฺจโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา อยมฺปิ ภิกฺขเว มหาสมุทฺเท อฏฺฐโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติ. อิเม โข ภิกฺขเว มหาสมุทฺเท อฏฺฐ อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา, เย ทิสฺวา ทิสฺวา อสุรา มหาสมุทฺเท อภิรมนฺติ.

เอวเมว โข ภิกฺขเว อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อฏฺฐ อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา, เย ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมึ[๑] ธมฺมวินเย อภิรมนฺติ. กตเม อฏฺฐ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท อนุปุพฺพนินฺโน อนุปุพฺพโปโณ อนุปุพฺพปพฺภาโร นายตเกเนว ปปาโต. เอวเมว โข ภิกฺขเว อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อนุปุพฺพสิกฺขา อนุปุพฺพกิริยา อนุปุพฺพปฏิปทา นายตเกเนว อญฺญาปฏิเวโธ. ยํ ภิกฺขเว อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อนุปุพฺพสิกฺขา อนุปุพฺพกิริยา อนุปุพฺพปฏิปทา นายตเกเนว อญฺญาปฏิเวโธ. อยํ ภิกฺขเว อิมสฺมึ ธมฺมวินเย ปฐโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท จิตธมฺโม เวลํ นาติวตฺตติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว ยํ มยา สาวกานํ สิกฺขาปทํ ปญฺญตฺตํ, ตํ มม สาวกา ชีวิตเหตุปิ นาติกฺกมนฺติ. ยมฺปิ ภิกฺขเว มยา สาวกานํ สิกฺขาปทํ ปญฺญตฺตํ. ตํ มม สาวกา ชีวิตเหตุปิ นาติกฺกมนฺติ. อยมฺปิ ภิกฺขเว อิมสฺมึ ธมฺมวินเย ทุติโย อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท. อิมิสฺมึ

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท น มเตน กุณเปน สำวสติ. ยำ โหติ มหาสมุทฺเท มตำ กุณปำ, ตำ ขิปฺปเมว[๑] ตีรำ วาเหติ, ถลำ[๒] อุสฺสาเทติ[๓] เอวเมว โข ภิกฺขเว โย โส ปุคฺคโล ทุสฺสีโล ปาปธมฺโม อสุจิสงฺกสฺสรสมาจาโร ปฏิจฺฉนฺนกมฺมนฺโต อสฺสมโณ สมณปฏิญฺโญ อพฺรหฺมจารี พฺรหฺมจาริปฏิญฺโญ อนฺโตปูติ อวสฺสุโต กสมฺพุชาโต, น เตน สงฺโฆ สำวสติ, อถ โข นำ ขิปฺปเมว สนฺนิปติตฺวา อุกฺขิปติ. กิญฺจาปิ โส โหติ มชฺเฌ ภิกฺขุสงฺฆสฺส นิสินฺโน, อถ โข โส อารกา จ สงฺฆมฺหา, สงฺโฆ จ เตน. ยมฺปิ ภิกฺขเว โย โส ปุคฺคโล ทุสฺสีโล ปาปธมฺโม อสุจิสงฺกสฺสรสมาจาโร ปฏิจฺฉนฺนกมฺมนฺโต อสฺสมโณ สมณปฏิญฺโญ อพฺรหฺมจารี พฺรหฺมจาริปฏิญฺโญ อนฺโตปูติ อวสฺสุโต กสมฺพุชาโต, น เตน สงฺโฆ สำวสติ, อถ โข ขิปฺปเมว นำ สนฺนิปติตฺวา อุกฺขิปติ. กิญฺจาปิ โส โหติ มชฺเฌ ภิกฺขุสงฺฆสฺส นิสินฺโน, อถ โข โส อารกา จ สงฺฆมฺหา, สงฺโฆ จ เตน. อยมฺปิ ภิกฺขเว อิมสฺมึ ธมฺมวินเย ตติโย อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยำ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยา กาจิ มหานทิโย. เสยฺยถีทำ, คงฺคา ยมุนา อจิรวตี สรภู มหี. ตา มหาสมุทฺทำ ปตฺตา[๔] ชหนฺติ[๔] ปุริมานิ นามโคตฺตานิ, "มหาสมุทฺโทเตฺวว สงฺขำ คจฺฉนฺติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว จตฺตาโร วณฺณา ขตฺติยา พฺราหฺมณา เวสฺสา สุทฺทา, เต ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา

---

[๑] อิ. ขิปฺปเมว
[๒] อิ. ถเล
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อุสฺสาเรติ
[๔-๔] ฉ. ปตฺวา ชหนฺติ อิ. ปตฺตา ปชหนฺติ.

อนคาริยํ ปพฺพชิตฺวา[๑] ชหนฺติ ปุริมานิ นามโคตฺตานิ, "สมณา สกฺยปุตฺติยาเตฺวว สงฺขํ[๒] คจฺฉนฺติ. ยมฺปิ ภิกฺขเว จตฺตาโร วณฺณา ขตฺติยา พฺราหฺมณา เวสฺสา สุทฺทา, เต ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชิตฺวา[๑] ชหนฺติ ปุริมานิ นามโคตฺตานิ, "สมณา สกฺยปุตฺติยาเตฺวว สงฺขํ คจฺฉนฺติ. อยมฺปิ ภิกฺขเว อิมสฺมึ ธมฺมวินเย จตุตฺโถ อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยา จ โลเก สวนฺติโย มหาสมุทฺทํ อปฺเปนฺติ, ยา จ อนฺตลิกฺขา ธารา ปปตนฺติ, น เตน มหาสมุทฺทสฺส อูนตฺตํ วา ปูรตฺตํ วา ปญฺญายติ. เอวเมว โข ภิกฺขเว พหู เจปิ ภิกฺขู อนุปาทิเสสาย นิพฺพานธาตุยา ปรินิพฺพายนฺติ. น เตน นิพฺพานธาตุยา อูนตฺตํ วา ปูรตฺตํ วา ปญฺญายติ. ยมฺปิ ภิกฺขเว พหู เจปิ ภิกฺขู อนุปาทิเสสาย นิพฺพานธาตุยา ปรินิพฺพายนฺติ, น เตน นิพฺพานธาตุยา อูนตฺตํ วา ปูรตฺตํ วา ปญฺญายติ. อยมฺปิ ภิกฺขเว อิมสฺมึ ธมฺมวินเย ปญฺจโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท เอกรโส โลณรโส. เอวเมว โข ภิกฺขเว อยํ ธมฺมวินโย เอกรโส วิมุตฺติรโส. ยมฺปิ ภิกฺขเว อยํ ธมฺมวินโย[๓] เอกรโส วิมุตฺติรโส. อยมฺปิ ภิกฺขเว อิมสฺมึ ธมฺมวินเย ฉฏฺโฐ อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติ.

---

[๑] สี. ปพฺพชิตา [๒] สฺยา. สงฺฆยํ
[๓] อิ. ธมฺโม

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท พหุรตโน อเนกรตโน. ตตฺริมานิ รตนานิ. เสยฺยถีทํ, มุตฺตา มณิ เวฬุริโย สงฺโข สิลา ปวาฬ รชตํ ชาตรูป โลหิตงฺโค มสารคลฺโล. เอวเมว โข ภิกฺขเว อยํ ธมฺมวินโย พหุรตโน อเนกรตโน. ตตฺริมานิ รตนานิ, เสยฺยถีทํ, จตฺตาโร สติปฏฺฐานา จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา จตฺตาโร อิทฺธิปฺปาทา ปญฺจินฺทฺริยานิ ปญฺจ พลานิ สตฺต โพชฺฌงฺคา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. ยมฺปิ ภิกฺขเว อยํ ธมฺมวินโย พหุรตโน อเนกรตโน. ตตฺริมานิ รตนานิ, เสยฺยถีทํ, จตฺตาโร สติปฏฺฐานา จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา จตฺตาโร อิทฺธิปฺปาทา ปญฺจินฺทฺริยานิ ปญฺจ พลานิ สตฺต โพชฺฌงฺคา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค. อยมฺปิ ภิกฺขเว อิมสฺมึ ธมฺมวินเย สตฺตโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว มหาสมุทฺโท มหตํ ภูตานํ อาวาโส. ตตฺริเม ภูตา, ติมิ ติมิงฺคโล ติมิติมิงฺคโล อสุรา นาคา คนฺธพฺพา สนฺติ มหาสมุทฺเท โยชนสติกาปิ อตฺตภาวา ทฺวิโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา ติโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา จตุโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา ปญฺจโยชนสติกาปิ อตฺตภาวา. เอวเมว โข ภิกฺขเว อยํ ธมฺมวินโย มหตํ ภูตานํ อาวาโส. ตตฺริเม ภูตา, โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผล-สจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน สกทาคามี สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน อนาคามี อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน อรหา อรหตฺตาย[๑] ปฏิปนฺโน. ยมฺปิ ภิกฺขเว อยํ ธมฺมวินโย มหตํ ภูตานํ อาวาโส. ตตฺริเม ภูตา, โสตาปนฺโน โสตาปตฺติผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน สกทาคามี สกทาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน อนาคามี

---

[๑] สี. อรหตฺตผลสจฺฉิกิริยาย

อนาคามิผลสจฺฉิกิริยาย ปฏิปนฺโน อรหา อรหตฺตาย ปฏิปนฺโน. อยมฺปิ ภิกฺขเว อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อฏฺฐโม อจฺฉริโย อพฺภุโต ธมฺโม, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อภิรมนฺติ. อิเม โข ภิกฺขเว อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อฏฺฐ อจฺฉริยา อพฺภุตา ธมฺมา, ยํ ทิสฺวา ทิสฺวา ภิกฺขู อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อภิรมนฺตีติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"ฉนฺนมติวสฺสติ วิวฏฺฺ นาติวสฺสติ
ตสฺมา ฉนฺนํ วิวเรถ เอวนฺตํ นาติวสฺสตีติ. ปญฺจมํ.

๖. โสณสุตฺตํ

[๔๖] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา มหากจฺจาโน อวนฺตีสุ วิหรติ กุรรฆเร ปวตฺเต ปพฺพเต. เตน โข ปน สมเยน โสโณ อุปาสโก กุฏิกณฺโณ อายสฺมโต มหากจฺจานสฺส อุปฏฺฐาโก โหติ.

อถ โข โสณสฺส อุปาสกสฺส กุฏิกณฺณสฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ "ยถา ยถา โข อยฺโย มหากจฺจาโน ธมฺมํ เทเสติ, นยิทํ สุกรํ อคารํ อชฺฌาวสตา เอกนฺตปริปุณฺณํ เอกนฺตปริสุทฺธํ สงฺขลิขิตํ พฺรหฺมจริยํ จริตุํ, ยนฺนูนาหํ เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพเชยฺยนฺติ.

อถ โข โสโณ อุปาสโก กุฏิกณฺโณ, เยนายสฺมา มหากจฺจาโน เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตं มหากจฺจานํ

อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โสโณ อุปาสโก กุฏิกณฺโณ อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ เอตทโวจ

"อิธ มยฺหํ ภนฺเต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ "ยถา ยถา โข อยฺโย มหากจฺจาโน ธมฺมํ เทเสติ, นยิทํ สุกรํ อคารํ อชฺฌาวสตา เอกนฺตปริปุณฺณํ เอกนฺต-ปริสุทฺธํ สงฺขลิขิตํ พฺรหฺมจริยํ จริตุํ, ยนฺนูนาหํ เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพเชยฺยนฺติ, ปพฺพาเชตุ มํ ภนฺเต อยฺโย มหากจฺจาโนติ.

เอวํ วุตฺเต, อายสฺมา มหากจฺจาโน โสณํ อุปาสกํ กุฏิกณฺณํ เอตทโวจ "ทุกฺกรํ โข โสณ ยาวชีวํ เอกภตฺตํ เอกเสยฺยํ พฺรหฺมจริยํ, อิงฺฆ ตฺวํ โสณ ตตฺเถว อคาริกภูโต[๑] สมาโน พุทฺธานํ สาสนํ อนุยุญฺช กาลยุตฺตํ เอกภตฺตํ เอกเสยฺยํ พฺรหฺมจริยนฺติ. อถ โข โสณสฺส อุปาสกสฺส กุฏิกณฺณสฺส โย อโหสิ ปพฺพชฺชาภิสงฺขาโร, โส ปฏิปสฺสมฺภิ.

ทุติยมฺปิ โข โสณสฺส อุปาสกสฺส กุฏิกณฺณสฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ "ยถา ยถา โข อยฺโย มหากจฺจาโน ธมฺมํ เทเสติ, นยิทํ สุกรํ อคารํ อชฺฌาวสตา เอกนฺตปริปุณฺณํ เอกนฺตปริสุทฺธํ สงฺขลิขิตํ พฺรหฺมจริยํ จริตุํ, ยนฺนูนาหํ เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพเชยฺยนฺติ.

ทุติยมฺปิ โข โสโณ อุปาสโก กุฏิกณฺโณ, เยนายสฺมา มหากจฺจาโน เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ

---

[๑] ฉ.,เท. อาคาริกภูโต

อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตं นิสินฺโน โข โสโณ อุปาสโก กุฏิกณฺโณ อายสฺมนฺตं มหากจฺจานं เอตทโวจ

"อิธ มยฺหं ภนฺเต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวं เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ "ยถา ยถา โข อยฺโย มหากจฺจาโน ธมฺมं เทเสติ, นยิทं สุกรं อคารं อชฺฌาวสตา เอกนฺตปริปุณฺณं เอกนฺต-ปริสุทฺธं สงฺขลิขิตं พฺรหฺมจริยं จริตุं, ยนฺนูนาหं เกสมสฺสุं โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยं ปพฺพเชยฺยนฺติ, ปพฺพาเชตุ มं ภนฺเต อยฺโย มหากจฺจาโนติ.

ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา มหากจฺจาโน โสณं อุปาสกं กุฏิกณฺณं เอตทโวจ "ทุกฺกรं โข โสณ ยาวชีวं เอกภตฺตं เอกเสยฺยं พฺรหฺมจริยं, อิงฺฆ ตฺวं โสณ ตตฺเถว อคาริกภูโต[๑] สมาโน พุทฺธานं สาสนं อนุยุญฺช กาลยุตฺตं เอกภตฺตं เอกเสยฺยं พฺรหฺมจริยนฺติ. ทุติยมฺปิ โข โสณสฺส อุปาสกสฺส กุฏิกณฺณสฺส โย อโหสิ ปพฺพชฺชาภิสงฺขาโร, โส ปฏิปสฺสมฺภิ.

ตติยมฺปิ โข โสณสฺส อุปาสกสฺส กุฏิกณฺณสฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวं เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ "ยถา ยถา โข อยฺโย มหากจฺจาโน ธมฺมं เทเสติ, นยิทं สุกรं อคารं อชฺฌาวสตา เอกนฺตปริปุณฺณं เอกนฺตปริสุทฺธं สงฺขลิขิตं พฺรหฺมจริยं จริตุं, ยนฺนูนาหं เกสมสฺสุं โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยं ปพฺพเชยฺยนฺติ. ตติยมฺปิ โข โสโณ อุปาสโก กุฏิกณฺโณ, เยนายสฺมา มหากจฺจาโน, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตं มหากจฺจานं อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตं นิสีทิ; เอกมนฺตं

---

[๑] ฉ. อาคาริกภูโต

นิสินฺโน โข โสโณ อุปาสโก กุฏิกณฺโณ อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ เอตทโวจ

"อิธ มยฺหํ ภนฺเต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ "ยถา ยถา โข อยฺโย มหากจฺจาโน ธมฺมํ เทเสติ, นยิทํ สุกรํ อคารํ อชฺฌาวสตา เอกนฺตปริปุณฺณํ เอกนฺตปริสุทฺธํ สงฺขลิขิตํ พฺรหฺมจริยं จริตุํ, ยนฺนูนาหํ เกสมสฺสุํ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพเชยฺยนฺติ, ปพฺพาเชตุ มํ ภนฺเต อยฺโย มหากจฺจาโนติ.

อถ โข อายสฺมา มหากจฺจาโน โสณํ อุปาสกํ กุฏิกณฺณํ ปพฺพาเชสิ. เตน โข ปน สมเยน อวนฺติทกฺขิณาปโถ[๑] อปฺปภิกฺขุโก โหติ. อถ โข อายสฺมา มหากจฺจาโน ติณฺณํ วสฺสานํ อจฺจเยน กิจฺเฉน กสิเรน ตโต ตโต ทสวคฺคํ ภิกฺขุสงฺฆํ สนฺนิปาเตตฺวา อายสฺมนฺตํ โสณํ อุปสมฺปาเทสิ.

อถ โข อายสฺมโต โสณสฺส วสฺสํ วุฏฺฐสฺส[๒] รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ "น โข เม โส ภควา สมฺมุขา ทิฏฺโฐ, อปิ จ สุโตเยว เม 'โส ภควา อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺธนฺติ. สเจ มํ อุปชฺฌาโย อนุชาเนยฺย, คจฺเฉยฺยาหํ ตं ภควนฺตํ ทสฺสนาย อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธนฺติ.

อถ โข อายสฺมา โสโณ สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต, เยนายสฺมา มหากจฺจาโน, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตं นิสินฺโน โข อายสฺมา โสโณ อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ เอตทโวจ

---

[๑] สี. อวนฺติ ทกฺขิณาปโถ อิ. อวนฺตีสุ ทกฺขิณาปโถ [๒] สี.,อิ. วุตฺถสฺส

"อิธ มยฺหํ ภนฺเต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ "น โข เม โส ภควา สมฺมุขา ทิฏฺโฐ, อปิ จ สุโตเยว เม 'โส ภควา อีทิโส จ อีทิโส จาติ. สเจ มํ อุปชฺฌาโย[๑] อนุชานเนยฺย, คจฺเฉยฺยาหํ ตํ[๒] ภควนฺตํ ทสฺสนาย อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธนฺติ.

"สาธุ สาธุ โสณ, คจฺฉ ตฺวํ โสณ ตํ ภควนฺตํ ทสฺสนาย อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธนฺติ,[๓] ทกฺขิสฺสสิ ตฺวํ โสณ ตํ ภควนฺตํ ปาสาทิกํ ปาสาทนียํ สนฺตินฺทฺริยํ สนฺตมานสํ อุตฺตมทมถสมถมนุปตฺตํ[๔] ทนฺตํ คุตฺตํ ยตินฺทฺริยํ นาคํ, ทิสฺวาน มม วจเนน ภควโต ปาเท สิรสา วนฺทาหิ "อุปชฺฌาโย เม ภนฺเต อายสฺมา มหากจฺจาโน ภควโต ปาเท สิรสา วนฺทตีติ, อปฺปาพาธํ อปฺปาตงฺกํ ลหุฏฺฐานํ พลํ ผาสุวิหารํ[๕] ปุจฺฉตีติ เอวญฺจ วเทหิ.

"เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา โสโณ อายสฺมโต มหากจฺจานสฺส ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา เสนาสนํ สํสาเมตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน สาวตฺถี, เตน จาริกํ ปกฺกามิ. อนุปุพฺเพน จาริกญฺจรมาโน, เยน สาวตฺถี เชตวนํ อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราโม, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา โสโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ "อุปชฺฌาโย เม ภนฺเต อายสฺมา มหากจฺจาโน ภควโต ปาเท สิรสา วนฺทติ, อปฺปาพาธํ อปฺปาตงฺกํ ลหุฏฺฐานํ พลํ ผาสุวิหารํ ปุจฺฉตีติ.

---

[๑] อิ. ภควา
[๒] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๔] อิ. อุตฺตมํ สมถทมถมนุปฺปตฺตํ
[๕] สี. ผาสุวิหารญฺจ, เอวมุปริปิ.

"กจฺจิ ภิกฺขุ ขมนียํ, กจฺจิ ยาปนียํ, กจฺจิสิ[๑] อปฺปกิลมเถน อทฺธานํ อาคโต, น จ ปิณฺฑเกน กิลนฺโตสีติ. "ขมนียํ ภควา, ยาปนียํ ภควา, อปฺปกิลมเถน จาหํ ภนฺเต อทฺธานํ อาคโต, น จ ปิณฺฑเกน กิลนฺโตมฺหีติ.

อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ "อิมสฺสานนฺท อาคนฺตุกสฺส ภิกฺขุโน เสนาสนํ ปญฺญาเปหีติ. อถ โข อายสฺมโต อานนฺทสฺส เอตทโหสิ "ยสฺส โข มํ ภควา อาณาเปติ "อิมสฺส อานนฺท อาคนฺตุกสฺส ภิกฺขุโน เสนาสนํ ปญฺญาเปหีติ, อิจฺฉติ ภควา เตน ภิกฺขุนา สทฺธึ เอกวิหาเร วตฺถุํ, อิจฺฉติ ภควา อายสฺมตา โสเณน สทฺธึ เอกวิหาเร วตฺถุนฺติ. ยสฺมึ วิหาเร ภควา วิหรติ, ตสฺมึ วิหาเร อายสฺมโต โสณสฺส เสนาสนํ ปญฺญาเปสิ.

อถ โข ภควา พหุเทว รตฺตึ อพฺโภกาเส นิสชฺชาย วีตินาเมตฺวา ปาเท ปกฺขาเลตฺวา วิหารํ ปาวิสิ. อายสฺมาปิ โข โสโณ พหุเทว รตฺตึ อพฺโภกาเส นิสชฺชาย วีตินาเมตฺวา ปาเท ปกฺขาเลตฺวา วิหารํ ปาวิสิ. อถ โข ภควา รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ ปจฺจุฏฺฐาย อายสฺมนฺตํ โสณํ อชฺเฌสิ "ปฏิภาตุ[๒] ตํ ภิกฺขุ ธมฺโม ภาสิตุนฺติ.[๒]

"เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา โสโณ ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา โสพฺภ อฏฺฐกวคฺคิกานิ สพฺพาเนว สเรน อภณิ. อถ โข ภควา อายสฺมโต โสณสฺส สรภญฺญปริโยสาเน อพฺภานุโมทิ "สาธุ สาธุ ภิกฺขุ, สุคฺคหิตานิ ภิกฺขุ อฏฺฐกวคฺคิกานิ สุมนสิกตานิ สูปธาริตานิ, กลฺยาณิยาสิ วาจาย สมนฺนาคโต วิสฏฺฐาย อเนคลาย[๓] อตฺถสฺส

---

[๑] อิ. กจฺจิปิ
[๒-๒] อิ. ปฏิภาตุ ภิกฺขูนํ ธมฺมํ ภาสิตุ
[๓] อิ. อเนลาย

วิญฺญาปนิยา, กติวสฺโสสิ ตฺวํ ภิกฺขูติ. "เอกวสฺโส อหํ ภควาติ. "กิสฺส ปน ตฺวํ ภิกฺขุ เอวํ จิรํ อกาสีติ. จิรํ ทิฏฺโจ[๑] เม ภนฺเต กาเมสุ อาทีนโว, อปิจ สมฺพาโธ ฆราวาโส พหุกิจฺโจ พหุกรณีโยติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"ทิสฺวา อาทีนวํ โลเก ญตฺวา ธมฺมํ นิรูปธึ[๒]
อริโย น รมตี ปาเป ปาเป น รมตี สุจีติ. ฉฏฺฐํ.

๗. กงฺขาเรวตสุตฺตํ

[๔๗] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา กงฺขาเรวโต ภควโต อวิทูเร นิสินฺโน โหติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุๆ กายํ ปณิธาย อตฺตโน กงฺขาวิตรณวิสุทฺธึ ปจฺจเวกฺขมาโน.

อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตํ กงฺขาเรวตํ อวิทูเร นิสินฺนํ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุๆ กายํ ปณิธาย อตฺตโน กงฺขาวิตรณวิสุทฺธึ ปจฺจเวกฺขมานนฺ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"ยา กาจิ กงฺขา อิธ วา หุรํ วา
สกเวทิยา วา ปรเวทิยา วา
ฌายิโน[๓] ตา ปชหนฺติ สพฺพา
อาตาปิโน พฺรหฺมจริยํ จรนฺตาติ. สตฺตมํ.

---

[๑] สี. จิรทิฏฺโจ [๒] สฺยา.,อิ. นิรูปธิ
[๓] ฉ.,เท. เย ฌายิโน

๘. อานนฺทสุตฺตํ

[๔๘] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา อานนฺโท ตทหุโปสเถ ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ราชคหํ ปิณฺฑาย ปาวิสิ.

อทฺทสา โข เทวทตฺโต อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ ราชคเห ปิณฺฑาย จรนฺตํ, ทิสฺวาน, เยน อายสฺมา อานนฺโท, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ เอตทโวจ "อชฺชตคฺเคทานาหํ อาวุโส อานนฺท อญฺญตฺเรว ภควตา อญฺญตฺร ภิกฺขุสงฺฆา อุโปสถํ กริสฺสามิ สงฺฆกมฺมานิ จาติ.

อถ โข อายสฺมา อานนฺโท ราชคเห ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ

"อิธาหํ ภนฺเต ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ราชคหํ ปิณฺฑาย ปาวิสึ, อทฺทสา โข มํ ภนฺเต เทวทตฺโต ราชคเห ปิณฺฑาย จรนฺตํ, ทิสฺวาน, เยนาหํ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา มํ เอตทโวจ "อชฺชตคฺเคทานาหํ อาวุโส อานนฺท อญฺญตฺเรว ภควตา อญฺญตฺร ภิกฺขุสงฺฆา อุโปสถํ กริสฺสามิ สงฺฆกมฺมานิ จาติ อชฺช ภนฺเต เทวทตฺโต สงฺฆํ ภินฺทิสฺสติ, อุโปสถญฺจ กริสฺสติ สงฺฆกมฺมานิ จาติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"สุกรํ สาธุนา สาธุ สาธุ ปาเปน ทุกฺกรํ
ปาปํ ปาเปน สุกรํ ปาปมริเยหิ ทุกฺกรนฺติ. อฏฺฐมํ.

๙. สฐายมานสุตฺตํ

[๔๙] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ จาริกํ จรติ มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ. เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา มาณวกา ภควโต อวิทูเร สฐายมานรูปา[๑] อติกฺกมนฺติ. อทฺทสา โข ภควา สมฺพหุเล มาณวเก อวิทูเร สฐายมานรูเป อติกฺกมนฺเต.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"ปริมุฏฺฐา ปณฺฑิตา ภาสา วาจาโคจรภาณิโน
ยาวิจฺฉนฺติ มุขายามํ เยน นีตา น ตํ วิทูติ. นวมํ.

๑๐. จูฬปนฺถกสุตฺตํ

[๕๐] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา จูฬปนฺถโก[๒] ภควโต อวิทูเร นิสินฺโน โหติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา.

อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตํ จูฬปนฺถกํ อวิทูเร นิสินฺนํ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุํ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา.

---

[๑] สี. วทายมานรูปา อิ. สทฺทายมานรูปา
[๒] สี. จุลฺลปนฺถโก อิ. จูลปนฺถโก

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"จิเตน กาเยน จิเตน เจตสา
ติฏฺฐํ นิสินฺโน อุท วา สยาโน
เอตํ สตึ ภิกฺขุ อธิฏฺฐหาโน
ลเภถ ปุพฺพาปริยํ วิเสสํ
ลทฺธาน ปุพฺพาปริยํ วิเสสํ
อทสฺสนํ มจฺจุราชสฺส คจฺเฉติ. ทสมํ.

ปญฺจโม โสณวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

ปิโย[๑] อปฺปายุกา กุฏฺฐี กุมารกา จ อุโปสโถ
โสโณ จ เรวโต นนฺโท สธายมานา[๒] ปนฺถเกน จาติ.

---

[๑] สฺยา.,อิ. ราชา

[๒] สฺยา. สทฺทายมานา

๖. ชจฺจนฺธวคฺโค

๑. อายุสงฺขาโรสฺสชฺชนสุตฺตํ

[๕๑] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา เวสาลิยํ วิหรติ มหาวเน กูฏาคารสาลายํ. อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย เวสาลึ ปิณฺฑาย ปาวิสิ, เวสาลิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺโต อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ "คณฺหาหิ อานนฺท นิสีทนํ, เยน ปาวาลเจติยํ,[๑] เตนุปสงฺกมิสฺสาม[๒] ทิวาวิหารายาติ.

"เอวํ ภนฺเตติ โข[๓] อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา นิสีทนํ อาทาย ภควนฺตํ ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพนฺธิ. อถ โข ภควา, เยน ปาวาลเจติยํ, เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ; นิสชฺช โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ

รมณียา อานนฺท เวสาลี, รมณียํ อุเทนเจติยํ, รมณียํ โคตมกเจติยํ, รมณียํ สตฺตมฺพเจติยํ, รมณียํ พหุปุตฺตเจติยํ, รมณียํ สารนฺทเจติยํ,[๔] รมณียํ ปาวาลเจติยํ. ยสฺส กสฺสจิ อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธา, โส อากงฺขมาโน กปฺปํ วา ติฏฺเฐยฺย กปฺปาวเสสํ วา. ตถาคตสฺส โข อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธา, โส[๕] อากงฺขมาโน อานนฺท ตถาคโต กปฺปํ วา ติฏฺเฐยฺย กปฺปาวเสสํ วาติ.

---

[๑] สี. จาปาลเจติยํ, เอวมุปริปิ. ฉ.,เท.,อิ. จาปาลํ เจติยํ [๒] อิ. เตนุปสงฺกมิสฺสามิ
[๓] อิ. ปน [๔] ฉ.,เท.,อิ. สารนฺททฺทํ อานนฺทเจติยํ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ

เอวมฺปิ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควตา โอพาริเก นิมิตฺเต กยิรมาเน โอพาริเก โอภาเส กยิรมาเน นาสกฺขิ ปฏิวิชฺฌิตุ๎. น ภควนฺตํ ยาจิ “ติฏฺฐตุ ภนฺเต ภควา กปฺปํ, ติฏฺฐตุ สุคโต กปฺปํ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานนฺติ. ยถาตํ มาเรน ปริยุฏฺฐิตจิตฺโต. ทุติยมฺปิ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ

“รมณียา อานนฺท เวสาลี, รมณียํ อุเทนเจติยํ, รมณียํ โคตมกเจติยํ, รมณียํ สตฺตมฺพเจติยํ, รมณียํ พหุปุตฺตเจติยํ, รมณียํ สารนฺทเจติยํ, รมณียํ ปาวาลเจติยํ. ยสฺส กสฺสจิ อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธา, โส อากงฺขมาโน กปฺปํ วา ติฏฺเฐยฺย กปฺปาวเสสํ วา. ตถาคตสฺส โข อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธา, โส อากงฺขมาโน อานนฺท ตถาคโต กปฺปํ วา ติฏฺเฐยฺย กปฺปาวเสสํ วาติ.

เอวมฺปิ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควตา โอพาริเก นิมิตฺเต กยิรมาเน โอพาริเก โอภาเส กยิรมาเน นาสกฺขิ ปฏิวิชฺฌิตุ๎. น ภควนฺตํ ยาจิ “ติฏฺฐตุ ภนฺเต ภควา กปฺปํ, ติฏฺฐตุ สุคโต กปฺปํ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานนฺติ. ยถาตํ มาเรน ปริยุฏฺฐิตจิตฺโต. ตติยมฺปิ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ

“รมณียา อานนฺท เวสาลี, รมณียํ อุเทนเจติยํ, รมณียํ โคตมกเจติยํ, รมณียํ สตฺตมฺพเจติยํ, รมณียํ พหุปุตฺตเจติยํ, รมณียํ สารนฺทเจติยํ, รมณียํ ปาวาลเจติยํ. ยสฺส กสฺสจิ อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา

สุสมารทฺธา, โส อากงฺขมาโน กปฺปํ วา ติฏฺเฐยฺย กปฺปาวเสสํ วา. ตถาคตสฺส โข อานนฺท จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ภาวิตา พหุลีกตา ยานีกตา วตฺถุกตา อนุฏฺฐิตา ปริจิตา สุสมารทฺธา, โส อากงฺขมาโน อานนฺท ตถาคโต กปฺปํ วา ติฏฺเฐยฺย กปฺปาวเสสํ วาติ. เอวมฺปิ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควตา โอพาริเก นิมิตฺเต กยิรมาเน โอพาริเก โอภาเส กยิรมาเน นาสกฺขิ ปฏิวิชฺฌิตุํ. น ภควนฺตํ ยาจิ "ติฏฺฐตุ ภนฺเต ภควา กปฺปํ, ติฏฺฐตุ สุคโต กปฺปํ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานนฺติ, ยถาตํ มาเรน ปริยุฏฺฐิตจิตฺโต.

อถ โข ภควา อายสฺมนฺตं อานนฺทํ อามนฺเตสิ "คจฺฉ ตฺวํ อานนฺท, ยสฺสทานิ กาลं มญฺญสีติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ ปฏิสฺสุตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ภควโต[๑] อวิทูเร อญฺญตรสฺมึ รุกฺขมูเล นิสีทิ.

อถ โข มาโร ปาปิมา อจิรปกฺกนฺเต อายสฺมนฺเต อานนฺเท เยน ภควา เตนุปสงฺกมิ, อุปสงฺกมิตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ; เอกมนฺตํ ฐิโต โข มาโร ปาปิมา ภควนฺตํ เอตทโวจ

"ปรินิพฺพาตุทานิ ภนฺเต ภควา ปรินิพฺพาตุ สุคโต, ปรินิพฺพานกาโลทานิ ภนฺเต ภควโต. ภาสิตา โข ปเนสา ภนฺเต ภควตา วาจา "น ตาวาหं ปาปิม ปรินิพฺพายิสฺสามิ, ยาว เม ภิกฺขู น สาวกา ภวิสฺสนฺติ วิยตฺตา วินีตา วิสารทา[๒] พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺนา สามีจิปฏิปนฺนา อนุธมฺมจาริโน, สกํ อาจริยกํ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขิสฺสนฺติ เทเสสฺสนฺติ[๓] ปญฺญเปสฺสนฺติ ปฏฺฐเปสฺสนฺติ

---

[๑] ฉ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
สฺยา. วิสารทปฺปตฺตา โยคกฺเขมกามา

[๒] สี.,อิ. วิสารทปฺปตฺตา โยคกฺเขมา

[๓] อิ. เทสิสฺสนฺติ

วิวริสฺสนฺติ วิภชิสฺสนฺติ อุตฺตานีกริสฺสนฺติ, อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหีตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทเสสฺสนฺตีติ. เอตรหิ[๑] โข ปน ภนฺเต[๑] ภิกฺขู ภควโต สาวกา วิยตฺตา วินีตา วิสารทา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺนา สามีจิปฏิปนฺนา อนุธมฺมจาริโน, สกํ อาจริยกํ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขนฺติ เทเสนฺติ ปญฺญเปนฺติ ปฏฺฐเปนฺติ วิวรนฺติ วิภชนฺติ อุตฺตานีกโรนฺติ, อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหีตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทเสนฺติ. ปรินิพฺพาตุทานิ ภนฺเต ภควา, ปรินิพฺพาตุ สุคโต ปรินิพฺพานกาโลทานิ ภนฺเต ภควโต.

ภาสิตา โข ปเนสา ภนฺเต[๒] ภควตา วาจา 'น ตาวาหํ ปาปิม ปรินิพฺพายิสฺสามิ, ยาว เม ภิกฺขุนิโย น[๓] สาวิกา ภวิสฺสนฺติ วิยตฺตา วินีตา วิสารทา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺนา สามีจิปฏิปนฺนา อนุธมฺมจารินิโย, สกํ อาจริยกํ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขิสฺสนฺติ เทเสสฺสนฺติ ปญฺญเปสฺสนฺติ ปฏฺฐเปสฺสนฺติ วิวริสฺสนฺติ วิภชิสฺสนฺติ อุตฺตานีกริสฺสนฺติ, อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหีตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทเสสฺสนฺตีติ. เอตรหิ โข ปน ภนฺเต ภิกฺขุนิโย ภควโต สาวิกา วิยตฺตา วินีตา วิสารทา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺนา สามีจิปฏิปนฺนา อนุธมฺมจารินิโย, สกํ อาจริยกํ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขนฺติ เทเสนฺติ ปญฺญเปนฺติ ปฏฺฐเปนฺติ วิวรนฺติ วิภชนฺติ อุตฺตานีกโรนฺติ, อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหีตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทเสนฺติ. ปรินิพฺพาตุทานิ ภนฺเต ภควา, ปรินิพฺพาตุ สุคโต, ปรินิพฺพานกาโลทานิ ภนฺเต ภควโต.

[๑-๑] สี.,อิ. สนฺติ โข ปน ภนฺเต เอตรหิ [๒] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๓] อิ. นสทฺโท น ทิสฺสติ.

ภาสิตา โข ปเนสา ภนฺเต ภควตา วาจา 'น ตาวาหํ ปาปิม ปรินิพฺพายิสฺสามิ, ยาว เม อุปาสกา น สาวกา ภวิสฺสนฺติ วิยตฺตา วินีตา วิสารทา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺนา สามีจิปฏิปนฺนา อนุธมฺมจาริโน, สกํ อาจริยกํ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขิสฺสนฺติ เทเสสฺสนฺติ ปญฺญเปสฺสนฺติ ปฏฺฐเปสฺสนฺติ วิวริสฺสนฺติ วิภชิสฺสนฺติ อุตฺตานีกริสฺสนฺติ, อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหีตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทเสสฺสนฺตีติ. เอตรหิ โข ปน ภนฺเต อุปาสกา ภควโต สาวกา วิยตฺตา วินีตา วิสารทา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺนา สามีจิปฏิปนฺนา อนุธมฺมจาริโน, สกํ อาจริยกํ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขนฺติ เทเสนฺติ ปญฺญเปนฺติ ปฏฺฐเปนฺติ วิวรนฺติ วิภชนฺติ อุตฺตานีกโรนฺติ, อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหีตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทเสนฺติ. ปรินิพฺพาตุทานิ ภนฺเต ภควา, ปรินิพฺพาตุ สุคโต, ปรินิพฺพานกาโลทานิ ภนฺเต ภควโต.

ภาสิตา โข ปเนสา ภนฺเต ภควตา วาจา 'น ตาวาหํ ปาปิม ปรินิพฺพายิสฺสามิ, ยาว เม อุปาสิกา น สาวิกา ภวิสฺสนฺติ วิยตฺตา วินีตา วิสารทา ธมฺมธรา พหุสฺสุตา ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺนา สามีจิปฏิปนฺนา อนุธมฺมจารินิโย, สกํ อาจริยกํ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขิสฺสนฺติ เทเสสฺสนฺติ ปญฺญเปสฺสนฺติ ปฏฺฐเปสฺสนฺติ วิวริสฺสนฺติ วิภชิสฺสนฺติ อุตฺตานีกริสฺสนฺติ, อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหีตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทเสสฺสนฺตีติ. เอตรหิ โข ปน ภนฺเต อุปาสิกา ภควโต สาวิกา วิยตฺตา วินีตา วิสารทา พหุสฺสุตา ธมฺมธรา ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺนา สามีจิปฏิปนฺนา อนุธมฺม-จารินิโย, สกํ อาจริยกํ อุคฺคเหตฺวา อาจิกฺขนฺติ เทเสนฺติ ปญฺญเปนฺติ

ปฏฺฐเปนฺติ วิวรนฺติ วิภชนฺติ อุตฺตานีกโรนฺติ, อุปฺปนฺนํ ปรปฺปวาทํ สหธมฺเมน สุนิคฺคหิตํ นิคฺคเหตฺวา สปฺปาฏิหาริยํ ธมฺมํ เทเสนฺติ. ปรินิพฺพาตุทานิ ภนฺเต ภควา, ปรินิพฺพาตุ สุคโต, ปรินิพฺพานกาโลทานิ ภนฺเต ภควโต.

ภาสิตา โข ปเนสา ภนฺเต ภควตา วาจา 'น ตาวาหํ ปาปิม ปรินิพฺพายิสฺสามิ, ยาว เม อิทํ พฺรหฺมจริยํ น อิทฺธญฺเจว[๑] ภวิสฺสติ ผีตญฺจ วิตฺถาริกํ พาหุชญฺญ[๒] ปุถุภูตํ, ยาว เทวมนุสฺเสหิ สุปฺปกาสิตนฺติ. เอตรหิ โข ปน ภนฺเต ภควโต พฺรหฺมจริยํ อิทฺธญฺจ ผีตญฺจ วิตฺถาริกํ พาหุชญฺญ ปุถุภูตํ, ยาว เทวมนุสฺเสหิ สุปฺปกาสิตํ. ปรินิพฺพาตุทานิ ภนฺเต ภควา, ปรินิพฺพาตุ สุคโต, ปรินิพฺพานกาโลทานิ ภนฺเต ภควโตติ.

เอวํ วุตฺเต, ภควา มารํ ปาปิมนฺตํ เอตทโวจ "อปฺโปสฺสุโก ตฺวํ ปาปิม โหหิ, น จิรํ ตถาคตสฺส ปรินิพฺพานํ ภวิสฺสติ, อิโต ติณฺณํ มาสานํ อจฺจเยน ตถาคโต ปรินิพฺพายิสฺสตีติ.

อถ โข ภควา ปาวาลเจติเย สโต สมฺปชาโน อายุสงฺขารํ โอสฺสชฺชิ, โอสฏฺเฐ จ ภควตา อายุสงฺขาเร มหาภูมิจาโล อโหสิ ภึสนโก โลมหํโส, เทวทุนฺทุภิโย จ ผลึสุ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"ตุลมตุลญฺจ สมฺภวํ
ภวสงฺขารมวสฺสชฺชิ มุนิ
อชฺฌตฺตรโต สมาหิโต
อภินฺทิ กวจมิวตฺตสมฺภวนฺติ. ปฐมํ.

---

[๑] อิ. อิทฺธญฺจ [๒] อิ. พหุชญฺญ

๒. สตฺตชฏิลสุตฺตํ

[๕๒] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ ปุพฺพารามเม มิคารมาตุ ปาสาเท. เตน โข ปน สมเยน ภควา สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต พหิทฺวารโกฏฺฐเก นิสินฺโน โหติ. อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ.

เตน โข ปน สมเยน สตฺต จ ชฏิลา สตฺต จ นิคนฺถา สตฺต จ อเจลกา สตฺต จ เอกสาฏกา สตฺต จ ปริพฺพาชกา ปรูพฺหกจฺฉนขโลมา ขาริวิวิธมาทาย ภควโต อวิทูเร อภิกฺกมนฺติ.

อทฺทสา โข ราชา ปเสนทิ โกสโล เต สตฺต จ ชฏิเล สตฺต จ นิคนฺเถ สตฺต จ อเจลเก สตฺต จ เอกสาฏเก สตฺต จ ปริพฺพาชเก ปรูพฺหกจฺฉนขโลเม ขาริวิวิธมาทาย ภควโต อวิทูเร อติกฺกมนฺเต, ทิสฺวาน อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา ทกฺขิณชาณุมณฺฑลํ[๑] ปจวิยํ นิหนฺตฺวา เยน เต สตฺต จ ชฏิลา สตฺต จ นิคนฺถา สตฺต จ อเจลกา สตฺต จ เอกสาฏกา สตฺต จ ปริพฺพาชกา เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา ติกฺขตฺตุ นามํ สาเวสิ "ราชาหํ ภนฺเต ปเสนทิ โกสโล, ราชาหํ ภนฺเต ปเสนทิ โกสโล, ราชาหํ ภนฺเต ปเสนทิ โกสโลติ.

อถ โข ราชา ปเสนทิ โกสโล อจิรปกฺกนฺเตสุ เตสุ สตฺตสุ จ ชฏิเลสุ สตฺตสุ จ นิคนฺเถสุ สตฺตสุ จ อเจลเกสุ สตฺตสุ จ เอกสาฏเกสุ สตฺตสุ จ ปริพฺพาชเกสุ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ;

---

[๑] อิ. ทกฺขิณํ

เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ราชา ปเสนทิ โกสโล ภควนฺตํ เอตทโวจ "เย[๑] จ เต ภนฺเต โลเก อรหนฺโต วา อรหตฺตมคฺคํ วา สมาปนฺนา, เอเตสํ อญฺญตโรติ.[๒]

ทุชฺชานํ โข เอตํ มหาราช ตยา คิหินา กามโภคินา[๓] ปุตฺตสมฺพาธสยนํ อชฺฌาวสนฺเตน กาสิกจนฺทนํ ปจฺจนุโภนฺเตน มาลาคนฺธวิเลปนํ ธารยนฺเตน ชาตรูปรชตํ สาทิยนฺเตน "อิเม วา อรหนฺโต อิเม วา อรหตฺตมคฺคํ สมาปนฺนาติ.

สวาเสน โข มหาราช สีลํ เวทิตพฺพํ, ตญฺจ โข ทีเฆน อทฺธุนา น[๔] อิตฺตเรน, มนสิกโรตา โน อมนสิกโรตา[๕] ปญฺญวตา โน ทุปฺปญฺเญน. สโวหาเรน โข มหาราช โสเจยฺยํ เวทิตพฺพํ, ตญฺจ โข ทีเฆน อทฺธุนา น อิตฺตเรน,[๖] มนสิกโรตา โน อมนสิกโรตา, ปญฺญวตา โน ทุปฺปญฺเญน. อาปทาสุ โข มหาราช ถาโม เวทิตพฺโพ, โส จ โข ทีเฆน อทฺธุนา น อิตฺตเรน, มนสิกโรตา โน อมนสิกโรตา, ปญฺญวตา โน ทุปฺปญฺเญน. สากจฺฉาย โข มหาราช ปญฺญา เวทิตพฺพา, สา จ โข ทีเฆน อทฺธุนา น อิตฺตเรน, มนสิกโรตา โน อมนสิกโรตา, ปญฺญวตา โน ทุปฺปญฺเญนาติ.

อจฺฉริยํ ภนฺเต, อพฺภุตํ ภนฺเต, ยาว สุภาสิตญฺจิทํ ภควตา "ทุชฺชานํ โข [๗] มหาราช ตยา คิหินา กามโภคินา ปุตฺตสมฺพาธสยนํ อชฺฌาวสนฺเตน กาสิกจนฺทนํ ปจฺจนุโภนฺเตน มาลาคนฺธวิเลปนํ ธารยนฺเตน ชาตรูปรชตํ สาทิยนฺเตน 'อิเม วา อรหนฺโต อิเม วา

---

[๑] ฉ.,เท. เย โข, อิ. เย นุ เกจิ โข
[๒] สี. อญฺญตราติ ฉ.,เท. อญฺญตเรติ
[๓] อิ. กามโภชินา
[๔] ฉ.,เท.,อิ. น อิตรํ
[๕] อิ. อมนสิการา
[๖] ฉ.,เท. น อิตฺตรํ
[๗] ฉ.,เท. เอตํ

อรหตฺตมคฺคํ สมาปนฺนาติ. สัวาเสน โข มหาราช สีลํ เวทิตพฺพํ, ตญฺจ โข ทีเฆน อทฺธุนา น อิตฺตเรน, มนสิกโรตา โน อมนสิกโรตา, ปญฺญวตา โน ทุปฺปญฺเญน. สโวหาเรน โข มหาราช โสเจยฺยํ เวทิตพฺพํ, ตญฺจ โข ทีเฆน อทฺธุนา น อิตฺตเรน, มนสิกโรตา โน อมนสิกโรตา, ปญฺญวตา โน ทุปฺปญฺเญน. อาปทาสุ โข มหาราช ถาโม เวทิตพฺโพ, โส จ โข ทีเฆน อทฺธุนา น อิตฺตเรน, มนสิกโรตา โน อมนสิกโรตา, ปญฺญวตา โน ทุปฺปญฺเญน. สากจฺฉาย โข มหาราช ปญฺญา เวทิตพฺพา, สา จ โข ทีเฆน อทฺธุนา น อิตฺตเรน, มนสิกโรตา โน อมนสิกโรตา, ปญฺญวตา โน ทุปฺปญฺเญนาติ.

เอเต ภนฺเต มม ปุริสา โจรา โอจรกา ชนปทํ โอตริตฺวา อาคจฺฉนฺติ,[๑] เตหิ ปจฺจมิตฺตานิ โอติณฺณํ อหํ ปจฺฉา โอตริสฺสามิ.[๒] อิทานิ เต ภนฺเต ตํ รโชชลฺลํ ปวาเหตฺวา สุนฺหาตา สุวิลิตฺตา กปฺปิตเกสมสฺสู โอทาตวตฺถวสนา ปญฺจหิ กามคุเณหิ สมปฺปิตา สมงฺคีภูตา ปริจาเรสฺสนฺตีติ.[๓]

อถ โข ภควา[๔] เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

“น วายาเมยฺย สพฺพตฺถ นาญฺญสฺส ปุริโส สิยา
นาญฺญํ นิสฺสาย ชีเวยฺย ธมฺเมน น วณี[๕] จเรติ. ทุติยं.

---

[๑] ฉ.,เท. คจฺฉนฺติ
[๒] ฉ.,เท. โอสาริสฺสามิ
[๓] อิ. ปริจาริสฺสนฺตีติ ฉ.,เท. ปริจาเรสฺสนฺตีติ
[๔] สี. ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา
[๕] ฉ.,เท. วณึ

๓. ปจฺจเวกฺขณสุตฺตํ

[๕๓] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน ภควา อตฺตโน อเนเก ปาปเก อกุสเล ธมฺเม ปหีเน ปจฺจเวกฺขมาโน นิสินฺโน โหติ อเนเก จ กุสเล ธมฺเม ภาวนาย[๑] ปาริปูริเต.

อถ โข ภควา อตฺตโน อเนเก ปาปเก อกุสเล ธมฺเม ปหีเน วิทิตฺวา อเนเก จ กุสเล ธมฺเม ภาวนาย ปาริปูริเต ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"อหุ ปุพฺเพ ตทา นาหุ นาหุ ปุพฺเพ ตทา อหุ
น จาหุ น จ ภวิสฺสติ น เจตรหิ วิชฺชตีติ. ตติยํ.

๔. ปฐมนานาติตฺถิยสุตฺตํ

[๕๔] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา นานาติตฺถิยา สมณพฺราหฺมณปริพฺพาชกา[๒] สาวตฺถิยํ[๓] ปฏิวสนฺติ[๓] นานาทิฏฺฐิกา นานาขนฺติกา นานารุจิกา นานาทิฏฺฐินิสฺสยนิสฺสิตา.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน "สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน "อสสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน "อนฺตวา โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท. ภาวนาปาริปูรีเต อิ. ปาริปูริเต [๒] สฺยา.,อิ. สมณพฺราหฺมณา ปริพฺพาชกา [๓-๓] อิ. สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปวิสนฺติ

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน “อนนฺตวา โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน “ตํ ชีวํ ตํ สรีรํ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน “อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรํ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน “โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน “น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน “โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน “เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

เต ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหรนฺติ “เอทิโส ธมฺโม, เนทิโส ธมฺโม, เนทิโส ธมฺโม, เอทิโส ธมฺโมติ.

อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปาวิสึสุ, สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ

“อิธ ภนฺเต สมฺพหุลา นานาติตฺถิยสมณพฺราหฺมณปริพฺพาชกา

สาวตฺถิยํ ปฏิวสนฺติ นานาทิฏฺฐิกา นานาขนฺติกา นานารุจิกา นานาทิฏฺฐินิสฺสยนิสฺสิตา

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ‘สสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ‘อสสฺสโต โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ‘อนฺตวา โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ‘อนนฺตวา โลโก, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ‘ตํ ชีวํ ตํ สรีรํ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ‘อญฺญํ ชีวํ อญฺญํ สรีรํ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ‘โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ‘น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ‘โหติ จ น จ โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน ‘เนว โหติ น น โหติ ตถาคโต ปรมฺมรณา, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

เต ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหรนฺติ ‘เอทิโส ธมฺโม, เนทิโส ธมฺโม. เนทิโส ธมฺโม, เอทิโส ธมฺโมติ.

อญฺญติตฺถิยา ภิกฺขเว ปริพฺพาชกา อนฺธา อจกฺขุกา อตฺถํ น ชานนฺติ อนตฺถํ น ชานนฺติ, ธมฺมํ น ชานนฺติ อธมฺมํ น ชานนฺติ. เต อตฺถํ อชานนฺตา อนตฺถํ อชานนฺตา ธมฺมํ อชานนฺตา อธมฺมํ อชานนฺตา ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหรนฺติ ‘เอทิโส ธมฺโม, เนทิโส ธมฺโม. เนทิโส ธมฺโม, เอทิโส ธมฺโมติ.

ภูตปุพฺพํ ภิกฺขเว อิมิสฺสาเยว สาวตฺถิยา[๑] อญฺญตโร ราชา อโหสิ. อถ โข ภิกฺขเว โส ราชา อญฺญตรํ ปุริสํ อามนฺเตสิ “เอหิ ตฺวํ อมฺโภ ปุริส ยาวติกา[๒] สาวตฺถิยา ชจฺจนฺธา, เต สพฺเพ เอกชฺฌํ สนฺนิปาเตหีติ. “เอวํ เทวาติ โข ภิกฺขเว โส ปุริโส ตสฺส รญฺโญ ปฏิสฺสุตฺวา ยาวติกา สาวตฺถิยา ชจฺจนฺธา, เต สพฺเพ คเหตฺวา, เยน โส ราชา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตํ ราชานํ เอตทโวจ “สนฺนิปาติตา โข เต เทว ยาวติกา สาวตฺถิยา ชจฺจนฺธาติ. เตน หิ ภาเณ ชจฺจนฺธานํ หตฺถึ ทสฺเสหีติ. “เอวํ เทวาติ โข ภิกฺขเว โส ปุริโส ตสฺส รญฺโญ ปฏิสฺสุตฺวา ชจฺจนฺธานํ หตฺถึ ทสฺเสสิ

เอกจฺจานํ ชจฺจนฺธานํ หตฺถิสฺส สีสํ ทสฺเสสิ “เอทิโส ชจฺจนฺธา หตฺถีติ, เอกจฺจานํ ชจฺจนฺธานํ หตฺถิสฺส กณฺณํ ทสฺเสสิ “เอทิโส ชจฺจนฺธา หตฺถีติ, เอกจฺจานํ ชจฺจนฺธานํ หตฺถิสฺส ทนฺตํ

---

[๑] อิ. สาวตฺถิยํ

[๒] ฉ.,เท. ยาวตกา, เอวมุปริปิ.

ทสฺเสสิ “เอทิโส ชจฺจนฺธา หตฺถีติ, เอกจฺจานํ ชจฺจนฺธานํ หตฺถิสฺส โสณฺฑํ ทสฺเสสิ “เอทิโส ชจฺจนฺธา หตฺถีติ, เอกจฺจานํ ชจฺจนฺธานํ หตฺถิสฺส กายํ ทสฺเสสิ “ เอทิโส ชจฺจนฺธา หตฺถีติ, เอกจฺจานํ หตฺถิสฺส ปาทํ ทสฺเสสิ “เอทิโส ชจฺจนฺธา หตฺถีติ, เอกจฺจานํ ชจฺจนฺธานํ หตฺถิสฺส ปิฏฺฐึ[๑] ทสฺเสสิ “เอทิโส ชจฺจนฺธา หตฺถีติ, เอกจฺจานํ ชจฺจนฺธานํ หตฺถิสฺส นงฺคุฏฺฐํ ทสฺเสสิ “เอทิโส ชจฺจนฺธา หตฺถีติ, เอกจฺจานํ ชจฺจนฺธานํ หตฺถิสฺส วาลธึ ทสฺเสสิ “เอทิโส ชจฺจนฺธา หตฺถีติ.

อถ โข ภิกฺขเว โส ปุริโส ชจฺจนฺธานํ หตฺถึ ทสฺเสตฺวา, เยน โส ราชา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ตं ราชานํ เอตทโวจ “ทิฏฺโฐ โข เตหิ เทว ชจฺจนฺเธหิ หตฺถี, ยสฺสทานิ กาลํ มญฺญถาติ.[๒]

อถ โข ภิกฺขเว โส ราชา, เยน เต ชจฺจนฺธา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เต ชจฺจนฺเธ เอตทโวจ “ทิฏฺโฐ โว ชจฺจนฺธา หตฺถีติ. “เอวํ เทวาติ, “ทิฏฺโฐ โน หตฺถีติ. “วเทถ ชจฺจนฺธา กีทิโส หตฺถีติ.

เยหิ ภิกฺขเว ชจฺจนฺเธหิ หตฺถิสฺส สีสํ ทิฏฺฐํ อโหสิ, เต เอวมาหํสุ “เอทิโส เทว หตฺถี เสยฺยถาปิ กุมฺโภติ.

เยหิ ภิกฺขเว ชจฺจนฺเธหิ หตฺถิสฺส กณฺโณ ทิฏฺโฐ อโหสิ, เต เอวมาหํสุ “เอทิโส เทว หตฺถี เสยฺยถาปิ สุปฺโปติ.

เยหิ ภิกฺขเว ชจฺจนฺเธหิ หตฺถิสฺส ทนฺโต ทิฏฺโฐ อโหสิ, เต เอวมาหํสุ “เอทิโส เทว หตฺถี เสยฺยถาปิ ขีโลติ.[๓]

เยหิ ภิกฺขเว ชจฺจนฺเธหิ หตฺถิสฺส โสณฺโฑ ทิฏฺโฐ อโหสิ, เต เอวมาหํสุ “เอทิโส เทว หตฺถี เสยฺยถาปิ นงฺคลีสาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. สตฺถึ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. มญฺญสีติ.
[๓] อิ. ผาโล

เยหิ ภิกฺขเว ชจฺจนฺเธหิ หตฺถิสฺส กาโย ทิฏฺโจ อโหสิ, เต เอวมาหํสุ "เอทิโส เทว หตฺถี เสยฺยถาปิ โกฏฺโจติ.

เยหิ ภิกฺขเว ชจฺจนฺเธหิ หตฺถิสฺส ปาโท ทิฏฺโจ อโหสิ, เต เอวมาหํสุ "เอทิโส เทว หตฺถี เสยฺยถาปิ ถูโณติ.

เยหิ ภิกฺขเว ชจฺจนฺเธหิ หตฺถิสฺส ปิฏฺฐิ ทิฏฺจา[๑] อโหสิ, เต เอวมาหํสุ "เอทิโส เทว หตฺถี เสยฺยถาปิ อุทุกฺขโลติ.

เยหิ ภิกฺขเว ชจฺจนฺเธหิ หตฺถิสฺส นงฺคุฏฺจํ ทิฏฺจํ อโหสิ, เต เอวมาหํสุ "เอทิโส เทว หตฺถี เสยฺยถาปิ มุสโลติ.

เยหิ ภิกฺขเว ชจฺจนฺเธหิ หตฺถิสฺส วาลธิ ทิฏฺโจ อโหสิ เต เอวมาหํสุ "เอทิโส เทว หตฺถี เสยฺยถาปิ สมฺมชฺชนีติ.

เต "เอทิโส หตฺถี, เนทิโส หตฺถี. เนทิโส หตฺถี, เอทิโส หตฺถีติ อญฺญมญฺญํ มุฏฺฐีหิ สํยุชฺชึสุ.[๒] เตน จ ปน ภิกฺขเว โส ราชา อตฺตมโน อโหสิ.

เอวเมว โข ภิกฺขเว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา อนฺธา อจกฺขุกา [๓] อตฺถํ น ชานนฺติ อนตฺถํ น ชานนฺติ, ธมฺมํ น ชานนฺติ อธมฺมํ น ชานนฺติ. เต อตฺถํ อชานนฺตา อนตฺถํ อชานนฺตา ธมฺมํ อชานนฺตา อธมฺมํ อชานนฺตา ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหรนฺติ "เอทิโส ธมฺโม, เนทิโส ธมฺโม, เนทิโส ธมฺโม, เอทิโส ธมฺโมติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

---

[๑] สี. สตฺถิ ทิฏฺจา ฉ.,เท. สตฺถิ ทิฏฺโจ [๒] ฉ.,เท. สํสุมฺภึสุ.
[๓] ฉ.,เท. เต

"อิเมสุ กิร สชฺชนฺติ เอเก สมณพฺราหฺมณา
วิคฺคยฺห นํ วิวทนฺติ ชนา เอกงฺคทสฺสิโนติ. จตุตฺถํ.

๕. ทุติยนานาติตฺถิยสุตฺตํ

[๔๔] เอวมฺเม สุตฺ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา นานาติตฺถิยา สมณพฺราหฺมณปริพฺพาชกา สาวตฺถิยํ ปฏิวสนฺติ นานาทิฏฺฐิกา นานาขนฺติกา นานารุจิกา นานาทิฏฺฐินิสฺสยนิสฺสิตา

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน "สสฺสโต อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน "อสสฺสโต อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน "สสฺสโต จ อสสฺสโต[๑] จ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน "เนว สสฺสโต นาสสฺสโต อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน "สยงฺกโต อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน "ปรงฺกโต อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน "สยงฺกโต จ ปรงฺกโต[๒] จ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

---

[๑] สี. สสฺสโต อสสฺสโต [๒] สี. สยกโต ปรกโต

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน "อสยงฺกาโร[๑] จ อปรงฺกาโร[๑] จ อธิจฺจสมุปฺปนฺโน อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน "สสฺสตํ สุขทุกฺขํ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน "อสสฺสตํ สุขทุกฺขํ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน "สสฺสตญฺจ[๒] อสสฺสตญฺจ[๒] สุขทุกฺขํ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน "เนว สสฺสตํ นาสสฺสตํ สุขทุกฺขํ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน "สยงฺกตํ สุขทุกฺขํ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน "ปรงฺกตํ สุขทุกฺขํ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน "สยงฺกตญฺจ[๓] ปรงฺกตญฺจ[๓] สุขทุกฺขํ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน "อสยงฺการํ จ อปรงฺการํ จ อธิจฺจสมุปฺปนฺนํ สุขทุกฺขํ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

[๑-๑] ฉ.,เท. อสยํกาโร อปรํกาโร [๒-๒] สี. สสฺสตํ อสสฺสตํ
[๓-๓] สี. สยํกตํ ปรกตํ

เต ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหรนฺติ “เอทิโส ธมฺโม, เนทิโส ธมฺโม. เนทิโส ธมฺโม, เอทิโส ธมฺโมติ.

อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปาวิสึสุ, สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ; เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ

“อิธ ภนฺเต สมฺพหุลา นานาติตฺถิยา สมณพฺราหฺมณ-ปริพฺพาชกา สาวตฺถิยํ ปฏิวสนฺติ นานาทิฏฺฐิกา นานาขนฺติกา นานารุจิกา นานาทิฏฺฐินิสฺสยนิสฺสิตา

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน สสฺสโต อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ. ฯเปฯ

เต ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหรนฺติ “เอทิโส ธมฺโม, เนทิโส ธมฺโม. เนทิโส ธมฺโม, เอทิโส ธมฺโมติ.

อญฺญติตฺถิยา ภิกฺขเว ปริพฺพาชกา อนฺธา อจกฺขุกา อตฺถํ น ชานนฺติ อนตฺถํ น ชานนฺติ, ธมฺมํ น ชานนฺติ อธมฺมํ น ชานนฺติ. เต อตฺถํ อชานนฺตา อนตฺถํ อชานนฺตา ธมฺมํ อชานนฺตา อธมฺมํ อชานนฺตา ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหรนฺติ “เอทิโส ธมฺโม, เนทิโส ธมฺโม. เนทิโส ธมฺโม, เอทิโส ธมฺโมติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

อิเมสุ กิร สชฺชนฺติ เอเก สมณพฺราหฺมณา
อนฺตรา จ วีสีทนฺติ อปฺปตฺวา ว ตโมคธนฺติ. ปญฺจมํ.

๖. ตติยนานาติตฺถิยสุตฺตํ

[๕๖] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา นานาติตฺถิยา สมณพฺราหฺมณปริพฺพาชกา สาวตฺถิยํ ปฏิวสนฺติ นานาทิฏฺฐิกา นานาขนฺติกา นานารุจิกา นานาทิฏฺฐินิสฺสยนิสฺสิตา:

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน "สสฺสโต อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน "อสสฺสโต อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน "สสฺสโต จ อสสฺสโต จ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน "เนว สสฺสโต นาสสฺสโต อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน "สยงฺกโต อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน "ปรงฺกโต อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน "สยงฺกโต จ ปรงฺกโต จ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน “อสยงฺกาโร จ อปรงฺกาโร จ อธิจฺจสมุปฺปนฺโน อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจำ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน “สสฺสตำ สุขทุกฺขำ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจำ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน “อสสฺสตำ สุขทุกฺขำ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจำ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน “สสฺสตำ จ อสสฺสตำ จ สุขทุกฺขำ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจำ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน “เนว สสฺสตำ นาสสฺสตำ สุขทุกฺขำ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจำ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน “สยงฺกตำ สุขทุกฺขำ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจำ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน “ปรงฺกตำ สุขทุกฺขำ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจำ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน “สยงฺกตำ จ ปรงฺกตำ จ สุขทุกฺขำ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจำ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน “อสยงฺการำ จ อปรงฺการำ จ อธิจฺจสมุปฺปนฺนำ สุขทุกฺขำ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจำ โมฆมญฺญนฺติ.

เต ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหรนฺติ "เอทิโส ธมฺโม, เนทิโส ธมฺโม. เนทิโส ธมฺโม, เอทิโส ธมฺโมติ.

อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปาวิสึสุ, สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ

"อิธ ภนฺเต สมฺพหุลา นานาติตฺถิยา สมณพฺราหฺมณ-ปริพฺพาชกา สาวตฺถิยํ ปฏิวสนฺติ นานาทิฏฺฐิกา นานาขนฺติกา นานารุจิกา นานาทิฏฺฐินิสฺสยนิสฺสิตา:-

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน "สสฺสโต อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน "อสสฺสโต อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน "สสฺสโต จ อสสฺสโต จ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน "เนว สสฺสโต นาสสฺสโต อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน "สยงฺกโต อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน "ปรงฺกโต อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน “สยงฺกโต จ ปรงฺกโต จ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจำ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน “อสยงฺกาโร อปรงฺกาโร อธิจฺจสมุปฺปนฺโน อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจำ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน “สสฺสตำ สุขทุกฺขำ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจำ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน “อสสฺสตำ สุขทุกฺขำ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจำ โมฆมญฺญนฺติ

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน “สสฺสตำ จ อสสฺสตำ จ สุขทุกฺขำ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจำ โมฆมญฺญนฺติ

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน “เนว สสฺสตำ นาสสฺสตำ สุขทุกฺขำ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจำ โมฆมญฺญนฺติ

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน “สยงฺกตำ สุขทุกฺขำ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจำ โมฆมญฺญนฺติ

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน “ปรงฺกตำ สุขทุกฺขำ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจำ โมฆมญฺญนฺติ.

สนฺเตเก สมณพฺราหฺมณา เอวำวาทิโน เอวำทิฏฺฐิโน “สยงฺกตำ จ ปรงฺกตำ จ สุขทุกฺขำ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจำ โมฆมญฺญนฺติ

สนฺติ ปเนเก สมณพฺราหฺมณา เอวํวาทิโน เอวํทิฏฺฐิโน “อสยงฺการํ จ อปรงฺการํ จ อธิจฺจสมุปฺปนฺนํ สุขทุกฺขํ อตฺตา จ โลโก จ, อิทเมว สจฺจํ โมฆมญฺญนฺติ.

เต ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหรนฺติ “เอทิโส ธมฺโม, เนทิโส ธมฺโม. เนทิโส ธมฺโม, เอทิโส ธมฺโมติ.

อญฺญติตฺถิยา ภิกฺขเว ปริพฺพาชกา อนฺธา อจกฺขุกา อตฺถํ น ชานนฺติ อนตฺถํ น ชานนฺติ, ธมฺมํ น ชานนฺติ อธมฺมํ น ชานนฺติ. เต อตฺถํ อชานนฺตา อนตฺถํ อชานนฺตา ธมฺมํ อชานนฺตา อธมฺมํ อชานนฺตา ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ มุขสตฺตีหิ วิตุทนฺตา วิหรนฺติ “เอทิโส ธมฺโม, เนทิโส ธมฺโม. เนทิโส ธมฺโม, เอทิโส ธมฺโมติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

“อหงฺการปสุตายं ปชา ปรงฺการูปสญฺหิตา
เอตเทเก นาพฺภญฺญํสุ น นํ สลฺลนฺติ อทฺทสุ.

เอตญฺจ สลฺลํ ปฏิคจฺจ[๑] ปสฺสโต
อหํ กโรมีติ น ตสฺส โหติ
ปโร กโรตีติ น ตสฺส โหติ.

มานุเปตา อยं ปชา มานคณฺธา มานวินิพฺพทฺธา[๒]
ทิฏฺฐีสุ พฺยารพฺภกตา[๓] สํสารํ นาติวตฺตตีติ. ฉฏฺฐํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ปฏิกจฺจ [๒] สี. มานวินิพนฺธา
[๓] ฉ.,เท. สารมฺภกถา อิ. พฺยารมฺภกตา

๗. สุภูติสุตฺตํ

[๕๗] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สุภูติ ภควโต อวิทูเร นิสินฺโน โหติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ๎ กายํ ปณิธาย อวิตกฺกํ สมาธึ สมาปชฺชิตฺวา.

อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตํ สุภูตึ อวิทูเร นิสินฺนํ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ๎ กายํ ปณิธาย อวิตกฺกํ สมาธึ สมาปนฺนนฺ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานนฺ อุทาเนสิ

"ยสฺส วิตกฺกา วิธูปิตา
อชฺฌตฺตนฺ สุวิกปฺปิตา อเสสา
ตนฺ สงฺคมติจฺจ อรูปสญฺญึ
จตุโยคาติคโต น ชาตุเมตีติ.[๑] สตฺตมนฺ.

๘. คณิกาสุตฺตนฺ

[๕๘] เอวมฺเม สุตนฺ:- เอกนฺ สมยนฺ ภควา ราชคเห วิหรติ เวพฺภารเน กลนฺทกนิวาเป. เตน โข ปน สมเยน ราชคเห เทฺว ปูคา อญฺญตริสฺสา คณิกาย สารตฺตา โหนฺติ ปฏิพทฺธจิตฺตา ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญนฺ ปาณีหิปิ อุปกฺกมนฺติ, เลฑฺฑูหิปิ อุปกฺกมนฺติ, ทณฺเฑหิปิ อุปกฺกมนฺติ, สตฺเถหิปิ อุปกฺกมนฺติ. เต ตตฺถ มรณมฺปิ นิคจฺฉนฺติ มรณมตฺตมฺปิ ทุกฺขนฺ.

---

[๑] สฺยา. ชาตึ เอตีติ

อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย ราชคหํ ปิณฺฑาย ปาวิสึสุ, ราชคเห ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ เอตทโวจุ

"อิธ ภนฺเต ราชคเห เทฺว ปูคา อญฺญตริสฺสา คณิกาย สารตฺตา ปฏิพทฺธจิตฺตา ภณฺฑนชาตา กลหชาตา วิวาทาปนฺนา อญฺญมญฺญํ ปาณีหิปิ อุปกฺกมนฺติ, เลฑฺฑูหิปิ อุปกฺกมนฺติ, ทณฺเฑหิปิ อุปกฺกมนฺติ, สตฺเถหิปิ อุปกฺกมนฺติ. เต ตตฺถ มรณมฺปิ นิคจฺฉนฺติ มรณมตฺตมฺปิ ทุกฺขนฺติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"ยญฺจ ปตฺตํ ยญฺจ ปตฺตพฺพํ อุภยเมตํ รชานุกิณฺณํ อาตุรสฺสานุสิกฺขโต[๑] เย จ[๒] สิกฺขาสารา สีลพฺพตฺตํ ชีวิตํ พฺรหฺมจริยํ อุปฏฺฐานสารา, อยเมโก อนฺโต. เย จ เอวำวาทิโน "นตฺถิ กาเมสุ โทโสติ, อยํ ทุติโย อนฺโต. อิจฺเจเต อุโภ อนฺตา กฏสิวฑฺฒนา, กฏสิโย ทิฏฺฐี[๓] วฑฺเฒนฺติ. เอเต เต อุโภ อนฺเต อนภิญฺญาย โอลียนฺติ เอเก อติธาวนฺติ เอเก. เย จ โข เต อภิญฺญาย ตตฺร จ นาเหสุ, เตน จ นามญฺญึสุ วฏฺฏํ เตสํ นตฺถิ ปญฺญาปนายาติ. อฏฺฐมํ.

---

[๑] อิ. อนุสิกฺกิโน [๒] อิ. เยว
[๓] อิ. ทิฏฺจี

๙. อุปาติธาวนฺติสุตฺตํ

[๕๙] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน ภควา รตฺตนฺธการติมิสายํ อพฺโภกาเส นิสินฺโน โหติ เตลปฺปทีเปสุ ฌายมาเนสุ.

เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา อธิปาตกา เตสุ เตลปฺปทีเปสุ อาปาตปริปาตํ อนยํ อาปชฺชนฺติ พฺยสนํ อาปชฺชนฺติ อนยพฺยสนํ[๑] อาปชฺชนฺติ.[๑] อทฺทสา โข ภควา เต สมฺพหุเล อธิปาตเก เตสุ เตลปฺปทีเปสุ อาปาตปริปาตํ อนยํ อาปชฺชนฺเต พฺยสนํ อาปชฺชนฺเต อนยพฺยสนํ อาปชฺชนฺเต.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"อุปาติธาวนฺติ น สาเรมนฺติ
นวํ นวํ พนฺธนํ พฺรูหยนฺติ
ปตนฺติ ปชฺโชตมิวาธิปาตกา[๒]
ทิฏฺเจ สุเต อิติเหเก นิวิฏฺจาติ. นวมํ.

๑๐. อุปฺปชฺชนฺติสุตฺตํ

[๖๐] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถ โข อายสฺมา อานนฺโท, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา

[๑-๑] สี. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ. [๒] อิ. ปชฺโชตมิวาธิปาตา.

เอกมนฺตํ นิสีทิ, เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ

"ยาวกีวญฺจ ภนฺเต ตถาคตา โลเก นุปฺปชฺชนฺติ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา, ตาว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา สกฺกตา โหนฺติ ครุกตา มานิตา ปูชิตา อปจิตา, ลาภิโน[๑] จีวรปิณฺฑปาต-เสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ ยโต จ โข ภนฺเต ตถาคตา โลเก อุปฺปชฺชนฺติ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา, อถ โข[๒] อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา อสกฺกตา โหนฺติ อครุกตา อมานิตา อปูชิตา อนปจิตา[๓] น ลาภิโน[๔] จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺช-ปริกฺขารานํ. ภควา เจวทานิ[๕] ภนฺเต สกฺกโต โหติ ครุกโต มานิโต ปูชิโต อปจิโต, ลาภี จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจย-เภสชฺชปริกฺขารานํ ภิกฺขุสงฺโฆ จาติ.

"เอวเมตํ อานนฺท, ยาวกีวญฺจ อานนฺท ตถาคตา โลเก นุปฺปชฺชนฺติ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา. ตาว อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา สกฺกตา โหนฺติ ครุกตา มานิตา ปูชิตา อปจิตา, ลาภิโน จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ. ยโต จ โข อานนฺท ตถาคตา โลเก อุปฺปชฺชนฺติ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา, อถ โข อญฺญติตฺถิยา ปริพฺพาชกา อสกฺกตา โหนฺติ อครุกตา อมานิตา อปูชิตา อนปจิตา, น ลาภิโน จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานํ. ตถาคโต[๖]

---

[๑] อิ. ลาภี
[๒] ฉ.,เท. โขสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๓] อิ. น อปจิตา
[๔] อิ. น ลาภี
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ภควา เยว
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ตถาคโต วทานิ

เจวทานิ สกฺกโต โหติ ครุกโต มานิโต ปูชิโต อปจิโต, ลาภี จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขารานำ ภิกฺขุสงฺโฆ จาติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถำ วิทิตฺวา ตายำ เวลายำ อิมำ อุทานำ อุทาเนสิ

"โอภาสติ ตาว โส กิมิ ยาว น อุณฺณติ[๑] ปภงฺกโร
เวโรจนมฺหิ อุคฺคเต หตปฺปโภ โหติ น จาปิ ภาสติ.

เอวำ โอภาสิตเมว ตกฺกิานำ
ยาว สมฺมาสมฺพุทฺธา โลเก นุปฺปชฺชนฺติ
น ตกฺกิกา สุชฺฌนฺติ น จาปิ สาวกา
ทุทฺทิฏฺฐี น ทุกฺขา ปมุจฺจเรติ.[๒] ทสมำ.

ฉฏฺโฐ ชจฺจนฺธวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานำ

อายุชฏิลเวกฺขณา ตโย ติตฺถิยา สุภูติ,
คณิกา อุปาติ นวโม อุปฺปชฺชนฺติ จ เต ทสาติ.[๓]

---

[๑] ฉ.,เท. อุณฺณเต อิ. อุณฺณมติ
[๒] สฺยา. ปมุญฺจเรติ.
[๓] สี.,สฺยา.,อิ. อายุสมโอสฺสชนำ ปฏิสลฺลา
อาหุ ตญฺจ กิร ติตฺถา
สตฺตมมาหุ สุภูตึ
คณิกา อุปาติ นวโม
อุปฺปชฺชนฺติ จ เต ทสาติ

๗. จูฬวคฺโค

๑. ปฐมลกุณฺฑกภทฺทิยสุตฺตํ

[๖๑] เอวมฺเม สุตฺ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สารีปุตฺโต อายสฺมนฺตํ ลกุณฺฑกภทฺทิยํ อเนกปริยาเยน ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสติ สมาทเปติ สมุตฺเตเชติ สมฺปหํเสติ.

อถ โข อายสฺมโต ลกุณฺฑกภทฺทิยสฺส อายสฺมตา สารีปุตฺเตน อเนกปริยาเยน ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิยมานสฺส สมาทปิยมานสฺส สมุตฺเตชิยมานสฺส สมฺปหํสิยมานสฺส อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุจฺจิ.

อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตํ ลกุณฺฑกภทฺทิยํ อายสฺมตา สารีปุตฺเตน อเนกปริยาเยน ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิยมานํ สมาทปิยมานํ สมุตฺเตชิยมานํ สมฺปหํสิยมานํ อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตํ วิมุตฺตํ

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"อุทฺธํ อโธ[๑] สพฺพธิ วิปฺปมุตฺโต
อยมหมสฺมีติ อนานุปสฺสี
เอวํ วิมุตฺโต อุทตาริ โอฆํ
อติณฺณปุพฺพํ อปุนพฺภวายาติ. ปฐมํ.

---

[๑] อิ. อโธ จ

๒. ทุติยลกุณฺฑกภทฺทิยสุตฺตํ

[๖๒] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา สารีปุตฺโต อายสฺมนฺตํ ลกุณฺฑกภทฺทิยํ เสกฺโขติ[๑] มญฺญมาโน ภิยฺโยโส มตฺตาย อเนกปริยาเยน ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสติ สมาทเปติ สมุตฺเตเชติ สมฺปหํเสติ.

อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตํ สารีปุตฺตํ อายสฺมนฺตํ ลกุณฺฑกภทฺทิยํ เสกฺโขติ มญฺญมานํ ภิยฺโยโส มตฺตาย อเนกปริยาเยน ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสนฺตํ สมาทเปนฺตํ สมุตฺเตเชนฺตํ สมฺปหํเสนฺตํ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"อจฺเฉจฺฉิ[๒] วฏฺฏํ พฺยาคา[๓] นิราสํ
วิสุกฺขา สริตา น สนฺทติ
ฉินฺนํ วฏฺฏํ น วตฺตติ
เอเสวนฺโต ทุกฺขสฺสาติ. ทุติยं.

๓. ปฐมสตฺตสุตฺตํ

[๖๓] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน

---

[๑] ฉ.,เท. เสกขํ
[๒] สี. อจฺเฉชฺชิ อิ. อจฺฉิชฺชิ
[๓] ฉ.,เท. พฺยคฺฆา

สาวตฺถิยํ มนุสฺสา เยภุยฺเยน กาเมสุ อติเวลํ สตฺตา โหนฺติ[๑] รตฺตา คิทฺธา คธิตา[๒] มุจฺฉิตา อชฺโฌปนฺนา สมฺมตฺตกชาตา[๓] กาเมสุ วิหรนฺติ.

อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปาวิสึสุ. สาวตฺถิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, เอกมนฺตํ นิสินฺนา[๔] โข เต ภิกฺขู ภควนฺตํ[๔] เอตทโวจุ "อิธ ภนฺเต สาวตฺถิยํ มนุสฺสา เยภุยฺเยน กาเมสุ อติเวลํ สตฺตา โหนฺติ รตฺตา คิทฺธา คธิตา มุจฺฉิตา อชฺโฌปนฺนา สมฺมตฺตกชาตา กาเมสุ วิหรนฺตีติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"กาเมสุ สตฺตา กามสงฺคสตฺตา[๕]
สโยชเน วชฺชมปสฺสมานา
น หิ ชาตุ สโยชนสงฺคสตฺตา
โอฆํ ตเรยฺยุ วิปุลํ มหนฺตนฺติ. ตติยํ.

๔. ทุติยสตฺตสุตฺตํ

[๖๔] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน สาวตฺถิยํ[๖] มนุสฺสา เยภุยฺเยน กาเมสุ สตฺตา โฆนฺติ[๗] รตฺตา คิทฺธา คธิตา

---

[๑] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๒] สี. คถิตา
[๓] อิ. สมฺปตฺตกชาตา
[๔-๔] อิ. นิสินฺนา โข ภควนฺตํ
[๕] อิ. กามสงฺคา สตฺตา
[๖] ฉ.,เท. สาวตฺถิยา
[๗] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

มุจฺฉิตา อชฺโฌปนฺนา อนฺธีกตา สมฺมตฺตกชาตา กาเมสุ วิหรนฺติ.

อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปาวิสิ. อทฺทสา โข ภควา เต สาวตฺถิยํ มนุสฺเส เยภุยฺเยน กาเมสุ สตฺเต คิทฺเธ คธิเต อชฺโฌปนฺเน อนฺธีกเต สมฺมตฺตกชาเต กาเมสุ วิหรนฺเต.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"กามนฺธา ชาลสญฺฉนฺนา ตณฺหาฉทนจฺฉาทิตา
ปมตฺตพนฺธุนา พนฺธา[๑] มจฺฉาว กุมฺมินามุเข
ชรามรณํ คจฺฉนฺติ[๒] วจฺโฉ ขีรปโกว มาตรนฺติ. จตุตฺถํ.

๕. อปรลกุณฺฑกภทฺทิยสุตฺตํ

[๖๕] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา ลกุณฺฑกภทฺทิโย สมฺพหุลานํ ภิกฺขูนํ ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ.

อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตํ ลกุณฺฑกภทฺทิยํ ทูรโตว สมฺพหุลานํ ภิกฺขูนํ ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อาคจฺฉนฺตํ ทุพฺพณฺณํ ทุทฺทสฺสิกํ โอโกฏิมกํ เยภุยฺเยน ภิกฺขูนํ ปริภูตรูปํ, ทิสฺวาน ภิกฺขู อามนฺเตสิ

"ปสฺสถ โน ตุมฺเห ภิกฺขเว เอตํ ภิกฺขุ๋ ทูรโตว สมฺพหุลานํ ภิกฺขูนํ ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อาคจฺฉนฺตํ ทุพฺพณฺณํ ทุทฺทสฺสิกํ โอโกฏิมกํ เยภุยฺเยน ภิกฺขูนํ ปริภูตรูปนฺติ. "เอวํ ภนฺเตติ.

---

[๑] ฉ.,เท. พทฺธา [๒] ฉ.,เท. ชรามรณมเนฺวนฺติ.

"เอโส ภิกฺขเว ภิกฺขุ มหิทฺธิโก มหานุภาโว, น จ สา สมาปตฺติ สุลภรูปา, ยา เตน ภิกฺขุนา อสมาปนฺนปุพฺพา. ยสฺส จตฺถาย[๑] กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ, ตทนุตฺตรํ พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรตีติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายं เวลายं อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"เนลงฺโค[๒] เสตปจฺฉาโท เอกาโร วตฺตตี รโถ
อนีฆํ ปสฺส อายนฺตํ ฉินฺนโสตํ อพนฺธนนฺติ. ปญฺจมํ.

๖. ตณฺหาสงฺขยสุตฺตํ

[๖๖] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยं ภควา สาวตฺถิยं วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา อญฺญาโกณฺฑญฺโญ[๓] ภควโต อวิทูเร นิสินฺโน โหติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุๆ กายं ปณิธาย ตณฺหาสงฺขยวิมุตฺตึ ปจฺจเวกฺขมาโน.

อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตं อญฺญาโกณฺฑญฺญํ อวิทูเร นิสินฺนํ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุๆ กายं ปณิธาย ตณฺหาสงฺขยวิมุตฺตึ ปจฺจเวกฺขมานํ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายं เวลายं อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

---

[๑] สี. ยสฺสตฺถาย [๒] อิ. เนลคฺโค
[๓] ฉ.,เท. อญฺญาสิโกณฺฑญฺโญ

"ยสฺส มูลํ ฉมา นตฺถิ ปณฺณา นตฺถิ กุโต ลตา
ตํ ธีรํ พนฺธนา มุตฺตํ โก ตํ นินฺทิตุมรหติ
เทวาปิ นํ ปสํสนฺติ พฺรหฺมุนาปิ ปสํสิโตติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ปปญฺจขยสุตฺตํ

[๖๗] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน ภควา อตฺตโน ปปญฺจสญฺญาสงฺขาปหานํ ปจฺจเวกฺขมาโน นิสินฺโน โหติ.

อถ โข ภควา อตฺตโน ปปญฺจสญฺญาสงฺขาปหานํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"ยสฺส ปปญฺจา จิติ[๑] จ นตฺถิ
สนฺธานํ ปลิฆํ จ วีติวตฺโต
น[๒] ตํ นิตณฺหํ มุนึ จรนฺตํ
นาวชานาติ สเทวโกปิ โลโกติ. สตฺตมํ.

๘. กจฺจานสุตฺตํ

[๖๘] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมา มหากจฺจาโน ภควโต อวิทูเร นิสินฺโน โหติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ๋ กายํ ปณิธาย กายคตาย สติยา อชฺฌตฺตํ ปริมุขํ สูปฏฺฐิตาย.

อทฺทสา โข ภควา อายสฺมนฺตํ มหากจฺจานํ อวิทูเร นิสินฺนํ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ๋ กายํ ปณิธาย กายคตาย สติยา อชฺฌตฺตํ ปริมุขํ สูปฏฺฐิตาย.

---

[๑] สฺยา. ชิติ [๒] ฉ.,เท. นสทฺโท น ทิสฺสติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"ยสฺส สิยา สพฺพทา สติ สตตํ กายคตา อุปฏฺฐิตา
โน จสฺส โน จ เม สิยา น ภวิสฺสติ น จ เม ภวิสฺสติ
อนุปุพฺพวิหาริ ตตฺถ โส กาเลเนว ตเร วิสตฺติกนฺติ.

อฏฺฐมํ.

๙. อุทปานสุตฺตํ

[๖๙] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา มลฺเลสุ จาริกญฺจรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ, เยน ถูนํ นาม มลฺลานํ พฺราหฺมณคาโม, ตทวสริ. อสฺโสสุํ โข ถูเณยฺยกา พฺราหฺมณคหปติกา "สมโณ ขลุ โภ โคตโม สกฺยปุตฺโต สกฺยกุลา ปพฺพชิโต มลฺเลสุ จาริกญฺจรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ ถูนํ อนุปฺปตฺโตติ. อุทปานํ ติณสฺส จ ภุสสฺส จ ยาว มุขโต ปูเรสุํ "มา เต มุณฺฑกา สมณกา ปานียํ อปฺสูติ.[๑]

อถ โข ภควา มคฺคา โอกฺกมฺม เยน อญฺญตรํ[๒] รุกฺขมูลํ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ; นิสชฺช โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ "อิงฺฆ เม ตฺวํ อานนฺท เอตสฺมา อุทปานา ปานียํ อาหราติ.

เอวํ วุตฺเต, อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ "อิทานิ โส ภนฺเต อุทปาโน ถูเณยฺยเกหิ พฺราหฺมณคหปติเกหิ ติณสฺส จ ภุสสฺส จ ยาว มุขโต ปูริโต "มา เต มุณฺฑกา สมณกา ปานียํ อปฺสูติ.

---

[๑] อิ. อทาสุ [๒] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

ทุติยมฺปิ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ “อิงฺฆ เม ตฺวํ อานนฺท เอตสฺมา อุทปานา ปานียํ อาหราติ.

ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ “อิทานิ โส ภนฺเต อุทปาโน ถูเณยฺยเกหิ พฺราหฺมณคหปติเกหิ ติณสฺส จ ภุสสฺส จ ยาว มุขโต ปูริโต ‘มา เต มุณฺฑกา สมณกา ปานียํ อปิสูติ.

ตติยมฺปิ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ “อิงฺฆ เม ตฺวํ อานนฺท เอตสฺมา อุทปานา ปานียํ อาหราติ. “เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา ปตฺตํ คเหตฺวา, เยน โส อุทปาโน, เตนุปสงฺกมิ. อถ โข อุทปาโน อายสฺมนฺเต อานนฺเท อุปสงฺกมนฺเต สพฺพนฺตํ ติณญฺจ ภุสญฺจ มุขโต โอวมิตฺวา อจฺฉสฺส อุทกสฺส อนาวิลสฺส วิปฺปสนฺนสฺส ยาว มุขโต ปูริโต วิสนฺทนฺโต มญฺเญ อฏฺฐาสิ.

อถ โข อายสฺมโต อานนฺทสฺส เอตทโหสิ “อจฺฉริยํ วต โภ, อพฺภุตํ วต โภ, ตถาคตสฺส มหิทฺธิกตา มหานุภาวกตา, อยญฺหิ โส อุทปาโน มยิ อุปสงฺกมนฺเต สพฺพนฺตํ ติณญฺจ ภุสญฺจ มุขโต โอวมิตฺวา อจฺฉสฺส อุทกสฺส อนาวิลสฺส วิปฺปสนฺนสฺส ยาว มุขโต ปูริโต วิสนฺทนฺโต มญฺเญ จิโตติ.[๑] ปตฺเตน ปานียํ อาทาย, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ “อจฺฉริยํ ภนฺเต, อพฺภุตํ ภนฺเต, ตถาคตสฺส มหิทฺธิกตา มหานุภาวกตา, อยญฺหิ โส ภนฺเต อุทปาโน มยิ อุปสงฺกมนฺเต สพฺพนฺตํ ติณญฺจ ภุสญฺจ มุขโต โอวมิตฺวา อจฺฉสฺส อุทกสฺส อนาวิลสฺส วิปฺปสนฺนสฺส

---

[๑] อิ. มญฺเญ อฏฺฐาสีติ

ยาว มุขโต ปูริโต วิสนฺทนฺโต มญฺเญ อฏฺฐาสิ, ปิวตุ ภควา ปานียํ, ปิวตุ สุคโต ปานียนฺติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"กึ กยิรา อุทปาเนน อาปา เจ สพฺพทา สิยุ๋ ตณฺหาย มูลโต เฉตฺวา กิสฺส ปริเยสนญฺจเรติ. นวมํ.

๑๐. อุเทนสุตฺตํ

[๗๐] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา โกสมฺพิยํ วิหรติ โฆสิตาราเม. เตน โข ปน สมเยน รญฺโญ อุเทนสฺส[๑] อุยฺยานคตสฺส อนฺเตปุรํ ทฑฺฒํ โหติ, ปญฺจ[๒] อิตฺถีสตานิ[๒] กาลกตานิ โหนฺติ สามาวตีปมุขานิ.

อถ โข สมฺพหุลา ภิกฺขู ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย โกสมฺพึ ปิณฺฑาย ปาวิสึสุ. โกสมฺพิยํ ปิณฺฑาย จริตฺวา ปจฺฉาภตฺตํ ปิณฺฑปาตปฏิกฺกนฺตา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตं อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตं นิสีทึสุ. เอกมนฺตं นิสินฺนา โข เต ภิกฺขู ภควนฺตं เอตทโวจุ๋ "อิธ ภนฺเต รญฺโญ อุเทนสฺส อุยฺยานคตสฺส อนฺเตปุรํ ทฑฺฒํ, ปญฺจ อิตฺถีสตานิ กาลกตานิ โหนฺติ สามาวตีปมุขานิ ตาสํ ภนฺเต อุปาสิกานํ คติ, โก อภิสมฺปราโยติ.

"สนฺเตตฺถ ภิกฺขเว อุปาสิกาโย โสตาปนฺนา, สนฺติ สกทาคามินิโย, สนฺติ อนาคามินิโย, สพฺพา ตา ภิกฺขเว อุปาสิกาโย อนิปฺผลา กาลกตาติ.

---

[๑] ฉ. อุเตน [๒-๒] ฉ.,เท. ปญฺจ จ อิตฺถิสตานิ, เอวมุปริปิ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"โมหสมฺพนฺธโน โลโก ภพฺพรูโปว ทิสฺสติ
อุปธิพนฺธโน[๑] พาโล ตมสา ปริวาริโต
สสฺสโตริว ขายติ ปสฺสโต นตฺถิ กิญฺจนนฺติ. ทสมํ.

สตฺตโม จูฬวคฺโค.[๒]

ตสฺสุทฺทานํ

เทฺว[๓] ภทฺทิยา เทฺว จ สตฺตา ลกุณฑฺโก ตณฺหาขโย
ปปญฺจขโย จ กจฺจาโน อุทปานญฺจ อุเทโนติ.[๓]

---

[๑] สี. อุปธิสมฺพนฺธโน [๒] สี. จุลฺลวคฺโค
[๓-๓] สฺยา.,อิ. โหนฺติ ทฺเว ตถา ภทฺทิยา โหนฺติ ทฺเว กาเมสุ สตฺตา ลกุณฺโฐ ตณฺหาขโย จ ปปญฺจขโย จ กจฺจาโน อุทปานํ อุเทโนติ.

๘. ปาฏลิคามิยวคฺโค

๑. ปฐมนิพฺพานปฏิสํยุตฺตสุตฺตํ

[๗๑] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน ภควา ภิกฺขูนํ[๑] นิพฺพานปฏิสํยุตฺตาย ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสติ สมาทเปติ สมุตฺเตเชติ สมฺปหํเสติ. เต[๒] จ ภิกฺขู อฏฺฐิกตฺวา[๒] มนสิกตฺวา สพฺพญฺเจตโส สมนฺนาหริตฺวา โอหิตโสตา ธมฺมํ สุณนฺติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"อตฺถิ ภิกฺขเว ตทายตนํ, ยตฺถ เนว ปฐวี น อาโป น เตโช น วาโย, น อากาสานญฺจายตนํ น วิญฺญาณญฺจายตนํ น อากิญฺจญฺญายตนํ น เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ, นายํ โลโก น ปรโลโก, น อุโภ จนฺทิมสูริยา. ตตฺราปาหํ[๓] ภิกฺขเว เนว อาคตึ วทามิ น คตึ น ฐิตึ น จุตึ น อุปปตฺตึ, อปฺปติฏฺฐํ อปฺปวตฺตํ อนารมฺมณเมว ตํ, เอเสวนฺโต ทุกฺขสฺสาติ.

ปฐมํ.

๒. ทุติยนิพฺพานปฏิสํยุตฺตสุตฺตํ

[๗๒] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน [๔]

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ภิกฺขู
[๒-๒] ฉ.,เท. เตฮ ภิกฺขู อฏฺฐึ กตฺวา
[๓] สฺยา. ตมหํ อิ. ตทมฺหา
[๔] ฉ.,เท. ภควา

ภิกฺขูนํ นิพฺพานปฏิสํยุตฺตาย ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสติ สมาทเปติ. สมุตฺเตเชติ สมฺปหํเสติ. เต จ ภิกฺขู อฏฺจิกตฺวา มนสิกตฺวา สพฺพญเจตโส สมนฺนาหริตฺวา โอหิตโสตา ธมฺมํ สุณนฺติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"ทุทฺทสํ อนตํ นาม น หิ สจฺจํ สุทสฺสนํ
ปฏิวิทฺธา ตณฺหา ชานโต ปสฺสโต นตฺถิ กิญฺจนนฺติ. ทุติยํ.

๓. ตติยนิพฺพานปฏิสํยุตฺตสุตฺตํ

[๗๓] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน ภควา ภิกฺขูนํ นิพฺพานปฏิสํยุตฺตาย ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสติ สมาทเปติ สมุตฺเตเชติ สมฺปหํเสติ. เต จ ภิกฺขู อฏฺจิกตฺวา มนสิกตฺวา สพฺพญเจตโส สมนฺนาหริตฺวา โอหิตโสตา ธมฺมํ สุณนฺติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"อตฺถิ ภิกฺขเว อชาตํ อภูตํ อกตํ อสงฺขตํ, โน เจ ตํ ภิกฺขเว อภวิสฺส อชาตํ อภูตํ อกตํ อสงฺขตํ, นยิธ ชาตสฺส ภูตสฺส กตสฺส สงฺขตสฺส นิสฺสรณํ ปญฺญาเยถ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ อชาตํ อภูตํ อกตํ อสงฺขตํ, ตสฺมา ชาตสฺส ภูตสฺส กตสฺส สงฺขตสฺส นิสฺสรณํ ปญฺญายตีติ. ตติยํ.

๔. จตุตฺถนิพฺพานปฏิสํยุตฺตสุตฺตํ

[๗๔] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. เตน โข ปน สมเยน ภควา ภิกฺขูนํ นิพฺพานปฏิสํยุตฺตาย ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสติ สมาทเปติ สมุตฺเตเชติ สมฺปหํเสติ. เต จ ภิกฺขู อฏฺฐิกตฺวา มนสิกตฺวา สพฺพญฺเจตโส สมนฺนาหริตฺวา โอหิตโสตา ธมฺมํ สุณนฺติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"นิสฺสิตสฺส [๑] จลิตํ, อนิสฺสิตสฺส จลิตํ นตฺถิ, จลิเต อสติ ปสฺสทฺธิ, ปสฺสทฺธิยา สติ นติ น โหติ, นติยา อสติ อาคติคติ น โหติ, อาคติคติยา อสติ จุตูปปาโต น โหติ, จุตูปปาเต อสติ เนวิธ น หุรं น[๒] อุภยมนฺตเร,[๒] เอเสวนฺโต ทุกฺขสฺสาติ. จตุตฺถํ.

๕. จุนฺทสุตฺตํ

[๗๕] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา มลฺเลสุ จาริกํ จรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ, เยน ปาวา, ตทวสริ. ตตฺร สุทํ ภควา ปาวายํ วิหรติ จุนฺทสฺส กมฺมารปุตฺตสฺส อมฺพวเน.

อสฺโสสิ โข จุนฺโท กมฺมารปุตฺโต "ภควา กิร มลฺเลสุ จาริกญฺจรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ ปาวมนุปฺปตฺโต[๓] ปาวายํ วิหรติ มยฺหํ อมฺพวเนติ. อถ โข จุนฺโท กมฺมารปุตฺโต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตं อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตं

---

[๑] อิ. จ [๒-๒] ฉ.,เท. น อุภยมนฺตเรน [๓] อิ. ปาวายํ

นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข จุนฺทํ กมฺมารปุตฺตํ ภควา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสสิ สมาทเปสิ สมุตฺเตเชสิ สมฺปหํเสสิ. อถ โข จุนฺโท กมฺมารปุตฺโต ภควตา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิโต สมาทปิโต สมุตฺเตชิโต สมฺปหํสิโต ภควนฺตํ เอตทโวจ “อธิวาเสตุ เม ภนฺเต ภควา สฺวาตนาย ภตฺตํ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ. อธิวาเสติ ภควา ตุณฺหีภาเวน.

อถ โข จุนฺโท กมฺมารปุตฺโต ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ. อถ โข จุนฺโท กมฺมารปุตฺโต ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน สเก นิเวสเน ปณีตํ ขาทนียํ โภชนียํ ปฏิยาทาเปตฺวา ปหูตํ จ สูกรมทฺทวํ ภควโต กาลํ อาโรจาเปสิ “กาโล ภนฺเต นิฏฺฐิตํ ภตฺตนฺติ.

อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆน, เยน จุนฺทสฺส กมฺมารปุตฺตสฺส นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ. นิสชฺช โข ภควา จุนฺทํ กมฺมารปุตฺตํ อามนฺเตสิ “ยนฺเต จุนฺท สูกรมทฺทวํ ปฏิยตฺตํ, เตน มํ ปริวิสิ, ยํ ปนญฺญํ ขาทนียํ โภชนียํ ปฏิยตฺตํ, เตน ภิกฺขุสงฺฆํ ปริวิสาติ. “เอวํ ภนฺเตติ โข จุนฺโท กมฺมารปุตฺโต ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา, ยํ อโหสิ สูกรมทฺทวํ ปฏิยตฺตํ, เตน ภควนฺตํ ปริวิสิ; ยํ ปนญฺญํ ขาทนียํ โภชนียํ ปฏิยตฺตํ, เตน ภิกฺขุสงฺฆํ ปริวิสิ.

อถ โข ภควา จุนฺทํ กมฺมารปุตฺตํ อามนฺเตสิ “ยนฺเต จุนฺท สูกรมทฺทวํ อวสิฏฺฐํ, ตํ โสพฺเภ นิขณาหิ, นาหนฺตํ จุนฺท ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ยสฺส ตํ ปริภุตฺตํ สมฺมา ปริณามํ คจฺเฉยฺย

อญฺญตฺร ตถาคตสฺสาติ.[๑] "เอวํ ภนฺเตติ โข จุนฺโท กมฺมารปุตฺโต ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา ยํ อโหสิ สูกรมทฺทวํ อวสิฏฺฐํ, ตํ โสพฺเภ นิขณิตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข จุนฺทํ กมฺมารปุตฺตํ ภควา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสตฺวา สมาทเปตฺวา สมุตฺเตเชตฺวา สมฺปหํเสตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ.

อถ โข ภควโต จุนฺทสฺส กมฺมารปุตฺตสฺส ภตฺตํ ภุตฺตาวิสฺส ขโร อาพาโธ อุปฺปชฺชิ, โลหิตปกฺขนฺทิกา พาฬฺหา[๒] เวทนา วตฺตนฺติ มรณนฺติกา. ตตฺร สุทํ ภควา สโต สมฺปชาโน อธิวาเสสิ อวิหญฺญมาโน. อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ "อายามานนฺท, เยน กุสินารา, เตนุปสงฺกมิสฺสามาติ. "เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปจฺจสฺโสสิ.

จุนฺทสฺส ภตฺตํ ภุญฺชิตฺวา กมฺมารสฺสาติ เม สุตํ
อาพาธํ สมฺผุสี ธีโร ปพาฬฺหํ มารณนฺติกํ.

ภุตฺตสฺส จ สูกรมทฺทเวน
พฺยาธิ ปพาฬฺโห อุทปาทิ สตฺถุโน
วิเรจมาโน ภควา อโวจ
คจฺฉามหํ กุสินารํ นครนฺติ.

---

[๑] สี. อญฺญตฺร ตถาคเตนาติ [๒] ฉ.,เท. ปพาฬฺหา

ปานียหรณํ

อถ โข ภควา มคฺคา โอกฺกมฺม เยนญฺญตรํ รุกฺขมูลํ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ “อิงฺฆ เม ตฺวํ อานนฺท จตุคฺคุณํ สงฺฆาฏึ ปญฺญาเปหิ, กิลนฺโตสฺมิ อานนฺท, นิสีทิสฺสามีติ. “เอวं ภนฺเตติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา จตุคฺคุณํ สงฺฆาฏึ ปญฺญาเปสิ. นิสีทิ ภควา ปญฺญตฺเต อาสเน. นิสชฺช โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ “อิงฺฆ เม ตฺวํ อานนฺท, ปานียํ อาหร, ปิปาสิโตสฺมิ อานนฺท, ปิวิสฺสามีติ.

เอวं วุตฺเต, อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ “อิทานิ ภนฺเต ปญฺจมตฺตานิ สกฏสตานิ อติกฺกนฺตานิ, ตํ จกฺกจฺฉินฺนํ อุทกํ ปริตฺตํ ลุฬิตํ อาวิลํ สนฺทติ, อยं ภนฺเต กุกุฏฺฐา[๑] นที อวิทูเร อจฺโฉทกา สาโตทกา สีโตทกา เสโตทกา สุปติตฺถา รมณียา, เอตฺถ ภควา ปานียญฺจ ปิวิสฺสติ คตฺตานิ จ สีตีกริสฺสตีติ.[๒]

ทุติยมฺปิ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ “อิงฺฆ เม ตฺวํ อานนฺท, ปานียं อาหร, ปิปาสิโตสฺมิ อานนฺท, ปิวิสฺสามีติ.

ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควนฺตํ เอตทโวจ “อิทานิ ภนฺเต ปญฺจมตฺตานิ สกฏสตานิ อติกฺกนฺตานิ, ตํ จกฺกจฺฉินฺนํ อุทกํ ปริตฺตํ ลุฬิตํ อาวิลํ สนฺทติ, อยं ภนฺเต กุกุฏฺฐา นที อวิทูเร อจฺโฉทกา สาโตทกา สีโตทกา เสโตทกา สุปติตฺถา รมณียา, เอตฺถ ภควา ปานียญฺจ ปิวิสฺสติ คตฺตานิ จ สีตีกริสฺสตีติ.

ตติยมฺปิ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ “อิงฺฆ เม ตฺวํ อานนฺท, ปานียं อาหร, ปิปาสิโตสฺมิ อานนฺท, ปิวิสฺสามีติ.

---

[๑] สี. กกุตฺถา ฉ. กุกุฏฺจา, อิ. กุกฏฺจานที [๒] สี. สีตึ กริสฺสตีติ สฺยา.,อิ. สีตํ กริสฺสตีติ

“เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา อานนฺโท ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา ปตฺตํ คเหตฺวา, เยน สา นที, เตนุปสงฺกมิ. อถ โข นที จกฺกจฺฉินฺนา ปริตฺตา ลุฬิตา อาวิลา สนฺทมานา อายสฺมนฺเต อานนฺเท อุปสงฺกมนฺเต อจฺฉา วิปฺปสนฺนา อนาวิลา สนฺทติ.

อถ โข อายสฺมโต อานนฺทสฺส เอตทโหสิ “อจฺฉริยํ วต โภ, อพฺภุตํ วต โภ, ตถาคตสฺส มหิทฺธิกตา มหานุภาวกตา, อยญฺหิ สา นที จกฺกจฺฉินฺนา ปริตฺตา ลุฬิตา อาวิลา สนฺทมานา มยิ อุปสงฺกมนฺเต อจฺฉา วิปฺปสนฺนา อนาวิลา สนฺทตีติ, ปตฺเตน ปานียํ อาทาย, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ “อจฺฉริยํ ภนฺเต, อพฺภุตํ ภนฺเต, ตถาคตสฺส มหิทฺธิกตา มหานุภาวกตา, อยญฺหิ ภนฺเต สา นที จกฺกจฺฉินฺนา ปริตฺตา ลุฬิตา อาวิลา สนฺทมานา มยิ อุปสงฺกมนฺเต อจฺฉา วิปฺปสนฺนา อนาวิลา สนฺทติ, ปิวตุ ภควา ปานียํ, ปิวตุ สุคโต ปานียนฺติ.

อถ โข ภควา ปานียํ อปายิ.[๑] อถ โข ภควา มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ, เยน กุกุฏฺา นที, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา กุกุฏฺํ นทึ อชฺโฌคาเหตฺวา นหาตฺวา จ ปิวิตฺวา จ ปจฺจุตฺตริตฺวา, เยน อมฺพวนํ, เตนุปสงฺกมิ: อุปสงฺกมิตฺวา อายสฺมนฺตํ จุนฺทกํ อามนฺเตสิ “อิงฺฆ เม ตฺวํ จุนฺทก จตุคฺคุณํ สงฺฆาฏึ ปญฺญาเปหิ, กิลนฺโตสฺมิ จุนฺทก, นิปชฺชิสฺสามีติ. “เอวํ ภนฺเตติ โข อายสฺมา จุนฺทโก ภควโต ปฏิสฺสุตฺวา จตุคฺคุณํ สงฺฆาฏึ ปญฺญาเปสิ. อถ โข ภควา ทกฺขิเณน ปสฺเสน สีหเสยฺยํ กปฺเปสิ ปาเท ปาทํ อจฺจาธาย สโต สมฺปชาโน อุฏฺานสญฺญํ มนสิกริตฺวา, อายสฺมา ปน จุนฺทโก ตตฺเถว ภควโต ปุรโต นิสีทิ.

---

[๑] สี.,สฺยา. อปาสิ

คนฺตฺวาน พุทฺโธ นทิกํ กุกุฏฺโ
อจฺโฉทกํ สาโตทกา[๑] วิปฺปสนฺนํ
โอคาหิ สตฺถา สุกิลนฺตรูโป
ตถาคโต อปฺปฏิโมธ โลเก.

นฺหาตฺวา จ ปิวิตฺวา จุทตาริ สตฺถา
ปุรกฺขโต ภิกฺขุคณสฺส มชฺเฌ
สตฺถา ปวตฺตา ภควา อิธ ธมฺเม
อุปาคมิ อมฺพวนํ มเหสิ,

อามนฺตยิ จุนฺทกํ นาม ภิกฺขุ
จตุคฺคุณํ สนฺถร[๒] เม นิปชฺช.
โส โจทิโต ภาวิตตฺเตน จุนฺโท
จตุคฺคุณํ สนฺถริ[๓] ขิปฺปเมว.
นิปชฺชิ สตฺถา สุกิลนฺตรูโป.
จุนฺโทปิ ตตฺถ ปมุเข นิสีทีติ.

อถ โข ภควา อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ "สิยา โข ปนานนฺท จุนฺทสฺส กมฺมารปุตฺตสฺส โกจิ วิปฺปฏิสารํ อุปฺปาเทยฺย, ตสฺส เต อาวุโส จุนฺท อลาภา, ตสฺส เต [๔] ทุลฺลทฺธํ, ยสฺส เต ตถาคโต ปจฺฉิมํ ปิณฺฑปาตํ ปริภุญฺชิตฺวา ปรินิพฺพุโตติ. จุนฺทสฺส อานนฺท กมฺมารปุตฺตสฺส [๕] วิปฺปฏิสาโร ปฏิวิโนเทตพฺโพ

"ตสฺส เต อาวุโส จุนฺท ลาภา, ตสฺส เต สุลทฺธํ, ยสฺส เต ตถาคโต ปจฺฉิมํ ปิณฺฑปาตํ ปริภุญฺชิตฺวา ปรินิพฺพุโต. สมฺมุขา

---

[๑] ฉ. สาตฺทกา
[๒] สี.,อิ. ปตฺถร
[๓] สี.,อิ. ปตฺถริ
[๔] อิ. อาวุโส
[๕] ฉ.,เท. เอวํ

เม ตํ อาวุโส จุนฺท ภควโต สุตํ, สมฺมุขา ปฏิคฺคหิตํ:- 'เทฺวเม ปิณฺฑปาตา สมสมปฺผลา[๑] สมสมวิปากา[๑] อติวิย อญฺเญหิ ปิณฺฑปาเตหิ มหปฺผลตรา จ มหานิสํสตรา จ. กตเม เทฺว. ยญฺจ ปิณฺฑปาตํ ปริภุญฺชิตฺวา ตถาคโต อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุชฺฌติ, ยญฺจ ปิณฺฑปาตํ ปริภุญฺชิตฺวา อนุปาทิเสสาย นิพฺพานธาตุยา ปรินิพฺพายติ, อิเม เทฺว ปิณฺฑปาตา สมสมปฺผลา สมสมวิปากา อติวิย อญฺเญหิ ปิณฺฑปาเตหิ มหปฺผลตรา จ มหานิสํสตรา จ;

อายุสංวตฺตนิกํ อายสฺมตา จุนฺเทน กมฺมารปุตฺเตน กมฺมํ อุปจิตํ, วณฺณสංวตฺตนิกํ อายสฺมตา จุนฺเทน กมฺมารปุตฺเตน กมฺมํ อุปจิตํ, สุขสංวตฺตนิกํ อายสฺมตา จุนฺเทน กมฺมารปุตฺเตน กมฺมํ อุปจิตํ, สคฺคสංวตฺตนิกํ อายสฺมตา จุนฺเทน กมฺมารปุตฺเตน กมฺมํ อุปจิตํ, ยสสංวตฺตนิกํ อายสฺมตา จุนฺเทน กมฺมารปุตฺเตน กมฺมํ อุปจิตํ, อธิปเตยฺยสංวตฺตนิกํ อายสฺมตา จุนฺเทน กมฺมารปุตฺเตน กมฺมํ อุปจิตนฺติ. จุนฺทสฺส อานนฺท กมฺมารปุตฺตสฺส เอวं วิปฺปฏิสาโร ปฏิวิโนเทตพฺโพติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายं เวลายं อิมं อุทานํ อุทาเนสิ

"ททโต ปุญฺญํ ปวฑฺฒติ สญฺญมโต[๒] เวรं น จียติ
กุสโล จ ชหาติ ปาปกं ราคโทสโมหกฺขยา ปรินิพฺพุโตติ.."[๓]

ปญฺจมं.

[๑-๑] อิ. สมาสมปฺผลา สมาสมวิปากา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สยมโต
[๓] ฉ.,เท. สนิพฺพุโต

๖. ปาฏลิคามิยสุตฺตํ

[๗๖] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา มคเธสุ จาริกญฺจรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ, เยน ปาฏลิคาโม, ตทวสริ. อสฺโสสุ โข ปาฏลิคามิยา อุปาสกา "ภควา กิร มคเธสุ จาริกญฺจรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ ปาฏลิคามํ อนุปฺปตฺโตติ. อถ โข ปาฏลิคามิยา อุปาสกา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. เอกมนฺตํ นิสินฺนา โข ปาฏลิคามิยา อุปาสกา ภควนฺตํ เอตทโวจุ "อธิวาเสตุ โน ภนฺเต ภควา อาวสถาคารนฺติ. อธิวาเสติ ภควา ตุณฺหีภาเวน.

อถ โข ปาฏลิคามิยา อุปาสกา ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา, เยน อาวสถาคารํ, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา สพฺพสนฺถรึ อาวสถาคารํ สนฺถริตฺวา อาสนานิ ปญฺญาเปตฺวา อุทกมณิกํ ปติฏฺฐาเปตฺวา เตลปฺปทีปึ อาโรเปตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุ; เอกมนฺตํ ฐิตา โข ปาฏลิคามิยา อุปาสกา ภควนฺตํ เอตทโวจุ "สพฺพสนฺถรึ สนฺถตํ[๑] ภนฺเต อาวสถาคารํ, อาสนานิ ปญฺญตฺตานิ, อุทกมณิกํ ปติฏฺฐาปิตํ เตลปฺปทีโป อาโรปิโต. ยสฺสทานิ ภนฺเต[๒] ภควา กาลํ มญฺญตีติ.

อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ[๓] นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆน, เยน อาวสถาคารํ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปาเท ปกฺขาเลตฺวา อาวสถาคารํ ปวิสิตฺวา มชฺฌิมํ ถมฺภํ นิสฺสาย

---

[๑] ฉ.,เท. สพฺพสนฺถริสนฺถตํ [๒] อิ. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ.

ปุรตฺถาภิมุโข นิสีทิ; ภิกฺขุสงฺโฆปิ โข ปาเท ปกฺขาเลตฺวา อาวสถาคารํ ปวิสิตฺวา ปจฺฉิมํ ภิตฺตึ นิสฺสาย ปุรตฺถาภิมุโข นิสีทิ ภควนฺตเยว ปุรกฺขตฺวา.[๑] ปาฏลิคามิยาปิ โข อุปาสกา ปาเท ปกฺขาเลตฺวา อาวสถาคารํ ปวิสิตฺวา ปุรตฺถิมํ ภิตฺตึ นิสฺสาย ปจฺฉิมาภิมุขา นิสีทึสุ ภควนฺตเยว ปุรกฺขิตฺวา.

อถ โข ภควา ปาฏลิคามิเย อุปาสเก อามนฺเตสิ

"ปญฺจิเม คหปตโย อาทีนวา ทุสฺสีลสฺส สีลวิปฺปตฺติยา. กตเม ปญฺจ.

อิธ คหปตโย ทุสฺสีโล สีลวิปฺปนฺโน ปมาทาธิกรณํ มหตึ โภคชานึ นิคจฺฉติ, อยํ ปฐโม อาทีนโว ทุสฺสีลสฺส สีลวิปฺปตฺติยา.

ปุน จ ปรํ คหปตโย ทุสฺสีลสฺส สีลวิปฺปนฺนสฺส ปาปโก กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคจฺฉติ,[๒] อยํ ทุติโย อาทีนโว ทุสฺสีลสฺส สีลวิปฺปตฺติยา.

ปุน จ ปรํ คหปตโย ทุสฺสีโล สีลวิปฺปนฺโน ยญฺญเทว[๓] ปริสํ อุปสงฺกมติ. ยทิ ขตฺติยปริสํ ยทิ พฺราหฺมณปริสํ ยทิ คหปติปริสํ ยทิ สมณปริสํ, อวิสารโท อุปสงฺกมติ มงฺกุภูโต, อยํ ตติโย อาทีนโว ทุสฺสีลสฺส สีลวิปฺปตฺติยา.

ปุน จ ปรํ คหปตโย ทุสฺสีโล สีลวิปฺปนฺโน สมฺมูฬฺโห กาลํ กโรติ, อยํ จตุตฺโถ อาทีนโว ทุสฺสีลสฺส สีลวิปฺปตฺติยา.

ปุน จ ปรํ คหปตโย ทุสฺสีโล สีลวิปฺปนฺโน กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาตโต นิรยํ อุปปชฺชติ, อยํ

---

[๑] อิ. ปุรกฺขิตฺวา
[๒] สฺยา.,อิ. อพฺภุคฺคโต
[๓] ฉ.,เท. ยเทว

ปญฺจโม อาทีนโว ทุสฺสีลสฺส สีลวิปฺปตฺติยา. อิเม โข คหปตโย ปญฺจ อาทีนวา ทุสฺสีลสฺส สีลวิปฺปตฺติยา.

ปญฺจิเม คหปตโย อานิสංสา สีลวโต สีลสมฺปทาย. กตเม ปญฺจ.

อิธ คหปตโย สีลวา สีลสมฺปนฺโน อปฺปมาทาธิกรณං มหนฺตං โภคกฺขนฺธං อธิคจฺฉติ, อยං ปඨโม อานිสංโส สีลวโต สีลสมฺปทาย.

ปුන จ ปරං คหปตโย สีลวโต สีลสมฺปนฺนสฺส กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภුคฺคจฺฉติ, อยං ทුතිโย อානිසංසෝ සීලවතෝ සීලසම්පදාය.

ปුන จ ปරං คහපතයෝ සීලවා සීලසම්පන්නෝ යඤ්ඤදේව පරිසං උපසංකමති යදි ඛත්තියපරිසං යදි බ්‍රාහ්මණපරිසං යදි ගහපතිපරිසං යදි සමණපරිසං, විසාරදෝ උපසංකමති අමංකුභූතෝ, අයං තතියෝ ආනිසංසෝ සීලවතෝ සීලසම්පදාය.

ปුන จ ปරං คහපතයෝ සීලවා සීලසම්පන්නෝ අසම්මූළ්හෝ කාලං කරෝති, අයං චතුත්ථෝ ආනිසංසෝ සීලවතෝ සීලසම්පදාය.

ปුන จ ปරං คහපතයෝ සීලවා සීලසම්පන්නෝ කායස්ස භේදා පරම්මරණා සුගතිං සග්ගං ලොකං උපපජ්ජති, අයං පඤ්චමෝ ආනිසංසෝ සීලවතෝ සීලසම්පදාය. อිමේ โข คහපතයෝ පඤ්ච ආනිසංසා සීලවතෝ සීලසම්පදායාති.

อถ โข ภควා ปාටලිคามิเย อุปාසเก พหූเทว รත්ตී ธම්มියා กථාย สන්දස්සේත්වා สමාදපේත්වා สමුත්තේජේත්වා สම්පහංසේත්වා อุය්යොජේසි “อභික්කන්තා โข คහපතයෝ රත්ති, යස්සදානි කාලං มญ්ญถාติ. อถ โข ปාටලිคามියා อุปාසกා ภควතෝ භාසිතං อภිනන්දිත්වා อනුමෝදිත්වා อුට්ඨායාසනා ภควන්තං อභිවාදෙත්වා

ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกมึสุ. อถ โข ภควา อจิรปกฺกนฺเตสุ ปาฏลิคามิเยสุ อุปาสเกสุ สุญฺญาคารํ ปาวิสิ.

เตน โข ปน สมเยน สุนีธวสฺสการาฺ มคธมหามตฺตา ปาฏลิคาเม นครํ มาเปนฺติ วชฺชีนํ ปฏิพาหาย. เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา เทวตาโย สหสฺเสว[๒] ปาฏลิคาเม วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติ ยสฺมึ ปเทเส มเหสกฺขา เทวตา วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติ, มเหสกฺขานํ ตตฺถ รญฺญํ ราชมหามตฺตานํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสนานิ มาเปตุํ. ยสฺมึ ปเทเส มชฺฌิมา เทวตา วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติ, มชฺฌิมานํ ตตฺถ รญฺญํ ราชมหามตฺตานํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสนานิ มาเปตุํ. ยสฺมึ ปเทเส นีจา เทวตา วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติ, นีจานํ ตตฺถ รญฺญํ ราชมหามตฺตานํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสนานิ มาเปตุํ.

อทฺทสา โข ภควา ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน ตา เทวตาโย สหสฺเสว ปาฏลิคาเม วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติโย, ยสฺมึ ปเทเส มเหสกฺขา เทวตา วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติ, มเหสกฺขานํ ตตฺถ รญฺญํ ราชมหามตฺตานํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสนานิ มาเปตุํ. ยสฺมึ ปเทเส มชฺฌิมา เทวตา วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติ, มชฺฌิมานํ ตตฺถ รญฺญํ ราชมหามตฺตานํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสนานิ มาเปตุํ. ยสฺมึ ปเทเส นีจา เทวตา วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติ, นีจานํ ตตฺถ รญฺญํ ราชมหามตฺตานํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสนานิ มาเปตุํ. อถ โข ภควา ตสฺสา รตฺติยา ปจฺจูสสมเย ปจฺจุฏฺฐาย อายสฺมนฺตํ อานนฺทํ อามนฺเตสิ

"โก นุ โข[๓] อานนฺท ปาฏลิคาเม นครํ มาเปตีติ.[๔] "สุนีธวสฺสการา ภนฺเต มคธมหามตฺตา ปาฏลิคาเม นครํ มาเปนฺติ

---

[๑] ฉ.,เท. สุนิธวสฺสการา
[๒] ฉ.,เท. สหสฺสสหสฺเสว อิ. สหสฺสสฺเสว
[๓] ฉ.,เท. เก นุ โข
[๔] ฉ.,เท. มาเปนฺติ

วชฺชีนํ ปฏิพาหายาติ. “เสยฺยถาปิ อานนฺท เทเวหิ ตาวตึเสหิ สทฺธึ มนฺเตตฺวา, เอวเมว โข อานนฺท สุนีธวสฺสการา มคธมหามตฺตา ปาฏลิคาเม นครํ มาเปนฺติ วชฺชีนํ ปฏิพาหาย. อิธาหํ อานนฺท อทฺทสํ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สมฺพหุลา เทวตาโย สหสฺเสว ปาฏลิคาเม วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติโย. ยสฺมึ ปเทเส มเหสกฺขา เทวตา วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติ, มเหสกฺขานํ ตตฺถ รญฺญํ ราชมหามตฺตานํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสนานิ มาเปตุํ. ยสฺมึ ปเทเส มชฺฌิมา เทวตา วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติ, มชฺฌิมานํ ตตฺถ รญฺญํ ราชมหามตฺตานํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสนานิ มาเปตุํ. ยสฺมึ ปเทเส นีจา เทวตา วตฺถูนิ ปริคฺคณฺหนฺติ, นีจานํ ตตฺถ รญฺญํ ราชมหามตฺตานํ จิตฺตานิ นมนฺติ นิเวสนานิ มาเปตุํ. ยาวตา อานนฺท อริยํ อายตนํ ยาวตา วณิปฺปโถ, อิทं อคฺคนครं ภวิสฺสติ ปาฏลิปุตฺตํ[๑] ปุฏเภทนนฺ.[๑] ปาฏลิปุตฺตสฺส โข อานนฺท ตโย อนฺตรายา ภวิสฺสนฺติ อคฺคิโต วา อุทกโต วา มิถุเภทโต วาติ.

อถ โข สุนีธวสฺสการา มคธมหามตฺตา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทึสุ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ[๒] วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐํสุ; เอกมนฺตํ จิตา โข สุนีธวสฺสการา มคธมหามตฺตา ภควนฺตํ เอตทโวจุํ “อธิวาเสตุ โน ภวํ โคตโม อชฺชตฺตนาย ภตฺตํ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ. อธิวาเสสิ ภควา ตุณฺหีภาเวน.

อถ โข สุนีธวสฺสการา มคธมหามตฺตา ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา, เยน สโก อาวสโถ, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา สเก

---

[๑] อิ. ปุฏเภทนนฺ ปาฏลิปุตฺตสฺส [๒] ฉ.,เท. สารณียํ

อาวสเถ ปณีตํ ขาทนียํ โภชนียํ ปฏิยาทาเปตฺวา ภควโต กาลํ อาโรเจสุ "กาโล โภ โคตม นิฏฺฐิตํ ภตฺตนฺติ.

อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆน, เยน สุนีธวสฺสการานํ มคธมหามตฺตานํ อาวสโถ, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ. อถ โข สุนีธวสฺสการา มคธมหามตฺตา พุทฺธปฺปมุขํ ภิกฺขุสงฺฆํ ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปสุ๑ สมฺปวาเรสุ.

อถ โข สุนีธวสฺสการา มคธมหามตฺตา ภควนฺตํ ภุตฺตาวึ โอนีตปตฺตปาณึ อญฺญตรํ นีจํ อาสนํ คเหตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ, เอกมนฺตํ นิสินฺเน โข สุนีธวสฺสกาเร มคธมหามตฺเต ภควา อิมาหิ คาถาหิ อนุโมทิ

"ยสฺมึ ปเทเส กปฺเปติ วาสํ ปณฺฑิตชาติโย
สีลวนฺเตตฺถ โภเชตฺวา สญฺญเต พฺรหฺมจาริโน.๒
ยา ตตฺถ เทวตา อาสุ ตาสํ ทกฺขิณมาทิเส
ตา ปูชิตา ปูชยนฺติ มานิตา มานยนฺติ นं.
ตโต นं อนุกมฺปนฺติ มาตา ปุตฺตंว โอรสं
เทวตานุกมฺปิโต โปโส สทา ภทฺรานิ ปสฺสตีติ.

อถ โข ภควา สุนีธวสฺสการานํ มคธมหามตฺตานํ อิมาหิ คาถาหิ อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ.

เตน โข ปน สมเยน สุนีธวสฺสการา มคธมหามตฺตา ภควนฺตं ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพนฺธา๓ โหนฺติ "เยนชฺช สมโณ

---

๑ สฺยา.,อิ. สนฺตปฺเปตฺวา ๒ ฉ.,เท. พฺรหฺมจาริโย อิ. พฺรหฺมจริเย
๓ อิ. อนุพทฺธา

โคตโม ทฺวาเรน นิกฺขมิสฺสติ, ตํ โคตมทฺวารํ นาม ภวิสฺสติ, เยน ติตฺเถน คงฺคํ นที ตริสฺสติ, ตํ โคตมติตฺถํ นาม ภวิสฺสตีติ.

อถ โข ภควา เยน ทฺวาเรน นิกฺขมิ, ตํ โคตมทฺวารํ นาม อโหสิ. อถ โข ภควา, เยน คงฺคา นที, เตนุปสงฺกมิ. เตน โข ปน สมเยน คงฺคา นที ปูรา โหติ สมติตฺติกา กากเปยฺยา, อปฺเปกจฺเจ มนุสฺสา นาวํ ปริเยสนฺติ, อปฺเปกจฺเจ อุฬุมฺปํ ปริเยสนฺติ, อปฺเปกจฺเจ กุลลํ พนฺธนฺติ อปารา ปารํ คนฺตุกามา. อถ โข ภควา เสยฺยถาปิ นาม พลวา ปุริโส สมฺมิญฺชิตํ[๑] วา พาหํ ปสาเรยฺย, ปสาริตํ วา พาหํ สมฺมิญฺเชยฺย,[๒] เอวเมวํ คงฺคาย นทิยา โอริมตีรา[๓] อนฺตรหิโต ปาริมตีเร ปจฺจุฏฺฐาสิ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆน.

อทฺทสา โข ภควา เต มนุสฺเส อปฺเปกจฺเจ นาวํ ปริเยสนฺเต อปฺเปกจฺเจ อุฬุมฺปํ ปริเยสนฺเต อปฺเปกจฺเจ กุลลํ พนฺธนฺเต อปารา ปารํ คนฺตุกาเม.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

“เย ตรนฺติ อณฺณวํ สรํ
เสตุํ กตฺวาน วิสชฺช ปลฺลลานิ
กุลลญฺหิ ชโน ปพนฺธติ[๔]
ติณฺณา เมธาวิโน ชนาติ. ฉฏฺฐํ.

---

[๑] ฉ.,เท. สมิญฺชิตํ
[๒] ฉ.,เท. สมิญฺเชยฺย
[๓] ฉ.,เท. โอริมตีเร
[๔] สฺยา. พนฺธติ

๗. ทุวิธาปถสุตฺตํ

[๗๗] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ อทฺธานมคฺคปฏิปนฺโน โหติ อายสฺมตา นาคสมาเลน ปจฺฉาสมเณน. อทฺทสา โข อายสฺมา นาคสมาโล อนฺตรามคฺเค ทุวิธาปถํ,[๑] ทิสฺวาน ภควนฺตํ เอตทโวจ "อยํ ภนฺเต ภควา ปนฺโถ, อิมินา คจฺฉามาติ. เอวํ วุตฺเต, ภควา อายสฺมนฺตํ นาคสมาลํ เอตทโวจ "อยํ นาคสมาล ปนฺโถ, อิมินา คจฺฉามาติ.

ทุติยมฺปิ โข อายสฺมา นาคสมาโล ภควนฺตํ เอตทโวจ "อยํ ภนฺเต ภควา ปนฺโถ, อิมินา คจฺฉามาติ. ทุติยมฺปิ โข ภควา อายสฺมนฺตํ นาคสมาลํ เอตทโวจ "อยํ นาคสมาล ปนฺโถ, อิมินา คจฺฉามาติ.

ตติยมฺปิ โข อายสฺมา นาคสมาโล ภควนฺตํ เอตทโวจ "อยํ ภนฺเต ภควา ปนฺโถ, อิมินา คจฺฉามาติ. ตติยมฺปิ โข ภควา อายสฺมนฺตํ นาคสมาลํ เอตทโวจ "อยํ นาคสมาล ปนฺโถ, อิมินา คจฺฉามาติ. อถ โข อายสฺมา นาคสมาโล ภควโต ปตฺตจีวรํ ตตฺเถว ฉมายํ นิกฺขิปิตฺวา ปกฺกามิ "อิทำ[๒] ภนฺเต ภควา ปตฺตจีวรนฺติ.

อถ โข อายสฺมโต นาคสมาลสฺส เตน ปนฺเถน คจฺฉนฺตสฺส อนฺตรามคฺเค โจรา นิกฺขมิตฺวา หตฺเถหิ วา[๓] ปาเทหิ วา[๓] อาโกเฏสุ, ปตฺตญฺจ ภินฺทึสุ, สงฺฆาฏิญฺจ วิปฺผาเลสุ. อถ โข อายสฺมา นาคสมาโล ภินฺเนน ปตฺเตน วิปฺผาลิตาย สงฺฆาฏิยา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ;

---

[๑] สี. เทฺวธาปถํ [๒] อิ. อิธ
[๓] ฉ.,เท. จ

เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา นาคสมาโล เอตทโวจ “อิธ มยฺหํ ภนฺเต เตน ปนฺเถน คจฺฉนฺตสฺส อนฺตรามคฺเค โจรา นิกฺขมิตฺวา หตฺเถหิ จ ปาเทหิ จ อาโกเฏสุ, ปตฺตญฺจ ภินฺทึสุ, สมฺมาฏิญฺจ วิปฺผาเลสุนฺติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

“สทฺธึ จรเมกโต วสํ มิสฺโส อญฺญชเนน เวทคู
วิทิตฺวา ปชหาติ ปาปกํ โกญฺโจ ขีรปโกว นินฺนคนฺติ. สตฺตมํ.

๘. วิสาขาสุตฺตํ

[๗๘] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ ปุพฺพาราเม มิคารมาตุ ปาสาเท. เตน โข ปน สมเยน วิสาขาย มิคารมาตุยา นตฺตา กาลกตา โหติ ปิยา มนาปา. อถ โข วิสาขา มิคารมาตา อลฺลวตฺถา อลฺลเกสา ทิวาทิวสฺส, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺนํ โข วิสาขํ มิคารมาตรं ภควา เอตทโวจ

“หนฺท กุโต นุ ตฺวํ วิสาเข อาคจฺฉสิ อลฺลวตฺถา อลฺลเกสา อิฏฺฐูปสงฺกนฺตา[๑] ทิวาทิวสฺสาติ. “นตฺตา เม ภนฺเต ปิยา มนาปา กาลกตา, เตนาหํ อลฺลวตฺถา อลฺลเกสา อิฏฺฐูปสงฺกนฺตา ทิวาทิวสฺสาติ. “อิจฺเฉยฺยาสิ ตฺวं วิสาเข ยาวติกา สาวตฺถิยา มนุสฺสา, ตาวติเก ปุตฺเต จ นตฺตาโร จาติ. “อิจฺเฉยฺยาหํ ภนฺเต[๒] ภควา ยาวติกา สาวตฺถิยา มนุสฺสา, ตาวติเก ปุตฺเต จ นตฺตาโร จาติ.

---

[๑] อิ. อิฏฺฐูปสงฺกนฺตา [๒] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

"กีวพหุกา ปน วิสาเข สาวตฺถิยา มนุสฺสา เทวสิกํ กาลํ กโรนฺตีติ. "ทสปิ ภนฺเต สาวตฺถิยา มนุสฺสา เทวสิกํ กาลํ กโรนฺติ, นวปิ ภนฺเต สาวตฺถิยา มนุสฺสา เทวสิกํ กาลํ กโรนฺติ, อฏฺฐปิ ภนฺเต สาวตฺถิยา มนุสฺสา เทวสิกํ กาลํ กโรนฺติ, สตฺตปิ ภนฺเต สาวตฺถิยา มนุสฺสา เทวสิกํ กาลํ กโรนฺติ, ฉปิ ภนฺเต สาวตฺถิยา มนุสฺสา เทวสิกํ กาลํ กโรนฺติ, ปญฺจปิ ภนฺเต สาวตฺถิยา มนุสฺสา เทวสิกํ กาลํ กโรนฺติ, จตฺตาโรปิ ภนฺเต สาวตฺถิยา มนุสฺสา เทวสิกํ กาลํ กโรนฺติ, ตโยปิ ภนฺเต สาวตฺถิยา มนุสฺสา เทวสิกํ กาลํ กโรนฺติ, เทฺวปิ ภนฺเต สาวตฺถิยา มนุสฺสา เทวสิกํ กาลํ กโรนฺติ, เอโกปิ ภนฺเต สาวตฺถิยา มนุสฺโส เทวสิกํ กาลํ กโรติ, อวิวิตฺตา[๑] ภนฺเต สาวตฺถิ[๒] มนุสฺเสหิ กาลํ กโรนฺเตหีติ.

ตํ กึ มญฺญสิ วิสาเข, อปิ นุ ตฺวํ กทาจิ กรหจิ อนลฺลวตฺถา วา ภเวยฺยาสิ อนลฺลเกสา วาติ. "โน เหตํ ภนฺเต, อลํ เม ภนฺเต ตาว พหุเกหิ ปุตฺเตหิ จ นตฺตาเรหิ จาติ.

"เยสํ โข วิสาเข สตํ ปิยานิ, สตํ เตสํ ทุกฺขานิ; เยสํ นวุติ ปิยานิ, นวุติ เตสํ ทุกฺขานิ; เยสํ อสีติ ปิยานิ, อสีติ เตสํ ทุกฺขานิ; เยสํ สตฺตติ ปิยานิ, สตฺตติ เตสํ ทุกฺขานิ; เยสํ สฏฺฐี ปิยานิ, สฏฺฐี เตสํ ทุกฺขานิ; เยสํ ปญฺญาสํ ปิยานิ, ปญฺญาสํ เตสํ ทุกฺขานิ; เยสํ จตฺตาฬีสํ ปิยานิ, จตฺตาฬีสํ เตสํ ทุกฺขานิ; เยสํ ตึสํ ปิยานิ, ตึสํ เตสํ ทุกฺขานิ; เยสํ วีสํ ปิยานิ, วีสํ เตสํ ทุกฺขานิ; เยสํ ทส ปิยานิ, ทส เตสํ ทุกฺขานิ; เยสํ นว ปิยานิ, นว เตสํ ทุกฺขานิ; เยสํ อฏฺฐ ปิยานิ, อฏฺฐ เตสํ ทุกฺขานิ; เยสํ

---

[๑] อิ. อวิวิตฺตาปิ [๒] สฺยา.,อิ. สาวตฺถิยา

สตฺต ปิยานิ, สตฺต เตสํ ทุกฺขานิ; เยสํ ฉ ปิยานิ, ฉ เตสํ ทุกฺขานิ; เยสํ ปญฺจ ปิยานิ, ปญฺจ เตสํ ทุกฺขานิ; เยสํ จตฺตาริ ปิยานิ, จตฺตาริ เตสํ ทุกฺขานิ; เยสํ ตีณิ ปิยานิ, ตีณิ เตสํ ทุกฺขานิ; เยสํ เทฺว ปิยานิ, เทฺว เตสํ ทุกฺขานิ; เยสํ เอกํ ปิยํ, เอกํ เตสํ ทุกฺขํ; เยสํ นตฺถิ ปิยํ, นตฺถิ เตสํ ทุกฺขํ; "อโสกา เต วิรชา อนุปายาสาติ วทามีติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"เย เกจิ โสกา ปริเทวิตา วา
ทุกฺขา จ โลกสฺมึ อเนกรูปา
ปิยํ ปฏิจฺจ ภวนฺติ เอเต
ปิเย อสนฺเต น ภวนฺติ เอเต.
ตสฺมา หิ เต สุขิโน วีตโสกา
เยสํ ปิยํ นตฺถิ กุหิญฺจิ โลเก
ตสฺมา อโสกํ วิรชํ ปตฺถยาโน
ปิยํ น กยิราถ กุหิญฺจิ โลเกติ. อฏฺฐมํ.

๙. ปฐมทพฺพสุตฺตํ

[๗๙] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป. อถ โข อายสฺมา ทพฺโพ มลฺลปุตฺโต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา ทพฺโพ มลฺลปุตฺโต ภควนฺตํ เอตทโวจ "ปรินิพฺพานกาโล เมทานิ สุคตาติ. "ยสฺสทานิ ตฺวํ ทพฺพ กาลํ มญฺญสีติ.

อถ โข อายสฺมา ทพฺโพ มลฺลปุตฺโต อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา เวหาสํ อพฺภุคฺคนฺตฺวา อากาเส อนฺตลิกฺเข ปลฺลงฺเกน นิสีทิ เตโชธาตุํ สมาปชฺชิตฺวา วุฏฺฐหิตฺวา ปรินิพฺพายิ.

อถ โข อายสฺมโต ทพฺพสฺส มลฺลปุตฺตสฺส เวหาสํ อพฺภุคฺคนฺตฺวา อากาเส อนฺตลิกฺเข ปลฺลงฺเกน นิสีทิตฺวา เตโชธาตุํ สมาปชฺชิตฺวา วุฏฺฐหิตฺวา ปรินิพฺพุตสฺส สรีรสฺส ฌายมานสฺส ฑยฺหมานสฺส เนว ฉาริกา ปญฺญายติ น มสิ. เสยฺยถาปิ นาม สปฺปิสฺส วา เตลสฺส วา ฌายมานสฺส ฑยฺหมานสฺส เนว ฉาริกา ปญฺญายติ น มสิ, เอวเมว อายสฺมโต ทพฺพสฺส มลฺลปุตฺตสฺส เวหาสํ อพฺภุคฺคนฺตฺวา อากาเส อนฺตลิกฺเข ปลฺลงฺเกน นิสีทิตฺวา เตโชธาตุํ สมาปชฺชิตฺวา วุฏฺฐหิตฺวา ปรินิพฺพุตสฺส สรีรสฺส ฌายมานสฺส ฑยฺหมานสฺส เนว ฉาริกา ปญฺญายิตฺถ น มสีติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

"อเภทิ กาโย นิโรธิ สญฺญา เวทนา สีติภวึสุ[๑] สพฺพา
วูปสมึสุ สงฺขารา วิญฺญาณํ อตฺถมาคมาติ. นวมํ.

๑๐. ทุติยทพฺพสุตฺตํ

[๘๐] เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ภิกฺขโวติ. "ภทนฺเตติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

---

[๑] สฺยา.,อิ. ปีติทหึสุ

“ทพฺพสฺส ภิกฺขเว มลฺลปุตฺตสฺส เวหาสํ อพฺภุคฺคนฺตฺวา อากาเส อนฺตลิกฺเข ปลฺลงฺเกน นิสีทิตฺวา เตโชธาตุ๋ สมาปชฺชิตฺวา วุฏฺฐหิตฺวา ปรินิพฺพุตสฺส สรีรสฺส ฌายมานสฺส ฑยฺหมานสฺส เนว ฉาริกา ปญฺญายิตฺถ น มสิ. เสยฺยถาปิ นาม สปฺปิสฺส วา ฌายมานสฺส ฑยฺหมานสฺส เนว ฉาริกา ปญฺญายติ น มสิ, เอวเมว ภิกฺขเว ทพฺพสฺส มลฺลปุตฺตสฺส เวหาสํ อพฺภุคฺคนฺตฺวา อากาเส อนฺตลิกฺเข ปลฺลงฺเกน นิสีทิตฺวา เตโชธาตุ๋ สมาปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพุตสฺส สรีรสฺส ฌายมานสฺส ฑยฺหมานสฺส เนว ฉาริกา ปญฺญายิตฺถ น มสีติ.

อถ โข ภควา เอตมตฺถํ วิทิตฺวา ตายํ เวลายํ อิมํ อุทานํ อุทาเนสิ

“อโยฆนหตสฺเสว ชลโต ชาตเวทโส[๑]
อนุปุพฺพูปสนฺตสฺส ยถา น ญายเต คติ.
เอวํ สมฺมาวิมุตฺตานํ กามพนฺโธฆตารินํ
ปญฺญาเปตุ๋ คติ นตฺถิ ปตฺตานํ อจลํ สุขนฺติ. ทสมํ.

อฏฺฐโม ปาฏลิคามิยวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

นิพฺพานา จตุโร วุตฺตา จุนฺโท ปาฏลิคามิยา
ทฺวิธาปโถ วิสาขา จ ทพฺเพน จ[๒] สห เต ทสาติ.

---

[๑] สฺยา. ชาตเวทสฺส [๒] ฉ.,เท. จสทฺโท น ทิสฺสติ.

อุทาเน วคฺคานมุทฺทานํ

วคฺคมิทำ ปฐมำ วรโพธิ
วคฺคมิทำ ทุติโย มุจฺจลินฺโท[๑]
นนฺทกวคฺควโร ตติโย[๒]
เมฆิยวคฺควโร จตุตฺโถ.
ปญฺจมวคฺควรานนฺติ[๓] โสโณ
ฉฏฺฐมวคฺควรนฺติ ชจฺจนฺโธ[๔]
สตฺตมวคฺควรนฺติ จ จูโฬ
ปาฏลิคามิยวรฏฺฐมวคฺโค.[๕]
อสีติอนูนกสุตฺตวรำ[๖]
วคฺคมิทฏฺฐกำ[๗] สุวิภตฺตำ
ทสฺสิตำ จกฺขุมตา วิมเลน
สทฺธา[๘] หิ ตำ อุทานนฺติทมาหูติ.[๙]

อุทานปาลิ นิฏฺฐิตา.

---

[๑] ฉ.,เท. ทุติยำ มุจลินฺโท
[๒] ฉ.,เท. ตติโย ตุ
[๓] ฉ.,เท. ปญฺจมวคฺควรนฺติช
[๔] สี. ฉฏฺฐมวคฺควรำ ตุ ตมนฺโธ
[๕] สี. ปาฏลิคามวรฏฺฐมวคฺโค ฉ.,เท. ปาฏลิคามิยมฏฺฐวคฺโค
[๖] ฉ.,เท. อสีติมนูนกสุตฺตวรำ
[๗] สฺยา.,อิ. วคฺคมิทฏฐมำ
[๘] ฉ.,เท. อทฺธา
[๙] ฉ.,เท. อทฺธา หิ ตำ อุทานมิตมาหุ

สุตฺตนฺตปิฏกเ ขุทฺทกนิกายสฺส
อิติวุตฺตกปาลิ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

๑. เอกกนิปาโต

๑. ปฐมวคฺโค

๑. โลภสุตฺตํ

[๑] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"เอกธมฺมํ ภิกฺขเว ปชหถ, อหํ โว ปาฏิโภโค อนาคามิตาย. กตมํ เอกธมฺมํ. โลภํ ภิกฺขเว เอกธมฺมํ ปชหถ, อหํ โว ปาฏิโภโค อนาคามิตายาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"เยน โลเภน ลุทฺธาเส สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึ
ตํ โลภํ สมฺมทญฺญาย ปชหนฺติ วิปสฺสิโน
ปหาย น ปุนายนฺติ อิมํ โลกํ กุทาจนนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ปฐมํ.

๒. โทสสุตฺตํ

[๒] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"เอกธมฺมํ ภิกฺขเว ปชหถ, อหํ โว ปาฏิโภโค อนาคามิตาย.

กตมํ เอกธมฺมํ. โทสํ ภิกฺขเว เอกธมฺมํ ปชหถ, อหํ โว ปาฏิภิโค อนาคามิตายาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"เยน โทเสน ทุฏฺฐา เส สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึ
ตํ โทสํ สมฺมทญฺญาย ปชหนฺติ วิปสฺสิโน
ปหาย น ปุนายนฺติ อิมํ โลกํ กุทาจนนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ทุติยํ.

๓. โมหสุตฺตํ

[๓] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"เอกธมฺมํ ภิกฺขเว ปชหถ, อหํ โว ปาฏิภิโค อนาคามิตาย. กตมํ เอกธมฺมํ. โมหํ ภิกฺขเว เอกธมฺมํ ปชหถ, อหํ โว ปาฏิภิโค อนาคามิตายาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"เยน โมเหน มูฬฺหา เส สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึ
ตํ โมหํ สมฺมทญฺญาย ปชหนฺติ วิปสฺสิโน
ปหาย น ปุนายนฺติ อิมํ โลกํ กุทาจนนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ตติยํ.

๔. โกธสุตฺตํ

[๔] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"เอกธมฺมํ ภิกฺขเว ปชหถ, อหํ โว ปาฏิภิโค อนาคามิตาย. กตมํ เอกธมฺมํ. โกธํ ภิกฺขเว เอกธมฺมํ ปชหถ, อหํ โว ปาฏิภิโค อนาคามิตายาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"เยน โกเธน กุทฺธา เส สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึ
ตํ โกธํ สมฺมทญฺญาย ปชหนฺติ วิปสฺสิโน
ปหาย น ปุนายนฺติ อิมํ โลกํ กุทาจนนฺติ.
อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. จตุตฺถํ.

๕. มกฺขสุตฺตํ

[๕] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"เอกธมฺมํ ภิกฺขเว ปชหถ, อหํ โว ปาฏิโภโค อนาคามิตาย. กตมํ เอกธมฺมํ. มกฺขํ ภิกฺขเว เอกธมฺมํ ปชหถ, อหํ โว ปาฏิโภโค อนาคามิตายาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"เยน มกฺเขน มกฺขิตา เส[๑] สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึ
ตํ มกฺขํ สมฺมทญฺญาย ปชหนฺติ วิปสฺสิโน
ปหาย น ปุนายนฺติ อิมํ โลกํ กุทาจนนฺติ.
อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ปญฺจมํ.

๖. มานสุตฺตํ

[๖] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"เอกธมฺมํ ภิกฺขเว ปชหถ, อหํ โว ปาฏิโภโค อนาคามิตาย. กตมํ เอกธมฺมํ. มานํ ภิกฺขเว เอกธมฺมํ ปชหถ, อหํ โว ปาฏิโภโค อนาคามิตายาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"เยน มาเนน มตฺตา เส สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึ
ตํ มานํ สมฺมทญฺญาย ปชหนฺติ วิปสฺสิโน
ปหาย น ปุนายนฺติ อิมํ โลกํ กุทาจนนฺติ.
อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ฉฏฺฐํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. มกฺขาเส

๗. สพฺพปริญฺญาสุตฺตํ

[๗] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"สพฺพํ ภิกฺขเว อนภิชานํ อปริชานํ ตตฺถ จิตฺตํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. สพฺพญฺจ โข ภิกฺขเว อภิชานํ ปริชานํ ตตฺถ จิตฺตํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยายาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"โย สพฺพํ สพฺพโต ญตฺวา　　สพฺพตฺเถสุ น รชฺชติ
สเว สพฺพํ[๑] ปริญฺญา โส　　สพฺพํ ทุกฺขํ[๒] อุปจฺจคาติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. สตฺตมํ.

๘. มานปริญฺญาสุตฺตํ

[๘] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"มานํ ภิกฺขเว อนภิชานํ อปริชานํ ตตฺถ จิตฺตํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. มานญฺจ โข ภิกฺขเว อภิชานํ ปริชานํ ตตฺถ จิตฺตํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยายาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"มานูเปตา อยํ ปชา　　มานคนฺถา ภเว รตา
มานํ อปริชานนฺตา　　อาคนฺตาโร ปุนพฺภวํ.

เย จ มานํ ปหนฺตฺวาน　　วิมุตฺตา มานสงฺขเย
เต มานคนฺถาภิภุโน　　สพฺพํ[๑] คนฺถํ อุปจฺจคุนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. อฏฺฐมํ.

---

[๑] ฉ. สพฺพปริญฺญา โส　　[๒] ฉ. ทุกฺขมุปจฺจคา

๙. โลภปริญฺญาสุตฺตํ

[๙] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"โลภํ ภิกฺขเว อนภิชานํ อปริชานํ ตตฺถ จิตฺตํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. โลภญฺจ โข ภิกฺขเว อภิชานํ ปริชานํ ตตฺถ จิตฺตํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยายาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"เยน โลเภน ลุทฺธา เส สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึ
ตํ โลภํ สมฺมทญฺญาย ปชหนฺติ วิปสฺสิโน
ปหาย น ปุนายนฺติ อิมํ โลกํ กุทาจนนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. นวมํ.

๑๐. โทสปริญฺญาสุตฺตํ

[๑๐] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ;-

"โทสํ ภิกฺขเว อนภิชานํ อปริชานํ ตตฺถ จิตฺตํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. โทสญฺจ โข ภิกฺขเว อภิชานํ ปริชานํ ตตฺถ จิตฺตํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยายาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"เยน โทเสน ทุฏฺจา เส สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึ
ตํ โทสํ สมฺมทญฺญาย ปชหนฺติ วิปสฺสิโน
ปหาย น ปุนายนฺติ อิมํ โลกํ กุทาจนนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ทสมํ.

---

[๑] ฉ. สพฺพทุกฺขมุปจฺจคุนฺติ อิ. สพฺพทุกฺขํ

ปฐโม ปาฏิโภควคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

ราคโทสา อถ โมโห
โกธมกฺขา มานํ สพฺพํ
มานโต ราคโทสา ปุน เทฺว
ปกาสิตา วคฺคมหุ[๑] ปฐมนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วคฺคมาหุ

๒. ทุติยวคฺโค

๑. โมหปริญฺญาสุตฺตํ

[๑๑] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"โมหํ ภิกฺขเว อนภิชานํ อปริชานํ ตตฺถ จิตฺตํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. โมหญฺจ โข ภิกฺขเว อภิชานํ ปริชานํ ตตฺถ จิตฺตํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยายาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"เยน โมเหน มูฬฺหา เส สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึ
ตํ โมหํ สมฺมทญฺญาย ปชหนฺติ วิปสฺสิโน
ปหาย น ปุนายนฺติ อิมํ โลกํ กุทาจนนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ปฐมํ.

๒. โกธปริญฺญาสุตฺตํ

[๑๒] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"โกธํ ภิกฺขเว อนภิชานํ อปริชานํ ตตฺถ จิตฺตํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. โกธญฺจ โข ภิกฺขเว อภิชานํ ปริชานํ ตตฺถ จิตฺตํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยายาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"เยน โกเธน กุทฺธา เส สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึ
ตํ โกธํ สมฺมทญฺญาย ปชหนฺติ วิปสฺสิโน
ปหาย น ปุนายนฺติ อิมํ โลกํ กุทาจนนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ทุติยํ.

๓. มกฺขปริญฺญาสุตฺตํ

[๑๓] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"มกฺขํ ภิกฺขเว อนภิชานํ อปริชานํ ตตฺถ จิตฺตํ อวิราชยํ อปฺปชหํ อภพฺโพ ทุกฺขกฺขยาย. มกฺขญฺจ โข ภิกฺขเว อภิชานํ ปริชานํ ตตฺถ จิตฺตํ วิราชยํ ปชหํ ภพฺโพ ทุกฺขกฺขยายาติ เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"เยน มกฺเขน มกฺขิตา เส สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคตึ
ตํ มกฺขํ สมฺมทญฺญาย ปชหนฺติ วิปสฺสิโน
ปหาย น ปุนายนฺติ อิมํ โลกํ กุทาจนนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ตติยं.

๔. อวิชฺชานีวรณสุตฺตํ

[๑๔] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกนีวรณมฺปิ สมนุปสฺสามิ เยน นีวรเณน นิวุตา ปชา ทีฆรตฺตํ สนฺธาวนฺติ สํสรนฺติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว อวิชฺชานีวรณํ. อวิชฺชานีวรเณน หิ ภิกฺขเว นิวุตา ปชา ทีฆรตฺตํ สนฺธาวนฺติ สํสรนฺตีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"นตฺถญฺโญ เอกธมฺโมปิ เยเนวํ[๑] นิวุตา ปชา
สํสรนฺติ อโหรตฺตํ ยถา โมเหน อาวุฏา.
เย จ โมหํ ปหนฺตฺวาน ตโมกฺขนฺธ์[๒] ปทาลยุ
น เต ปุน สํสรนฺติ เหตุ เตสํ น วิชฺชตีติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. จตุตฺถํ.

---

[๑] สี.,อิ. เยเนว [๒] ฉ.,เท. ตโมขนฺธ์

๕. ตณฺหาสโยชนสุตฺตํ

[๑๕] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"นาหํ ภิกฺขเว อญฺญํ เอกสโยชนมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เยเนวํ[๑] สโยชเนน สยุตฺตา สตฺตา ทีฆรตฺตํ สนฺธาวนฺติ สํสรนฺติ, ยถยิทํ ภิกฺขเว ตณฺหาสโยชนํ. ตณฺหาสโยชเนน หิ ภิกฺขเว สยุตฺตา สตฺตา ทีฆรตฺตํ สนฺธาวนฺติ สํสรนฺตีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"ตณฺหาทุติโย ปุริโส ทีฆมทฺธาน สํสรํ
อิตฺถภาวญฺญถาภาวํ[๒] สํสารํ นาติวตฺตติ.
เอตมาทีนวํ[๓] ญตฺวา ตณฺหํ[๔] ทุกฺขสฺส สมฺภวํ
วีตณฺโห อนาทาโน สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเชติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ปญฺจมํ.

๖. ปฐมเสขสุตฺตํ

[๑๖] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"เสขสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อปฺปตฺตมานสสฺส อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ ปตฺถยมานสฺส วิหรโต อชฺฌตฺติกํ องฺคนฺติ กริตฺวา น อญฺญํ เอกงฺคมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เอวํ[๕] พหูปการํ, ยถยิทํ ภิกฺขเว โยนิโสมนสิกาโร. โยนิโส ภิกฺขเว ภิกฺขุ มนสิกโรนฺโต อกุสลํ ปชหติ, กุสลํ ภาเวตีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

---

[๑] อิ. เยเนว ฉ. เยน
[๒] สฺยา. อิตฺถมฺภาวญฺญถาภาวํ
[๓] สี.,อิ. เอวมาทีนวํ
[๔] สี. ตณฺหา
[๕] ฉ.,เท. ยํ เอวํ

"โยนิโส มนสิกาโร ธมฺโม เสขสฺส ภิกฺขุโน
นตฺถญฺโญ เอวํ พหุกาโร[๑] อุตฺตมตฺถสฺส ปตฺติยา
โยนิโส ปทหํ ภิกฺขุ ขยํ ทุกฺขสฺส ปาปุเณติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ฉฏฺฐํ.

๗. ทุติยเสขสุตฺตํ

[๑๗] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"เสขสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อปฺปตฺตมานสสฺส อนุตฺตรํ โยคกฺเขมํ ปตฺถยมานสฺส วิหรโต พาหิรํ องฺคนฺติ กริตฺวา น อญฺญํ เอกงฺคมฺปิ สมนุปสฺสามิ, เอวํ พหูปการํ,[๒] ยถยิทํ ภิกฺขเว กลฺยาณมิตฺตตา. กลฺยาณมิตฺโต ภิกฺขเว ภิกฺขุ อกุสลํ ปชหติ, กุสลํ ภาเวตีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"กลฺยาณมิตฺโต โย ภิกฺขุ สปฺปติสฺโส สคารโว
กรํ มิตฺตานํ วจนํ[๓] สมฺปชาโน ปติสฺสโต
ปาปุเณ อนุปุพฺเพน สพฺพสโยชนกฺขยนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. สตฺตมํ.

๘. สงฺฆเภทสุตฺตํ

[๑๘] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"เอกธมฺโม ภิกฺขเว โลเก อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ พหุชนาหิตาย พหุชนาสุขาย พหุโน ชนสฺส อนตฺถาย อหิตาย ทุกฺขาย เทวมนุสฺสานํ. กตโม เอกธมฺโม. สงฺเฆ โข ปน

---

[๑] อิ. พหูปกาโร [๒] ฉ.,เท. ยํ เอวํ
[๓] สฺยา. มิตฺตานวจนํ

ภิกฺขเว ภินฺเน อญฺญมญฺญํ ภณฺฑนานิ เจว โหนฺติ, อญฺญมญฺญํ ปริภาสา จ โหนฺติ, อญฺญมญฺญํ ปริกฺเขปา จ โหนฺติ, อญฺญมญฺญํ ปริจฺจชนา จ โหนฺติ. ตตฺถ อปฺปสนฺนา เจว นปฺปสีทนฺติ, ปสนฺนานญฺจ เอกจฺจานํ อญฺญถตฺตํ โหตีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"อาปายิโก เนรยิโก กปฺปฏฺโฐ สงฺฆเภทโก
วคฺคาราโม อธมฺมฏฺโฐ โยคกฺเขมโต[๑] ธํสติ[๑]
สงฺฆํ สมคฺคํ เภตฺวาน กปฺปึ นิรยมฺหิ ปจฺจตีติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. อฏฺฐมํ.

๙. สงฺฆสามคฺคีสุตฺตํ

[๑๙] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"เอกธมฺโม ภิกฺขเว โลเก อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย พหุโน ชนสฺส อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํ. กตโม เอกธมฺโม. สงฺฆสฺส สามคฺคี. สงฺเฆ โข ปน ภิกฺขเว สมคฺเค น เจว อญฺญมญฺญํ ภณฺฑนานิ โหนฺติ, น จ อญฺญมญฺญํ ปริภาสา โหนฺติ, น จ อญฺญมญฺญํ ปริกฺเขปา โหนฺติ, น จ อญฺญมญฺญํ ปริจฺจชนา โหนฺติ. ตตฺถ อปฺปสนฺนา เจว ปสีทนฺติ, ปสนฺนานญฺจ ภิยฺโยภาโว โหตีติ, เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"สุขา สงฺฆสฺส สามคฺคี สมคฺคานญฺจนุคฺคโห
สมคฺครโต ธมฺมฏฺโฐ โยคกฺเขมา น ธํสติ
สงฺฆํ สมคฺคํ กตฺวาน กปฺปึ สคฺคมฺหิ โมทตีติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. นวมํ.

[๑-๑] ฉ. โยคกฺเขมา ปธํสติ

๑๐. ปทุฏฺฐจิตฺตสุตฺตํ

[๒๐] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"อิธาหํ ภิกฺขเว เอกจฺจํ ปุคฺคลํ ปทุฏฺฐจิตฺตํ เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานามิ 'อิมมฺหิ จายํ สมเย ปุคฺคโล กาลํ กเรยฺย, ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเย. ตํ กิสฺส เหตุ. จิตฺตญฺหิสฺส ภิกฺขเว ปทุฏฺฐํ. เจโตปโทสเหตุ โข ปน ภิกฺขเว เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาโต นิรยํ อุปฺปชฺชนฺตีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"ปทุฏฺฐจิตฺตํ ญตฺวาน เอกจฺจํ อิธ ปุคฺคลํ
เอตมตฺถํ พฺยากาสิ พุทฺโธ ภิกฺขูน สนฺติเก.
อิมมฺหิ จายํ สมเย กาลํ กยิราถ ปุคฺคโล
นิรยํ อุปปชฺเชยฺย จิตฺตญฺหิสฺส ปทูสิตํ.
ยถา หริตฺวา นิกฺขิเปยฺย เอวเมว ตถาวิโธ
เจโตปโทสเหตู หิ สตฺตา คจฺฉนฺติ ทุคฺคตินฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ทสมํ.

ทุติโย วคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

โมหโกธา[๑] อถ มกฺโข โมหกามา เสกฺขา ทุเว
เภทโมทา ปุคฺคโล จ[๒] วคฺคมาหุ ทุติยนฺติ วุจฺจตีติ.

---

[๑] ฉ. โมโห โกโธ

[๒] สี. โมโห โกโธ อถ มกฺขาคโต มูหา กามเสกฺขทุเว เภทสามคฺคปุคฺคโล จ ฉ. โมโห โกโธ อถ มกฺโข วิชฺชา ตณฺหา เสขทุเว จ เภโท สามคฺคิปุคฺคโล

๓. ตติยวคฺโค

๑. ปสนฺนจิตฺตสุตฺตํ

[๒๑] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"อิธาหํ ภิกฺขเว เอกจฺจํ ปุคฺคลํ ปสนฺนจิตฺตํ เอวํ เจตสา เจโต ปริจฺจ ปชานามิ 'อิมมฺหิ จายํ สมเย ปุคฺคโล กาลํ กเรยฺย, ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สคฺเค. ตํ กิสฺส เหตุ. จิตฺตญฺหิสฺส ภิกฺขเว ปสนฺนํ, เจโตปสาทเหตุ โข ปน ภิกฺขเว เอวมิเธกจฺเจ สตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชนฺตีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"ปสนฺนจิตฺตํ ญตฺวาน เอกจฺจํ อิธ ปุคฺคลํ
เอตมตฺถํ พฺยากาสิ พุทฺโธ ภิกฺขูน สนฺติเก.
อิมมฺหิ จายํ สมเย กาลํ กยิราถ ปุคฺคโล
สุคตึ อุปปชฺเชยฺย จิตฺตญฺหิสฺส ปสาทิตํ."[๑]
ยถา หริตฺวา นิกฺขิเปยฺย เอวเมว ตถาวิโธ
เจโตปสาทเหตู หิ สตฺตา คจฺฉนฺติ สุคตินฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ปฐมํ.

๒. เมตฺตสุตฺตํ

[๒๒] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"มา ภิกฺขเว ปุญฺญานํ ภายิตฺถ, สุขสฺเสตํ ภิกฺขเว อธิวจนํ

---

[๑] อิ. ปสาทิกํ

อิฏฺฐสฺส กนฺตสฺส ปิยสฺส มนาปสฺส, ยทิทํ ปุญฺญานิ, อภิชานามิ โข ปนาหํ ภิกฺขเว ทีฆรตฺตํ กตานํ ปุญฺญานํ ทีฆรตฺตํ อิฏฺฐํ กนฺตํ ปิยํ มนาปํ วิปากํ ปจฺจนุภูตํ. สตฺต วสฺสานิ เมตฺตจิตฺตํ ภาเวตฺวา สตฺต สංวฏฺฏวิวฏฺฏกปฺเป นยิมं โลกํ ปุนราคมาสึ.[๑] สංวฏฺฏมาเน สุทฺทํ ภิกฺขเว กปฺเป อาภสฺสรูปโค โหมิ, วิวฏฺฏมาเน กปฺเป สุญฺญํ พฺรหฺมวิมานํ อุปปชฺชามิ.

ตตฺร สุทฺทํ ภิกฺขเว พฺรหฺมา โหมิ มหาพฺรหฺมา อภิภู อนภิภูโต อญฺญทตฺถุ ทโส วสวตฺตี. ฉตฺตึสกฺขตฺตุํ โข ปนาหํ ภิกฺขเว สกฺโก อโหสึ เทวานมินฺโท, อเนกสตกฺขตฺตุํ ราชา อโหสึ จกฺกวตฺติ ธมฺมิโก ธมฺมราชา จาตุรนฺโต วิชิตาวี ชนปทตฺถาวริยปฺปตฺโต สตฺตรตนสมนฺนาคโต, โก ปน วาโท ปเทสรชฺชสฺส.

ตสฺส มยฺหं ภิกฺขเว เอตทโหสิ 'กิสฺส นุ โข เม อิทं กมฺมสฺส ผลं กิสฺส กมฺมสฺส วิปาโก, เยนาหं เอตรหิ เอวංมหิทฺธิโก เอวංมหานุภาโวติ. ตสฺส มยฺหं ภิกฺขเว เอตทโหสิ 'ติณฺณํ โข เม อิทं กมฺมานं ผลं ติณฺณํ กมฺมานं วิปาโก. เยนาหं เอตรหิ เอวං-มหิทฺธิโก เอวංมหานุภาโวติ, เสยฺยถีทं, ทานสฺส ทมสฺส สญฺญมสฺสาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตं อิติ วุจฺจติ

"ปุญฺญเมว โส สิกฺเขยฺย อายตคฺคं สุขุทฺรยं[๒]
ทานญฺจ สมจริยญฺจ เมตฺตจิตฺตญฺจ ภาวเย.
เอเต ธมฺเม ภาวยิตฺวา ตโย สุขสมุทฺทเย
อพฺยาปชฺชं สุขं โลกं ปณฺฑิโต อุปปชฺชตีติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ทุติยं.

---

[๑] อิ. ปุนราคมาสิ [๒] อิ. สุขุทฺริยं

๓. อุภยตฺถสุตฺตํ

[๒๓] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"เอกธมฺโม ภิกฺขเว ภาวิโต พหุลีกโต อุโภ อตฺเถ สมาธิคฺคยฺห ติฏฺฐติ ทิฏฺฐธมฺมิกญฺเจว อตฺถํ สมฺปรายิกญฺจ. กตโม เอกธมฺโม. อปฺปมาโท กุสเลสุ ธมฺเมสุ. อยํ โข ภิกฺขเว เอกธมฺโม ภาวิโต พหุลีกโต อุโภ อตฺเถ สมาธิคฺคยฺห ติฏฺฐติ ทิฏฺฐธมฺมิกญฺเจว อตฺถํ สมฺปรายิกญฺจาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"อปฺปมาทํ ปสํสนฺติ ปุญฺญกิริยาสุ ปณฺฑิตา
อปฺปมตฺโต อุโภ อตฺเถ อธิคฺคณฺหาติ ปณฺฑิโต.
ทิฏฺเฐ ธมฺเม จ โย อตฺโถ โย จตฺโถ สมฺปรายิโก
อตฺถาภิสมยา ธีโร ปณฺฑิโตติ ปวุจฺจตีติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตฺตนฺติ. ตติยं.

๔. อฏฺฐิปุญฺชสุตฺตํ

[๒๓] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"เอกปุคฺคลสฺส ภิกฺขเว กปฺปึ สนฺธาวโต สํสรโต สิยา เอวํ มหา อฏฺฐิกงฺกโล อฏฺฐิปุญฺโช อฏฺฐิราสิ, ยถายํ เวปุลฺลปพฺพโต,[๑] สเจ สหารโก อสฺส, สมฺภตญฺจ น วินสฺเสยฺยาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"เอกสฺเสเกน กปฺเปน ปุคฺคลสฺสฏฺฐิสญฺจโย
สิยา ปพฺพตสโม ราสิ อิติ วุตฺตํ มเหสินา.

---

[๑] ฉ.,เท. เวปุลฺโล ปพฺพโต

โส โข ปนายํ อกฺขาโต เวปุลฺโล ปพฺพโต มหา
อุตฺตโร คิชฺฌกูฏสฺส มคธานํ คิริพฺพเช.
ยโต จ อริยสจฺจานิ สมฺมปฺปญฺญาย ปสฺสติ
ทุกฺขํ ทุกฺขสมุปฺปาทํ ทุกฺขสฺส จ อติกฺกมํ
อริยญฺจฏฺฐงฺคิกํ มคฺคํ ทุกฺขูปสมคามินํ.
ส สตฺตกฺขตฺตุํ ปรมํ สนฺธาวิตฺวาน ปุคฺคโล
ทุกฺขสฺสนฺตกโร โหติ สพฺพสโยชนกฺขยาติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. จตุตฺถํ.

๕. มุสาวาทสุตฺตํ

[๒๕] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"เอกธมฺมํ อตีตสฺส ภิกฺขเว ปุริสปุคฺคลสฺส นาหํ ตสฺส 'กิญฺจิ ปาปกมฺมํ อกรณียนฺติ วทามิ. กตมํ เอกธมฺมํ. ยทิทं[๑] ภิกฺขเว สมฺปชานมุสาวาโทติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตं อิติ วุจฺจติ

"เอกธมฺมํ อตีตสฺส มุสาวาทิสฺส ชนฺตุโน
วิติณฺณปรโลกสฺส นตฺถิ ปาปํ อการิยนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ปญฺจมํ.

๖. ทานสุตฺตํ

[๒๖] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"เอวญฺเจ ภิกฺขเว สตฺตา ชาเนยฺยุํ ทานสํวิภาคสฺส วิปากํ, ยถาหํ ชานามิ, น อทตฺวา ภุญฺเชยฺยุํ, น จ เนสํ มจฺเฉรมลํ

---

[๑] อิ. ยถายิทं

จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺเจยฺย. โยปิ เนสํ อสฺส จริโม อาโลโป จริมํ กพลํ, ตโตปิ น อสังวิภชิตฺวา ภุญฺเชยฺยุ, สเจ เนสํ ปฏิคฺคาหกา อสฺสุ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว สตฺตา น เอวํ ชานนฺติ ทานสังวิภาคสฺส วิปากํ ยถาหํ ชานามิ, ตสฺมา อทตฺวา ภุญฺชนฺติ, มจฺเฉรมลญฺจ เนสํ จิตฺตํ ปริยาทาย ติฏฺจตีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"เอวญฺเจ สตฺตา ชาเนยฺยุ ยถาวุตฺตํ มเหสินา
วิปากํ สังวิภาคสฺส ยถา โหติ มหปฺผลํ.
วิเนยฺย มจฺเฉรมลํ วิปฺปสนฺเนน เจตสา
ทชฺชุ กาเลน อริเยสุ ยตฺถ ทินฺนํ มหปฺผลํ.
อนฺนญฺจ ทตฺวา[๑] พหุโน ทกฺขิเณยฺเยสุ ทกฺขิณํ
อิโต จุตา มนุสฺสตฺตา สคฺคํ คจฺฉนฺติ ทายกา.
เต จ สคฺคคตา[๒] ตตฺถ โมทนฺติ กามกามิโน
วิปากํ สังวิภาคสฺส อนุโภนฺติ อมจฺฉราติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ฉฏฺฐํ.

๗. เมตฺตาภาวนาสุตฺตํ

[๒๗] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ยานิ กานิจิ ภิกฺขเว โอปธิกานิ ปุญฺญกิริยาวตฺถูนิ, สพฺพานิ ตานิ เมตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา กลํ นาคฺฆนฺติ โสฬสึ, เมตฺตาเยว ตานิ เจโตวิมุตฺติ อธิคฺคเหตฺวา ภาสเต จ ตปเต จ วิโรจเต[๓] จ.

---

[๑] สฺยา. ทตฺวาน [๒] อิ. สคฺคงฺคตา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. วิโรจติ

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ยา กาจิ ตารกรูปานํ ปภา, สพฺพา ตา จนฺทปฺปภาย กลํ นาคฺฆนฺติ โสฬสึ, จนฺทปฺปภาเยว ตา อธิคฺคเหตฺวา ภาสเต จ ตปเต จ วิโรจเต จ; เอวเมว โข ภิกฺขเว ยานิ กานิจิ โอปธิกานิ ปุญฺญกิริยาวตฺถูนิ, สพฺพานิ ตานิ เมตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา กลํ นาคฺฆนฺติ โสฬสึ, เมตฺตาเยว ตานิ เจโตวิมุตฺติ อธิคฺคเหตฺวา ภาสเต จ ตปเต จ วิโรจเต จ. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว วสฺสานํ ปจฺฉิเม มาเส สรทสมเย วิทฺเธ[๑] วิคตวลาหเก เทเว[๒] อาทิจฺโจ นภํ อพฺภุสฺสกฺกมาโน สพฺพं อากาสํ[๓] ตมคตํ อภิหจฺจ[๔] ภาสเต จ ตปเต จ วิโรจเต จ. เอวเมว โข ภิกฺขเว ยานิ กานิจิ โอปธิกานิ ปุญฺญกิริยาวตฺถูนิ, สพฺพานิ ตานิ เมตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา กลํ นาคฺฆนฺติ โสฬสึ, เมตฺตาเยว ตานิ เจโตวิมุตฺติ อธิคฺคเหตฺวา ภาสเต จ ตปเต จ วิโรจเต จ.

เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว รตฺติยา ปจฺจูสสมยํ โอสธิตารกา ภาสเต จ ตปเต จ วิโรจเต จ. เอวเมว โข ภิกฺขเว ยานิ กานิจิ โอปธิกานิ ปุญฺญกิริยาวตฺถูนิ, สพฺพานิ ตานิ เมตฺตาย เจโตวิมุตฺติยา กลํ นาคฺฆนฺติ โสฬสึ, เมตฺตาเยว ตานิ เจโตวิมุตฺติ อธิคฺคเหตฺวา ภาสเต จ ตปเต จ วิโรจเต จาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"โย [๕] เมตฺตํ ภาวยติ อปฺปมาณํ ปฏิสฺสโต
ตนู[๖] สโยชนา โหนฺติ ปสฺสโต อุปธิกฺขยํ.

---

[๑] อิ. วิสุทฺเธ
[๒] สี.,อิ. นเภ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อากาสคตํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อภิวิหจฺจ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. จ
[๖] สี.,อิ. ตนุ

เอกมฺปิ เจ ปาณมทุฏฺฐจิตฺโต
เมตฺตายติ กุสโล เตน โหติ
สพฺเพ จ ปาเณ มนสานุกมฺปี
ปหูตมริโย ปกโรติ ปุญฺญํ.
เย[๑] สตฺตสญฺญึ ปจฺจึ วิชิตฺวา
ราชีสโย[๒] ยชมานานุปริยคา
อสฺสเมธํ ปุริสเมธํ
สมฺมาปาสํ วาชเปยฺยํ นิรคฺคฬึ.
เมตฺตสฺส จิตฺตสฺส สุภาวิตสฺส
กลมฺปิ เต นานุภวนฺติ โสฬสึ
จนฺทปฺปภา ตารคณาว สพฺเพ.

โย น หนฺติ น ฆาเตติ น ชินาติ น ชาปเย
เมตฺตึโส สพฺพภูเตสุ เวรํ ตสฺส น เกนจีติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. สตฺตมํ.

ตติโย วคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

จิตฺตํ ฌายี[๓] อุโภ อตฺเถ ปุญฺญํ[๔] เวปุลฺลปพฺพตํ
สมฺปชานมุสาวาโท ทานญฺจ เมตฺตภาวญฺจ.[๕]

---

[๑] สี. โย
[๒] ฉ.,เท. ราชิสโย
[๓] ฉ.,เท. เมตฺตึ
[๔] ฉ.,เท. ปุญฺชึ
[๕] ฉ.,เท. เมตฺตาภาวนา.

สตฺติมานิ จ สุตฺตานิ ปุริมานิ จ วีสติ
เอกธมฺเมสุ สุตฺตนฺตา สตฺตวีสติ สงฺคหาติ.

เอกกนิปาโต นิฏฺฐิโต.

๒. ทุกนิปาโต

๑. ปฐมวคฺโค

๑. ทุกฺขวิหารสุตฺตํ

[๒๘] [๑] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ทฺวีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ทิฏฺเจ ว ธมฺเม ทุกฺขํ วิหรติ สวิฆาตํ สอุปายาสํ สปริฬาหํ, กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา ทุคฺคติ ปาฏิกงฺขา. กตเมหิ ทฺวีหิ. อินฺทฺริเยสุ อคุตฺตทฺวารตาย จ โภชเน อมตฺตญฺญุตาย จ. อิเมหิ โข[๑] ภิกฺขเว ทฺวีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ทิฏฺเจ ว ธมฺเม ทุกฺขํ วิหรติ สวิฆาตํ สอุปายาสํ สปริฬาหํ กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา ทุคฺคติ ปาฏิกงฺขาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"จกฺขุ โสตญฺจ ฆานญฺจ ชิวฺหา กาโย ตถา มโน
เอตานิ ยสฺส ทฺวารานิ อคุตฺตานิ[๒] จ ภิกฺขุโน.
โภชนมฺหิ อมตฺตญฺญู อินฺทฺริเยสุ อสංวุโต
กายทุกฺขํ เจโตทุกฺขํ ทุกฺขํ โส อธิคจฺฉติ.
ฆยฺหมาเนน กาเยน ฆยฺหมาเนน เจตสา
ทิวา วา ยทิ วา รตฺตึ ทุกฺขํ วิหรติ ตาทิโสติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ปฐมํ.

---

[๑] อิ. โขสทฺโท น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. อคุตฺตานิธ

๒. สุขวิหารสุตฺตํ

[๒๙] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ทฺวีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม สุขํ วิหรติ อวิฆาตํ อนุปายาสํ อปริฬาหํ กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคติ ปาฏิกงฺขา. กตเมหิ ทฺวีหิ. อินฺทฺริเยสุ คุตฺตทฺวารตาย จ โภชเน มตฺตญฺญุตาย จ. อิเมหิ โข[๑] ภิกฺขเว ทฺวีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม สุขํ วิหรติ อวิฆาตํ อนุปายาสํ อปริฬาหํ, กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคติ ปาฏิกงฺขาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"จกฺขุ โสตญฺจ ฆานญฺจ ชิวฺหา กาโย อโถ[๒] มโน
เอตานิ ยสฺส ทฺวารานิ สุคุตฺตานิ จ ภิกฺขุโน.
โภชนมฺหิ จ มตฺตญฺญู อินฺทฺริเยสุ จ สํวุโต
กายสุขํ เจโตสุขํ สุขํ โส อธิคจฺฉติ.
อฑยฺหมาเนน กาเยน อฑยฺหมาเนน เจตสา
ทิวา วา ยทิ วา รตฺตึ สุขํ วิหรติ ตาทิโสติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ทุติยํ.

๓. ตปนียสุตฺตํ

[๓๐] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา ตปนียา. กตเม เทฺว. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ อกตกลฺยาโณ โหติ อกตกุสโล อกตภีรุตฺตาโณ กตปาโป

---

[๑] อิ. โขสทฺโท น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท.,อิ. ตถา

กตลุทฺโธ[๑] กตกิพฺพิโส, โส ‘อกตํ เม กลฺยาณนฺติปิ ตปฺปติ, ‘กตํ เม ปาปนฺติปิ ตปฺปติ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมา ตปนียาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

“กายทุจฺจริตํ กตฺวา วจีทุจฺจริตานิ วา[๒]
มโนทุจฺจริตํ กตฺวา ยญฺจญฺญํ โทสสญฺหิตํ.[๓]
อกตฺวา กุสลกมฺมํ กตฺวานากุสลํ พหุ
กายสฺส เภทา ทุปฺปญฺโญ นิรยํ โสปปชฺชตีติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ตติยํ.

๔. อตปนียสุตฺตํ

[๓๑] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

“เทฺวเม ภิกฺขเว ธมฺมา อตปนียา. กตเม เทฺว. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ กตกลฺยาโณ โหติ กตกุสโล กตภีรุตฺตาโณ อกตปาโป อกตลุทฺโธ อกตกิพฺพิโส, โส ‘กตํ เม กลฺยาณนฺติปิ น ตปฺปติ, อกตํ เม ปาปนฺติปิ น ตปฺปติ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว ธมฺมา อตปนียาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

“กายทุจฺจริตํ หิตฺวา วจีทุจฺจริตานิ วา
มโนทุจฺจริตํ หิตฺวา ยญฺจญฺญํ โทสสญฺหิตํ.
อกตฺวากุสลํ กมฺมํ กตฺวาน กุสลํ พหุ
กายสฺส เภทา สปฺปญฺโญ สคฺคํ โส อุปปชฺชตีติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. จตุตฺถํ.

---

[๑] อิ. กตตฺถทฺโธ
[๒] ฉ.,เท. จ
[๓] อิ. โทสสญฺญิตํ

๕. ปฐมสีลสุตฺตํ

[๓๒] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ทฺวีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเย. กตเมหิ ทฺวีหิ. ปาปเกน จ สีเลน ปาปิกาย จ ทิฏฺฐิยา. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทฺวีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ นิรเยติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"ปาปเกน จ สีเลน ปาปิกาย จ ทิฏฺฐิยา
เอเตหิ ทฺวีหิ ธมฺเมหิ โย สมนฺนาคโต นโร
กายสฺส เภทา ทุปฺปญฺโญ นิรยํ โส อุปปชฺชตีติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ปญฺจมํ.

๖. ทุติยสีลสุตฺตํ

[๓๓] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ทฺวีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล ยถาภตํ นิกฺขิตฺโต เอวํ สคฺเค. กตเมหิ ทฺวีหิ ภทฺทเกน จ สีเลน ภทฺทิกาย จ ทิฏฺฐิยา. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทฺวีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ปุคฺคโล ยถาภตํ นิกฺขตฺโต เอวํ สคฺเคติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"ภทฺทเกน จ สีเลน ภทฺทิกาย จ ทิฏฺฐิยา
เอเตหิ ทฺวีหิ ธมฺเมหิ โย สมนฺนาคโต นโร
กายสฺส เภทา สปฺปญฺโญ สคฺคํ โส อุปปชฺชตีติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ฉฏฺฐํ.

๗. อาตาปีสุตฺตํ

[๓๔] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"อนาตาปี ภิกฺขเว ภิกฺขุ อโนตฺตปฺปี[๑] อภพฺโพ สมฺโพธาย, อภพฺโพ นิพฺพานาย, อภพฺโพ อนุตฺตรสฺส โยคกฺเขมสฺส อธิคมาย. อาตาปี โข ภิกฺขเว[๒] ภิกฺขุ โอตฺตปฺปี[๓] ภพฺโพ สมฺโพธาย, ภพฺโพ นิพฺพานาย, ภพฺโพ อนุตฺตรสฺส โยคกฺเขมสฺส อธิคมายาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"อนาตาปี[๒] อโนตปฺปี[๔] กุสีโต หีนวีริโย
โย ถีนมิทฺธพหุโล อหิริโก อนาทโร
อภพฺโพ ตาทิโส ภิกฺขุ ผุฏฺฐุ สมฺโพธิมุตฺตมํ.
โย จ สติมา นิปโก ฌายี
อาตาปี โอตฺตปฺปี[๔] จ อปฺปมตฺโต
สญฺโญชนํ ชาติชราย เฉตฺวา
อิเธว สมฺโพธิมนุตฺตรํ ผุเสติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. สตฺตมํ.

๘. ปฐมนกุหนสุตฺตํ

[๓๕] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"นยิทํ ภิกฺขเว พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ ชนกุหนตฺถํ น[๖] ชนลปนตฺถํ น[๖] ลาภสกฺการสิโลกานิสํสตฺถํ น[๖] 'อิติ มํ ชโน

---

[๑] ฉ.,เท. อโนตฺตาปี
[๒-๒] ฉ.,เท. อาตาปี จ โข ภิกฺขเว
[๓] ฉ.,เท. โอตฺตาปี
[๔] ฉ.,เท. อโนตฺตาปี
[๕] ฉ.,เท. โอตฺตาปี
[๖] อิ. นสทฺโท น ทิสฺสติ.

ชานาตูติ, อถ โข อิทํ ภิกฺขเว พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ สวรตฺถญฺเจว[๑] ปหานตฺถญฺจาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"สวรตฺถํ ปหานตฺถํ　　พฺรหฺมจริยํ อนีติหํ
อเทสยิ โส ภควา　　นิพฺพานโนคธคามินํ.
เอส มคฺโค มหนฺเตหิ[๒]　　อนุยาโต มเหสิภิ[๓]
เย เย ตํ ปฏิปชฺชนฺติ　　ยถา พุทฺเธน เทสิตํ
ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสนฺติ　　สตฺถุ สาสนการิโนติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. อฏฺฐมํ.

๙. ทุติยนกุหนสุตฺตํ

[๓๖] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"นยิทํ ภิกฺขเว พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ ชนกุหนตฺถํ น ชนลปนตฺถํ น ลาภสกฺการสิโลกานิสํสตฺถํ น 'อิติ มํ ชโน ชานาตูติ, อถ โข อิทํ ภิกฺขเว พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ อภิญฺญตฺถญฺเจว ปริญฺญตฺถญฺจาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"อภิญฺญตฺถํ ปริญฺญตฺถํ　　พฺรหฺมจริยํ อนีติหํ
อเทสยิ โส ภควา　　นิพฺพานโนคธคามินํ.
เอส มคฺโค มหนฺเตหิ　　อนุยาโต มเหสิภิ
เย เย ตํ ปฏิปชฺชนฺติ　　ยถา พุทฺเธน เทสิตํ
ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสนฺติ　　สตฺถุ สาสนการิโนติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. นวมํ.

---

[๑] อิ. สวรตฺถญฺจ　　[๒] ฉ.,อิ. มหตฺเตหิ
[๓] สี.,อิ. มเหสิโน

๑๐. โสมนสฺสสุตฺตํ

[๓๗] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ทฺวีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม สุขโสมนสฺสพหุโล วิหรติ, โยนิ จสฺส อารทฺธา[๑] โหติ อาสวานํ ขยายาติ.[๒] กตเมหิ ทฺวีหิ. สํเวชนีเยสุ ฐาเนสุ สํเวชเนน สํเวคสฺส[๓] จ โยนิโส ปชาเนน. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ทฺวีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ ทิฏฺเฐ ว ธมฺเม สุขโสมนสฺสพหุโล วิหรติ, โยนิ จสฺส อารทฺธา โหติ อาสวานํ ขยายาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"สํเวชนีเยสุ ฐาเนสุ[๔] สํวิชฺเชเถว ปณฺฑิโต
อาตาปี นิปโก ภิกฺขุ ปญฺญาย สมเวกฺขิย.
เอวํ วิหารี อาตาปี สนฺตวุตฺติ อนุทฺธโต
เจโตสมถมนุยุตฺโต ขยํ ทุกฺขสฺส ปาปุเณติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ทสมํ.

ปฐโม วคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

เทฺวเม[๕] ภิกฺขุ ตปนียา ตปนียา ปรตฺเถหิ
อาตาปี[๖] น กุหนา จ[๗] โสมนสฺเสน เต ทสาติ.

---

[๑] สี.,สฺยา.,อิ. โยนิโส อารทฺโธ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อิติสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท. สวิคฺคสฺส.
[๔] ฉ.,เท. สเวชนียฏฺฐาเนสุ
[๕] ฉ.,เท. เทฺว จ ภิกฺขุ
[๖] สี. เทฺว อาภาปิ
[๗] ฉ.,เท. น กุหนา เทฺว

๒. ทุติยวคฺโค

๑. วิตกฺกสุตฺตํ

[๓๘] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ตถาคตํ ภิกฺขเว อรหนฺตํ สมฺมาสมฺพุทฺธํ เทฺว วิตกฺกา พหุลํ สมุทาจรนฺติ, เขโม จ วิตกฺโก ปวิเวโก[๑] จ. อพฺยาปชฺฌาราโม ภิกฺขเว ตถาคโต อพฺยาปชฺฌรโต, ตเมนํ ภิกฺขเว ตถาคตํ อพฺยาปชฺฌารามํ อพฺยาปชฺฌรตํ เอเสว วิตกฺโก พหุลํ สมุทาจรติ 'อิมายาหํ อิริยาย น กิญฺจิ พฺยาพาเธมิ ตสํ วา ถาวรํ วาติ.

ปวิเวการาโม ภิกฺขเว ตถาคโต ปวิเวกรโต, ตเมนํ ภิกฺขเว ตถาคตํ ปวิเวการามํ ปวิเวกรตํ เอเสว วิตกฺโก พหุลํ สมุทาจรติ "ยํ อกุสลํ ตํ ปหีนนฺติ.

ตสฺมาติห ภิกฺขเว ตุมฺเหปิ อพฺยาปชฺฌารามา วิหรถ อพฺยาปชฺฌรตา, เตสํ โว ภิกฺขเว ตุมฺหากํ อพฺยาปชฺฌารามานํ วิหรตํ อพฺยาปชฺฌรตานํ เอเสว วิตกฺโก พหุลํ สมุทาจริสฺสติ 'อิมาย มยํ อิริยาย น กิญฺจิ พฺยาพาเธม ตสํ วา ถาวรํ วาติ.

ปวิเวการามา ภิกฺขเว วิหรถ ปวิเวกรตา, เตสํ โว ภิกฺขเว ตุมฺหากํ ปวิเวการามานํ วิหรตํ ปวิเวกรตานํ เอเสว วิตกฺโก พหุลํ สมุทาจริสฺสติ 'กึ อกุสลํ กึ อปฺปหีนํ กึ ปชหามาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ:

"ตถาคตํ พุทฺธํ อสยฺหสาหินํ
เทฺว วิตกฺกา สมุทาจรนฺติ นํ

---

[๑] อิ. ปริเวโก

เขโม วิตกฺโก ปจฺโม อุทีริโต
ตโต วิเวโก ทุติโย ปกาสิโต.
ตโมนุทํ ปารคตํ มเหสึ
ตํ ปตฺติปตฺตํ วสิมํ อนาสวํ
วิสนฺตรํ[๑] ตณฺหกฺขเย วิมุตฺตํ
ตํ เว มุนึ อนฺติมเทหธารึ
มารญฺชหํ[๒] พฺรูมิ ชราย ปารคุ.
เสเล ยถา ปพฺพตมุทฺธนิฏฺจิโต
ยถาปิ ปสฺเส ชนตํ สมนฺตโต
ตถูปมํ ธมฺมมยํ สุเมโธ
ปาสาทมารุยห สมนฺตจกฺขุ
โสกาวติณฺณํ ชนตมเปตโสโก[๓]
อเวกฺขติ ชาติชราภิภูตนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ปจมํ.

๒. เทสนาสุตฺตํ

[๓๙] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ตถาคตสฺส ภิกฺขเว อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส เทฺว ธมฺมเทสนา ปริยาเยน ภวนฺติ. กตมา เทฺว. ปาปํ ปาปกโต ปสฺสถาติ อยํ ปจมา ธมฺมเทสนา, ปาปํ ปาปกโต ทิสฺวา ตตฺถ นิพฺพินฺทถ วิรชฺชถ วิมุจฺจถาติ อยมฺปิ[๔] ทุติยา ธมฺมเทสนา.

---

[๑] สี. เวสฺสนฺตรํ อิ. วิสฺสนฺตรํ
[๒] สี. มานชหํ อิ. มานํ ชหํ
[๓] อิ. ชนตํ อเปตโสโก
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ปิสทฺโท น ทิสฺสติ.

ตถาคตสฺส ภิกฺขเว อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส อิมา เทฺว ธมฺมเทสนา ปริยาเยน ภาวนฺตีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"ตถาคตสฺส พุทฺธสฺส สพฺพภูตานุกมฺปิโน
ปริยายวจนํ ปสฺส เทฺว จ ธมฺมา ปกาสิตา.
ปาปกํ ปสฺสถ เฉกา[๑] ตตฺถ จาปิ[๒] วิรชฺชถ
ตโต วิรตฺตจิตฺตา เส ทุกฺขสฺสนฺตํ กริสฺสถาติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ทุติยํ.

๓. วิชฺชาสุตฺตํ

[๔๐] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"อวิชฺชา ภิกฺขเว ปุพฺพงฺคมา อกุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยา อนฺวเทว อหิริกํ อโนตฺตปฺปํ, วิชฺชา จ โข ภิกฺขเว ปุพฺพงฺคมา กุสลานํ ธมฺมานํ สมาปตฺติยา อนฺวเทว หิโรตฺตปฺปนฺติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"ยา กาจิมา ทุคฺคติโย อสฺมึ โลเก ปรมฺหิ จ
อวิชฺชามูลกา[๓] สพฺพา อิจฺฉาโลภสมุสฺสยา.
ยโต จ โหติ ปาปิจฺโฉ อหิริโก อนาทโร
ตโต ปาปํ ปสวติ อปายํ เตน คจฺฉติ.
ตสฺมา ฉนฺทญฺจ โลภญฺจ อวิชฺชญฺจ วิราชยํ
วิชฺชํ อุปฺปาทยํ ภิกฺขุ สพฺพา ทุคฺคติโย ชเหติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ตติยํ.

---

[๑] ฉ.,เท. เจตํ อิ. เจกา [๒] สฺยา. ปาปึ
[๓] ฉ.,เท. อวิชฺชามูลิกา

๔. ปญฺญาปริหีนสุตฺตํ

[๔๑] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"เต ภิกฺขเว สตฺตา สุปริหีนา, เย อริยาย ปญฺญาย ปริหีนา, เต ทิฏฺเฐ เจว[๑] ธมฺเม ทุกฺขํ วิหรนฺติ สวิฆาตํ สอุปายาสํ สปริฬาหํ, กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา ทุคฺคติ ปาฏิกงฺขา. เต ภิกฺขเว สตฺตา อปริหีนา, เย อริยาย ปญฺญาย อปริหีนา, เต ทิฏฺเฐ เจว ธมฺเม สุขํ วิหรนฺติ อวิฆาตํ อนุปายาสํ อปริฬาหํ, กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคติ ปาฏิกงฺขาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"ปญฺญาย ปริหาเนน ปสฺส โลกํ สเทวกํ
นิวิฏฺฐํ นามรูปสฺมึ อิทำ สจฺจนฺติ มญฺญติ.
ปญฺญา หิ เสฏฺฐา โลกสฺมึ ยายำ นิพฺเพธคามินี
สา[๒] จ สมฺมา ปชานาติ ชาติภวปริกฺขยำ.
เตสำ เทวา มนุสฺสา จ สมฺพุทฺธานำ สตีมตำ
ปิหยนฺติ หาสปญฺญาน[๓] สรีรนฺติมธารินนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. จตุตฺถำ.

๕. สุกฺกธมฺมสุตฺตำ

[๔๒] วุตฺตำ เหตำ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตำ:-

"เทฺวเม ภิกฺขเว สุกฺกา ธมฺมา โลกำ ปาเลนฺติ. กตเม เทฺว.

---

[๑] ฉ.,เท. ทิฏฺเฐ ว
[๒] ฉ.,เท. ยาย สมฺมา, อิ. ยา
[๓] สี. หาสุปญฺญานำ อิ. สปญฺญานำ

หิรี[๑] จ โอตฺตปฺปี จ. อิเม เจ ภิกฺขเว เทฺว สุกฺกา ธมฺมา โลกํ น ปาเลยฺยุ๋, นยิธ ปญฺญาเยถ ‘มาตาติ วา ‘มาตุจฺฉาติ วา ‘มาตุลานีติ วา ‘อาจริยภิริยาติ วา ‘ครูนํ ทาราติ วา, สมฺเภทา โลโก อคมิสฺส, ยถา อเชฬกา กุกฺกุฏสูกรา โสณสิงฺคาลา.[๒] ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อิเม เทฺว สุกฺกา ธมฺมา โลกํ ปาเลนฺติ, ตสฺมา ปญฺญาเยถ[๓] ‘มาตาติ วา ‘มาตุจฺฉาติ วา ‘มาตุลานีติ วา ‘อาจริยภิริยาติ วา ‘ครูนํ ทาราติ วาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

“เยสํ เจ หิรีโอตฺตปฺปี　　สพฺพทา จ น วิชฺชติ
โวกฺกนฺตา สุกฺกมูลา เต　　ชาติมรณคามิโน.
เยสญฺจ หิรีโอตฺตปฺปี　　สทา สมฺมา อุปฏฺฐิตา
วิรูฬฺหพฺรหฺมจริยา　　เต สนฺโต ขีณปุนพฺภวาติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ปญฺจมํ.

๖. อชาตสุตฺตํ

[๔๓] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

“อตฺถิ ภิกฺขเว อชาตํ อภูตํ อกตํ อสงฺขตํ, โน เจตํ ภิกฺขเว อภวิสฺส อชาตํ อภูตํ อกตํ อสงฺขตํ, นยิธ ชาตสฺส ภูตสฺส กตสฺส สงฺขตสฺส นิสฺสรณํ ปญฺญาเยถ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว อตฺถิ อชาตํ อภูตํ อกตํ อสงฺขตํ, ตสฺมา ชาตสฺส ภูตสฺส กตสฺส สงฺขตสฺส นิสฺสรณํ ปญฺญาเยถาติ.[๔] เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

---

[๑] สฺยา.,อิ. หิรี
[๒] สี.,อิ. โสณสิคาลา
[๓] ฉ.,เท. ปญฺญายติ
[๔] ฉ.,เท. ปญฺญายตีติ

"ชาตํ ภูตํ สมุปฺปนฺนํ กตํ สงฺขตมทฺธุวํ
ชรามรณสงฺฆาฏึ[๑] โรคนีฬ[๒] ปภงฺคุณํ.[๓]
อาหารเนตฺติปฺปภวํ นาลํ ตทภินนฺทิตุํ
ตสฺส นิสฺสรณํ สนฺตํ อตกฺกาวจรํ ธุวํ.
อชาตํ อสมุปฺปนฺนํ อโสกํ วิรชํ ปทํ
นิโรโธ ทุกฺขธมฺมานํ สงฺขารูปสโม สุโขติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ฉฏฺฐํ.

๗. นิพฺพานธาตุสุตฺตํ

[๔๔] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"เทฺวมา ภิกฺขเว นิพฺพานธาตุโย; กตมา เทฺว. สอุปาทิเสสา จ นิพฺพานธาตุ อนุปาทิเสสา จ นิพฺพานธาตุ.

กตมา จ[๔] ภิกฺขเว สอุปาทิเสสา นิพฺพานธาตุ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรหํ โหติ ขีณาสโว วุสิตวา กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทตฺโถ ปริกฺขีณภวสโยชโน สมฺมทญฺญา วิมุตฺโต, ตสฺส ติฏฺฐนฺเตว ปญฺจินฺทฺริยานิ, เยสํ อวิฆาตตฺตา[๕] มนาปามนาปํ ปจฺจนุโภติ, สุขทุกฺขํ ปฏิสํเวเทติ,[๖] ตสฺส โย ราคกฺขโย โทสกฺขโย โมหกฺขโย. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว สอุปาทิเสสา นิพฺพานธาตุ.

กตมา จ ภิกฺขเว อนุปาทิเสสา นิพฺพานธาตุ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อรหํ โหติ ขีณาสโว วุสิตวา กตกรณีโย โอหิตภาโร

---

[๑] สฺยา.,อิ. ชรามรณสงฺฆตํ
[๒] สี. โรคนิฑฺฑํ ฉ.,เท.,อิ. โรคนีฬ
[๓] สี. ปภงฺคุนํ ฉ.,เท. ปภงฺคุรํ
[๔] อิ. จสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๕] สี. อวิคตตฺตา
[๖] อิ. ปฏิสํเวทิยติ

อนุปฺปตฺตสทตฺโถ ปริกฺขีณภวสโยชโน สมฺมทญฺญา วิมุตฺโต, ตสฺส อิเธว ภิกฺขเว สพฺพเวทยิตานิ อนภินนฺทิตานิ สีติภวิสฺสนฺติ.[๑] อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อนุปาทิเสสา นิพฺพานธาตุ. อิมา โข ภิกฺขเว เทฺว นิพฺพานธาตุโยติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"ทฺเว อิมา จกฺขุมตา ปกาสิตา
นิพฺพานธาตู อนิสฺสิเตน ตาทินา
เอกา หิ ธาตุ อิธ ทิฏฺฐธมฺมิกา
สอุปาทิเสสา ภวเนตฺติสงฺขยา
อนุปาทิเสสา ปน สมฺปรายิกา
ยมฺหิ นิรุชฺฌนฺติ ภวานิ สพฺพโส.
เย เอตทญฺญาย ปทํ อสงฺขตํ
วิมุตฺตจิตฺตา ภวเนตฺติสงฺขยา
เต ธมฺมสาราธิคา ขเย รตา
ปหํสุ เต สพฺพภวานิ ตาทิโนติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. สตฺตมํ.

๘. ปฏิสลฺลานสุตฺตํ

[๔๕] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ปฏิสลฺลานารามา ภิกฺขเว วิหรถ ปฏิสลฺลานรตา อชฺฌตฺตํ เจโตสมถมนุยุตฺตา อนิรากตชฺฌานา วิปสฺสนาย สมนฺนาคตา พฺรูเหตา สุญฺญาคารานํ, ปฏิสลฺลานารามานํ ภิกฺขเว วิหรตํ ปฏิสลฺลานรตานํ อชฺฌตฺตํ เจโตสมถมนุยุตฺตานํ อนิรากตชฺฌานานํ

---

[๑] ฉ.,เท. สีติ ภวิสฺสนฺติ.

วิปสฺสนาย สมนฺนาคตานำ พฺรูเหตานำ สุญฺญาคารานำ ทฺวินฺนำ ผลานำ อญฺญตรำ ผลำ ปาฏิกงฺขำ ทิฏฺเฐว ธมฺเม อญฺญา สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตาติ. เอตมตฺถำ ภควา อโวจ, ตตฺเถตำ อิติ วุจฺจติ

"เย สนฺตจิตฺตา นิปกา สติมนฺโต จ[๑] ฌายิโน
สมฺมา ธมฺมำ วิปสฺสนฺติ กาเมสุ อนเปกฺขิโน.
อปฺปมาทรตา สนฺตา ปมาเท ภยทสฺสิโน
อภพฺพา ปริหานาย นิพฺพานสฺเสว สนฺติเกติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. อฏฺฐมำ.

๙. สิกฺขานิสำสสุตฺตำ

[๔๖] วุตฺตำ เหตำ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตำ:-

"สิกฺขานิสำสา ภิกฺขเว วิหรถ ปญฺญุตฺตรา วิมุตฺติสารา สตาธิปเตยฺยา, สิกฺขานิสำสานำ ภิกฺขเว วิหรตำ ปญฺญุตฺตรานำ วิมุตฺติสารานำ สตาธิปเตยฺยานำ ทฺวินฺนำ ผลานำ อญฺญตรำ ผลำ ปาฏิกงฺขำ ทิฏฺเฐว ธมฺเม อญฺญา สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตาติ. เอตมตฺถำ ภควา อโวจ, ตตฺเถตำ อิติ วุจฺจติ

"ปริปุณฺณสิกฺขำ[๒] อปหานธมฺมำ
ปญฺญุตฺตรำ ชาติขยนฺตทสฺสึ
ตำ เว มุนึ อนฺติมเทหธารึ
มารญฺชหำ[๓] พฺรูมิ ชราย ปารคุ.
ตสฺมา สทา ฌานรตา สมาหิตา

---

[๑] สี. สติมนฺโต ว
[๒] อิ. ปริปุณฺณเสกฺขำ
[๓] อิ. มานญฺชหำ

อาตาปิโน ชาติขยนฺตทสฺสิโน
มารํ สเสนํ อภิภุยฺย ภิกฺขโว
ภวถ ชาติมรณสฺส ปารคาติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. นวมํ.

๑๐. ชาคริยสุตฺตํ

[๔๗] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ชาคโร จสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิหเรยฺย สโต สมฺปชาโน สมาหิโต ปมุทิโต วิปฺปสนฺโน จ, ตตฺถ กาลวิปสฺสี จ กุสเลสุ ธมฺเมสุ. ชาครสฺส ภิกฺขเว ภิกฺขุโน วิหรโต สติมโต[๑] สมฺปชานสฺส สมาหิตสฺส ปมุทิตสฺส วิปฺปสนฺนสฺส ตตฺถ กาลวิปสฺสิโน กุสเลสุ ธมฺเมสุ ทฺวินฺนํ ผลานํ อญฺญตรํ ผลํ ปาฏิกงฺขํ ทิฏฺเฐว ธมฺเม อญฺญา สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"ชาครนฺตา สุณาเถตํ เย สุตฺตา เต ปพุชฺฌถ
สุตฺตา ชาคริตํ เสยฺโย นตฺถิ ชาครโต ภยํ.

โย ชาคโร จ สติมา สมฺปชาโน
สมาหิโต มุทิโต วิปฺปสนฺโน จ
กาเลน โส สมฺมา ธมฺมํ ปริวีมํสมาโน
เอโกทิภูโต วิหเน ตมํ โส.
ตสฺมา หเว ชาคริยํ ภเชถ

---

[๑] ฉ.,อิ. สตสฺส

อาตาปี ภิกฺขุ นิปโก ฌานลาภี
สโยชนํ ชาติชรายะ เฉตฺวา
อิเธว สมฺโพธิมนุตฺตรํ ผุเสติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ทสมํ.

๑๑. อาปายิกสุตฺตํ

[๔๘] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"เทฺวเม ภิกฺขเว อาปายิกา เนรยิกา อิทมปฺปหาย. กตเม เทฺว. โย [๑] อพฺรหฺมจารี พฺรหฺมจาริปฏิญฺโญ โย จ ปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ จรนฺตํ อมูลเกน อพฺรหฺมจริเยน อนุทฺธเสติ. อิเม โข ภิกฺขเว เทฺว อาปายิกา เนรยิกา อิทมปฺปหายาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"อภูตวาที นิรยํ อุเปติ
โย วาปิ กตฺวา น กโรมิจฺจาห
อุโภปิ เต เปจฺจ สมา ภวนฺติ
นิหีนกมฺมา มนุชา ปรตฺถ.

กาสาวกณฺฐา พหโว ปาปธมฺมา อสญฺญตา
ปาปา ปาเปหิ กมฺเมหิ นิรยํ เต อุปปชฺชเร.
เสยฺโย อโยคุโฬ ภุตฺโต ตตฺโต อคฺคิสิขูปโม
ยญฺเจ ภุญฺเชยฺย ทุสฺสีโล รฏฺฐปิณฺฑํ อสญฺญโตติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. เอกาทสมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. จ

๑๒. ทิฏฺฐิคตสุตฺตํ

[๔๙] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ทฺวีหิ ภิกฺขเว ทิฏฺฐิคเตหิ ปริยุฏฺฐิตา เทวมนุสฺสา โอลิยนฺติ เอเก, อติธาวนฺติ เอเก, จกฺขุมนฺโต จ ปสฺสนฺติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว โอลิยนฺติ เอเก. ภวารามา ภิกฺขเว เทวมนุสฺสา ภวรตา ภวสมฺมุทิตา, เตสํ ภวนิโรธาย ธมฺเม เทสิยมาเน จิตฺตํ น ปกฺขนฺทติ น สมฺปสีทติ น สนฺติฏฺฐติ นาธิมุจฺจติ. เอวํ [๑] ภิกฺขเว โอลิยนฺติ เอเก.

กถญฺจ ภิกฺขเว อติธาวนฺติ เอเก. ภเวเนว โข ปเนเก อฏฺฏิยมานา หรายมานา ชิคุจฺฉมานา วิภวํ อภินนฺทนฺติ, ยโต กิร โภ อยํ อตฺตา[๒] กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อุจฺฉิชฺชติ วินสฺสติ น โหติ ปรมฺมรณา, เอตं สนฺตं เอตं ปณีตं เอตं ยาถาวนฺติ. เอวํ โข ภิกฺขเว อติธาวนฺติ เอเก.

กถญฺจ ภิกฺขเว จกฺขุมนฺโต ปสฺสนฺติ. อิธ ภิกฺขุ ภูตํ ภูตโต ปสฺสติ, ภูตं ภูตโต ทิสฺวา ภูตสฺส นิพฺพิทาย วิราคาย นิโรธาย ปฏิปนฺโน โหติ. เอวํ โข ภิกฺขเว จกฺขุมนฺโต จ[๓] ปสฺสนฺตีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตं อิติ วุจฺจติ

"โย[๔] ภูตं ภูตโต ทิสฺวา　　ภูตสฺส จ อติกฺกมं
ยถาภูเต[๕] วิมุจฺจนฺติ　　ภวตณฺหาปริกฺขยา.
สเจ ภูตํ ปริญฺโญ โส　　วีตตณฺโห ภวาภเว
ภูตสฺส วิภวา ภิกฺขุ　　นาคจฺฉติ ปุนพฺภวนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. โข　　[๒] อิ. อตฺโถ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. จสทฺโท น ทิสฺสติ.　　[๔] สฺยา. โย
[๕] สฺยา. ยถาภูตํ

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ทฺวาทสมํ.

ทุติโย วคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

เทฺว อินฺทฺริยา เทฺว ตปนียา สีเลน อปเร ทุเว
อโนตฺตปฺปี[๑] กุหนา เทฺว จ สํเวชนีเยน เต ทส.
วิตกฺกา เทสนา วิชฺชา ปญฺญา ธมฺเมน ปญฺจมํ
อชาตํ ธาตุ สลฺลานํ สิกฺขา ชาคริเยน จ
อปาย ทิฏฺฐิยาเยว[๒] พาวีสติ ปกาสิตาติ.

ทุกนิปาโต นิฏฺฐิโต.

---

[๑] ฉ.,เท. อโนตฺตาปิ

[๒] ฉ.,เท.,อิ. ทิฏฺฐิยา เจว

๓. ติกนิปาโต

๑. ปฐมวคฺโค

๑. มูลสุตฺตํ

[๕๐] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ตีณิมานิ ภิกฺขเว อกุสลมูลานิ. กตมานิ ตีณิ. โลโภ อกุสลมูลํ, โทโส อกุสลมูลํ, โมโห อกุสลมูลํ, อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ อกุสลมูลานีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"โลโภ โทโส จ โมโห จ ปุริสํ ปาปเจตสํ
หึสนฺติ อตฺตสมฺภูตา ตจสารว สมฺผลนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ปฐมํ.

๒. ธาตุสุตฺตํ

[๕๑] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว ธาตุโย. กตมา ติสฺโส. รูปธาตุ, อรูปธาตุ, นิโรธธาตุ. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส ธาตุโยติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"รูปธาตุ[๑] ปริญฺญาย อรูเปสุ อสณฺฐิตา
นิโรเธ เย วิมุจฺจนฺติ เต ชนา มจฺจุหายิโน.
กาเยน อมตํ ธาตุ ผุสยิตฺวา[๒] นิรูปธึ
อุปธิปฺปฏินิสฺสคฺคํ สจฺฉิกตฺวา อนาสโว
เทเสติ สมฺมาสมฺพุทฺโธ อโสกํ วิรชํ ปทนฺติ.

---

[๑] สี.,สฺยา.,อิ. รูปธาตุ [๒] สฺยา. ผุสฺสยิตฺวา อิ. ผสฺสยิตฺวา

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ทุติยํ.

๓. ปฐมเวทนาสุตฺตํ

[๕๒] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เวทนา. กตมา ติสฺโส. สุขา เวทนา, ทุกฺขา เวทนา, อทุกฺขมสุขา เวทนา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เวทนาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"สมาหิโต สมฺปชาโน สโต พุทฺธสฺส สาวโก
เวทนา จ ปชานาติ เวทนานญฺจ สมฺภวํ.
ยตฺถ เจตา นิรุชฺฌนฺติ มคฺคญฺจ ขยคามินํ
เวทนานํ ขยา ภิกฺขุ นิจฺฉาโต ปรินิพฺพุโตติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ตติยํ.

๔. ทุติยเวทนาสุตฺตํ

[๕๓] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เวทนา. กตมา ติสฺโส. สุขา เวทนา, ทุกฺขา เวทนา, อทุกฺขมสุขา เวทนา. สุขา ภิกฺขเว เวทนา ทุกฺขโต ทฏฺฐพฺพา, ทุกฺขา เวทนา สลฺลโต ทฏฺฐพฺพา, อทุกฺขมสุขา เวทนา อนิจฺจโต ทฏฺฐพฺพา. ยโต จ[๑] โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน สุขา เวทนา ทุกฺขโต ทิฏฺฐา โหติ, ทุกฺขา เวทนา สลฺลโต ทิฏฺฐา โหติ, อทุกฺขมสุขา เวทนา อนิจฺจโต ทิฏฺฐา โหติ. อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จสทฺโท น ทิสฺสติ.

ภิกฺขุ อริโย สมฺมทฺทโส อจฺเฉจฺฉิ[๑] ตณฺหํ วิวตฺติยิ[๒] สโยชนํ, สมฺมามานาภิสมยา อนฺตมกาสิ ทุกฺขสฺสาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"โย สุขํ ทุกฺขโต อทฺท[๓] ทุกฺขมทฺทกฺขิ สลฺลโต
อทุกฺขมสุขํ สนฺตํ อทฺทกฺขิ นํ อนิจฺจโต.
ส เว สมฺมทฺทโส ภิกฺขุ ยโต ตตฺถ วิมุจฺจติ
อภิญฺญาโวสิโต สนฺโต ส เว โยคาติโค มุนีติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. จตุตฺถํ.

๕. ปฐมเอสนาสุตฺตํ

[๕๔] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เอสนา. กตมา ติสฺโส. กาเมสนา, ภเวสนา, พฺรหฺมจริเยสนา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เอสนาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"สมาหิโต สมฺปชาโน สโต พุทฺธสฺส สาวโก
เอสนา จ ปชานาติ เอสนานญฺจ สมฺภวํ.
ยตฺถ เจตา นิรุชฺฌนฺติ มคฺคญฺจ ขยคามินํ
เอสนานํ ขยา ภิกฺขุ นิจฺฉาโต ปรินิพฺพุโตติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ปญฺจมํ.

---

[๑] อิ. อจฺเฉชฺชิ [๒] สี. วาวตฺตยิ.
[๓] สี.,อิ. ทกฺขิ, สฺยา. อทฺทกฺขิ.

๖. ทุติยเอสนาสุตฺตํ

[๕๕] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว เอสนา. กตมา ติสฺโส. กาเมสนา ภเวสนา พฺรหฺมจริเยสนา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส เอสนาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"กาเมสนา ภเวสนา พฺรหฺมจริเยสนา สห
อิติ สจฺจปรามาโส ทิฏฺจิฏฺจานา สมุสฺสยา.
สพฺพราควิรตฺตสฺส ตณฺหกฺขยวิมุตฺติโน
เอสนาปฏินิสฺสฏฺจา ทิฏฺจิฏฺจานา สมูหตา
เอสนานํ ขยา ภิกฺขุ นิราโส อกถกถีติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ฉฏฺจํ.

๗. ปฐมอาสวสุตฺตํ

[๕๖] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ตโยเม ภิกฺขเว อาสวา. กตเม ตโย. กามาสโว, ภวาสโว, อวิชฺชาสโว. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย อาสวาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"สมาหิโต สมฺปชาโน สโต พุทฺธสฺส สาวโก
อาสเว จ ปชานาติ อาสวานญฺจ สมฺภวํ.
ยตฺถ เจตา นิรุชฺฌนฺติ มคฺคญฺจ ขยคามินํ
อาสวานํ ขยา ภิกฺขุ นิจฺฉาโต ปรินิพฺพุโตติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. สตฺตมํ.

๘. ทุติยอาสวสุตฺตํ

[๕๗] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ตโยเม ภิกฺขเว อาสวา. กตเม ตโย. กามาสโว, ภวาสโว, อวิชฺชาสโว. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย อาสวาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"ยสฺส กามาสโว ขีโณ อวิชฺชา จ วิราชิตา
ภวาสโว ปริกฺขีโณ วิปฺปมุตฺโต นิรูปธิ
ธาเรติ อนฺติมํ เทหํ เชตฺวา มารํ สวาหนนฺติ.[๑]

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. อฏฺฐมํ.

๙. ตณฺหาสุตฺตํ

[๕๘] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว ตณฺหา. กตมา ติสฺโส. กามตณฺหา, ภวตณฺหา, วิภวตณฺหา. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส ตณฺหาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"ตณฺหาโยเคน สํยุตฺตา รตฺตจิตฺตา ภวาภเว
เต โยคยุตฺตา มารสฺส อโยคกฺเขมิโน ชนา.
สตฺตา คจฺฉนฺติ สํสารํ ชาติมรณคามิโน
เย จ ตณฺหํ ปหนฺตฺวาน วีตตณฺหา[๒] ภวาภเว
เต[๓] เว ปารคตา[๓] โลเก เย ปตฺตา อาสวกฺขยนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. นวมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. สวาหินินฺติ [๒] สี. นิตฺตณฺหา จ
[๓-๓] อิ. เต จ ปารงฺคตา ฉ.,เท. เต เว ปารงฺคตา

๑๐. มารเธยฺยสุตฺตํ

[๕๙] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ตีหิ ภิกฺขเว ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อติกฺกมฺม มารเธยฺยํ อาทิจฺโจว วิโรจติ. กตเมหิ ตีหิ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อเสกฺเขน[๑] สีลกฺขนฺเธน สมนฺนาคโต โหติ, อเสกฺเขน สมาธิกฺขนฺเธน สมนฺนาคโต โหติ, อเสกฺเขน[๑] ปญฺญากฺขนฺเธน สมนฺนาคโต โหติ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต ภิกฺขุ อติกฺกมฺม มารเธยฺยํ อาทิจฺโจว วิโรจตีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"สีลสมาธิปญฺญา[๒] จ ยสฺส เอเต สุภาวิตา
อติกฺกมฺม มารเธยฺยํ อาทิจฺโจว วิโรจตีติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ทสมํ.

ปฐโม วคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

มูลธาตุ อถ เวทนา ทุเว
เอสนา จ ทุเว อาสวา ทุเว
ตณฺหาโต [๓] อถ มารเธยฺยโต
วคฺคมาหุ ปฐมนฺติ มุตฺตมนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อเสเขน
[๒] ฉ.,เท.,อิ. สีลํ สมาธิ ปญฺญา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. จ

๒. ทุติยวคฺโค

๑. ปุญฺญกิริยาวตฺถุสุตฺตํ

[๖๐] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ตีณิมานิ ภิกฺขเว ปุญฺญกิริยาวตฺถูนิ. กตมานิ ตีณิ. ทานมยํ ปุญฺญกิริยาวตฺถุ, สีลมยํ ปุญฺญกิริยาวตฺถุ, ภาวนามยํ ปุญฺญกิริยาวตฺถุ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ ปุญฺญกิริยาวตฺถูนีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"ปุญฺญเมว โส สิกฺเขยฺย อายตคฺคํ สุขุทฺรยํ,[๑]
ทานญฺจ สมจริยญฺจ เมตฺตจิตฺตญฺจ ภาวเย.
เอเต ธมฺเม ภาวยิตฺวา ตโย สุขสมุทฺทเย
อพฺยาปชฺฌํ สุขํ โลกํ ปณฺฑิโต อุปปชฺชตีติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ปฐมํ.

๒. จกฺขุสุตฺตํ

[๖๑] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ตีณิมานิ ภิกฺขเว จกฺขูนิ. กตมานิ ตีณิ. มํสจกฺขุ, ทิพฺพจกฺขุ, ปญฺญาจกฺขุ, อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ จกฺขูนีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"มํสจกฺขุ ทิพฺพจกฺขุ ปญฺญาจกฺขุ อนุตฺตรํ
เอตานิ ตีณิ จกฺขูนิ อกฺขาสิ ปุริสุตฺตโม.

---

[๑] สฺยา.,อิ. สุขินฺทฺริยํ

มํสจกฺขุสฺส อุปฺปาโท มคฺโค ทิพฺพสฺส จกฺขุโน
ยโต ญาณํ อุทปาทิ ปญฺญาจกฺขุ อนุตฺตรํ
ยสฺส จกฺขุสฺส ปฏิลาภา สพฺพทุกฺขา วิมุจฺจตีติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ทุติยํ.

๓. อินฺทฺริยสุตฺตํ

[๖๒] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ตีณิมานิ ภิกฺขเว อินฺทฺริยานิ. กตมานิ ตีณิ. อนญฺญตญฺญสฺสามีตินฺทฺริยํ[๑] อญฺญินฺทฺริยํ, อญฺญาตาวินฺทฺริยํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ อินฺทฺริยานีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"เสกฺขสฺส สิกฺขมานสฺส อุชุมคฺคานุสาริโน
ขยสฺมึ ปฐมํ ญาณํ ตโต อญฺญา อนนฺตรา.
ตโต อญฺญา วิมุตฺตสฺส ญาณํ เว โหติ ตาทิโน
'อกุปฺปา เม วิมุตฺตีติ ภวสโยชนกฺขยา.
ส เว[๒] อินฺทฺริยสมฺปนฺโน สนฺโต สนฺติปเท รโต
ธาเรติ อนฺติมํ เทหํ เชตฺวา มารํ สวาหนนฺติ.[๓]

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ตติยํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อนญฺญาตญฺญสฺสามีตินฺทฺริยํ [๒] สฺยา. สเจ
[๓] ฉ.,เท. สวาหินินฺติ

๔. อทฺธาสุตฺตํ

[๖๓] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ตโยเม ภิกฺขเว อทฺธา. กตเม ตโย. อตีโต อทฺธา, อนาคโต อทฺธา, ปจฺจุปฺปนฺโน อทฺธา. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย อทฺธาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"อกฺเขยฺยสญฺญิโน สตฺตา　　อกฺเขยฺยสฺมึ ปติฏฺฐิตา
อกฺเขยฺยํ อปริญฺญาย　　โยคมายนฺติ มจฺจุโน.
อกฺเขยฺยํ จ ปริญฺญาย　　อกฺขาตารํ น มญฺญติ
ผุฏฺโฐ วิโมกฺโข มนสา　　สนฺติปทมนุตฺตรํ.
ส เว อกฺเขยฺยสมฺปนฺโน　　สนฺโต สนฺติปเท รโต
สงฺขาย เสวี ธมฺมฏฺโฐ　　สงฺขฺยํ โนเปติ เวทคูติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. จตุตฺถํ.

๕. ทุจฺจริตสุตฺตํ

[๖๔] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ตีณิมานิ ภิกฺขเว ทุจฺจริตานิ. กตมานิ ตีณิ. กายทุจฺจริตํ, วจีทุจฺจริตํ, มโนทุจฺจริตํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ ทุจฺจริตานีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"กายทุจฺจริตํ กตฺวา　　วจีทุจฺจริตานิ จ
มโนทุจฺจริตํ กตฺวา　　ยญฺจญฺญํ โทสสญฺหิตํ.
อกตฺวา กุสลํ กมฺมํ　　กตฺวานากุสลํ พหุ
กายสฺส เภทา ทุปฺปญฺโญ　　นิรยํ โสปปชฺชตีติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ปญฺจมํ.

๖. สุจริตสุตฺตํ

[๖๕] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ตีณิมานิ ภิกฺขเว สุจริตานิ. กตมานิ ตีณิ. กายสุจริตํ, วจีสุจริตํ, มโนสุจริตํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ สุจริตานีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"กายทุจฺจริตํ หิตฺวา วจีทุจฺจริตานิ จ
มโนทุจฺจริตํ หิตฺวา ยญฺจญฺญํ โทสสญฺหิตํ.
อกตฺวากุสลํ กมฺมํ กตฺวาน กุสลํ พหุ
กายสฺส เภทา สปฺปญฺโญ สคฺคํ โส อุปปชฺชตีติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ฉฏฺฐํ.

๗. โสเจยฺยสุตฺตํ

[๖๖] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ตีณิมานิ ภิกฺขเว โสเจยฺยานิ. กตมานิ ตีณิ. กายโสเจยฺยํ, วจีโสเจยฺยํ, มโนโสเจยฺยํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ โสเจยฺยานีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"กายสุจึ วาจาสุจึ[๑] เจโตสุจิมนาสวํ
สุจึ โสเจยฺยสมฺปนฺนํ อาหุ สพฺพปหายินนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. สตฺตมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. วจีสุจึ

๘. โมเนยฺยสุตฺตํ

[๖๗] วุตฺตํ เหตํ ภควตา วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ตีณิมานิ ภิกฺขเว โมเนยฺยานิ. กตมานิ ตีณิ. กายโมเนยฺยํ, วจีโมเนยฺยํ, มโนโมเนยฺยํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ โมเนยฺยานีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"กายมุนึ วาจามุนึ[๑] มโนมุนิมนาสวํ
มุนึ โมเนยฺยสมฺปนฺนํ อาหุ นินฺหาตปาปกนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. อฏฺฐมํ.

๙. ปฐมราคสุตฺตํ

[๖๘] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขเว ราโค อปฺปหีโน โทโส อปฺปหีโน โมโห อปฺปหีโน, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว พนฺโธ[๒] มารสฺส ปฏิมุกฺกสฺส มารปาโส ยถากามกรณีโย จ[๓] ปาปิมโต. ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขเว ราโค ปหีโน โทโส ปหีโน โมโห ปหีโน, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อพนฺโธ มารสฺส โอมุกฺกสฺส มารปาโส น ยถากามกรณีโย จ ปาปิมโตติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"ยสฺส ราโค จ โทโส จ อวิชฺชา จ วิราชิตา
ตํ ภาวิตตฺตญฺญตรํ พฺรหฺมภูตํ ตถาคตํ
พุทฺธํ เวรภยาตีตํ อาหุ สพฺพปหายินนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. นวมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. วจีมุนึ [๒] ฉ. พทฺโธ
[๓] ฉ.,เท. จสทฺโท น ทิสฺสติ.

๑๐. ทุติยราคสุตฺตํ

[๖๙] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา ราโค อปฺปหีโน โทโส อปฺปหีโน โมโห อปฺปหีโน, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว น อตริ[๑] สมุทฺทํ สอูมึ สวีจึ สาวฏฺฏํ สคหํ สรกฺขสํ. ยสฺส กสฺสจิ ภิกฺขเว ภิกฺขุสฺส วา ภิกฺขุนิยา วา ราโค ปหีโน โทโส ปหีโน โมโห ปหีโน, อยํ วุจฺจติ ภิกฺขเว อตริ สมุทฺทํ สอูมึ สวีจึ สาวฏฺฏํ สคหํ สรกฺขสํ, ติณฺโณ ปารคโต[๒] ถเล ติฏฺฐติ พฺราหฺมโณติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"ยสฺส ราโค จ โทโส จ อวิชฺชา จ วิราชิตา
โสมํ สมุทฺทํ สคหํ สรกฺขสํ
สอูมิภยํ ทุตฺตรํ อจฺจตาริ.
สงฺคาติโต มจฺจุชโห นิรูปธิ
ปหาสิ ทุกฺขํ อปุนพฺภวาย
อตฺถงฺคโต โส น ปมาณเมติ[๓]
อโมหยิ มจฺจุราชนฺติ พฺรูมีติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ทสมํ.

ทุติโย วคฺโค.

---

[๑] สี. อติณฺโณ [๒] ฉ.,เท. ปารงฺคโต
[๓] สฺยา.,อิ. สมานเมติ.

ตสฺสุทฺทานํ

ปุญฺญํ จกฺขุ อถินฺทฺริยา[๑]
อทฺธา[๒] จริตํ ทุเว สุจิ
มุเน[๓] อถ ราค ทุเว
ปุน วคฺคมาหุ ทุติยมุตฺตมนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท. อถ อินฺทริยานิ อิ. อถ อินฺทฺริยา.
[๒] ฉ.,เท. อทฺธา จ จริตํ ทุเว โสจิ. [๓] ฉ.,เท. มุโน.

๓. ตติยวคฺโค

๑. มิจฺฉาทิฏฺฐิกสุตฺตํ

[๗๐] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ทิฏฺฐา มยา ภิกฺขเว สตฺตา กายทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา วจีทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา มโนทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา, อริยานํ อุปวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาโต นิรยํ อุปปนฺนา.

ตํ โข ปนาหํ ภิกฺขเว นาญฺญสฺส สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา สุตฺวา วทามิ. ทิฏฺฐา มยา ภิกฺขเว สตฺตา กายทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา วจีทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา มโนทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา, อริยานํ อุปวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาโต นิรยํ อุปปนฺนา. อปิ จ ภิกฺขเว ยเทว สามํ ญาตํ สามํ ทิฏฺฐํ สามํ วิทิตํ, ตเทวาหํ วทามิ.

ทิฏฺฐา มยา ภิกฺขเว สตฺตา กายทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา วจีทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา มโนทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อุปวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาโต นิรยํ อุปปนฺนาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"มิจฺฉามนํ ปณิธาย มิจฺฉาวาจญ์[๑] อภาสิย[๑]
มิจฺฉากมฺมานิ กตฺวาน กาเยน อิธ ปุคฺคโล.

[๑-๑] ฉ.,เท. มิจฺฉาวาจญฺจ ภาสิย

อปฺปสฺสุตาปุญฺญกโร[๑]　　อปฺปสฺมึ อิธ ชีวิเต
กายสฺส เภทา ทุปฺปญฺโญ　　นิรยํ โสปปชฺชตีติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ปฐมํ.

๒. สมฺมาทิฏฺฐิกสุตฺตํ

[๗๑] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ทิฏฺฐา มยา ภิกฺขเว สตฺตา กายสุจริเตน สมนฺนาคตา วจีสุจริเตน สมนฺนาคตา มโนสุจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อนุปวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกา สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนา.

ตํ โข ปนาหํ ภิกฺขเว นาญฺญสฺส สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา สุตฺวา วทามิ. ทิฏฺฐา มยา ภิกฺขเว สตฺตา กายสุจริเตน สมนฺนาคตา วจีสุจริเตน สมนฺนาคตา มโนสุจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อนุปวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกา สมฺมาทิฏฺฐิกมฺม-สมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนา. อปิ จ [๒] ยเทว ภิกฺขเว สามํ ญาตํ สามํ ทิฏฺฐํ สามํ วิทิตํ, ตเทวาหํ วทามิ.

ทิฏฺฐา มยา ภิกฺขเว สตฺตา กายสุจริเตน สมนฺนาคตา วจีสุจริเตน สมนฺนาคตา มโนสุจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อนุปวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกา สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

---

[๑] สี. อปฺปสฺสุโตปุญฺญกโร สฺยา.,อิ. อปฺปสฺสุโต อปุญฺญกโร　[๒] ฉ.,เท.,อิ. ภิกฺขเว

"สมฺมามนำ ปณิธาย สมฺมาวาจำ[๑] อภาสิย[๑]
สมฺมากมฺมานิ กตฺวาน กาเยน อิธ ปุคฺคโล.
พหุสฺสุโต ปุญฺญกโร อปฺปสฺมึ อิธ ชีวิเต
กายสฺส เภทา สปฺปญฺโญ สคฺคำ โส อุปปชฺชตีติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ทุติยำ.

๓. นิสฺสรณิยสุตฺตำ

[๗๒] วุตฺตำ เหตำ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตำ:-

"ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว นิสฺสรณิยา ธาตุโย. กตมา ติสฺโส. กามานเมตำ นิสฺสรณำ ยทิทำ เนกฺขมฺมำ, รูปานเมตำ นิสฺสรณำ ยทิทำ อารุปฺปำ, ยำ โข ปน กิญฺจิ ภูตำ สงฺขตำ ปฏิจฺจสมุปฺปนฺนำ นิโรโธ ตสฺส นิสฺสรณำ. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส นิสฺสรณิยา ธาตุโยติ. เอตมตฺถำ ภควา อโวจ, ตตฺเถตำ อิติ วุจฺจติ

"กามนิสฺสรณำ ญตฺวา รูปานญฺจ อติกฺกมมำ[๒]
สพฺพสงฺขารสมถำ ผุสำ อาตาปี สพฺพทา.
ส เว สมฺมทฺทโส ภิกฺขุ ยโต ตตฺถ วิมุจฺจติ
อภิญฺญาโวสิโต สนฺโต ส เว โยคาติโค มุนีติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ตติยำ.

[๑-๑] ฉ.,เท. สมฺมา วาจญฺจ ภาสิย [๒] สฺยา. อติกฺกมฺม

๔. สนฺตตรสุตฺตํ

[๗๓] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"รูเปหิ ภิกฺขเว อรูปา[๑] สนฺตตรา, อรูเปหิ นิโรโธ สนฺตตโรติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"เย จ รูปูปคา สตฺตา　　เย จ อรูปฏฺฐายิโน[๒]
นิโรธํ อปฺปชานนฺตา　　อาคนฺตาโร ปุนพฺภวํ.
เย จ รูเป ปริญฺญาย　　อรูเปสุ อสณฺฐิตา
นิโรเธ เย วิมุจฺจนฺติ　　เต ชนา มจฺจุหายิโน.
กาเยน อมตํ ธาตุํ　　ผุสยิตฺวา นิรูปธึ
อุปธิปฺปฏินิสฺสคฺคํ　　สจฺฉิกตฺวา อนาสโว
เทเสติ สมฺมาสมฺพุทฺโธ　　อโสกํ วิรชํ ปทนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. จตุตฺถํ.

๕. ปุตฺตสุตฺตํ

[๗๔] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ตโยเม ภิกฺขเว ปุตฺตา สนฺโต สංวิชฺชมานา โลกสฺมึ. กตเม ตโย. อติชาโต อนุชาโต อวชาโตติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ปุตฺโต อติชาโต โหติ. อิธ ภิกฺขเว ปุตฺตสฺส มาตาปิตโร โหนฺติ: น พุทฺธํ สรณํ คตา, น ธมฺมํ สรณํ คตา, น สงฺฆํ สรณํ คตา ปาณาติปาตา อปฺปฏิวิรตา, อทินฺนาทานา อปฺปฏิวิรตา, กาเมสุมิจฺฉาจารา อปฺปฏิวิรตา, มุสาวาทา อปฺปฏิวิรตา,

---

[๑] สี. อารุปฺปา　　[๒] สี. อารุปฺปฏฺฐายิโน

สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา อปฺปฏิวิรตา, ทุสฺสีลา ปาปธมฺมา. ปุตฺโต จ เนสํ โหติ พุทฺธํ สรณํ คโต, ธมฺมํ สรณํ คโต, สงฺฆํ สรณํ คโต, ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต, กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต, มุสาวาทา ปฏิวิรโต, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต, สีลวา กลฺยาณธมฺโม. เอวํ โข ภิกฺขเว ปุตฺโต อติชาโต โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ปุตฺโต อนุชาโต โหติ. อิธ ภิกฺขเว ปุตฺตสฺส มาตาปิตโร โหนฺติ: พุทฺธํ สรณํ คตา, ธมฺมํ สรณํ คตา, สงฺฆํ สรณํ คตา, ปาณาติปาตา ปฏิวิรตา, อทินฺนาทานา ปฏิวิรตา, กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรตา, มุสาวาทา ปฏิวิรตา, สุราเมรย-มชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรตา, สีลวนฺโต กลฺยาณธมฺมา. ปุตฺโต[๑] จ[๑] เนสํ โหติ: พุทฺธํ สรณํ คโต, ธมฺมํ สรณํ คโต, สงฺฆํ สรณํ คโต, ปาณาติปาตา ปฏิวิรโต, อทินฺนาทานา ปฏิวิรโต, กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรโต, มุสาวาทา ปฏิวิรโต, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรโต, สีลวา กลฺยาณธมฺโม. เอวํ โข ภิกฺขเว ปุตฺโต อนุชาโต โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ปุตฺโต อวชาโต โหติ. อิธ ภิกฺขเว ปุตฺตสฺส มาตาปิตโร โหนฺติ: พุทฺธํ สรณํ คตา, ธมฺมํ สรณํ คตา, สงฺฆํ สรณํ คตา, ปาณาติปาตา ปฏิวิรตา, อทินฺนาทานา ปฏิวิรตา, กาเมสุมิจฺฉาจารา ปฏิวิรตา, มุสาวาทา ปฏิวิรตา, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา ปฏิวิรตา, สีลวนฺโต กลฺยาณธมฺมา. ปุตฺโต จ เนสํ โหติ: น พุทฺธํ สรณํ คโต, น ธมฺมํ สรณํ คโต,

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปุตฺโตปิ

น สงฺฆํ สรณํ คโต, ปาณาติปาตา อปฺปฏิวิรโต, อทินฺนาทานา อปฺปฏิวิรโต, กาเมสุมิจฺฉาจารา อปฺปฏิวิรโต, มุสาวาทา อปฺปฏิวิรโต, สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา อปฺปฏิวิรโต, ทุสฺสีโล ปาปธมฺโม. เอวํ โข ภิกฺขเว ปุตฺโต อวชาโต โหติ. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ปุตฺตา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมินฺติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"อติชาตํ อนุชาตํ ปุตฺตมิจฺฉนฺติ ปณฺฑิตา
อวชาตํ น อิจฺฉนฺติ โย โหติ กุลคนฺธโน.
เอเต โข ปุตฺตา โลกสฺมึ เย ภวนฺติ อุปาสกา
สทฺธาสีเลน สมฺปนฺนา วทญฺญู วีตมจฺฉรา
จนฺโท อพฺภมนา มุตฺโต ปริสาสุ วิโรจเรติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ปญฺจมํ.

๖. อวุฏฺฐิกสุตฺตํ

[๗๕] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ตโยเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมึ. กตเม ตโย. อวุฏฺฐิกสโม ปเทสวสฺสี สพฺพตฺถาภิวสฺสี.

กถญฺจ ภิกฺขเว ปุคฺคโล อวุฏฺฐิกสโม โหติ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล สพฺเพสญฺเญว น ทาตา โหติ, สมณพฺราหฺมณ-กปณทฺธิกวนิพฺพกยาจกานํ[๑] อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธํ วิเลปนํ เสยฺยาวสถํ ปทีเปยฺยํ. เอวํ โข ภิกฺขเว ปุคฺคโล อวุฏฺฐิกสโม โหติ.

---

[๑] สี. สมณพฺราหฺมณกปณทฺธิกวณิพฺพกยาจกานํ

กถญฺจ ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปเทสวสฺสี โหติ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล เอกจฺจานํ ทาตา โหติ, เอกจฺจานํ น ทาตา โหติ, สมณพฺราหฺมณกปณฺฑิกวนิพฺพกยาจกานํ อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธํ วิเลปนํ เสยฺยาวสถํ ปทีเปยฺยํ. เอวํ โข ภิกฺขเว ปุคฺคโล ปเทสวสฺสี โหติ.

กถญฺจ ภิกฺขเว ปุคฺคโล สพฺพตฺถาภิวสฺสี โหติ. อิธ ภิกฺขเว เอกจฺโจ ปุคฺคโล สพฺเพสํ[๑] เทติ สมณพฺราหฺมณกปณฺฑิกวนิพฺพกยาจกานํ อนฺนํ ปานํ วตฺถํ ยานํ มาลาคนฺธํ วิเลปนํ เสยฺยาวสถํ ปทีเปยฺยํ. เอวํ โข ภิกฺขเว ปุคฺคโล สพฺพตฺถาภิวสฺสี โหติ. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ปุคฺคลา สนฺโต สํวิชฺชมานา โลกสฺมินฺติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตं อิติ วุจฺจติ

"น สมเณ น พฺราหฺมเณ น[๒] กปณฺฑิเก น วนิพฺพเก
ลทฺธาน สํวิภาเชติ อนฺนปานญฺจ[๓] โภชนํ
ตํ เว 'อวุฏฺจิกสโมติ อาหุ นํ ปุริสาธมํ.
เอกจฺจานํ น ททาติ เอกจฺจานํ ปเวจฺฉติ
ตํ เว 'ปเทสวสฺสีติ อาหุ เมธาวิโน ชนา.
สุภิกฺขวาโจ ปุริโส สพฺพภูตานุกมฺปโก
อาโมทมาโน ปกิเรติ 'เทถ เทถาติ ภาสติ.
ยถาปิ เมโฆ ถนยิตฺวา คชฺชยิตฺวา ปวสฺสติ
ถลํ นินฺนญฺจ ปูเรติ อภิสนฺทนฺโต จ[๔] วารินา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สพฺเพสุ [๒] ฉ.,เท.,อิ. น กปณฺฑิกวนิพฺพเก
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อนฺนปานญฺจ [๔] ฉ.,เท. อภิสนฺทนฺโตว อิ. อภิสนฺทนฺโต, อภิสนฺเทนฺโตว

เอวเมว อิเธกจฺโจ ปุคฺคโล โหติ ตาทิโส
ธมฺเมน สหริตฺวาน อุฏฺฐานาธิคตํ ธนํ
ตปฺเปติ อนฺนปาเนน สมฺมา ปตฺเต วนิพฺพเกติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ฉฏฺฐํ.

๗. สุขปตฺถนาสุตฺตํ

[๗๖] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ตีณิมานิ ภิกฺขเว สุขานิ ปตฺถยมาโน สีลํ รกฺเขยฺย ปณฺฑิโต. กตมานิ ตีณิ. ปสํสา เม อาคจฺฉตูติ สีลํ รกฺเขยฺย ปณฺฑิโต, โภคา เม อุปฺปชฺชนฺตูติ สีลํ รกฺเขยฺย ปณฺฑิโต, กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปชฺชิสฺสามีติ สีลํ รกฺเขยฺย ปณฺฑิโต. อิมานิ โข ภิกฺขเว ตีณิ สุขานิ ปตฺถยมาโน สีลํ รกฺเขยฺย ปณฺฑิโตติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"สีลํ รกฺเขยฺย เมธาวี ปตฺถยาโน ตโย สุเข
ปสํสํ วิตฺตลาภญฺจ เปจฺจ สคฺเค ปโมทนํ.
อกโรนฺโตปิ เจ ปาปํ กโรนฺตมุปเสวติ
สงฺกิโย โหติ ปาปสฺมึ อวณฺโณ จสฺส รูหติ.
ยาทิสํ กุรุเต มิตฺตํ ยาทิสํ จุปเสวติ[๑]
ส เว ตาทิสโก โหติ สหวาโส หิ[๒] ตาทิโส.
เสวมาโน เสวมานํ สมฺผุฏฺโฐ สมฺผุสํ ปรํ
สโร ทุฏฺโฐ[๓] กลาปํว อลิตฺตมุปลิมฺปติ
อุปเลปภยา ธีโร เนว ปาปสขา สิยา.

---

[๑] ฉ.,เท. ยาทิสํ จูปเสวติ [๒] สี. สหวาโสปิ
[๓] ฉ.,เท. ทิฏฺโฐ

ปูติมจฺฉํ กุสคฺเคน โย นโร อุปนยฺหติ
กุสาปิ ปูติ วายนฺติ เอวํ พาลูปเสวนา.
ตคฺครญฺจ ปลาเสน โย นโร อุปนยฺหติ
ปตฺตาปิ สุรภิ วายนฺติ เอวํ ธีรูปเสวนา.
ตสฺมา ปตฺตปูฏสฺเสว[๑] ญตฺวา สมฺปากมตฺตโน[๒]
อสนฺเต นูปเสเวยฺย สนฺเต เสเวยฺย ปณฺฑิโต
อสนฺโต นิรยํ เนนฺติ สนฺโต ปาเปนฺติ สุคตินฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. สตฺตมํ.

๘. ภิทุรสุตฺตํ

[๗๗] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ภิทุรายํ[๓] ภิกฺขเว กาโย, วิญฺญาณํ วิราคธมฺมํ, สพฺเพ อุปธี อนิจฺจา ทุกฺขา วิปริณามธมฺมาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"กายญฺจ ภิทุรํ[๔] ญตฺวา วิญฺญาณญฺจ ปภงฺคุณํ[๕]
อุปธีสุ ภยं ทิสฺวา ชาติมรณมชฺชคา
สมฺปตฺวา ปรมํ สนฺตึ กาลํ กงฺขติ ภาวิตตฺโตติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. อฏฺฐมํ.

---

[๑] อิ. ปลาสปุฏสฺเสว [๒] อิ. สมฺปาตมตฺตโน
[๓] สฺยา.,อิ. ภินฺทนฺตายํ [๔] สฺยา.,อิ. ภินฺทนฺตํ.
[๕] สี. วิราคิกึ ฉ.,เท. วิราคุนึ อิ. วิราคุณึ

๙. ธาตุโสสංสนฺทนสุตฺตं

[๗๘] วุตฺตं เหตं ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตं:-

"ธาตุโส[๑] ว ภิกฺขเว สตฺตา สตฺเตหิ สทฺธึ สංสนฺทนฺติ สเมนฺติ, หีนาธิมุตฺติกา สตฺตา หีนาธิมุตฺติเกหิ สตฺเตหิ สทฺธึ สංสนฺทนฺติ สเมนฺติ, กลฺยาณาธิมุตฺติกา สตฺตา กลฺยาณาธิมุตฺติเกหิ สตฺเตหิ สทฺธึ สංสนฺทนฺติ สเมนฺติ.

อตีตมฺปิ ภิกฺขเว อทฺธานं ธาตุโส ว สตฺตา สตฺเตหิ สทฺธึ สංสนฺทึสุ สมึสุ, หีนาธิมุตฺติกา สตฺตา หีนาธิมุตฺติเกหิ สตฺเตหิ สทฺธึ สංสนฺทึสุ สมึสุ, กลฺยาณาธิมุตฺติกา สตฺตา กลฺยาณาธิมุตฺติเกหิ สตฺเตหิ สทฺธึ สංสนฺทึสุ สมึสุ.

อนาคตมฺปิ ภิกฺขเว อทฺธานं ธาตุโส ว สตฺตา สตฺเตหิ สทฺธึ สංสนฺทิสฺสนฺติ สเมสฺสนฺติ, หีนาธิมุตฺติกา สตฺตา หีนาธิมุตฺติเกหิ สตฺเตหิ สทฺธึ สංสนฺทิสฺสนฺติ สเมสฺสนฺติ, กลฺยาณาธิมุตฺติกา สตฺตา กลฺยาณาธิมุตฺติเกหิ สตฺเตหิ สทฺธึ สංสนฺทิสฺสนฺติ สเมสฺสนฺติ.

เอตรหิปิ ภิกฺขเว ปจฺจุปฺปนฺนं อทฺธานं ธาตุโส ว สตฺตา สตฺเตหิ สทฺธึ สංสนฺทนฺติ สเมนฺติ, หีนาธิมุตฺติกา สตฺตา หีนาธิมุตฺติเกหิ สตฺเตหิ สทฺธึ สංสนฺทนฺติ สเมนฺติ, กลฺยาณาธิมุตฺติกา สตฺตา กลฺยาณาธิมุตฺติเกหิ สตฺเตหิ สทฺธึ สංสนฺทนฺติ สเมนฺตีติ. เอตมตฺถं ภควา อโวจ, ตตฺเถตं อิติ วุจฺจติ

"สංสคฺคา วนโถ ชาโต　　อสංสคฺเคน ฉิชฺชติ
ปริตฺตं ทารุมารุยฺห　　ยถา สีเท มหณฺณเว.

---

[๑] อิ. วสทฺโท น ทิสฺสติ.

เอวํ กุสีตมาคมฺม สาธุชีวีปิ สีทติ
ตสฺมา ตํ ปริวชฺเชยฺย กุสีตํ หีนวิริยํ.
ปวิวิตฺเตหิ อริเยหิ ปหิตตฺเตหิ ฌายิภิ
นิจฺจํ อารทฺธวิริเยหิ ปณฺฑิเตหิ สหาวเสติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. นวมํ.

๑๐. ปริหานสุตฺตํ

[๗๙] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ตโยเม ภิกฺขเว ธมฺมา เสขสฺส ภิกฺขุโน ปริหานาย สංวตฺตนฺติ. กตเม ตโย. อิธ ภิกฺขเว เสโข ภิกฺขุ กมฺมาราโม โหติ กมฺมรโต กมฺมารามตมนุยุตฺโต, ภสฺสาราโม โหติ ภสฺสรโต ภสฺสารามตมนุยุตฺโต, นิทฺทาราโม โหติ นิทฺทารโต นิทฺทารามตมนุยุตฺโต. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ธมฺมา เสขสฺส ภิกฺขุโน ปริหานาย สංวตฺตนฺติ.

ตโยเม ภิกฺขเว ธมฺมา เสขสฺส ภิกฺขุโน อปริหานาย สංวตฺตนฺติ. กตเม ตโย. อิธ ภิกฺขเว เสโข ภิกฺขุ น กมฺมาราโม โหติ น กมฺมรโต น กมฺมารามตมนุยุตฺโต, น ภสฺสาราโม โหติ น ภสฺสรโต น ภสฺสารามตมนุยุตฺโต, น นิทฺทาราโม โหติ น นิทฺทารโต น นิทฺทารามตมนุยุตฺโต. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ธมฺมา เสขสฺส ภิกฺขุโน อปริหานาย สංวตฺตนฺตีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"กมฺมาราโม ภสฺสาราโม[๑] นิทฺทาราโม จ อุทฺธโต
อภพฺโพ ตาทิโส ภิกฺขุ ผุฏฺฐุํ สมฺโพธิมุตฺตมํ.

---

[๑] สฺยา. ภสฺสรโต

ตสฺมา หิ อปฺปกิจฺจสฺส อปฺปมิทฺโธ อนุทฺธโต
ภพฺโพ โส ตาทิโส ภิกฺขุ ผุฏฺฐุ สมฺโพธิมุตฺตมนฺติ.
อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ทสมํ.

ตติโย วคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

เทฺว ทิฏฺฐี นิสฺสรณํ รูปี ปุตฺโต อวุฏฺฐิเกน จ
สุขา จ ภิทุโร[๑] ธาตุ ปริหาเนน เต ทสาติ.

---

[๑] สฺยา.,อิ. ภินฺทนา

๔. จตุตฺถวคฺโค

๑. วิตกฺกสุตฺตํ

[๘๐] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ตโยเม ภิกฺขเว อกุสลา วิตกฺกา. กตเม ตโย. อนวญฺญตฺติ-ปฏิสํยุตฺโต วิตกฺโก, ลาภสกฺการสิโลกปฏิสํยุตฺโต วิตกฺโก, ปรานุทฺทยตา-ปฏิสํยุตฺโต วิตกฺโก. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย อกุสลา วิตกฺกาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"อนวญฺญตฺติสญฺญุตฺโต ลาภสกฺการคารโว
สหนนฺที[๑] อมจฺเจหิ อารา สโยชนกฺขยา.
โย จ ปุตฺตปสุํ หิตฺวา[๒] วิวาเห[๓] สงฺคหานิ[๔] จ
ภพฺโพ โส ตาทิโส ภิกฺขุ ผุฏฺฐุ สมฺโพธิมุตฺตมนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ปฐมํ.

๒. สกฺการสุตฺตํ

[๘๑] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ทิฏฺฐา มยา ภิกฺขเว สตฺตา สกฺกาเรน อภิภูตา ปริยาทินฺนจิตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาโต นิรยํ อุปปนฺนา.

---

[๑] สฺยา. สหนนฺทิ
[๒] สฺยา.,อิ. โยธ ปุตฺเต ปสุ หิตฺวา
[๓] สฺยา.,อิ. วิวาโส
[๔] ฉ.,เท. สหานิ

ทิฏฺจา มยา ภิกฺขเว สตฺตา อสกฺกาเรน อภิภูตา ปริยาทินฺนจิตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาโต นิรยํ อุปปนฺนา.

ทิฏฺจา มยา ภิกฺขเว สตฺตา สกฺกาเรน จ อสกฺกาเรน จ ตทุภเยน อภิภูตา ปริยาทินฺนจิตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาโต นิรยํ อุปปนฺนา.

ตํ โข ปนาหํ ภิกฺขเว นาญฺญสฺส สมณสฺส วา พฺราหฺมณสฺส วา สุตฺวา วทามิ.

ทิฏฺจา มยา ภิกฺขเว สตฺตา สกฺกาเรน อภิภูตา ปริยาทินฺนจิตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาโต นิรยํ อุปปนฺนา.

ทิฏฺจา มยา ภิกฺขเว สตฺตา อสกฺกาเรน อภิภูตา ปริยาทินฺนจิตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาโต นิรยํ อุปปนฺนา.

ทิฏฺจา มยา ภิกฺขเว สตฺตา สกฺกาเรน จ อสกฺกาเรน จ ตทุภเยน อภิภูตา ปริยาทินฺนจิตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาโต นิรยํ อุปปนฺนา. อปิ จ ภิกฺขเว ยเทว เม สามํ ญาตํ สามํ ทิฏฺจํ สามํ วิทิตํ, ตเทวาหํ วทามิ.

ทิฏฺจา มยา ภิกฺขเว สตฺตา สกฺกาเรน อภิภูตา ปริยาทินฺนจิตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาโต นิรยํ อุปปนฺนา.

ทิฏฺจา มยา ภิกฺขเว สตฺตา อสกฺกาเรน อภิภูตา ปริยาทินฺนจิตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาโต นิรยํ อุปปนฺนา.

ทิฏฺจา มยา ภิกฺขเว สตฺตา สกฺกาเรน จ อสกฺกาเรน จ ตทุภเยน อภิภูตา ปริยาทินฺนจิตฺตา กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาโต นิรยํ อุปปนฺนาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"ยสฺส สกฺการิยมานสฺส[๑] อสกฺกาเรน จูภยํ
สมาธิ น วิกมฺปติ อปฺปมาทวิหาริโน.
ตํ ญายินํ สาตติกํ สุขุมทิฏฺจิวิปสฺสกํ[๒]
อุปาทานกฺขยารามํ อาหุ สปฺปุริโส อิตีติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ทุติยํ.

๓. เทวสทฺทสุตฺตํ

วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

[๘๒] "ตโยเม ภิกฺขเว เทเวสุ เทวสทฺทา นิจฺฉรนฺติ สมยา สมยํ อุปาทาย. กตเม ตโย.

ยสฺมึ ภิกฺขเว สมเย อริยสาวโก เกสมสฺสุ โอหาเรตฺวา กาสายานิ วตฺถานิ อจฺฉาเทตฺวา อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชฺชาย เจเตติ, ตสฺมึ สมเย เทเวสุ เทวสทฺโท นิจฺฉรติ 'เอโส อริยสาวโก มาเรน สทฺธึ สงฺคามาย เจเตตีติ. อยํ ภิกฺขเว ปฐโม เทเวสุ เทวสทฺโท นิจฺฉรติ สมยา สมยํ อุปาทาย.

ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว ยสฺมึ สมเย อริยสาวโก สตฺตนฺนํ โพธิปกฺขิยานํ ธมฺมานํ ภาวนานุโยคมนุยุตฺโต วิหรติ, ตสฺมึ ภิกฺขเว

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สกฺกริยมานสฺส [๒] ฉ.,เท. สุขุมํ ทิฏฺจิวิปสฺสกํ

สมเย เทเวสุ เทวสทฺโท นิจฺฉรติ 'เอโส อริยสาวโก มาเรน สทฺธึ สงฺคาเมตีติ. อยํ ภิกฺขเว ทุติโย เทเวสุ เทวสทฺโท นิจฺฉรติ สมยา สมยํ อุปาทาย.

ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว ยสฺมึ สมเย อริยสาวโก อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเเว ธมฺเม สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ, ตสฺมึ ภิกฺขเว สมเย เทเวสุ เทวสทฺโท นิจฺฉรติ "เอโส อริยสาวโก วิชิตสงฺคาโม ตเมว สงฺคามสีสํ อภิวิชิย อชฺฌาวสตีติ. อยํ ภิกฺขเว ตติโย เทเวสุ เทวสทฺโท นิจฺฉรติ สมยา สมยํ อุปาทาย. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย เทเวสุ เทวสทฺทา นิจฺฉรนฺติ สมยา สมยํ อุปาทายาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"ทิสฺวา วิชิตสงฺคามํ สมฺมาสมฺพุทฺธสาวกํ
เทวตาปิ นมสฺสนฺติ มหนฺตํ วีตสารทํ.
นโม เต ปุริสาชญฺญ โย ตฺวํ ทุชฺชยมชฺฌภู
เชตฺวาน มจฺจุโน เสนํ วิโมกฺเขน อนาวรํ.
อิติเหตํ นมสฺสนฺติ เทวตา ปตฺตมานสํ
ตญฺหิ ตสฺส นมสฺสนฺติ[๑] เยน มจฺจุวสํ วเชติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ตติยํ.

๔. ปญฺจปุพฺพนิมิตฺตสุตฺตํ

[๘๓] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ยทา ภิกฺขเว เทโว เทวกายา จวนธมฺโม โหติ, ปญฺจสฺส

---

[๑] ฉ.,เท. น ปสฺสนฺติ

ปุพฺพนิมิตฺตานิ ปาตุภวนฺติ “มาลา มิลายนฺติ, วตฺถานิ กิลิสฺสนฺติ, กจฺเฉหิ เสทา มุจฺจนฺติ, กาเย ทุพฺพณฺณิยํ โอกฺกมติ, สเก เทโว เทวาสเน นาภิรมตีติ. ตเมนํ ภิกฺขเว เทวา ‘จวนธมฺโม อยํ เทวปุตฺโตติ อิติ วิทิตฺวา ตีหิ วาจาหิ อนุโมทนฺติ[๑] ‘อิโต โภ สุคตึ คจฺฉ, สุคตึ คนฺตฺวา สุลทฺธลาภํ ลภ, สุลทฺธลาภํ ลภิตฺวา สุปติฏฺฐิโต ภวาหีติ.

เอวํ วุตฺเต, อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ:- “กินฺนุ โข ภนฺเต เทวานํ สุคติคมนสงฺขาตํ, กิญฺจิ ภนฺเต เทวานํ สุลทฺธลาภ-สงฺขาตํ, กึ ปน ภนฺเต เทวานํ สุปติฏฺฐิตสงฺขาตนฺติ.

มนุสฺสตฺตํ โข ภิกฺขุ เทวานํ สุคติคมนสงฺขาตํ, ยํ มนุสฺสภูโต สมาโน ตถาคตปฺปเวทิเต ธมฺมวินเย สทฺธํ ปฏิลภติ. อิทํ โข ภิกฺขุ เทวานํ สุลทฺธลาภสงฺขาตํ. สา โข ปนสฺส สทฺธา นิวิฏฺฐา โหติ มูลชาตา ปติฏฺฐิตา ทฬฺหา อสංหาริยา สมเณน วา พฺราหฺมเณน วา เทเวน วา มาเรน วา พฺรหฺมุนา วา เกนจิ วา โลกสฺมึ. อิทํ โข ภิกฺขุ เทวานํ สุปติฏฺฐิตสงฺขาตนฺติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

“ยทา เทโว เทวกายา จวติ อายุสงฺขยา
ตโย สทฺทา นิจฺฉรนฺติ เทวานํ อนุโมทตํ.
อิโต โภ สุคตึ คจฺฉ มนุสฺสานํ สหพฺยตํ
มนุสฺสภูโต สทฺธมฺเม ลภ สทฺธํ อนุตฺตรํ.
สา เต สทฺธา นิวิฏฺฐสฺส มูลชาตา ปติฏฺฐิตา
ยาวชีวํ อสංหิรา สทฺธมฺเม สุปเวทิเต.

---

[๑] ฉ.,เท. อนุโมเทนฺติ, เอวมุปริปิ.

กายทุจฺจริตํ หิตฺวา วจีทุจฺจริตานิ จ
มโนทุจฺจริตํ หิตฺวา ยญฺจญฺญํ โทสสญฺหิตํ.
กาเยน กุสลํ กตฺวา วาจาย กุสลํ พหุ
มนสา กุสลํ กตฺวา อปฺปมาณํ นิรูปธึ.
ตโต โอปธิกํ ปุญฺญํ กตฺวา ทาเนน ตํ พหุ
อญฺเญปิ มจฺเจ สทฺธมฺเม พฺรหฺมจริเย นิเวสย.[๑]
อิมาย อนุกมฺปาย เทวา เทวึ ยทา วิทู
จวนฺตํ อนุโมทนฺติ เอหิ เทว ปุนปฺปุนนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. จตุตฺถํ.

๕. พหุชนหิตสุตฺตํ

[๘๔] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ตโยเม ภิกฺขเว ปุคฺคลา โลเก อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํ. กตเม ตโย.

อิธ ภิกฺขเว ตถาคโต โลเก อุปฺปชฺชติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานํ พุทฺโธ ภควา, โส ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติ, อยํ ภิกฺขเว ปฐโม ปุคฺคโล โลเก อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํ.

---

[๑] อิ. นิเวสเย

ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว ตสฺเสว สตฺถุโน[๑] สาวโก อรหํ โหติ ขีณาสโว วุสิตวา กตกรณีโย โอหิตภาโร อนุปฺปตฺตสทตฺโถ ปริกฺขีณภวสํโยชโน สมฺมทญฺญา วิมุตฺโต, โส ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติ. อยมฺปิ[๒] ภิกฺขเว ทุติโย ปุคฺคโล โลเก อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํ.

ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว ตสฺเสว สตฺถุโน[๑] สาวโก เสกฺโข[๓] โหติ ปาฏิปโท พหุสฺสุโต สีลวตูปปนฺโน, โสปิ ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติ. อยมฺปิ ภิกฺขเว ตติโย ปุคฺคโล โลเก อุปฺปชฺชมาโน อุปฺปชฺชติ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํ. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย ปุคฺคลา โลเก อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชนฺติ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานนฺติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"สตฺถา หิ โลเก ปรโม มเหสี
ตสฺสนฺวโย สาวโก ภาวิตตฺโต
อถาปโร ปาฏิปโทปิ เสกฺโข
พหุสฺสุโต สีลวตูปปนฺโน.
เอเต ตโย เทวมนุสฺสเสฏฺฐา
ปภงฺกรา ธมฺมมุทีรยนฺตา[๔]

---

[๑] ฉ.,เท. สตฺถุ
[๒] ฉ.,เท. ปิสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท.,อิ. เสโข
[๔] สฺยา. ธมฺมมุทีริยนฺตา

อปาปุรนฺติ[๑] อมตสฺส ทฺวารํ
โยคา[๒] ปโมจนฺติ[๒] พหุชนํ เต.
เย สตฺถวาเหน อนุตฺตเรน
สุเทสิตํ มคฺคมนุกฺกมนฺติ[๓]
อิเธว ทุกฺขสฺส กโรนฺติ อนฺตํ
เย อปฺปมตฺตา สุคตสฺส สาสเนติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ปญฺจมํ.

๖. อสุภานุปสฺสีสุตฺตํ

[๘๕] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"อสุภานุปสฺสี ภิกฺขเว กายสฺมึ วิหรถ, อานาปานสฺสติ จ โว อชฺฌตฺตํ ปริมุขํ สูปติฏฺฐิตา โหตุ, สพฺพสงฺขาเรสุ อนิจฺจานุปสฺสิโน วิหรถ. อสุภานุปสฺสีนํ ภิกฺขเว กายสฺมึ วิหรตํ โย สุภาย ธาตุยา ราคานุสโย, โส ปหียติ, อานาปานสฺสติยา อชฺฌตฺตํ ปริมุขํ สูปติฏฺฐิตาย เย พาหิรา วิตกฺกาสยา วิฆาตปกฺขิกา, เต น โหนฺติ. สพฺพสงฺขาเรสุ อนิจฺจานุปสฺสีนํ วิหรตํ ยา อวิชฺชา, สา ปหียติ. ยา วิชฺชา, สา อุปฺปชฺชตีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"อสุภานุปสฺสี กายสฺมึ อานาปาเน ปฏิสฺสโต
สพฺพสงฺขารสมถํ ปสฺสํ อาตาปี สพฺพทา.
ส เว สมฺมทฺทโส ภิกฺขุ ยโต ตตฺถ วิมุจฺจติ
อภิญฺญาโวสิโต สนฺโต ส เว โยคาติโค มุนีติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ฉฏฺฐํ.

---

[๑] อิ. อปาวุณนฺติ
[๒-๒] สี. ยาคา ปมุจฺจนฺติ ฉ.,เท. โยคา ปโมเจนฺติ
[๓] สี. มคฺคมนุคฺคมนฺติ

๗. ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺนสุตฺตํ

[๘๖] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺนสฺส ภิกฺขุโน อยมนุธมฺโม โหติ เวยฺยากรณาย ธมฺมานุธมฺมปฏิปนฺโนยนฺติ, ภาสมาโน ธมฺมญฺเญว ภาสติ โน อธมฺมํ, วิตกฺกยมาโน ปน[๑] ธมฺมวิตกฺกญฺเญว วิตกฺเกติ โน อธมฺมวิตกฺกํ, ตทุภยํ วา ปน อภินิวชฺเชตฺวา[๒] อุเปกฺขโก วิหรติ สโต สมฺปชาโนติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"ธมฺมาราโม ธมฺมรโต ธมฺมํ อนุวิจินฺตยं
ธมฺมํ อนุสฺสรํ ภิกฺขุ สทฺธมฺมา น ปริหายติ.
จรํ วา ยทิ วา ติฏฺฐํ นิสินฺโน อุท วา สยं
อชฺฌตฺตํ สมยं จิตฺตํ สนฺติเมวาธิคจฺฉตีติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. สตฺตมं.

๘. อนฺธกรณสุตฺตํ

[๘๗] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ตโยเม ภิกฺขเว อกุสลวิตกฺกา อนฺธกรณา อจกฺขุกรณา อญฺญาณกรณา ปญฺญานิโรธิกา วิฆาตปกฺขิกา อนิพฺพานสංวตฺตนิกา. กตเม ตโย. กามวิตกฺโก ภิกฺขเว อนฺธกรโณ อจกฺขุกรโณ อญฺญาณกรโณ ปญฺญานิโรธิโก วิฆาตปกฺขิโก อนิพฺพานสංวตฺตนิโก, พฺยาปาทวิตกฺโก ภิกฺขเว อนฺธกรโณ อจกฺขุกรโณ อญฺญาณกรโณ ปญฺญานิโรธิโก วิฆาตปกฺขิโก อนิพฺพานสංวตฺตนิโก, วิหึสาวิตกฺโก

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วา

[๒] ฉ.,เท. อภินิเวชฺเชตฺวา

ภิกฺขเว อนฺธกรโณ อจกฺขุกรโณ อญฺญาณกรโณ ปญฺญานิโรธิโก วิฆาตปกฺขิโก อนิพฺพานสංวตฺตนิโก. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย อกุสล-วิตกฺกา อนฺธกรณา อจกฺขุกรณา อญฺญาณกรณา ปญฺญานิโรธิกา วิฆาตปกฺขิกา อนิพฺพานสංวตฺตนิกา.

ตโยเม ภิกฺขเว กุสลวิตกฺกา อนนฺธกรณา จกฺขุกรณา ญาณกรณา ปญฺญาวุทฺธิกา อวิฆาตปกฺขิกา นิพฺพานสංวตฺตนิกา. กตเม ตโย. เนกฺขมฺมวิตกฺโก ภิกฺขเว อนนฺธกรโณ จกฺขุกรโณ ญาณกรโณ ปญฺญาวุทฺธิโก อวิฆาตปกฺขิโก นิพฺพานสංวตฺตนิโก, อพฺยาปาทวิตกฺโก ภิกฺขเว อนนฺธกรโณ จกฺขุกรโณ ญาณกรโณ ปญฺญาวุทฺธิโก อวิฆาตปกฺขิโก นิพฺพานสංวตฺตนิโก, อวิหึสาวิตกฺโก ภิกฺขเว อนนฺธกรโณ จกฺขุกรโณ ญาณกรโณ ปญฺญาวุทฺธิโก อวิฆาตปกฺขิโก นิพฺพานสංวตฺตนิโก. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย กุสลวิตกฺกา อนนฺธกรณา จกฺขุกรณา ญาณกรณา ปญฺญาวุทฺธิกา อวิฆาตปกฺขิกา นิพฺพานสංวตฺตนิกาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตं อิติ วุจฺจติ

“ตโย วิตกฺเก กุสเล วิตกฺกเย
ตโย ปน อกุสเล นิรากเร
ส เว วิตกฺกานิ วิจาริตานิ
สเมติ วุฏฺฐีว รชं สมูหตं
ส เว วิตกฺกูปสเมน เจตสา
อิเธว โส สนฺติปทं สมชฺฌคาติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. อฏฺฐมं.

๕. อนฺตรามลสุตฺตํ

[๘๘] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ตโยเม ภิกฺขเว อนฺตรามลา อนฺตราอมิตฺตา อนฺตราสปตฺตา อนฺตราวธกา อนฺตราปจฺจตฺถิกา. กตเม ตโย. โลโภ ภิกฺขเว อนฺตรามโล อนฺตราอมิตฺโต อนฺตราสปตฺโต อนฺตราวธโก อนฺตราปจฺจตฺถิโก, โทโส ภิกฺขเว อนฺตรามโล อนฺตราอมิตฺโต อนฺตราสปตฺโต อนฺตราวธโก อนฺตราปจฺจตฺถิโก, โมโห ภิกฺขเว อนฺตรามโล อนฺตราอมิตฺโต อนฺตราสปตฺโต อนฺตราวธโก อนฺตราปจฺจตฺถิโก. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย อนฺตรามลา อนฺตราอมิตฺตา อนฺตราสปตฺตา อนฺตราวธกา อนฺตราปจฺจตฺถิกาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"อนตฺถชนโน โลโภ โลโภ จิตฺตปฺปโกปโน
ภยมนฺตรโต ชาตํ ตํ ชโน นาวพุชฺฌติ.
ลุทฺโธ อตฺถํ น ชานาติ ลุทฺโธ ธมฺมํ น ปสฺสติ
อนฺธตมํ[๑] ตทา โหติ ยํ โลโภ สหเต นรํ.
โย จ โลภํ ปหนฺตฺวาน โลภเนยฺเย น ลุพฺภติ
โลโภ ปหิยฺยเต ตมฺหา อุทพินฺทูว โปกฺขรา.
อนตฺถชนโน โทโส โทโส จิตฺตปฺปโกปโน
ภยมนฺตรโต ชาตํ ตํ ชโน นาวพุชฺฌติ.
ทุฏฺโฐ อตฺถํ น ชานาติ ทุฏฺโฐ ธมฺมํ น ปสฺสติ
อนฺธตมํ ตทา โหติ ยํ โทโส สหเต นรํ.
โย จ โทสํ ปหนฺตฺวาน โทสเนยฺเย น ทุสฺสติ
โทโส ปหิยฺยเต ตมฺหา ตาลปกฺกว พนฺธนา.

---

[๑] สี. อนฺธํ ตมํ

อนตฺถชนโน โมโห โมโห จิตฺตปฺปโกปโน
ภยมนฺตรโต ชาตํ ตํ ชโน นาวพุชฺฌติ.
มูฬฺหโ อตฺถํ น ชานาติ มูฬฺหโ ธมฺมํ น ปสฺสติ
อนฺธตมํ ตทา โหติ ยํ โมโห สหเต นรํ.
โย จ โมหํ ปหนฺตฺวาน โมหเนยฺเย น มุยฺหติ
โมหํ วิหนฺติ โส สพฺพํ อาทิจฺโจวุทยํ ตมนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. นวมํ.

๑๐. เทวทตฺตสุตฺตํ

[๘๙] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ตีหิ ภิกฺขเว อสทฺธมฺเมหิ อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต เทวทตฺโต อาปายิโก เนรยิโก กปฺปฏฺโฐ อเตกิจฺโฉ. กตเมหิ ตีหิ. ปาปิจฺฉตาย ภิกฺขเว อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต เทวทตฺโต อาปายิโก เนรยิโก กปฺปฏฺโฐ อเตกิจฺโฉ, ปาปมิตฺตตาย ภิกฺขเว อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต เทวทตฺโต อาปายิโก เนรยิโก กปฺปฏฺโฐ อเตกิจฺโฉ, สติ โข ปน อุตฺตริกรณีเย[๑] โอรมตฺตเกน วิเสสาธิคเมน จ[๒] อนฺตรา โวสานํ อาปาทิ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว ตีหิ อสทฺธมฺเมหิ อภิภูโต ปริยาทินฺนจิตฺโต เทวทตฺโต อาปายิโก เนรยิโก กปฺปฏฺโฐ อเตกิจฺโฉติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"มา ชาตุ โกจิ โลกสฺมึ ปาปิจฺโฉ อุปปชฺชถ[๓]
ตทิมินาปิ[๔] ชานาถ ปาปิจฺฉานํ ยถา คติ.

---

[๑] สฺยา. อุตฺตรึ กรณีเย
[๒] ฉ.,เท. จสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท. อุทปชฺชถ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ตทมินาปิ

ปณฺฑิโตติ สมญฺญาโต ภาวิตตฺโตติ สมฺมโต
ชลํ ว ยสสา อตฺถา เทวทตฺโตติ วิสฺสุโต.[๑]
โส ปมาทมนุจิณฺโณ[๒] อาสชฺช นํ ตถาคตํ
อวีจินิรยํ ปตฺโต จตุทฺวารํ ภยานกํ.
อทุฏฺฐจสฺส หิ โย ทุพฺเภ ปาปกมฺมํ อกุพฺพโต
ตเมว ปาปี ผุสฺสติ[๓] ทุฏฺฐจิตฺตํ อนาทรํ.
สมุทฺทํ วิสกุมฺเภน โย มญฺเญยฺย ปทูสิตุํ
น โส เตน ปทูเสยฺย เภสฺมา[๔] หิ อุทธี มหา.
เอวเมตํ[๕] ตถาคตํ โย วาเทน วิหึสติ
สมฺมคฺคตํ[๖] สนฺตจิตฺตํ วาโท ตมฺหิ น รูหติ.
ตาทิสํ มิตฺตํ กุพฺเพถ ตญฺจ เสเวยฺย ปณฺฑิโต
ยสฺส มคฺคานุโค ภิกฺขุ ขยํ ทุกฺขสฺส ปาปุเณติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ทสมํ.

จตุตฺโถ วคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

วิตกฺกสกฺการสทฺท- จวนโลเก[๗] อสุภํ
ธมฺมอนฺธการมลํ[๘] เทวทตฺเตน เต ทสาติ.

---

[๑] สฺยา.,อิ. เม สุตํ
[๒] ฉ.,เท. ปมาณมนุจิณฺโณ ฉ. สมานมนุจิณฺโณ
[๓] สฺยา.,อิ. ผุสฺเสติ
[๔] สฺยา.,อิ. ตสฺมา
[๕] ฉ.,เท. เอวเมว
[๖] สี. สมคฺคตํ
[๗] สฺยา.,อิ. จวมาน
[๘] สฺยา. ธมฺมํ อนฺธการมลํ

๕. ปญฺจมวคฺโค

๑. อคฺคปฺปสาทสุตฺตํ

[๙๐] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ตโยเม ภิกฺขเว อคฺคปฺปสาทา. กตเม ตโย. ยาวตา ภิกฺขเว สตฺตา อปทา วา ทฺวิปทา วา จตุปฺปทา วา พหุปฺปทา วา รูปิโน วา อรูปิโน วา สญฺญิโน วา อสญฺญิโน วา เนวสญฺญี-นาสญฺญิโน วา ตถาคโต เตสํ อคฺคมกฺขายติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ. เย ภิกฺขเว พุทฺเธ ปสนฺนา, อคฺเค เต ปสนฺนา. อคฺเค โข ปน ปสนฺนานํ อคฺโค วิปาโก โหติ.

ยาวตา ภิกฺขเว ธมฺมา สงฺขตา วา อสงฺขตา วา, วิราโค เตสํ อคฺคมกฺขายติ ยทิทํ มทนิมฺมทโน ปิปาสวินโย อาลยสมุคฺฆาโต วฏฺฏุปจฺเฉโท ตณฺหกฺขโย วิราโค นิโรโธ นิพฺพานํ. เย ภิกฺขเว วิราเค ธมฺเม ปสนฺนา, อคฺเค เต ปสนฺนา. อคฺเค โข ปน ปสนฺนานํ อคฺโค วิปาโก โหติ.

ยาวตา[๑] ภิกฺขเว สงฺขตา ธมฺมา, อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค เตสํ อคฺคมกฺขายติ เสยฺยถีทํ. สมฺมาทิฏฺฐิ สมฺมาสงฺกปฺโป สมฺมาวาจา สมฺมากมฺมนฺโต สมฺมาอาชีโว สมฺมาวายาโม สมฺมาสติ สมฺมาสมาธิ. เย ภิกฺขเว อริยมคฺคธมฺเม ปสนฺนา. อคฺเค เต ปสนฺนา, อคฺเค โข ปน ปสนฺนานํ อคฺโค วิปาโก โหติ.[๑]

ยาวตา ภิกฺขเว สงฺฆา วา คณา วา, ตถาคตสาวกสงฺโฆ เตสํ อคฺคมกฺขายติ ยทิทํ จตฺตาริ ปุริสยุคานิ อฏฺฐ ปุริสปุคฺคลา,

---

[๑-๑] ฉ.,เท. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

เอส ภควโต สาวกสงฺโฆ อาหุเนยฺโย ปาหุเนยฺโย ทกฺขิเณยฺโย อญฺชลิกรณีโย อนุตฺตรํ ปุญฺญกฺเขตฺตํ โลกสฺสาติ. เย ภิกฺขเว สงฺเฆ ปสนฺนา, อคฺเค เต ปสนฺนา. อคฺเค โข ปน ปสนฺนานํ อคฺโค วิปาโก โหติ. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย อคฺคปฺปสาทาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

“อคฺคโต เว ปสนฺนานํ อคฺคํ ธมฺมํ วิชานตํ
อคฺเค พุทฺเธ ปสนฺนานํ ทกฺขิเณยฺเย อนุตฺตเร.
อคฺเค ธมฺเม ปสนฺนานํ วิราคูปสเม สุเข
อคฺเค สงฺเฆ ปสนฺนานํ ปุญฺญกฺเขตฺเต อนุตฺตเร.
อคฺคสฺมึ ทานํ ททตํ อคฺคํ ปุญฺญํ ปวฑฺฒติ
อคฺคํ อายุ จ วณฺโณ จ ยโส กิตฺติ สุขํ พลํ.
อคฺคสฺส ทาตา เมธาวี อคฺคธมฺมสมาหิโต
เทวภูโต มนุสฺโส วา อคฺคปฺปตฺโต ปโมทตีติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ปฐมํ.

๒. ชีวิกสุตฺตํ

[๙๑] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

“อนฺตมิทํ ภิกฺขเว ชีวิกานํ ยทิทํ ปิณฺโฑลฺยํ, อภิสาปายํ[๑] ภิกฺขเว โลกสฺมึ ‘ปิณฺโฑโล วิจรสิ ปตฺตปาณีติ. ตญฺจ โข เอตํ ภิกฺขเว กุลปุตฺตา อุเปนฺติ อตฺถวสิกา อตฺถวสํ ปฏิจฺจ เนว ราชาภินีตา น โจราภินีตา น อิณฏฺฏา น ภยฏฺฏา น อาชีวิกาปกตา,

---

[๑] สฺยา.,อิ. อภิลาปายํ

อปิ จ โข 'โอติณฺณมฺหา ชาติยา ชรามรเณน โสเกหิ ปริเทเวหิ ทุกฺเขหิ โทมนสฺเสหิ อุปายาเสหิ ทุกฺโขติณฺณา[๑] ทุกฺขปเรตา, อปฺเปว นาม อิมสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส อนฺตกิริยา ปญฺญาเยถาติ. เอวํ ปพฺพชิโต จายํ ภิกฺขเว กุลปุตฺโต. โส จ โหติ อภิชฺฌาลุ กาเมสุ ติพฺพสาราโค พฺยาปนฺนจิตฺโต ปทุฏฺฐมนสงฺกปฺโป มุฏฺฐสฺสติ อสมฺปชาโน อสมาหิโต วิพฺภนฺตจิตฺโต ปากตินฺทฺริโย. เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ฉวาลาตํ อุภโต ปทิตฺตํ มชฺเฌ คูถคตํ เนว คาเม กฏฺฐตฺถํ ผรติ น อรญฺเญ, ตถูปมาหํ ภิกฺขเว อิมํ ปุคฺคลํ วทามิ 'คิหิโภคา จ[๒] ปริหีโน สามญฺญตฺถญฺจ น ปริปูเรตีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"คิหิโภคา จ ปริหีโน สามญฺญตฺถญฺจ ทุพฺภโค
ปริธสมาโน ปกิเรติ ฉวาลาตं[๓] วินสฺสติ[๓]
กาสาวคณฺฐา พหโว ปาปธมฺมา อสญฺญตา
ปาปา ปาเปหิ กมฺเมหิ นิรยं เต อุปปชฺชเร.
เสยฺโย อโยคุโฬ ภุตฺโต ตตฺโต อคฺคิสิขูปโม
ยญฺเจ ภุญฺเชยฺย ทุสฺสีโล รฏฺฐปิณฺฑं อสญฺญโตติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ทุติยं.

๓. สงฺฆาฏิกณฺณสุตฺตํ

[๙๒] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"สงฺฆาฏิกณฺเณ เจปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ คเหตฺวา ปิฏฺฐิโต ปิฏฺฐิโต อนุพนฺโธ อสฺส ปาเท ปาทं นิกฺขิปนฺโต, โส จ โหติ

---

[๑] อิ. ทุกฺขาติณฺณา
[๒] ฉ.,เท. จสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๓-๓] สฺยา. ฉลาตํ วินสฺสติ

อภิชฺฌาลุ กาเมสุ ติพฺพสาราโค พฺยาปนฺนจิตฺโต ปทุฏฺฐมนสงฺกปฺโป มุฏฺฐสฺสติ อสมฺปชาโน อสมาหิโต วิพฺภนฺตจิตฺโต ปากตินฺทฺริโย, อถ โข โส อารกา ว มยฺหํ อหญฺจ ตสฺส. ตํ กิสฺส เหตุ, ธมฺมํ หิ โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ น ปสฺสติ, ธมฺมํ อปสฺสนฺโต มํ[๑] น ปสฺสติ.[๑]

โยชนสเต เจปิ โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ วิหเรยฺย, โส จ โหติ อนภิชฺฌาลุ กาเมสุ น ติพฺพสาราโค อพฺยาปนฺนจิตฺโต อปฺปทุฏฺฐมนสงฺกปฺโป อุปฏฺฐิตสติ สมฺปชาโน สมาหิโต เอกคฺคจิตฺโต สำวุตินฺทฺริโย, อถ โข โส สนฺติเกว มยฺหํ อหญฺจ ตสฺส. ตํ กิสฺส เหตุ, ธมฺมํ หิ โส ภิกฺขเว ภิกฺขุ ปสฺสติ, ธมฺมํ ปสฺสนฺโต มํ ปสฺสตีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

“อนุพนฺโธปิ เจ อสฺส มหิจฺโฉ จ[๒] วิฆาตวา
เอชานุโค อเนชสฺส นิพฺพุตสฺส อนิพฺพุโต
คิทฺโธ โส วีตเคธสฺส ปสฺส ยาวญฺจ อารกา.
โย จ ธมฺมมภิญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ปณฺฑิโต
รหโทว นิวาโต จ อเนโช วูปสมฺมติ.
อเนโช โส อเนชสฺส นิพฺพุตสฺส จ นิพฺพุโต
อคิทฺโธ วีตเคธสฺส ปสฺส ยาวญฺจ สนฺติเกติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ตติยํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. น มํ ปสฺสติ [๒] สฺยา.,อิ. ว

๔. อคฺคิสุตฺตํ

[๙๓] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ตโยเม ภิกฺขเว อคฺคี. กตเม ตโย. ราคคฺคิ โทสคฺคิ โมหคฺคิ. อิเม โข ภิกฺขเว ตโย อคฺคีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"ราคคฺคิ ทหติ มจฺเจ รตฺเต กาเมสุ มุจฺฉิเต
โทสคฺคิ ปน พฺยาปนฺเน นเร ปาณาติปาติโน.
โมหคฺคิ ปน สมฺมูฬฺเห อริยธมฺเม อโกวิเท
เอเต อคฺคี อชานนฺตา สกฺกายาภิรตา ปชา.
เต วฑฺเฒนฺติ นิรยํ ติรจฺฉานญฺจ โยนิโย
อสุรํ ปิตฺติวิสยญฺจ[๑] อมุตฺตา มารพนฺธนา.
เย จ รตฺตินฺทิวา ยุตฺตา สมฺมาสมฺพุทฺธสาสเน
เต นิพฺพาเปนฺติ ราคคฺคึ นิจฺจํ อสุภสญฺญิโน.
โทสคฺคึ ปน เมตฺตาย นิพฺพาเปนฺติ นรุตฺตมา
โมหคฺคึ ปน ปญฺญาย ยายํ นิพฺเพธคามินี.
เต นิพฺพาเปตฺวา นิปกา รตฺตินฺทิวมตนฺทิตา
อเสสํ ปรินิพฺพนฺติ อเสสํ ทุกฺขมชฺฌคุ.
อริยทฺทสา เวทคุโน สมฺมทญฺญาย ปณฺฑิตา
ชาติกฺขยมภิญฺญาย นาคจฺฉนฺติ ปุนพฺภวนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. จตุตฺถํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เปตฺตวิสยญฺจ

๕. อุปปริกฺขสุตฺตํ

[๙๔] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ตถา ตถา ภิกฺขเว ภิกฺขุ อุปปริกฺเขยฺย, ยถา[๑] ยถาสฺส[๑] อุปปริกฺขโต พหิทฺธา จสฺส วิญฺญาณํ อวิกฺขิตฺตํ [๒] อวิสฏฺฐํ อชฺฌตฺตํ อสณฺฐิตํ อนุปาทาย น ปริตสฺเสยฺย. พหิทฺธา ภิกฺขเว วิญฺญาเณ อวิกฺขิตฺเต อวิสเฏ สติ, อชฺฌตฺตํ อสณฺฐิเต, อนุปฺปาทาย อปริตสฺสโต อายตึ ชาติชรามรณทุกฺขสมุทยสมฺภโว น โหตีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"สตฺตสงฺคปหีนสฺส เนตฺติจฺฉินฺนสฺส ภิกฺขุโน
วิกฺขีโณ ชาติสංสาโร นตฺถิ ตสฺส ปุนพฺภโวติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ ปญฺจมं.

๖. กามูปปตฺติสุตฺตํ

[๙๕] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ติสฺโส อิมา ภิกฺขเว กามูปปตฺติโย.[๓] กตมา ติสฺโส. ปจฺจุปฏฺฐิตกามา นิมฺมานรติโน ปรนิมฺมิตวสวตฺติโน. อิมา โข ภิกฺขเว ติสฺโส กามูปปตฺติโยติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตं อิติ วุจฺจติ

"ปจฺจุปฏฺฐิตกามา จ เย เทวา วสวตฺติโน
นิมฺมานรติโน เทวา เย จญฺเญ กามโภคิโน
อิตฺถภาวญฺญถาภาวं สංสารं นาติวตฺตเร.

---

[๑] สฺยา.,อิ. ยถา ยถา [๒] อิ. โหติ
[๓] สี. กามูปปตฺติโย

เอตมาทีนวํ ญตฺวา กามโภเคสุ ปณฺฑิโต[๑]
สพฺเพ ปริจฺจเช กาเม เย ทิพฺพา เย จ มานุสา.
ปิยรูปสาตคธิตํ เฉตฺวา โสตํ ทุรจฺจยํ
อเสสํ ปรินิพฺพนฺติ อเสสํ ทุกฺขมชฺฌคุ.
อริยทฺทสา เวทคุโน สมฺมทญฺญาย ปณฺฑิตา
ชาติกฺขยมภิญฺญาย นาคจฺฉนฺติ ปุนพฺภวนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ ฉฏฺฐํ.

๗. กามโยคสุตฺตํ

[๙๖] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"กามโยคยุตฺโต ภิกฺขเว ภวโยคยุตฺโต อาคามี โหติ อาคนฺตา[๒] อิตฺถตฺตํ, กามโยควิสํยุตฺโต ภิกฺขเว ภวโยคยุตฺโต อนาคามี โหติ อนาคนฺตา[๓] อิตฺถตฺตํ, กามโยควิสํยุตฺโต ภิกฺขเว ภวโยควิสํยุตฺโต อรหา[๔] โหติ ขีณาสโวติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"กามโยเคน สํยุตฺตา ภวโยเคน จูภยํ
สตฺตา คจฺฉนฺติ สํสารํ ชาติมรณคามิโน.[๕]
เย จ กาเม ปหนฺตฺวาน อปฺปตฺตา อาสวกฺขยํ
ภวโยเคน สํยุตฺตา อนาคามีติ วุจฺจเร.

---

[๑] สฺยา. ปณฺฑิตา
[๒] สฺยา. อาคนฺตฺวา
[๓] สฺยา. อนาคนฺตฺวา
[๔] สฺยา. อรหํ
[๕] สฺยา. ชาติมรณคามินนฺติ.

เย จ โข ฉินฺนสํสยา ขีณมานปุนพฺภวา
เต เว ปารงฺคตา[๑] โลเก เย ปตฺตา อาสวกฺขยนฺติ.
อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. สตฺตมํ.

๘. กลฺยาณสีลสุตฺตํ

[๙๗] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"กลฺยาณสีโล ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณธมฺโม กลฺยาณปญฺโญ อิมสฺมึ ธมฺมวินเย 'เกวลี วุสิตวา อุตฺตมปุริโสติ วุจฺจติ

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณสีโล โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สีลวา โหติ, ปาติโมกฺขสํวรสํวุโต วิหรติ อาจารโคจรสมฺปนฺโน, อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวี สมาทาย สิกฺขติ สิกฺขาปเทสุ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณสีโล โหติ, อิติ กลฺยาณสีโล.

กลฺยาณธมฺโม จ กถํ โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ สตฺตตฺตึส-โพธิปกฺขิกานํ[๒] ธมฺมานํ ภาวนานุโยคมนุยุตฺโต วิหรติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณธมฺโม โหติ, อิติ กลฺยาณสีโล กลฺยาณธมฺโม.

กลฺยาณปญฺโญ จ กถํ โหติ. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเจว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ กลฺยาณปญฺโญ โหติ. อิติ กลฺยาณสีโล กลฺยาณธมฺโม กลฺยาณปญฺโญ อิมสฺมึ ธมฺมวินเย 'เกวลี วุสิตวา อุตฺตมปุริโสติ วุจฺจตีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

---

[๑] สฺยา. ปารคตา [๒] สฺยา. สตฺตตึสโพธิปกฺขิกานํ

"ยสฺส กาเยน วาจาย มนสา นตฺถิ ทุกฺกฏํ
ตํ เว 'กลฺยาณสีโลติ อาหุ ภิกฺขุ๋ หิรีมนฺ.[๑]
ยสฺส ธมฺมา สุภาวิตา สตฺต[๒] สมฺโพธิคามิโน
ตํ เว กลฺยาณธมฺโมติ อาหุ ภิกฺขุ๋ อนุสฺสทฺ.
โย ทุกฺขสฺส ปชานาติ อิเธว ขยมตฺตโน
ตํ เว 'กลฺยาณปญฺโญติ อาหุ ภิกฺขุ๋ อนาสวฺ.
เตหิ ธมฺเมหิ สมฺปนฺนํ อนีฆํ ฉินฺนสํสยํ
อสิตํ สพฺพโลกสฺส อาหุ สพฺพปหายินนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. อฏฺฐมํ.

๙. ทานสุตฺตํ

[๙๘] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"เทฺวมานิ ภิกฺขเว ทานานิ อามิสทานฺ จ ธมฺมทานฺ จ, เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนฺ ทานานฺ ยทิทฺ ธมฺมทานฺ. เทฺวเม ภิกฺขเว สํวิภาคา อามิสสํวิภาโค จ ธมฺมสํวิภาโค จ, เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนฺ สํวิภาคานฺ ยทิทฺ ธมฺมสํวิภาโค.

เทฺวเม ภิกฺขเว อนุคฺคหา อามิสานุคฺคโห จ ธมฺมานุคฺคโห จ เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนฺ อนุคฺคหานฺ ยทิทฺ ธมฺมานุคฺคโหติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตฺ อิติ วุจฺจติ

"ยมาหุ ทานฺ ปรมฺ อนุตฺตรฺ
ยฺ สํวิภาคฺ ภควา อวณฺณยิ[๓]

---

[๑] สฺยา.,อิ. หิรีมตฺ
[๒] สฺยา.,อิ. ปตฺตสมฺโพธิคามิโน
[๓] สี. อวณฺณยี

อคฺคมฺหิ เขตฺตมฺหิ ปสนฺนจิตฺโต
วิญฺญู ปชานํ โก น ยเชถ กาเล.
เย เจว ภาสนฺติ สุณนฺติ จูภยํ
ปสนฺนจิตฺตา สุคตสฺส สาสเน
เตสํ โส อตฺโถ ปรโม วิสุชฺฌติ
เย อปฺปมตฺตา สุคตสฺส สาสเนติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควาตา, อิติ เม สุตนฺติ. นวมํ.

๑๐. เตวิชฺชสุตฺตํ

[๙๙] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

ธมฺเมนาหํ ภิกฺขเว เตวิชฺชํ พฺราหฺมณํ ปญฺญาเปมิ นาญฺญํ ลปิตลาปนมตฺเตน.

กถญฺจาหํ ภิกฺขเว ธมฺเมน เตวิชฺชํ พฺราหฺมณํ ปญฺญาเปมิ, นาญฺญํ ลปิตลาปนมตฺเตน.

อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ. เสยฺยถีทํ เอกมฺปิ ชาตึ เทฺวปิ ชาติโย ติสฺโสปิ ชาติโย จตสฺโสปิ ชาติโย ปญฺจปิ ชาติโย ทสปิ ชาติโย วีสมฺปิ ชาติโย ตึสมฺปิ ชาติโย จตฺตาฬีสมฺปิ ชาติโย ปญฺญาสมฺปิ ชาติโย ชาติสตมฺปิ ชาติสหสฺสมฺปิ ชาติสตสหสฺสมฺปิ อเนกปิ สวฏฺฏกปฺเป อเนกปิ วิวฏฺฏกปฺเป อเนกปิ สวฏฺฏวิวฏฺฏกปฺเป ‘อมุตฺราสึ เอวนาโม เอวโคตฺโต เอววณฺโณ เอวมาหาโร เอวสุขทุกฺขปฏิสํเวที เอวมายุปริยนฺโต, โส ตโต จุโต อมุตฺร อุทปาทึ, ตตฺราปาสึ เอวนาโม เอวโคตฺโต เอววณฺโณ เอวมาหาโร เอวสุขทุกฺขปฏิสํเวที เอวมายุปริยนฺโต, โส ตโต จุโต อิธูปปนฺโนติ, อิติ สาการํ สอุทฺเทสํ

อเนกวิหิตํ ปุพฺเพนิวาสํ อนุสฺสรติ. อยมสฺส ปฐมา วิชฺชา อธิคตา โหติ, อวิชฺชา วิหตา, วิชฺชา อุปฺปนฺนา, ตโม วิหโต, อาโลโก อุปฺปนฺโน. ยถาตํ อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต.

ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน สตฺเต ปสฺสติ จวมาเน อุปปชฺชมาเน หีเน ปณีเต สุวณฺเณ ทุพฺพณฺเณ สุคเต ทุคฺคเต, ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ 'อิเม วต โภนฺโต สตฺตา กายทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา วจีทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา มโนทุจฺจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อุปวาทกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกา มิจฺฉาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา อปายํ ทุคฺคตึ วินิปาโต นิรยํ อุปปนฺนา. อิเม วา ปน โภนฺโต สตฺตา กายสุจริเตน สมนฺนาคตา วจีสุจริเตน สมนฺนาคตา มโนสุจริเตน สมนฺนาคตา อริยานํ อนุปวาทกา สมฺมาทิฏฺฐิกา สมฺมาทิฏฺฐิกมฺมสมาทานา, เต กายสฺส เภทา ปรมฺมรณา สุคตึ สคฺคํ โลกํ อุปปนฺนาติ, อิติ ทิพฺเพน จกฺขุนา วิสุทฺเธน อติกฺกนฺตมานุสเกน ฯเปฯ ยถากมฺมูปเค สตฺเต ปชานาติ. อยมสฺส ทุติยา วิชฺชา อธิคตา โหติ, อวิชฺชา วิหตา, วิชฺชา อุปฺปนฺนา, ตโม วิหโต, อาโลโก อุปฺปนฺโน. ยถาตํ อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต.

ปุน จ ปรํ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อาสวานํ ขยา อนาสวํ เจโตวิมุตฺตึ ปญฺญาวิมุตฺตึ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรติ. อยมสฺส ตติยา วิชฺชา อธิคตา โหติ, อวิชฺชา วิหตา, วิชฺชา อุปฺปนฺนา, ตโม วิหโต, อาโลโก อุปฺปนฺโน. ยถาตํ อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต. เอวํ โข อหํ ภิกฺขเว ธมฺเมน เตวิชฺชํ พฺราหฺมณํ ปญฺญาเปมิ นาญฺญํ ลปิตลาปนมตฺเตนาติ.

เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

ปุพฺเพนิวาสํ โย เวที[๑] [๒] สคฺคาปายญฺจ ปสฺสติ
อถ[๓] ชาติกฺขยํ ปตฺโต อภิญฺญา โวสิโต มุนิ.
เอตาหิ ตีหิ วิชฺชาหิ เตวิชฺโช โหติ พฺราหฺมโณ
ตมหํ วทามิ เตวิชฺชํ นาญฺญํ ลปิตลาปนนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ทสมํ.

ปญฺจโม วคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

ปาสาทชีวิต สงฺฆาฏิ อคฺคิ อุปปริกฺขยา
อุปปตฺติ กาม กลฺยาณํ ทานํ ธมฺเมน เต ทสาติ.

ติกนิปาโต นิฏฺฐิโต.

---

[๑] ฉ.,เท. เวติ

[๒] อิ. ปุพฺเพนิวาสํ โย เวทิ สคฺคาปายญฺจ พฺราหฺมณํ
ปญฺญาเปมิ น จ อญฺญํ ลปิตลาปนมตฺเตน.

[๓] ฉ.,เท. อโถ

๔. จตุกฺกนิปาโต

๑. พฺราหฺมณธมฺมยาคสุตฺตํ

[๑๐๐] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"อหมสฺมิ ภิกฺขเว พฺราหฺมโณ ยาจโยโค สทา ปยตปาณิ[๑] อนฺติมเทหธโร อนุตฺตโร ภิสโก สลฺลกตฺโต, ตสฺส เม ตุมฺเห ปุตฺตา โอรสา มุขโต ชาตา ธมฺมชา ธมฺมนิมฺมิตา ธมฺมทายาทา, โน อามิสทายาทา.

เทฺวมานิ ภิกฺขเว ทานานิ: อามิสทานญฺจ ธมฺมทานญฺจ, เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ ทานานํ ยทิทํ ธมฺมทานํ.

เทฺวเม ภิกฺขเว สํวิภาคา: อามิสสํวิภาโค จ ธมฺมสํวิภาโค จ, เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ สํวิภาคานํ ยทิทํ ธมฺมสํวิภาโค.

เทฺวเม ภิกฺขเว อนุคฺคหา: อามิสานุคฺคโห จ ธมฺมานุคฺคโห จ, เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ อนุคฺคหานํ ยทิทํ ธมฺมานุคฺคโห.

เทฺวเม ภิกฺขเว ยาคา: อามิสยาโค จ ธมฺมยาโค จ, เอตทคฺคํ ภิกฺขเว อิเมสํ ทฺวินฺนํ ยาคานํ ยทิทํ ธมฺมยาโคติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

โย ธมฺมยาคํ อยชี อมจฺฉรี
ตถาคโต สพฺพสตฺตานุกมฺปี[๒]
ตํ ตาทิสํ เทวมนุสฺสเสฏฺฐํ
สตฺตา นมสฺสนฺติ ภวสฺส ปารคุนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ปฐมํ.

---

[๑] สี.,สฺยา. ปยตปาณี

[๒] ฉ.,เท.,อิ. สพฺพภูตานุกมฺปี

๒. สุลภสุตฺตํ

[๑๐๑] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"จตฺตาริมานิ ภิกฺขเว อปฺปานิ เจว สุลภานิ จ ตานิ จ อนวชฺชานิ. กตมานิ จตฺตาริ. ปํสุกูลํ ภิกฺขเว จีวรานํ อปฺปญฺจ สุลภญฺจ ตญฺจ อนวชฺชํ, ปิณฺฑิยาโลโป ภิกฺขเว โภชนานํ อปฺปญฺจ สุลภญฺจ ตญฺจ อนวชฺชํ, รุกฺขมูลํ ภิกฺขเว เสนาสนานํ อปฺปญฺจ สุลภญฺจ ตญฺจ อนวชฺชํ, ปูติมุตฺตํ ภิกฺขเว เภสชฺชานํ อปฺปญฺจ สุลภญฺจ ตญฺจ อนวชฺชํ. อิมานิ โข ภิกฺขเว จตฺตาริ อปฺปานิ เจว สุลภานิ จ ตานิ จ อนวชฺชานิ. ยโต โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ อปฺเปน จ ตุฏฺโฐ โหติ สุลเภน จ อนวชฺเชน จ. อิมสฺสาหํ[๑] อญฺญตรํ สามญฺญงฺคนฺติ วทามีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"อนวชฺเชน ตุฏฺฐสฺส อปฺเปน สุลเภน จ
น เสนาสนมารพฺภ จีวรํ ปานโภชนํ
วิฆาโต โหติ จิตฺตสฺส ทิสา นปฺปฏิหญฺญติ.
เยปสฺส[๒] ธมฺมา อกฺขาตา สามญฺญสฺสานุโลมิกา
อธิคฺคหิตา ตุฏฺฐสฺส อปฺปมตฺตสฺส ภิกฺขุโนติ.[๓]

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ทุติยํ.

๓. อาสวกฺขยสุตฺตํ

[๑๐๒] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"ชานโต อหํ ภิกฺขเว ปสฺสโต อาสวานํ ขยํ วทามิ, โน

---

[๑] ฉ.,เท. อิทมสฺสาหํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. เย จสฺส
[๓] สี. ภิกฺขุโตติ

อชานโต โน อปสฺสโต. กิญฺจ ภิกฺขเว ชานโต กึ ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ. ‘อิทํ ทุกฺขนฺติ ภิกฺขเว ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ. ‘อยํ ทุกฺขสมุทโยติ ภิกฺขเว ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ. ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธติ ภิกฺขเว ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ. ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ภิกฺขเว ชานโต ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหติ. เอวํ โข ภิกฺขเว ชานโต เอวํ ปสฺสโต อาสวานํ ขโย โหตีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

เสกฺขสฺส[๑] สิกฺขมานสฺส อุชุมคฺคานุสาริโน
ขยสฺมึ ปฐมํ ญาณํ ตโต อญฺญา อนุตฺตรา.[๒]
ตโต อญฺญา วิมุตฺตสฺส วิมุตฺติญาณมุตฺตมํ
อุปฺปชฺชติ ขเย ญาณํ ขีณา สโยชนา อิติ.
น เตวิทํ กุสีเตน พาเลนมวิชานตา
นิพฺพานํ อธิคนฺตพฺพํ สพฺพคนฺถปโมจนนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ตติยं.

๔. สมณพฺราหฺมณสุตฺตํ

[๑๐๓] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

“เย [๓] เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา ‘อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, ‘อยํ ทุกฺขสมุทโยติ ยถาภูตํ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เสขสฺส
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อนนฺตรา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. หิ

นปฺปชานนฺติ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ นปฺปชานนฺติ. น เม เต ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ วา สมณสมฺมตา, พฺราหฺมเณสุ วา พฺราหฺมณสมฺมตา, น จ ปเนเต อายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถํ วา พฺรหฺมญฺญตฺถํ วา ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺติ.

เย จ โข เกจิ ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา อิทํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ, ‘อยํ ทุกฺขสมุทโยติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรโธติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ, ‘อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ ยถาภูตํ ปชานนฺติ. เต จ[๑] โข เม ภิกฺขเว สมณา วา พฺราหฺมณา วา สมเณสุ เจว สมณสมฺมตา, พฺราหฺมเณสุ จ พฺราหฺมณสมฺมตา, เต จ ปนายสฺมนฺโต สามญฺญตฺถญฺจ พฺรหฺมญฺญตฺถญฺจ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหรนฺตีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตं อิติ วุจฺจติ

“เย ทุกฺขํ นปฺปชานนฺติ อโถ ทุกฺขสฺส สมฺภวํ
ยตฺถ จ สพฺพโส ทุกฺขํ อเสสํ อุปรุชฺฌติ
ตญฺจ มคฺคํ น ชานนฺติ ทุกฺขูปสมคามินํ.
เจโตวิมุตฺติหีนา เต อโถ ปญฺญาวิมุตฺติยา
อภพฺพา เต อนฺตกิริยาย เต เว ชาติชรูปคา.
เย จ ทุกฺขํ ปชานนฺติ อโถ ทุกฺขสฺส สมฺภวํ
ยตฺถ จ สพฺพโส ทุกฺขํ อเสสํ อุปรุชฺฌติ
ตญฺจ มคฺคํ ปชานนฺติ ทุกฺขูปสมคามินํ.

---

[๑] ฉ.,เท. จสทฺโท น ทิสฺสติ.

เจโตวิมุตฺติสมฺปนฺนา อโถ ปญฺญาวิมุตฺติยา
ภพฺพา เต อนฺตกิริยาย น เต ชาติชรูปคาติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. จตุตฺถํ.

๕. สีลสมฺปนฺนสุตฺตํ

[๑๐๔] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"เย เต ภิกฺขเว ภิกฺขู สีลสมฺปนฺนา สมาธิสมฺปนฺนา ปญฺญาสมฺปนฺนา วิมุตฺติสมฺปนฺนา วิมุตฺติญาณทสฺสนสมฺปนฺนา โอวาทกา วิญฺญาปกา สนฺทสฺสกา สมาทปกา สมุตฺเตชกา สมฺปหํสกา อลํ สมกฺขาตาโร สทฺธมฺมสฺส. ทสฺสนมฺปหํ ภิกฺขเว เตสํ ภิกฺขูนํ พหุการํ วทามิ, สวนมฺปหํ ภิกฺขเว เตสํ ภิกฺขูนํ พหุการํ วทามิ, อุปสงฺกมนมฺปหํ ภิกฺขเว เตสํ ภิกฺขูนํ พหุการํ วทามิ, ปยิรุปาสนมฺปหํ ภิกฺขเว เตสํ ภิกฺขูนํ พหุการํ วทามิ, อนุสฺสติมฺปหํ[๑] ภิกฺขเว เตสํ ภิกฺขูนํ พหุการํ วทามิ, อนุปพฺพชฺชมฺปหํ ภิกฺขเว เตสํ ภิกฺขูนํ พหุการํ วทามิ. ตํ กิสฺส เหตุ. ตถารูเป ภิกฺขเว ภิกฺขู เสวโต ภชโต ปยิรุปาสโต อปริปูโรปิ สีลกฺขนฺโธ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ, อปริปูโรปิ สมาธิกฺขนฺโธ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ, อปริปูโรปิ ปญฺญากฺขนฺโธ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ, อปริปูโรปิ วิมุตฺติกฺขนฺโธ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ, อปริปูโรปิ วิมุตฺติญาณทสฺสนกฺขนฺโธ ภาวนาปาริปูรึ คจฺฉติ, เอวรูปา จ เต ภิกฺขเว ภิกฺขู 'สตฺถาโรติปิ วุจฺจนฺติ, 'สตฺถวาหาติปิ วุจฺจนฺติ, 'รณญฺชหาติปิ วุจฺจนฺติ, 'ตโมนุทาติปิ วุจฺจนฺติ, 'อาโลกกราติปิ วุจฺจนฺติ, 'โอภาสกราติปิ วุจฺจนฺติ, 'ปชฺโชตกราติปิ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อนุสฺสรณมฺปหํ

วุจฺจนฺติ, [๑] ‘ปภงฺกราติปิ วุจฺจนฺติ, อุกฺกาธาราปิ วุจฺจนฺติ, ‘อริยาติปิ วุจฺจนฺติ, ‘จกฺขุมนฺโตติปิ วุจฺจนฺตีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

ปาโมชฺชกรณฏฺฐานา[๒] เอตํ[๓] โหติ วิชานตํ
ยทิทํ ภาวิตตฺตานํ อริยานํ ธมฺมชีวินํ.
เต โชตยนฺติ สทฺธมฺมํ ภาสยนฺติ ปภงฺกรา
อาโลกกรณา ธีรา จกฺขุมนฺโต รณญฺชหา.
เยสํ เว สาสนํ สุตฺวา สมฺมทญฺญาย ปณฺฑิตา
ชาติกฺขยมภิญฺญาย นาคจฺฉนฺติ ปุนพฺภวนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ปญฺจมํ.

๖. ตณฺหุปฺปาทสุตฺตํ

[๑๐๕] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

“จตฺตาโรเม ภิกฺขเว ตณฺหุปฺปาทา, ยตฺถ ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ. กตเม จตฺตาโร. จีวรเหตุ วา ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, ปิณฺฑปาตเหตุ วา ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, เสนาสนเหตุ วา ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ, อิติ ภวาภวเหตุ วา ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชติ. อิเม โข ภิกฺขเว จตฺตาโร ตณฺหุปฺปาทา, ยตฺถ ภิกฺขุโน ตณฺหา อุปฺปชฺชมานา อุปฺปชฺชตีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อุกฺกาธาราติปิ วุจฺจนฺติ [๒] ฉ.,เท. ปาโมชฺชกรณํ ฐานํ อิ. ปามุชฺชกรณํ ฐานํ [๓] อิ. เอวํ

"ตณฺหาทุติโย ปุริโส ทีฆมทฺธาน สํสรํ
อิตฺถภาวญฺญถาภาวํ สංสารํ นาติวตฺตติ.
เอตมาทีนวํ[๑] ญตฺวา ตณฺหา ทุกฺขสฺส สมฺภวํ
วีตตณฺโห อนาทาโน สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเชติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ฉฏฺฐํ.

๗. สพฺรหฺมกสุตฺตํ

[๑๐๖] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"สพฺรหฺมกานิ ภิกฺขเว ตานิ กุลานิ, เยสं ปุตฺตานํ มาตาปิตโร อชฺฌาคาเร ปูชิตา โหนฺติ. สปุพฺพเทวตานิ ภิกฺขเว ตานิ กุลานิ, เยสं ปุตฺตานํ มาตาปิตโร อชฺฌาคาเร ปูชิตา โหนฺติ. สปุพฺพาจริยกานิ[๒] ภิกฺขเว ตานิ กุลานิ, เยสं ปุตฺตานํ มาตาปิตโร อชฺฌาคาเร ปูชิตา โหนฺติ. สาหุเนยฺยกานิ[๓] ภิกฺขเว ตานิ กุลานิ, เยสं ปุตฺตานํ มาตาปิตโร อชฺฌาคาเร ปูชิตา โหนฺติ.

'พฺรหฺมาติ ภิกฺขเว มาตาปิตูนํ เอตं อธิวจนํ, 'ปุพฺพเทวตาติ ภิกฺขเว มาตาปิตูนํ เอตं อธิวจนํ, 'ปุพฺพาจริยาติ ภิกฺขเว มาตาปิตูนํ เอตं อธิวจนํ, 'อาหุเนยฺยาติ ภิกฺขเว มาตาปิตูนํ เอตं อธิวจนं. ตं กิสฺส เหตุ. พหุการา[๔] ภิกฺขเว มาตาปิตโร ปุตฺตานํ อาปาทกา โปสกา อิมสฺส โลกสฺส ทสฺเสตาโรติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตं อิติ วุจฺจติ

---

[๑] อิ. เอวมาทีนวํ
[๒] สฺยา.,อิ. สปุพฺพาจริยานิ
[๓] สฺยา.,อิ. สาหุเนยฺยานิ
[๔] อิ. พหูปการา

"พฺรหฺมาติ มาตาปิตโร ปุพฺพาจริยาติ วุจฺจเร
อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตานํ ปชาย อนุกมฺปกา.
ตสฺมา หิ เน นมสฺเสยฺย สกฺกเรยฺย จ ปณฺฑิโต
อนฺเนน[๑] อโถ ปาเนน วตฺเถน สยเนน จ
อุจฺฉาทเนน นฺหาปเนน ปาทานํ โธวเนน จ.
ตาย นํ ปาริจริยาย มาตาปิตูสุ ปณฺฑิตา
อิเธว นํ ปสํสนฺติ เปจฺจ สคฺเค ปโมทตีติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. สตฺตมํ.

๘. พหุการสุตฺตํ

[๑๐๗] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"พหุการา ภิกฺขเว พฺราหฺมณคหปติกา ตุมฺหากํ, เย เต[๒] ปจฺจุปฏฺฐิตา จีวรปิณฺฑปาตเสนาสนคิลานปจฺจยเภสชฺชปริกฺขาเรหิ. ตุมฺเหปิ ภิกฺขเว พหุการา พฺราหฺมณคหปติกานํ, ยํ เนสํ ธมฺมํ เทเสถ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสถ. เอวมิทํ ภิกฺขเว อญฺญมญฺญํ นิสฺสาย พฺรหฺมจริยํ วุสฺสติ โอฆสฺส นิตฺถรณตฺถาย สมฺมาทุกฺขสฺส อนฺตกิริยายาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"สาคารา อนาคารา[๓] จ อุโภ อญฺโญญฺญนิสฺสิตา
อาราธยนฺติ สทฺธมฺมํ โยคกฺเขมํ อนุตฺตรํ.

---

[๑] สี. นหาปเนน [๒] ฉ.,เท.,อิ. เย โว
[๓] ฉ.,เท. อนคารา

สาคาเรสุ จ จีวรํ ปจฺจยํ สยนาสนํ
อนาคารา ปฏิจฺฉนฺติ ปริสฺสยวิโนทนํ.
สุคตํ ปน นิสฺสาย คหฏฺฐา ฆรเมสิโน
สทฺทหานา อรหตํ อริยปญฺญาย ฌายิโน.
อิธ ธมฺมํ จริตฺวาน มคฺคํ สุคติคามินํ
นนฺทิโน เทวโลกสฺมึ โมทนฺติ กามกามิโนติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. อฏฺฐมํ.

๙. กุหสุตฺตํ

[๑๐๘] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"เย เกจิ ภิกฺขเว ภิกฺขู กุหา ถทฺธา ลปา สิงฺคี อุนฺนฬา อสมาหิตา, น เม เต ภิกฺขเว ภิกฺขู มามกา, อปคตา จ เต ภิกฺขเว ภิกฺขู อิมสฺมา ธมฺมวินยา, น จ เต [๑] อิมสฺมึ ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชนฺติ. เย จ โข ภิกฺขเว ภิกฺขู นิกฺกุหา นิลฺลปา ธีรา อถทฺธา สุสมาหิตา, เต จ[๒] โข เม ภิกฺขเว ภิกฺขู มามกา, อนปคตา จ เต ภิกฺขเว ภิกฺขู อิมสฺมา ธมฺมวินยา, อิมสฺมึ[๓] จ เต[๓] ธมฺมวินเย วุฑฺฒึ วิรูฬฺหึ เวปุลฺลํ อาปชฺชนฺตีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

"กุหา ถทฺธา ลปา สิงฺคี อุนฺนฬา อสมาหิตา
น เต ธมฺเม วิรูหนฺติ สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิเต.

---

[๑] สี.,อิ. ภิกฺขเว
[๒] ฉ.,เท. จสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๓-๓] ฉ.,เท. เต จ อิมสฺมึ อิ. เต จ ภิกฺขเว ภิกฺขู อิมสฺมึ

นิกฺกุหา นิลฺลปา ธีรา อถทฺธา สุสมาหิตา
เต เว ธมฺเม วิรูหนฺติ สมฺมาสมฺพุทฺธเทสิเตติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. นวมํ.

๑๐. นทีโสตสุตฺตํ

[๑๐๙] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"เสยฺยถาปิ ภิกฺขเว ปุริโส นทิยา โสเตน โอวุยฺเหยฺย ปิยรูปสาตรูเปน ตเมนํ จกฺขุมา ปุริโส ตีเร ฐิโต ทิสฺวา เอวํ วเทยฺย 'กิญฺจาปิ โข ตฺวํ อมฺโภ ปุริส นทิยา โสเตน โอวุยฺหสิ ปิยรูปสาตรูเปน, อตฺถิ เจตฺถ เหฏฺฐา รหโท สอูมี สาวฏฺโฏ สคโห สรกฺขโส, ยํ ตฺวํ อมฺโภ ปุริส รหทํ ปาปุณิตฺวา มรณํ วา นิคจฺฉสิ มรณมตฺตํ วา ทุกฺขนฺติ. อถ โข โส ภิกฺขเว ปุริโส ตสฺส ปุริสสฺส สทฺทํ สุตฺวา หตฺเถหิ จ ปาเทหิ จ ปฏิโสตํ วายเมยฺย.

อุปมา โข เม อยํ ภิกฺขเว กตา อตฺถสฺส วิญฺญาปนาย. อยญฺเจวตฺถ[๑] อตฺโถ 'นทิยา โสโตติ[๒] โข ภิกฺขเว ตณฺหาเยตं อธิวจนํ.

'ปิยรูปี[๓] สาตรูปนฺติ[๓] โข ภิกฺขเว ฉนฺนเมตं อชฺฌตฺติกานํ อายตนานํ อธิวจนํ.

'เหฏฺฐา รหโทติ โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนํ โอรมฺภาคิยานํ สโยชนานํ อธิวจนํ. 'อูมิภยนฺติ[๔] โข ภิกฺขเว โกธุปายาสสฺเสตं อธิวจนํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อยญฺเจตฺถ
[๒] สฺยา. โสเตนาติ
[๓-๓] สฺยา. ปิยรูปสาตรูเปนาติ, อิ. ปิยรูปสาตรูปี
[๔] สฺยา. สอูมิ

'อาวฏฺโฏติ[๑] โข ภิกฺขเว ปญฺจนฺนเมตं กามคุณานํ อธิวจนํ.

'คหรกฺขโสติ[๒] โข ภิกฺขเว มาตุคามสฺเสตं อธิวจนํ.

'ปฏิโสโตติ[๓] โข ภิกฺขเว เนกฺขมฺมสฺเสตं อธิวจนํ.

'หตฺเถหิ จ ปาเทหิ จ วายาโมติ โข ภิกฺขเว วิริยารมฺภสฺเสตं อธิวจนํ.

'จกฺขุมา ปุริโส ตีเร ฐิโตติ โข ภิกฺขเว ตถาคตสฺเสตं อธิวจนํ อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺสาติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตं อิติ วุจฺจติ

"สหาปิ ทุกฺเขน ชเหยฺย กาเม
โยคกฺเขมํ อายตึ ปตฺถยาโน
สมฺมปฺปชาโน สุวิมุตฺตจิตฺโต
วิมุตฺติยา ผสฺสเย ตตฺถ ตตฺถ
ส เวทคู วูสิตพฺรหฺมจริโย
'โลกนฺตคู ปารคโตติ วุจฺจตีติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ทสมํ.

๑๑. จรสุตฺตं

[๑๑๐] วุตฺตํ เหตं ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"จรโต เจปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อุปฺปชฺชติ กามวิตกฺโก วา พฺยาปาทวิตกฺโก วา วิหึสาวิตกฺโก วา, ตญฺเจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อธิวาเสติ นปฺปชหติ น วิโนเทติ น พฺยนฺตีกโรติ[๔] น อนภาวํ

---

[๑] สฺยา.,อิ. สาวฏฺโตติ
[๒] สฺยา.,อิ. สคโห สรกฺขโส.
[๓] สฺยา. ปฏิโสตนฺติ
[๔] สี.,อิ. พฺยนฺติกโรติ

คเมติ. จรมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํภูโต ‘อนาตาปี[๑] อโนตฺตปฺปี[๑] สตตํ สมิตํ กุสีโต หีนวิริโยติ วุจฺจติ.

จิตสฺส เจปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อุปฺปชฺชติ กามวิตกฺโก วา พฺยาปาทวิตกฺโก วา วิหึสาวิตกฺโก วา, ตญฺเจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อธิวาเสติ นปฺปชหติ น วิโนเทติ น พฺยนฺตีกโรติ น อนภาวํ คเมติ. จิโตปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํภูโต ‘อนาตาปี อโนตฺตปฺปี สตตํ สมิตํ กุสีโต หีนวิริโยติ วุจฺจติ.

นิสินฺนสฺส เจปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อุปฺปชฺชติ กามวิตกฺโก วา พฺยาปาทวิตกฺโก วา วิหึสาวิตกฺโก วา, ตญฺเจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อธิวาเสติ นปฺปชหติ น วิโนเทติ น พฺยนฺตีกโรติ น อนภาวํ คเมติ. นิสินฺโนปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํภูโต ‘อนาตาปี อโนตฺตปฺปี สตตํ สมิตํ กุสีโต หีนวิริโยติ วุจฺจติ.

สยานสฺส เจปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ชาครสฺส อุปฺปชฺชติ กามวิตกฺโก วา พฺยาปาทวิตกฺโก วา วิหึสาวิตกฺโก วา, ตญฺเจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ อธิวาเสติ นปฺปชหติ น วิโนเทติ น พฺยนฺตีกโรติ น อนภาวํ คเมติ. สยาโนปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชาคโร เอวํภูโต ‘อนาตาปี อโนตฺตปฺปี สตตํ สมิตํ กุสีโต หีนวิริโยติ วุจฺจติ.

จรโต เจปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อุปฺปชฺชติ กามวิตกฺโก วา พฺยาปาทวิตกฺโก วา วิหึสาวิตกฺโก วา, ตญฺเจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น อธิวาเสติ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ. จรมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํภูโต ‘อาตาปี โอตฺตปฺปี[๒] สตตํ สมิตํ อารทฺธวิริโย ปหิตตฺโตติ วุจฺจติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อโนตฺตาปี อโนตฺตปฺปี [๒] ฉ.,เท. โอตฺตาปี

จิตสฺส เจปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อุปฺปชฺชติ กามวิตกฺโก วา พฺยาปาทวิตกฺโก วา วิหึสาวิตกฺโก วา, ตญฺเจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น[๑-๑] อธิวาเสติ[๑] ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ. จิโตปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํภูโต 'อาตาปี โอตฺตปฺปี สตตํ สมิตํ อารทฺธวิริโย ปหิตตฺโตติ วุจฺจติ.

นิสินฺนสฺส เจปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อุปฺปชฺชติ กามวิตกฺโก วา พฺยาปาทวิตกฺโก วา วิหึสาวิตกฺโก วา, ตญฺเจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น อธิวาเสติ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ. นิสินฺโนปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํภูโต 'อาตาปี โอตฺตปฺปี สตตํ สมิตํ อารทฺธวิริโย ปหิตตฺโตติ วุจฺจติ.

สยานสฺส เจปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ชาครสฺส อุปฺปชฺชติ กามวิตกฺโก วา พฺยาปาทวิตกฺโก วา วิหึสาวิตกฺโก วา, ตญฺเจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ น อธิวาเสติ ปชหติ วิโนเทติ พฺยนฺตีกโรติ อนภาวํ คเมติ สยาโนปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชาคโร เอวํภูโต 'อาตาปี โอตฺตปฺปี สตตํ สมิตํ อารทฺธวิริโย ปหิตตฺโตติ วุจฺจตีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตं อิติ วุจฺจติ

"จรํ วา ยทิ วา ติฏฺฐํ นิสินฺโน อุทวา สยं
โย วิตกฺกํ วิตกฺเกติ ปาปกं เคหนิสฺสิตं.
กุมฺมคฺคํ ปฏิปนฺโน โส โมหเนยฺเยสุ มุจฺฉิโต
อภพฺโพ ตาทิโส ภิกฺขุ ผุฏฺฐุ สมฺโพธิมุตฺตมํ.
โย[๒] จรํ วา ยทิ วา ติฏฺฐ[๒] นิสินฺโน อุทวา สยं
วิตกฺกํ สมยิตฺวาน วิตกฺกูปสเม รโต
ภพฺโพ โส ตาทิโส ภิกฺขุ ผุฏฺฐุ สมฺโพธิมุตฺตมนฺติ.

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. นาธิวาเสติ

[๒-๒] ฉ.,เท. โย จ จรํ วา ติฏฺฐญ วา อิ. โย จรํ วา โย ติฏฺฐญ วา

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. เอกาทสมํ.

๑๒. สมฺปนฺนสีลสุตฺตํ

[๑๑๑] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

สมฺปนฺนสีลา ภิกฺขเว วิหรถ[๑] สมฺปนฺนปาติโมกฺขา, ปาติโมกฺขสํวรสํวุตา วิหรถ อาจารโคจรสมฺปนฺนา, อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวิโน[๒] สมาทาย สิกฺขถ สิกฺขาปเทสุ. สมฺปนฺนสีลานํ [๓] ภิกฺขเว วิหรตํ[๔] สมฺปนฺนปาติโมกฺขานํ ปาติโมกฺขสํวรสํวุตานํ วิหรตํ อาจารโคจรสมฺปนฺนานํ อณุมตฺเตสุ วชฺเชสุ ภยทสฺสาวีนํ สมาทาย สิกฺขตํ สิกฺขาปเทสุ, กิมสฺส[๕] ภิกฺขเว อุตฺตริ กรณียํ.[๕]

จรโต เจปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อภิชฺฌา วิคตา โหติ, พฺยาปาโท วิคโต โหติ, ถีนมิทฺธํ วิคตํ โหติ, อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ วิคตํ โหติ, วิจิกิจฺฉา ปหีนา โหติ, อารทฺธํ โหติ วิริยํ อสลฺลีนํ, อุปฏฺฐิตา สติ อปฺปมุฏฺฐา[๖] ปสฺสทฺโธ กาโย อสารทฺโธ, สมาหิตํ จิตฺตํ เอกคฺคํ. จรมฺปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวมฺภูโต 'อาตาปี โอตฺตปฺปี สตตํ สมิตํ อารทฺธวิริโย ปหิตตฺโตติ วุจฺจติ.

จิตสฺส เจปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อภิชฺฌา วิคตา โหติ, พฺยาปาโท วิคโต โหติ, ถีนมิทฺธํ วิคตํ โหติ, อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ วิคตํ โหติ, วิจิกิจฺฉา ปหีนา โหติ, อารทฺธํ โหติ วิริยํ อสลฺลีนํ, อุปฏฺฐิตา สติ อปฺปมุฏฺฐา, ปสฺสทฺโธ กาโย อสารทฺโธ, สมาหิตํ

---

[๑] สฺยา. โหถ
[๒] อิ. ภยทสฺสาวี
[๓] ฉ.,เท. โว
[๔] สฺยา. ภาวตํ
[๕-๕] สฺยา. กิมสฺส อุตฺตรึ กรณียํ, อิ. กิมสฺส ภิกฺขเว อุตฺตริ กรณียํ
[๖] สี.,ฉ.,เท.,อิ. อสมฺมุฏฺฐา

จิตฺตํ เอกคฺคํ. จิโตปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํภูโต ‘อาตาปี โอตฺตปฺปี สตตํ สมิตํ อารทฺธวิริโย ปหิตตฺโตติ วุจฺจติ.

นิสินฺนสฺส เจปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อภิชฺฌา วิคตา โหติ, พฺยาปาโท วิคโต โหติ, ถีนมิทฺธํ วิคตํ โหติ, อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ วิคตํ โหติ, วิจิกิจฺฉา ปหีนา โหติ, อารทฺธํ โหติ วิริยํ อสลฺลีนํ, อุปฏฺฐิตา สติ อปฺปมุฏฺฐา, ปสฺสทฺโธ กาโย อสารทฺโธ, สมาหิตํ จิตฺตํ เอกคฺคํ. นิสินฺโนปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ เอวํภูโต ‘อาตาปี โอตฺตปฺปี สตตํ สมิตํ อารทฺธวิริโย ปหิตตฺโตติ วุจฺจติ.

สยานสฺส เจปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุโน ชาครสฺส อภิชฺฌา วิคตา โหติ, พฺยาปาโท วิคโต โหติ, ถีนมิทฺธํ วิคตํ โหติ, อุทฺธจฺจกุกฺกุจฺจํ วิคตํ โหติ, วิจิกิจฺฉา ปหีนา โหติ, อารทฺธํ โหติ วิริยํ อสลฺลีนํ, อุปฏฺฐิตา สติ อปฺปมุฏฺฐา, ปสฺสทฺโธ กาโย อสารทฺโธ, สมาหิตํ จิตฺตํ เอกคฺคํ. สยาโนปิ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ชาคโร เอวํภูโต ‘อาตาปี โอตฺตปฺปี สตตํ สมิตํ อารทฺธวิริโย ปหิตตฺโตติ วุจฺจตีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

“ยตํ จเร ยตํ ติฏฺเฐ ยตํ อจฺเฉ ยตํ สเย
ยตํ สมฺมิญฺชเย ภิกฺขุ ยตเมนํ ปสารเย.
อุทฺธํ ติริยํ อปาจีนํ ยาวตา ชคโต คติ
สมเวกฺขิตา จ[๑] ธมฺมานํ ขนฺธานํ อุทยพฺพยํ.
เอวํ วิหาริมาตาปึ สนฺตวุตฺตึ อนุทฺธตํ
เจโตสมถสามีจึ สิกฺขมานํ สทา สตํ
สตตํ ปหิตตฺโตติ อาหุ ภิกฺขุํ ตถาวิธนฺติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. ทฺวาทสมํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ว

๑๓. โลกสุตฺตํ

[๑๑๒] วุตฺตํ เหตํ ภควตา, วุตฺตมรหตาติ เม สุตํ:-

"โลโก ภิกฺขเว ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺโธ, โลกสฺมา ตถาคโต วิสํยุตฺโต, โลกสมุทโย ภิกฺขเว ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺโธ, โลกสมุทโย ตถาคตสฺส ปหีโน, โลกนิโรโธ ภิกฺขเว ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺโธ, โลกนิโรโธ ตถาคตสฺส สจฺฉิกโต, โลกนิโรธคามินี ปฏิปทา ภิกฺขเว ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธา, โลกนิโรธคามินี ปฏิปทา ตถาคตสฺส ภาวิตา. ยํ ภิกฺขเว สเทวกสฺส โลกสฺส สมารกสฺส สพฺรหฺมกสฺส สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ทิฏฺฐํ สุตํ มุตํ วิญฺญาตํ ปตฺตํ ปริเยสิตํ อนุวิจริตํ มนสา, ยสฺมา ตํ ตถาคเตน อภิสมฺพุทฺธํ, ตสฺมา "ตถาคโตติ วุจฺจติ.

ยญฺจ ภิกฺขเว รตฺตึ ตถาคโต อนุตฺตรํ สมฺมาสมฺโพธึ อภิสมฺพุชฺฌติ, ยญฺจ รตฺตึ อนุปาทิเสสาย นิพฺพานธาตุยา ปรินิพฺพายติ, ยเมตสฺมึ อนฺตเร ภาสติ ลปติ นิทฺทิสติ, สพฺพนฺตํ ตเถว โหติ โน อญฺญถา, ตสฺมา "ตถาคโตติ วุจฺจติ.

ยถาวาที ภิกฺขเว ตถาคโต ตถาการี, ยถาการี[๑] ตถาวาที.[๑] อิติ ยถาวาที ตถาการี, ยถาการี ตถาวาที, ตสฺมา "ตถาคโตติ วุจฺจติ.

สเทวเก ภิกฺขเว โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณ-พฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย ตถาคโต อภิภู อนภิภูโต อญฺญทตฺถุทโส วสวตฺตี, ตสฺมา ตถาคโตติ วุจฺจตีติ. เอตมตฺถํ ภควา อโวจ, ตตฺเถตํ อิติ วุจฺจติ

[๑-๑] อิ. ยถาวาที ตถาคโต ตถาวาที

"สพฺพโลกํ อภิญฺญาย สพฺพโลเก ยถาตถํ
สพฺพโลกวิสํยุตฺโต สพฺพโลเก อนูปโม.[๑]
ส[๒] เว สพฺพาภิภู ธีโร สพฺพคนฺถปฺปโมจโน
ผุฏฺฐสฺส[๓] ปรมา สนฺติ นิพฺพานํ อกุโตภยํ.
เอส ขีณาสโว พุทฺโธ อนีโฆ ฉินฺนสํสโย
สพฺพกมฺมกฺขยํ ปตฺโต วิมุตฺโต อุปธิสงฺขเย.
เอส โส ภควา พุทฺโธ เอส สีโห อนุตฺตโร
สเทวกสฺส โลกสฺส พฺรหฺมจกฺกํ ปวตฺตยิ.
อิติ เทวา มนุสฺสา จ เย พุทฺธํ สรณํ คตา
สงฺคมฺม ตํ นมสฺสนฺติ มหนฺตํ วีตสารทํ.
ทนฺโต ทมยตํ เสฏฺโฐ สนฺโต สมยตํ อิสี
มุตฺโต โมจยตํ อคฺโค ติณฺโณ ตารยตํ วโร.
อิติ เหตํ นมสฺสนฺติ มหนฺตํ วีตสารทํ
สเทวกสฺมึ โลกสฺมึ นตฺถิ เต ปฏิปุคฺคโลติ.

อยมฺปิ อตฺโถ วุตฺโต ภควตา, อิติ เม สุตนฺติ. เตรสมํ.

จตุกฺกนิปาโต นิฏฺฐิโต.

ตสฺสุทฺทานํ

พฺราหฺมณา[๑] จตฺตาริ ชานํ สมณสีลา ตณฺหา พฺรหฺมา
พหุการา กุหนา[๒] ปุริสา จรึ[๓] สมฺปนฺนโลเกน เตรสาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. อนูปโย
[๒] สฺยา.,อิ. สพฺเพ
[๓] ฉ.,เท. ผุฏฺจาสฺส

อิติวุตฺตเก ทฺวาทสาธิกสตสุตฺตนฺติ.

อิติวุตฺตกปาลิ นิฏฺฐิตา.

สุตฺตสงฺคโห

สตฺตวิเสกนิปาโต ทุกฺกํ พาวีสสุตฺตสงฺคหิตํ
สมปญฺญาสมถ ติกํ เตรส จตุกฺกญฺจ อิติ ยมิทํ.
ทฺวิทสุตฺตรสุตฺตสเต สังคายิตฺวา สมาทหึสุ ปุรา
อรหนฺโต จิรฏฺฐิติยา ตมาหุ นาเมน อิติวุตฺตนฺติ.

อิติวุตฺตกปาลิ นิฏฺฐิตา.

อิทํ มรมฺมโปตฺถเก อาคตํ.

---

[๑] ฉ.,เท. พฺราหฺมณสุลภา [๒] ฉ.,เท. กุหปุริสา
[๓] ฉ.,เท. จรสมฺปนฺนโลเกน

สุตฺตนฺตปิฎเก ขุทฺทกนิกายสฺส
สุตฺตนิปาตปาลิ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

๑. อุรควคฺโค

๑. อุรคสุตฺตํ

[๑] โย เว[๑] อุปฺปติตํ วิเนติ โกธํ วิสฏฺฺ สปฺปวิสฺว โอสเธหิ[๒]
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ อุรโค ชิณฺณมิวตฺตจํ[๓] ปุราณํ.(๑)

[๒] โย ราคมุทจฺฉิทา อเสสํ ภิสปุปฺผ์ว[๔] สโรรุหํ วิคยฺห
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ อุรโค ชิณฺณมิวตฺตจํ ปุราณํ.(๒)

[๓] โย ตณฺหมุทจฺฉิทา อเสสํ สริตํ สีฆสรํ วิโสสยิตฺวา
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ อุรโค ชิณฺณมิวตฺตจํ ปุราณํ.(๓)

[๔] โย มานมุทพฺพธี อเสสํ นพเสตุ์ว สุทุพฺพลํ มโหฆ
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ อุรโค ชิณฺณมิวตฺตจํ ปุราณํ.(๔)

[๕] โย นาชฺฌคมา ภเวสุ สารํ วิจินํ ปุปฺผมิวา[๕] อุทุมฺพเรสุ
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ อุรโค ชิณฺณมิวตฺตจํ ปุราณํ.(๕)

---

[๑] ฉ.,เท. เวสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. โอสเธหิ
[๓] สฺยา.,อิ. ชิณฺณมิว ตจํ
[๔] สฺยา. ภิสปุปฺผ์ว
[๕] สฺยา.,อิ. ปุปฺผมิว

[๖] ยสฺสนฺตรโต น สนฺติ โกปา อิติ ภวาภวตญฺจ วีติวตฺโต
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ อุรโค ชิณฺณมิวตฺตจํ ปุราณํ.(๖)

[๗] ยสฺส วิตกฺกา วิธูปิตา อชฺฌตฺตํ สุวิกปฺปิตา อเสสา
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ อุรโค ชิณฺณมิวตฺตจํ ปุราณํ.(๗)

[๘] โย นาจฺจสารี น ปจฺจสารี สพฺพํ อจฺจุคมา[๑] อิมํ ปปญฺจํ
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ อุรโค ชิณฺณมิวตฺตจํ ปุราณํ.(๘)

[๙] โย นาจฺจสารี น ปจฺจสารี สพฺพํ วิตถมิทนฺติ ญตฺวา[๒] โลเก
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ อุรโค ชิณฺณมิวตฺตจํ ปุราณํ.(๙)

[๑๐] โย นาจฺจสารี น ปจฺจสารี สพฺพํ วิตถมิทนฺติ วีตโลโภ
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ อุรโค ชิณฺณมิวตฺตจํ ปุราณํ.(๑๐)

[๑๑] โย นาจฺจสารี น ปจฺจสารี สพฺพํ วิตถมิทนฺติ วีตราโค
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ อุรโค ชิณฺณมิวตฺตจํ ปุราณํ.(๑๑)

[๑๒] โย นาจฺจสารี น ปจฺจสารี สพฺพํ วิตถมิทนฺติ วีตโทโส
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ อุรโค ชิณฺณมิวตฺตจํ ปุราณํ.(๑๒)

[๑๓] โย นาจฺจสารี น ปจฺจสารี สพฺพํ วิตถมิทนฺติ วีตโมโห
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ อุรโค ชิณฺณมิวตฺตจํ ปุราณํ.(๑๓)

[๑๔] ยสฺสานุสยา น สนฺติ เกจิ มูลา จ อกุสลา สมูหตาเส
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ อุรโค ชิณฺณมิวตฺตจํ ปุราณํ.(๑๔)

[๑๕] ยสฺส ทรถชา น สนฺติ เกจิ โอรํ อาคมนาย ปจฺจยาเส
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ อุรโค ชิณฺณมิวตฺตจํ ปุราณํ.(๑๕)

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อจฺจคมา [๒] สฺยา. ญตฺวา

[๑๖] ยสฺส วนถชา น สนฺติ เกจิ วินิพนฺธาย ภวาย เหตุกปฺปา
โส ภิกฺข ชหาติ โอรปารํ อุรโค ชิณฺณมิวตฺตจํ ปุราณํ.(๑๖)

[๑๗] โย นีวรเณ ปหาย ปญฺจ อนิโฆ ติณฺณกถงฺกโถ วิสลฺโล
โส ภิกฺขุ ชหาติ โอรปารํ อุรโค ชิณฺณมิวตฺตจํ ปุราณนฺติ.(๑๗)

ปฐมํ อุรคสุตฺตํ.

๒. ธนิยสุตฺตํ

[๑๘] ปกฺโกทโน ทุกฺขชีโรหมสฺมิ (อิติ ธนิโย โคโป)
อนุตีเร มหิยา สมานวาโส
ฉนฺนา กุฏิ อาหิโต คินิ
อถ เจ ปตฺถยสี ปวสฺส เทว. (๑)

[๑๙] อกฺโกธโน วิคตขิโลหมสฺมิ[๑] (อิติ ภควา)
อนุตีเร มหิเยกรตฺติวาโส
วิวฏา กุฏิ นิพฺพุโต คินิ
อถ เจ ปตฺถยสี ปวสฺส เทว. (๒)

[๒๐] อนฺธกมกสา น วิชฺชเร (อิติ ธนิโย โคโป)
กจฺเฉ รูพฺหติเณ จรนฺติ คาโว
วุฏฺจิมฺปิ สเหยฺยุมาคตํ
อถ เจ ปตฺถยสี ปวสฺส เทว. (๓)

[๒๑] ภทฺทา หิ[๒] ภิสี สุสงฺขตา (อิติ ภควา)
ติณฺโณ ปารคโต วิเนยฺย โอฆํ

---

[๑] สี.,อิ. วิคตขีโลหมสฺมิ [๒] ฉ.,เท. ภทฺธาลิ

อตฺโถ ภิสิยา น วิชฺชติ
อถ เจ ปตฺถยสี ปวสฺส เทว. (๔)

[๒๒] โคปี มม อสฺสวา อโลลา (อิติ ธนิโย โคโป)
ทีฆรตฺตํ สำวาสิยา มนาปา
ตสฺสา น สุณามิ กิญฺจิ ปาปํ
อถ เจ ปตฺถยสี ปวสฺส เทว. (๕)

[๒๓] จิตฺตํ มม อสฺสวํ วิมุตฺตํ (อิติ ภควา)
ทีฆรตฺตํ ปริภาวิตํ สุทนฺตํ
ปาปํ ปน เม น วิชฺชติ
อถ เจ ปตฺถยสี ปวสฺส เทว. (๖)

[๒๔] อตฺตเวตนภโตหมสฺมิ (อิติ ธนิโย โคโป)
ปุตฺตา จ เม สมานิยา อโรคา
เตสํ น สุณามิ กิญฺจิ ปาปํ
อถ เจ ปตฺถยสี ปวสฺส เทว. (๗)

[๒๕] นาหํ ภตโกสฺมิ กสฺสจิ (อิติ ภควา)
นิพฺพิฏฺเฐน จรามิ สพฺพโลเก
อตฺโถ ภติยา น วิชฺชติ
อถ เจ ปตฺถยสี ปวสฺส เทว. (๘)

[๒๖] อตฺถิ วสา อตฺถิ เธนุปา (อิติ ธนิโย โคโป)
โคธรณิโย ปเวนิโยปิ อตฺถิ
อุสโภปิ ควมฺปตี จ อตฺถิ
อถ เจ ปตฺถยสี ปวสฺส เทว. (๙)

[๒๗] นตฺถิ วสา นตฺถิ เชนุปา (อิติ ภควา)
โคธรณิโย ปเวนิโยปิ นตฺถิ
อุสโภปิ ควมฺปตีธ นตฺถิ
อถ เจ ปตฺถยสี ปวสฺส เทว. (๑๐)

[๒๘] ขีลา นิขาตา อสมฺปเวที (อิติ ธนิโย โคโป)
ทามา มุญฺชมยา นวา สุสณฺฐานา
น หิ สกฺขินฺติ เชนุปาปิ เฉตฺตุํ
อถ เจ ปตฺถยสี ปวสฺส เทว. (๑๑)

[๒๙] อุสโภริว เฉตฺวา[๑] พนฺธนานิ (อิติ ภควา)
นาโค ปูติลตัว ทาลยิตฺวา
นาหํ ปุนุเปสฺสํ[๒] คพฺภเสยฺยํ
อถ เจ ปตฺถยสี ปวสฺส เทว. (๑๒)

[๓๐] นินฺนญฺจ ถลญฺจ ปูรยนฺโต
มหาเมโฆ ปวสฺสิ[๓] ตาวเทว
สุตฺวา เทวสฺส วสฺสโต
อิมมตฺถํ ธนิโย อภาสถ (๑๓)

[๓๑] ลาภา วต โน อนปฺปกา
เย มยํ ภควนฺตํ อทฺทสาม
สรณํ ตํ อุเปม จกฺขุม
สตฺถา โน โหหิ ตุวํ มหามุนิ. (๑๔)

---

[๑] สฺยา. เฉตฺวา
[๒] สี.,สฺยา.,อิ. ปุน อุเปสฺสํ
[๓] สฺยา.,อิ. ปาวสฺสิ

[๓๒] โคปี จ อหญฺจ อสฺสวา
พฺรหฺมจริยํ สุคเต จราม เส
ชาติมรณสฺส ปารคา[๑]
ทุกฺขสฺสนฺตกรา ภวาม เส. (๑๕)

[๓๓] นนฺทติ ปุตฺเตหิ ปุตฺติมา (อิติ มาโร ปาปิมา)
โคมา[๒] โคหิ ตเถว นนฺทติ
อุปธีหิ นรสฺส นนฺทนา
น หิ โส นนฺทติ โย นิรูปธิ. (๑๖)

[๓๔] โสจติ ปุตฺเตหิ ปุตฺติมา (อิติ ภควา)
โคปิโย โคหิ ตเถว โสจติ
อุปธีหิ นรสฺส โสจนา
น หิ โส โสจติ โย นิรูปธีติ. (๑๗)

ทุติยํ ธนิยสุตฺตํ.

๓. ขคฺควิสาณสุตฺตํ

[๓๕] สพฺเพสุ ภูเตสุ นิธาย ทณฺฑํ
อวิเหจยํ อญฺญตรมฺปิ เตสํ
น ปุตฺตมิจฺเฉยฺย กุโต สหายํ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๑)

---

[๑] ฉ.,เท. ปารคู [๒] สี.,อิ. โคมิโก สฺยา. โคปิโก

[๓๖] สํสคฺคชาตสฺส ภวนฺติ เสฺนหา
เสฺนหนฺวยํ ทุกฺขมิทํ ปโหติ
อาทีนวํ เสฺนหชํ เปกฺขมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๒)

[๓๗] มิตฺเต สุหชฺเช อนุกมฺปมาโน
หาเปติ อตฺถํ ปฏิพทฺธจิตฺโต
เอตํ ภยํ สนฺถเว[๑] เปกฺขมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๓)

[๓๘] วํโส วิสาโล ว ยถา วิสตฺโต
ปุตฺเตสุ ทาเรสุ จ ยา อเปกฺขา
วํสกฺกฬีโร[๒] อสชฺชมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๔)

[๓๙] มิโค อรญฺญมฺหิ ยถา อพทฺโธ
เยนิจฺฉกํ คจฺฉติ โคจราย
วิญฺญู นโร เสริตํ เปกฺขมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๕)

[๔๐] อามนฺตนา โหติ สหายมชฺเฌ
วาเส ฐาเน คมเน จาริกาย
อนภิชฺฌิตํ เสริตํ เปกฺขมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๖)

---

[๑] สฺยา. สนฺถวเปกฺขมาโน

[๒] สี. วํสกฬีโร สฺยา.,อิ. วํสากฬีโร

[๔๑] ขิฑฺฑา รตี โหติ สหายมชฺเฌ
ปุตฺเตสุ เปมํ วิปุลญฺจ โหติ
ปิยวิปฺปโยคํ วิชิคุจฺฉมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๗)

[๔๒] จาตุทฺทิโส อปฺปฏิโฆ จ โหติ
สนฺตุสฺสมาโน อิตรีตเรน
ปริสฺสยานํ สหิตา อฉมฺภี
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๘)

[๔๓] ทุสฺสงฺคหา ปพฺพชิตาปิ เอเก
อโถ คหฏฺฐา ฆรมาวสนฺตา
อปฺโปสฺสุโก ปรปุตฺเตสุ หุตฺวา
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๙)

[๔๔] โอโรปยิตฺวา คิหิพฺยญฺชนานิ[๑]
สญฺฉินฺนปตฺโต[๒] ยถา โกวิฬาโร
เฉตฺวาน วีโร[๓] คิหิพนฺธนานิ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๑๐)

[๔๕] สเจ ลเภถ นิปกํ สหายํ
สทฺธึจรํ สาธุวิหาริธีรํ
อภิภุยฺย สพฺพานิ ปริสฺสยานิ
จเรยฺย เตนตฺตมโน สตีมา. (๑๑)

---

[๑] อิ. คิหิวฺยญฺชนานิ
[๒] สี.,อิ. สฺสีนปตฺโต
[๓] สฺยา. ธีโร

[๔๖] โน เจ ลเภถ นิปกํ สหายํ
สทฺธึจรํ สาธุวิหาริธีรํ
ราชาว รฏฺฐํ วิชิตํ ปหาย
เอโก จเร มาตงฺครญฺเญว นาโค. (๑๒)

[๔๗] อทฺธา ปสํสาม สหายสมฺปทํ
เสฏฺฐา สมา เสวิตพฺพา สหายา
เอเต อลทฺธา อนวชฺชโภชี
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๑๓)

[๔๘] ทิสฺวา สุวณฺณสฺส ปภสฺสรานิ
กมฺมารปุตฺเตน สุนิฏฺฐิตานิ
สงฺฆฏฺฏมานานิ ทุเว ภุชสฺมึ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๑๔)

[๔๙] เอวํ ทุตีเยน สหา มมสฺส
วาจาภิลาโป อภิสชฺชนา วา
เอตํ ภยํ อายตึ[๑] เปกฺขมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๑๕)

[๕๐] กามา หิ จิตฺรา มธุรา มโนรมา
วิรูปรูเปน มเถนฺติ จิตฺตํ
อาทีนวํ กามคุเณสุ ทิสฺวา
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๑๖)

---

[๑] สฺยา. อายติ

[๕๑] อีตี จ คณฺโฑ จ อุปทฺทโว จ
โรโค จ สลฺลญฺจ ภยญฺจ เมตํ
เอตํ ภยํ กามคุเณสุ ทิสฺวา
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๑๗)

[๕๒] สีตญฺจ อุณฺหญฺจ ขุทํ ปิปาสํ
วาตาตเป ๑สิรีสเป จ
สพฺพานิเปตานิ อภิสมฺภวิตฺวา
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๑๘)

[๕๓] นาโคว ยูถานิ วิวชฺชยิตฺวา
สญฺชาตกฺขนฺโธ ปทุมี อุฬาโร
ยถาภิรนฺตํ วิหร๒ อรญฺเญ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๑๙)

[๕๔] อฏฺฐาน ตํ สงฺคณิการตสฺส
ยํ ผุสฺสเย สามยิกํ วิมุตฺติ๓
อาทิจฺจพนฺธุสฺส วโจ นิสมฺม
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๒๐)

[๕๕] ทิฏฺฐีวิสูกานิ อุปาติวตฺโต
ปตฺโต นิยามํ ปฏิลทฺธมคฺโค
อุปฺปนฺนญาโณมฺหิ อนญฺญเนยฺโย
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๒๑)

---

๑ สฺยา.,อิ. ๑สสิรีสเป ๒ สี.,อิ. วิหเร
๓ สฺยา. วิมุตฺตึ

[๕๖] นิลฺโลลุโป นิกฺกุโห นิปฺปิปาโส
นิมฺมกฺโข นิทฺธนฺตกสาวโมโห
นิราสโย สพฺพโลเก ภวิตฺวา
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๒๒)

[๕๗] ปาปํ สหายํ ปริวชฺชเยถ
อนตฺถทสฺสึ วิสเม นิวิฏฺฐํ
สยํ น เสเว ปสุตํ ปมตฺตํ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๒๓)

[๕๘] พหุสฺสุตํ ธมฺมธรํ ภเชถ
มิตฺตํ อุฬารํ ปฏิภาณวนฺตํ
อญฺญาย อตฺถานิ วิเนยฺย กงฺขํ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๒๔)

[๕๙] ขิฑฺฑํ รตึ กามสุขญฺจ โลเก
อนลงฺกริตฺวา อนเปกฺขมาโน
วิภูสฏฺฐานา วิรโต สจฺจวาที
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๒๕)

[๖๐] ปุตฺตญฺจ ทารํ ปิตรญฺจ มาตรํ
ธนานิ ธญฺญานิ จ พนฺธวานิ[๑]
หิตฺวาน กามานิ ยโถธิกานิ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๒๖)

---

[๑] อิ. พนฺธวานิ จ

[๖๑] สงฺโค เอโส ปริตฺตเมตฺถ โสขฺยํ
อปฺปสฺสาโท ทุกฺขเมตฺถ ภิยฺโย
คโพ[๑] เอโส อิติ ญตฺวา มตีมา[๒]
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๒๗)

[๖๒] สนฺทาลยิตฺวาน สโยชนานิ
ชาลํว เภตฺวา สลิลมฺพุจารี
อคฺคีว ทฑฺฒํ อนิวตฺตมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๒๘)

[๖๓] โอกฺขิตฺตจกฺขุ น จ ปาทโลโล
คุตฺตินฺทฺริโย รกฺขิตมานสาโน
อนวสฺสุโต อปริฑยฺหมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๒๙)

[๖๔] โอหารยิตฺวา คิหิพฺยญฺชนานิ
สญฺฉินฺนปตฺโต[๓] ยถา ปาริฉตฺโต
กาสายวตฺโถ อภินิกฺขมิตฺวา
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๓๐)

[๖๕] รเสสุ เคธํ อกรํ อโลโล
อนญฺญโปสี สปทานจารี
กุเล กุเล อปฺปฏิพทฺธจิตฺโต
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๓๑)

---

[๑] สฺยา. คณฺโฑ [๒] ฉ.,เท.,อิ. มุตีมา
[๓] ฉ.,เท. สญฺฉนฺนปตฺโต

[๖๖] ปหาย ปญฺจาวรณานิ เจตโส
อุปกฺกิเลเส พฺยปนุชฺช สพฺเพ
อนิสฺสิโต เฉตฺว[๑] สิเนหโทสํ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๓๒)

[๖๗] วิปิฏฺฐิกตฺวาน สุขํ ทุกฺขญฺจ
ปุพฺเพว จ โสมนสฺสโทมนสฺสํ
ลทฺธานุเปกฺขํ สมถํ วิสุทฺธํ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๓๓)

[๖๘] อารทฺธวิริโย ปรมตฺถปตฺติยา
อลีนจิตฺโต อกุสีตวุตฺติ
ทฬฺหนิกฺกโม ถามพลูปปนฺโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๓๔)

[๖๙] ปฏิสลฺลานํ ฌานมริญฺจมาโน
ธมฺเมสุ นิจฺจํ อนุธมฺมจารี
อาทีนวํ สมฺมสิตา ภเวสุ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๓๕)

[๗๐] ตณฺหกฺขยํ ปตฺถยํ อปฺปมตฺโต
อเนฬมูโค[๒] สุตวา สตีมา
สงฺขาตธมฺโม นิยโต ปธานวา
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๓๖)

---

[๑] สฺยา.,อิ. เฉตฺวา [๒] สฺยา.,อิ. อเนลมูโค

[๗๑] สีโหว สทฺเทสุ อสนฺตสนฺโต
วาโตว ชาลมฺหิ อสชฺชมาโน
ปทุมฺว โตเยน อลิมฺปมาโน[๑]
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๓๗)

[๗๒] สีโห ยถา ทาฐพลี ปสยฺห
ราชา มิคานํ อภิภุยฺยจารี
เสเวถ ปนฺตานิ เสนาสนานิ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๓๘)

[๗๓] เมตฺตํ อุเปกฺขํ กรุณํ วิมุตฺตี[๒]
อาเสวมาโน มุทิตญฺจ กาเล
สพฺเพน โลเกน อวิรุชฺฌมาโน
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๓๙)

[๗๔] ราคญฺจ โทสญฺจ ปหาย โมหํ
สนฺทาลยิตฺวาน สโยชนานิ
อสนฺตสํ ชีวิตสงฺขยมฺหิ
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๔๐)

[๗๕] ภชนฺติ เสวนฺติ จ การณตฺถา
นิกฺการณา ทุลฺลภา อชฺช มิตฺตา
อตฺตฏฺฐปญฺญา[๓] อสุจี มนุสฺสา
เอโก จเร ขคฺควิสาณกปฺโป. (๔๑)

ตติยํ ขคฺควิสาณสุตฺตํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อลิปฺปมาโน
[๒] สฺยา. วิมุตฺตึ
[๓] สฺยา. อตฺตตฺถปญฺญา

๔. กสิภารทฺวาชสุตฺตํ

เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา มคเธสุ วิหรติ ทกฺขิณาคิริสฺมึ เอกนาฬายํ พฺราหฺมณคาเม. เตน โข ปน สมเยน กสิภารทฺวาชสฺส พฺราหฺมณสฺส ปญฺจมตฺตานิ นงฺคลสตานิ ปยุตฺตานิ โหนฺติ วปฺปกาเล. อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน กสิภารทฺวาชสฺส พฺราหฺมณสฺส กมฺมนฺโต, เตนุปสงฺกมิ. เตน โข ปน สมเยน กสิภารทฺวาชสฺส พฺราหฺมณสฺส ปริเวสนา วตฺตติ. อถ โข ภควา, เยน ปริเวสนา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ.

อทฺทสา โข กสิภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ ปิณฺฑาย ิตํ, ทิสฺวาน ภควนฺตํ เอตทโวจ "อหํ โข สมณ กสามิ จ วปฺปามิ จ, กสิตฺวา จ วปฺปิตฺวา จ ภุญฺชามิ. ตฺวมฺปิ สมณ กสสฺสุ จ วปฺปสฺสุ จ, กสิตฺวา จ วปฺปิตฺวา จ ภุญฺชาหีติ.

"อหมฺปิ โข พฺราหฺมณ กสามิ จ วปฺปามิ จ, กสิตฺวา จ วปฺปิตฺวา จ ภุญฺชามีติ. น โข ปน[๑] มยํ ปสฺสาม โภโต โคตมสฺส ยุคํ วา นงฺคลํ วา ผาลํ วา ปาจนํ วา พลีพทฺเท[๒] วา, อถ จ ปน ภวํ โคตโม เอวมาห 'อหมฺปิ[๓] โข พฺราหฺมณ กสามิ จ วปฺปามิ จ, กสิตฺวา จ วปฺปิตฺวา จ ภุญฺชามีติ.

อถ โข กสิภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ.

---

[๑] สฺยา. น โข ปน สมณ
[๒] สฺยา. พลิพทฺเท, สี.,อิ. พลิวทฺเท
[๓] อิ. ปิสทฺโท น ทิสฺสติ.

[๗๖] “กสฺสโก ปฏิชานาสิ น จ ปสฺสาม เต กสึ
กสึ โน ปุจฺฉิโต พฺรูหิ ยถา ชาเนมุ เต กสึ.(๑)

[๗๗] สทฺธา พีชํ ตโป วุฏฺฐิ ปญฺญา เม ยุคนงฺคลํ
หิรี อีสา มโน โยตฺตํ สติ เม ผาลปาจนํ. (๒)

[๗๘] กายคุตฺโต วจีคุตฺโต อาหาเร อุทเร ยโต
สจฺจํ กโรมิ นิทฺธานํ โสรจฺจเมิ ปโมจนํ. (๓)

[๗๙] วิริยํ เม ธุรโธรยฺหํ โยคกฺเขมาธิวาหนํ
คจฺฉติ อนิวตฺตนฺตํ ยตฺถ คนฺตฺวา น โสจติ. (๔)

[๘๐] เอวํ เม สา กสี กฏฺฐา สา โหติ อมตปฺผลา
เอตํ กสึ กสิตฺวาน สพฺพทุกฺขา ปมุจฺจตีติ. (๕)

อถ โข กสิภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ มหติยา กำสปาติยา ปายาสํ[๑] วฑฺเฒตฺวา ภควโต อุปนาเมสิ “ภุญฺชตุ ภวं โคตโม ปายาสं กสฺสโก ภวं, ยญฺหิ ภวं โคตโม อมตปฺผลํ กสึ กสตีติ.

[๘๑] “คาถาภิคีตมฺเม อโภชเนยฺยं
สมฺปสฺสตำ พฺราหฺมณ เนส ธมฺโม
คาถาภิคีตำ ปนุทนฺติ พุทฺธา
ธมฺเม สตี พฺราหฺมณ วุตฺติเรสา. (๖)

[๘๒] อญฺเญน จ เกวลินำ มเหสึ
ขีณาสวำ กุกฺกุจฺจวูปสนฺตำ
อนฺเนน ปาเนน อุปฏฺฐหสฺสุ
เขตฺตญฺหิ ตำ ปุญฺญเปกฺขสฺส โหตีติ. (๗)

---

[๑] ฉ.,เท. ปายสำ

"อถ กสฺส จาหํ โภ โคตม อิมํ ปายาสํ ทมฺมีติ. น ขฺวาหํ ตํ พฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย, เยน[๑] โส ปายาโส ภุตฺโต สมฺมาปริณามํ คจฺเฉยฺย, อญฺญตฺร ตถาคตสฺส วา ตถาคตสาวกสฺส วา ปริณามํ คจฺเฉยฺย, อญฺญตฺร ตถาคตสฺส วา ตถาคตสาวกสฺส วา เตน หิ ตฺวํ พฺราหฺมณ ตํ ปายาสํ อปฺปหริเต วา ฉฑฺเฑหิ, อปฺปาณเก วา อุทเก โอปิลาเปหีติ.

อถ โข กสิภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ตํ ปายาสํ อปฺปาณเก อุทเก โอปิลาเปสิ. อถ โข โส ปายาโส อุทเก ปกฺขิตฺโต จิจฺจิฏายติ จิฏิจิฏายติ สนฺธูมายติ[๒] สมฺปธูมายติ.[๒] เสยฺยถาปิ นาม ผาโล[๓] ทิวสสนฺตตฺโต[๔] อุทเก ปกฺขิตฺโต จิจฺจิฏายติ จิฏิจิฏายติ สนฺธูมายติ สมฺปธูมายติ เอวเมว โส ปายาโส อุทเก ปกฺขิตฺโต จิจฺจิฏายติ จิฏิจิฏายติ สนฺธูมายติ สมฺปธูมายติ. อถ โข กสิภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ สํวิคฺโค โลมหฏฺฐชาโต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต ปาเทสุ สิรสา นิปติตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ "อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม, อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม. เสยฺยถาปิ โภ โคตม นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปชฺโชตํ ธาเรยฺย "จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ;[๕] เอวเมวํ โภตา โคตเมน อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต, เอสาหํ ภวนฺตํ โคตมํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ อุปาสกํ[๖] มं ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณงฺคตํ.[๖] ลเภยฺยาหํ โภโต โคตมสฺส สนฺติเก ปพฺพชฺชํ ลเภยฺยํ อุปสมฺปทนฺติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ยสฺส
[๒-๒] ฉ.,เท.,อิ. สนฺธูปายติ สมฺปธูปายติ
[๓] สฺยา. อโยคุโล
[๔] ฉ.,เท. ทิวสฺสนฺตตฺโต
[๕] สี.,อิ. ทกฺขินฺตีติ
[๖-๖] ฉ.,เท.,อิ. อิเม ปาฐา น ทิสฺสนฺติ.

อลตฺถ โข กสิภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, อลตฺถ อุปสมฺปทํ. อจิรูปสมฺปนฺโน โข ปนายสฺมา ภารทฺวาโช เอโก วูปกฏฺโ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต นจิรสฺเสว ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อาคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ, ตทนุตฺตรํ พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิฏฺเเวว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิ. “ขีณา ชาติ, วุสิตं พฺรหฺมจริยํ, กตํ กรณียํ, นาปรํ อิตฺถตฺตายาติ อพฺภญฺญาสิ. อญฺญตโร โข[๑] ปนายสฺมา ภารทฺวาโช อรหตํ อโหสีติ.

จตุตฺถं กสิภารทฺวาชสุตฺตं.

๕. จุนฺทสุตฺตं

[๘๓] ปุจฺฉามิ มุนึ ปหูตปญฺญं (อิติ จุนฺโท กมฺมารปุตฺโต)
พุทฺธํ ธมฺมสฺสามึ วีตตณฺหं
ทิปทุตฺตมं[๒] สารถีนํ ปวรं
กติ โลเก สมณา ตทีฆ พฺรูหิ. (๑)

[๘๔] จตุโร สมณา ปญฺจมตฺถิ[๓] (จุนฺทาติ ภควา)
เต เต อาวิกโรมิ สกฺขิปุฏฺโ
มคฺคชิโน มคฺคเทสโก จ
มคฺเค ชีวติ โย จ มคฺคทูสี. (๒)

---

[๑] ฉ.,เท. จ อิ. จ โข [๒] ฉ.,เท. ทฺวิปทุตฺตมं
[๓] อิ. น ปญฺจโมตฺถิ

[๘๕] กมฺมคฺคชินํ[๑] วทนฺติ พุทฺธา (อิติ จุนฺโท กมฺมารปุตฺโต)
มคฺคชฺฌายิ[๒] อตุลฺโย โหติ
มคฺเค ชีวติ เม พฺรูหิ ปุฏฺโ
อถ เม อาวิกโรหิ มคฺคทูสึ. (๓)

[๘๖] โย ติณฺณกถงฺกโถ วิสลฺโล
นิพฺพานาภิรโต อนานุคิทฺโธ
โลกสฺส สเทวกสฺส เนตา
ตาทึ มคฺคชินํ วทนฺติ พุทฺธา. (๔)

[๘๗] ปรมํ "ปรมนฺติ โยธ ญตฺวา
อกฺขาติ วิภชติ[๓] อิเธว ธมฺมํ
ตํ กงฺขจฺฉิทํ มุนึ อเนชํ
ทุติยํ ภิกฺขุนมาหุ มคฺคเทสึ. (๕)

[๘๘] โย ธมฺมปเท สุเทสิเต
มคฺเค ชีวติ สญฺญโต สติมา
อนวชฺชปทานิ เสวมาโน
ตติยํ ภิกฺขุนมาหุ มคฺคชีวึ. (๖)

[๘๙] ฉทนํ กตฺวาน สุพฺพตานํ
ปกฺขนฺที กุลทูสโก ปคพฺโภ
มายาวี อสญฺญโต ปลาโป
ปติรูเปน จ จิรํ ส มคฺคทูสี. (๗)

---

[๑] ฉ.,เท. กมฺมคฺคชินํ [๒] ฉ.,เท. มคฺคกฺขายี กถ อิ. มคฺคชฺฌายี กถ
[๓] ฉ.,เท. วิภชเต

[๘๙] เอเต จ ปฏิวิชฺฌิ โย คหฏฺโฐ
สุตวา อริยสาวโก สปณฺโฑ
สพฺเพ เนตาทิสาติ[๑] ญตฺวา
อิติ ทิสฺวา น หาเปติ ตสฺส สทฺธา
กถญฺหิ ทุฏฺเฐน อสมฺปทุฏฺฐจิตฺโต
สุทฺธึ อสุทฺเธน สมึ กเรยฺยาติ. (๘)

ปณฺจมึ จูนฺทสุตฺตึ.

๖. ปราภวสุตฺตึ

เอวมฺเม สุตึ:- เอกึ สมยึ ภควา สาวตฺถิยึ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถ โข อญฺญตรา เทวตา อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปึ เชตวนึ โอภาเสตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตึ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตึ อฏฺฐาสิ, เอกมนฺตึ ฐิตา โข สา เทวตา ภควนฺตึ คาถาย อชฺฌภาสิ

[๙๑] "ปราภวนฺตึ ปุริสึ มยึ ปุจฺฉาม โคตมึ
ภควนฺตึ ปุฏฺฐุมาคมฺม กึ ปราภวโต มุขึ. (๑)

[๙๒] สุวิชาโน ภวึ โหติ สุวิชาโน ปราภโว
ธมฺมกาโม ภวึ โหติ ธมฺมเทสฺสี ปราภโว. (๒)

[๙๓] อิติ เหตึ วิชานาม ปจฺโจ โส ปราภโว
ทุติยึ ภควา พฺรูหิ กึ ปราภวโต มุขึ. (๓)

---

[๑] สี.,สฺยา.,อิ. เน ตาทิสาติ

[๙๔] อสนฺตสฺส ปิยา โหนฺติ สนฺเต น กุรุเต ปิยํ
อสตํ ธมฺมํ โรเจติ ตํ ปราภวโต มุขํ. (๔)

[๙๕] อิติ เหตํ วิชานาม ทุติโย โส ปราภโว
ตติยํ ภควา พฺรูหิ กึ ปราภวโต มุขํ. (๕)

[๙๖] นิทฺทาสีลี สภาสีลี อนุฏฺฐาตา จ โย นโร
อลโส โกธปญฺญาโณ ตํ ปราภวโต มุขํ. (๖)

[๙๗] อิติ เหตํ วิชานาม ตติโย โส ปราภโว
จตุตฺถํ ภควา พฺรูหิ กึ ปราภวโต มุขํ. (๗)

[๙๘] โย มาตรํ ปิตรํ วา ชิณฺณกํ คตโยพฺพนํ
ปหุ สนฺโต น ภรติ ตํ ปราภวโต มุขํ. (๘)

[๙๙] อิติ เหตํ วิชานาม จตุตฺโถ โส ปราภโว
ปญฺจมํ ภควา พฺรูหิ กึ ปราภวโต มุขํ. (๙)

[๑๐๐] โย พฺราหฺมณํ สมณํ วา อญฺญํ วาปิ วนิพฺพกํ
มุสาวาเทน วญฺเจติ ตํ ปราภวโต มุขํ. (๑๐)

[๑๐๑] อิติ เหตํ วิชานาม ปญฺจโม โส ปราภโว
ฉฏฺฐมํ ภควา พฺรูหิ กึ ปราภวโต มุขํ. (๑๑)

[๑๐๒] ปหูตวิตฺโต[๑] ปุริโส สหิรญฺโญ สโภชโน
เอโก ภุญฺชติ สาทูนิ ตํ ปราภวโต มุขํ. (๑๒)

[๑๐๓] อิติ เหตํ วิชานาม ฉฏฺโจ โส ปราภโว
สตฺตมํ ภควา พฺรูหิ กึ ปราภวโต มุขํ. (๑๓)

---

[๑] สฺยา. ปหุตวิตฺโต

[๑๐๔] ชาติถทฺโธ ธนถทฺโธ โคตฺตถทฺโธ จ โย นโร
สญฺญาตึ อติมญฺเญติ ตํ ปราภวโต มุขํ. (๑๔)

[๑๐๕] อิติ เหตํ วิชานาม สตฺตโม โส ปราภโว
อฏฺฐมํ ภควา พฺรูหิ กึ ปราภวโต มุขํ. (๑๕)

[๑๐๖] อิตฺถีธุตฺโต สุราธุตฺโต อกฺขธุตฺโต จ โย นโร
ลทฺธํ ลทฺธํ วินาเสติ ตํ ปราภวโต มุขํ. (๑๖)

[๑๐๗] อิติ เหตํ วิชานาม อฏฺฐโม โส ปราภโว
นวมํ ภควา พฺรูหิ กึ ปราภวโต มุขํ. (๑๗)

[๑๐๘] เสหิ ทาเรหิ อสนฺตุฏฺโฐ เวสิยาสุ ปทุสฺสติ[๑]
ทุสฺสติ[๒] ปรทาเรสุ ตํ ปราภวโต มุขํ. (๑๘)

[๑๐๙] อิติ เหตํ วิชานาม นวโม โส ปราภโว
ทสมํ ภควา พฺรูหิ กึ ปราภวโต มุขํ. (๑๙)

[๑๑๐] อตีตโยพฺพโน โปโส อาเนติ ติมฺพรุตฺถนึ
ตสฺสา อิสฺสา น สุปติ ตํ ปราภวโต มุขํ. (๒๐)

[๑๑๑] อิติ เหตํ วิชานาม ทสโม โส ปราภโว
เอกาทสมํ ภควา พฺรูหิ กึ ปราภวโต มุขํ. (๒๑)

[๑๑๒] อิตฺถี[๓] โสณฺฑึ วิกิรณึ ปุริสํ วาปิ ตาทิสํ
อิสฺสริยสฺมึ จเปติ[๔] ตํ ปราภวโต มุขํ. (๒๒)

[๑๑๓] อิติ เหตํ วิชานาม เอกาทสโม ปราภโว
ทฺวาทสมํ ภควา พฺรูหิ กึ ปราภวโต มุขํ. (๒๓)

---

[๑] สี.,อิ. ปทิสฺสติ
[๒] สี.,อิ. ทิสฺสติ
[๓] สี.,อิ. อิตฺถิโสณฺฑึ
[๔] สี.,อิ. จาเปติ

[๑๑๔] อปฺปโภโค มหาตณฺโห ขตฺติเย ชายเต กุเล
โส[๑] จ รชฺชํ ปตฺถยติ ตํ ปราภวโต มุขํ. (๒๔)

[๑๑๕] เอเต ปราภเว โลเก ปณฺฑิโต สมเวกฺขิย
อริยทสฺสนสมฺปนฺโน ส โลกํ ภชเต สิวนฺติ. (๒๕)

ฉฏฺฐํ ปราภวสุตฺตํ.

๗. วสลสุตฺตํ

เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยํ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย สาวตฺถึ ปิณฺฑาย ปาวิสิ. เตน โข ปน สมเยน อคฺคิกภารทฺวาชสฺส พฺราหฺมณสฺส นิเวสเน อคฺคิ ปชฺชลิโต โหติ อาหุติ ปคฺคหิตา. อถ โข ภควา สาวตฺถิยํ สปทานํ ปิณฺฑาย จรมาโน, เยน อคฺคิกภารทฺวาชสฺส พฺราหฺมณสฺส นิเวสนํ, เตนุปสงฺกมิ.

อทฺทสา โข อคฺคิกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ ทูรโต ว อาคจฺฉนฺตํ, ทิสฺวาน ภควนฺตํ เอตทโวจ "อตฺเรว[๒] มุณฺฑก, อตฺเรว สมณก, อตฺเรว วสลก ติฏฺฐาหีติ.

เอวํ วุตฺเต, ภควา อคฺคิกภารทฺวาชํ พฺราหฺมณํ เอตทโวจ "ชานาสิ ปน ตฺวํ พฺราหฺมณ วสลํ วา วสลกรเณ วา ธมฺเมติ. "น ขฺวาหํ โภ โคตม ชานามิ วสลํ วา วสลกรเณ วา ธมฺเม, สาธุ เม ภวํ โคตโม ตถา ธมฺมํ เทเสตุ, ยถาหํ ชาเนยฺยํ วสลํ วา วสลกรเณ วา ธมฺเมติ. "เตน หิ พฺราหฺมณ สุณาหิ สาธุกํ

---

[๑] อิ. โสธ [๒] ฉ.,เท.,อิ. ตตฺเรว

มนสิกโรหิ, ภาสิสฺสามีติ. “เอวํ โภติ โข อคฺคิกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควโต ปจฺจสฺโสสิ. ภควา เอตทโวจ

[๑๑๖] “โกธโน อุปนาหี จ ปาปมกฺขี จ โย นโร
วิปนฺนทิฏฺฐิ มายาวี ตํ ชญฺญา วสโล อิติ. (๑)

[๑๑๗] เอกชํ วา ทฺวิชํ[๑] วาปิ โยธ ปาณํ วิหึสติ
ยสฺส ปาเณ ทยา นตฺถิ ตํ ชญฺญา วสโล อิติ. (๒)

[๑๑๘] โย หนฺติ อุปรุนฺเธติ[๒] คามานิ[๓] นิคมานิ จ
นิคฺคาหโก สมญฺญาโต ตํ ชญฺญา วสโล อิติ. (๓)

[๑๑๙] คาเม วา ยทิ วารญฺเญ ยํ ปเรสํ มมายิตํ
เถยฺยา อทินฺนํ อาทิยติ[๔] ตํ ชญฺญา วสโล อิติ. (๔)

[๑๒๐] โย หเว อิณมาทาย ภุญฺชมาโน[๕] ปลายติ
น หิ เต อิณมตฺถีติ ตํ ชญฺญา วสโล อิติ. (๕)

[๑๒๑] โย เว กิญฺจิกฺขกมฺยตา ปนฺถสฺมึ วชตํ[๖] ชนํ
หนฺตฺวา[๗] กิญฺจิกฺขมาเทติ ตํ ชญฺญา วสโล อิติ. (๖)

[๑๒๒] [๘] อตฺตเหตุ ปรเหตุ ธนเหตุ จ โย นโร
สกฺขิปุฏฺโฐ มุสา พฺรูติ ตํ ชญฺญา วสโล อิติ. (๗)

[๑๒๓] โย ญาตีนํ สขีนํ วา ทาเรสุ ปฏิทิสฺสติ
สาหสา[๙] สมฺปิเยน วา ตํ ชญฺญา วสโล อิติ. (๘)

---

[๑] อิ. ทิชํ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปริรุนฺธติ
[๓] ทยฺ. คามินา
[๔] ฉ.,เท. อทินฺนมาเทติ สฺยา. อาเนติ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ภุญฺชมาโน
[๖] ฉ.,เท. วชนฺตํ
[๗] สฺยา.,อิ. หนฺตา
[๘] สฺยา.,อิ. โย
[๙] สฺยา.,อิ. สหสา

[๑๒๔] โย มาตรํ ปิตรํ วา ชิณฺณกํ คตโยพฺพนํ
ปหุ สนฺโต น ภรติ ตํ ชญฺญา วสโล อิติ. (๙)

[๑๒๕] โย มาตรํ ปิตรํ วา ภาตรํ ภคินึ สสุํ
หนฺติ โรเสติ วาจาย ตํ ชญฺญา วสโล อิติ. (๑๐)

[๑๒๖] โย อตฺถํ ปุจฺฉิโต สนฺโต อนตฺถมนุสาสติ
ปฏิจฺฉนฺเนน มนฺเตติ ตํ ชญฺญา วสโล อิติ. (๑๑)

[๑๒๗] โย กตฺวา ปาปกํ กมฺมํ มา มํ ชญฺญาติ อจฺฉติ
โย ปฏิจฺฉนฺนกมฺมนฺโต ตํ ชญฺญา วสโล อิติ. (๑๒)

[๑๒๘] โย เว ปรกุลํ คนฺตฺวา ภุตฺวา[๑] จ[๑] สุจิโภชนํ
อาคตํ นปฺปฏิปูเชติ ตํ ชญฺญา วสโล อิติ. (๑๓)

[๑๒๙] โย พฺราหฺมณํ สมณํ วา อญฺญํ วาปิ วนิพฺพกํ
มุสาวาเทน วญฺเจติ ตํ ชญฺญา วสโล อิติ. (๑๔)

[๑๓๐] โย พฺราหฺมณํ สมณํ วา ภตฺตกาเล อุปฏฺฐิเต
โรเสติ วาจา น จ เทติ ตํ ชญฺญา วสโล อิติ. (๑๕)

[๑๓๑] อสตํ โยธ ปพฺรูติ โมเหน ปลิคุณฺฐิโต
กิญฺจิกฺขํ นิชิคีสาโน[๒] ตํ ชญฺญา วสโล อิติ. (๑๖)

[๑๓๒] โย จตฺตานํ สมุกฺกเสe ปเร จ อวชานติ
นิหีโน เสน มาเนน ตํ ชญฺญา วสโล อิติ. (๑๗)

[๑๓๓] โรสโก กทริโย จ ปาปิจฺโฉ มจฺฉรี สโฐ
อหิริโก อโนตฺตปฺปี ตํ ชญฺญา วสโล อิติ. (๑๘)

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. ภุตฺวาน [๒] ฉ.,เท. นิชิคีสาโน

[๑๓๔] โย พุทฺธํ ปริภาสติ อถ วา ตสฺส สาวกํ
ปริพฺพาชํ[๑] คหฏฺฐํ วา ตํ ชญฺญา วสโล อิติ. (๑๙)

[๑๓๕] โย เว อนรหํ[๒] สนฺโต อรหํ ปฏิชานติ[๓]
โจโร สพฺรหฺมเก โลเก เอโส[๔] โข วสลาธโม. (๒๐)

[๑๓๖] เอเต โข วสลา วุตฺตา มยา เย เต ปกาสิตา.
น ชจฺจา วสโล โหติ น ชจฺจา โหติ พฺราหฺมโณ
กมฺมุนา[๕] วสโล โหติ กมฺมุนา โหติ พฺราหฺมโณ.(๒๑)

[๑๓๗] ตทมินาปิ ชานาถ ยถาเมทํ นิทสฺสนํ
จณฺฑาลปุตฺโต โสปาโก มาตงฺโค อิติ วิสฺสุโต. (๒๒)

[๑๓๘] โส ยสปฺปรมปฺปตฺโต[๖] มาตงฺโค ยํ สุทุลฺลภํ
อาคญฺฉุ[๗] ตสฺสุปฏฺฐานํ ขตฺติยา พฺราหฺมณา พหู. (๒๓)

[๑๓๙] [๘] เทวยานํ อภิรุยฺห วิรชํ โส มหาปถํ
กามราคํ วิราเชตฺวา พฺรหฺมโลกูปโค อหุ
น นํ ชาติ นิวาเรสิ พฺรหฺมโลกูปปตฺติยา. (๒๔)

[๑๔๐] อชฺฌายกกุเล[๙] ชาตา พฺราหฺมณา มนฺตพนฺธวา
เต จ ปาเปสุ กมฺเมสุ อภิณฺหมุปทิสฺสเร. (๒๕)

[๑๔๑] ทิฏฺเฐว ธมฺเม คารยฺหา สมฺปราเย จ ทุคฺคติ.
น เน ชาติ นิวาเรติ ทุคฺคจฺจา[๑๐] ครหาย วา. (๒๖)

---

[๑] สฺยา. ปริพฺพาช
[๒] สี.,อิ. อนรหา
[๓] ฉ.,เท. ปฏิชานาติ
[๔] อิ. เอส โข วสลาธโม
[๕] สี.,อิ. กมฺมนา
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ยสํ ปรมํ ปตฺโต
[๗] ฉ.,เท. อคจฺฉุ
[๘] สฺยา. โส
[๙] สฺยา. อชฺฌายิกกุเล
[๑๐] ฉ.,เท. ทุคฺคตฺยา

[๑๔๒] น ชจฺจา วสโล โหติ น ชจฺจา โหติ พฺราหฺมโณ
กมฺมุนา วสโล โหติ กมฺมุนา โหติ พฺราหฺมโณติ.(๒๗)

เอวํ วุตฺเต, อคฺคิกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ "อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม, อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม. เสยฺยถาปิ โภ โคตม นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปชฺโชตं ธาเรยฺย 'จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ.[๑] เอวเมวํ โภตา โคตเมน อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต, เอสาหํ ภวนฺตं โคตมं สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ, อุปาสกं มं ภวं โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปตं สรณงฺคตนฺติ.

สตฺตมํ วสลสุตฺตं.

๘. เมตฺตสุตฺตํ

[๑๔๓] กรณียมตฺถกุสเลน ยนฺตं สนฺตं ปทं อภิสเมจฺจ
สกฺโก อุชู จ สุหุชู[๒] จ สูวโจ[๓] จสฺส มุทุ อนติมานี. (๑)

[๑๔๔] สนฺตุสฺสโก จ สุภโร จ อปฺปกิจฺโจ จ สลฺลหุกวุตฺติ
สนฺตินฺทฺริโย จ นิปโก จ อปฺปคพฺโภ กุเลสุ อนนุคิทฺโธ.(๒)

[๑๔๕] น จ ขุทฺทํ สมาจเร[๔] กิญฺจิ เย น วิญฺญู ปเร อุปวเทยฺยุ
สุขิโน ว[๕] เขมิโน โหนฺตุ สพฺพสตฺตา[๖] ภวนฺตุ สุขิตตฺตา.(๓)

---

[๑] สี.,อิ. ทกฺขินฺตีติ
[๒] สี.,อิ. สูชู จ
[๓] สี.,สฺยา.,อิ. สุวโจ
[๔] ฉ.,เท. ขุทฺทมาจเร
[๕] สี.,สฺยา.,อิ. วา
[๖] สี.,สฺยา.,อิ. สพฺเพ สตฺตา

[๑๔๖] เย เกจิ ปาณภูตตฺถิ ตสา วา ถาวรา วนวเสสา[๑]
ทีฆา วา เย[๒] ว มหนฺตา[๒] มชฺฌิมา รสฺสกา อณุกถูลา. (๔)

[๑๔๗] ทิฏฺฐา วา เย[๓] ว อทิฏฺฐา[๓] เย[๔] ว ทูเร วสนฺติ อวิทูเร
ภูตา วา สมฺภเวสี ว[๕] สพฺเพ สตฺตา ภวนฺตุ สุขิตตฺตา.(๕)

[๑๔๘] น ปโร ปรํ นิกุพฺเพถ นาติมญฺเญถ กตฺถจิ น[๖] กญฺจิ
พฺยาโรสนา[๗] ปฏิฆสญฺญ[๘] นาญฺญมญฺญสฺส ทุกฺขมิจฺเฉยฺย.(๖)

[๑๔๙] มาตา ยถา นิยํ ปุตฺตํ อายุสา เอกปุตฺตมนุรกฺเข
เอวมฺปิ สพฺพภูเตสุ มานสมฺภาวเย[๙] อปริมาณํ. (๗)

[๑๕๐] เมตฺตญฺจ สพฺพโลกสฺมิ[๑๐] มานสมฺภาวเย อปริมาณํ.
อุทฺธํ อโธ จ ติริยญฺจ อสมฺพาธํ อเวรมสปตฺตํ.[๑๑] (๘)

[๑๕๑] ติฏฺฐํ จรํ นิสินฺโน ว[๑๒] สยาโน[๑๓] ยาวตาสฺส วิตมิทฺโธ.[๑๓]
เอตํ สตึ อธิฏฺเฐยฺย พฺรหฺมเมตํ วิหารมิธมาหุ.[๑๔] (๙)

[๑๕๒] ทิฏฺฐิญฺจ อนุปคฺคมฺม สีลวา ทสฺสเนน สมฺปนฺโน
กาเมสุ วิเนย[๑๕] เคธํ น หิ ชาตุคฺคพฺภเสยฺย[๑๖] ปุนรีตีติ.(๑๐)

อฏฺฐมํ เมตฺตสุตฺตํ.

---

[๑] สี.,สฺยา.,อิ. วา อนวเสลา
[๒-๒] สี.,สฺยา.,อิ. เย มหนฺตา วา
[๓-๓] สี.,สฺยา.,อิ. เย จ อทิฏฺฐา, เย จ อทิฏฺจ
[๔] สี.,สฺยา.,อิ. เย จ
[๕] สี.,สฺยา.,อิ. วา
[๖] สฺยา. นํ กิญฺจิ, สี.,อิ. นํ กิญฺจิ
[๗] อิ. วฺยาโรสนา
[๘] สฺยา. ปฏิฆสญฺญา, อิ. ปฏิฆสญฺญา
[๙] ฉ.,เท. มานสํ ภาวเย
[๑๐] สี.,สฺยา.,อิ. สพฺพโลกสฺมึ
[๑๑] สี.,สฺยา.,อิ. อเวรํ อสปตฺตํ
[๑๒] สี.,สฺยา.,อิ. วา
[๑๓-๑๓] สี.,สฺยา.,อิ. สยาโน วา ยาว ตสฺส วิคตมิทฺโธ.
[๑๔] สี.,สฺยา.,อิ. วิหารํ อิธมาหุ
[๑๕] สี.,สฺยา.,อิ. วิเนยฺย
[๑๖] สี.,สฺยา.,อิ. ชาตุ คพฺภเสยฺยุ

๙. เหมวตสุตฺตํ

[๑๕๓] อชฺช ปณฺณรโส อุโปสโถ (อิติ สาตาคิโร ยกฺโข)
ทิพฺยา[๑] รตฺติ อุปฏฺฐิตา
อโนมนามํ สตฺถารํ
หนฺท ปสฺสาม โคตมํ. (๑)

[๑๕๔] กจฺจิ มโน สุปณิหิโต (อิติ เหมวโต ยกฺโข)
สพฺพภูเตสุ ตาทิโน
กจฺจิ อิฏฺเฐ อนิฏฺเฐ จ
สงฺกปฺปสฺส วสีกตา. (๒)

[๑๕๕] มโน จสฺส สุปณิหิโต (อิติ สาตาคิโร ยกฺโข)
สพฺพภูเตสุ ตาทิโน
อโถ อิฏฺเฐ อนิฏฺเฐ จ
สงฺกปฺปสฺส วสีกตา. (๓)

[๑๕๖] กจฺจิ อทินฺนํ นาทิยติ (อิติ เหมวโต ยกฺโข)
กจฺจิ ปาเณสุ สญฺญโต
กจฺจิ อารา ปมาทมฺหา
กจฺจิ ฌานํ น ริญฺจติ. (๔)

[๑๕๗] น โส อทินฺนํ อาทิยติ (อิติ สาตาคิโร ยกฺโข)
อโถ ปาเณสุ สญฺญโต
อโถ อารา ปมาทมฺหา
พุทฺโธ ฌานํ น ริญฺจติ. (๕)

---

[๑] ฉ.,เท. ทิพฺพา

[๑๕๘] กจฺจิ มุสา น ภณติ (อิติ เหมวโต ยกฺโข)
กจฺจิ น ขีณพฺยปฺปโถ
กจฺจิ เวภูติยํ นาห
กจฺจิ สมฺผํ น ภาสติ (๖)

[๑๕๙] มุสา จ โส น ภณติ (อิติ สาตาคิโร ยกฺโข)
อโถ น ขีณพฺยปฺปโถ
อโถ เวภูติยํ นาห
มนฺตา อตฺถํ จ[๑] ภาสติ. (๗)

[๑๖๐] กจฺจิ น รชฺชติ กาเมสุ (อิติ เหมวโต ยกฺโข)
กจฺจิ จิตฺตํ อนาวิลํ
กจฺจิ โมหํ อติกฺกนฺโต
กจฺจิ ธมฺเมสุ จกฺขุมา. (๘)

[๑๖๑] น โส รชฺชติ กาเมสุ (อิติ สาตาคิโร ยกฺโข)
อโถ จิตฺตํ อนาวิลํ
สพฺพโมหํ อติกฺกนฺโต
พุทฺโธ ธมฺเมสุ จกฺขุมา. (๙)

[๑๖๒] กจฺจิ วิชฺชาย สมฺปนฺโน (อิติ เหมวโต ยกฺโข)
กจฺจิ สํสุทฺธจารโณ
กจฺจิสฺส อาสวา ขีณา
กจฺจิ นตฺถิ ปุนพฺภโว. (๑๐)

---

[๑] สี.,สฺยา.,อิ. โส

[๑๖๓] วิชฺชาย เจว[๑] สมฺปนฺโน (อิติ สาตาคิโร ยกฺโข)
อโถ สํสุทฺธจารโณ
สพฺพสฺส อาสวา ขีณา
นตฺถิ ตสฺส ปุนพฺภโว. (๑๑)

[๑๖๔] สมฺปนฺนํ มุนิโน จิตฺตํ กมฺมุนา[๒] พฺยปฺปเถน จ
วิชฺชาจรณสมฺปนฺนํ ธมฺมโต นํ ปสํสสิ (๑๒)

[๑๖๕] สมฺปนฺนํ มุนิโน จิตฺตํ กมฺมุนา พฺยปฺปเถน จ
วิชฺชาจรณสมฺปนฺนํ ธมฺมโต อนุโมทสิ. (๑๓)

[๑๖๖] สมฺปนฺนํ มุนิโน จิตฺตํ กมฺมุนา พฺยปฺปเถน จ
วิชฺชาจรณสมฺปนฺนํ หนฺท ปสฺสาม โคตมํ. (๑๔)

[๑๖๗] เอณิชงฺฆํ กิสํ[๓] วีรํ อปฺปาหารํ อโลลุปํ
มุนึ วนสฺมึ ฌายนฺตํ เอหิ ปสฺสาม โคตมํ. (๑๕)

[๑๖๘] สีหํ เอกจรํ นาคํ กาเมสุ อนเปกฺขินํ
อุปสงฺกมฺม ปุจฺฉาม มจฺจุปาสปโมจนํ.[๔] (๑๖)

[๑๖๙] อกฺขาตารํ ปวตฺตารํ สพฺพธมฺมานปารคุํ
พุทฺธํ เวรภยาตีตํ มยํ ปุจฺฉาม โคตมํ. (๑๗)

[๑๗๐] กิสฺมึ โลโก สมุปฺปนฺโน (อิติ เหมวโต ยกฺโข)
กิสฺมึ กุพฺพติ สนฺถวํ
กิสฺส โลโก อุปาทาย
กิสฺมึ โลโก วิหญฺญติ. (๑๘)

---

[๑] อิ. วิชฺชายเมว
[๒] อิ. กมฺมนา
[๓] สฺยา. กีสํ ธีรํ
[๔] อิ. มจฺจุปาสาปโมจนํ

[๑๗๑] ฉสุ[๑] โลโก สมุปฺปนฺโน (เหมวตาติ ภควา)
ฉสุ กุพฺพติ สนฺถวํ
ฉนฺนเมว อุปาทาย
ฉสุ โลโก วิหญฺญติ. (๑๙)

[๑๗๒] กตมนฺตํ อุปาทานํ ยตฺถ โลโก วิหญฺญติ
นิยฺยานํ ปุจฺฉิโต พฺรูหิ กถํ ทุกฺขา ปมุจฺจติ.[๒] (๒๐)

[๑๗๓] ปญฺจ กามคุณา โลเก มโนฉฏฺฐา ปเวทิตา
เอตฺถ ฉนฺทํ วิราเชตฺวา เอวํ ทุกฺขา ปมุจฺจติ. (๒๑)

[๑๗๔] เอตํ โลกสฺส นิยฺยานํ อกฺขาตํ โว ยถาตถํ
เอตํ โว อหมกฺขามิ เอวํ ทุกฺขา ปมุจฺจติ. (๒๒)

[๑๗๕] โกสูธ ตรติ โอฆํ โกธ ตรติ อณฺณวํ
อปฺปติฏฺเจ อนาลมฺเพ โก คมฺภีเร น สีทติ. (๒๓)

[๑๗๖] สพฺพทา สีลสมฺปนฺโน ปญฺญวา สุสมาหิโต
อชฺฌตฺตสญฺญี[๓] สติมา โอฆํ ตรติ ทุตฺตรํ. (๒๔)

[๑๗๗] วิรโต กามสญฺญาย สพฺพสโยชนาติโค
นนฺทิภวปริกฺขีโณ โส คมฺภีเร น สีทติ. (๒๕)

[๑๗๘] คมฺภีรปญฺญํ นิปุณตฺถทสฺสึ
อกิญฺจนํ กามภเว อสตฺตํ
ตํ ปสฺสถ สพฺพธิ วิปฺปมุตฺตํ
ทิพฺเย ปเถ กมมานํ[๔] มเหสึ (๒๖)

---

[๑] สี.,อิ. ฉสฺสุ
[๒] สฺยา. ปมุญฺจติ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อชฺฌตฺตจินฺตี
[๔] สฺย. กมฺมานํ

[๑๗๙] อโนมนามํ นิปุณตฺถทสฺสึ
ปญฺญาททึ กามาลเย อสตฺตํ
ตํ ปสฺสถ สพฺพวิทุๆ สุเมธํ
อริเย ปเถ กมมานํ มเหสึ. (๒๗)

[๑๘๐] สุทิฏฺฐํ วต โน อชฺช สุปฺปภาตํ สุหุฏฺฐิตํ
ยํ อทฺทสาม สมฺพุทฺธํ โอฆติณฺณมนาสวํ. (๒๘)

[๑๘๑] อิเม ทสตา[๑] ยกฺขา อิทฺธิมนฺโต ยสสฺสิโน
สพฺเพ ตํ สรณํ ยนฺติ ตฺวํ โน สตฺถา อนุตฺตโร.(๒๙)

[๑๘๒] เต มยํ วิจริสฺสาม คามา คามํ นคา นคํ
นมสฺสมานา สมฺพุทฺธํ ธมฺมสฺส จ สุธมฺมตนฺติ. (๓๐)

นวมํ เหมวตสุตฺตํ.

๑๐. อาฬวกสุตฺตํ

เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา อาฬวิยํ วิหรติ อาฬวกสฺส ยกฺขสฺส ภวเน. อถ โข อาฬวโก ยกฺโข, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ "นิกฺขม สมณาติ. "สาธาวุโสติ ภควา นิกฺขมิ. "ปวิส สมณาติ. "สาธาวุโสติ ภควา ปาวิสิ.

ทุติยมฺปิ โข อาฬวโก ยกฺโข ภควนฺตํ เอตทโวจ "นิกฺขม สมณาติ. "สาธาวุโสติ ภควา นิกฺขมิ. "ปวิส สมณาติ. "สาธาวุโสติ ภควา ปาวิสิ.

---

[๑] สฺยา. ทสสตยกฺขา

ตติยมฺปิ โข โส อาฬวโก ยกฺโข ภควนฺตํ เอตทโวจ "นิกฺขม สมณาติ. "สาธาวุโสติ ภควา นิกฺขมิ. "ปวิส สมณาติ. "สาธาวุโสติ ภควา ปาวิสิ.

จตุตฺถมฺปิ โข อาฬวโก ยกฺโข ภควนฺตํ เอตทโวจ "นิกฺขม สมณาติ. "น ขฺวาหํ ตํ อาวุโส นิกฺขมิสฺสามิ ยํ เต กรณียํ ตํ กโรหีติ. "ปญฺหํ ตํ สมณ ปุจฺฉิสฺสามิ. สเจ เม น พฺยากริสฺสสิ จิตฺตํ วา เต ขิปิสฺสามิ, หทยํ วา เต ผาเลสฺสามิ ปาเทสุ วา คเหตฺวา ปารคงฺคาย ขิปิสฺสามีติ.

น ขฺวาหํ ตํ อาวุโส ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย, โย เม จิตฺตํ วา ขิเปยฺย, หทยํ วา ผาเลยฺย, ปาเทสุ วา คเหตฺวา ปารคงฺคาย ขิเปยฺย, อปิ จ ตุวํ[๑] อาวุโส ปุจฺฉ ยทากงฺขสีติ. อถ โข อาฬวโก ยกฺโข ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ

[๑๘๓] "กึ สูธ วิตฺตํ ปุริสสฺส เสฏฺฐํ
กึ สุ[๒] สุจิณฺณํ สุขมาวหาติ
กึ สุ หเว สาทุตรํ รสานํ
กถัชีวึ ชีวิตมาหุ เสฏฺฐํ. (๑)

[๑๘๔] สทฺธีธ วิตฺตํ ปุริสสฺส เสฏฺฐํ
ธมฺโม สุจิณฺโณ สุขมาวหาติ
สจฺจํ หเว สาทุตรํ รสานํ
ปญฺญาชีวึ ชีวิตมาหุ เสฏฺฐํ. (๒)

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ตฺวํ [๒] สี. กิสุ

[๑๘๕] กถํ สุ ตรติ โอฆํ กถํ สุ ตรติ อณฺณวํ
กถํ สุ ทุกฺขมจฺเจติ กถํ สุ ปริสุชฺฌติ. (๓)

[๑๘๖] สทฺธาย ตรติ โอฆํ อปฺปมาเทน อณฺณวํ
วิริเยน[๑] ทุกฺขมจฺเจติ ปญฺญาย ปริสุชฺฌติ. (๔)

[๑๘๗] กถํ สุ ลภเต ปญฺญํ กถํ สุ วินฺทเต ธนํ
กถํ สุ กิตฺตึ ปปฺโปติ กถํ มิตฺตานิ คนฺถติ
อสฺมา โลกา ปรํ โลกํ กถํ เปจฺจ น โสจติ. (๕)

[๑๘๘] สทฺทหาโน อรหตํ ธมฺมํ นิพฺพานปตฺติยา
สุสฺสูสํ[๒] ลภเต ปญฺญํ อปฺปมตฺโต วิจกฺขโณ. (๖)

[๑๘๙] ปติรูปการี ธุรวา อุฏฺฐาตา วินฺทเต ธนํ
สจฺเจน กิตฺตึ ปปฺโปติ ททํ มิตฺตานิ คนฺถติ. (๗)

[๑๙๐] ยสฺเสเต จตุโร ธมฺมา สทฺธสฺส ฆรเมสิโน
สจฺจํ ธมฺโม ธิติ จาโค ส เว เปจฺจ น โสจติ. (๘)

[๑๙๑] อิงฺฆ อญฺเญปิ ปุจฺฉสฺสุ ปุถู สมณพฺราหฺมเณ
ยทิ สจฺจา ทมา จาคา ขนฺตฺยา ภิยฺโยธ วิชฺชติ. (๙)

[๑๙๒] กถํ นุทานิ ปุจฺเฉยฺยํ ปุถู สมณพฺราหฺมเณ
โยหํ[๓] อชฺช ปชานามิ โย อตฺโถ สมฺปรายิโก. (๑๐)

[๑๙๓] อตฺถาย วต เม พุทฺโธ วาสายาฬวิมาคมา
โยหํ อชฺช ปชานามิ ยตฺถ ทินฺนํ มหปฺผลํ. (๑๑)

---

[๑] ฉ.,เท. วีริเยน
[๒] สี.,อิ. สุสฺสูสา
[๓] สี.,อิ. โสหํ

[๑๙๔] โส อหํ วิจริสฺสามิ คามา คามํ ปุรา ปุรํ
นมสฺสมาโน สมฺพุทฺธํ ธมฺมสฺส จ สุธมฺมตนฺติ. (๑๒)

ทสมํ อาพวกสุตฺตํ.

๑๑. วิชยสุตฺตํ

[๑๙๕] จรํ วา ยทิ วา ติฏฺฐํ นิสินฺโน อุท วา สยं
สมิญฺเชติ ปสาเรติ เอสา กายสฺส อิญฺชนา. (๑)

[๑๙๖] อฏฺจินหารุสํยุตฺโต ตจมํสาวเลปโน
ฉวิยา กาโย ปฏิจฺฉนฺโน ยถาภูตํ น ทิสฺสติ. (๒)

[๑๙๗] อนฺตปูโร อุทรปูโร ยกเปพสฺส[๑] วตฺถิโน
หทยสฺส ปปฺผาสสฺส วกฺกสฺส ปิหกสฺส จ. (๓)

[๑๙๘] สิงฺฆาณิกาย เขพสฺส เสทสฺส จ[๒] เมทสฺส จ
โลหิตสฺส ลสิกาย ปิตฺตสฺส จ วสาย จ. (๔)

[๑๙๙] อถสฺส นวหิ โสเตหิ อสุจี สวติ สพฺพทา
อกฺขิมฺหา อกฺขิคูถโก กณฺณมฺหา กณฺณคูถโก. (๕)

[๒๐๐] สิงฺฆาณิกา จ นาสโต มุเขน วมเตกทา
ปิตฺตํ เสมฺหํ จ วมติ กายมฺหา เสทชลฺลิกา. (๖)

[๒๐๑] อถสฺส สุสิรํ สีสํ มตฺถลุงฺคสฺส ปูริตํ
สุภโต นํ มญฺญติ พาโล อวิชฺชาย ปุรกฺขโต. (๗)

---

[๑] ฉ.,เท. ยกนเปพสฺส [๒] อิ. จสทฺโท น ทิสฺสติ

[๒๐๒] ยทา จ โส มโต เสติ อุทฺธุมาโต วินีลโก
อปวิฏฺโจ[๑] สุสานสฺมึ อนเปกฺขา โหนฺติ ญาตโย. (๘)

[๒๐๓] ขาทนฺติ นํ สุวาณา จ[๒] สิงฺคาลา[๓] จ วกา กิมี
กากา คิชฺฌา จ ขาทนฺติ เย จญฺเญ สนฺติ ปาณิโน.(๙)

[๒๐๔] สุตฺวาน พุทฺธวจนํ ภิกฺขุ ปญฺญาณวา อิธ
โส โข นํ ปริชานาติ ยถาภูตญฺหิ ปสฺสติ. (๑๐)

[๒๐๕] ยถา อิทํ ตถา เอตํ ยถา เอตํ ตถา อิทํ
อชฺฌตฺตญฺจ พหิทฺธา จ กาเย ฉนฺทํ วิราชเย. (๑๑)

[๒๐๖] ฉนฺทราควิรตฺโต โส ภิกฺขุ ปญฺญาณวา อิธ
อชฺฌคา อมตํ สนฺตึ นิพฺพานํ ปทมจฺจุตํ.[๔] (๑๒)

[๒๐๗] ทิปาทโกยํ[๕] อสุจิ ทุคฺคนฺโธ ปริหีรติ[๖]
นานากุณปปริปูโร วิสฺสวนฺโต ตโต ตโต. (๑๓)

[๒๐๘] เอตาทิเสน กาเยน โย มญฺเญ อุณฺณเมตเว
ปรํ วา อวชาเนยฺย กิมญฺญตฺร อทสฺสนาติ. (๑๔)

เอกาทสมํ วิชยสุตฺตํ.

---

[๑] ฉ.,เท. อปวิทฺโธ
[๒] อิ. สุปาณ
[๓] อิ. สิคาลา
[๔] สฺยา. นิพฺพานปทมจฺจุตํ
[๕] ฉ.,เท. ทฺวิปาทโกยํ
[๖] ฉ.,เท. ปริหารติ

๑๒. มุนิสุตฺตํ

[๒๐๙] สนฺถวาโต ภยं ชาตं นิเกตา ชายเต รโช
อนิเกตมสนฺถวํ เอตं เว มุนิทสฺสนํ. (๑)

[๒๑๐] โย ชาตมุจฺฉิชฺช น โรปเยยฺย
ชายนฺตมสฺส นานุปฺปเวจฺเฉ
ตมาหุ เอกํ มุนินํ จรนฺตํ
อทฺทกฺขิ โส สนฺติปทํ มเหสิ. (๒)

[๒๑๑] สงฺขาย วตฺถูนิ ปมาย[๑] พีชํ
สิเนหมสฺส นานุปฺปเวจฺเฉ
ส เว มุนี ชาติขยนฺตทสฺสี
ตกฺกํ ปหาย น อุเปติ สงฺขํ. (๓)

[๒๑๒] อญฺญาย สพฺพานิ นิเวสนานิ
อนิกามยํ อญฺญตรมฺปิ เตสํ
ส เว มุนี วีตเคโธ อคิทฺโธ
นายูหตี ปารคโต หิ โหติ. (๔)

[๒๑๓] สพฺพาภิภุํ สพฺพวิทุํ สุเมธํ
สพฺเพสุ ธมฺเมสุ อนูปลิตฺตํ
สพฺพญฺชหํ ตณฺหกฺขเย วิมุตฺตํ
ตํ วาปิ ธีรา มุนิ[๒] เวทยนฺติ. (๕)

---

[๑] สี. ปหาย.

[๒] อิ. มุนึ, เอวมุปริปิ.

[๒๑๔] ปญฺญาพลํ สีลวตูปปนฺนํ
สมาหิตํ ฌานรตํ สตีมํ
สงฺคา ปมุตฺตํ อขิลํ อนาสวํ
ตํ วาปิ ธีรา มุนิ เวทยนฺติ. (๖)

[๒๑๕] เอกํ จรนฺตํ มุนิมปฺปมตฺตํ
นินฺทาปสํสาสุ อเวธมานํ
สีหึว สทฺเทสุ อสนฺตสนฺตํ
วาตึว ชาลมฺหิ อสชฺชมานํ
ปทฺมึว[๑] โตเยน อลิปฺปมานํ[๒]
เนตารมญฺเญสมนญฺญเนยฺยํ[๓]
ตํ วาปิ ธีรา มุนิ เวทยนฺติ. (๗)

[๒๑๖] โย โอคหเณ ถมฺโภริวาภิชายติ
ยสฺมึ ปเร วาจาปริยนฺตํ วทนฺติ
ตํ วีตราคํ สุสมาหิตินฺทฺริยํ
ตํ วาปิ ธีรา มุนิ เวทยนฺติ. (๘)

[๒๑๗] โย เว จิตฺโต ตสรึว อุชฺชุ[๔]
ชิคุจฺฉติ กมฺเมหิ ปาปเกหิ
วีมํสมาโน วิสมํ สมญฺจ
ตํ วาปิ ธีรา มุนิ เวทยนฺติ. (๙)

---

[๑] สฺยา. ปทุมึว
[๒] สฺยา. อลิมฺปมานํ
[๓] อิ. เนตารมญฺเญสํ อนญฺญเนยฺยํ
[๔] สฺยา.,อิ. อุชฺชุ

[๒๑๘] โย สญฺญตตฺโต น กโรติ ปาปํ
ทหโร จ มชฺโฌ[๑] จ มุนี[๑] ยตตฺโต
อโรสเนยฺโย น โส โรเสติ[๒] กญฺจิ
ตํ วาปิ ธีรา มุนิ เวทยนฺติ. (๑๐)

[๒๑๙] ยทคฺคโต มชฺฌโต เสสโต วา
ปิณฺฑํ ลเภถ ปรทตฺตูปชีวี
นาลํ ถุตุํ โนปิ[๓] นิปจฺจวาที
ตํ วาปิ ธีรา มุนิ เวทยนฺติ. (๑๑)

[๒๒๐] มุนึ จรนฺตํ วิรตํ เมถุนสฺมา
โย โยพฺพเน โนปนิภชฺฌเต[๔] กฺวจิ
มทปฺปมาทา วิรตํ วิปฺปยุตฺตํ
ตํ วาปิ ธีรา มุนิ เวทยนฺติ. (๑๒)

[๒๒๑] อญฺญาย โลกํ ปรมตฺถทสฺสึ
โอฆํ สมุทฺทํ อติตริย ตาทึ
ตํ ฉินฺนคนฺถํ อสิตํ อนาสวํ
ตํ วาปิ ธีรา มุนิ เวทยนฺติ. (๑๓)

[๒๒๒] อสฺมา อุโภ ทูรวิหารวุตฺติโน
คิหี[๕] ทารโปสี อมโม จ สุพฺพโต
ปรปาณโรธาย คิหี อสญฺญโต
นิจฺจํ มุนี รกฺขติ ปาณิเน ยโต. (๑๔)

---

[๑] ฉ.,เท. มชฺฌิโม จ มุนิ
[๒] สฺยา. น โรเสติ, อิ. โส น โรเสติ
[๓] สฺยา. นาปิ
[๔] สฺยา.,อิ. น อุปนิภชฺฌติ
[๕] อิ. คิหิ

[๒๒๓] สิขี ยถา นีลคีโว[๑] วิหงฺคโม
หํสสฺส โนเปติ ชวํ กุทาจนํ
เอวํ คิหี นานุกโรติ ภิกฺขุโน
มุนิโน วิวิตฺตสฺส วนมฺหิ ฌายโตติ. (๑๕)

ทฺวาทสมํ มุนิสุตฺตํ.

ปญฺโม อุรควคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

อุรโค ธนิโย เจว วิสาณํ จ ตถา กสิ
จุนฺโท ปราภโว เจว วสโล เมตฺตภาวนา,
สาตาคิโร อาฬวโก วิชโย จ ตถา มุนิ
ทฺวาทเสตานิ สุตฺตานิ อุรวคฺโคติ วุจฺจตีติ.

---

[๑] สฺยา. นีลคิโว

๒. จูฬวคฺโค

๑. รตนสุตฺตํ

[๒๒๔] ยานีธ ภูตานิ สมาคตานิ
ภุมฺมานิ วา ยานิ ว อนฺตลิกฺเข
สพฺเพว ภูตา สุมนา ภวนฺตุ
อโถปิ สกฺกจฺจ สุณนฺตุ ภาสิตํ. (๑)

[๒๒๕] ตสฺมา หิ ภูตา นิสาเมถ สพฺเพ
เมตฺตํ กโรถ มานุสิยา ปชาย
ทิวา จ รตฺโต จ หรนฺติ เย พลึ
ตสฺมา หิ เน รกฺขถ อปฺปมตฺตา. (๒)

[๒๒๖] ยํ กิญฺจิ วิตฺตํ อิธ วา หุรํ วา
สคฺเคสุ วา ยํ รตนํ ปณีตํ
น โน สมํ อตฺถิ ตถาคเตน
อิทมฺปิ พุทฺเธ รตนํ ปณีตํ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ. (๓)

[๒๒๗] ขยํ วิราคํ อมตํ ปณีตํ
ยทชฺฌคา สกฺยมุนี สมาหิโต
น เตน ธมฺเมน สมตฺถิ กิญฺจิ
อิทมฺปิ ธมฺเม รตนํ ปณีตํ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ. (๔)

[๒๒๘] [1]ยมฺพุทฺธเสฏฺโฐ ปริวณฺณยี สุจึ
สมาธิมานนฺตริกญฺญมาหุ
สมาธินา เตน สโม น วิชฺชติ
อิทมฺปิ ธมฺเม รตนํ ปณีตํ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ. (๕)

[๒๒๙] เย ปุคฺคลา อฏฺฐสตํ ปสฏฺฐา
จตฺตาริ เอตานิ ยุคานิ โหนฺติ
เต ทกฺขิเณยฺยา สุคตสฺส สาวกา
เอเตสุ ทินฺนานิ มหปฺผลานิ
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ. (๖)

[๒๓๐] เย สุปฺปยุตฺตา มนสา ทฬฺหเนม
นิกฺกามิโน โคตมสาสนมฺหิ
เต ปตฺติปตฺตา อมตํ วิคยฺห
ลทฺธา มุธา นิพฺพุตึ ภุญฺชมานา
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ. (๗)

[๒๓๑] ยถินฺทขีโล ปถวึ สิโต[2] สิยา
จตุพฺภิ วาเตภิ อสมฺปกมฺปิโย
ตถูปมํ สปฺปุริสํ วทามิ
โย อริยสจฺจานิ อเวจฺจ ปสฺสติ
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ. (๘)

---

[1] ฉ.,เท.,อิ. ยํ

[2] สี. ปถวิสฺสิโต ฉ. ปถวิสฺสิโต

[๒๓๒] เย อริยสจฺจานิ วิภาวยนฺติ
คมฺภีรปญฺเญน สุเทสิตานิ
กิญฺจาปิ เต โหนฺติ ภูสปฺปมตฺตา
น เต ภวํ อฏฺฐมมาทิยนฺติ
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ. (๙)

[๒๓๓] สหาวสฺส ทสฺสนสมฺปทาย
ตยสฺสุ ธมฺมา ชหิตา ภวนฺติ
สกฺกายทิฏฺฐี วิจิกิจฺฉิตญฺจ
สีลพฺพตํ วาปิ ยทตฺถิ กิญฺจิ. (๑๐)

[๒๓๔] จตูหปาเยหิ จ วิปฺปมุตฺโต
ฉ[๑] จาภิฐานานิ อภพฺพ[๒] กาตุ[๒]
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ. (๑๑)

[๒๓๕] กิญฺจาปิ โส กมฺม[๓] กโรติ ปาปกํ
กาเยน วาจายุท[๔] เจตสา วา
อภพฺพ[๕] โส ตสฺส ปฏิจฺฉทาย[๖]
อภพฺพตา ทิฏฺฐปทสฺส วุตฺตา
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ. (๑๒)

---

[๑] ฉ.,เท. ฉจฺจาภิฐานานิ
[๒] สี.,สฺยา.,เท.,อิ. อภพฺโพ กาตุ
[๓] สี.,สฺยา.,เท.,อิ. กมฺมํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. วาจา อุท
[๕] สี.,สฺยา.,เท.,อิ. อภพฺโพ
[๖] สี.,อิ. ปฏิจฺฉาทาย

[๒๓๖] วนปฺปคุมฺเพ ยถา[๑] ผุสฺสิตคฺเค
คิมฺหานมาเส ปฐมสฺมึ คิมฺเห
ตถูปมํ ธมฺมวรํ อเทสยิ[๒]
นิพฺพานคามึ ปรมํ หิตาย
อิทมฺปิ พุทฺเธ รตนํ ปณีตํ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ. (๑๓)

[๒๓๗] วโร วรญฺญู วรโท วราหโร
อนุตฺตโร ธมฺมวรํ อเทสยิ
อิทมฺปิ พุทฺเธ รตนํ ปณีตํ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ. (๑๔)

[๒๓๘] ขีณํ ปุราณํ นว[๓] นตฺถิ สมฺภวํ
วิรตฺตจิตฺตายติเก[๔] ภวสฺมึ
เต ขีณพีชา อวิรูฬฺหิฉนฺทา
นิพฺพนฺติ ธีรา [๕]ยถายมฺปทีโป
อิทมฺปิ สงฺเฆ รตนํ ปณีตํ
เอเตน สจฺเจน สุวตฺถิ โหตุ. (๑๕)

[๒๓๙] ยานีธ ภูตานิ สมาคตานิ
ภุมฺมานิ วา ยานิ ว อนฺตลิกฺเข
ตถาคตํ เทวมนุสฺสปูชิตํ
พุทฺธํ นมสฺสาม สุวตฺถิ โหตุ. (๑๖)

---

[๑] สี.,สฺยา.,อิ. ยถา
[๒] สี. อเทสยี
[๓] สฺยา.,อิ. นวํ
[๔] อิ. วิรตฺตจิตฺตาย อายติเก
[๕] ฉ.,เท. ยถายํ

[๒๔๐] ยานีธ ภูตานิ สมาคตานิ
ภุมฺมานิ วา ยานิ ว อนฺตลิกฺเข
ตถาคตํ เทวมนุสฺสปูชิตํ
ธมฺมํ นมสฺสาม สุวตฺถิ โหตุ. (๑๗)

[๒๔๑] ยานีธ ภูตานิ สมาคตานิ
ภุมฺมานิ วา ยานิ ว อนฺตลิกฺเข
ตถาคตํ เทวมนุสฺสปูชิตํ
สงฺฆํ นมสฺสาม สุวตฺถิ โหตุ. (๑๘)

ปฐมํ รตนสุตฺตํ.

๒. อามคนฺธสุตฺตํ

[๒๔๒] สามากจิงฺคุลกจีนกานิ[๑] จ
ปตฺตปฺผลํ มูลปฺผลํ ควิปฺผลํ
ธมฺเมน ลทฺธํ สตมสฺสมานา[๒]
น กามกามา อลิกํ ภณนฺติ. (๑)

[๒๔๓] ยทสฺสมาโน[๓] สุกตํ สุนิฏฺฐิตํ
ปเรหิ ทินฺนํ ปยตํ ปณีตํ
สาลีนมนฺนํ ปริภุญฺชมาโน
โส ภุญฺชสี[๔] กสฺสป อามคนฺธํ. (๒)

---

[๑] สฺยา. สามากจิงฺคุลกจีนกานิ จ, อิ. สามากทิงฺคุลกจีนกานิ
[๒] สี.,อิ. สตมสมานา ฉ.,เท. สตมสฺนมานา
[๓] ฉ.,เท. ยทสฺนมาโน อิ. ยทญฺหมาโน [๔] อิ. ภุญฺชตี

[๒๔๔] น อามคนฺโธ มม กปฺปตีติ
อิจฺเจว ตฺวํ ภาสสิ พฺรหฺมพนฺธุ
สาลีนมนฺนํ ปริภุญฺชมาโน
สกุนฺตมํเสหิ สุสงฺขเตหิ
ปุจฺฉามิ ตं กสฺสป เอตมตฺถํ
กถํปกาโร ตว อามคนฺโธ. (๓)

[๒๔๕] ปาณาติปาโต วธเฉทพนฺธนํ
เถยฺยํ มุสาวาโท นิกติ วญฺจนานิ จ
อชฺเฌนกุตฺตํ[๑] ปรทารเสวนา
เอสามคนฺโธ น หิ มํสโภชนํ. (๔)

[๒๔๖] เย อิธ กาเมสุ อสญฺญตา ชนา
รเสสุ คิทฺธา อสุจีกมิสฺสิตา[๒]
นตฺถีกทิฏฺฐี[๓] วิสมา ทุรนฺนยา
เอสามคนฺโธ น หิ มํสโภชนํ. (๕)

[๒๔๗] เย ลูขสา ทารุณ[๔] ปิฏฺฐิมํสิกา
มิตฺตทฺทุโน นิกฺกรุณาติมานิโน
อทานสีลา น จ เทนฺติ กสฺสจิ
เอสามคนฺโธ น หิ มํสโภชนํ. (๖)

---

[๑] อิ. อชฺเชนกุชฺชํ
[๒] ฉ.,เท. อสุจิภาวมิสฺสิตา สฺยา. อสุจีกมิสฺสตา
[๓] ฉ.,เท. นตฺถิกทิฏฺฐี อิ. นตฺถิกทิฏฺฐิ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ทารุณา

[๒๔๘] โกโธ มโท ถมฺโภ ปจฺจุปฏฺฐาปนา[๑]
มายา อุสูยา[๒] ภสฺสสมุสฺสโย จ
มานาติมาโน จ อสพฺภิ สนฺถโว
เอสามคนฺโธ น หิ มํสโภชนํ. (๗)

[๒๔๙] เย ปาปสีลา อิณฆาตสูจกา[๓]
โวหารกูฏา อิธ ปาฏิรูปิกา
นราธมา เยธ กโรนฺติ กิพฺพิสํ
เอสามคนฺโธ น หิ มํสโภชนํ. (๘)

[๒๕๐] เย อิธ ปาเณสุ อสญฺญตา ชนา
ปเรสมาทาย วิเหสมุยฺยุตา
ทุสฺสีลลุทฺธา ผรุสา อนาทรา
เอสามคนฺโธ น หิ มํสโภชนํ. (๙)

[๒๕๑] เอเตสุ คิทฺธา วิรุทฺธาติปาติโน
นิจฺจุยฺยุตา เปจฺจ ตมํ วชนฺติ เย
ปตนฺติ สตฺตา นิรยํ อวํสิรา
เอสามคนฺโธ น หิ มํสโภชนํ. (๑๐)

[๒๕๒] น มจฺฉมํสานมนาสกตฺตํ[๔]
น นคฺคิยํ น[๕] มุณฺฑิยํ ชฏาชลฺลํ[๖]

---

[๑] สี.,สฺยา. ปจฺจุฏฺฐาปนา จ, อิ. ปจฺจุฏฺฐาปนา [๒] สฺยา. อุสฺสุย, อิ. อุสุยฺยา
[๓] สฺยา. อิณฆา จ สูจกา
[๔] สี. น มจฺฉมํสํ น อนาสกตฺตํ (มูลปาโจ) สฺยา.,อิ. น มจฺฉมํสํ นานาสกตฺตํ
[๕] อิ. นสทฺโท น ทิสฺสติ. [๖] สฺยา.,อิ. ชฏา ชลฺลํ

ขราชินานิ นาคฺคิหุตฺตสฺสุปเสวนา[๑]
เย วาปิ โลเก อมรา พหู ตปา
มนฺตาหุตี ยญฺญมุตูปเสวนา
โสเธนฺติ มจฺจุ อวิตินฺณกงฺขํ. (๑๑)

[๒๕๓] โย เตสุ[๒] คุตฺโต วิหิตินฺทฺริโย จเร
ธมฺเม ฐิโต อชฺชวมทฺทเว รโต
สงฺคาติโค สพฺพทุกฺขปฺปหีโน
น ลิปฺปติ[๓] ทิฏฺฐสุเตสุ ธีโร. (๑๒)

[๒๕๔] อิจฺเจตมตฺถํ ภควา ปุนปฺปุนํ
อกฺขาสิ นํ[๔] เวทยิ มนฺตปารคู
จิตฺราหิ คาถาหิ มุนี ปกาสยิ[๕]
นิรามคนฺโธ อสิโต ทุรนฺนโย. (๑๓)

[๒๕๕] สุตฺวาน พุทฺธสฺส สุภาสิตํ ปทํ
นิรามคนฺธํ สพฺพทุกฺขปฺปนูทนํ[๖]
นีจมโน วนฺทิ ตถาคตสฺส
ตตฺเถว ปพฺพชฺชมโรจยิตฺถาติ.

ทุติยํ อามคนฺธสุตฺตํ.

---

[๑] สฺยา. นาคฺคิหุตสฺสุปเสวนา อิ. ชราชานานิ วา นาคฺคิหุตฺตสฺส อุปเสวนา ว ยา
[๒] สี.,อิ. โสเตสุ
[๓] สฺยา. น ลิมฺปติ
[๔] สี.,อิ. ตํ
[๕] สฺยา.,อิ. มุนิปฺปกาสยิ
[๖] สฺยา. สพฺพทุกฺขปฺปนุทฺทนํ

๓. หิริสุตฺตํ

[๒๕๖] หิรินฺตรนฺตํ วิชิคุจฺฉมานํ
สขาหมสฺมิ[๑] อิติ ภาสมานํ
สยฺหานิ กมฺมานิ อนาทิยนฺตํ
เนโส มมนฺติ อิติ นํ วิชญฺญา. (๑)

[๒๕๗] อนนฺวยํ ปิยํ วาจํ โย มิตฺเตสุ ปกุพฺพติ
อกโรนฺตํ ภาสมานํ ปริชานนฺติ ปณฺฑิตา. (๒)

[๒๕๘] น โส มิตฺโต โย สทา อปฺปมตฺโต
เภทาสงฺกี รนฺธเมวานุปสฺสี
ยสฺมึ จ เสติ อุรสีว ปุตฺโต
ส เว มิตฺโต โย ปเรหิ อเภชฺโช. (๓)

[๒๕๙] ปามุชฺชกรณึ ฐานํ ปสํสาวหนํ สุขํ
ผลานิสํโส ภาเวติ วหนฺโต โปริสํ ธุรํ. (๔)

[๒๖๐] ปวิเวกรสํ ปิตฺวา[๒] รสํ อุปสมสฺส จ
นิทฺทโร โหติ นิปฺปาโป ธมฺมปีติรสํ ปิวนฺติ. (๕)

ตติยं หิริสุตฺตํ.

---

[๑] ฉ.,เท. ตวาหมสฺมิ [๒] อิ. ปีตฺวา

๔. มงฺคลสุตฺตํ[๑]

เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถ โข อญฺญตรา เทวตา อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺณา เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ, เอกมนฺตํ ฐิตา โข สา เทวตา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ

[๒๖๑] พหู เทวา มนุสฺสา จ มงฺคลานิ อจินฺตยุ
อากงฺขมานา โสตฺถานํ พฺรูหิ มงฺคลมุตฺตมํ. (๑)

[๒๖๒] อเสวนา จ พาลานํ ปณฺฑิตานญฺจ เสวนา
ปูชา จ ปูชเนยฺยานํ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ.[๒] (๒)

[๒๖๓] ปติรูปเทสวาโส จ ปุพฺเพ จ กตปุญฺญตา
อตฺตสมฺมาปณิธิ จ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ. (๓)

[๒๖๔] พาหุสจฺจญฺจ สิปฺปญฺจ วินโย จ สุสิกฺขิโต
สุภาสิตา จ ยา วาจา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ. (๔)

[๒๖๕] มาตาปิตุอุปฏฺฐานํ ปุตฺตทารสฺส สงฺคโห
อนากุลา จ กมฺมนฺตา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ. (๕)

[๒๖๖] ทานญฺจ ธมฺมจริยา จ ญาตกานญฺจ สงฺคโห
อนวชฺชานิ กมฺมานิ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ. (๖)

[๒๖๗] อารตี วิรติ ปาปา มชฺชปานา จ สญฺญโม[๓]
อปฺปมาโท จ ธมฺเมสุ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ. (๗)

---

[๑] อิ. มหามงฺคลสุตฺต
[๒] ฉ.,เท. เอตํ มงฺคลมุตฺตมํ, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. สัยโม

[๒๖๘] คารโว จ นิวาโต จ สนฺตุฏฺฐิ[๑] จ กตญฺญุตา
กาเลน ธมฺมสฺสวนำ[๒] เอตมฺมงฺคลมุตฺตมำ. (๘)

[๒๖๙] ขนฺตี จ โสวจสฺสตา สมณานญฺจ ทสฺสนำ
กาเลน ธมฺมสากจฺฉา เอตมฺมงฺคลมุตฺตมำ. (๙)

[๒๗๐] ตโป จ พฺรหฺมจริยญฺจ[๓] อริยสจฺจาน ทสฺสนำ
นิพฺพานสจฺฉิกิริยา จ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมำ.

[๒๗๑] ผุฏฺฐสฺส โลกธมฺเมหิ จิตฺตำ ยสฺส น กมฺปติ
อโสกำ วิรชำ เขมำ เอตมฺมงฺคลมุตฺตมำ. (๑๐)

[๒๗๒] เอตาทิสานิ กตฺวาน สพฺพตฺถมปราชิตา
สพฺพตฺถ โสตฺถึ คจฺฉนฺติ ตนฺเตสำ[๔] มงฺคลมุตฺตมนฺติ. (๑๑)

จตุตฺถำ มงฺคลสุตฺตำ.

๕. สูจิโลมสุตฺตำ

เอวมฺเม สุตำ:- เอกำ สมยำ ภควา คยายำ วิหรติ ฏงฺกิตมญฺเจ สูจิโลมสฺส ยกฺขสฺส ภวเน. เตน โข ปน สมเยน ขโร จ ยกฺโข สูจิโลโม จ ยกฺโข ภควโต อวิทูเร อติกฺกมนฺติ. อถ โข ขโร ยกฺโข สูจิโลมำ ยกฺขำ เอตทโวจ "เอโส สมโณติ. "เนโส สมโณ, สมณโก เอโส, ยาว[๕] อหำ ปชานามิ "ยทิ วา โส[๖] สมโณ ยทิ วา โส[๗] สมณโกติ.

---

[๑] สฺยา.,อิ. สนฺตุฏฺฐี
[๒] สี. ธมฺมสวนำ
[๓] อิ. พฺรหฺมจริยา จ
[๔] ฉ.,เท. ตำ เตสำ
[๕] ฉ.,เท. ยาวาหำ ชานามิ อิ. ยาว ชานามิ
[๖] สฺยา. ยทิ วา สมโณ
[๗] สี.,สฺยา.,อิ. ยทิ วา สมณโกติ

อถ โข สูจิโลโม ยกฺโข, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควโต กายํ อุปนาเมสิ. อถ โข ภควา กายํ อปนาเมสิ. อถ โข สูจิโลโม ยกฺโข ภควนฺตํ เอตทโวจ "ภายสิ มํ สมณาติ. "น ขฺวาหนฺตํ อาวุโส ภายามิ, อปิ จ[๑] เต สมฺผสฺโส ปาปโกติ.

"ปญฺหํ ตํ สมณ ปุจฺฉิสฺสามิ, สเจ เม น พฺยากาสิ, จิตฺตํ วา เต ขิปิสฺสามิ, หทยํ วา เต ผาเลสฺสามิ, ปาเทสุ วา คเหตฺวา ปารคงฺคาย ขิปิสฺสามีติ.

"น ขฺวาหํ ตํ อาวุโส ปสฺสามิ สเทวเก โลเก สมารเก สพฺรหฺมเก สสฺสมณพฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย โย เม จิตฺตํ วา ขิเปยฺย, หทยํ วา ผาเลยฺย, ปาเทสุ วา คเหตฺวา ปารคงฺคาย ขิเปยฺย, อปิ จ ตฺวํ อาวุโส ปุจฺฉ ยทากงฺขสีติ.

อถ โข สูจิโลโม ยกฺโข ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ

[๒๗๓] "ราโค จ โทโส จ กุโตนิทานา
อรตี รตี โลมหโส กุโตชา
กุโต สมุฏฺฐาย มโน วิตกฺกา
กุมารกา ธงฺกมิโวสฺสชนฺติ.[๒]

[๒๗๔] ราโค จ โทโส จ อิโตนิทานา
อรตี รตี โลมหโส อิโตชา
อิโต สมุฏฺฐาย มโน วิตกฺกา
กุมารกา ธงฺกมิโวสฺสชนฺติ.[๒] (๑)

---

[๑] อิ. อปิจ โข

[๒] อิ. วงฺกมิโวสฺสชนฺติ

[๒๗๕] เสฺนหชา อตฺตสมฺภูตา นิโคฺรธสฺเสว ขนฺธชา
ปุถู วิสตฺตา กาเมสุ มาลุวาว วิตตา วเน. (๒)

[๒๗๖] เย นํ ปชานนฺติ ยโตนิทานํ
เต นํ วิโนเทนฺติ สุโณหิ ยกฺข
เต ทุตฺตรํ[๑] โอฆมิมํ ตรนฺติ
อติณฺณปุพฺพํ อปุนพฺภวายาติ.

สูจิโลมสุตฺตํ ปญฺจมํ.

๖. ธมฺมจริยสุตฺตํ

[๒๗๗] ธมฺมจริยํ พฺรหฺมจริยํ เอตทาหุ วสุตฺตมํ
ปพฺพชิโตปิ เจ โหติ อคารา[๒] อนคาริยํ. (๑)

[๒๗๘] โส เจ มุขรชาติโก วิเหสาภิรโต มโค[๓]
ชีวิตํ ตสฺส ปาปิโย รชํ วฑฺเฒติ อตฺตโน. (๒)

[๒๗๙] กลหาภิรโต ภิกฺขุ โมหธมฺเมน อาวุโต[๔]
อกฺขาตมฺปิ น ชานาติ ธมฺมํ พุทฺเธน เทสิตํ. (๓)

[๒๘๐] วิเหสํ ภาวิตตฺตานํ อวิชฺชาย ปุรกฺขโต
สงฺกิเลสํ น ชานาติ มคฺคํ นิรยคามินํ. (๔)

[๒๘๑] วินิปาโต สมาปนฺโน คพฺภา คพฺภํ ตมา ตมํ
ส เว ตาทิสโก ภิกฺขุ เปจฺจ ทุกฺขํ นิคจฺฉติ. (๕)

---

[๑] สฺยา. ตถุตฺตรํ
[๒] สฺยา. อคารสฺมา
[๓] สฺยา. มิโค
[๔] อิ. อาวโฏ

[๒๘๒] คูถกูโป[๑] ยถา อสฺส สมฺปุณฺโณ คณวสฺสิโก
โย จ เอวรูโป อสฺส ทุพฺพิโสโธ หิ สงฺคโณ. (๖)

[๒๘๓] ยํ เอวรูปึ ชานาถ ภิกฺขโว เคหนิสฺสิตํ
ปาปิจฺฉํ ปาปสงฺกปฺปึ ปาปอาจารโคจรํ. (๗)

[๒๘๔] สพฺเพ สมคฺคา หุตฺวาน อภินิพฺพิชฺชิยาถ[๒] นํ
การณฺฑวํ[๓] นิทฺธมถ กสมฺพุ อปวกสฺสถ.[๔] (๘)

[๒๘๕] ตโต ปลาเป[๕] วาเหถ อสฺสมเณ สมณมานิเน.
นิทฺธมิตฺวาน ปาปิจฺเฉ ปาปอาจารโคจเร. (๙)

[๒๘๖] สุทฺธาสุทฺเธหิ สංวาสं กปฺปยโวฺห ปติสฺสตา
ตโต สมคฺคา นิปกา ทุกฺขสฺสนฺตं กริสฺสถาติ. (๑๐)

ธมฺมจริยสุตฺตํ ฉฏฺฐํ.

๗. พฺราหฺมณธมฺมิกสุตฺตํ

เอวมฺเม สุตं:- เอกं สมยं ภควา สาวตฺถิยं วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถ โข สมฺพหุลา โกสลกา พฺราหฺมณมหาสาลา ชิณฺณา วุฑฺฒา มหลฺลกา อทฺธคตา วโย อนุปฺปตฺตา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทึสุ, สมฺโมทนียं กถं สาราณียं วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตं นิสีทึสุ. เอกมนฺตं

---

[๑] สฺยา. คูถกูโป
[๒] ฉ.,เท. อภินิพฺพชฺชิยาถ อิ. อภินิพฺพิชฺชยาถ
[๓] สฺยา. กรณฺฑำ ว
[๔] สี.,สฺยา. อวกสฺส อปกสฺสวา
[๕] สฺยา. ปลาเส

นิสินฺนา โข เต พฺราหฺมณมหาสาลา ภควนฺตํ เอตทโวจุ๋ “สนฺทิสฺสนฺติ นุ โข โภ โคตม เอตรหิ พฺราหฺมณา โปราณานํ พฺราหฺมณานํ พฺราหฺมณธมฺเมติ. น โข พฺราหฺมณา สนฺทิสฺสนฺติ เอตรหิ พฺราหฺมณา โปราณานํ พฺราหฺมณานํ พฺราหฺมณธมฺเมติ. “สาธุ โน ภวํ โคตโม โปราณานํ พฺราหฺมณานํ พฺราหฺมณธมฺมํ ภาสตุ, สเจ โภโต โคตมสฺส อครูติ. เตนหิ พฺราหฺมณา สุณาถ สาธุกํ มนสิกโรถ, ภาสิสฺสามีติ. “เอวํ โภติ โข เต พฺราหฺมณ-มหาสาลา ภควโต ปจฺจสฺโสสุ๋. ภควา เอตทโวจ

[๒๘๗] อิสโย ปุพฺพกา อาสุ๋ สญฺญตตฺตา ตปสฺสิโน
ปญฺจ กามคุเณ หิตฺวา อตฺตทตฺถมจาริสุ๋. (๑)

[๒๘๘] น ปสู พฺราหฺมณานาสุ๋ น หิรญฺญํ น ธานิยํ
สชฺฌายธนธญฺญาสุ๋ พฺรหฺมํ นิธึ อปาลยุ๋.[๑] (๒)

[๒๘๙] ยํ เนสํ ปกตํ อาสิ ทฺวารภตฺตํ อุปฏฺฐิตํ
สทฺธาปกตเมสานํ ทาตเว ตทมญฺญิสุ๋. (๓)

[๒๙๐] นานารตฺเตหิ วตฺเถหิ สยเนหาวสเถหิ จ
ผีตา ชนปทา รญฺญา เต นมสฺสึสุ พฺราหฺมเณ. (๔)

[๒๙๑] อวชฺฌา พฺราหฺมณา อาสุ๋ อเชยฺยา ธมฺมรกฺขิตา
น เน โกจิ นิวาเรสิ กุลทฺวาเรสุ สพฺพโส. (๕)

[๒๙๒] อฏฺฐจตฺตาฬีสํ วสฺสานิ (โกมาร) พฺรหฺมจริยํ จรึสุ เต
วิชฺชาจรณปริเยฏฺฐึ[๒] อจรุ๋ พฺราหฺมณา ปุเร. (๖)

---

[๑] อิ. พฺรหฺมํ นิธิมปาลยุ๋ [๒] อิ. วิชฺชาจรณปริยิฏฺฐึ

[๒๙๓] น พฺราหฺมณา อญฺญมคมุ̀ นปิ ภริยํ กิณึสุ เต
สมฺปิเยเนว สวาสํ สงฺคนฺตฺวา สมโรจยุ̀. (๗)

[๒๙๔] อญฺญตฺร ตมฺหา สมยา อุตุเวรมณิมฺปติ
อนฺตรา เมถุนํ ธมฺมํ นาสฺสุ คจฺฉนฺติ พฺราหฺมณา.(๘)

[๒๙๕] พฺรหฺมจริยญฺจ สีลญฺจ อชฺชวํ มทฺทวํ ตป̀
โสรจฺจํ อวิหึสญฺจ ขนฺติญฺจาปิ อวณฺณยุ̀. (๙)

[๒๙๖] โย เนสํ ปรโม อาสิ พฺรหฺมา ทพฺภปรกฺกโม
ส วาปิ เมถุนํ ธมฺมํ สุปินนฺเตปิ[๑] นาคมา. (๑๐)

[๒๙๗] ตสฺส วตฺตมนุสิกฺขนฺตา อิเธเก วิญฺญุชาติกา
พฺรหฺมจริยญฺจ สีลญฺจ ขนฺติญฺจาปิ อวณฺณยุ̀. (๑๑)

[๒๙๘] ตณฺหุลํ สยนํ วตฺถํ สปฺปิเตลญฺจ ยาจิย
ธมฺเมน สโมธาเนตฺวา[๒] ตโต ยญฺญมกปฺปยุ̀. (๑๒)

[๒๙๙] อุปฏฺฐิตสฺมึ ยญฺญสฺมึ นาสฺสุ คาโว หนึสุ เต
ยถา มาตา ปิตา ภาตา อญฺเญ วาปิ จ ญาตกา
คาโว โน ปรมา มิตฺตา ยาสุ ชายนฺติ โอสถา. (๑๓)

[๓๐๐] อนฺนทา พลทา เจตา วณฺณทา สุขทา ตถา
เอตมตฺถวสํ ญตฺวา นาสฺสุ คาโว หนึสุ เต.

[๓๐๑] สุขุมาลา มหากายา วณฺณวนฺโต ยสสฺสิโน
พฺราหฺมณา เสหิ ธมฺเมหิ กิจฺจากิจฺเจสุ อุสฺสุกา
ยาว[๓] โลเก อวตฺตึสุ สุขเมธิตฺถยมฺปชา. (๑๔)

---

[๑] สฺยา. สุปินนฺเตน
[๒] อิ. สมฺทาเนตฺวา
[๓] สฺยา. ยาย

[๓๐๒] เตสํ อาสิ วิปลฺลาโส ทิสฺวาน อณฺโต อณฺๅ
ราชิโน จ วิยาการํ นาริโย [๑] สมลงฺกตา. (๑๖)

[๓๐๓] รเถ จาชญฺญสํยุตฺเต สุกเต จิตฺตสิพฺพเน[๒]
นิเวสเน นิเวเส จ วิภตฺเต ภาคโส มิเต. (๑๗)

[๓๐๔] โคมณฺฑลปริพฺยูฬฺหํ[๓] นาริวรคณายุตๅ
อุพฺพารๅ มานุสๅ โภคๅ อภิชฺฌายึสุ พฺราหฺมณา.(๑๘)

[๓๐๕] เต ตตฺถ มนฺเต คนฺเถตฺวา โอกฺกากๅ ตทุปาคมุ
ปหูตธนธญฺโญสิ ยชสฺสุ พหุ เต ธนๅ.
ยชสฺสุ พหุ เต วิตฺตๅ (๑๙)

[๓๐๖] ตโต จ ราชา สญฺญตฺโต พฺราหฺมเณหิ รเถสโภ
อสฺสเมธๅ ปุริสเมธๅ (สมฺมาปาสๅ) วาชเปยฺยๅ นิรคฺคฬๅ
เอเต ยาเค ยชิตฺวาน พฺราหฺมณานๅ อทา ธนๅ.(๒๐)

[๓๐๗] คาโว สยนญฺจ วตฺถญฺจ นาริโย [๔] สมลงฺกตา
รเถ จาชญฺญสํยุตฺเต สุกเต จิตฺตสิพฺพเน. (๒๑)

[๓๐๘] นิเวสนานิ รมฺมานิ สุวิภตฺตานิ ภาคโส[๕]
นานาธญฺญสฺส ปูเรตฺวา พฺราหฺมณานๅ อทา ธนๅ. (๒๒)

[๓๐๙] เต จ ตตฺถ ธนๅ ลทฺธา สนฺนิธึ สมโรจยุๅ
เตสๅ อิจฺฉาวติณฺณานๅ ภิยฺโย ตณฺหา ปวฑฺฒถ
เต ตตฺถ มนฺเต คนฺเถตฺวา โอกฺกากๅ ปุนมุปาคมุๅ. (๒๓)

---

[๑] สฺยา.,อิ. จ
[๒] สฺยา. จิตฺรสิพฺพเน
[๓] อิ. โคมณฺฑลปริพฺพูฬฺห
[๔] สฺยา.,อิ. จ
[๕] สฺยา. สพฺพโส

[๓๑๐] ยถา อาโป จ ปถวี จ หิรญฺญํ ธนธานิยํ
เอวํ คาโว มนุสฺสานํ ปริกฺขาโร โส หิ ปาณินํ
ยชสฺสุ พหุ เต วิตฺตํ ยชสฺสุ พหุ เต ธนํ. (๒๔)

[๓๑๑] ตโต จ ราชา สญฺญตฺโต พฺราหฺมเณหิ รเถสโภ
เนกา สตสหสฺสิโย คาโว ยญฺเญ อฆาตยิ. (๒๕)

[๓๑๒] น ปาทา น วิสาเณน นาสฺสุ หึสนฺติ เกนจิ
คาโว เอฬกสมานา โสรตา กุมฺภทูหนา
ตา วิสาเณ คเหตฺวาน ราชา สตฺเถน ฆาตยิ. (๒๖)

[๓๑๓] ตโต[๑] เทวา ปิตโร จ[๑] อินฺโท อสุรรกฺขสา
อธมฺโม อิติ ปกฺกนฺทุ ยํ สตฺตํ นิปตี คเว. (๒๗)

[๓๑๔] ตโย โรคา ปุเร อาสุ อิจฺฉา อนสนญฺชรา
ปสูนญฺจ สมารมฺภา อฏฺฐานวุติมาคมุ. (๒๘)

[๓๑๕] เอโส อธมฺโม ทณฺฑานํ โอกฺกนฺโต ปุราโณ[๒] อหุ[๒]
อทูสิกาโย หญฺญนฺติ ธมฺมา ธํสนฺติ[๓] ยาชกา.(๒๙)

[๓๑๖] เอวเมโส อณุธมฺโม โปราโณ วิญฺญุครหิโต
ยตฺถ เอทิสกํ ปสฺสติ ยาชกํ[๔] ครหตี ชโน. (๓๐)

[๓๑๗] เอวํ ธมฺเม วิยาปนฺเน วิภินฺนา สุทฺทเวสฺสิกา
ปุถู วิภินฺนา ขตฺติยา ปตี[๕] ภริยา อวมญฺญถ. (๓๑)

[๑-๑] สี.,สฺยา. ตโต จ เทวา ปิตโร [๒-๒] อิ. ปุราโณ อหู สฺยา. ปุรโณ อหุ
[๓] อิ. ธํเสนฺติ [๔] สฺยา. ยชกํ
[๕] อิ. ปติ

[๓๑๘] ขตฺติยา พฺรหฺมพนฺธู จ เย จญฺเญ โคตฺตรกฺขิตา
ชาติวาทํ นิรงฺกตฺวา กามานํ วสมุปาคมุนฺติ. (๓๒)

เอวํ วุตฺเต, เต พฺราหฺมณมหาสาลา ภควนฺตํ เอตทโวจุ๋ "อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม, อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม. เสยฺยถาปิ โภ โคตม นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปชฺโชตํ ธาเรยฺย "จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ, เอวเมวํ โภตา โคตเมน อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต, เอเต มยํ ภวนฺตํ โคตมํ สรณํ คจฺฉาม ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ อุปาสเก โน ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปเต สรณงฺคเตติ.

สตฺตมํ พฺราหฺมณธมฺมิกสุตฺตํ.

๘. นาวาสุตฺตํ

[๓๑๙] ยสฺมา หิ ธมฺมํ ปุริโส วิชญฺญา
อินฺทว นํ เทวตา ปูชเยยฺย
โส ปูชิโต ตสฺมิ[๑] ปสนฺนจิตฺโต
พหุสฺสุโต ปาตุกโรติ ธมฺมํ. (๑)

[๓๒๐] ตทฏฺฐิกตฺวาน นิสมฺม ธีโร
ธมฺมานุธมฺมํ ปฏิปชฺชมาโน
วิญฺญู วิภาวี นิปุโณ จ โหติ
โย ตาทิสํ ภชติ อปฺปมตฺโต. (๒)

---

[๑] สฺยา.,อิ. ตสฺมึ

[๓๒๑] ขุทฺทญฺจ พาลํ อุปเสวมาโน
อนาคตตฺถญฺจ อุสูยกญฺจ[๑]
อิเธว ธมฺมํ อวิภาวยิตฺวา
อวิติณฺณกงฺโข มรณํ อุเปติ. (๓)

[๓๒๒] ยถา นโร อาปคโมตริตฺวา
มโหทกํ สลิลํ สีฆโสตํ
โส วุยฺหมาโน อนุโสตคามี
กึ โส ปเร สกฺขติ ตารเยตุํ. (๔)

[๓๒๓] ตเถว ธมฺมํ อวิภาวยิตฺวา
พหุสฺสุตานํ อนิสามยิตฺถ
สยํ อชานํ อวิติณฺณกงฺโข
กึ โส ปเร สกฺขติ นิชฺฌเปตุํ. (๕)

[๓๒๔] ยถาปิ นาวํ ทฬฺหมารุหิตฺวา
ปิเยน ริตฺเตน[๒] สมงฺคิภูโต
โส ตารเย ตตฺถ พหูปิ อญฺเญ
ตตฺรูปยญฺญู กุสโล มตีมา.[๓] (๖)

[๓๒๕] เอวมฺปิ โย เวทคู ภาวิตตฺโต
พหุสฺสุโต โหติ อเวธธมฺโม
โส โข ปเร นิชฺฌปเย ปชานํ
โสตาวธานูปนิสูปปนฺเน. (๗)

---

[๑] สฺยา. อุสุยฺยกญฺจ
[๒] ฉ. ผิเยน
[๓] ฉ.,เท.,อิ. มุตีมา

[๓๒๖] ตสฺมา หเว สปฺปุริสํ ภเชถ
เมธาวินญฺเจว พหุสฺสุตญฺจ
อญฺญาย อตฺถํ ปฏิปชฺชมาโน
วิญฺญาตธมฺโม ส[๑] สุขํ ลเภถาติ. (๘)

อฏฺฐมํ นาวาสุตฺตํ.

๙. กึสีลสุตฺตํ

[๓๒๗] กึสีโล กึสมาจาโร กานิ กมฺมานิ พฺรูหยํ
นโร สมฺมานิวิฏฺฐสฺส อุตฺตมตฺถญฺจ ปาปุเณ. (๑)

[๓๒๘] วุฑฺฒาปจายี[๒] อนุสูยโก[๓] สิยา
กาลญฺญู จสฺส ครูนํ ทสฺสนาย
ธมฺมึ กถํ เอรยิตํ ขณญฺญู
สุเณยฺย สกฺกจฺจ สุภาสิตานิ. (๒)

[๓๒๙] กาเลน คจฺเฉ ครูนํ สกาสํ
ถมฺภึ นิรงฺกตฺวา นิวาตวุตฺติ
อตฺถํ ธมฺมํ สยมํ[๔] พฺรหฺมจริยํ
อนุสฺสเร เจว สมาจเร[๕] จ. (๓)

[๓๓๐] ธมฺมาราโม ธมฺมรโต
ธมฺเม ฐิโต ธมฺมวินิจฺฉยญฺญู

---

[๑] สี.,อิ. โส
[๒] อิ. วุฑฺฒาปจายี
[๓] สฺยา.,อิ. อนุสุยฺยโก
[๔] อิ. สญฺญมํ
[๕] สฺยา. สมฺมาจเร

เนวาจเร ธมฺมสนฺโทสวาทึ
ตจฺเฉหิ นีเยถ สุภาสิเตหิ. (๔)

[๓๓๑] หสฺสํ จ[๑] ชปฺปึ ปริเทวฺ ปโทสํ
มายากตึ กูหนึ คิทฺธิมานึ
สารมฺภกกฺกสฺสกสาวมุจฺฉึ[๒]
หิตฺวา จเร วีตมโท จิตตฺโต. (๕)

[๓๓๒] วิญฺญาตสารานิ สุภาสิตานิ
สุตญฺจ วิญฺญาตสมาธิสารึ[๓]
น ตสฺส ปญฺญา จ สุตญฺ วฑฺฒติ
โย สาหโส โหติ นโร ปมตฺโต. (๖)

[๓๓๓] ธมฺเม จ เย อริยปฺปเวทิเต[๔] รตา
อนุตฺตรา เต วจสา มนสา กมฺมุนา[๕] จ
เต สนฺติโสรจฺจสมาธิสณฺฐิตา
สุตสฺส ปญฺญาย จ สารมชฺฌคูติ. (๗)

นวมึ กึสีลสุตฺตํ.

๑๐. อุฏฺฐานสุตฺตํ

[๓๓๔] อุฏฺฐหถ นิสีทถ โก อตฺโถ สุปิเตน โว
อาตุรานึ หิ กา นิทฺทา สลฺลวิทฺธาน รุปฺปตึ. (๑)

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. จสทฺโท น ทิสฺสติ
[๒] ฉ.,เท. สารมฺภึ กกฺกสึ กสาวญฺจ มุจฺฉึ
[๓] อิ. วิญฺญาตึ สมาธิสารึ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อริยปฺเวทิเต
[๕] อิ. กมฺมนา

[๓๓๕] อุฏฺฐหถ นิสีทถ
ทพฺหํ สิกฺขถ สนฺติยา
มา โว ปมตฺเต วิญฺญาย
มจฺจุราชา อโมหยิตฺถ วสานุเค. (๒)

[๓๓๖] ยาย เทวา มนุสฺสา จ สิตา ติฏฺฐนฺติ อตฺถิกา
ตรเถตํ วิสตฺติกํ ขโณ โว[๑] มา อุปจฺจคา
ขณาตีตา หิ โสจนฺติ นิรยมฺหิ สมปฺปิตา. (๓)

[๓๓๗] ปมาโท รโช ปมาโท[๒] ปมาทานุปติโต รโช
อปฺปมาเทน วิชฺชาย อพฺพุหํ[๓] สลฺลมตฺตโนติ. (๔)

ทสมํ อุฏฺฐานสุตฺตํ.

๑๑. ราหุลสุตฺตํ

[๓๓๘] กจฺจิ อภิณฺหสංวาสา นาวชานาสิ ปณฺฑิตํ
อุกฺกาธาโร[๔] มนุสฺสานํ กจฺจิ อปจิโต ตยา.[๕] (๑)

[๓๓๙] นาหํ อภิณฺหสංวาสา อวชานามิ ปณฺฑิตํ
อุกฺกาธาโร มนุสฺสานํ นิจฺจํ อปจิโต มยา. (๒)

[๓๔๐] ปญฺจ กามคุเณ หิตฺวา ปิยรูเป มโนรเม
สทฺธาย ฆรา นิกฺขมฺม ทุกฺขสฺสนฺตกโร ภว. (๓)

---

[๑] อิ. เว
[๒] สฺยา. ปมาทา
[๓] สฺยา. อพฺพูฬฺหเ
[๔] สฺยา. โอกฺกาธาโร
[๕] สี. อฏฺฐกถายมฺปิ ตว

[๓๔๑] มิตฺเต ภชสฺสุ กลฺยาเณ ปนฺตญฺจ สยนาสนํ
วิวิตฺตํ อปฺปนิคฺโฆสํ มตฺตญฺญู โหหิ โภชเน. (๔)

[๓๔๒] จีวเร ปิณฺฑปาเต จ ปจฺจเย สยนาสเน
เอเตสุ ตณฺหํ มากาสิ มา โลกํ ปุนราคมิ. (๕)

[๓๔๓] สํวุโต ปาติโมกฺขสฺมึ อินฺทฺริเยสุ จ ปญฺจสุ
สติ กายคตา ตฺยตฺถุ นิพฺพิทาพหุโล ภว. (๖)

[๓๔๔] นิมิตฺตํ ปริวชฺเชหิ สุภํ ราคูปสญฺหิตํ
อสุภาย จิตฺตํ ภาเวหิ เอกคฺคํ สุสมาหิตํ. (๗)

[๓๔๕] อนิมิตฺตญฺจ ภาเวหิ มานานุสยมุชฺชห
ตโต มานาภิสมยา อุปสนฺโต จริสฺสสีติ. (๘)

อิตฺถํ สุทํ ภควา อายสฺมนฺตํ ราหุลํ อิมาหิ คาถาหิ อภิณฺหํ โอวทตีติ.

เอกาทสมํ ราหุลสุตฺตํ.

๑๒. วงฺคีสสุตฺตํ[๑]

เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา อาฬวิยํ วิหรติ อคฺคาฬเว เจติเย. เตน โข ปน สมเยน อายสฺมโต วงฺคีสสฺส อุปชฺฌาโย นิโคฺรธกปฺโป นาม เถโร อคฺคาฬเว เจติเย อจิรปรินิพฺพุโต โหติ. อถ โข อายสฺมโต วงฺคีสสฺส รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ "ปรินิพฺพุโต นุ โข

[๑] ฉ.,เท. นิโครฺธกปฺปสุตฺตํ

เม อุปชฺฌาโย, อุทาหุ โน ปรินิพฺพุโตติ. อถ โข อายสฺมา วงฺคีโส สายณฺหสมยํ ปฏิสลฺลานา วุฏฺฐิโต, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข อายสฺมา วงฺคีโส ภควนฺตํ เอตทโวจ "อิธ มยฺหํ ภนฺเต รโหคตสฺส ปฏิสลฺลีนสฺส เอวํ เจตโส ปริวิตกฺโก อุทปาทิ "ปรินิพฺพุโต นุ โข เม อุปชฺฌาโย, อุทาหุ โน ปรินิพฺพุโตติ. อถ โข อายสฺมา วงฺคีโส อุฏฺฐายาสนา เอกํสं จีวรํ กตฺวา, เยน ภควา, เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ

[๓๔๖] ปุจฺฉาม สตฺถารมโนมปญฺญ[๑]
ทิฏฺเจ ว ธมฺเม โย วิจิกิจฺฉานํ
เฉตฺตา อคฺคาฬเว กาลมกาสิ ภิกฺขุ
ญาโต ยสสฺสี อภินิพฺพุตตฺโต. (๑)

[๓๔๗] นิโคฺรธกปฺโป อิติ ตสฺส นามํ
ตยา กตํ ภควา พฺราหฺมณสฺส
โส ตํ นมสฺสํ อจริ[๒] มุตฺยเปกฺโข
อารทฺธวิริโย ทฬฺหธมฺมทสฺสี. (๒)

[๓๔๘] ตํ สาวกํ สกฺก[๓] มยมฺปิ สพฺเพ
อญฺญาตุมิจฺฉาม สมนฺตจกฺขุ
สมวฏฺฐิตา โน สวนาย โสตา
ตุวํ โน สตฺถา ตฺวมนุตฺตโรสิ. (๓)

---

[๑] สฺยา. สตฺถารํ อโนมปญฺญํ [๒] สฺยา. อจรี
[๓] ฉ.,เท. สกฺย

[๓๔๙] ฉินฺเทว โน วิจิกิจฺฉํ พฺรูหิ เมตํ
ปรินิพฺพุตํ เวทย ภูริปญฺญ
มชฺเฌ จ[๑] โน ภาส สมนฺตจกฺขุ
สกฺโกว เทวานํ สหสฺสเนตฺโต. (๔)

[๓๕๐] เย เกจิ คนฺถา อิธ โมหมคฺคา
อญฺญาณปกฺขา วิจิกิจฺฉฐานา
ตถาคตํ ปตฺวา น เต ภวนฺติ
จกฺขุ หิ เอตํ ปรมํ นรานํ. (๕)

[๓๕๑] โน เจ หิ ชาตุ ปุริโส กิเลเส
วาโต ยถา อพฺภฆนํ วิหาเน
ตโมวสฺส นิวุโต สพฺพโลโก
น โชติมนฺโตปิ นรา ตเปยฺยุ. (๖)

[๓๕๒] ธีรา จ ปชฺโชตกรา ภวนฺติ
ตํ ตํ อหํ ธีร ตเถว มญฺเญ
วิปสฺสินํ ชานมุปาคมมฺห[๒]
ปริสาสุ โน อาวิกโรหิ กปฺป. (๗)

[๓๕๓] ขิปฺป คิรํ เอรย วคฺคุ วคฺคุ
หํสาว[๓] ปคฺคยฺห สณึ[๔] นิกฺขช[๕]
พินฺทุสฺสเรน สุวิกปฺปิเตน
สพฺเพว เต อุชฺชุคตา สุโณม. (๘)

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ว
[๒] ฉ.,เท. อุปาคมุมฺหา
[๓] ฉ.,เท. หโสว
[๔] ฉ.,เท. สณิกํ
[๕] ฉ.,เท. นิกูช

[๓๕๔] ปหีนชาติมรณํ อเสสํ
นิคฺคยฺห โธนํ[๑] วเทสฺสามิ ธมฺมํ
น กามกาโร หิ ปุถุชฺชนานํ
สงฺเขยฺยกาโร จ ตถาคตานํ. (๙)

[๓๕๕] สมฺปนฺนเวยฺยากรณํ ตเวทำ[๒]
สมุชฺชปญฺญสฺส[๓] สมุคฺคหีตำ
อยมญฺชลี ปจฺฉิโม สุปฺปณามิโต
มา โมหยี ชานมโนมปญฺญ. (๑๐)

[๓๕๖] ปโรวรำ อริยธมฺมำ วิทิตฺวา
มา โมหยี ชานมโนมวีร
วารึ ยถา ฆมฺมนิ ฆมฺมตตฺโต
วาจาภิกงฺขามิ สุตำ[๔] ปวสฺส.[๔] (๑๑)

[๓๕๗] ยทตฺถิกำ[๕] พฺรหฺมจริยำ อจารี[๖]
กปฺปายโน กิญฺจิสฺส[๗] ตำ อโมฆำ
นิพฺพายิ โส อาทุ สอุปาทิเสโส[๘]
ยถา วิมุตฺโต อหุ ตำ สุโณม.[๙] (๑๒)

[๓๕๘] อจฺเฉจฺฉิ ตณฺหำ อิธ นามรูเป (อิติ ภควา)
กณฺหสฺส โสตำ ทีฆรตฺตานุสยิตำ

---

[๑] สี. โธตำ
[๒] สฺยา. ตฺวยิทำ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สมุชฺชุปญฺญสฺส
[๔-๔] สฺยา.,อิ. สุตสฺส วสฺส
[๕] อิ. ยทตฺถิยำ
[๖] สฺยา.,อิ. อจาริ
[๗] ฉ.,เท.,อิ. กจฺจิสฺส
[๘] ฉ.,เท. สปาทิเสโส
[๙] อิ. สุณาม

อตาริ ชาตึ มรณํ อเสสํ
อิจฺจพฺรวี ภควา ปญฺจเสฏฺโฐ. (๑๓)

[๓๕๙] เอส สุตฺวา ปสีทามิ วโจ เต อิสิสตฺตม
อโมฆํ กิร เม ปุฏฺโ น มํ วญฺเจสิ พฺราหฺมโณ.(๑๔)

[๓๖๐] ยถาวาที[๑] ตถาการี[๑] อหุ พุทฺธสฺส สาวโก
อจฺฉิทา มจฺจุโน ชาลํ ตณฺหา[๒] มายาวิโน ทพฺหํ. (๑๕)

[๓๖๑] อทฺทส ภควา อาทิ[๓] อุปาทานสฺส กปฺปิโย
อจฺจคา วต กปฺปายโน มจฺจุเธยฺยํ สุทุตฺตรนฺติ. (๑๖)

ทฺวาทสมํ วงฺคีสสุตฺตํ.

๑๓. สมฺมาปริพฺพาชนียสุตฺตํ

[๓๖๒] ปุจฺฉามิ มุนึ ปหูตปญฺญํ
ติณฺณํ (ปารคตํ[๔]) ปรินิพฺพุตํ จิตตฺตํ
นิกฺขมฺม ฆรา ปนูชฺช กาเม
กถํ (ภิกฺขุ) สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย.(๑)

[๓๖๓] ยสฺส มงฺคลา สมูหตา (อิติ ภควา)
อุปฺปาตา[๕] สุปินา จ ลกฺขณา จ
โส[๖] มงฺคลโทสวิปฺปหีโน[๖]
(ภิกฺขุ) สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย. (๒)

[๑-๑] ฉ. ยถา วาที ตถา การี
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ตตฺ
[๓] สฺยา.,อิ. อาที
[๔] ฉ.,เท. ปารงฺคตํ
[๕] อิ. อุปฺปาทา
[๖-๖] สฺยา.,อิ. ส มงฺคลโทสวิปฺปหีโน

[๓๖๔] ราคํ วินเยถ มานุเสสุ
ทิพฺเพสุ กาเมสุ จาปิ ภิกฺขุ
อติกฺกมฺม ภวํ สเมจฺจ ธมฺมํ
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย. (๓)

[๓๖๕] วิปิฏฺฐิกตฺวา[๑] เปสุณานิ
โกธํ กทรียํ ชเหยฺย ภิกฺขุ
อนุโรธวิโรธวิปฺปหีโน
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย. (๔)

[๓๖๖] หิตฺวาน ปิยญฺจ อปฺปิยญฺจ
อนุปาทาย อนิสฺสิโต กุหิญฺจิ
สโยชนิเยหิ วิปฺปมุตฺโต
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย. (๕)

[๓๖๗] น โส อุปธีสุ สารเมติ
อาทาเนสุ วิเนยฺย ฉนฺทราคํ
โส อนิสฺสิโต อนญฺญเนยฺโย
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย. (๖)

[๓๖๘] วจสา มนสา จ กมฺมุนา[๒] จ
อวิรุทฺโธ สมฺมา วิทิตฺวา ธมฺมํ
นิพฺพานปทาภิปตฺถยาโน
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย. (๗)

---

[๑] ฉ.,เท. วิปิฏฺฐิกตฺวาน [๒] อิ. กมฺมนา

[๓๖๙] โย วนฺทติ มนฺติ นุณฺณเมยฺย[๑]
อกุฏฺโจปิ น สนฺธิเยถ ภิกฺขุ
ลทฺธา ปรโภชนํ น มชฺเช
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย. (๘)

[๓๗๐] โลภญฺจ ภวญฺจ วิปฺปหาย
วิรโต เฉทนพนฺธนา[๒] จ ภิกฺขุ
โส ติณฺณกถงฺกโถ วิสลฺโล
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย. (๙)

[๓๗๑] สารุปฺปมตฺตโน วิทิตฺวา
โน[๓] จ ภิกฺขุ หึเสยฺย กญฺจิ โลเก
ยถา[๔] ตถิยํ วิทิตฺวา ธมฺมํ[๔]
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย. (๑๐)

[๓๗๒] ยสฺสานุสยา น สนฺติ เกจิ
มูลา จ[๕] อกุสลา สมูหตา เส
โส นิราสโส[๖] อนาสสาโน[๖]
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย. (๑๑)

[๓๗๓] อาสวขีโณ ปหีนมาโน
สพฺพํ ราคปถํ อุปาติวตฺโต
ทนฺโต ปรินิพฺพุโต จิตตฺโต
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย. (๑๒)

---

[๑] สฺยา.,อิ. น อุณฺณเมยฺย
[๒] สฺยา. เฉทนพนฺธนโต อิ. เฉทนพนฺธนาโต
[๓] สฺยา.,อิ. น
[๔-๔] สฺยา. ยถาตถํ ธมฺมํ วิทิตฺวา
[๕] สฺยา.,อิ. จสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๖-๖] ฉ.,เท. นิราโส อนาสิสาโน อิ. นิราสโย อนาสสาโน

[๓๗๔] สทฺโธ สุตวา นิยามทสฺสี
วคฺคคเตสุ น วคฺคสารี ธีโร
โลภํ โทสํ วิเนยฺย ปฏิฆํ
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย. (๑๓)

[๓๗๕] สํสุทฺธชีโน วิวฏจฺฉโท
ธมฺเมสุ วสี ปารคู อเนโช
สงฺขารนิโรธญาณกุสโล
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย. (๑๔)

[๓๗๖] อตีเตสุ อนาคเตสุ จาปิ
กปฺปาตีโต อติจฺจสุทฺธิปญฺโญ
สพฺพายตเนหิ วิปฺปมุตฺโต
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย. (๑๕)

[๓๗๗] อญฺญาย ปทํ สเมจฺจ ธมฺมํ
วิวฏฺฏ ทิสฺวาน ปหานมาสวานํ
สพฺพุปธีนํ ปริกฺขยา โน[๑]
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺย. (๑๖)

[๓๗๘] อทฺธา หิ ภควา ตเถว เอตํ
โย โส เอวํวิหารี ทนฺโต ภิกฺขุ
สพฺพสโยชนิเย วีติวตฺโต[๒]
สมฺมา โส โลเก ปริพฺพเชยฺยาติ. (๑๗)

เตรสมํ สมฺมาปริพฺพาชนียสุตฺตํ.

---

[๑] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๒] ฉ.,เท. สพฺพสโยชนโยควีติวตฺโต

๑๔. ธมฺมิกสุตฺตํ

เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถ โข ธมฺมิโก อุปาสโก ปญฺจหิ อุปาสกสเตหิ สทฺธึ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข ธมฺมิโก อุปาสโก ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ

[๓๗๙] ปุจฺฉามิ ตํ โคตม ภูริปญฺญ
กถงฺกโร สาวโก สาธุ โหติ
โย วา อคารา อนคารเมติ
อคาริโน วา ปนุปาสกา เส. (๑)

[๓๘๐] ตุวญฺหิ โลกสฺส สเทวกสฺส
คตึ ปชานาสิ ปรายนญฺจ
นำ[๑] จตฺถิ[๑] ตุลฺโย นิปุณตฺถทสฺสี
ตุวญฺหิ พุทฺธ ปวรํ วทนฺติ. (๒)

[๓๘๑] สพฺพํ ตุวํ ญาณมเวจฺจ ธมฺมํ
ปกาเสสิ สตฺเต อนุกมฺปมาโน
วิวฏฺจฉโทสิ สมนฺตจกฺขุ
วิโรจสิ วิมโล สพฺพโลเก. (๓)

[๓๘๒] อคจฺฉิ[๒] เต สนฺติเก นาคราชา
เอราวโณ นาม ชิโนติ สุตฺวา
โสปิ ตยา มนฺตยิตฺวาชฺฌคมา
สาธูติ สุตฺวาน ปตีตรูโป. (๔)

[๑-๑] สฺยา.,อิ. น ตตฺถิ [๒] ฉ.,เท. อาคญฺฉิ

[๓๘๓] ราชาปิ ตำ เวสฺสวโณ กุเวโร
อุเปติ ธมฺมำ ปริปุจฺฉมาโน
ตสฺสาปิ ตฺวำ ปุจฺฉิโต พฺรูสิ[๑] ธีร
โส จาปิ สุตฺวาน ปตีตรูโป. (๕)

[๓๘๔] เย เกจิเม ติตฺถิยา วาทสีลา
อาชีวกา วา ยทิ วา นิคนฺถา
ปญฺญาย ตำ นาติตรนฺติ สพฺเพ
จิโต วชนฺตำ วิย สีฆคามึ. (๖)

[๓๘๕] เย เกจิเม พฺราหฺมณา วาทสีลา
วุฑฺฒา วาปิ[๒] พฺราหฺมณา สนฺติ เกจิ
สพฺเพ ตยิ[๓] อตฺถพทฺธา ภวนฺติ
เย จาปิ[๔] อญฺเญ วาทิโน มญฺญมานา. (๗)

[๓๘๖] อยญฺหิ ธมฺโม นิปุโณ สุโข จ
โยยำ ตยา ภควา สุปฺปวุตฺโต
ตเมว สพฺเพ[๕] มยำ สุสฺสูสมานา[๖]
ตำ โน วท[๗] ปุจฺฉิโต พุทฺธเสฏฺฐ. (๘)

[๓๘๗] สพฺเพปิเม ภิกฺขโว สนฺนิสินฺนา
อุปาสกา จาปิ ตเถว[๘] โสตุำ
สุณนฺตุ ธมฺมำ วิมเลนานุพุทฺธำ
สุภาสิตำ วาสวสฺเสว เทวา. (๙)

---

[๑] สฺยา. พฺรวีสิ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. จาปิ
[๓] สฺยา. ตยี
[๔] อิ. วาปิ จญฺเญ
[๕] ฉ.,เท. สพฺเพปิ
[๖] ฉ.,อิ. สพฺเพ สุสฺสูสมานา
[๗] อิ. ตฺวนฺโน
[๘] สฺยา. ตตฺเถว

[๓๘๘] สุณาถ เม ภิกฺขโว สาวยามิ[๑] โว
ธมฺมํ ธุตํ ตญฺจ จราถ[๒] สพฺเพ
อิริยาปถํ ปพฺพชิตานุโลมิกํ
เสเวถ นํ อตฺถทโส[๓] มตีมา.[๔] (๑๐)

[๓๘๙] โน เว[๕] วิกาเล วิจเรยฺย ภิกฺขุ
คาเม จ ปิณฺฑาย จเรยฺย กาเล
อกาลจารึ หิ สชนฺติ สงฺคา
ตสฺมา วิกาเล น จรนฺติ พุทฺธา. (๑๑)

[๓๙๐] รูปา จ สทฺทา จ รสา จ คนฺธา
ผสฺสา จ เย สมฺมทยนฺติ สตฺเต
เอเตสุ ธมฺเมสุ วิเนยฺย ฉนฺทํ
กาเลน โส ปวิเส ปาตราสํ. (๑๒)

[๓๙๑] ปิณฺฑาย จ ภิกฺขุ สมเยน ลทฺธา
เอโก ปฏิกฺกมฺม รโห นิสีเท
อชฺฌตฺตจินฺตี น มโน พหิทฺธา
นิจฺฉารเย สงฺคหิตตฺตภาโว. (๑๓)

[๓๙๒] สเจปิ โส สลฺลเป สาวเกน
อญฺเญน วา เกนจิ ภิกฺขุนา วา
ธมฺมํ ปณีตํ ตมุทาหเรยฺย
น เปสุณํ โนปิ ปรูปวาทึ. (๑๔)

---

[๑] อิ. สาวิยามิ
[๒] อิ. ธราถ
[๓] สฺยา.,อิ. อตฺถทสฺสี
[๔] ฉ.,เท.,อิ. มุตีมา
[๕] อิ. น เว

[๓๙๓] วาทญฺหิ เอเก ปฏิเสนิยนฺติ
น เต ปสฺสาม ปริตฺตปญฺเญ
ตโต ตโต เน ปสชนฺติ สงฺคา
จิตฺตญฺหิ เต ตตฺถ คเมนฺติ ทูเร. (๑๕)

[๓๙๔] ปิณฺฑำ วิหารำ สยนาสนญฺจ
อาปญฺจ สงฺฆาฏิรชูปวาหนำ
สุตฺวาน ธมฺมำ สุคเตน เทสิตำ
สงฺขาย เสเว วรปญฺญสาวโก. (๑๖)

[๓๙๕] ตสฺมา หิ ปิณฺเฑ สยนาสเน จ
อาเป จ สงฺฆาฏิรชูปวาหเน
เอเตสุ ธมฺเมสุ อนูปลิตฺโต
ภิกฺขุ ยถา โปกฺขเร วาริพินฺทุ. (๑๗)

[๓๙๖] คหฏฺฐวตฺถำ ปน โว วทามิ
ยถากโร สาวโก สาธุ โหติ
น เหส[๑] ลพฺภา สปริคฺคเหน
ผสฺเสตุ[๒] โย เกวโล ภิกฺขุธมฺโม. (๑๘)

[๓๙๗] ปาณำ น หเน[๓] น จ ฆาตเยยฺย
น จานุชญฺญา หนตำ ปเรสำ
สพฺเพสุ ภูเตสุ นิธาย ทณฺฑำ
เย ถาวรา เย จ ตสา สนฺติ[๔] โลเก. (๑๙)

---

[๑] สี.,อิ. น เหโส
[๒] สฺยา. ผสฺเสตุ
[๓] สี. น หาเน
[๔] สี.,อิ. ตสนฺติ

[๓๙๘] ตโต อทินฺนํ ปริวชฺชเยยฺย
กิญฺจิ กฺวจิ สาวโก พุชฺฌมาโน
น หารเย หรตๆ นานุชญฺญา
สพฺพํ อทินฺนํ ปริวชฺชเยยฺย. (๒๐)

[๓๙๙] อพฺรหฺมจริยํ ปริวชฺชเยยฺย
องฺคารกาสุๆ ชลิตๆว วิญฺญู
อสมฺภุณนฺโต ปน พฺรหฺมจริยํ
ปรสฺส ทารๆ น อติกฺกเมยฺย. (๒๑)

[๔๐๐] สภคฺคโต วา ปริสคฺคโต วา
เอกสฺส เจโก[๑] น มุสา ภเณยฺย
น ภาณเย ภณตๆ นานุชญฺญา
สพฺพํ อภูตๆ ปริวชฺชเยยฺย. (๒๒)

[๔๐๑] มชฺชญฺจ ปาณๆ น สมาจเรยฺย
ธมฺมๆ อิทำ[๒] โรจเย โย คหฏฺโฐ
น ปายเย ปิวิตๆ[๓] นานุชญฺญา
อุมฺมาทนนฺตๆ อิติ นๆ วิทิตฺวา. (๒๓)

[๔๐๒] มทา หิ ปาปานิ กโรนฺติ พาลา
กาเรนฺติ จญฺเญปิ ชเน ปมตฺเต
เอตๆ อปุญฺญายตนๆ วิวชฺชเย
อุมฺมาทนๆ โมหนๆ พาลกนฺตๆ. (๒๔)

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เวโก [๒] อิ. อิมๆ
[๓] ฉ.,เท. ปิวตๆ อิ. ปิปาตๆ

[๔๐๓] ปาณึ น หเน น จาทินฺนมาทิเย
มุสา น ภาเส น จ มชฺชโป สิยา
อพฺรหฺมจริยา วิรเมยฺย เมถุนา
รตฺตึ น ภุญฺเชยฺย วิกาลโภชนึ. (๒๕)

[๔๐๔] มาลึ น ธาเร น จ คนฺธมาจเร
มญฺเจ ฉมายึ ว สเยถ สนฺถเต
เอตึ หิ อฏฺจงฺคิกมาหุโปสถึ
พุทฺเธน ทุกฺขนฺตคุนา ปกาสิตึ. (๒๖)

[๔๐๕] ตโต จ ปกฺขสฺสุปวสฺสุโปสถึ
จาตุทฺทสึ ปญฺจทสิญฺจ อฏฺจมึ
ปาฏิหาริกปกฺขญฺจ ปสนฺนมานโส
อฏฺจงฺคุเปตึ สุสมตฺตรูปึ. (๒๗)

[๔๐๖] ตโต จ ปาโต อุปวุฏฺจุโปสโถ
อนฺเนน ปาเนน จ ภิกฺขุสงฺฆึ
ปสนฺนจิตฺโต อนุโมทมาโน
ยถารหึ สวิภเชถ วิญฺญู. (๒๘)

[๔๐๗] ธมฺเมน มาตาปิตโร ภเรยฺย
ปโยชเย ธมฺมิกึ โส วณิชฺชึ
เอตึ คิหีวตฺตยมปฺปมตฺโต
สยมฺปเภ นาม อุเปติ เทเวติ. (๒๙)

จุทฺทสมึ ธมฺมิกสุตฺตึ.

ทุติโย จูฬวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

รตนามคนฺโธ หิริ จ มงฺคลํ สูจิโลเมน
ธมฺมจริยญฺจ[๑] พฺราหฺมโณ[๑] นาวา กึสีลมุฏฺฐานำ[๒]
ราหุโล ปุน วงฺคีโส[๓] ปริพฺพาชนิยำ[๔] ตถา
ธมฺมิกญฺจ วิทุโน อาหุ[๕] จุพฺพคฺคญฺติ[๖] จุทฺทสาติ.

[๑-๑] สฺยา. กปิโล พฺราหฺมโณปิ จ
[๒] สฺยา. กึสีลสมุฏฺฐาโน
[๓] ฉ.,เท. กปฺโป จ
[๔] สฺยา. ปริพฺพาชนิโย
[๕] สฺยา. อหุ
[๖] สฺยา. จูพฺพคฺคญฺหิ อิ. จูพฺพคฺโคติ

๓. มหาวคฺโค

๑. ปพฺพชฺชาสุตฺตํ

[๔๐๘] ปพฺพชฺชํ กิตฺตยิสฺสามิ ยถา ปพฺพชิ จกฺขุมา
ยถา วีมํสมาโน โส ปพฺพชฺชํ สมโรจยิ. (๑)

[๔๐๙] สมฺพาโธยํ ฆราวาโส รชสฺสายตนํ อิติ
อพฺโภกาโสว[๑] ปพฺพชฺชา อิติ ทิสฺวาน ปพฺพชิ. (๒)

[๔๑๐] ปพฺพชิตฺวาน กาเยน ปาปกมฺมํ วิวชฺชยิ
วจีทุจฺจริตํ หิตฺวา อาชีวํ ปริโสธยิ. (๓)

[๔๑๑] อคมา ราชคหํ พุทฺโธ มคธานํ คิริพฺพชํ
ปิณฺฑาย อภิหาเรสิ อากิณฺณวรลกฺขโณ. (๔)

[๔๑๒] ตมทฺทสา พิมฺพิสาโร ปาสาทสฺมึ ปติฏฺฐิโต
ทิสฺวา ลกฺขณสมฺปนฺนํ อิมมตฺถํ อภาสถ. (๕)

[๔๑๓] อิมํ โภนฺโต นิสาเมถ อภิรูโป พฺรหฺมา สุจิ
จรเณน เจว สมฺปนฺโน ยุคมตฺตญฺจ เปกฺขติ. (๖)

[๔๑๔] โอกฺขิตฺตจกฺขุ สติมา นายํ นีจกุลามิว
ราชทูตาภิธาวนฺตุ กุหึ ภิกฺขุ คมิสฺสติ. (๗)

[๔๑๕] เต เปสิตา ราชทูตา ปิฏฺฐิโต อนุพนฺธิสุ
กุหึ คมิสฺสติ ภิกฺขุ กตฺถ วาโส ภวิสฺสติ. (๘)

---

[๑] สฺยา.,อิ. อพฺโภกาโส จ

[๔๑๖] สปทานํ จรมาโน คุตฺตทฺวาโร สุสํวุโต
ขิปฺปํ ปตฺตํ อปูเรสิ สมฺปชาโน ปติสฺสโต. (๙)

[๔๑๗] ส[๑] ปิณฺฑาย จริตฺวา[๒] นิกฺขมฺม นครา มุนิ
ปณฺฑวํ อภิหาเรสิ เอตฺถ วาโส ภวิสฺสติ. (๑๐)

[๔๑๘] ทิสฺวาน วาสูปคตํ ตโย[๓] ทูตา อุปาวิสุ
เอโก[๔] จ ทูโต อาคนฺตฺวา[๔] ราชิโน ปฏิเวทยิ. (๑๑)

[๔๑๙] เอส ภิกฺขุ มหาราช ปณฺฑวสฺส ปุรกฺขโต[๕]
นิสินฺโน พฺยคฺฆสโภว สีโหว คิริคพฺภเร. (๑๒)

[๔๒๐] สุตฺวาน ทูตวจนํ ภทฺรยาเนน[๖] ขตฺติโย
ตรมานรูโป นิยฺยาสิ เยน ปณฺฑวปพฺพโต. (๑๓)

[๔๒๑] ส ยานภูมึ ยายิตฺวา ยานา โอรุยฺห ขตฺติโย
ปตฺติโก อุปสงฺกมฺม อาสชฺช นํ อุปาวิสิ. (๑๔)

[๔๒๒] นิสชฺช ราชา สมฺโมทิ กถํ สาราณิยํ[๗] ตโต
กถํ โส วีติสาเรตฺวา อิมมตฺถํ อภาสถ. (๑๕)

[๔๒๓] ยุวา จ ทหโร จาสิ[๘] ปจมุปฺปตฺติโต[๙] สุสู
วณฺณาโรเหน สมฺปนฺโน ชาติมา วิย ขตฺติโย. (๑๖)

[๔๒๔] โสภยนฺโต อนีกคฺคํ นาคสงฺฆปุรกฺขโต
ททามิ โภเค ภุญฺชสฺสุ ชาตึ อกฺขาหิ ปุจฺฉิโต. (๑๗)

---

[๑] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๒] ฉ.,เท. จริตฺวาน.
[๓] สี.,อิ. ตโต.
[๔-๔] ฉ.,เท. เตสุ เอโกว อาคนฺตฺวา
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ปุรตฺถโต
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ภทฺทยาเนน
[๗] ฉ.,เท. สารณียํ
[๘] สฺยา. จาปิ
[๙] ฉ.,เท.,อิ. ปจมุปฺปตฺติโก

[๔๒๕] อุชุ๋ ชนปโท ราช หิมวนฺตสฺส ปสฺสโต
ธนวิริเยน สมฺปนฺโน โกสเลสุ นิเกติโน. (๑๘)

[๔๒๖] อาทิจฺจา นาม โคตฺเตน สากิยา นาม ชาติยา
ตมฺหา กุลา ปพฺพชิโตมฺหิ น กาเม อภิปตฺถยํ. (๑๙)

[๔๒๗] กาเมสฺวาทีนวํ ทิสฺวา เนกฺขมฺมํ ทฏฺฐุ เขมโต
ปธานาย คมิสฺสามิ เอตฺถ เม รญฺชตี มโนติ. (๒๐)

ปฐมํ ปพฺพชฺชาสุตฺตํ.

๒. ปธานสุตฺตํ

[๔๒๘] ตํ มํ ปธานปหิตตฺตํ นทึ เนรญฺชรมฺปติ
วิปรกฺกมฺม ฌายนฺตํ โยคกฺเขมสฺส ปตฺติยา. (๑)

[๔๒๙] นมุจี กรุณํ วาจํ ภาสมาโน อุปาคมิ
กิโส ตฺวมสิ ทุพฺพณฺโณ สนฺติเก มรณํ ตว. (๒)

[๔๓๐] สหสฺสภาโค มรณสฺส เอกํโส ตว ชีวิตํ
ชีวโต[๑] ชีวิตํ เสยฺโย ชีวํ ปุญฺญานิ กาหสิ. (๓)

[๔๓๑] จรโต จ เต พฺรหฺมจริยํ อคฺคิหุตญฺจ ชูหโต
ปหูตํ จียเต ปุญฺญํ กึ ปธาเนน กาหสิ. (๔)

[๔๓๒] ทุคฺโค มคฺโค ปธานาย ทุกฺกโร ทุรภิสมฺภโว
อิมา คาถา ภณํ มาโร อฏฺฐา พุทฺธสฺส สนฺติเก. (๕)

---

[๑] สี. ชีวํ โภ ฉ.,เท.,อิ. ชีว โภ

[๔๓๓] ตํ ตถาวาทินํ มารํ ภควา เอตทพฺรวิ
ปมตฺตพนฺธุ ปาปิม[๑] เยนตฺเถน อิธาคโต. (๖)

[๔๓๔] อณุมตฺโตปิ[๒] ปุญฺเญน อตฺโถ มยฺหํ น วิชฺชติ
เยสญฺจ อตฺโถ ปุญฺเญน[๓] เต มาโร วตฺตุมรหติ. (๗)

[๔๓๕] อตฺถิ สทฺธา ตโป[๔] วิริยํ ปญฺญา จ มม วิชฺชติ
เอวํ มํ ปหิตตฺตํปิ กึ ชีวมนุปุจฺฉสิ. (๘)

[๔๓๖] นทีนมปิ โสตานิ อยํ วาโต วิโสสเย
กิญฺจ เม ปหิตตฺตสฺส โลหิตํ นูปสุสฺสเย. (๙)

[๔๓๗] โลหิเต สุสฺสมานมฺหิ ปิตฺตํ เสมฺหญฺจ สุสฺสติ
มํเสสุ ขียมาเนสุ ภิยฺโย จิตฺตํ ปสีทติ
ภิยฺโย สติ จ ปญฺญา จ สมาธิ มม ติฏฺฐติ. (๑๐)

[๔๓๘] ตสฺส เมวํ วิหรโต ปตฺตสฺสุตฺตมเวทนํ
กาเมสุ[๕] นาเปกฺขเต จิตฺตํ ปสฺส สตฺตสฺส สุทฺธตํ. (๑๑)

[๔๓๙] กามา เต ปรมา เสนา ทุติยารติ[๖] วุจฺจติ
ตติยา ขุปฺปิปาสา เต จตุตฺถี ตณฺหา ปวุจฺจติ. (๑๒)

[๔๔๐] ปญฺจมํ ถินมิทฺธนฺเต ฉฏฺฐา ภีรู ปวุจฺจติ
สตฺตมี วิจิกิจฺฉา เต มกฺโข ถมฺโภ เต อฏฺฐโม. (๑๓)

[๔๔๑] ลาโภ สิโลโก สกฺกาโร มิจฺฉา ลทฺโธ จ โย ยโส
โย จตฺตานํ สมุกฺกเส ปเร จ อวชานติ. (๑๔)

---

[๑] อิ. ปาปิมา
[๒] สี.,อิ. อณุมตฺเตนปิ
[๓] อิ. ปุญฺญานํ
[๔] สี.,อิ. ตโต ฉ.,เท. ตถา
[๕] สี.,สฺยา. กาเม
[๖] ฉ.,เท. ทุติยา อรตี

[๔๔๒] เอสา นมุจิ เต เสนา กณฺหสฺสาภิปฺปหารินี[๑]
น นํ อสูโร ชินาติ เชตฺวา จ ลภเต สุขํ. (๑๕)

[๔๔๓] เอส มุญฺช ปริหเร ธิรตฺถุ มม[๒] ชีวิตํ
สงฺคาเม เม มตํ เสยฺโย ยญฺเจ ชีเว ปราชิโต. (๑๖)

[๔๔๔] ปคาพฺเหตฺถ[๓] เอตฺถ น ทิสฺสนฺติ เอเก สมณพฺราหฺมณา
ตญฺจ มคฺคํ น ชานนฺติ เยน คจฺฉนฺติ สุพฺพตา.(๑๗)

[๔๔๕] สมนฺตา ธชินี ทิสฺวา ยุตฺตํ มารสฺส วาหนํ
ยุทฺธาย ปจฺจุคจฺฉามิ มา มํ จานา อจาวยิ. (๑๘)

[๔๔๖] ยนฺเต ตํ นปฺปสหติ เสนํ โลโก สเทวโก
ตนฺเต ปญฺญาย เภจฺฉามิ[๔] อามํ ปกฺกึว[๕] อมฺหนา.[๖](๑๙)

[๔๔๗] วสึ[๗] กริตฺวา สงฺกปฺปึ สติญฺจ สูปฏิฏฺฐิตํ[๘]
รฏฺฐา รฏฺฐํ วิจริสฺสํ สาวเก วินยึ ปุถู. (๒๐)

[๔๔๘] เต อปฺปมตฺตา ปหิตตฺตา มม สาสนการกา
อกามสฺส เต คมิสฺสนฺติ ยตฺถ คนฺตฺวา น โสจเร.(๒๑)

[๔๔๙] สตฺต วสฺสานิ ภควนฺตํ อนุพนฺธึ ปทาปทํ
โอตารํ นาธิคจฺฉิสฺสํ สมฺพุทฺธสฺส สิรีมโต.[๙] (๒๒)

[๔๕๐] เมทวณฺณึว ปาสาณึ วายโส อนุปริยคา
อเปตฺถ มุทุ[๑๐] วินฺเทม อปิ อสฺสาทนา สิยา. (๒๓)

---

[๑] อิ. กณฺหสฺสาภิปฺปหารนี
[๒] อิ. อิธ
[๓] สฺยา.,อิ. ปคาพฺหา เอตฺถ
[๔] สฺยา. เวจฺฉามิ, อิ. คจฺฉามิ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ปตฺตึ.
[๖] ฉ.,เท.,อิ. อสฺมนา
[๗] ฉ.,เท. วสีกตฺวา
[๘] สฺยา. สุปติฏฺฐิตึ อิ. สุปฺปติฏฺฐิตึ
[๙] ฉ.,เท.,อิ. สตีมโต
[๑๐] สี.,อิ. มุทุ

[๔๔๑] อลทฺธา ตตฺถ อสฺสาทํ วายเสตฺโต อปกฺกมิ
กาโกว เสลมาสชฺช[๑] นิพฺพิชฺชาเปม โคตมํ. (๒๔)

[๔๔๒] ตสฺส โสกปเรตสฺส วิณา กจฺฉา อภสฺสถ
ตโต โส ทุมฺมโน ยกฺโข ตตฺเถวนฺตรธายถาติ. (๒๕)

ทุติยํ ปธานสุตฺตํ.

๓. สุภาสิตสุตฺตํ

เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. ตตฺร โข ภควา ภิกฺขู อามนฺเตสิ "ภิกฺขโวติ. "ภทนฺเตติ เต ภิกฺขู ภควโต ปจฺจสฺโสสุํ. ภควา เอตทโวจ

"จตูหิ ภิกฺขเว องฺเคหิ สมนฺนาคตา วาจา สุภาสิตา โหติ น ทุพฺภาสิตา อนวชฺชา จ อนนุวชฺชา จ วิญฺญูนํ. กตเมหิ จตูหิ, อิธ ภิกฺขเว สุภาสิตญฺเญว ภาสติ โน ทุพฺภาสิตํ, ธมฺมญฺเญว ภาสติ โน อธมฺมํ, ปิยญฺเญว ภาสติ โน อปฺปิยํ, สจฺจญฺเญว ภาสติ โน อลิกํ. อิเมหิ โข ภิกฺขเว จตูหิ องฺเคหิ สมนฺนาคตา วาจา สุภาสิตา โหติ น ทุพฺภาสิตา อนวชฺชา จ อนนุวชฺชา จ วิญฺญูนนฺติ. อิทมโวจ ภควา, อิทํ วตฺวาน สุคโต, อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

---

[๑] สฺยา.,อิ. เสลํ อาสชฺช

[๔๕๓] “สุภาสิตํ อุตฺตมมาหุ สนฺโต
ธมฺมํ ภเณ นาธมฺมํ[๑] ตํ ทุติยํ
ปิยํ ภเณ นาปฺปิยํ[๒] ตํ ตติยํ
สจฺจํ ภเณ นาลิกนฺตํ จตุตฺถนฺติ. (๑)

อถ โข อายสฺมา วงฺคีโส อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ จีวรํ กตฺวา, เยน ภควา, เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ “ปฏิภาติ มํ ภควา, ปฏิภาติ มํ สุคตาติ. “ปฏิภาตุ[๓] ตํ วงฺคีสาติ[๓] ภควา อโวจ. อถ โข อายสฺมา วงฺคีโส ภควนฺตํ สมฺมุขา สารุปฺปาหิ คาถาหิ อภิตฺถวิ

[๔๕๔] “ตเมว วาจํ ภาเสยฺย ยายตฺตานํ น ตาปเย
ปเร จ น วิหึเสยฺย สา เว วาจา สุภาสิตา. (๒)

[๔๕๕] ปิยวาจเมว ภาเสยฺย ยา วาจา ปตินนฺทิตา
ยํ อนาทาย ปาปานิ ปเรสํ ภาสเต ปิยํ. (๓)

[๔๕๖] สจฺจํ เว อมตา วาจา เอส ธมฺโม สนนฺตโน
สจฺเจ อตฺเถ จ ธมฺเม จ อหุ[๔] สนฺโต ปติฏฺฐิตา. (๔)

[๔๕๗] ยํ พุทฺโธ ภาสติ วาจํ เขมํ นิพฺพานปตฺติยา
ทุกฺขสฺสนฺตกิริยาย สา เว วาจานมุตฺตมาติ. (๕)

ตติยํ สุภาสิตสุตฺตํ.

---

[๑] สฺยา. น ธมฺมํ [๒] สฺยา. น อปฺปิยํ
[๓-๓] อิ. “ปฏิภาติ มํ ภควาติ. “ปฏิภาตุ ตํ วงฺคีสาติ. [๔] ฉ.,เท.,อิ. อาหุ

๔. สุนฺทริกภารทฺวาชสุตฺตํ

เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา โกสเลสุ วิหรติ สุนฺทริกาย นทิยา ตีเร. เตน โข ปน สมเยน สุนฺทริกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ สุนฺทริกาย นทิยา ตีเร อคฺคึ ชุหติ, อคฺคิหุตํ ปริจรติ. อถ โข สุนฺทริกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ อคฺคึ ชุหิตฺวา อคฺคิหุตํ ปริจริตฺวา อุฏฺฐายาสนา สมนฺตา จตุทฺทิสา อนุวิโลเกสิ "โก นุ โข อิมํ หพฺยเสสํ ภุญฺเชยฺยาติ. อทฺทสา โข สุนฺทริกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ อวิทูเร อญฺญตรสฺมึ รุกฺขมูเล สสีสํ ปารุตํ นิสินฺนํ, ทิสฺวาน วาเมน หตฺเถน หพฺยเสสํ คเหตฺวา ทกฺขิเณน หตฺเถน กมณฺฑลุํ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ.

อถ โข ภควา สุนฺทริกภารทฺวาชสฺส พฺราหฺมณสฺส ปทสทฺเทน สีสํ วิวริ. อถ โข สุนฺทริกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ "มุณฺโฑ อยํ ภวํ มุณฺฑโก อยํ ภวนฺติ ตโต ปุน นิวตฺติตฺวากาโม อโหสิ. อถ โข สุนฺทริกภารทฺวาชสฺส พฺราหฺมณสฺส เอตทโหสิ "มุณฺฑาปิ หิ อิเธกจฺเจ พฺราหฺมณา ภวนฺติ, ยนฺนูนาหํ อุปสงฺกมิตฺวา ชาตึ ปุจฺเฉยฺยนฺติ. อถ โข สุนฺทริกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ "กึชจฺโจ ภวนฺติ.

อถ โข ภควา สุนฺทริกภารทฺวาชํ พฺราหฺมณํ คาถาหิ อชฺฌภาสิ

[๔๕๘] น พฺราหฺมโณ โนมฺหิ น ราชปุตฺโต
น เวสฺสายโน อุท โกจิ โนมฺหิ
โคตฺตํ ปริญฺญาย ปุถุชฺชนานํ
อกิญฺจโน มนฺต จรามิ โลเก. (๑)

[๔๕๙] สงฺฆาฏิวาสี อคโห[๑] จรามิ
นิวุตฺถเกโส อภินิพฺพุตตฺโต
อลิมฺปมาโน อิธ มาณเวหิ
อกลฺลํ[๒] มํ พฺราหฺมณ ปุจฺฉสิ[๓] โคตฺตปญฺหํ (๒)

[๔๖๐] ปุจฺฉนฺติ เว โภ พฺราหฺมณา พฺราหฺมเณหิ[๔]
สห "พฺราหฺมโณ โน ภวนฺติ. (๓)

[๔๖๑] พฺราหฺมโณ [๕] เจ ตฺวํ พฺรูสิ มญฺจ พฺรูสิ อพฺราหฺมณํ
ตํ ตํ สาวิตฺตี ปุจฺฉามิ ติปทำ จตุวีสตกฺขรำ. (๔)

[๔๖๒] กึ นิสฺสิตา อิสโย มนุชา
ขตฺติยา พฺราหฺมณา เทวตานำ
ยญฺญมกปฺปึสุ ปุถูธ โลเก.[๖] (๕)

[๔๖๓] ยทนฺตคู เวทคู ยญฺญกาเล
ยสฺสาหุตึ ลเภ ตสฺสิชฺเฌติ พฺรูมิ. (๖)

[๔๖๔] อทฺธา หิ ตสฺส หุตมิชฺเฌ (อิติ พฺราหฺมโณ)
ยำ ตาทิสำ เวทคุำ อทฺทสาม
ตุมฺหาทิสานญฺหิ อทสฺสเนน
อญฺโญ ชโน ภุญฺชติ ปูรพาสำ. (๗)

[๔๖๕] ตสฺมาติห ตฺวำ พฺราหฺมณ อตฺเถน
อตฺถิโก อุปสงฺกมฺม ปุจฺฉ

---

[๑] สี.,อิ. "อคิโหติปิ "อเคโหติปิ ปาโจ.
[๒] อิ. อกลฺล
[๓] อิ. ปุจฺฉิ
[๔] ฉ.,เท. พฺราหฺมเณภิ.
[๕] ฉ.,เท. หิ
[๖] สี. ทุติยปาทนฺโต

สนฺตํ วิธูมํ อนีฆ[๑] นิราสํ
อปฺเปวิธ อภิวินฺเท สุเมธ. (๘)

[๔๖๖] ยญฺเญ รโตหํ[๒] โภ โคตม ยญฺญํ ยิฏฺฐุกาโม[๓]
นาหํ ปชานามิ อนุสาสตุ มํ ภวํ
ยตฺถ หุตํ อิชฺฌเต พฺรูหิ เมตํ. (๙)

เตนหิ ตฺวํ พฺราหฺมณ โอทหสฺสุ โสตํ ธมฺมํ เต เทสิสฺสามิ[๔]

[๔๖๗] มา ชาตึ ปุจฺฉ[๕] จรณญฺจ ปุจฺฉ
กฏฺฐา หเว ชายติ ชาตเวโท
นีจากุลีโนปิ มุนี ธิตีมา
อาชานิโย โหติ หิรีนิเสโธ. (๑๐)

[๔๖๘] สจฺเจน ทนฺโต ทมสา อุเปโต
เวทนฺตคู วูสิตพฺรหฺมจริโย
กาเลน ตมฺหิ หพฺยํ ปเวจฺเฉ
โย พฺราหฺมโณ ปุญฺญเปกฺโข[๖] ยเชถ. (๑๑)

[๔๖๙] เย กาเม หิตฺวา อคหา[๗] จรนฺติ
สุสญฺญตตฺตา ตสรํว อุชฺชุ[๘]ํ
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ
โย พฺราหฺมโณ ปุญฺญเปกฺโข ยเชถ. (๑๒)

---

[๑] สฺยา.,อิ. อนิฆํ
[๒] อิ. รตาหํ
[๓] อิ. ยุฏฺฐุกาโม
[๔] สฺยา. เทสิสฺสามิ
[๕] ฉ.,เท. ปุจฺฉิ
[๖] สี.,อิ. ปุญฺญเปโข
[๗] อิ. อคิหา
[๘] อิ. อุชฺชุ

[๔๗๐] เย วีตราคา สุสมาหิตินฺทฺริยา
จนฺโทว ราหุคหณา ปมุตฺโต[๑]
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ
โย พฺราหฺมโณ ปุญฺญเปกฺโข ยเชถ. (๑๓)

[๔๗๑] อาสชฺชมานา วิจรนฺติ โลเก
สทา สตา หิตฺวา มมายิตานิ
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ
โย พฺราหฺมโณ ปุญฺญเปกฺโข ยเชถ. (๑๔)

[๔๗๒] โย กาเม หิตฺวา อภิภุยฺยจารี
โย เวทิ ชาตีมรณสฺส อนฺตํ
ปรินิพฺพุโต อุทกรหโทว สีโต
ตถาคโต อรหติ ปูรพาสํ. (๑๕)

[๔๗๓] สโม สเมหิ วิสเมหิ ทูเร
ตถาคโต โหติ อนนฺตปญฺโญ
อนูปลิตฺโต อิธ วา หุรํ วา
ตถาคโต อรหติ ปูรพาสํ. (๑๖)

[๔๗๔] ยมฺหิ น มายา วสตี[๒] น มาโน
โย วีตโลโภ อมโม นิราโส
ปนุนฺนโกโธ อภินิพฺพุตตฺโต
โย[๓] พฺราหฺมโณ โสกมลํ อหาสิ
ตถาคโต อรหติ ปูรพาสํ. (๑๗)

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปมุตฺตา [๒] ฉ.,เท. วสติ
[๓] อิ. โส

[๔๗๕] นิเวสนํ โย มนโส อหาสิ
ปริคฺคหา ยสฺส น สนฺติ เกจิ
อนุปาทิยาโน อิธ วา หุรํ วา
ตถาคโต อรหติ ปูรพาสํ. (๑๘)

[๔๗๖] สมาหิโต โย อุทตาริ โอฆํ
ธมฺมं[๑] จญฺญาสิ[๑] ปรมาย ทิฏฺฐิยา
ขีณาสโว อนฺติมเทหธารี
ตถาคโต อรหติ ปูรพาสํ. (๑๙)

[๔๗๗] ภวาสวา ยสฺส วจี ขรา จ
วิธูปิตา อตฺถคตา น สนฺติ
ส เวทคู สพฺพธิ วิปฺปมุตฺโต
ตถาคโต อรหติ ปูรพาสํ. (๒๐)

[๔๗๘] สงฺคาติโค ยสฺส น สนฺติ สงฺคา
โย มานสตฺเตสุ อมานสตฺโต
ทุกฺขํ ปริญฺญาย สเขตฺตวตฺถุ
ตถาคโต อรหติ ปูรพาสํ. (๒๑)

[๔๗๙] อาสํ อนิสฺสาย วิเวกทสฺสี
ปรเวทิยํ ทิฏฺฐิมุปาติวตฺโต
อารมฺมณา ยสฺส น สนฺติ เกจิ
ตถาคโต อรหติ ปูรพาสํ. (๒๒)

[๑-๑] สฺยา. ธมฺมญฺจ ญาสิ

[๔๘๐] ปโรปรา[๑] ยสฺส สเมจฺจ ธมฺมา
วิธูปิตา อตฺถคตา น สนฺติ
สนฺโต อุปาทานกฺขเย วิมุตฺโต
ตถาคโต อรหติ ปูรพาสํ. (๒๓)

[๔๘๑] สโยชนํ ชาติขยนฺตทสฺสี
โย ปานุที[๒] ราคปถํ อเสสํ
สุทฺโธ นิทฺโทโส วิมโล อกาโม[๓]
ตถาคโต อรหติ ปูรพาสํ. (๒๔)

[๔๘๒] โย อตฺตโน อตฺตานํ นานุปสฺสติ
สมาหิโต อุชุคโต จิตฺโต
ส เว อเนโช อขิโล อกงฺโข
ตถาคโต อรหติ ปูรพาสํ. (๒๕)

[๔๘๓] โมหนฺตรา ยสฺส น สนฺติ เกจิ
สพฺเพสุ ธมฺเมสุ จ ญาณทสฺสี
สรีรญฺจ อนฺติมํ ธาเรติ
ปตฺโต จ สมฺโพธิมนุตฺตรํ สิวํ
เอตฺตาวตา ยกฺขสฺส สุทฺธิ
ตถาคโต อรหติ ปูรพาสํ. (๒๖)

[๔๘๔] หุตญฺจ[๔] มยฺหํ หุตมตฺถุ สจฺจํ
ยํ ตาทิสํ เวทคุนํ อลตฺถ

---

[๑] สี.,อิ. ปโรวรา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. โยปานุทิ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อกาโจ
[๔] สี. หุตฺตญฺจิ

พฺรหฺมา หิ สกฺขิ ปฏิคณฺหาตุ เม ภควา
ภุญฺชตุ เม ภควา ปูรพาสํ. (๒๗)

[๔๘๕] คาถาภิคีตํ เม อโภชเนยฺยํ
สมฺผสฺสตํ พฺราหฺมณ เนส ธมฺโม
คาถาภิคีตํ ปนุทนฺติ พุทฺธา
ธมฺเม สติ พฺราหฺมณ วุตฺติเรสา. (๒๘)

[๔๘๖] อญฺเญน จ เกวลินํ มเหสึ
ขีณาสวํ กุกฺกุจฺจวูปสนฺตํ
อนฺเนน ปาเนน อุปฏฺฐหสฺสุ
เขตฺตญฺหิ ตํ ปุญฺญเปกฺขสฺส โหติ. (๒๙)

[๔๘๗] สาธาหํ ภควา ตถา วิชญฺญํ
โย ทกฺขิณํ ภุญฺเชยฺย มาทิสสฺส
ยํ ยญฺญกาเล ปริเยสมาโน
ปปฺปุยฺย ตว สาสนํ. (๓๐)

[๔๘๘] สารมฺภา ยสฺส วิคตา จิตฺตํ ยสฺส อนาวิลํ
วิปฺปมุตฺโต จ กาเมหิ ถีนํ ยสฺส ปนูทิตํ. (๓๑)

[๔๘๙] สีมนฺตานํ วิเนตารํ ชาติมรณโกวิทํ
มุนึ โมเนยฺยสมฺปนฺนํ ตาทิสํ ยญฺญมาคตํ. (๓๒)

[๔๙๐] ภกุฏึ[๑] วินยิตฺวาน ปญฺชลิกา นมสฺสถ
ปูเชถ อนฺนปาเนน เอวํ อิชฺฌนฺติ ทกฺขิณา. (๓๓)

---

[๑] สี. ภูกุฏึ

[๔๙๑] พุทฺโธ ภวํ อรหติ ปูรพาสํ ปุญฺญกฺเขตฺตมนุตฺตรํ
อายาโค สพฺพโลกสฺมึ[๑] โภโต ทินฺนํ มหปฺผลนฺติ.(๓๔)

อถ โข สุนฺทริกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ เอตทโวจ "อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม, อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม. เสยฺยถาปิ โภ โคตม นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปชฺโชตํ ธาเรยฺย 'จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ. เอวเมวํ โภตา โคตเมน อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต, เอสาหํ ภวนฺตํ โคตมํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ. ลเภยฺยาหํ โภโต โคตมสฺส สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, ลเภยฺยํ อุปสมฺปทนฺติ. อลตฺถ โข สุนฺทริกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ อลตฺถ อุปสมฺปทำ. ฯเปฯ อญฺญตโร โข ปนายสฺมา สุนฺทริกภารทฺวาโช อรหตำ อโหสีติ.

จตุตฺถำ สุนฺทริกภารทฺวาชสุตฺตำ.

๕. มาฆสุตฺตำ

เอวมฺเม สุตำ:- เอกำ สมยำ ภควา ราชคเห วิหรติ คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต. อถ โข มาโฆ มาณโว, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียำ กถำ สาราณียำ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ. เอกมนฺตำ นิสินฺโน โข มาโฆ มาณโว ภควนฺตำ เอตทโวจ

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สพฺพโลกสฺส

"อหญฺหิ โภ โคตม ทายโก ทานปติ วทญฺญู ยาจโยโค ธมฺเมน โภเค ปริเยสามิ, ธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา ธมฺมลทฺเธหิ โภเคหิ ธมฺมาธิคเตหิ เอกสฺสปิ ททามิ, ทฺวินฺนมฺปิ ททามิ, ติณฺณมฺปิ ททามิ, จตุนฺนมฺปิ ททามิ, ปญฺจนฺนมฺปิ ททามิ, ฉนฺนมฺปิ ททามิ, สตฺตนฺนมฺปิ ททามิ, อฏฺฐนฺนมฺปิ ททามิ, นวนฺนมฺปิ ททามิ, ทสนฺนมฺปิ ททามิ, วีสายปิ ททามิ, ตึสายปิ ททามิ, จตฺตาฬีสายปิ ททามิ, ปญฺญาสายปิ ททามิ, สตสฺสปิ ททามิ, ภิยฺโยปิ ททามิ. กจฺจาหํ โภ โคตม เอวํ ททนฺโต เอวํ ยเชนฺโต[๑] พหุ ปุญฺญํ ปสวามีติ.

"ตคฺฆ ตฺวํ มาณว เอวํ ททนฺโต เอวํ ยเชนฺโต พหุ ปุญฺญํ ปสวสิ. โย โข มาณว ทายโก ทานปติ วทญฺญู ยาจโยโค ธมฺเมน โภเค ปริเยสติ, ธมฺเมน โภเค ปริเยสิตฺวา ธมฺมลทฺเธหิ โภเคหิ ธมฺมาธิคเตหิ เอกสฺสปิ ททาติ ฯเปฯ สตสฺสปิ ททาติ, ภิยฺโยปิ ททาติ, อลตฺถ อุปสมฺปทำ. ฯเปฯ อญฺญตโร โข ปนายสฺมา สุนฺทริกภารทฺวาโช อรหตำ อโหสีติ.

[๔๙๒] ปุจฺฉามหำ โคตมำ วทญฺญุ (อิติ มาโฆ มาณโว)
กาสายวาสึ อคหำ[๒] จรนฺตำ
โย ยาจโยโค ทานปติ[๓] คหฏฺโฐ
ปุญฺญตฺถิโก ยชติ ปุญฺญเปกฺโข[๔]
ททำ ปเรสำ อิธ อนฺนปานำ
กถำ หุตำ ยชมานสฺส สุชฺเฌ. (๑)

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ยชนฺโต, เอวมุปริปิ. [๒] สี.,อิ. อคิหำ
[๓] สี.,สฺยา.,อิ. ทานปตี [๔] สี.,อิ. ปุญฺญเปโข

[๔๙๓] โย ยาจโยโค ทานปติ คหฏฺโฐ (มาฆาติ ภควา)
ปุญฺญตฺถิโก ยชติ ปุญฺญเปกฺโข
ททำ ปเรสำ อิธ อนฺนปานำ
อาราธเย ทกฺขิเณยฺเยหิ[๑] ตาทิ. (๒)

[๔๙๔] โย ยาจโยโค ทานปติ คหฏฺโฐ (อิติ มาโฆ มาณโว)
ปุญฺญตฺถิโก ยชติ ปุญฺญเปกฺโข
ททำ ปเรสำ อิธ อนฺนปานำ
อกฺขาหิ เม ภควา ทกฺขิเณยฺเย. (๓)

[๔๙๕] เย เว อลคฺคา[๒] วิจรนฺติ โลเก
อกิญฺจนา เกวลิโน ยตตฺตา
กาเลน เตสุ หพฺยำ ปเวจฺเฉ
โย พฺราหฺมโณ ปุญฺญเปกฺโข ยเชถ. (๔)

[๔๙๖] เย สพฺพสำโยชนพนฺธนจฺฉิทา
ทนฺตา วิมุตฺตา อนิฆา[๓] นิราสา
กาเลน เตสุ หพฺยำ ปเวจฺเฉ
โย พฺราหฺมโณ ปุญฺญเปกฺโข ยเชถ. (๕)

[๔๙๗] เย สพฺพสญฺโญชนวิปฺปมุตฺตา
ทนฺตา วิมุตฺตา อนิฆา นิราสา
กาเลน เตสุ หพฺยำ ปเวจฺเฉ
โย พฺราหฺมโณ ปุญฺญเปกฺโข ยเชถ. (๖)

---

[๑] ฉ.,เท. ทกฺขิเณยฺเยภิ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อสตฺตา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. อนีฆา

[๔๙๘] ราคญฺจ โทสญฺจ ปหาย โมหํ
ขีณาสวา วูสิตพฺรหฺมจริยา
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ
โย พฺราหฺมโณ ปุญฺญเปกฺโข ยเชถ. (๗)

[๔๙๙] เยสุ น มายา วสตี น มาโน
ขีณาสวา วูสิตพฺรหฺมจริยา
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ
โย พฺราหฺมโณ ปุญฺญเปกฺโข ยเชถ. (๘)

[๕๐๐] เย วีตโลภา อมมา นิราสา
ขีณาสวา วูสิตพฺรหฺมจริยา
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ
โย พฺราหฺมโณ ปุญฺญเปกฺโข ยเชถ. (๙)

[๕๐๑] เย เว น ตณฺหาสุ อุปาติปนฺนา
วิตเรยฺย โอฆํ อมมา จรนฺติ
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ
โย พฺราหฺมโณ ปุญฺญเปกฺโข ยเชถ. (๑๐)

[๕๐๒] เยสํ [๑] ตณฺหา นตฺถิ กุหิญฺจิ โลเก
ภวาภวาย อิธ วา หุรํ วา
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ
โย พฺราหฺมโณ ปุญฺญเปกฺโข ยเชถ. (๑๑)

---

[๑] อิ. เยสนฺตุ

[๕๐๓] เย กาเม หิตฺวา อคหา จรนฺติ
สุสญฺญตตฺตา ตสรํว อุชฺชุ
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ
โย พฺราหฺมโณ ปุญฺญเปกฺโข ยเชถ. (๑๒)

[๕๐๔] เย วีตราคา สุสมาหิตินฺทฺริยา
จนฺโทว ราหุคหณา ปมุตฺโต[๑]
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ
โย พฺราหฺมโณ ปุญฺญเปกฺโข ยเชถ. (๑๓)

[๕๐๕] สมิตาวิโน วีตราคา อโกปา
เยสํ คตี นตฺถิ อิธ วิปฺปหาย
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ
โย พฺราหฺมโณ ปุญฺญเปกฺโข ยเชถ. (๑๔)

[๕๐๖] ชเหตฺวา[๒] ชาติมรณํ อเสสํ
กถังกถึ[๓] สพฺพมุปาติวตฺตา
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ
โย พฺราหฺมโณ ปุญฺญเปกฺโข ยเชถ. (๑๕)

[๕๐๗] เย อตฺตทีปา วิจรนฺติ โลเก
อกิญฺจนา สพฺพธิ วิปฺปมุตฺตา
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ
โย พฺราหฺมโณ ปุญฺญเปกฺโข ยเชถ. (๑๖)

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปมุตฺตา
[๒] ฉ.,เท. ชหิตฺวา
[๓] สฺยา.,อิ. กถํ กถํ

[๕๐๘] เย เหตฺถ ชานนฺติ ยถาตถา อิทํ
อยมนฺติมา นตฺถิ ปุนพฺภโวติ
กาเลน เตสุ หพฺยํ ปเวจฺเฉ
โย พฺราหฺมโณ ปุญฺญเปกฺโข ยเชถ. (๑๗)

[๕๐๙] โย เวทคู ฌานรโต สตีมา
สมฺโพธิปตฺโต สรณํ พหูนฺนำ[1]
กาเลน เตสุ[2] หพฺยํ ปเวจฺเฉ
โย พฺราหฺมโณ ปุญฺญเปกฺโข ยเชถ. (๑๘)

[๕๑๐] อทฺธา อโมฆา มม ปุจฺฉนา อหุ
อกฺขาสิ เม ภควา ทกฺขิเณยฺเย
ตฺวํ เหตฺถ ชานาสิ ยถาตถา อิทํ
ตถา หิ เต วิทิโต เอส ธมฺโม. (๑๙)

[๕๑๑] โย ยาจโยโค ทานปติ คหฏฺโฐ (อิติ มาโฆ มาณโว)
ปุญฺญตฺถิโก ยชติ ปุญฺญเปกฺโข
ททำ ปเรสํ อิธ อนฺนปานำ
อกฺขาหิ เม ภควา ยญฺญสมฺปทำ. (๒๐)

[๕๑๒] ยชสฺสุ ยชมาโน มาฆาติ ภควา
สพฺพตฺถ จ วิปฺปสาเทหิ จิตฺตำ
อารมฺมณำ ยชมานสฺส ยญฺโญ
เอตฺถ ปติฏฺฐาย ชหาติ โทสำ. (๒๑)

---

[1] ฉ.,เท. พหูนำ
[2] ฉ.,เท.,อิ. ตมฺหิ

[๕๑๓] โส วีตราโค จ วิเนยฺย โทสํ
เมตฺตจิตฺตํ[๑] ภาวยํ อปฺปมาณํ
รตฺตินฺทิวํ สตตํ อปฺปมตฺโต[๒]
สพฺพา ทิสา ผรเต อปฺปมญฺญํ. (๒๒)

[๕๑๔] โก สุชฺฌตี มุญฺจติ พชฺฌตี จ
เกนตฺตนา คจฺฉติ พฺรหฺมโลกํ
อชานโต เม มุนิ พฺรูหิ ปุฏฺโ
ภควา หิ เม สกฺขิ พฺรหฺมชฺช ทิฏฺโ
ตุวญฺหิ[๓] โน พฺรหฺมสโมสิ สจฺจํ
กถํ อุปปชฺชติ พฺรหฺมโลกํ ชุติม.[๔] (๒๓)

[๕๑๕] โย ยชติ ติวิธํ ยญฺญสมฺปทํ (มาฆาติ ภควา)
อาราธเย ทกฺขิเณยฺเยภิ[๕] ตาทิ
เอวํ ยชิตฺวา สมฺมา ยาจโยโค
อุปปชฺชติ พฺรหฺมโลกนฺติ พฺรูมีติ. (๒๔)

เอวํ วุตฺเต มาโฆ มาณโว ภควนฺตํ เอตทโวจ "อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม ฯเปฯ "อชฺชตคฺเค ปาณุเปตํ สรณงฺคตนฺติ.

ปญฺจมํ มาฆสุตฺตํ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เมตฺตํ จิตฺตํ
[๒] ฉ.,เท. สตตมปฺปมาโณ
[๓] สฺยา. ตุวญฺหิ
[๔] อิ. ชุตีมา
[๕] สฺยา.,อิ. ทกฺขิเณยฺเยหิ

๖. สภิยสุตฺตํ

เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา ราชคเห วิหรติ เวฬุวเน กลนฺทกนิวาเป. เตน โข ปน สมเยน สภิยสฺส ปริพฺพาชกสฺส ปุราณสาโลหิตาย เทวตาย ปญฺหา อุทิฏฺฐา โหนฺติ "โย เต สภิย สมโณ วา พฺราหฺมโณ วา อิเม ปญฺเห ปุฏฺโฐ พฺยากโรติ ตสฺส สนฺติเก พฺรหฺมจริยํ จเรยฺยาสีติ.

อถ โข สภิโย ปริพฺพาชโก ตสฺสา เทวตาย สนฺติเก เต ปญฺเห อุคฺคเหตฺวา เย เต สมณพฺราหฺมณา สงฺฆิโน คณิโน คณาจริยา ญาตา ยสสฺสิโน ติตฺถกรา สาธุสมฺมตา พหุชนสฺส. เสยฺยถีทํ. ปูรโณ กสฺสโป มกฺขลิ โคสาโล อชิโต เกสกมฺพโล[๑] ปกุโธ[๒] กจฺจายโน[๓] สญฺชโย[๔] เวฬฏฺฐปุตฺโต[๕] นิคณฺโฐ[๖] นาฏปุตฺโต.[๗] เต อุปสงฺกมิตฺวา เต ปญฺเห ปุจฺฉติ. เต สภิเยน ปริพฺพาชเกน ปญฺเห ปุฏฺฐา น สมฺปายนฺติ, อสมฺปายนฺตา โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรนฺติ. อปิ จ สภิยํ[๘] ปริพฺพาชกํ ปฏิปุจฺฉนฺติ.

อถ โข สภิยสฺส ปริพฺพาชกสฺส เอตทโหสิ "เย โข เต โภนฺโต สมณพฺราหฺมณา สงฺฆิโน คณิโน คณาจริยา ญาตา ยสสฺสิโน ติตฺถกรา สาธุสมฺมตา พหุชนสฺส. เสยฺยถีทํ. ปูรโณ กสฺสโป ฯเปฯ นิคณฺโฐ นาฏปุตฺโต เต มยา ปญฺเห ปุฏฺฐา น สมฺปายนฺติ, อสมฺปายนฺตา โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรนฺติ. อปิ จ มญฺเญเวตฺถ ปฏิปุจฺฉนฺติ, ยนฺนูนาหํ หีนายาวตฺติตฺวา กาเม ปริภุญฺเชยฺยนฺติ.

---

[๑] อิ. เกสกมฺพลิ [๒] สฺยา. ปกุทฺโธ
[๓] ฉ.,เท. กจฺจาโน [๔] ฉ.,เท. สญฺจโย
[๕] สี.,อิ. เพลฏฺฐิปุตฺโต สฺยา. เวฬฏฺฐปุตฺโต ฉ. เพลฏฺฐปุตฺโต [๖] สฺยา.,อิ. นิคนฺโถ
[๗] สี.,อิ. นาตปุตฺโต [๘] ฉ.,เท.,อิ. สภิยเยว

อถ โข สภิยสฺส ปริพฺพาชกสฺส เอตทโหสิ “อยัปิ[๑] โข[๑] สมโณ โคตโม สงฺฆี เจว คณี จ คณาจริโย ญาโต ยสสฺสี ติตฺถกโร สาธุสมฺมโต พหุชนสฺส, ยนฺนูนาหํ สมณํ โคตมํ อุปสงฺกมิตฺวา อิเม ปญฺเห ปุจฺเฉยฺยนฺติ.

อถ โข สภิยสฺส ปริพฺพาชกสฺส เอตทโหสิ “เยปิ โข เต[๒] โภนฺโต สมณพฺราหฺมณา ชิณฺณา วุฑฺฒา มหลฺลกา อทฺธคตา วโย อนุปฺปตฺตา เถรา รตฺตญฺญู จิรปพฺพชิตา สงฺฆิโน คณิโน คณาจริยา ญาตา ยสสฺสิโน ติตฺถกรา สาธุสมฺมตา พหุชนสฺส. เสยฺยถีทํ. ปูรโณ กสฺสโป ฯเปฯ นิคณฺโฐ นาฏปุตฺโต เตปิ[๓] มยา ปญฺเห ปุฏฺฐา น สมฺปายนฺติ, อสมฺปายนฺตา โกปญฺจ โทสญฺจ อปฺปจฺจยญฺจ ปาตุกโรนฺติ. อปิ จ มญฺเญเวตฺถ ปฏิปุจฺฉนฺติ. กึ ปน เม สมโณ โคตโม อิเม ปญฺเห ปุฏฺโฐ พฺยากริสฺสติ, สมโณ หิ โคตโม ทหโร เจว ชาติยา นโว จ ปพฺพชฺชายาติ.

อถ โข สภิยสฺส ปริพฺพาชกสฺส เอตทโหสิ “สมโณ โข [๔] ทหโรติ น อุญฺญาตพฺโพ น ปริโภตพฺโพ ทหโรปิ เจ สมโณ โหติ โส จ มหิทฺธิโก โหติ มหานุภาโว. ยนฺนูนาหํ สมณํ โคตมํ อุปสงฺกมิตฺวา อิเม ปญฺเห ปุจฺเฉยฺยนฺติ.

อถ โข สภิโย ปริพฺพาชโก, เยน ราชคหํ, เตน จาริกํ ปกฺกามิ, อนุปุพฺเพน จาริกญฺจรมาโน, เยน ราชคหํ เวพฺภารปพฺพโต, เยน สตฺตปณฺณิคุหา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข สภิโย ปริพฺพาชโก ภควนฺตํ คาถาย อชฺฌภาสิ

[๑-๑] สฺยา. อยํ โข อิ. โขสทฺโท น ทิสฺสติ. [๒] สฺยา. เย โข เต
[๓] อิ. ปิสทฺโท น ทิสฺสติ. [๔] สฺยา. โคตโม

[๕๑๖] กงฺขี เวจิกิจฺฉี อาคมํ (อิติ สภิโย)
ปญฺเห ปุจฺฉิตุํ อภิกงฺขมาโน
เตสนฺตกโร ภวาหิ[๑] ปญฺเห เม ปุฏฺโ
อนุปุพฺพํ อนุธมฺมํ พฺยากโรหิ เม. (๑)

[๕๑๗] ทูรโต อาคโตสิ สภิยาติ ภควา
ปญฺเห ปุจฺฉิตุํ อภิกงฺขมาโน
เตสนฺตกโร ภวามิ[๒] ปญฺเห เต ปุฏฺโ
อนุปุพฺพํ อนุธมฺมํ พฺยากโรมิ เต. (๒)

[๕๑๘] ปุจฺฉ มํ สภิย ปญฺหํ ยงฺกิญฺจิ มนสิจฺฉสิ
ตสฺส ตสฺเสว ปญฺหสฺส อหํ อนฺตํ กโรมิ เตติ. (๓)

อถ โข สภิยสฺส ปริพฺพาชกสฺส เอตทโหสิ "อจฺฉริยํ วต โภ, อพฺภุตํ วต โภ, ยํ วตาหํ อญฺเญสุ สมณพฺราหฺมเณสุ โอกาสกมฺมมตฺตมฺปิ[๓] นาลตฺถํ, ตมฺเม อิทํ สมเณน โคตเมน โอกาสกมฺมํ กตนฺติ อตฺตมโน ปมุทิโต[๔] อุทคฺโค ปีติโสมนสฺสชาโต ภควนฺตํ ปญฺหํ อปุจฺฉิ.

[๕๑๙] กึปตฺตินมาหุ ภิกฺขุนํ (อิติ สภิโย)
โสรตฺตํ เกน กถญฺจ ทนฺตมาหุ
พุทฺโธติ กถํ ปวุจฺจติ
ปุฏฺโ เม ภควา พฺยากโรหิ.[๕] (๔)

---

[๑] อิ. ภวาหิ เม
[๒] อิ. ภวามิ เต
[๓] สี.,อิ. โอกาสมตฺตมฺปิ
[๔] อิ. ปโมทิโต
[๕] อิ. วิยากโรหิ

[๕๒๐] ปชฺเชน กเตน อตฺตนา (สภิยาติ ภควา)
ปรินิพฺพานคโต วิติณฺณกงฺโข
วิภวญฺจ ภวญฺจ วิปฺปหาย
วุสิตวา ขีณปุนพฺภโว ส ภิกฺขุ. (๕)

[๕๒๑] สพฺพตฺถ อุเปกฺขโก สติมา[๑]
น โส หึสติ กญฺจิ สพฺพโลเก
ติณฺโณ สมโณ อนาวิโล
อุสฺสทา ยสฺส น สนฺติ โสรโต โส. (๖)

[๕๒๒] ยสฺสินฺทฺริยานิ ภาวิตานิ
อชฺฌตฺตํ พหิทฺธา จ สพฺพโลเก
นิพฺพิชฺฌ[๒] อิมํ[๒] ปรญฺจ โลกํ
กาลํ กงฺขติ ภาวิโต ส ทนฺโต. (๗)

[๕๒๓] กปฺปานิ วิเจยฺย เกวลานิ
สํสารํ ทุภยํ จุตูปปาตํ
วิคตรชมนงฺคณํ วิสุทฺธํ
ปตฺตํ ชาติกฺขยํ ตมาหุ พุทฺธนฺติ. (๘)

อถ โข สภิโย ปริพฺพาชโก ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อตฺตมโน ปมุทิโต[๓] อุทคฺโค ปีติโสมนสฺสชาโต ภควนฺตํ อุตฺตรึ ปญฺหํ อปุจฺฉิ

---

[๑] สฺยา.,อิ. สตีมา
[๒-๒] สฺยา. นิพฺพิชฺฌิมํ
[๓] อิ. ปโมทิโต

[๔๒๔] กึปตฺตินมาหุ พฺราหฺมณํ (อิติ สภิโย)
สมณํ เกน กถญฺจ นฺหาตโกติ
นาโคติ กถํ ปวุจฺจติ
ปุฏฺโฐ เม ภควา พฺยากโรหิ. (๙)

[๔๒๕] พาหิตฺวา[๑] สพฺพปาปกานิ (สภิยาติ ภควา)
วิมโล สาธุสมาหิโต จิตฺโต
สํสารมติจฺจ เกวลี โส
อสิโต[๒] ตาทิ ปวุจฺจเต ส พฺรหฺมา. (๑๐)

[๔๒๖] สมิตาวิ ปหาย ปุญฺญปาปึ
วิรโช ฌตฺวา อิมํ ปรญฺจ โลกํ
ชาติมรณํ อุปาติวตฺโต
สมโณ ตาทิ ปวุจฺจเต ตถตฺตา. (๑๑)

[๔๒๗] นินฺหาย[๓] สพฺพปาปกานิ
อชฺฌตฺตญฺจ[๔] พหิทฺธา จ สพฺพโลเก
เทวมนุสฺเสสุ กปฺปิเยสุ
กปฺปึ เนติ ตมาหุ นฺหาตโกติ. (๑๒)

[๔๒๘] อาคุํ น กโรติ กิญฺจิ โลเก
สพฺพสโยเค วิสชฺช พนฺธนานิ
สพฺพตฺถ น สชฺชตี วิมุตฺโต[๕]
นาโค ตาทิ ปวุจฺจเต ตถตฺตาติ. (๑๓)

---

[๑] สฺยา. พาเหตฺวา
[๒] สฺยา. อนิสฺสิโต
[๓] สฺยา. นินฺนหาย
[๔] ฉ.,เท. จสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๕] สฺยา. วิปฺปมุตฺโต

อถ โข สภิโย ปริพฺพาชโก ฯเปฯ ภควนฺตํ อุตฺตรึ ปญฺหํ อปุจฺฉิ

[๕๒๙] "กึ เขตฺตชินํ วทนฺติ พุทฺธา (อิติ สภิโย)
กุสลํ เกน กถญฺจ ปณฺฑิโตติ
มุนิ นาม กถํ ปวุจฺจติ
ปุฏฺโฐ เม ภควา พฺยากโรหิ. (๑๔)

[๕๓๐] เขตฺตานิ วิเจยฺย เกวลานิ (สภิยาติ ภควา)
ทิพฺพึ[๑] มานุสกญฺจ พฺรหฺมเขตฺตํ
(สพฺพ) เขตฺตมูลพนฺธนา ปมุตฺโต
เขตฺตชินโน ตาทิ ปวุจฺจเต ตถตฺตา. (๑๕)

[๕๓๑] โกสานิ วิเจยฺย เกวลานิ
ทิพฺพึ มานุสกญฺจ พฺรหฺมโกสํ
(สพฺพ) โกสมูลพนฺธนา ปมุตฺโต
กุสโล ตาทิ ปวุจฺจเต ตถตฺตา. (๑๖)

[๕๓๒] ทุภยานิ วิเจยฺย ปณฺฑิตานิ
อชฺฌตฺตํ พหิทฺธา จ สุทฺธิปญฺโญ[๒]
กณฺหึ สุกฺกึ[๓] อุปาติวตฺโต
ปณฺฑิโต ตาทิ ปวุจฺจเต ตถตฺตา. (๑๗)

[๕๓๓] อสตญฺจ สตญฺจ ญตฺวา ธมฺมํ
อชฺฌตฺตํ พหิทฺธา จ สพฺพโลเก

---

[๑] อิ. ทิวฺยึ
[๒] สฺยา. สุทฺธปญฺโญ
[๓] สฺยา. กณฺหสุกฺกึ อิ. กณฺหา สุกฺกึ

เทวมนุสฺเสหิ ปูชิโย[๑] โส
สงฺคชาลมติจฺจ โส มุนีติ. (๑๘)

อถ สภิโย โข ปริพฺพาชโก ฯเปฯ ภควนฺตํ อุตฺตรึ ปญฺหํ อปุจฺฉิ

[๕๓๔] กึปตฺตินมาหุ เวทคุ (อิติ สภิโย)
อนุวิทิตํ เกน กถญฺจ วิริยวาติ
อาชานิโย กินฺติ นาม โหติ
ปุฏฺโ เม ภควา พฺยากโรหิ. (๑๙)

[๕๓๕] เวทานิ วิเจยฺย เกวลานิ (สภิยาติ ภควา)
สมณานํ ยานิปตฺถิ[๒] พฺราหฺมณานํ
สพฺพเวทนาสุ วีตราโค
สพฺพํ เวทมติจฺจ เวทคู โส. (๒๐)

[๕๓๖] อนุวิจฺจ ปปญฺจนามรูปึ
อชฺฌตฺตํ พหิทฺธา จ โรคมูลํ
(สพฺพ) โรคมูลพนฺธนา ปมุตฺโต
อนุวิทิโต ตาทิ ปวุจฺจเต ตถตฺตา. (๒๑)

[๕๓๗] วิรโต สพฺพปาปเกหิ
นิรยทุกฺขมติจฺจ วิริยวา โส
โส วีริยวา[๓] ปธานวา
ธีโร ตาทิ ปวุจฺจเต ตถตฺตา. (๒๒)

---

[๑] ฉ.,เท. ปูชนีโย
[๒] ฉ.,เท. ยานิธตฺถิ
[๓] สฺยา.,อิ. วิริยวา

[๕๓๘] ยสฺสสฺสุ ลุนานิ[๑] พนฺธนานิ
อชฺฌตฺตํ พหิทฺธา จ สงฺคมูลํ
สพฺพสงฺคมูลพนฺธนา ปมุตฺโต
อาชานิโย ตาทิ ปวุจฺจเต ตถตฺตา. (๒๓)

อถ โข สภิโย ปริพฺพาชโก ฯเปฯ ภควนฺตํ อุตฺตรึ ปญฺหํ อปุจฺฉิ

[๕๓๙] กึปตฺตินมาหุ โสตฺติยํ (อิติ สภิโย)
อริยํ เกน กถญฺจ จรณวาติ
ปริพฺพาชโก กินฺติ นาม โหติ
ปุฏฺโจ เม ภควา พฺยากโรหิ. (๒๔)

[๕๔๐] สุตวา สพฺพธมฺมํ อภิญฺญาย โลเก (สภิยาติ ภควา)
สาวชฺชานวชฺชํ ยทตฺถิ กิญฺจิ
อภิภุ อกถงฺกถึ วิมุตฺตํ
อนิฆํ สพฺพธิมาหุ โสตฺติโยติ. (๒๕)

[๕๔๑] เฉตฺวา อาสวานิ[๒] อาลยานิ[๒]
วิทฺวา โส น อุเปติ คพฺภเสยฺยํ
สญฺญํ ติวิธํ ปนุชฺช ปงฺกํ
กปฺปี เนติ ตมาหุ อริโยติ. (๒๖)

[๕๔๒] โย อิธ จรเณสุ ปตฺติปตฺโต
กุสโล สพฺพทา อาชานาติ[๓] ธมฺมํ

---

[๑] อิ. ลุตานิ
[๒] สฺยา. อาลยานิ อาสวานิ
[๓] สฺยา. อชานิ

สพฺพตฺถ น สชฺชติ วิมุตฺตจิตฺโต[๑]
ปฏิฆา ยสฺส น สนฺติ จรณวา โส. (๒๗)

[๕๔๓] ทุกฺขเวปกฺกํ ยทตฺถิ กมฺมํ
อุทฺธํ อโธ ติริยํ วาปิ[๒] มชฺเฌ
ปริพฺพาชยิตฺวา[๓] ปริญฺญจารี
มายํ มานมโถปิ โลภโกธํ
ปริยนฺตมกาสิ นามรูปึ
ตํ ปริพฺพาชกมาหุ ปตฺติปตฺตนฺติ. (๒๘)

อถ โข สภิโย ปริพฺพาชโก ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทิตฺวา อนุโมทิตฺวา อตฺตมโน อุทคฺโค ปมุทิโต[๔] ปีติโสมนสฺสชาโต อุฏฺฐายาสนา เอกํสํ อุตฺตราสงฺคํ กริตฺวา, เยน ภควา, เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา ภควนฺตํ สมฺมุขา สารุปฺปาหิ คาถาหิ อภิตฺถวิ

[๕๔๔] "ยานิ จ ตีณิ ยานิ จ สฏฺฐิ
สมณปฺปวาทนิสฺสิตานิ[๕] ภูริปญฺญ
สญฺญกฺขรสญฺญนิสฺสิตานิ
โอสรณานิ วิเนยฺย โอฆตมคา. (๒๙)

[๕๔๕] อนฺตคูสิ ปารคู[๖] ทุกฺขสฺส
อรหาสิ (สมฺมาสมฺพุทฺโธ) ขีณาสวํ ต มญฺเญ

---

[๑] สี. วิมุตฺโต
[๒] สฺยา. ติริยญฺจาปิ อิ. อุทฺธํ อโธ จ ติริยญฺจาปิ
[๓] อิ. ปริวชฺชยิตา
[๔] อิ. ปโมทิโต
[๕] สฺยา. สมณปฺปวาทนิสฺสิตานิ
[๖] สฺยา. ปารคูสิ

ชุติมา มติมา ปหุตปญฺโญ
ทุกฺขสฺสนฺตกร[๑] อตาเรสิ มํ. (๓๐)

[๕๔๖] ยํ เม กงฺขิตมญฺญาสิ
วิจิกิจฺฉํ[๒] มํ อตารยิ[๓]
นโม เต (มุนิ) โมนปเถสุ ปตฺติปตฺต
อขิล[๔] อาทิจฺจพนฺธุ[๔] โสรโตสิ. (๓๑)

[๕๔๗] ยา เม กงฺขา ปุเร อาสิ ตมฺเม พฺยากาสิ จกฺขุมา
อทฺธา มุนีสิ สมฺพุทฺโธ นตฺถิ นีวรณา ตว. (๓๒)

[๕๔๘] อุปายาสา จ เต สพฺเพ วิทฺธสฺตา วินฬีกตา
สีติภูโต ทมปฺปตฺโต ธิติมา สจฺจนิกฺกโม. (๓๓)

[๕๔๙] ตสฺส เต นาคนาคสฺส มหาวีรสฺส ภาสโต
สพฺเพ เทวา อนุโมทนฺติ อุโภ นารทปพฺพตา. (๓๔)

[๕๕๐] นโม เต ปุริสาชญฺญ นโม เต ปุริสุตฺตม
สเทวกสฺมึ โลกสฺมึ นตฺถิ เต ปฏิปุคฺคโล. (๓๕)

[๕๕๑] ตุวํ พุทฺโธ ตุวํ สตฺถา ตุวํ มาราภิภู มุนิ
ตุวํ อนุสเย เฉตฺวา ติณฺโณ ตาเรสิมํ ปชํ. (๓๖)

[๕๕๒] อุปธี เต สมติกฺกนฺตา อาสวา เต ปทาลิตา
สีโหสิ อนุปาทาโน ปหีนภยเภรโว. (๓๗)

---

[๑] สฺยา. ทุกฺขสฺสนฺตกรํ
[๒] ฉ.,เท. วิจิกิจฺฉา
[๓] ฉ.,เท. ตารยิ
[๔-๔] สฺยา. อขิลาทิจฺจพนฺธุ

[๔๕๓] ปุณฺฑรีกํ ยถา วคฺคุ โตเย[๑] น อุปลิมฺปติ[๑]
เอวํ ปุญฺเญ จ ปาเป จ อุภเย ตฺวํ น ลิมฺปสิ
ปาเท วีร ปสาเรหิ สภิโย วนฺทติ สตฺถุโนติ.

อถ โข สภิโย ปริพฺพาชโก ภควโต ปาเทสุ สิรสา นิปติตฺวา ภควนฺตํ เอตทโวจ "อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต, อภิกฺกนฺตํ ภนฺเต, เสยฺยถาปิ ภนฺเต นิกฺกุชฺชิตํ วา อุกฺกุชฺเชยฺย, ปฏิจฺฉนฺนํ วา วิวเรยฺย, มูฬฺหสฺส วา มคฺคํ อาจิกฺเขยฺย, อนฺธกาเร วา เตลปชฺโชตํ ธาเรยฺย, จกฺขุมนฺโต รูปานิ ทกฺขนฺตีติ. เอวเมวํ ภควตา อเนกปริยาเยน ธมฺโม ปกาสิโต เอสาหํ ภควนฺตํ สรณํ คจฺฉามิ ธมฺมญฺจ ภิกฺขุสงฺฆญฺจ, ลเภยฺยาหํ ภนฺเต ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, ลเภยฺยํ อุปสมฺปทนฺติ.

โย โข สภิย อญฺญติตฺถิยปุพฺโพ อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อากงฺขติ ปพฺพชฺชํ อากงฺขติ อุปสมฺปทํ, โส จตฺตาโร มาเส ปริวสติ, จตุนฺนํ มาสานํ อจฺจเยน ปริวุฏฺฐปริวาสสฺ[๒] อารทฺธจิตฺตา ภิกฺขู ปพฺพาเชนฺติ อุปสมฺปาเทนฺติ ภิกฺขุภาวาย. อปิจ เมตฺถ[๓] ปุคฺคลเวมตฺตตา วิทิตาติ.

สเจ ภนฺเต อญฺญติตฺถิยปุพฺพา อิมสฺมึ ธมฺมวินเย อากงฺขนฺตา ปพฺพชฺชํ อากงฺขนฺตา อุปสมฺปทํ จตฺตาโร มาเส ปริวสนฺติ, จตุนฺนํ มาสานํ อจฺจเยน ปริวุฏฺฐปริวาเสสฺ[๔] อารทฺธจิตฺตา ภิกฺขู ปพฺพาเชนฺติ อุปสมฺปาเทนฺติ ภิกฺขุภาวาย. อหํ จตฺตาริ วสฺสานิ ปริวสิสฺสามิ,[๕] จตุนฺนํ วสฺสานํ อจฺจเยน ปริวุฏฺฐปริวาเสสฺ[๖] อารทฺธจิตฺตา ภิกฺขู

[๑-๑] สี. โตเยน น อุปลิปฺปติ อิ. โตเย น อุปลิปฺปติ
[๒,๔,๖] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ. [๓] สฺยา. อปิ เจตฺถ
[๕] สฺยา. ปรวสามิ

ปพฺพาเชนฺตุ อุปสมฺปาเทนฺตุ ภิกฺขุภาวายาติ. อลตฺถ โข สภิโย ปริพฺพาชโก ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, อลตฺถ อุปสมฺปทํ. อจิรูปสมฺปนฺโน โข ปนายสฺมา สภิโย เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต น จิรสฺเสว ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชนฺติ, ตทนุตฺตรํ พฺรหฺมจริย-ปริโยสานํ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิ. "ขีณา ชาติ, วุสิตं พฺรหฺมจริยं, กตं กรณียं, นาปรं อิตฺถตฺตายาติ อพฺภญฺญาสิ. อญฺญตโร โข ปนายสฺมา สภิโย อรหตं อโหสีติ.

ฉฏฺฐं สภิยสุตฺตं.

๗. เสลสุตฺตं

เอวมฺเม สุตं:- เอกं สมยं ภควา องฺคุตฺตราเปสุ จาริกं จรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ อฑฺฒเตรเสหิ ภิกฺขุสเตหิ, เยน อาปณํ นาม องฺคุตฺตราปานं นิคโม, ตทวสริ. อสฺโสสิ โข เกณิโย ชฏิโล "สมโณ ขลุ โภ โคตโม สกฺยปุตฺโต สกฺยกุลา ปพฺพชิโต องฺคุตฺตราเปสุ จาริกं จรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ อฑฺฒเตรเสหิ ภิกฺขุสเตหิ อาปณํ อนุปฺปตฺโต. ตं โข ปน ภวนฺตं โคตมं เอวं กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต "อิติปิ โส ภควา อรหं สมฺมาสมฺพุทฺโธ วิชฺชาจรณสมฺปนฺโน สุคโต โลกวิทู อนุตฺตโร ปุริสทมฺมสารถิ สตฺถา เทวมนุสฺสานं พุทฺโธ ภควา,[๑]

---

[๑] ฉ.,เท. ภควาติ

โส อิมํ โลกํ สเทวกํ สมารกํ สพฺรหฺมกํ สสฺสมณพฺราหฺมณึ ปชฺ สเทวมนุสฺสํ สยํ อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา ปเวเทติ, โส ธมฺมํ เทเสติ อาทิกลฺยาณํ มชฺเฌกลฺยาณํ ปริโยสานกลฺยาณํ สาตฺถํ สพฺยญฺชนํ เกวลปริปุณฺณํ ปริสุทฺธํ พฺรหฺมจริยํ ปกาเสติ, สาธุ โข ปน ตถารูปานํ อรหตํ ทสฺสนํ โหตีติ.

อถ โข เกณิโย ชฏิโล, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตं นิสินฺนํ โข เกณิยं ชฏิลं ภควา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺเสสิ สมาทเปสิ สมุตฺเตเชสิ สมฺปหํเสสิ. อถ โข เกณิโย ชฏิโล ภควตา ธมฺมิยา กถาย สนฺทสฺสิโต สมาทปิโต สมุตฺเตชิโต สมฺปหํสิโต ภควนฺตํ เอตทโวจ “อธิวาเสตุ เม ภวं โคตโม สฺวาตนาย ภตฺตํ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ.

เอวं วุตฺเต, ภควา เกณิยं ชฏิลं เอตทโวจ “มหา โข เกณิย ภิกฺขุสงฺโฆ อฑฺฒเตรสานิ ภิกฺขุสตานิ, ตฺวญฺจ [๑] พฺราหฺมเณสุ อภิปฺปสนฺโนติ.

ทุติยมฺปิ โข เกณิโย ชฏิโล ภควนฺตํ เอตทโวจ “กิญฺจาปิ โภ โคตม มหา ภิกฺขุสงฺโฆ อฑฺฒเตรสานิ ภิกฺขุสตานิ, อหญฺจ พฺราหฺมเณสุ อภิปฺปสนฺโน, อธิวาเสตุ เม ภวं โคตโม สฺวาตนาย ภตฺตํ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ. ทุติยมฺปิ โข ภควา เกณิยं ชฏิลं เอตทโวจ “มหา โข เกณิย ภิกฺขุสงฺโฆ อฑฺฒเตรสานิ ภิกฺขุสตานิ, ตฺวญฺจ[๒] พฺราหฺมเณสุ อภิปฺปสนฺโนติ.

---

[๑] อิ. โข [๒] อิ. ตฺวงฺโข

ตติยมฺปิ โข เกณิโย ชฏิโล ภควนฺตํ เอตทโวจ “กิญฺจาปิ โภ โคตม มหา ภิกฺขุสงฺโฆ อฑฺฒเตรสานิ ภิกฺขุสตานิ, อหญฺจ [๑] พฺราหฺมเณสุ อภิปฺปสนฺโน, อธิวาเสตุ[๒] เม ภวํ โคตโม สฺวาตนาย ภตฺตํ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ. อธิวาเสสิ ภควา ตุณฺหีภาเวน. อถ โข เกณิโย ชฏิโล ภควโต อธิวาสนํ วิทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา, เยน สโก อสฺสโม, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา มิตฺตามจฺเจ ญาติสาโลหิเต อามนฺเตสิ “สุณนฺตุ เม โภนฺโต[๓] มิตฺตามจฺจา ญาติสาโลหิตา, สมโณ เม โคตโม นิมนฺติโต สฺวาตนาย ภตฺตํ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆน, เยน เม กายเวยฺยาวฏิกํ กเรยฺยาถาติ. “เอวํ โภติ โข เกณิยสฺส ชฏิลสฺส มิตฺตามจฺจา ญาติสาโลหิตา เกณิยสฺส ชฏิลสฺส ปฏิสฺสุตฺวา อปฺเปกจฺเจ อุทฺธนานิ ขณนฺติ, อปฺเปกจฺเจ กฏฺฐานิ ผาเลนฺติ, อปฺเปกจฺเจ ภาชนานิ โธวนฺติ, อปฺเปกจฺเจ อุทกมณิกํ ปติฏฺฐาเปนฺติ, อปฺเปกจฺเจ อาสนานิ ปญฺญาเปนฺติ. เกณิโย ปน ชฏิโล สามํเยว มณฺฑลมาฬํ[๔] ปฏิยาเทติ.

เตน โข ปน สมเยน เสโล พฺราหฺมโณ อาปเณ ปฏิวสติ, ติณฺณํ เวทานํ ปารคู สนิฆณฺฑุเกฏุภานํ สากฺขรปฺปเภทานํ อิติหาส-ปญฺจมานํ ปทโก เวยฺยากรโณ โลกายตมหาปุริสลกฺขเณสุ อนวโย, ตีณิ จ มาณวกสตานิ มนฺเต วาเจติ.

เตน โข ปน สมเยน เกณิโย ชฏิโล เสเล พฺราหฺมเณ อภิปฺปสนฺโน โหติ. อถ โข เสโล พฺราหฺมโณ ตีหิ มาณวกสเตหิ ปริวุโต ชงฺฆาวิหารํ อนุจงฺกมมาโน อนุวิจรมาโน, เยน เกณิยสฺส

---

[๑] อิ. โข
[๒] สี.,อิ. อธิวาเสตฺวว
[๓] ฉ.,เท. ภวนฺโต
[๔] สฺยา. มณฺฑลมาลํ

ชฏิลสฺส อสฺสโม, เตนุปสงฺกมิ. อทฺทสา โข เสโล พฺราหฺมโณ เกณิยสฺส[๑] ชฏิลสฺส[๑] อสฺสเม อปฺเปกจฺเจ อุทฺธนานิ ขณนฺเต ฯเปฯ อปฺเปกจฺเจ อาสนานิ ปญฺญาเปนฺเต เกณิยํ ปน ชฏิลํ สามํเยว มณฺฑลมาฬา ปฏิยาเทนฺตํ, ทิสฺวาน เกณิยํ ชฏิลํ เอตทโวจ "กึ นุ โข โภโต เกณิยสฺส อาวาโห วา ภวิสฺสติ, วิวาโห วา ภวิสฺสติ, มหายญฺโญ วา ปจฺจุปฏฺฐิโต, ราชา วา มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร นิมนฺติโต สฺวาตนาย สทฺธึ พลกาเยนาติ.

"น เม โภ[๒] เสล อาวาโห วา ภวิสฺสติ นปิ[๓] วิวาโห ภวิสฺสติ นปิ ราชา[๓] มาคโธ เสนิโย พิมฺพิสาโร นิมนฺติโต สฺวาตนาย สทฺธึ พลกาเยน, อปิ จ โข เม มหายญฺโญ ปจฺจุปฏฺฐิโต, อตฺถิ สมโณ โคตโม สกฺยปุตฺโต สกฺยกุลา ปพฺพชิโต องฺคุตฺตราเปสุ จาริกํ จรมาโน มหตา ภิกฺขุสงฺเฆน สทฺธึ อฑฺฒเตรเสหิ ภิกฺขุสเตหิ อาปณํ อนุปฺปตฺโต, ตํ โข ปน ภวนฺตํ โคตมํ เอวํ กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต 'อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ พุทฺโธ ภควาติ. โส เม นิมนฺติโต สฺวาตนาย ภตฺตํ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆนาติ. "พุทฺโธติ โภ เกณิย วเทสิ, "พุทฺโธติ โภ เสล วทามิ, "พุทฺโธติ โภ เกณิย วเทสิ, "พุทฺโธติ โภ เสล วทามีติ.

อถ โข เสลสฺส พฺราหฺมณสฺส เอตทโหสิ "โฆโสปิ โข เอโส ทุลฺลโภ โลกสฺมึ ยทิทํ พุทฺโธติ, อาคตานิ โข ปน[๔] อสฺมากํ[๔] มนฺเตสุ ทฺวตฺตึส มหาปุริสลกฺขณานิ, เยหิ สมนฺนาคตสฺส มหาปุริสสฺส เทฺวว คติโย ภวนฺติ อนญฺญา, สเจ อคารํ

[๑-๑] สี.,อิ. เกณิยสฺสมิเย ชฏิเล [๒] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๓-๓] ฉ.,เท. วิวาโห วา นาปิ ราชา [๔-๔] ฉ.,เท. ปนมฺหากํ

อชฺฌาวสติ ราชา โหติ จกฺกวตฺตี[๑] ธมฺมิโก ธมฺมราชา จาตุรนฺโต วิชิตาวี ชนปทตฺถาวริยปฺปตฺโต สตฺตรตนสมนฺนาคโต. ตสฺสิมานิ สตฺตรตนานิ ภวนฺติ, เสยฺยถีทํ, จกฺกรตนํ หตฺถิรตนํ อสฺสรตนํ มณิรตนํ อิตฺถิรตนํ คหปติรตนํ ปริณายกรตนเมว สตฺตมํ. ปโรสหสฺสํ โข ปนสฺส ปุตฺตา ภวนฺติ สูรา วีรงฺครูปา ปรเสนปฺปมทฺทนา, โส อิมํ ปถวึ สาครปริยนฺตํ อทณฺเฑน อสตฺเถน ธมฺเมน อภิวิชิย อชฺฌาวสติ. สเจ โข ปน อคารสฺมา อนคาริยํ ปพฺพชติ, อรหํ โหติ สมฺมาสมฺพุทฺโธ โลเก วิวฏฺฉจฺฉโท.[๒] กหํ ปน โภ เกณิย เอตรหิ โส ภวํ โคตโม วิหรติ อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธติ.

เอวํ วุตฺเต, เกณิโย ชฏิโล ทกฺขิณํ พาหํ ปคฺคเหตฺวา เสลํ พฺราหฺมณํ เอตทโวจ "เยเนสา โภ เสล นีลวนราชีติ. อถ โข เสโล พฺราหฺมโณ ตีหิ มาณวกสเตหิ สทฺธึ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ. อถ โข เสโล พฺราหฺมโณ เต มาณวเก อามนฺเตสิ "อปฺปสทฺทา โภนฺโต อาคจฺฉนฺตุ ปเท ปทํ นิกฺขิปนฺตา, ทุราสทา หิ เต ภวนฺโต[๓] สีหาว เอกจรา ยทา จาหํ โภ สมเณน โคตเมน สทฺธึ มนฺเตยฺยํ, มา เม โภนฺโต อนฺตรนฺตรา กถํ โอปาเตถ, กถาปริโยสานํ เม ภวนฺโต อาคเมนฺตูติ.

อถ โข เสโล พฺราหฺมโณ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทิ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ; เอกมนฺตं นิสินฺโน โข เสโล พฺราหฺมโณ ภควโต กาเย ทฺวตฺตึส มหาปุริสลกฺขณานิ สมฺมนฺเนสิ.[๔] อทฺทสา

---

[๑] ฉ.,เท. จกฺกวตฺติ
[๒] สี.,อิ. วิวฏฺฏจฺฉโท
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ภควนฺโต
[๔] ฉ.,เท. สมนฺนเนสิ

โข เสโล พฺราหฺมโณ ภควโต กาเย ทฺวตฺตึส มหาปุริสลกฺขณานิ เยภุยฺเยน จเปตฺวา เทฺว ทฺวีสุ มหาปุริสลกฺขเณสุ กงฺขติ วิจิกิจฺฉติ นาธิมุจฺจติ น สมฺปสีทติ โกโสหิเต จ วตฺถคุยฺเห ปหุตชิวฺหตาย จ.[๑]

อถ โข ภควโต เอตทโหสิ "ปสฺสติ โข เม อยํ เสโล พฺราหฺมโณ ทฺวตฺตึส มหาปุริสลกฺขณานิ เยภุยฺเยน จเปตฺวา เทฺว. ทฺวีสุ มหาปุริสลกฺขเณสุ กงฺขติ วิจิกิจฺฉติ นาธิมุจฺจติ น สมฺปสีทติ โกโสหิเต จ วตฺถคุยฺเห ปหุตชิวฺหตาย จาติ. อถ โข ภควา ตถารูปึ อิทฺธาภิสงฺขารํ อภิสงฺขาสิ,[๒] ยถา อทฺทส เสโล พฺราหฺมโณ ภควโต โกโสหิตํ วตฺถคุยฺหํ. อถ โข ภควา ชิวฺหํ นินฺนาเมตฺวา อุโภปิ กณฺณโสตานิ อนุมสิ ปฏิมสิ, อุโภปิ นาสิกโสตานิ อนุมสิ ปฏิมสิ, เกวลมฺปิ นลาฏมณฺฑลํ ชิวฺหาย ฉาเทสิ.

อถ โข เสลสฺส พฺราหฺมณสฺส เอตทโหสิ "สมนฺนาคโต โข สมโณ โคตโม ทฺวตฺติสาย[๓] มหาปุริสลกฺขเณหิ ปริปุณฺเณหิ, โน อปริปุณฺเณหิ. โน จ โข นํ ชานามิ 'พุทฺโธ วา โน วา, สุตํ โข ปเนตํ[๔] พฺราหฺมณานํ วุทฺธานํ มหลฺลกานํ อาจริยปาจริยานํ ภาสมานานํ 'เย เต ภวนฺติ อรหนฺโต สมฺมาสมฺพุทฺธา, เต สเก วณฺเณ ภญฺญมาเน อตฺตานํ ปาตุกโรนฺตีติ. ยนฺนูนาหํ สมณํ โคตมํ สมฺมุขา สารุปฺปาหิ คาถาหิ อภิตฺถเวยฺยนฺติ. อถ โข เสโล พฺราหฺมโณ ภควนฺตํ สมฺมุขา สารุปฺปาหิ คาถาหิ อภิตฺถวิ

[๔๕๔] "ปริปุณฺณกาโย สุรุจิ สุชาโต จารุทสฺสโน
สุวณฺณวณฺโณสิ ภควา สุสุกฺกทาโฐสิ[๕] วิริยวา. (๑)

---

[๑] ฉ.,เท. ปหูตชิวฺหตาย จาติ
[๒] สฺยา. อภิสงฺขาเรสิ
[๓] ฉ.,เท. ทฺวตฺตึสมหาปุริสลกฺขเณหิ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. ปน เมตํ
[๕] สฺยา. สุสุกฺกทาโฒสิ

[๕๕๕] นรสฺส หิ สุชาตสฺส เย ภวนฺติ วิยญฺชนา
สพฺเพ เต ตว กายสฺมึ มหาปุริสลกฺขณา. (๒)

[๕๕๖] ปสนฺนเนตฺโต สุมุโข พฺรหา อุชุ ปตาปวา
มชฺเฌ สมณสงฺฆสฺส อาทิจฺโจว วิโรจสิ. (๓)

[๕๕๗] กลฺยาณทสฺสโน ภิกฺขุ กญฺจนสนฺนิภตโจ
กินฺเต สมณภาเวน เอวํ อุตฺตมวณฺณิโน. (๔)

[๕๕๘] ราชา อรหสิ ภวิตุํ จกฺกวตฺตี รเถสโภ
จาตุรนฺโต วิชิตาวี ชมฺพุสณฺฑสฺส อิสฺสโร. (๕)

[๕๕๙] ขตฺติยา โภชราชาโน[๑] อนุยนฺตา[๒] ภวนฺตุ[๒] เต
ราชาภิราชา มนุชินฺโท รชฺชํ กาเรหิ โคตม. (๖)

[๕๖๐] ราชาหมสฺมิ เสลาติ (ภควา)
ธมฺมราชา อนุตฺตโร
ธมฺเมน จกฺกํ วตฺเตมิ
จกฺกํ อปฺปติวตฺติยํ. (๗)

[๕๖๑] สมฺพุทฺโธ ปฏิชานาสิ (อิติ เสโล พฺราหฺมโณ)
ธมฺมราชา อนุตฺตโร
ธมฺเมน จกฺกํ วตฺเตมิ
อิติ ภาสสิ โคตม. (๘)

[๕๖๒] โก นุ เสนาปติ โภโต สาวโก สตฺถุรนฺวโย[๓]
โก[๔] เต อิมํ อนุวตฺเตติ[๔] ธมฺมจกฺกํ ปวตฺติตํ. (๙)

---

[๑] ฉ.,เท. โภคิราชาโน
[๒-๒] สี.,อิ. อนุยุตฺตา ภวนฺติ สฺยา. อนุยนฺตา ภวนฺติ
[๓] อิ. สตฺถุ ทนฺวโย
[๔-๔] ฉ.,เท. โก เต ตมนุวตฺเตติ

[๕๖๓] มยา ปวตฺติตํ จกฺกํ (เลสาติ ภควา)
ธมฺมจกฺกํ อนุตฺตรํ
สารีปุตฺโต อนุวตฺเตติ
อนุชาโต ตถาคตํ. (๑๐)

[๕๖๔] อภิญฺเญยฺยํ อภิญฺญาตํ ภาเวตพฺพญฺจ ภาวิตํ
ปหาตพฺพํ ปหีนมฺเม ตสฺมา พุทฺโธสฺมิ พฺราหฺมณ. (๑๑)

[๕๖๕] วินยสฺสุ มยิ กงฺขํ อธิมุจฺจสฺสุ[๑] พฺราหฺมณ
ทุลฺลภํ ทสฺสนํ โหติ สมฺพุทฺธานํ อภิณฺหโส. (๑๒)

[๕๖๖] ยสฺส[๒] เว[๒] ทุลฺลโภ โลเก ปาตุภาโว อภิณฺหโส
โสหํ พฺราหฺมณ สมฺพุทฺโธ สลฺลกตฺโต อนุตฺตโร. (๑๓)

[๕๖๗] พฺรหฺมภูโต อติตุโล มารเสนปฺปมทฺทโน
สพฺพามิตฺเต วสีกตฺวา โมทามิ อกุโตภโย. (๑๔)

[๕๖๘] อิมํ โภนฺโต[๓] นิสาเมถ ยถา ภาสติ จกฺขุมา
สลฺลกตฺโต มหาวีโร สีโหว นทตี วเน. (๑๕)

[๕๖๙] พฺรหฺมภูตํ อติตุลํ มารเสนปฺปมทฺทนํ
โก ทิสฺวา นปฺปสีเทยฺย อปิ กณฺหาภิชาติโก. (๑๖)

[๕๗๐] โย มํ อิจฺฉติ อเนฺวตุ โย วา นิจฺฉติ คจฺฉตุ
อิธาหํ ปพฺพชิสฺสามิ วรปญฺญสฺส สนฺติเก. (๑๗)

[๕๗๑] เอวํ[๔] เจ[๔] รุจฺจติ โภโต สมฺมาสมฺพุทฺธสาสนํ[๕]
มยมฺปิ ปพฺพชิสฺสาม วรปญฺญสฺส สนฺติเก. (๑๘)

---

[๑] สฺยา. อธิมุญฺจสฺสุ
[๒-๒] ฉ.,เท. เยสํ เว อิ. เยสํ โว
[๓] ฉ.,เท. ภวนฺโต
[๔-๔] สี.,อิ. เอตญฺเจ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. สมฺมาสมฺพุทฺธสาสเน

[๕๗๒] พฺราหฺมณา ติสตา อิเม ยาจนฺติ ปญฺชลีกตา
พฺรหฺมจริยํ จริสฺสาม ภควา ตว สนฺติเก. (๑๙)

[๕๗๓] สฺวากฺขาตํ พฺรหฺมจริยํ (เสลาติ ภควา)
สนฺทิฏฺฐิกํ อกาลิกํ
ยตฺถ อโมฆา ปพฺพชฺชา
อปฺปมตฺตสฺส สิกฺขโตติ. (๒๐)

อลตฺถ โข เสโล พฺราหฺมโณ สปริโส ภควโต สนฺติเก ปพฺพชฺชํ, อลตฺถ อุปสมฺปทำ. อถ โข เกณิโย ชฏิโล ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน สเก อสฺสเม ปณีตำ ขาทนียำ โภชนียำ ปฏิยาทาเปตฺวา ภควโต กาลำ อาโรจาเปสิ "กาโล โภ โคตม นิฏฺฐิตำ ภตฺตนฺติ. อถ โข ภควา ปุพฺพณฺหสมยำ นิวาเสตฺวา ปตฺตจีวรมาทาย, เยน เกณิยสฺส ชฏิลสฺส อสฺสโม, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ปญฺญตฺเต อาสเน นิสีทิ สทฺธึ ภิกฺขุสงฺเฆน.

อถ โข เกณิโย ชฏิโล พุทฺธปฺปมุขำ ภิกฺขุสงฺฆำ ปณีเตน ขาทนีเยน โภชนีเยน สหตฺถา สนฺตปฺเปสิ สมฺปวาเรสิ. อถ โข เกณิโย ชฏิโล ภควนฺตำ ภุตฺตาวึ โอนีตปตฺตปาณึ อญฺญตรำ นีจำ อาสนำ คเหตฺวา เอกมนฺตำ นิสีทิ. เอกมนฺตำ นิสินฺนำ โข เกณิยำ ชฏิลำ ภควา อิมาหิ คาถาหิ อนุโมทิ

[๕๗๔] "อคฺคิหุตฺตมุขา[๑] ยญฺญา สาวิตฺติ ฉนฺทโส มุขำ
ราชา มุขำ มนุสฺสานำ นทีนำ สาคโร มุขำ. (๒๑)

[๕๗๕] นกฺขตฺตานำ มุขำ จนฺโท อาทิจฺโจ ตปตำ มุขำ
ปุญฺญมากงฺขมานานำ สงฺโฆ เว ยชตำ มุขนฺติ. (๒๒)

---

[๑] อิ. อคฺคิหุตมุขา

อถ โข ภควา เกณิยं ชฏิลं อิมาหิ คาถาหิ อนุโมทิตฺวา อุฏฺฐายาสนา ปกฺกามิ. อถ โข อายสฺมา เสโล สปริโส เอโก วูปกฏฺโฐ อปฺปมตฺโต อาตาปี ปหิตตฺโต วิหรนฺโต น จิรสฺเสว ยสฺสตฺถาย กุลปุตฺตา สมฺมเทว อคารสฺมา อนคาริยं ปพฺพชนฺติ, ตทนุตฺตรं พฺรหฺมจริยปริโยสานํ ทิฏฺเฐว ธมฺเม สยं อภิญฺญา สจฺฉิกตฺวา อุปสมฺปชฺช วิหาสิ. "ขีณา ชาติ, วุสิตं พฺรหฺมจริยं, กตं กรณียं, นาปรं อิตฺถตฺตายาติ อพฺภญฺญาสิ. อญฺญตโร [๑] โข ปนายสฺมา เสโล สปริโส อรหตं อโหสิ.

อถ โข อายสฺมา เสโล สปริโส, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา เอกंสं จีวรं กตฺวา, เยน ภควา, เตนญฺชลิมฺปณาเมตฺวา ภควนฺตं คาถาย[๒] อชฺฌภาสิ

[๔๗๖] "ยนฺตं สรณมาคมฺห[๓] อิโต อฏฺฐมิ จกฺขุม[๔]
สตฺตรตฺเตน ภควา ทนฺตมฺหา[๕] ตว สาสเน. (๒๓)

[๔๗๗] ตุวं พุทฺโธ ตุวं สตฺถา ตุวं มาราภิภู มุนิ
ตุวं อนุสเย เฉตฺวา ติณฺโณ ตาเรสิมं ปชं. (๒๔)

[๔๗๘] อุปธี เต สมติกฺกนฺตา อาสวา เต ปทาลิตา
สีโหสิ อนุปาทาโน ปหีนภยเภรโว. (๒๕)

[๔๗๙] ภิกฺขโว ติสตา อิเม ติฏฺฐนฺติ ปญฺชลีกตา
ปาเท วีร ปสาเรหิ นาคา วนฺทนฺตุ สตฺถุโนติ. (๒๖)

สตฺตมं เสลสุตฺตं.

---

[๑] อิ. จ
[๒] สี.,อิ. คาถาหิ
[๓] สี.,สฺยา. สรณมาคมฺม
[๔] สฺยา.,อิ. จกฺขุมา
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ทนฺตมฺห

๘. สลฺลสุตฺตํ

[๕๘๐] อนิมิตฺตมนญฺญาตํ มจฺจานํ อิธ ชีวิตํ
กสิรญฺจ ปริตฺตญฺจ ตญฺจ ทุกฺเขน สญฺญุตํ.[๑] (๑)

[๕๘๑] น หิ โส อุปกฺกโม อตฺถิ เยน ชาตา น มิยฺยเร
ชรมฺปิ ปตฺวา มรณํ เอวํธมฺมา หิ ปาณิโน. (๒)

[๕๘๒] ผลานมิว ปกฺกานํ ปาโต ปตนโต[๒] ภยํ
เอวํ ชาตาน มจฺจานํ นิจฺจํ มรณโต ภยํ. (๓)

[๕๘๓] ยถาปิ กุมฺภการสฺส กตา มตฺติกภาชนา
สพฺเพ เภทปริยนฺตา[๓] เอวํ มจฺจาน ชีวิตํ. (๔)

[๕๘๔] ทหรา จ มหนฺตา จ เย พาลา เย จ ปณฺฑิตา
สพฺเพ มจฺจุวสํ ยนฺติ สพฺเพ มจฺจุปรายนา. (๕)

[๕๘๕] เตสํ มจฺจุปเรตานํ คจฺฉตํ ปรโลกโต
น ปิตา ตายเต ปุตฺตํ ญาตี วา ปน ญาตเก. (๖)

[๕๘๖] เปกฺขตเมว ญาตีนํ ปสฺส ลาลปตํ[๔] ปุถุ
เอกเมโก ว มจฺจานํ โควชฺโฌ วิย นิยฺยติ.[๕] (๗)

[๕๘๗] เอวมพฺภาหโต โลโก มจฺจุนา จ ชราย จ
ตสฺมา ธีรา น โสจนฺติ วิทิตฺวา โลกปริยายํ. (๘)

[๕๘๘] ยสฺส มคฺคํ น ชานาสิ อาคตสฺส คตสฺส วา
อุโภ อนฺเต อสมฺปสฺสํ นิรตฺถํ ปริเทวสิ. (๙)

---

[๑] ฉ.,เท. สํยุตฺตํ
[๒] สี.,อิ. ปปตนา
[๓] ฉ.,เท.,อิ. เภทนปริยนฺตา
[๔] สุยา. ลาลปฺปตํ
[๕] ฉ.,เท. นียติ

[๕๘๙] ปริเทวยมาโน เจ กิญฺจิ อตฺถํ[๑] อุทพฺพเห
สมฺมูฬฺโห หึสมตฺตานํ กยิรา[๒] เจ นํ วิจกฺขโณ. (๑๐)

[๕๙๐] น หิ รุณฺเณน โสเกน สนฺตึ ปปฺโปติ เจตโส
ภิยฺยสฺสุปฺปชฺชเต ทุกฺขํ สรีรํ จุปหญฺญติ. (๑๑)

[๕๙๑] กิโส วิวณฺโณ ภวติ หึสมตฺตานมตฺตนา
น เตน เปตา ปาเลนฺติ นิรตฺถา ปริเทวนา. (๑๒)

[๕๙๒] โสกมปฺปชหํ ชนฺตุ ภิยฺโย ทุกฺขํ นิคจฺฉติ
อนุตฺถุนนฺโต กาลงฺกตํ[๓] โสกสฺส วสมนฺวคู. (๑๓)

[๕๙๓] อญฺเญปิ ปสฺส คมิเน ยถากมฺมูปเค[๔] นเร
มจฺจุโน วสมาคมฺม ผนฺทนฺเตวิธ ปาณิโน.[๕] (๑๔)

[๕๙๔] เยน เยน หิ มญฺญนฺติ ตโต ตํ โหติ อญฺญถา
เอตาทิโส วินาภาโว ปสฺส โลกสฺส ปริยายํ. (๑๕)

[๕๙๕] อปิ[๖] วสฺสสตํ ชีเว ภิยฺโย วา ปน มาณโว
ญาติสงฺฆา วินา โหติ ชหาติ อิธ ชีวิตํ. (๑๖)

[๕๙๖] ตสฺมา อรหโต สุตฺวา วิเนยฺย ปริเทวิตํ
เปตํ กาลงฺกตํ[๗] ทิสฺวา[๘] เนโส ลพฺภา มยา อิติ. (๑๗)

[๕๙๗] ยถา สรณมาทิตฺตํ วารินา ปรินิพฺพเย[๙]
เอวมฺปิ ธีโร สปฺปญฺโญ ปณฺฑิโต กุสโล นโร
ขิปฺปมุปฺปติตํ โสกํ วาโต ตูลํว[๑๐] ธํสเย. (๑๘)

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. กิญฺจิทตฺถํ
[๒] สฺยา.,อิ. กยิร
[๓] สฺยา.,อิ. กาลกตํ
[๔] ฉ.,เท. ยถากมฺมุปเค
[๕] อิ. ปาณิเณ
[๖] อิ. อปิ เจ
[๗] สฺยา.,อิ. กาลกตํ
[๘] สฺยา. ทิตฺวา
[๙] สี. ปรินิพฺพุโต
[๑๐] สฺยา. ตุลํว

[๕๙๘] ปริเทวํ ปชปฺปญฺจ โทมนสฺสญฺจ อตฺตโน
อตฺตโน สุขเมสาโน อพฺพุพฺเห[๑] สลฺลมตฺตโน. (๑๙)

[๕๙๙] อพฺพุพฺหสลฺโล อสิโต สนฺตึ ปปฺปุยฺย เจตโส
สพฺพํ โสกํ อติกฺกนฺโต อโสโก โหติ นิพฺพุโตติ. (๒๐)

อฏฺฐมํ สลฺลสุตฺตํ.

๙. วาเสฏฺฐสุตฺตํ

เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา อิจฺฉานงฺคเล วิหรติ อิจฺฉานงฺคลวนสณฺเฑ.[๒] เตน โข ปน สมเยน สมฺพหุลา อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา พฺราหฺมณมหาสาลา อิจฺฉานงฺคเล ปฏิวสนฺติ. เสยฺยถีทํ, จงฺกี พฺราหฺมโณ ตารุกฺโข พฺราหฺมโณ โปกฺขรสาติ พฺราหฺมโณ ชาณุสฺโสณิ พฺราหฺมโณ โตเทยฺโย พฺราหฺมโณ[๓] อญฺเญ จ อภิญฺญาตา อภิญฺญาตา พฺราหฺมณมหาสาลา. อถ โข วาเสฏฺฐภารทฺวาชานํ มาณวานํ ชงฺฆาวิหารํ อนุจงฺกมนฺตานํ[๔] อนุวิจรนฺตานํ[๔] อยมนฺตรากถา อุทปาทิ “กถํ โภ พฺราหฺมโณ โหตีติ.

ภารทฺวาโช มาณโว เอวมาห “ยโต โข โภ อุภโต สุชาโต มาติโต จ ปิติโต จ สํสุทฺธคหณิโก ยาว สตฺตมา ปิตามหยุคา อกฺขิตฺโต อนุปกุฏฺโ ชาติวาเทน, เอตฺตาวตา โข โภ พฺราหฺมโณ โหตีติ.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อพฺพเห
[๒] สี. อิจฺฉานงฺคาลวณสณฺเฑ
[๓] สฺยา.,อิ. โตเทยฺยพฺราหฺมโณ
[๔-๔] สี.,อิ. อนุจงฺกมมานานํ อนุวิจรมานานํ.

วาเสฏฺโฐ มาณโว เอวมาห “ยโต โข โภ สีลวา จ โหติ วตฺตสมฺปนฺโน[๑] จ, เอตฺตาวตา โข โภ[๒] พฺราหฺมโณ โหตีติ. เนว โข อสกฺขิ ภารทฺวาโช มาณโว วาเสฏฺฐสฺส มาณวสฺส สญฺญาเปตุํ, น ปน อสกฺขิ วาเสฏฺโฐ มาณโว ภารทฺวาชสฺส มาณวสฺส สญฺญาเปตุํ.

อถ โข วาเสฏฺโฐ มาณโว ภารทฺวาชสฺส มาณวสฺส อามนฺเตสิ “อยํ โข โภ ภารทฺวาช สมโณ โคตโม สกฺยปุตฺโต สกฺยกุลา ปพฺพชิโต อิจฺฉานงฺคเล วิหรติ อิจฺฉานงฺคลวนสณฺเฑ, ตํ โข ปน ภวนฺตํ โคตมํ เอวํ กลฺยาโณ กิตฺติสทฺโท อพฺภุคฺคโต “อิติปิ โส ภควา ฯเปฯ พุทฺโธ ภควาติ. อายาม โภ ภารทฺวาช, เยน สมโณ โคตโม, เตนุปสงฺกมิสฺสาม; อุปสงฺกมิตฺวา สมณํ โคตมํ เอตมตฺถํ ปุจฺฉิสฺสาม, ยถา โน สมโณ โคตโม พฺยากริสฺสติ, ตถา นํ ธาเรสฺสามาติ. “เอวํ โภติ โข ภารทฺวาโช มาณโว วาเสฏฺฐสฺส มาณวสฺส ปจฺจสฺโสสิ.

อถ โข วาเสฏฺฐภารทฺวาชา มาณวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมึสุ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควตา สทฺธึ สมฺโมทึสุ, สมฺโมทนียํ กถํ สาราณียํ[๓] วีติสาเรตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทึสุ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข วาเสฏฺโฐ มาณโว ภควนฺตํ คาถาหิ อชฺฌภาสิ

[๖๐๐] “อนุญฺญาตปฏิญฺญาตา เตวิชฺชา มยมสฺมุโภ
อหํ โปกฺขรสาติสฺส ตารุกฺขสฺสายํ มาณโว. (๑)

[๖๐๑] เตวิชฺชานํ ยทกฺขาตํ ตตฺร เกวลิโนสฺมเส
ปทกสฺมา[๔] เวยฺยากรณา[๕] ชปฺเป[๖] อาจริยสาทิสา. (๒)

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วตสมฺปนฺโน
[๒] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๓] สฺยา.,อิ. สาราณียํ
[๔] ฉ.,เท. ปทกสฺม
[๕] สฺยา. เวยฺยากรณา จ
[๖] อิ. ชเป

[๖๐๒] เตสนฺโน ชาติวาทสฺมึ[๑] วิวาโท อตฺถิ โคตม
ชาติยา พฺราหฺมโณ โหติ ภารทฺวาโช อิติ ภาสติ
อหญฺจ กมฺมุนา[๒] พฺรูมิ เอวํ ชานาหิ จกฺขุม. (๓)

[๖๐๓] เต น สกฺโกม สญฺญาตุ๋[๓] อญฺญมญฺญํ มยํ อุโภ
ภวนฺตํ ปุฏฺฐุมาคมฺหา สมฺพุทฺธํ อิติ วิสฺสุตํ. (๔)

[๖๐๔] จนฺทา ยถา ขยาตีตา เปจฺจ ปญฺชลิกา ชนา
วนฺทมานา นมสฺสนฺติ เอวํ โลกสฺมิ[๔] โคตม. (๕)

[๖๐๕] จกฺขุ โลเก สมุปฺปนฺนํ มยํ ปุจฺฉาม โคตมํ
ชาติโต พฺราหฺมโณ โหติ อุทาหุ ภวติ กมฺมุนา[๕]
อชานตํ โน ปพฺรูหิ ยถา ชาเนมุ พฺราหฺมณนฺ. (๖)

[๖๐๖] เตสํ โวหํ[๖] พฺยกฺขิสฺสํ (วาเสฏฺฐาติ ภควา)
อนุปุพฺพํ ยถาตถํ
ชาติวิภงฺคํ ปาณานํ
อญฺญมญฺญา หิ ชาติโย. (๗)

[๖๐๗] ติณรุกฺเขปิ ชานาถ น จาปิ ปฏิชานเร
ลิงฺคํ ชาติมยํ เตสํ อญฺญมญฺญา หิ ชาติโย. (๘)

[๖๐๘] ตโต กีเฏ ปฏงฺเค จ ยาว กุนฺถกิปิลฺลิเก
ลิงฺคํ ชาติมยํ เตสํ อญฺญมญฺญา หิ ชาติโย. (๙)

[๖๐๙] จตุปฺปเทปิ ชานาถ ขุทฺทเก จ มหลฺลเก
ลิงฺคํ ชาติมยํ เตสํ อญฺญมญฺญา หิ ชาติโย. (๑๐)

---

[๑] สฺยา. ชาติวาทมฺหิ
[๒] สี.,อิ. กมฺมนา, เอวมุปริปิ.
[๓] ฉ.,เท. สญฺญาเปตุ๋ อิ. สญฺญตฺตุ๋
[๔] อิ. โลกสฺมึ
[๕] อิ. กมฺมนา
[๖] ฉ.,เท. โว อหนฺ

[๖๑๐] ปาทูทเรปิ ชานาถ อุรเค ทีฆปิฏฺฐิเก
ลิงฺคํ ชาติมยํ เตสํ อญฺญมญฺญา หิ ชาติโย. (๑๑)

[๖๑๑] ตโต มจฺเฉปิ ชานาถ โอทเก[๑] วาริโคจเร
ลิงฺคํ ชาติมยํ เตสํ อญฺญมญฺญา หิ ชาติโย. (๑๒)

[๖๑๒] ตโต ปกฺขีปิ ชานาถ ปตฺตยาเน วิหงฺคเม
ลิงฺคํ ชาติมยํ เตสํ อญฺญมญฺญา หิ ชาติโย. (๑๓)

[๖๑๓] ยถา เอตาสุ ชาตีสุ ลิงฺคํ ชาติมยํ ปุถุ
เอวํ นตฺถิ มนุสฺเสสุ ลิงฺคํ ชาติมยํ ปุถุ. (๑๔)

[๖๑๔] น เกเสหิ น สีเสน[๒] น กณฺเณหิ น อกฺขิภิ
น มุเขน น นาสาย น โอฏฺเจหิ ภมูหิ วา. (๑๕)

[๖๑๕] น คีวาย น อํเสหิ น อุทเรน น ปิฏฺฐิยา
น โสณิยา น อุรสา น[๓] สมฺพาเธ น เมถุเน.[๓] (๑๖)

[๖๑๖] น หตฺเถหิ น ปาเทหิ นางฺคุลีหิ นเขหิ วา
น ชงฺฆาหิ น อูรูหิ น วณฺเณน สเรน วา
ลิงฺคํ ชาติมยํ เนว ยถา อญฺญาสุ ชาติสุ. (๑๗)

[๖๑๗] ปจฺจตฺตญฺจ[๔] สรีเรสุ[๔] มนุสฺเสเสฺวตํ น วิชฺชติ
โวการญฺจ มนุสฺเสสุ สมญฺญาย ปวุจฺจติ. (๑๘)

[๖๑๘] โย หิ โกจิ มนุสฺเสสุ โครกฺขํ อุปชีวติ
เอวํ วาเสฏฺฐ ชานาหิ กสฺสโก โส น พฺราหฺมโณ. (๑๙)

---

[๑] สฺยา. อุทเก [๒] สฺยา. สีเสหิ
[๓-๓] สฺยา. น สมฺพาธา น เมถุนา [๔-๔] สฺยา.,อิ. ปจฺจตฺตํ สสรีเรสุ

[๖๑๙] โย หิ โกจิ มนุสฺเสสุ ปุถุสิปฺเปน ชีวติ
เอวํ วาเสฏฺฐ ชานาหิ สิปฺปิโก โส น พฺราหฺมโณ. (๒๐)

[๖๒๐] โย หิ โกจิ มนุสฺเสสุ โวหารํ อุปชีวติ
เอวํ วาเสฏฺฐ ชานาหิ วาณิโช โส น พฺราหฺมโณ.(๒๑)

[๖๒๑] โย หิ โกจิ มนุสฺเสสุ ปรเปสฺเสน ชีวติ
เอวํ วาเสฏฺฐ ชานาหิ เปสฺสิโก โส น พฺราหฺมโณ.(๒๒)

[๖๒๒] โย หิ โกจิ มนุสฺเสสุ อทินฺนํ อุปชีวติ
เอวํ วาเสฏฺฐ ชานาหิ โจโร เอโส น พฺราหฺมโณ. (๒๓)

[๖๒๓] โย หิ โกจิ มนุสฺเสสุ อิสฺสตฺถํ อุปชีวติ
เอวํ วาเสฏฺฐ ชานาหิ โยธาชีโว น พฺราหฺมโณ.(๒๔)

[๖๒๔] โย หิ โกจิ มนุสฺเสสุ โปโรหิจฺเจน ชีวติ
เอวํ วาเสฏฺฐ ชานาหิ ยาชโก โส น พฺราหฺมโณ. (๒๕)

[๖๒๕] โย หิ โกจิ มนุสฺเสสุ คามํ รฏฺฐญฺจ ภุญฺชติ
เอวํ วาเสฏฺฐ ชานาหิ ราชา เอโส น พฺราหฺมโณ.(๒๖)

[๖๒๖] น จาหํ พฺราหฺมณํ พฺรูมิ โยนิชํ มตฺติสมฺภวํ
โภวาทิ นาม โส โหติ ส[๑] เว[๑] โหติ สกิญฺจโน
อกิญฺจนํ อนาทานํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ. (๒๗)

[๖๒๗] สพฺพํ สโยชนํ เฉตฺวา โย เว น ปริตสฺสติ
สงฺคาติคํ วิสญฺญุตฺตํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ. (๒๘)

[๑-๑] ฉ.,เท. สเจ

[๖๒๘] เฉตฺวา นทฺธึ[๑] วรตฺตญฺจ สนฺธานํ[๒] สหนุกฺกมํ
อุกฺขิตฺตปลิฆํ พุทฺธํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ. (๒๙)

[๖๒๙] อกฺโกสํ วธพนฺธญฺจ อทุฏฺโฐ โย ติติกฺขติ
ขนฺตีพลํ[๓] พลานีกํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ. (๓๐)

[๖๓๐] อกฺโกธนํ วตวนฺตํ สีลวนฺตํ อนุสฺสทํ
ทนฺตํ อนฺติมสารีรํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ. (๓๑)

[๖๓๑] วารี โปกฺขรปตฺเตว อารคฺเคริว สาสโป
โย น ลิมฺปติ กาเมสุ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ. (๓๒)

[๖๓๒] โย ทุกฺขสฺส ปชานาติ อิเธว ขยมตฺตโน
ปนฺนภารํ วิสํยุตฺตํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ. (๓๓)

[๖๓๓] คมฺภีรปญฺญํ เมธาวึ มคฺคามคฺคสฺส โกวิทํ
อุตฺตมตฺถํ[๔] อนุปฺปตฺตํ[๔] ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ. (๓๔)

[๖๓๔] อสํสฏฺฐํ คหฏฺเฐหิ อนาคาเรหิ จูภยํ
อโนกสารึ อปฺปิจฺฉํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ. (๓๕)

[๖๓๕] นิธาย ทณฺฑํ ภูเตสุ ตเสสุ ถาวเรสุ จ
โย น หนฺติ น ฆาเตติ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ. (๓๖)

[๖๓๖] อวิรุทฺธํ วิรุทฺเธสุ อตฺตทณฺเฑสุ นิพฺพุตํ
สาทาเนสุ อนาทานํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ. (๓๗)

[๖๓๗] ยสฺส ราโค จ โทโส จ มาโน มกฺโข จ ปาติโต
สาสโปริว อารคฺคา ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ. (๓๘)

---

[๑] อิ. นนฺธึ
[๒] อิ. สนฺทานํ
[๓] อิ. ขนฺติพลํ
[๔] ฉ.,เท. อุตฺตมตฺถมนุปฺปตฺตํ

[๖๓๘] อกกฺกสํ วิญฺญาปนึ คิรํ สจฺจํ อุทีรเย
ยาย นาภิสเช กญฺจิ[๑] ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ. (๓๙)

[๖๓๙] โยธ[๒] ทีฆํ วา รสฺสํ วา[๒] อณุ๋ ถูลํ สุภาสุภํ
โลเก อทินฺนํ นาทิยติ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ. (๔๐)

[๖๔๐] อาสา ยสฺส น วิชฺชนฺติ อสฺมึ โลเก ปรมฺหิ จ
นิราสาสํ[๓] วิสํยุตฺตํ[๓] ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ. (๔๑)

[๖๔๑] ยสฺสาลยา น วิชฺชนฺติ อญฺญาย อกถึกถึ[๔]
อมโตคธํ อนุปฺปตฺตํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ. (๔๒)

[๖๔๒] โยธ[๕] ปุญฺญญฺจ ปาปญฺจ อุโภ สงฺคํ[๖] อุปจฺจคา[๖]
อโสกํ วิรชํ สุทฺธํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ. (๔๓)

[๖๔๓] จนฺทาว วิมลํ สุทฺธํ วิปฺปสนฺนมนาวิลํ
นนฺทีภวปริกฺขีณํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ. (๔๔)

[๖๔๔] โยมํ[๗] ปลิปถํ ทุคฺคมํ สํสารํ โมหมจฺจคา
ติณฺโณ ปารงฺคโต[๘] ฌายี อเนโช อกถึกถี
อนุปาทาย นิพฺพุโต ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ. (๔๕)

[๖๔๕] โยธ กาเม ปหนฺตฺวาน อนาคาโร ปริพฺพเช
กามภวปริกฺขีณํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ. (๔๖)

[๖๔๖] โยธ ตณฺหํ ปหนฺตฺวาน อนาคาโร ปริพฺพเช
ตณฺหาภวปริกฺขีณํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ. (๔๗)

---

[๑] สฺยา. กิญฺจิ [๒-๒] สฺยา. โย จ ทีฆญฺจ รสฺสํ วา อิ. โย จ ทีฆวา รสฺสํ วา
[๓-๓] สี.,สฺยา. นิราสยํ นิราสกึ [๔] อิ. อถึกถึ
[๕] สฺยา. โย จ [๖-๖] ฉ.,เท. สงฺคมุปจฺจคา
[๗] สฺยา.,อิ. โย อิมํ [๘] สฺยา.,อิ. ปารคโต

[๖๔๗] หิตฺวา มานุสกํ โยคํ ทิพฺพํ โยคํ อุปจฺจคา
สพฺพโยควิสํยุตฺตํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ. (๔๘)

[๖๔๘] หิตฺวา รติญฺจ อรติญฺจ[๑] สีติภูตํ นิรูปธึ
สพฺพโลกาภิภุ วีรํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ. (๔๙)

[๖๔๙] จุตึ โย เวทิ สตฺตานํ อุปปตฺติญฺจ สพฺพโส
อสตฺตํ สุคตํ พุทฺธํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ. (๕๐)

[๖๕๐] ยสฺส คตึ น ชานนฺติ เทวา คนฺธพฺพมานุสา
ขีณาสวํ อรหนฺตํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ. (๕๑)

[๖๕๑] ยสฺส ปุเร จ ปจฺฉา จ มชฺเฌ จ นตฺถิ กิญฺจนํ
อกิญฺจนํ อนาทานํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ. (๕๒)

[๖๕๒] อุสภํ ปวรํ ธีรํ มเหสึ วิชิตาวินํ
อเนชํ นฺหาตกํ พุทฺธํ ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ. (๕๓)

[๖๕๓] ปุพฺเพนิวาสํ โย เวทิ สคฺคาปายญฺจ ปสฺสติ
อโถ ชาติกฺขยํ ปตฺโต ตมหํ พฺรูมิ พฺราหฺมณํ. (๕๔)

[๖๕๔] สมญฺญา เหสา โลกสฺมึ นามโคตฺตํ ปกปฺปิตํ
สมฺมุจฺจา สมุทาคตํ ตตฺถ ตตฺถ ปกปฺปิตํ. (๕๕)

[๖๕๕] ทีฆรตฺตมนุสยิตํ ทิฏฺฐิคตมชานตํ
อชานนฺตา[๒] โน ปพฺรูวนฺติ[๒] ชาติยา โหติ พฺราหฺมโณ.(๕๖)

[๖๕๖] น ชจฺจา พฺราหฺมโณ โหติ น ชจฺจา โหติ อพฺราหฺมโณ
กมฺมุนา[๓] พฺราหฺมโณ โหติ กมฺมุนา โหติ อพฺราหฺมโณ.(๕๗)

---

[๑] ฉ.,เท. อรตึ
[๒-๒] สฺยา. ปพฺรูหนฺติ อชานนฺตา เต
[๓] อิ. กมฺมนา

[๖๕๗] กสฺสโก กมฺมุนา โหติ สิปฺปิโก โหติ กมฺมุนา
วาณิโช[๑] กมฺมุนา โหติ เปสฺสิโก โหติ กมฺมุนา.(๕๘)

[๖๕๘] โจโรปิ กมฺมุนา โหติ โยธาชีโวปิ กมฺมุนา
ยาชโก กมฺมุนา โหติ ราชาปิ โหติ กมฺมุนา. (๕๙)

[๖๕๙] เอวเมตํ ยถาภูตํ กมฺมํ ปสฺสนฺติ ปณฺฑิตา
ปฏิจฺจสมุปฺปาททสฺสา กมฺมวิปากโกวิทา. (๖๐)

[๖๖๐] กมฺมุนา วตฺตตี โลโก กมฺมุนา วตฺตตี ปชา
กมฺมนิพนฺธนา สตฺตา รถสฺสาณีว ยายโต. (๖๑)

[๖๖๑] ตเปน พฺรหฺมจริเยน สญฺญเมน ทเมน จ
เอเตน พฺราหฺมโณ โหติ เอตํ พฺราหฺมณมุตฺตมํ. (๖๒)

[๖๖๒] ตีหิ วิชฺชาหิ สมฺปนฺโน สนฺโต ขีณปุนพฺภโว
เอวํ วาเสฏฺฐ ชานาหิ พฺรหฺมา สกฺโก วิชานตนฺติ.(๖๓)

เอวํ วุตฺเต, วาเสฏฺฐภารทฺวาชา มาณวา ภควนฺตํ เอตทโวจุ๋ "อภิกฺกนฺตํ โภ โคตม ฯเปฯ อุปาสเก โน ภวํ โคตโม ธาเรตุ อชฺชตคฺเค ปาณุเปเต[๒] สรณํ คเตติ.[๒]

นวมํ วาเสฏฺฐสุตฺตํ.

---

[๑] สี.,อิ. วาณิชฺโช [๒-๒] อิ. ปาณุเปตํ สรณาคเต

๑๐. โกกาลิกสุตฺตํ

เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ เชตวเน อนาถปิณฺฑิกสฺส อาราเม. อถ โข โกกาลิโก ภิกฺขุ, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ นิสีทิ. เอกมนฺตํ นิสินฺโน โข โกกาลิโก ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ "ปาปิจฺฉา ภนฺเต สารีปุตฺตโมคฺคลฺลานา ปาปิกานํ อิจฺฉานํ วสงฺคตาติ.

เอวํ วุตฺเต, ภควา โกกาลิกํ ภิกฺขุํ เอตทโวจ "มา เหวํ โกกาลิก, มา เหวํ โกกาลิก, ปสาเทหิ โกกาลิก สารีปุตฺต-โมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํ, เปสลา สารีปุตฺตโมคฺคลฺลานาติ.

ทุติยมฺปิ โข โกกาลิโก ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ "กิญฺจาปิ เม ภนฺเต ภควา สทฺธายิโก ปจฺจยิโก, อถ โข ปาปิจฺฉา ว สารีปุตฺตโมคฺคลฺลานา ปาปิกานํ อิจฺฉานํ วสงฺคตาติ. ทุติยมฺปิ โข ภควา โกกาลิกํ ภิกฺขุํ เอตทโวจ "มา เหวํ โกกาลิก, มา เหวํ โกกาลิก, ปสาเทหิ โกกาลิก สารีปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํ, เปสลา สารีปุตฺตโมคฺคลฺลานาติ.

ตติยมฺปิ โข โกกาลิโก ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ "กิญฺจาปิ เม ภนฺเต ภควา สทฺธายิโก ปจฺจยิโก, อถ โข ปาปิจฺฉา ว สารีปุตฺตโมคฺคลฺลานา ปาปิกานํ อิจฺฉานํ วสงฺคตาติ. ตติยมฺปิ โข ภควา โกกาลิกํ ภิกฺขุํ เอตทโวจ "มา เหวํ โกกาลิก, มา เหวํ โกกาลิก, ปสาเทหิ โกกาลิก สารีปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํ, เปสลา สารีปุตฺตโมคฺคลฺลานาติ.

อถ โข โกกาลิโก ภิกฺขุ อุฏฺฐายาสนา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ปกฺกามิ. อจิรปกฺกนฺตสฺส จ[๑] โกกาลิกสฺส ภิกฺขุโน สาสปมตฺตีหิ[๒] ปิฬกาหิ สพฺโพ กาโย ผุฏฺโ[๓] อโหสิ, สาสปมตฺติโย หุตฺวา มุคฺคมตฺติโย อเหสุ, มุคฺคมตฺติโย หุตฺวา กฬายมตฺติโย อเหสุ, กฬายมตฺติโย หุตฺวา โกฬฏฺฐิมตฺติโย อเหสุ, โกฬฏฺฐิมตฺติโย หุตฺวา โกลมตฺติโย อเหสุ, โกลมตฺติโย หุตฺวา อามลกมตฺติโย อเหสุ, อามลกมตฺติโย หุตฺวา [๔] เพฬุวสลาฏกมตฺติโย อเหสุ, เพฬุวสลาฏกมตฺติโย หุตฺวา พิลฺลมตฺติโย อเหสุ, พิลฺลมตฺติโย[๕] หุตฺวา ปภิชฺชึสุ, ปุพฺพญฺจ โลหิตญฺจ ปคฺฆรึสุ. อถ โข โกกาลิโก ภิกฺขุ เตเนวาพาเธน กาลมกาสิ. กาลงฺกโต[๖] จ โกกาลิโก ภิกฺขุ ปทุมํ นิรยํ[๗] อุปปชฺชติ สารีปุตฺต-โมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํ อาฆาเตตฺวา. อถ โข พฺรหฺมา สหมฺปติ อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา อภิกฺกนฺตวณฺโณ เกวลกปฺปํ เชตวนํ โอภาเสตฺวา, เยน ภควา, เตนุปสงฺกมิ; อุปสงฺกมิตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา เอกมนฺตํ อฏฺฐาสิ; เอกมนฺตํ ฐิโต โข พฺรหฺมา สหมฺปติ ภควนฺตํ เอตทโวจ "โกกาลิโก ภนฺเต ภิกฺขุ กาลงฺกโต,[๖] กาลงฺกโต[๖] จ ภนฺเต โกกาลิโก ภิกฺขุ ปทุมํ นิรยํ อุปปนฺโน สารีปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํ อาฆาเตตฺวาติ. อิทมโวจ พฺรหฺมา สหมฺปติ, อิทํ วตฺวา ภควนฺตํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตตฺเถวนฺตรธายิ.

---

[๑] สฺยา. อจิรปกฺกนฺตสฺเสว
[๒] สฺยา. สาสปมตฺตาหิ
[๓] ฉ.,เท. ผุโฏ
[๔] ฉ.,เท. ติณฺหุกมตฺติโย อเหสุ ติณฺหุกมตฺติโย หุตฺวา
[๕] สฺยา. วิลฺลมตฺติโย
[๖] สฺยา.,อิ. กาลกโต
[๗] สฺยา. ปทุมนิรยํ, เอวมุปริปิ.

อถ โข ภควา ตสฺสา รตฺติยา อจฺจเยน ภิกฺขู อามนฺเตสิ "อิมํ ภิกฺขเว รตฺตึ พฺรหฺมา สหมฺปติ อภิกฺกนฺตาย รตฺติยา ฯเปฯ อิทมโวจ ภิกฺขเว พฺรหฺมา สหมฺปติ, อิทํ วตฺวา มํ อภิวาเทตฺวา ปทกฺขิณํ กตฺวา ตตฺเถวนฺตรธายีติ.

เอวํ วุตฺเต, อญฺญตโร ภิกฺขุ ภควนฺตํ เอตทโวจ "กีวทีฆํ นุ โข ภนฺเต ปทุเม นิรเย อายุปฺปมาณนฺติ. "ทีฆํ โข ภิกฺขุ ปทุเม นิรเย อายุปฺปมาณํ, ตํ น สุกรํ สงฺขาตุํ 'เอตฺตกานิ วสฺสานิ อิติ วา 'เอตฺตกานิ วสฺสสตานิ อิติ วา 'เอตฺตกานิ วสฺสสหสฺสานิ อิติ วา 'เอตฺตกานิ วสฺสสตสหสฺสานิ อิติ วาติ. "สกฺกา ปน ภนฺเต อุปมา[๑] กาตุนฺติ. "สกฺกา ภิกฺขูติ. ภควา อโวจ

"เสยฺยถาปิ ภิกฺขุ วีสติขาริโก โกสลโก ติลวาโห ตโต ปุริโส วสฺสสตสฺส[๒] วสฺสสตสฺส[๒] อจฺจเยน เอกเมกํ ติลํ อุทฺธเรยฺย, ขิปฺปตรํ โข โส ภิกฺขุ วีสติขาริโก โกสลโก ติลวาโห อิมินา อุปกฺกเมน ปริกฺขยํ ปริยาทานํ คจฺเฉยฺย, น เตฺวว เอโก อพฺพุโท นิรโย เสยฺยถาปิ ภิกฺขุ วีสติ อพฺพุทา นิรยา เอวเมโก นิรพฺพุโท นิรโย. เสยฺยถาปิ ภิกฺขุ วีสติ นิรพฺพุทา นิรยา เอวเมโก อพโพ นิรโย. เสยฺยถาปิ ภิกฺขุ วีสติ อพพา นิรยา เอวเมโก อหโห นิรโย. เสยฺยถาปิ ภิกฺขุ วีสติ อหหา นิรยา เอวเมโก อฏโฏ นิรโย. เสยฺยถาปิ ภิกฺขุ วีสติ อฏฏา นิรยา เอวเมโก กุมุโท นิรโย. เสยฺยถาปิ ภิกฺขุ วีสติ กุมุทา นิรยา เอวเมโก โสคนฺธิโก นิรโย. เสยฺยถาปิ ภิกฺขุ วีสติ โสคนฺธิกา นิรยา เอวเมโก อุปฺปลโก นิรโย. เสยฺยถาปิ ภิกฺขุ วีสติ อุปฺปลกา นิรยา เอวเมโก ปุณฺฑรีโก นิรโย. เสยฺยถาปิ ภิกฺขุ วีสติ ปุณฺฑรีกา นิรยา เอวเมโก ปทุโม

---

[๑] สฺยา. อุปมํ [๒-๒] สฺยา. วสฺสสตสฺส วสฺสสหสฺสสฺส วสฺสสตสหสฺสสฺส

นิรโย. ปทุมํ โข ปน ภิกฺขุ นิรยํ โกกาลิโก ภิกฺขุ อุปปนฺโน สารีปุตฺตโมคฺคลฺลาเนสุ จิตฺตํ อาฆาเตตฺวาติ.

อิทมโวจ ภควา, อิทํ วตฺวาน สุคโต อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

[๖๖๓] "ปุริสสฺส หิ ชาตสฺส กุฐารี ชายเต มุเข
ยาย ฉินฺทติ อตฺตานํ พาโล ทุพฺภาสิตํ ภณํ. (๑)

[๖๖๔] โย นินฺทิยํ ปสํสติ
ตํ วา นินฺทติ โย ปสํสิโย
วิจินาติ มุเขน โส กลึ
กลินา เตน สุขํ น วินฺทติ. (๒)

[๖๖๕] อปฺปมตฺโต อยํ กลิ
โย อกฺเขสุ ธนปฺปราชโย
สพฺพสฺสาปิ สหาปิ อตฺตนา
อยเมว มหตฺตโร[๑] กลิ
โย สุคเตสุ มนํ ปโทสเย. (๓)

[๖๖๖] สตํ สหสฺสานํ นิรพฺพุทานํ
ฉตฺตึสติ[๒] จ ปญฺจ จ อพฺพุทานิ
ยมริยครหี นิรยํ อุเปติ
วาจํ มนญฺจ ปณิธาย ปาปกํ. (๔)

---

[๑] สี. มหนฺตตโร [๒] สฺยา. ฉตฺตึส

[๖๖๗] อภูตวาที นิรยํ อุเปติ
โย วาปิ กตฺวา น กโรมีติ[๑] จาห
อุโภปิ เต เปจฺจ สมา ภวนฺติ
นิหีนกมฺมา มนุชา หิ[๒] ปรตฺถ. (๕)

[๖๖๘] โย อปฺปทุฏฺฐสฺส นรสฺส ทุสฺสติ
สุทฺธสฺส โปสสฺส อนงฺคณสฺส
ตเมว พาลํ ปจฺเจติ ปาปํ
สุขุโม รโช ปฏิวาตํว ขิตฺโต. (๖)

[๖๖๙] โย โลภคุเณ อนุยุตฺโต
โส วจสา ปริภาสติ อญฺเญ
อสทฺโธ กทริโย อวทญฺญู
มจฺฉริ เปสุณิยสฺมึ[๓] อนุยุตฺโต. (๗)

[๖๗๐] มุขทุคฺค วิภูตมนริย[๔]
ภูนหต[๕] ปาปก ทุกฺกตการิ
ปุริสนฺต กลิ[๖] อวชาเต
มา พหุภาณิธ เนรยิโกสิ. (๘)

[๖๗๑] รชมากิรสิ[๗] อหิตาย
สนฺเต ครหสิ กิพฺพิสฺสการี[๘]

---

[๑] ฉ.,เท. กโรมิ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. หิสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๓] ฉ.,เท. เปสุณิยํ
[๔] ฉ.,เท. วิภูต อนริย
[๕] ฉ.,เท.,อิ. ภูนหุ
[๖] ฉ.,เท. กลี
[๗] ฉ.,เท. รชมากรสี
[๘] ฉ.,เท.,อิ. กิพฺพิสการี

พหูนิ[๑] ทุจฺจริตานิ จริตฺวา
คจฺฉสิ โข ปปตํ จิรรตฺตํ. (๙)

[๖๗๒] น หิ นสฺสติ กสฺสจิ กมฺมํ
เอติ ห ตํ ลภเตว สุวามิ
ทุกฺขํ มนฺโท ปรโลเก
อตฺตนิ ปสฺสติ กิพฺพิสฺสการี. (๑๐)

[๖๗๓] อโยสงฺกุสมาหตฏฺฐานํ
ติณฺหธารํ อยสูลมุเปติ[๒]
อถ ตตฺตํ อโยคุฬสนฺนิภํ[๓]
โภชนมตฺถิ ตถา ปฏิรูปํ. (๑๑)

[๖๗๔] น หิ วคฺคุ วทนฺติ วทนฺตา
นาภิชวนฺติ น ตาณมุเปนฺติ
องฺคาเร สนฺถเต เสนฺติ[๔]
อคฺคินิสมํ ปชฺชลิตํ ปวิสนฺติ.[๕] (๑๒)

[๖๗๕] ชาเลน จ โอนหิยานา[๖]
ตตฺถ หนนฺติ อโยมยกูเฏหิ[๗]
อนฺธํ ว ติมิสมายนฺติ
ตํ วิตตํ หิ[๘] ยถา มหิกาโย. (๑๓)

---

[๑] อิ. พหูนิ จ
[๒] ฉ.,เท. ติณฺหธารมยสูลมุเปติ
[๓] ฉ.,เท. ตตฺตอโยคุฬสนฺนิภํ
[๔] ฉ.,เท. สยนฺติ
[๕] ฉ.,เท. คินิ สมฺปชฺชลิตํ.
[๖] ฉ.,เท. โอนหิยาน
[๗] ฉ.,เท. อโยมยกูเฏภิ
[๘] สฺยา. หิสทฺโท น ทิสฺสติ.

[๖๗๖] อถ โลหมยํ ปน กุมฺภึ
อคฺคินิสมํ ปชฺชลิตํ ปวิสนฺติ
ปจฺจนฺติ หิ ตาสุ จิรรตฺตํ
อคฺคินิสมาสุ สมุปฺปิลวาสา.[๑] (๑๔)

[๖๗๗] อถ ปุพฺพโลหิตมิสฺเส
ตตฺถ กึ ปจฺจติ กิพฺพิสฺสการี
ยํ ยนฺทิสตํ[๒] อธิเสติ
ตตฺถ กิลิสฺสติ สมฺผุสมาโน.[๓] (๑๕)

[๖๗๘] ปุพฺพวาวสเถ สลิลสฺมึ
ตตฺถ กึ ปจฺจติ กิพฺพิสฺสการี
คนฺตุ๎ น หิ ตีรมปตฺถิ
สพฺพสมา หิ สมนฺตกปลฺลา. (๑๖)

[๖๗๙] อสิปตฺตวนํ ปน ติณฺหํ
ตํ ปวิสนฺติ สมุจฺฉินฺนคตฺตา[๔]
ชิวฺหํ พพิเสน คเหตฺวา
อารจยารจยา[๕] วิหนนฺติ. (๑๗)

[๖๘๐] อถ เวตฺตรณึ ปน ทุคฺคํ
ติณฺหธารํ ขุรธารมุเปนฺติ[๖]
ตตฺถ มนฺทา ปปตนฺติ
ปาปการา[๗] ปาปานิ กตฺวา.[๘] (๑๘)

---

[๑] ฉ.,เท. สมุปฺปิลวาเต. อิ. สมุปฺปิลวาโส.
[๒] ฉ.,เท. ยํ ยํ ทิสกึ อิ. ยญฺญนฺทิสตํ
[๓] สฺยา.,อิ. สมฺผุสฺสมาโน.
[๔] ฉ.,เท. สมุจฺฉินฺนคตฺตา
[๕] ฉ.,เท. อารชยารชยา
[๖] ฉ.,เท. ติณฺหธารขุรธารมุเปนฺติ
[๗] ฉ.,เท.,อิ. ปาปกรา
[๘] ฉ.,เท.,อิ. กริตฺวา.

[๖๘๑] ขาทนฺติ หิ ตตฺถ รุทนฺเต
สามา สพลา กาโกลคณา จ
โสณา สิงฺคาลา[๑] ปฏิคิชฺฌา[๒]
กุลลา วายสา[๓] จ วิตุทนฺติ. (๑๙)

[๖๘๒] กิจฺฉา วตายํ[๔] อิธ วุตฺติ
ยํ ชโน ปสฺสติ[๕] กิพฺพิสฺสการี
ตสฺมา อิธ ชีวิตเสเส
กิจฺจกโร สิยา นโร น จปฺปมชฺเช.[๖] (๒๐)

[๖๘๓] เต คณิตา วิทูหิ ติลวาหา
เย ปทุเม นิรเย อุปนีตา
นหุตานิ หิ โกฏิโย ปญฺจ ภวนฺติ
ทฺวาทส โกฏิสตานิ ปุนญฺญา. (๒๑)

[๖๘๔] ยาว ทุกฺขา[๗] นิรยา อิธ วุตฺตา
ตตฺถปิ ตาว จิรํ วสิตพฺพํ
ตสฺมา สุจิเปสลสาธุคุเณสุ
วาจํ มนํ ปกตํ[๘] ปริรกฺเขติ. (๒๒)

ทสมํ โกกาลิกสุตฺตํ.

---

[๑] สี.,อิ. สิคาลา
[๒] ฉ.,เท. ปฏิคิทฺธา
[๓] อิ. วายส
[๔] ฉ.,เท. วตยํ
[๕] ฉ.,เท. ผุสติ
[๖] สฺยา.,อิ. จ มชฺเช.
[๗] ฉ.,เท. ทุขา
[๘] ฉ.,เท.,อิ. สตตํ

๑๑. นาลกสุตฺตํ

[๖๘๕] "อานนฺทชาเต ติทสคเณ ปตีเต
สกฺกญฺจ[๑] อินฺทํ สุจิวสเน จ เทเว
ทุสฺสํ คเหตฺวา อติริว โถมยนฺเต
อสิโต อิสิ อทฺทส ทิวาวิหาเร. (๑)

[๖๘๖] ทิสฺวาน เทเว ปมุทิตมเน[๒] อุทคฺเค
จิตฺตึ กริตฺวา[๓] อิทมโวจ[๓] ตตฺถ
กึ เทวสงฺเฆ อติริว กลฺยรูโป
ทุสฺสํ คเหตฺวา รมยถ[๔] กึ ปฏิจฺจ. (๒)

[๖๘๗] ยทาปิ อาสี อสุเรหิ สงฺคโม
ชโย สุรานํ อสุรา ปราชิตา
ตทาปิ เนตาทิโส โลมหํสโน
กิมพฺภุตํ ทฏฺฐุ มรู ปโมทิตา. (๓)

[๖๘๘] เสเพนฺติ คายนฺติ จ วาทยนฺติ
ภุชานิ โผเฏนฺติ[๕] จ นจฺจยนฺติ จ
ปุจฺฉามิ โวหํ เมรุมุทฺธวาสิเน
ธุนาถ เม สํสยํ ขิปฺป[๖] มาริสา. (๔)

[๖๘๙] โส โพธิสตฺโต รตนวโร อตุลฺโย
มนุสฺสโลเก หิตสุขตาย[๗] ชาโต

---

[๑] อิ. สกฺกจฺจ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. มุทิตมเน
[๓-๓] สี.,อิ. กริตฺวา อิทมโวจาสิ ฉ.,เท. กริตฺวาน อิทมโวจ
[๔] อิ. ภมยถ
[๕] สี.,อิ. โปเรนฺติ
[๖] ฉ.,เท.,อิ. ขิปฺป
[๗] ฉ.,เท.,อิ. หิตสุขตฺถาย

สกฺยาน คาเม ชนปเท ลุมฺพิเนยฺเย
เตนมฺห ตุฏฺฐา อติริว กลฺยรูปา. (๕)

[๖๙๐] โส สพฺพสตฺตุตฺตโม อคฺคปุคฺคโล
นราสโภ สพฺพปชานมุตฺตโม
วตฺเตสฺสติ จกฺกํ อิสิวฺหเย[๑] วเน
นทฺวา สีโห พลวา มิคาภิภู. (๖)

[๖๙๑] ตํ สทฺทํ สุตฺวา ตุริตมวสรี[๒] โส
สุทฺโธทนสฺส ตท ภวนํ อุปาวิสิ[๓]
นิสชฺช ตตฺถ อิทมโวจาปิ[๔] สกฺเย
กุหึ กุมาโร อหมฺปิ[๕] ทฏฺฐุกาโม. (๗)

[๖๙๒] ตโต กุมารํ ชลิตมิว สุวณฺณํ
อุกฺกามุเขว สุกุสลสมฺปหฏฺฐ
ททฺทลฺลมานํ สิริยา อโนมวณฺณํ
ทสฺเสสุ ปุตฺตํ อสิตวฺหยสฺส สกฺยา. (๘)

[๖๙๓] ทิสฺวา กุมารํ สิขิมิว ปชฺชลนฺตํ
ตาราสภาว นภสิคมา วิสุทฺธา
สุริยนฺตปนฺตา[๖] สรทริวพฺภมุตฺตา[๗]
อานนฺทชาโต วิปุลมลตฺถ ปีตึ. (๙)

---

[๑] ฉ.,เท. จกฺกมิสิวฺหเย
[๒] อิ. ตุริตมวสรี
[๓] สี.,อิ. อุปาคมิ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อิทมโวจาสิ
[๕] ฉ.,เท. อหมปิ
[๖] ฉ.,เท. สุริยา ตปนฺตา
[๗] สฺยา. สารทริวพฺภมุตฺตา

[๖๙๔] อเนกสาขญฺจ สหสฺสมณฺฑลํ
ฉตฺตํ มรู ธาเรยฺยุมนฺตลิกฺเข
สุวณฺณทณฺฑา วีติปตนฺติ จามรา
น ทิสฺสเร จามรฉตฺตคาหกา. (๑๐)

[๖๙๕] ทิสฺวา ชฏึ[๑] กณฺหสิรึหโย อิสิ
สุวณฺณนิกฺขึ[๒] วิย ปณฺฑุกมฺพเล
เสตญฺจ ฉตฺตํ ธารยนฺต[๓] มุทฺธนิ
อุทคฺคจิตฺโต สุมโน ปฏิคฺคเห. (๑๑)

[๖๙๖] ปฏิคฺคเหตฺวา ปน สกฺยปุงฺควํ
ซิคีสโก[๔] ลกฺขณมนฺตปารคู
ปสนฺนจิตฺโต คิรมพฺภุทีรยิ
"อนุตฺตรายํ ทิปทานมุตฺตโม.[๕] (๑๒)

[๖๙๗] อถตฺตโน คมนมนุสฺสรนฺโต
อกลฺยรูโป คพฺยติ อสฺสุกานิ
ทิสฺวาน สกฺยา อิสิมโวจุ รุทนฺตํ
"โน เจ กุมาเร ภวิสฺสติ อนุตฺตราโย. (๑๓)

[๖๙๘] ทิสฺวาน สกฺเย อิสิมโวจ อกลฺเย
นาหํ กุมาเร อหิตมนุสฺสรามิ
น จาปิ อสฺส[๖] ภวิสฺสติ อนุตฺตราโย
น โอรกายํ อธิมนสา[๗] ภวาถ. (๑๔)

---

[๑] อิ. ชฏึ
[๒] อิ. สุวณฺณเนกฺขึ
[๓] สี. ธารยนฺตํ สฺยา. ธารยนฺต
[๔] ฉ.,เท. ซีคิสโต
[๕] ฉ.,เท. ทฺวิปทานมุตฺตโม
[๖] ฉ.,เท. จาปิมสฺส
[๗] ฉ.,เท. อธิมานสา

[๖๙๙] สมฺโพธิยคฺคํ ผุสิสฺสตายํ กุมาโร
โส ธมฺมจกฺกํ ปรมวิสุทฺธทสฺสี
วตฺเตสฺสตายํ พหุชนหิตานุกมฺปี
วิตฺถาริกสฺส ภวิสฺสติ พฺรหฺมจริยํ. (๑๕)

[๗๐๐] มมญฺจ อายุ น จิรมิธาวเสโส
อถนฺตรา เม ภวิสฺสติ กาลกิริยา
โสหํ น สุสฺสํ[๑] อสมธุรสฺส ธมฺมํ
เตนมฺหิ อฏฺโฏ พฺยสนคโต[๒] อฆาวี. (๑๖)

[๗๐๑] โส สากิยานํ วิปุลํ ชเนตฺวาน[๓] ปีตึ
อนฺเตปุรมฺหา นิคฺคมา[๔] พฺรหฺมจารี
โส ภาคิเนยฺยํ สยํ อนุกมฺปมาโน
สมาทเปสิ อสมธุรสฺส ธมฺเม. (๑๗)

[๗๐๒] พุทฺโธติ โฆสํ ยทิ[๕] ปรโต สุณาสิ
“สมฺโพธิปตฺโต วิวรติ[๖] ธมฺมมคฺคํ
คนฺตฺวาน ตตฺถ สยํ[๗] ปริปุจฺฉมาโน[๘]
จรสฺสุ ตสฺมึ ภควติ พฺรหฺมจริยํ. (๑๘)

[๗๐๓] เตนานุสิฏฺโฐ หิตมเนน ตาทินา
อนาคเต ปรมวิสุทฺธทสฺสินา
โส นาพฺโภ อุปจิตปุญฺญสญฺจโย
ชินํ ปติกฺขึ ปริวสิ รกฺขิตินฺทฺริโย. (๑๙)

---

[๑] ฉ.,เท. โสสฺสํ
[๒] ฉ.,เท. พฺยสนีคโต
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ชเนตฺวา
[๔] สี. นิคมา สฺยา. นิรคมา อิ. นิรคม
[๕] ฉ.,เท. ยทา
[๖] อิ. วิจรติ
[๗] ฉ.,เท.,อิ. สมยํ
[๘] สี. สยํ ปริปุจฺฉิยมาโน

[๗๐๔] สุตฺวาน โฆสํ ชินวรจกฺกวตฺตเน
คนฺตฺวาน ทิสฺวา อิสินิสภํ ปสนฺโน
โมเนยฺยเสฏฺฐํ มุนิปวรํ[๑] อปุจฺฉิ
สมาคเต อสิตวฺหยสฺส[๒] สาสเนติ. (๒๐)

วตฺถุคาถา[๓] นิฏฺฐิตา.

[๗๐๕] อญฺญาตเมตํ วจนํ อสิตสฺส ยถาตถํ
ตํ ตํ โคตม ปุจฺฉามิ[๔] สพฺพธมฺมาน ปารคุ. (๒๑)

[๗๐๖] อนคาริยุเปตสฺส[๕] ภิกฺขาจริยํ ชิคีสโต[๖]
มุนึ[๗] ปพฺรูหิ เม ปุฏฺโฐ โมเนยฺยํ อุตฺตมํ ปทํ. (๒๒)

[๗๐๗] โมเนยฺยเต อุปญฺญิสฺสํ (อิติ ภควา)
ทุกฺกรํ ทุรภิสมฺภวํ
หนฺท เต นํ ปวกฺขามิ
สนฺถมฺภสฺสุ ทพฺโห ภว. (๒๓)

[๗๐๘] สมานภาคึ[๘] กุพฺเพถ คาเม อกุฏฺฐวนฺทิตึ
มโนปโทสํ รกฺเขยฺย สนฺโต อนุณฺณโต จเร.[๙] (๒๔)

[๗๐๙] อุจฺจาวจา นิจฺฉรนฺติ ทาเย อคฺคิสิขูปมา
นาริโย มุนึ ปโลเภนฺติ ตา สุ ตํ มา ปโลภยุ.[๑๐] (๒๕)

---

[๑] สฺยา. มุนิวรึ
[๒] ฉ.,เท. อสิตาวฺหยสฺส
[๓] สฺยา. วตฺถุกถา
[๔] อิ. ปุจฺฉาม
[๕] สฺยา.,อิ. อนาคาริยุเปตสฺส
[๖] ฉ.,เท. ชิคีสโต
[๗] ฉ.,เท. มุนิ
[๘] สฺยา.,อิ. สมานภาวึ
[๙] สฺยา. อนุณฺณโคจโร
[๑๐] สฺยา. ปโลเภยฺยุ

[๗๑๐] วิรโต เมถุนา ธมฺมา หิตฺวา กาเม วราวเร[๑]
อวิรุทฺโธ อสารตฺโต ปาเณสุ ตสถาวเร. (๒๖)

[๗๑๑] ยถา อหํ ตถา เอเต ยถา เอเต ตถา อหํ
อตฺตานํ อุปมํ กตฺวา น หเนยฺย น ฆาตเย. (๒๗)

[๗๑๒] หิตฺวา อิจฺฉญฺจ โลภญฺจ ยตฺถ สตฺโต ปุถุชฺชโน
จกฺขุมา ปฏิปชฺเชยฺย ตเรยฺย นรกํ อิมํ. (๒๘)

[๗๑๓] โอโนทโร[๒] มิตาหาโร อปฺปิจฺฉสฺส อโลลุโป
สทา[๓] อิจฺฉาย นิจฺฉาโต อนิจฺโฉ โหติ นิพฺพุโต. (๒๙)

[๗๑๔] ส ปิณฺฑาจารํ จริตฺวา วนนฺตมภิหารเย
อุปฏฺฐิโต รุกฺขมูลสฺมึ อาสนูปคโต มุนิ. (๓๐)

[๗๑๕] ส ฌานปสุโต ธีโร วนนฺเต รมิโต สิยา
ฌาเยถ รุกฺขมูลสฺมึ อตฺตานมภิโตสยํ. (๓๑)

[๗๑๖] ตโต รตฺยา วิวสเน[๔] คามนฺตมภิหารเย
อวฺหานํ นาภินนฺเทยฺย อภิหารญฺจ คามโต. (๓๒)

[๗๑๗] น มุนี คามมาคมฺม กุเลสุ สหสา จเร
ฆาเสสนํ ฉินฺนกโถ น วาจมฺปยุตฺตํ ภเณ. (๓๓)

[๗๑๘] อลตฺถํ ยทิทํ สาธุ นาลตฺถํ กุสลํ อิติ[๕]
อุภเยเนว โส ตาทิ รุกฺขํว อุปาติวตฺตติ.[๖] (๓๔)

---

[๑] ฉ.,เท. ปโรปเร อิ. ปโรวเร
[๒] ฉ.,เท.,อิ. อูนูทโร
[๓] อิ. ส เว
[๔] ฉ.,เท. วิวสาเน
[๕] สฺยา. กุสลามิติ
[๖] ฉ.,เท. รุกฺขวุปนิวตฺตติ อิ. อุปนิวตฺตติ

[๗๑๙] ส ปตฺตปาณิ[๑] จรนฺโต อมูโค มูคสมฺมโต
อปฺปิ ทานํ น หิเพยฺย ทาตารํ นาวชานิยา. (๓๕)

[๗๒๐] อุจฺจาวจา หิ ปฏิปทา สมเณน ปกาสิตา
น ปารํ ทิคุณํ ยนฺติ น ยิทำ[๒] เอกคุณํ[๓] มุตฺ.[๓] (๓๖)

[๗๒๑] ยสฺส จ วิสตา นตฺถิ ฉินฺนโสตสฺส ภิกฺขุโน
กิจฺจากิจฺจปฺปหีนสฺส ปริฬาโห น วิชฺชติ. (๓๗)

[๗๒๒] โมเนยฺยเมโต อุปญฺญิสฺสํ อิติ[๔] ภควา[๔]
ขุรธารูปโม ภเว
ชิวฺหาย ตาลุํ อาหจฺจ
อุทเร สญฺญโต สิยา. (๓๘)

[๗๒๓] อลีนจิตฺโต จ สิยา น จาปิ พหุ จินฺตเย
นิรามคนฺโธ อสิโต พฺรหฺมจริยปรายโน. (๓๙)

[๗๒๔] เอกาสนสฺส สิกฺเขถ สมณูปาสนสฺส[๕] จ
เอกตฺตํ โมนมกฺขาตํ เอโก เว[๖] อภิรมิสฺสสิ. (๔๐)
อถ ภาสิหิ[๗] ทส ทิสา

[๗๒๕] สุตฺวา ธีรานํ นิคฺโฆสํ ฌายีนํ กามจาคินํ
ตโต หิริญฺจ สทฺธญฺจ ภิยฺโย กุพฺเพถ มามโก. (๔๑)

---

[๑] สฺยา. สปตฺตปาณี
[๒] อิ. น อิทำ
[๓-๓] สฺยา. เอกคุณมุตฺตำ
[๔-๔] ฉ.,เท. อิเม ปาจา น ทิสฺสนฺติ.
[๕] สฺยา. สมโณปาสนสฺส
[๖] ฉ.,เท.,อิ. เอโก เจ
[๗] ฉ.,เท. พาหิสิ

[๗๒๖] ตํ นทีหิ วิชานาถ โสพฺเภสุ ปทเรสุ จ
สณนฺตา[๑] ยนฺติ กุโสพฺภา[๒] ตุณฺหี ยนฺติ มโหทธิ.[๓] (๔๒)

[๗๒๗] ยทูนกํ ตํ สณติ[๔] ยํ ปูรํ สนฺตเมว ตํ
อฑฺฒกุมฺภูปโม พาโล รหโท ปูโรว ปณฺฑิโต. (๔๓)

[๗๒๘] ยํ สมโณ พหุ[๕] ภาสติ อุเปตํ อตฺถสญฺหิตํ
ชานํ โส ธมฺมํ เทเสติ ชานํ โส พหุ ภาสติ. (๔๔)

[๗๒๙] โย จ ชานํ สัยตตฺโต[๖] ชานํ น พหุ ภาสติ
ส มุนี[๗] โมนมรหติ ส มุนี[๗] โมนมชฺฌคาติ.[๘](๔๕)

เอกาทสมํ นาลกสุตฺตํ.

๑๒. ทฺวยตานุปสฺสนาสุตฺตํ

เอวมฺเม สุตํ:- เอกํ สมยํ ภควา สาวตฺถิยํ วิหรติ ปุพฺพาราเม มิคารมาตุ ปาสาเท. เตน โข ปน สมเยน ภควา ตทหุโปสเถ ปณฺณรเส ปุณฺณาย ปุณฺณมาย รตฺติยา ภิกฺขุสงฺฆ-ปริวุโต อพฺโภกาเส นิสินฺโน โหติ. อถ โข ภควา ตุณฺหีภูตํ ตุณฺหีภูตํ ภิกฺขุสงฺฆํ อนุวิโลเกตฺวา ภิกฺขู อามนฺเตสิ

"เย เต ภิกฺขเว กุสลา ธมฺมา อริยา นิยฺยานิกา สมฺโพธิ-คามิโน[๙] เตสํ โว ภิกฺขเว กุสลานํ ธมฺมานํ อริยานํ นิยฺยานิกานํ

---

[๑] สฺยา. สนนฺตา
[๒] สฺยา.,อิ. กุสุพฺภา
[๓] ฉ.,เท. มโหทธี.
[๔] สฺยา. สนฺติ
[๕] สฺยา.,อิ. พหุ
[๖] อิ. ยตตฺโต
[๗] สฺยา. มุนิ
[๘] สฺยา. โมนมชฺฌคฺคา.
[๙] ฉ.,เท.,อิ. สมฺโพธคามิโน

สมฺโพธิคามีนํ กา อุปนิสา สวนายาติ อิติ เจ ภิกฺขเว ปุจฺฉิตาโร อสฺสุ, เต เอวมสฺสุ วจนียา, ยาวเทว ทุวยตานํ ธมฺมานํ ยถาภูตํ ญาณายาติ. กิญฺจ ทุวยตํ วเทถ.

(๑) อิทํ ทุกฺขํ อยํ ทุกฺขสมุทโยติ อยเมกานุปสฺสนา. อยํ ทุกฺขนิโรโธ อยํ ทุกฺขนิโรธคามินี ปฏิปทาติ อยํ ทุติยานุปสฺสนา. เอวํ สมฺมา ทุวยตานุปสฺสิโน โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต ทุวินฺนํ ผลานํ อญฺญตรํ ผลํ ปาฏิกงฺขํ, ทิฏฺเฐว ธมฺเม อญฺญา สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตาติ.

อิทมโวจ ภควา, อิทํ วตฺวาน สุคโต, อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

[๗๓๐] “เย ทุกฺขํ นปฺปชานนฺติ อโถ ทุกฺขสฺส สมฺภวํ
ยตฺถ จ สพฺพโส ทุกฺขํ อเสสํ อุปรุชฺฌติ
ตญฺจ มคฺคํ น ชานนฺติ ทุกฺขูปสมคามินํ. (๑)

[๗๓๑] เจโตวิมุตฺติหีนา เต อโถ ปญฺญาวิมุตฺติยา
อภพฺพา เต อนฺตกิริยาย เต เว ชาติชรูปคา. (๒)

[๗๓๒] เย จ ทุกฺขํ ปชานนฺติ อโถ ทุกฺขสฺส สมฺภวํ
ยตฺถ จ สพฺพโส ทุกฺขํ อเสสํ อุปรุชฺฌติ
ตญฺจ มคฺคํ ปชานนฺติ ทุกฺขูปสมคามินํ. (๓)

[๗๓๓] เจโตวิมุตฺติสมฺปนฺนา อโถ ปญฺญาวิมุตฺติยา
ภพฺพา เต อนฺตกิริยาย น เต ชาติชรูปคาติ. (๔)

(๒) สิยา อญฺเญนปิ ปริยาเยน สมฺมา ทุวยตานุปสฺสนาติ, อิติ เจ ภิกฺขเว ปุจฺฉิตาโร อสฺสุ. “สิยาติสฺสุ วจนียา. กถญฺจ

สิยา. ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขํ สมฺโภติ สพฺพํ อุปธิปจฺจยาติ อยเมกานุปสฺสนา. อุปธีนํ เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโวติ อยํ ทุติยานุปสฺสนา. เอวํ สมฺมา ทฺวยตานุปสฺสิโน ฯเปฯ อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

[๗๓๔] “อุปธินิทานา ปภวนฺติ ทุกฺขา
เย เกจิ โลกสฺมิมเนกรูปา[๑]
โย เว อวิทฺวา อุปธึ กโรติ
ปุนปฺปุนํ ทุกฺขมุเปติ มนฺโท
ตสฺมา ปชานํ อุปธึ น กยิรา
ทุกฺขสฺส ชาติปฺปภวานุปสฺสีติ. (๕)

(๓) สิยา อญฺเญนปิ ปริยาเยน สมฺมา ทฺวยตานุปสฺสนาติ, อิติ เจ ภิกฺขเว ปุจฺฉิตาโร อสฺสุ. “สิยาติสฺสุ วจนียา. กถญฺจ สิยา. ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขํ สมฺโภติ สพฺพํ อวิชฺชาปจฺจยาติ อยเมกานุปสฺสนา. อวิชฺชาย เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโวติ อยํ ทุติยานุปสฺสนา. เอวํ สมฺมา ทฺวยตานุปสฺสิโน ฯเปฯ อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

[๗๓๕] “ชาติมรณสํสารํ เย วชนฺติ ปุนปฺปุนํ
อิตฺถภาวญฺญถาภาวํ อวิชฺชาเยว สา คติ. (๖)

[๗๓๖] อวิชฺชา หายํ มหาโมโห ยทิทํ[๒] สสฺสตํ[๒] จิรํ
วิชฺชาคตา จ เย สตฺตา น[๓] เต คจฺฉนฺติ[๓] ปุนพฺภวนฺติ.(๗)

---

[๑] สฺยา.,อิ. โลกสฺมึ อเนกรูปา [๒] ฉ.,เท.,อิ. เยนิทํ สสฺสิตํ
[๓] สี.,อิ. นาคจฺฉนฺติ

(๔) สิยา อญฺเญนปิ ปริยาเยน ฯเปฯ กถญฺจ สิยา. ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขํ สมฺโภติ สพฺพํ สงฺขารปจฺจยาติ อยเมกานุปสฺสนา. สงฺขารานํ เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโวติ อยํ ทุติยานุปสฺสนา. เอวํ สมฺมา ทฺวยตานุปสฺสิโน ฯเปฯ อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

[๗๓๗] "ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขํ สมฺโภติ สพฺพํ สงฺขารปจฺจยา
สงฺขารานํ นิโรเธน นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโว. (๘)

[๗๓๘] เอตมาทีนวํ ญตฺวา ทุกฺขํ สงฺขารปจฺจยา
สพฺพสงฺขารสมถา สญฺญานํ[๑] อุปโรธนา
เอวํ ทุกฺขกฺขโย โหติ เอตํ ญตฺวา ยถาตถํ. (๙)

[๗๓๙] สมฺมทฺทสา เวทคุโน สมฺมทญฺญาย ปณฺฑิตา
อภิภุยฺย มารสํโยคํ น คจฺฉนฺติ[๒] ปุนพฺภวนฺติ.(๑๐)

(๕) สิยา อญฺเญนปิ ปริยาเยน ฯเปฯ กถญฺจ สิยา. ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขํ สมฺโภติ สพฺพํ วิญฺญาณปจฺจยาติ อยเมกานุปสฺสนา. วิญฺญาณสฺส เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโวติ อยํ ทุติยานุปสฺสนา. เอวํ สมฺมา ทฺวยตานุปสฺสิโน ฯเปฯ อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

[๗๔๐] ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขํ สมฺโภติ สพฺพํ วิญฺญาณปจฺจยา
วิญฺญาณสฺส นิโรเธน นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโว. (๑๑)

[๗๔๑] เอตมาทีนวํ ญตฺวา ทุกฺขํ วิญฺญาณปจฺจยา
วิญฺญาณูปสมา ภิกฺขุ นิจฺฉาโต ปรินิพฺพุโตติ. (๑๒)

---

[๑] อิ. สญฺญาย [๒] สี.,อิ. นาคจฺฉนฺติ

(๖) สิยา อญฺเญนปิ ปริยาเยน ฯเปฯ กถญฺจ สิยา. ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขํ สมฺโภติ สพฺพํ ผสฺสปจฺจยาติ อยเมกานุปสฺสนา. ผสฺสสฺส เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโวติ อยํ ทุติยานุปสฺสนา. เอวํ สมฺมา ทฺวยตานุปสฺสิโน ฯเปฯ อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

[๗๔๒] "เตสํ ผสฺสปเรตานํ ภวโสตานุสารินํ
กุมฺมคฺคํ ปฏิปนฺนานํ อารา สโยชนกฺขโย. (๑๓)

[๗๔๓] เย จ ผสฺสํ ปริญฺญาย ปญฺญายุปสเม[๑] รตา
เตปิ[๒] ผสฺสาภิสมยา นิจฺฉาตา ปรินิพฺพุตาติ. (๑๔)

(๗) สิยา อญฺเญนปิ ปริยาเยน ฯเปฯ กถญฺจ สิยา. ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขํ สมฺโภติ สพฺพํ เวทนาปจฺจยาติ อยเมกานุปสฺสนา. เวทนานํ เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโวติ อยํ ทุติยานุปสฺสนา. เอวํ สมฺมา ทฺวยตานุปสฺสิโน ฯเปฯ อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

[๗๔๔] "สุขํ วา ยทิ วา ทุกฺขํ อทุกฺขมสุขํ สห
อชฺฌตฺตญฺจ พหิทฺธา จ ยงฺกิญฺจิ อตฺถิ เวทิตํ. (๑๕)

[๗๔๕] เอตํ ทุกฺขนฺติ ญตฺวาน โมสธมฺมํ ปโลกินํ[๓]
ผุสฺส ผุสฺส วยํ ปสฺสํ เอวํ ตตฺถ วิชานติ.[๔]
เวทนานํ ขยา ภิกฺขุ[๕] นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโวติ. (๑๖)

---

[๑] สฺยา. ปญฺญาย อุปสเม ฉ.,เท. อญฺญายุปสเม อิ. อญฺญาย อุปสเม
[๒] ฉ.,เท.,อิ. เต เว
[๓] สี. ปโลกิตํ
[๔] สี.,อิ. วิรชฺชติ
[๕] สฺยา. เยว

(๘) สิยา อญฺเญนปิ ปริยาเยน ฯเปฯ กถญฺจ สิยา. ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขํ สมฺโภติ สพฺพํ ตณฺหาปจฺจยาติ อยเมกานุปสฺสนา. ตณฺหาย เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโวติ อยํ ทุติยานุปสฺสนา. เอวํ สมฺมา ทุวยตานุปสฺสิโน ฯเปฯ อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

[๗๔๖] "ตณฺหาทุติโย ปุริโส ทีฆมทฺธาน สํสรํ
อิตฺถภาวญฺญถาภาวํ สํสารํ นาติวตฺตติ. (๑๗)

[๗๔๗] เอตมาทีนวํ ญตฺวา ตณฺหำ[๑] ทุกฺขสฺส สมฺภวํ
วีตตณฺโห อนาทาโน สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเชติ. (๑๘)

(๙) สิยา อญฺเญนปิ ปริยาเยน ฯเปฯ กถญฺจ สิยา. ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขํ สมฺโภติ สพฺพํ อุปาทานปจฺจยาติ อยเมกานุปสฺสนา. อุปาทานานำ[๒] เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโวติ อยํ ทุติยานุปสฺสนา. เอวํ สมฺมา ทุวยตานุปสฺสิโน ฯเปฯ อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

[๗๔๘] "อุปาทานปจฺจยา ภโว ภูโต ทุกฺขํ นิคจฺฉติ
ชาตสฺส มรณํ โหติ เอโส ทุกฺขสฺส สมฺภโว. (๑๙)

[๗๔๙] ตสฺมา อุปาทานกฺขยา สมฺมทญฺญาย ปณฺฑิตา
ชาติกฺขยํ อภิญฺญาย น คจฺฉนฺติ ปุนพฺภวนฺติ. (๒๐)

(๑๐) สิยา อญฺเญนปิ ปริยาเยน ฯเปฯ กถญฺจ สิยา. ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขํ สมฺโภติ สพฺพํ อารมฺภปจฺจยาติ อยเมกานุปสฺสนา.

---

[๑] สฺยา. ตณฺหา [๒] สฺยา. อุปาทานสฺส

อารมฺภานำ เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโวติ อยำ ทุติยานุปสฺสนา. เอวำ สมฺมา ทฺวยตานุปสฺสิโน ฯเปฯ อถาปรำ เอตทโวจ สตฺถา

[๗๕๐] ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขำ สมฺภวติ สพฺพำ อารมฺภปจฺจยา
อารมฺภานำ นิโรเธน นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโว. (๒๑)

[๗๕๑] เอตมาทีนวำ ญตฺวา ทุกฺขำ อารมฺภปจฺจยา
สพฺพารมฺภำ ปฏินิสฺสชฺช อนารมฺเภ วิมุตฺติโน. (๒๒)

[๗๕๒] อุจฺฉินฺนภวตณฺหสฺส สนฺติจิตฺตสฺส[๑] ภิกฺขุโน
วิกฺขีโณ[๒] ชาติสංสาโร นตฺถิ ตสฺส ปุนพฺภโวติ. (๒๓)

(๑๑) สิยา อญฺเญนปิ ปริยาเยน ฯเปฯ กถญฺจ สิยา. ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขำ สมฺภวติ สพฺพำ อาหารปจฺจยาติ อยเมกานุปสฺสนา. อาหารานำ เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโวติ อยำ ทุติยานุปสฺสนา เอวำ สมฺมา ทฺวยตานุปสฺสิโน ฯเปฯ อถาปรำ เอตทโวจ สตฺถา

[๗๕๓] “ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขำ สมฺภวติ สพฺพำ อาหารปจฺจยา
อาหารานำ นิโรเธน นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโว. (๒๔)

[๗๕๔] เอตมาทีนวำ ญตฺวา ทุกฺขำ อาหารปจฺจยา
สพฺพาหาเร[๓] ปริญฺญาย สพฺพาหารมนิสฺสิโต. (๒๕)

[๗๕๕] อาโรคฺยำ สมฺมทญฺญาย อาสวานำ ปริกฺขยา
สงฺขาย เสวี ธมฺมฏฺโ สงฺขยำ[๔] โนเปติ[๔] เวทคูติ.(๒๖)

---

[๑] สฺยา.,ฉ. สนฺตจิตฺตสฺส
[๒] สี.,อิ. วิติณฺโณ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. สพฺพาหารำ
[๔-๔] อิ. สงฺขำ น อุเปติ

(๑๒) สิยา อญฺเญนปิ ปริยาเยน ฯเปฯ กถญฺจ สิยา. ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขํ สมฺโภติ สพฺพํ อิญฺชิตปจฺจยาติ อยเมกานุปสฺสนา อิญฺชิตานํ เตฺวว อเสสวิราคนิโรธา นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโวติ อยํ ทุติยานุปสฺสนา. เอวํ สมฺมา ทฺวยตานุปสฺสิโน ฯเปฯ อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

[๗๕๖] "ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขํ สมฺโภติ สพฺพํ อิญฺชิตปจฺจยา
อิญฺชิตานํ นิโรเธน นตฺถิ ทุกฺขสฺส สมฺภโว. (๒๗)

[๗๕๗] เอตมาทีนวํ ญตฺวา ทุกฺขํ อิญฺชิตปจฺจยา
ตสฺมา หิ[๑] เอชํ โวสฺสชฺช สงฺขาเร อุปรุนฺธิย[๒]
อเนโช อนุปาทาโน ตโต ภิกฺขุ ปริพฺพเชติ. (๒๘)

(๑๓) สิยา อญฺเญนปิ ปริยาเยน ฯเปฯ กถญฺจ สิยา. นิสฺสิตสฺส จลิตํ โหตีติ อยเมกานุปสฺสนา. อนิสฺสิโต น จลตีติ อยํ ทุติยานุปสฺสนา. เอวํ สมฺมา ทฺวยตานุปสฺสิโน ฯเปฯ อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

[๗๕๘] "อนิสฺสิโต น จลติ นิสฺสิโต จ อุปาทิยํ
อิตฺถภาวญฺญถาภาวํ สํสารํ นาติวตฺตติ. (๒๙)

[๗๕๙] เอตมาทีนวํ ญตฺวา นิสฺสเยสุ มหพฺภยํ
อนิสฺสิโต อนุปาทาโน สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเชติ. (๓๐)

(๑๔) สิยา อญฺเญนปิ ปริยาเยน ฯเปฯ กถญฺจ สิยา. รูเปหิ ภิกฺขเว อรูปา[๓] สนฺตตราติ อยเมกานุปสฺสนา. อรูเปหิ นิโรโธ

---

[๑] อิ. หิสทฺโท น ทิสฺสติ. [๒] สฺยา. อุปรุนฺธิยา
[๓] อิ. อารุปฺปา, เอวมุปริปิ.

สนฺตตโรติ อยํ ทุติยานุปสฺสนา. เอวํ สมฺมา ทฺวยตานุปสฺสิโน ฯเปฯ อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

[๗๖๐] “เย จ รูปูปคา สตฺตา เย จ อรูปฏฺฐายิโน[๑]
นิโรธํ อปฺปชานนฺตา อาคนฺตาโร เต ปุนพฺภวํ.(๓๑)

[๗๖๑] เย จ รูเป ปริญฺญาย อรูเปสุ อุสฺสณฺจิตา[๒]
นิโรเธ เย วิมุจฺจนฺติ[๓] เต ชนา มจฺจุหายิโนติ. (๓๒)

(๑๕) สิยา อญฺเญนปิ ปริยาเยน ฯเปฯ กถญฺจ สิยา. ยํ ภิกฺขเว สเทวกสฺส โลกสฺส สมารกสฺส สพฺรหฺมกสฺส[๔] สสฺสมณ-พฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย “อิทํ สจฺจนฺติ อุปนิชฺฌายิตํ, ตทมริยานํ “เอตํ มุสาติ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐํ, อยเมกานุปสฺสนา. ยํ ภิกฺขเว สเทวกสฺส ฯเปฯ สเทวมนุสฺสาย “อิทํ มุสาติ อุปนิชฺฌายิตํ, ตทมริยานํ “เอตํ สจฺจนฺติ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐํ, อยํ ทุติยานุปสฺสนา. เอวํ สมฺมา ทฺวยตานุปสฺสิโน ฯเปฯ อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

[๗๖๒] “อนตฺตนิ อตฺตมานี[๕] ปสฺส โลกํ สเทวกํ
นิวิฏฺฐํ นามรูปสฺมึ อิทํ สจฺจนฺติ มญฺญติ. (๓๓)

[๗๖๓] เยน เยน หิ มญฺญนฺติ ตโต ตํ โหติ อญฺญถา
ตญฺหิ ตสฺส มุสา โหติ โมสธมฺมญฺหิ อิตฺตรํ. (๓๔)

[๗๖๔] อโมสธมฺมํ นิพฺพานํ ตทริยา สจฺจโต วิทู
เต เว สจฺจาภิสมยา นิจฺฉาตา ปรินิพฺพุตาติ. (๓๕)

---

[๑] อิ. อารุปฺปวาสิโน
[๒] สฺยา.,อิ. อรูเปสุ สุสณฺจิตา
[๓] สฺยา. นิโรเธ เยว มุจฺจนฺติ
[๔] อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๕] ฉ.,เท. อตฺตมานึ อิ. อตฺตมานํ

(๑๖) สิยา อญฺเญนปิ ปริยาเยน สมฺมา ทุวยตานุปสฺสนาติ, อิติ เจ ภิกฺขเว ปุจฺฉิตาโร อสฺสุ. "สิยาติสฺสุ วจนียา. กถญฺจ สิยา. ยํ ภิกฺขเว สเทวกสฺส โลกสฺส สมารกสฺส สพฺรหฺมกสฺส สสฺสมณ-พฺราหฺมณิยา ปชาย สเทวมนุสฺสาย "อิทํ สุขนฺติ อุปนิชฺฌายิตํ, ตทมริยานํ "เอตํ ทุกฺขนฺติ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐํ, อยเมกานุปสฺสนา. ยํ ภิกฺขเว สเทวกสฺส โลกสฺส ฯเปฯ สเทวมนุสฺสาย "อิทํ ทุกฺขนฺติ อุปนิชฺฌายิตํ, ตทมริยานํ "เอตํ สุขนฺติ ยถาภูตํ สมฺมปฺปญฺญาย สุทิฏฺฐํ, อยํ ทุติยานุปสฺสนา. เอวํ สมฺมา ทุวยตานุปสฺสิโน โข ภิกฺขเว ภิกฺขุโน อปฺปมตฺตสฺส อาตาปิโน ปหิตตฺตสฺส วิหรโต ทุวินฺนํ ผลานํ อญฺญตรํ ผลํ ปาฏิกงฺขํ, ทิฏฺเฐว ธมฺเม อญฺญา สติ วา อุปาทิเสเส อนาคามิตาติ. อิทมโวจ ภควา, อิทํ วตฺวาน สุคโต, อถาปรํ เอตทโวจ สตฺถา

[๗๖๕] "รูปา สทฺทา รสา[๑] คนฺธา[๑] ผสฺสา ธมฺมา จ เกวลา
อิฏฺฐา กนฺตา มนาปา จ ยาวตตฺถีติ วุจฺจติ. (๓๖)

[๗๖๖] สเทวกสฺส โลกสฺส เอเต โว สุขสมฺมตา
ยตฺถ เจเต นิรุชฺฌนฺติ ตํ เนสํ ทุกฺขสมฺมตํ. (๓๗)

[๗๖๗] สุขนฺติ ทิฏฺฐมริเยหิ สกฺกายสฺสุปโรธนํ
ปจฺจนีกมิทํ โหติ สพฺพโลเกน ปสฺสตํ. (๓๘)

[๗๖๘] ยํ ปเร สุขโต อาหุ ตทริยา อาหุ ทุกฺขโต
ยํ ปเร ทุกฺขโต อาหุ ตทริยา สุขโต วิทู. (๓๙)

[๗๖๙] ปสฺส ธมฺมํ ทุราชานํ สมฺปมูฬฺหเตฺถวิทฺทสู.[๒]
นิวุตานํ ตโม โหติ อนฺธกาโร อปสฺสตํ. (๔๐)

---

[๑] สฺยา. คนฺธา รสา

[๒] สี.,สฺยา.,อิ. สมฺปมูฬฺหเตฺถ อวิทฺทสุ

[๗๗๐] สตญฺจ วิวฏฺฏ โหติ อาโลโก ปสฺสตามิว
สนฺติเก น วิชานนฺติ มคา ธมฺมสฺส โกวิทา. (๔๑)

[๗๗๑] ภวราคปเรเตหิ ภวโสตานุสาริหิ[๑]
มารเธยฺยานุปฺปนฺเนหิ นายํ ธมฺโม สุสมฺพุโธ. (๔๒)

[๗๗๒] โก นุ อญฺญตฺร มริเยหิ[๒] ปทํ สมฺพุทฺธมรหติ
ยํ ปทํ สมฺมทญฺญาย ปรินิพฺพนฺติ อนาสวาติ. (๔๓)

อิทมโวจ ภควา, อตฺตมนา เต ภิกฺขู ภควโต ภาสิตํ อภินนฺทุนฺติ.[๓] อิมสฺมิญฺจ[๔] ปน[๔] เวยฺยากรณสฺมึ ภญฺญมาเน สฏฺฐิมตฺตานํ ภิกฺขูนํ อนุปาทาย อาสเวหิ จิตฺตานิ วิมุจฺจึสูติ.

ทฺวาทสมํ ทฺวยตานุปสฺสนาสุตฺตํ.

ตสฺสุทฺทานํ

สจฺจํ อุปธิ อวิชฺชา จ สงฺขารวิญฺญาณปญฺจมํ[๕]
ผสฺสเวทนิยา ตณฺหา อุปาทานารมฺภอาหารา[๖]
อิญฺชิตํ[๗] ผนฺทิตํ[๗] รูปี สจฺจํ ทุกฺเขน[๘] โสฬสาติ.

ตติโย มหาวคฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท. ภวโสตานุสาริภิ
[๒] สฺยา. อริเยหิ
[๓] อิ. อภินนฺทุ
[๔-๔] สี.,อิ. อิมสฺมึ โข ปน
[๕] ฉ.,เท. สงฺขาเร อิ. สงฺขารา
[๖] สฺยา. อุปาทานารมฺภอาหารา
[๗-๗] ฉ.,เท. อญฺชิตํ จลิตํ อิ. อิญฺชิเต ผนฺทิตํ
[๘] อิ. สจฺจา ทุกฺเขน

ตสฺสุทฺทานํ

ปพฺพชฺชา จ ปธานา[๑] จ สุภา[๒] จ สุนฺทรี ตถา[๒]
มาฆสุตฺตํ สภิโย จ เสโล สลฺลํ[๓] ปวุจฺจติ[๓]
วาเสฏฺโฐ จาปิ โกกาลิ นาลโก ทฺวยตานุปสฺสนา[๔]
ทฺวาทเสตานิ สุตฺตานิ มหาวคฺโคติ วุจฺจตีติ.

๔. อฏฺฐกวคฺโค

๑. กามสุตฺตํ

[๗๗๓] กามํ กามยมานสฺส ตสฺส เจ ตํ สมิชฺฌติ
อทฺธา ปีติมโน โหติ ลทฺธา มจฺโจ ยทิจฺฉติ. (๑)

[๗๗๔] ตสฺส เจ กามยานสฺส ฉนฺทชาตสฺส ชนฺตุโน
เต กามา ปริหายนฺติ สลฺลวิทฺโธว รุปฺปติ. (๒)

[๗๗๕] โย กาเม ปริวชฺเชติ สปฺปสฺเสว ปทา สิโร
โสมํ[๕] วิสตฺติกํ โลเก สโต สมติวตฺตติ. (๓)

[๗๗๖] เขตฺตํ วตฺถุ๊ หิรญฺญํ วา[๖] ควาสฺสํ[๗] ทาสโปริสํ
ถิโย พนฺธู ปุถู[๘] กาเม โย นโร อนุคิชฺฌติ. (๔)

---

[๑] ฉ.,เท. ปธานญฺจ
[๒-๒] ฉ.,เท. สุภาสิตญฺจ สุนฺทริ
[๓-๓] ฉ.,เท. สลฺลญฺจ วุจฺจติ
[๔] สฺยา. ทฺวยตานุปสฺสนํ
[๕] สี.,อิ. โส อิมํ
[๖] สฺยา. หิรญฺญญฺจ
[๗] ฉ.,เท. ควาสฺสํ
[๘] ฉ. ปุถุ

[๗๗๗] อพลา[๑] นำ[๑] พลียนฺติ มทฺทนฺเต นำ ปริสฺสยา
ตโต นำ ทุกฺขมเนฺวติ นาวำ ภินฺนมิโวทกำ. (๕)

[๗๗๐] ตสฺมา ชนฺตุ สทา สโต กามานิ ปริวชฺเชเย
เต ปหาย ตเร โอฆำ นาวำ สิตฺวาว[๒] ปารคูติ. (๖)

ปฐมำ กามสุตฺตำ.

๒. คุหฏฺฐกสุตฺตำ

[๗๗๙] สตฺโต คุหายำ พหุนาภิฉนฺโน
ติฏฺฐำ นโร โมหนสฺมึ ปคาฬฺโห
ทูเร วิเวกา หิ ตถาวิโธ โส
กามา หิ โลเก น หิ สุปฺปหายา. (๑)

[๗๘๐] อิจฺฉานิทานา ภวสาตพทฺธา[๓]
เต ทุปฺปมุญฺจา น หิ อญฺญโมกฺขา
ปจฺฉา ปุเร วาปิ อเปกฺขมานา
อิเมว กาเม ปุริเมว ชปฺปำ. (๒)

[๗๘๑] กาเมสุ คิทฺธา ปสุตา ปมูฬฺหา
อวทานิยา เต วิสเม นิวิฏฺฐา
ทุกฺขูปนีตา ปริเทวยนฺติ
กึสู ภวิสฺสาม อิโต จุตาเส. (๓)

[๑-๑] อิ. อพลา ว นำ
[๒] สี.,อิ. สิญฺจิตฺวา
[๓] สฺยา. ภวสาตพนฺธา

[๗๘๒] ตสฺมา หิ สิกฺเขถ อิเธว ชนฺตุ
ยํ กิญฺจิ ชญฺญา วิสมนฺติ โลเก
น ตสฺส เหตุ วิสมํ จเรยฺย
อปฺปญฺหิทำ[๑] ชีวิตมาหุ ธีรา. (๔)

[๗๘๓] ปสฺสามิ โลเก ปริผนฺทมานำ
ปชำ อิมำ ตณฺหคตำ ภเวสุ
หีนา นรา มจฺจุมุเข ลปนฺติ
อวีตตณฺหาเส ภวาภเวสุ. (๕)

[๗๘๔] มมายิเต ปสฺสถ ผนฺทมาเน
มจฺเฉว อปฺโปทเก ขีณโสเต
เอตมฺปิ ทิสฺวา อมโม จเรยฺย
ภเวสุ อาสตฺติมกุพฺพมาโน. (๖)

[๗๘๕] อุโภสุ อนฺเตสุ วิเนยฺย ฉนฺทำ
ผสฺสำ ปริญฺญาย อนานุคิทฺโธ
ยทตฺตครหี ตทกุพฺพมาโน
น ลิมฺปตี[๒] ทิฏฺฐสุเตสุ ธีโร. (๗)

[๗๘๖] สญฺญำ ปริญฺญา วิตเรยฺย โอฆำ
ปริคฺคเหสุ มุนิ โนปลิตฺโต
อพฺพูฬฺหสลฺโล จรมปฺปมตฺโต
นาสีสตี[๓] โลกมิมำ ปรญฺจาติ. (๘)

คุหฏฺฐกสุตฺตำ ทุติยำ.

---

[๑] สฺยา.,อิ. อปฺปญฺหิ ตำ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. น ลิปฺปตี
[๓] ฉ.,เท. นาสีสติ

๓. ทุฏฺฐฏฺฐกสุตฺตํ

[๗๘๗] วทนฺติ เว ทุฏฺฐมนาปิ เอเก
อโถปิ เว สจฺจมนา วทนฺติ
วาทญฺจ ชาตํ มุนิ โน อุเปติ
ตสฺมา มุนี นตฺถิ ขิโล กุหิญฺจิ. (๑)

[๗๘๘] สกญฺหิ ทิฏฺฐึ กถมจฺจเยยฺย
ฉนฺทานุนีโต รุจิยา นิวิฏฺโฐ
สยํ สมตฺตานิ ปกุพฺพมาโน
ยถา หิ ชาเนยฺย ตถา วเทยฺย. (๒)

[๗๘๙] โย อตฺตโน สีลวตานิ ชนฺตุ
อนานุปุฏฺโฐ[๑] จ[๑] ปเรส ปาวา[๒]
อนริยธมฺมํ กุสลา ตมาหุ
โย อาตุมานํ สยเมว ปาวา. (๓)

[๗๙๐] สนฺโต จ ภิกฺขุ อภินิพฺพุตตฺโต
อิติหนฺติ สีเลสุ อกตฺถมาโน
ตมริยธมฺมํ กุสลา วทนฺติ
ยสฺสุสฺสทา นตฺถิ กุหิญฺจิ โลเก. (๔)

[๗๙๑] ปกปฺปิตา สงฺขตา ยสฺส ธมฺมา
ปุรกฺขตา[๓] สนฺติ อวีวทาตา
ยทตฺตนิ ปสฺสติ อานิสํสํ
ตํ นิสฺสิโต กุปฺปปฏิจฺจ สนฺตึ. (๕)

[๑-๑] ฉ.,เท.,อิ. อนานุปุฏฺโฐว [๒] ฉ.,เท. ปาว
[๓] สี. ปุเรกฺขตา

[๗๙๒] ทิฏฺฐีนิเวสา น หิ สฺวาติวตฺตา
ธมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมุคฺคหีตํ
ตสฺมา นโร เตสุ นิเวสเนสุ
นิรสฺสตี อาทิยติจฺจ ธมฺมํ. (๖)

[๗๙๓] โธนสฺส หิ นตฺถิ กุหิญฺจิ โลเก
ปกปฺปิตา ทิฏฺฐิ ภวาภเวสุ
มายญฺจ มานญฺจ ปหาย โธโน
ส เกน คจฺเฉยฺย อนูปโย โส. (๗)

[๗๙๔] อุปโย หิ ธมฺเมสุ อุเปติ วาทํ
อนูปยํ เกน กถํ วเทยฺย
อตฺตํ[๑] นิรตฺตํ[๑] น หิ ตสฺส อตฺถิ
อโธสิ โส ทิฏฺฐิมิเธว สพฺพนฺติ.[๒] (๘)

ทุฏฺฐฏฺฐกสุตฺตํ ตติยํ.

๔. สุทฺธฏฺฐกสุตฺตํ

[๗๙๕] ปสฺสามิ สุทฺธํ ปรมํ อโรคํ
ทิฏฺเฐน สํสุทฺธิ นรสฺส โหติ
เอวาภิชานํ[๓] ปรมนฺติ ญตฺวา
สุทฺธานุปสฺสีปิ ปจฺเจติ ญาณํ. (๑)

[๑-๑] ฉ.,เท. อตฺตา นิรตฺตา
[๒] อิ. สพฺพาติ
[๓] สี.,อิ. เอตาภิชานํ

[๗๙๖] ทิฏฺเฐน เจ สุทฺธิ นรสฺส โหติ
ญาเณน วา โส ปชหาติ ทุกฺขํ
อญฺเญน โส สุชฺฌติ โสปธีโก
ทิฏฺฐี หิ นํ ปาว ตถา วทานํ. (๒)

[๗๙๗] น พฺราหฺมโณ อญฺญโต สุทฺธิมาห
ทิฏฺเฐ สุเต สีลวเต มุเต วา
ปุญฺเญ จ ปาเป จ อนูปลิตฺโต
อตฺตญฺชโห นยิธ[๑] ปกุพฺพมาโน. (๓)

[๗๙๘] ปุริมํ ปหาย อปรํ สิตาเส
เอชานุคา เต น ตรนฺติ สงฺคํ
เต อุคฺคหายนฺติ นิรสฺสชนฺติ
กปีว สาขํ ปมุญฺจ[๒] คหาย.[๒] (๔)

[๗๙๙] สยํ สมาทาย วตานิ ชนฺตุ
อุจฺจาวจํ คจฺฉติ สญฺญสตฺโต
วิทฺวา จ เวเทหิ สเมจฺจ ธมฺมํ
น อุจฺจาวจํ คจฺฉติ ภูริปญฺโญ. (๕)

[๘๐๐] ส สพฺพธมฺเมสุ วิเสนิภูโต
ยํ กิญฺจิ ทิฏฺฐํ ว สุตํ มุตํ วา
ตเมว ทสฺสึ วิวฏํ จรนฺตํ
เกนีธ โลกสฺมึ วิกปฺปเยยฺย. (๖)

---

[๑] สฺยา. น อิธ

[๒-๒] สฺยา. ปมุขํ คหาย ฉ.,เท. ปมุญฺจ คหายํ

[๘๐๑] น กปฺปยนฺติ น ปุเรกฺขโรนฺติ
อจฺจนฺตสุทฺธีติ น เต วทนฺติ
อาทานคนฺถํ คธิตํ วิสชฺช
อาสํ น กุพฺพนฺติ กุหิญฺจิ โลเก. (๗)

[๘๐๒] สีมาติโค พฺราหฺมโณ ตสฺส นตฺถิ
ญตฺวา ว[๑] ทิสฺวา ว[๑] สมุคฺคหีตํ
น ราคราคี น วิราครตฺโต,
ตสฺสีธ นตฺถี ปรมุคฺคหีตนฺติ. (๘)

จตุตฺถํ สุทฺธฏฺฐกสุตฺตํ.

๕. ปรมตฺถกสุตฺตํ

[๘๐๓] ปรมนฺติ ทิฏฺฐีสุ ปริพฺพสาโน
ยทุตฺตรึ[๒] กุรุเต ชนฺตุ โลเก
หีนาติ อญฺเญ ตโต สพฺพมาห
ตสฺมา วิวาทานิ อวีติวตฺโต. (๑)

[๘๐๔] ยทตฺตนี ปสฺสติ อานิสํสํ
ทิฏฺเฐ สุเต สีลวเต[๓] มุเต วา
ตเทว โส ตตฺถ สมุคฺคหาย
นิหีนโต ปสฺสติ สพฺพมญฺญํ. (๒)

---

[๑] สี. จ
[๒] ฉ.,เท. ยทุตฺตริ
[๓] สฺยา. สีลพฺพเต

[๘๐๕] ตำ วาปิ คนฺถำ กุสลา วทนฺติ
ยำ นิสฺสิโต ปสฺสติ หีนมญฺญำ
ตสฺมา หิ ทิฏฺฐญฺจ สุตำ มุตำ วา
สีลพฺพตำ ภิกฺขุ น นิสฺสเยยฺย. (๓)

[๘๐๖] ทิฏฺฐิมฺปิ โลกสฺมึ น กปฺปเยยฺย
ญาเณน วา สีลวเตน วาปิ
สโมติ อตฺตานมนูปเนยฺย
หีโน น มญฺเญถ วิเสสิ วาปิ. (๔)

[๘๐๗] อตฺตำ ปหาย อนุปาทิยาโน
ญาเณปิ โส นิสฺสยำ โน กโรติ
ส เว วิยตฺเตสุ[๑] น วคฺคสารี
ทิฏฺฐิมฺปิ โส น ปจฺเจติ กิญฺจิ. (๕)

[๘๐๘] ยสฺสูภยนฺเต ปณิธีธ นตฺถิ
ภวาภวาย อิธ วา หุรำ วา
นิเวสนา ตสฺส[๒] น สนฺติ เกจิ
ธมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมุคฺคหีตำ. (๖)

[๘๐๙] ตสฺสีธ ทิฏฺเจว สุเต มุเต วา
ปกปฺปิตา นตฺถิ อนูปิ สญฺญา
ตำ พฺราหฺมณำ ทิฏฺฐิมนาทิยานำ
เกนีธ โลกสฺมึ วิกปฺปเยยฺย. (๗)

---

[๑] สี. วิยุตฺเตสุ [๒] สฺยา. ยสฺส

[๘๑๐] น กปฺปยนฺติ น ปุเรกฺขโรนฺติ
ธมฺมาปิ เตสํ น ปฏิจฺฉิตาเส
น พฺราหฺมโณ สีลวเตน เนยฺโย
ปารํ คโต น ปจฺเจติ ตาทีติ. (๘)

ปญฺจมํ ปรมฏฺฐกสุตฺตํ.

๖. ชราสุตฺตํ

[๘๑๑] อปฺปํ วต ชีวิตํ อิทํ โอรํ วสฺสสตาปิ มิยฺยติ[๑]
โย เจปิ[๒] อติจฺจ ชีวติ อถ โข โส ชรสาปิ มิยฺยติ.(๑)

[๘๑๒] โสจนฺติ ชนา มมายิเต น หิ สนฺติ[๓] นิจฺจา ปริคฺคหา
วินาภาวสนฺตเมวิทํ อิติ ทิสฺวา นาคารมาวเส.(๒)

[๘๑๓] มรเณนปิ ตํ ปหียติ[๔] ยํ ปุริโส มมิทนฺติ[๕] มญฺญติ
เอตมฺปิ วิทิตฺวา ปณฺฑิโต น มมตฺตาย นเมถ มามโก.(๓)

[๘๑๔] สุปิเนน ยถาปิ สงฺคตํ ปฏิพุทฺโธ ปุริโส น ปสฺสติ
เอวมฺปิ ปิยายิตํ ชนํ เปตํ กาลกตํ น ปสฺสติ. (๔)

[๘๑๕] ทิฏฺฐาปิ สุตาปิ เต ชนา เยสํ นามมิทํ ปวุจฺจติ
นามเมวาวสิสฺสติ[๖] อกฺเขยฺยํ เปตสฺส ชนฺตุโน.(๕)

[๘๑๖] โสกปริเทวมจฺฉรํ[๗] น ชหนฺติ คิทฺธา มมายิเต
ตสฺมา มุนโย ปริคฺคหํ หิตฺวาจรึสุ เขมทสฺสิโน. (๖)

---

[๑] สี. มียติ
[๒] สฺยา. สเจปิ
[๓] สี. สนฺตา
[๔] สี.,สฺยา. ปหิยฺยติ
[๕] สี.,สฺยา.,อิ. มมยิทนฺติ
[๖] สี.,สฺยา.,อิ. นามเมวาวสิสฺสติ
[๗] สี.,สฺยา.,อิ. โสกปริเทวมจฺฉรํ

[๘๑๗] ปฏิลีนจรสฺส ภิกฺขุโน ภชมานสฺส วิวิตฺตมาสนํ
สามคฺคิยมาหุ ตสฺส ตํ โย อตฺตานํ ภาวเย น ทสฺสเย.(๗)

[๘๑๘] สพฺพตฺถ มุนี อนิสฺสิโต น ปิยํ กุพฺพติ โนปิ อปฺปิยํ
ตสฺมึ ปริเทวมจฺฉรํ ปณฺเณ วาริ ยถา น ลิมฺปติ.[๑](๘)

[๘๑๙] อุทกพินฺทุ ยถาปิ โปกฺขเร ปทุเม วาริ ยถา น ลิมฺปติ
เอวํ มุนิ โนปลิมฺปติ ยทิทํ ทิฏฺฐสุตํ มุเตสุ วา.(๙)

[๘๒๐] โธโน น หิ เตน มญฺญติ ยทิทํ ทิฏฺฐสุตํ มุเตสุ วา
นาญฺเญน วิสุทฺธิมิจฺฉติ น หิ โส รชฺชติ โน วิรชฺชตีติ.(๑๐)

ฉฏฺฐํ ชราสุตฺตํ.

๗. ติสฺสเมตฺเตยฺยสุตฺตํ

[๘๒๑] เมถุนมนุยุตฺตสฺส (อิจฺจายสฺมา ติสฺโส[๒] เมตฺเตยฺโย)
วิฆาตํ พฺรูหิ มาริส
สุตฺวาน ตว สาสนํ
วิเวเก สิกฺขิสฺสามเส. (๑)

[๘๒๒] เมถุนมนุยุตฺตสฺส (เมตฺเตยฺยาติ ภควา)
มุสฺสเต วาปิ สาสนํ
มิจฺฉา จ ปฏิปชฺชติ
เอตํ ตสฺมึ อนาริยํ. (๒)

---

[๑] สี.,อิ. ลิปฺปติ [๒] สฺยา. ติสฺสเมตฺเตยฺโย

[๘๒๓] เอโก ปุพฺเพ จริตฺวาน เมถุนํ โย นิเสวติ
ยานํ ภนฺตฺวา ตํ โลเก หีนมาหุ ปุถุชฺชนํ. (๓)

[๘๒๔] ยโส กิตฺติ จ ยา ปุพฺเพ หายเต วาปิ ตสฺส สา
เอตมฺปิ ทิสฺวา สิกฺเขถ เมถุนํ วิปฺปหาตเว. (๔)

[๘๒๕] สงฺกปฺเปหิ ปเรโต โส กปโณ วิย ฌายติ
สุตฺวา ปเรสํ นิคฺโฆสํ มงฺกุ โหติ ตถาวิโธ. (๕)

[๘๒๖] อถ สตฺถานิ กุรุเต ปรวาเทหิ โจทิโต
เอส ขฺวสฺส มหาเคโธ โมสวชฺชํ ปคาหติ. (๖)

[๘๒๗] ปณฺฑิโตติ สมญฺญาโต เอกจริยํ อธิฏฺฐิโต
อถาปิ[๑] เมถุเน ยุตฺโต มนฺโทว ปริกิสฺสติ.[๒] (๗)

[๘๒๘] เอตมาทีนวํ ญตฺวา มุนิ ปุพฺพาปเร อิธ
เอกจริยํ ทฬฺหํ กยิรา น นิเสเวถ เมถุนํ. (๘)

[๘๒๙] วิเวกญฺเญว สิกฺเขถ เอตทริยานมุตฺตมํ
เตน[๓] เสฏฺโฐ น มญฺเญถ[๓] ส เว นิพฺพานสนฺติเก. (๙)

[๘๓๐] ริตฺตสฺส มุนิโน จรโต กาเมสุ อนเปกฺขิโน
โอฆติณฺณสฺส ปิหยนฺติ กาเมสุ คธิตา[๔] ปชาติ. (๑๐)

สตฺตมํ ติสฺสเมตฺเตยฺยสุตฺตํ.

---

[๑] สฺยา. จาปิ
[๒] สี. ปริกิลิสฺสติ
[๓-๓] ฉ.,เท. น เตน เสฏฺโฐ มญฺเญถ
[๔] สี. คถิตา

๘. ปสูรสุตฺตํ

[๘๓๑] อิเธว สุทฺธี อิติ วาทยนฺติ[๑]
นาญฺเญสุ ธมฺเมสุ วิสุทฺธิมาหุ
ยํ นิสฺสิตา ตตฺถ สุภํ วทานา
ปจฺเจกสจฺเจสุ ปุถู นิวิฏฺฐา. (๑)

[๘๓๒] เต วาทกามา ปริสํ วิคยฺห
พาลํ ทหนฺตี มิถุ อญฺญมญฺญํ
วทนฺติ เต อญฺญสิตา กโถชฺชํ
ปสํสกามา กุสลา วทานา. (๒)

[๘๓๓] ยุตฺโต กถายํ ปริสาย มชฺเฌ
ปสํสมิจฺฉํ วินิฆาติ โหติ
อปาหตสฺมึ ปน มงฺกุ โหติ
นินฺทาย โส กุปฺปติ รนฺธเมสี. (๓)

[๘๓๔] ยมสฺส วาทํ ปริหีนมาหุ
อปาหตํ ปญฺหวิมํสกาเส
ปริเทวติ โสจติ หีนวาโท
อุปจฺจคา มนฺติ อนุตฺถุนาติ. (๔)

[๘๓๕] เอเต วิวาทา สมเณสุ ชาตา
เอเตสุ อุคฺฆาติ นิคฺฆาติ โหติ
เอตมฺปิ ทิสฺวา วิรเม กโถชฺชํ
น หญฺญทตฺถตฺถิ ปสํสลาภา. (๕)

---

[๑] สี.,อิ. วาทิยนฺติ

[๘๓๖] ปสํสิโต วา ปน ตตฺถ โหติ
อกฺขาย วาทํ ปริสาย มชฺเฌ
โส หสฺสตี อุณฺณมติจฺจ[๑] เตน
ปปฺปุยฺย ตมตฺถํ[๒] ยถา มโน อหุ. (๖)

[๘๓๗] ยา อุณฺณตี[๓] สาสฺส วิฆาตภูมิ
มานาติมานํ วทเต ปเนโส
เอตมฺปิ ทิสฺวา น วิวาทเยถ[๔]
น เตน สุทฺธึ กุสลา วทนฺติ. (๗)

[๘๓๘] สูโร ยถา ราชขาทาย ปุฏฺโฐ
อภิคชฺชเมติ ปฏิสูรมิจฺฉํ
เยเนว โส เตน ปเลหิ สูร
ปุพฺเพว นตฺถี[๕] ยทิทํ ยุชฺฌาย. (๘)

[๘๓๙] เย ทิฏฺฐิมุคฺคยฺห วิวาทยนฺติ[๖]
“อิทเมว สจฺจนฺติ จ วาทยนฺติ
เต ตฺวํ วทสฺสู น หิ เตช อตฺถิ
วาทมฺหิ ชาเต ปฏิเสนิกตฺตา. (๙)

[๘๔๐] วิเสนิกตฺวา ปน เย จรนฺติ
ทิฏฺฐีหิ ทิฏฺฐึ อวิรุชฺฌมานา
เตสุ ตฺวํ กึ ลเภโถ ปสูร
เยสีช นตฺถี ปรมุคฺคหีตํ. (๑๐)

---

[๑] ฉ.,เท. อุณฺณมตี จ
[๒] สฺยา. ตํ อตฺถ
[๓] อุนฺนตี
[๔] สฺยา. วิรเม กโถชฺชํ
[๕] ฉ.,เท.,อิ. นตฺถิ
[๖] สี.,อิ. วิวาทิยนฺติ

[๘๔๑] อถ ตฺวํ ปวิตกฺกมาคมา[๑]
มนสา ทิฏฺฐิคตานิ จินฺตยนฺโต
โชเนน ยุคํ สมาคมา
น หิ ตฺวํ สกฺขสิ สมฺปยาตเวติ. (๑๑)

อฏฺฐมํ ปสูรสุตฺตํ.

๙. มาคนฺทิยสุตฺตํ

[๘๔๒] ทิสฺวาน ตณฺหํ อรติญฺจ ราคํ[๒]
นาโหสิ ฉนฺโท อปิ เมถุนสฺมึ
กิเมวิทํ มุตฺตกรีสปุณฺณํ
ปาทาปิ นํ สมฺผุสิตุํ น อิจฺเฉ. (๑)

[๘๔๓] เอตาทิสญฺเจ รตนํ น อิจฺฉสิ
นารึ นรินฺเทหิ พหูหิ ปตฺถิตํ
ทิฏฺฐีคตํ สีลวตํ[๓] นุ ชีวิตํ[๓]
ภวูปปตฺติญฺจ วเทสิ กีทิสํ. (๒)

[๘๔๔] อิทํ วทามีติ น ตสฺส โหติ (มาคนฺทิยาติ[๔] ภควา)
ธมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมุคฺคหีตํ
ปสฺสญฺจ ทิฏฺฐีสุ อนุคฺคหาย
อชฺฌตฺตสนฺตึ ปจินํ อทสฺสํ. (๓)

---

[๑] สี. ปวิตกฺกมาคม
[๒] ฉ.,เท.,อิ. รคญฺจ
[๓] สี.,อิ. สีลวตานุชีวิตํ
[๔] ฉ.,เท. มาคณฺฑิยาติ

[๘๔๕] วินิจฺฉยา ยานิ ปกปฺปิตานิ (อิติ มาคนฺทิโย)
เต เว มุนี พฺรูสิ อนุคฺคหาย
อชฺฌตฺตสนฺตีติ ยเมตมตฺถํ
กถํ นุ ธีเรหิ ปเวทิตนฺตํ. (๔)

[๘๔๖] น ทิฏฺฐิยา น สุติยา น ญาเณน (มาคนฺทิยาติ ภควา)
สีลพฺพเตนาปิ น สุทฺธิมาห
อทิฏฺฐิยา อสฺสุติยา อญาณา[๑]
อสีลตา อพฺพตา โนปิ เตน
เอเต จ นิสชฺช อนุคฺคหาย
สนฺโต อนิสฺสาย ภวํ น ชปฺเป. (๕)

[๘๔๗] โน เจ กิร ทิฏฺฐิยา น สุติยา น ญาเณน (อิติ มาคนฺทิโย)
สีลพฺพเตนาปิ[๒] น สุทฺธิมาห[๒]
อทิฏฺฐิยา อสฺสุติยา อญาณา
อสีลตา อพฺพตา โนปิ เตน
มญฺญามหํ[๓] โมมุหเมว ธมฺมํ
ทิฏฺฐิยา จ เอเก ปจฺเจนฺติ สุทฺธิ. (๖)

[๘๔๘] ทิฏฺฐิญฺจ[๔] นิสฺสาย อนุปุจฺฉมาโน (มาคนฺทิยาติ ภควา)
สมุคฺคหีเตสุ ปโมหมาคา[๕]
อิโต จ นาทฺทกฺขิ อณุมฺปิ สญฺญํ
ตสฺมา ตุวํ โมมุหโต ทหาสิ. (๗)

---

[๑] อิ. อญฺญาณา
[๒-๒] อิ. สีลพฺพเตนาปิ วิสุทฺธึ อาห
[๓] อิ. มญฺเญมหํ
[๔] ฉ.,เท. ทิฏฺฐญฺจ
[๕] สฺยา. สโมหมาคา

[๘๔๙] สโม วิเสสี อุท วา นิหีโน
โย มญฺญตี โส วิวเทถ เตน
ตีสุ วิธาสุ อวิกมฺปมาโน
สโม วิเสสีติ น ตสฺส โหติ. (๘)

[๘๕๐] สจฺจนฺติ โส พฺราหฺมโณ กึ วเทยฺย
มุสาติ วา โส วิวเทถ เกน
ยสฺมึ สมํ วิสมํ วาปิ[๑] นตฺถิ
ส เกน วาทํ ปฏิสํยุเชยฺย. (๙)

[๘๕๑] โอกมฺปหาย อนิเกตสารี
คาเม อกุพฺพํ มุนิ สนฺถวานิ
กาเมหิ ริตฺโต อปุเรกฺขราโน
กถํ น วิคฺคยฺห ชเนน กยิรา. (๑๐)

[๘๕๒] เยหิ วิวิตฺโต วิจเรยฺย โลเก
น ตานิ อุคฺคยฺห วเทยฺย นาโค
เอลมฺพุชฺ[๒] กณฺฏกวาริชํ[๓] ยถา
ชเลน ปงฺเกน จ นูปลิตฺตํ
เอวํ มุนี สนฺติวาโท อคิทฺโธ
กาเม จ โลเก จ อนูปลิตฺโต. (๑๑)

[๘๕๓] น เวทคู ทิฏฺจิยา[๔] น มุติยา[๔]
ส มานเมติ น หิ ตมฺมโย โส

---

[๑] อิ. จาปิ
[๒] ฉ.,เท. ชลมฺพุชํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. กณฺฏกํ วาริชํ
[๔-๔] ฉ.,เท. ทิฏฺจิยายโก น มุติยา

น กมฺมุนา โนปิ สุเตน เนยฺโย
อนูปนีโต สº นิเวสเนสุ. (๑๒)

[๘๕๔] สญฺญาวิรตฺตสฺส น สนฺติ คนฺถา
ปญฺญาวิมุตฺตสฺส น สนฺติ โมหา
สญฺญญฺจ ทิฏฺฐิญฺจ เย อคฺคเหสุ
เต ฆฏฺฏมานา² วิจรนฺติ โลเกติ. (๑๓)

นวมํ มาคนฺทิยสุตฺตํ.

๑๐. ปุราเภทสุตฺตํ

[๘๕๕] กถํทสฺสี กถํสีโล อุปสนฺโตติ วุจฺจติ
ตมฺเม โคตม ปพฺรูหิ ปุจฺฉิโต อุตฺตมํ นรํ. (๑)

[๘๕๖] วีตตณฺโห ปุรา เภทา (อิติ ภควา) ปุพฺพมนฺตมนิสฺสิโต
เวมชฺเฌ นุปสงฺเขยฺโย ตสฺส นตฺถิ ปุเรกฺขตํ. (๒)

[๘๕๗] อกฺโกธโน อสนฺตาสี อวิกตฺถี อกุกฺกุโจ³
มนฺตาภาณี⁴ อนุทฺธโต ส เว วาจายโต มุนิ. (๓)

[๘๕๘] นิราสตฺติ⁵ อนาคเต อตีตํ นานุโสจติ
วิเวกทสฺสี ผสฺเสสุ ทิฏฺฐีสุ จ น นิยฺยติ. (๔)

[๘๕๙] ปฏิลีโน อกุหโก อปิหาลุ อมจฺฉรี
อปฺปคพฺโภ อเชคุจฺโฉ เปสุเณยฺเย จ โน ยุโต. (๕)

---

¹ อิ. โส
² ฉ.,เท.,อิ. ฆฏฺฏยนฺตา
³ สฺยา. อกุกฺกุจฺโจ
⁴ ฉ.,เท. มนฺตภาณี
⁵ สฺยา. นิราสตฺตี

[๘๖๐] สาติเยสุ อนสฺสาวี อติมาเน จ โน ยุโต
สณฺโห จ ปฏิภาณวา น สทฺโธ น วิรชฺชติ. (๖)

[๘๖๑] ลาภกมฺยา น สิกฺขติ อลาเภ จ น กุปฺปติ
อวิรุทฺโธ จ ตณฺหาย รเสสุ[๑] นานุคิชฺฌติ. (๗)

[๘๖๒] อุเปกฺขโก สทา สโต น โลเก มญฺญเต สมํ
น วิเสสี น นีเจยฺโย ตสฺส โน สนฺติ อุสฺสทา. (๘)

[๘๖๓] ยสฺส นิสฺสยตา[๒] นตฺถิ ญตฺวา ธมฺมํ อนิสฺสิโต
ภวาย วิภวาย วา ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ. (๙)

[๘๖๔] ตํ พฺรูมิ อุปสนฺโตติ กาเมสุ อนเปกฺขินํ
คนฺถา ตสฺส น วิชฺชนฺติ อตาริ[๓] โส วิสตฺติกํ. (๑๐)

[๘๖๕] น ตสฺส ปุตฺตา ปสโว[๔] เขตฺตํ วตฺถุญฺจ วิชฺชติ
อตฺตา วาปิ นิรตฺตา วา น ตสฺมึ อุปลพฺภติ. (๑๑)

[๘๖๖] เยน นํ วชฺชุ ปุถุชฺชนา อโถ สมณพฺราหฺมณา
ตํ ตสฺส อปุรกฺขตํ ตสฺมา วาเทสุ เนชติ. (๑๒)

[๘๖๗] วีตเคโธ อมจฺฉรี น อุสฺเสสุ วทเต มุนิ
น สเมสุ น โอเมสุ กปฺปึ เนติ อกปฺปิโย. (๑๓)

[๘๖๘] ยสฺส โลเก สกํ นตฺถิ อสตา จ น โสจติ
ธมฺเมสุ จ น คจฺฉติ ส เว สนฺโตติ วุจฺจตีติ. (๑๔)

ทสมํ ปุราเภทสุตฺตํ.

---

[๑] อิ. รเส จ
[๒] ฉ.,เท. นิสฺสยนา
[๓] ฉ.,เท. อตรี
[๔] อิ. ปสโว วา

๑๑. กลหวิวาทสุตฺตํ

[๘๖๙] กุโต ปหูตา กลหา วิวาทา
ปริเทวโสกา สหมจฺฉรา จ
มานาติมานา สหเปสุณา จ
กุโต ปหูตา เต ตทิงฺฆ พฺรูหิ. (๑)

[๘๗๐] ปิยปฺปหูตา กลหา วิวาทา
ปริเทวโสกา สหมจฺฉรา จ
มานาติมานา สหเปสุณา จ
มจฺเฉรยุตฺตา กลหา วิวาทา
วิวาทชาเตสุ จ เปสุณานิ. (๒)

[๘๗๑] ปิยา สุ โลกสฺมึ กุโตนิทานา
เย วาปิ[๑] โลภา วิจรนฺติ โลเก
อาสา จ นิฏฺฐา จ กุโตนิทานา
เย สมฺปรายาย นรสฺส โหนฺติ. (๓)

[๘๗๒] ฉนฺทานิทานานิ ปิยานิ โลเก
เย วาปิ โลภา วิจรนฺติ โลเก
อาสา จ นิฏฺฐา จ อิโตนิทานา
เย สมฺปรายาย นรสฺส โหนฺติ. (๔)

[๘๗๓] ฉนฺโท นุ โลกสฺมึ กุโตนิทาโน
วินิจฺฉยา วาปิ กุโต ปหูตา
โกโธ โมสวชฺชญฺจ กถังกถา จ
เย วาปิ ธมฺมา สมเณน วุตฺตา. (๕)

---

[๑] ฉ.,เท. จาปิ, เอวมุปริปิ.

[๘๗๔] สาตํ อสาตนฺติ ยมาหุ โลเก
ตมูปนิสฺสาย ปโหติ ฉนฺโท
รูเปสุ ทิสฺวา วิภวํ ภวญฺจ
วินิจฺฉยํ กุพฺพติ[๑] ชนฺตุ โลเก. (๖)

[๘๗๕] โกโธ โมสวชฺชญฺจ กถํกถา จ
เอเตปิ ธมฺมา ทฺวยเมว สนฺเต
กถํกถี ญาณปถาย สิกฺเข
ญตฺวา ปวุตฺตา สมเณน ธมฺมา. (๗)

[๘๗๖] สาตํ อสาตญฺจ กุโตนิทานา
กิสฺมึ อสนฺเต น ภวนฺติ เหเต
วิภวํ ภวญฺจาปิ ยเมตมตฺถํ
เอตมฺเม ปพฺรูหิ ยโตนิทานํ. (๘)

[๘๗๗] ผสฺสนิทานํ สาตํ อสาตํ
ผสฺเส อสนฺเต น ภวนฺติ เหเต
วิภวํ ภวญฺจาปิ ยเมตมตฺถํ
เอตนฺเต ปพฺรูมิ อิโตนิทานํ. (๙)

[๘๗๘] ผสฺโส นุ โลกสฺมิ กุโตนิทาโน
ปริคฺคหา วาปิ กุโต ปหูตา
กสฺมึ อสนฺเต น มมตฺตมตฺถิ
กสฺมึ วิภูเต น ผุสนฺติ ผสฺสา. (๑๐)

---

[๑] สฺยา. กุรุเต

[๘๗๙] นามญฺจ รูปญฺจ ปฏิจฺจ ผสฺโส
อิจฺฉานิทานานิ ปริคฺคหานิ
อิจฺฉายสนฺตฺยา[๑] น มมตฺตมตฺถิ
รูเป วิภูเต น ผุสนฺติ ผสฺสา. (๑๑)

[๘๘๐] กถํสเมตสฺส วิโภติ รูปี
สุขํ ทุกฺขํ วาปิ[๒] กถํ วิโภติ
เอตมฺเม ปพฺรูหิ ยถา วิโภติ
ตํ ชานิยามาติ[๓] เม มโน อหุ. (๑๒)

[๘๘๑] น สญฺญสญฺญี น วิสญฺญสญฺญี
โนปิ อสญฺญี น วิภูตสญฺญี
เอวํสเมตสฺส วิโภติ รูปี
สญฺญานิทานา หิ ปปญฺจสงฺขา. (๑๓)

[๘๘๒] ยนฺตํ อปุจฺฉิมฺห อกิตฺตยี โน
อญฺญนฺตํ ปุจฺฉาม ตทิงฺฆ พฺรูหิ
เอตฺตาวตคฺคํ นุ[๔] วทนฺติ เหเก
ยกฺขสฺส สุทฺธึ อิธ ปณฺฑิตาเส
อุทาหุ อญฺญมฺปิ วทนฺติ เอตฺโต. (๑๔)

[๘๘๓] เอตฺตาวตคฺคมฺปิ วทนฺติ เหเก
ยกฺขสฺส สุทฺธึ อิธ ปณฺฑิตาเส
เตสํ ปุเนเก สมยํ วทนฺติ
อนุปาทิเสเส กุสลา วทานา. (๑๕)

---

[๑] สฺยา. อิจฺฉาย อสนฺตฺยา อิ. อิจฺฉา น สนฺตยา [๒] ฉ.,เท. จาปิ
[๓] สี. ชานิสฺสามาติ สฺยา. ชานิยาม อิติ [๔] สี.,สฺยา. โน

[๘๘๔] เอเต จ ฌตฺวา อุปนิสฺสิตาติ
ฌตฺวา มุนี นิสฺสเย โส วิมํสี
ฌตฺวา วิมุตฺโต น วิวาทเมติ
ภวาภวาย น สเมติ ธีโรติ. (๑๖)

เอกาทสมํ กลหวิวาทสุตฺตํ.

๑๒. จูฬวิยูหสุตฺตํ[๑]

[๘๘๕] สกํ สกํ ทิฏฺฐิปริพฺพสานา
วิคฺคยฺห นานา กุสลา วทนฺติ
โย เอวํ ชานาติ ส เวทิ ธมฺมํ
อิทำ ปฏิกฺโกสมเกวลี โส. (๑)

[๘๘๖] เอวมฺปิ วิคฺคยฺห วิวาทยนฺติ
พาโล ปโร อกฺกุสโลติ[๒] จาหุ
สจฺโจ นุ วาโท กตโม อิเมสำ
สพฺเพว หีเม กุสลา วทานา. (๒)

[๘๘๗] ปรสฺส เจ ธมฺมมนานุชานำ
พาโลมโก[๓] โหติ นิหีนปญฺโญ
สพฺเพว พาลา สุนิหีนปญฺญา
สพฺเพวิเม ทิฏฺฐิปริพฺพสานา. (๓)

---

[๑] ฉ.,เท. จูฬพฺยูหสุตฺต
[๒] สี.,สฺยา.,อิ. อกุสโลติ
[๓] สี.,สฺยา.,อิ. พาโล มโค

[๘๘๘] สนฺทิฏฺฐิยา เจว[๑] น วีวทาตา[๑]
สํสุทฺธปญฺญา กุสลา มตีมา[๒]
น เตสํ โกจิ[๓] ปริหีนปญฺโญ[๓]
ทิฏฺฐีหิ เตสมฺปิ ตถา สมตฺตา. (๔)

[๘๘๙] น วาหเมตํ ตถิยนฺติ[๔] พฺรูมิ
ยมาหุ พาโล มิถุ อญฺญมญฺญํ
สกํ สกํ ทิฏฺฐิมกํสุ สจฺจํ
ตสฺมา หิ พาโลติ ปรํ ทหนฺติ. (๕)

[๘๙๐] ยมาหุ สจฺจํ ตถิยนฺติ เอเก
ตมาหุ อญฺเญปิ[๕] ตุจฺฉํ มุสาติ
เอวมฺปิ วิคฺคยฺห วิวาทิยนฺติ[๖]
กสฺมา น เอกํ สมณา วทนฺติ. (๖)

[๘๙๑] เอกํ หิ สจฺจํ น ทุตียมตฺถิ
ยสฺมึ ปชาโน วิวเท ปชานํ
นานา เต สจฺจานิ สยํ ถุนนฺติ
ตสฺมา น เอกํ สมณา วทนฺติ. (๗)

[๘๙๒] กสฺมา นุ สจฺจานิ วทนฺติ นานา.
ปวาทิยาเส กุสลา วทานา
สจฺจานิ สุตานิ พหูนิ นานา
อุทาหุ เต ตกฺกมนุสฺสรนฺติ. (๘)

[๑-๑] สี. เจว น เววทาตา สฺยา. เว ปน วีวทาตา อิ. เจ ปน วีวทาตา
[๒] ฉ.,เท.,อิ. มุตีมา
[๓-๓] สฺยา. โกจิปิ นิหีนปญฺโญ
[๔] สฺยา. ตถิวนฺติ
[๕] ฉ.,เท. ปิสทฺโท น ทิสฺสติ.
[๖] สี. วิวาทิยนฺติ

[๘๙๓] น เหว สจฺจานิ พหูนิ นานา
อญฺญตฺร สญฺญาย นิจฺจานิ โลเก
ตกฺกญฺจ ทิฏฺฐีสุ ปกปฺปยิตฺวา
สจฺจํ มุสาติ ทฺวยธมฺมมาหุ. (๙)

[๘๙๔] ทิฏฺเฐ สุเต สีลพฺพเต มุเต วา
เอเต จ นิสฺสาย วิมานทสฺสี
วินิจฺฉเย ฐตฺวา ปหสฺสมาโน
พาโล ปโร อกุสโลติ จาห. (๑๐)

[๘๙๕] เยเนว พาโลติ ปรํ ทหาติ
เตนาตุมานํ กุสโลติ จาห
สยมตฺตนา โส กุสโล วทาโน
อญฺญํ วิมาเนติ ตเทว ปาวา.[๑] (๑๑)

[๘๙๖] อติสารทิฏฺฐิยา[๒] โส สมตฺโต
มาเนน มตฺโต ปริปุณฺณมานี
สยเมว สามํ มนสาภิสิตฺโต
ทิฏฺฐีหิ สา ตสฺส ตถา สมตฺตา. (๑๒)

[๘๙๗] ปรสฺส เจ หิ วจสา นิหีโน
ตุโม สหา โหติ นิหีนปญฺโญ
อถ เจ สยํ เวทคู โหติ ธีโร
น โกจิ พาโล สมเณสุ อตฺถิ. (๑๓)

---

[๑] ฉ.,เท. ปาว

[๒] ฉ.,เท. อติสารทิฏฺฐิยา ว อิ. อตีสารํ ทิฏฺฐิยา

[๘๙๘] อญฺญํ อิโต ยาภิวทนฺติ ธมฺมํ
อปรทฺธา สุทฺธิมเกวลี เต[๑]
เอวมฺปิ ติตฺถฺยา ปุถุโส วทนฺติ
สนฺทิฏฺฐิราเคน หิ ตฺยาภิรตฺตา. (๑๔)

[๘๙๙] อิเธว สุทฺธี[๒] อิติ วาทยนฺติ
นาญฺเญสุ ธมฺเมสุ วิสุทฺธิมาหุ
เอวมฺปิ ติตฺถฺยา ปุถุโส นิวิฏฺฐา
สกายเน ตตฺถ ทฬฺหํ วทานา. (๑๕)

[๙๐๐] สกายเน วาปิ[๓] ทฬฺหํ วทาโน
กเมตฺถ พาโลติ ปรํ ทเหยฺย
สยเมว โส เมธคํ อาวเหยฺย[๔]
ปรํ วทํ พาลมสุทฺธิธมฺมํ. (๑๖)

[๙๐๑] วินิจฺฉเย ฐตฺวา สยํ ปมาย
อุทฺธํ โส[๕] โลกสฺมึ วิวาทเมติ
หิตฺวาน สพฺพานิ วินิจฺฉยานิ
น เมธคํ[๖] กุรุเต[๖] ชนฺตุ โลเกติ. (๑๗)

ทฺวาทสมํ จูฬวิยูหสุตฺตํ.

---

[๑] สี.,อิ. โน
[๒] อิ. สุทฺธิ อิติ
[๓] อิ. จาปิ
[๔] ฉ.,เท. เมธคามาวเหยฺย อิ. เมธกำ อาวเหยฺย
[๕] ฉ.,เท. อุทฺธสฺส
[๖-๖] สี.,อิ. เมธกำ กุรุเต ฉ.,เท. เมธคำ กุพฺพติ

๑๓. มหาวิยูหสุตฺตํ

[๙๐๒] เย เกจิเม ทิฏฺฐิปริพฺพสานา
อิทเมว สจฺจนฺติ วิวาทยนฺติ[๑]
สพฺเพว เต นินฺทมนฺวานยนฺติ
อโถ ปสํสมฺปิ ลภนฺติ ตตฺถ. (๑)

[๙๐๓] อปฺปญฺหิ เอตํ น อลํ สมาย
ทุเว วิวาทสฺส ผลานิ พฺรูมิ
เอตมฺปิ ทิสฺวาน วิวาทเยถ
เขมาภิปสฺสํ อวิวาทภูมึ. (๒)

[๙๐๔] ยา กาจิมา สมฺมติโย ปุถุชฺชา
สพฺพา ว เอตา น อุเปติ วิทฺวา
อนูปโย โส อุปยํ กิเมยฺย
ทิฏฺเฐ สุเต ขนฺติมกุพฺพมาโน. (๓)

[๙๐๕] สีลุตฺตมา สญฺญเมนาหุ สุทฺธึ
วตฺตํ สมาทาย อุปฏฺฐิตาเส
อิเธว สิกฺเขม อถสฺส สุทฺธึ
ภวูปนีตา กุสลา วทานา. (๔)

[๙๐๖] สเจ จุโต สีลวตโต[๒] โหติ
ปเวธตี[๓] กมฺม วิราธยิตฺวา
ปชปฺปตี[๔] ปตฺถยตี[๕] จ สุทฺธึ[๕]
สตฺถา ว หีโน ปวสํ ฆรมฺหา. (๕)

---

[๑] สี.,อิ. วิวาทิยนฺติ [๒] สฺยา. สีลวตาโต [๓] สี.,อิ. สเวธตี
[๔] สี.,อิ. สชปฺปตี [๕-๕] สี.,อิ. ปตฺถยตีธ สุทฺธึ

[๙๐๗] สีลพฺพตํ วาปิ ปหาย สพฺพํ
ธมฺมญฺจ สาวชฺชนวชฺชเมตํ
สุทฺธึ อสุทฺธินฺติ[๑] อปตฺถยาโน
วิรโต จเร สนฺติมนุคฺคหาย. (๖)

[๙๐๘] ตมูปนิสฺสาย ชิคุจฺฉิตํ วา
อถ วาปิ ทิฏฺฐึ ว สุตํ มุตํ วา
อุทฺธสฺสรา สุทฺธิมนุตฺถุนนฺติ
อวีตตณฺหาเส ภวาภเวสุ. (๗)

[๙๐๙] ปตฺถยมานสฺส หิ ชปฺปิตานิ
ปเวธิตํ[๒] วาปิ[๒] ปกปฺปิเตสุ
จุตูปปาโต อิธ ยสฺส นตฺถิ
ส เกน เวเธยฺย กุหึ[๓] ว ชปฺเป.[๓] (๘)

[๙๑๐] ยมาหุ ธมฺมํ ปรมนฺติ เอเก
ตเมว หีนนฺติ ปนาหุ อญฺเญ
สจฺโจ นุ วาโท กตโม อิเมสํ
สพฺเพว หีเม กุสลา วทานา. (๙)

[๙๑๑] สกญฺหิ ธมฺมํ ปริปุณฺณมาหุ
อญฺญสฺส ธมฺมํ ปน หีนมาหุ
เอวมฺปิ วิคฺคยฺห วิวาทยนฺติ
สกํ สกํ สมฺมติมาหุ[๔] สจฺจํ. (๑๐)

---

[๑] สฺยา.,อิ. อสุทฺธีติ [๒-๒] สี.,อิ. สเวธิตํ จาปิ
[๓-๓] สี.,อิ. กุหึ จ ชปฺเป สฺยา. กุหิญฺจิ ชปฺเป [๔] อิ. สมฺมุติมาห

[๙๑๒] ปรสฺส เจ วมฺภยิเตน หีโน
น โกจิ ธมฺเมสุ วิเสสิ อสฺส
ปุถูหิ อญฺญสฺส วทนฺติ ธมฺมํ
นิหีนโต สมฺหิ ทฬฺหํ วทานา. (๑๑)

[๙๑๓] สทฺธมฺมปูชา[๑] จ ปนา[๑] ตเถว
ยถา ปสํสนฺติ สกายนานิ
สพฺเพ[๒] ปวาทา[๒] ตถิวา[๓] ภเวยฺยุ
สุทฺธีหิ เนสํ ปจฺจตฺตเมว. (๑๒)

[๙๑๔] น พฺราหฺมณสฺส ปรเนยฺยมตฺถิ
ธมฺเมสุ นิจฺเฉยฺย สมุคฺคหีตํ
ตสฺมา วิวาทานิ อุปาติวตฺโต
น หิ เสฏฺฐโต ปสฺสติ ธมฺมมญฺญํ. (๑๓)

[๙๑๕] ชานามิ ปสฺสามิ ตเถว เอตํ
ทิฏฺฐิยา เอเก ปจฺเจนฺติ สุทฺธึ
อทฺธกฺขิ เจ กิญฺหิ[๔] ตุมสฺส เตน
อติสิตฺวา อญฺเญน วทนฺติ สุทฺธึ. (๑๔)

[๙๑๖] ปสฺสํ นโร ทกฺขติ[๕] นามรูปึ
ทิสฺวาน วาญฺญสฺสติ[๖] ตานิเมว
กามํ พาหุ๋ ปสฺสตุ อปฺปกํ วา
น หิ เตน สุทฺธึ กุสลา วทนฺติ. (๑๕)

[๑-๑] ฉ.,เท. สทฺธมฺมปูชาปิ เนสํ
[๒-๒] ฉ.,เท. สพฺเพว วาทา
[๓] ฉ.,เท. ตถิยา
[๔] อิ. กิมฺหิ
[๕] สี.,อิ. ทกฺขิติ
[๖] ฉ.,เท. วา ญสฺสติ

[๙๑๗] นิวิสฺสวาที น หิ สุพฺพินาโย
ปกปฺปิตํ ทิฏฺฐิ ปุเรกฺขราโน
ยนฺนิสฺสิโต ตตฺถ สุภ์วทาโน
สุทฺธึวโท ตตฺถ ตถทฺทสา โส. (๑๖)

[๙๑๘] น พฺราหฺมโณ กปฺปมุเปติ สงฺขํ[๑]
น ทิฏฺฐิสารี นปิ ญาณพนฺธุ
ญตฺวา จ โส สมฺมติโย[๒] ปุถุชฺชา
อุเปกฺขตี[๓] อุคฺคหณนฺติ มญฺเญ. (๑๗)

[๙๑๙] วิสชฺช คนฺถานิ มุนีธ โลเก
วิวาทชาเตสุ น วคฺคสารี
สนฺโต อสนฺเตสุ อุเปกฺขโก โส
อนุคฺคโห อุคฺคหณนฺติ[๔] มญฺเญ. (๑๘)

[๙๒๐] ปุพฺพาสเว หิตฺวา นเว อกุพฺพํ
น ฉนฺทคู นาปิ[๕] นิวิสฺสวาที[๕]
ส วิปฺปมุตฺโต ทิฏฺฐิคเตหิ ธีโร
น ลิมฺปติ โลเก อนตฺตครหี. (๑๙)

[๙๒๑] ส สพฺพธมฺเมสุ วิเสนิภูโต
ยํ กิญฺจิ ทิฏฺฐ์ว สุตํ มุตํ วา
สปนฺนภาโร มุนิ วิปฺปมุตฺโต[๖]
น กปฺปิโย นูปรโต น ปตฺถิโยติ ภควาติ.[๗] (๒๐)

เตรสมํ มหาวิยูหสุตฺตํ.

---

[๑] ฉ.,เท. สงฺขา
[๒] ฉ.,เท. สมฺมุติโย
[๓] สี.,อิ. อุเปกฺขติ
[๔] อิ. อุคฺคหณนฺต
[๕-๕] สฺยา. นาปิ นิวิสฺสวาโท อิ. โนปิ นิวิสฺสวาโท
[๖] อิ. วิปฺปยุตฺโต
[๗] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.

๑๔. ตุวฏกสุตฺตํ

[๙๒๒] ปุจฺฉามิ ตํ อาทิจฺจพนฺธุ[๑]
วิเวกํ สนฺติปทญฺจ มเหสี[๒]
กถํ ทิสฺวา นิพฺพาติ ภิกฺขุ
อนุปาทิยาโน โลกสฺมึ กิญฺจิ. (๑)

[๙๒๓] มูลํ ปปญฺจสงฺขาย (อิติ ภควา)
มนฺตา อสฺมีติ สพฺพมุปรุทฺเธ[๓]
ยา กาจิ ตณฺหา อชฺฌตฺตํ
ตาสํ วินยา สทา สโต สิกฺเข. (๒)

[๙๒๔] ยํ กิญฺจิ ธมฺมํ อภิชญฺญา[๔]
อชฺฌตฺตํ อถ วาปิ พหิทฺธา
น เตน ถามํ[๕] กุพฺเพถ
น หิ สา นิพฺพุติ สตํ วุตฺตา. (๓)

[๙๒๕] เสยฺโย น เตน มญฺเญยฺย
นีเจยฺโย อถ วาปิ สริกฺโข
ปุฏฺโฐ[๖] อเนกรูเปหิ
นาตุมานํ วิกปฺปยํ ติฏฺเจ. (๔)

---

[๑] ฉ.,เท. อาทิจฺจพนฺธุ
[๒] ฉ.,เท. มเหสิ
[๓] ฉ.,เท. สพฺพมุปรุนฺเธ
[๔] ฉ.,เท. ธมฺมมภิชญฺชา
[๕] สี. มานํ
[๖] ฉ.,เท. ผุฏฺโจ

[๙๒๖] อชฺฌตฺตเมว[๑] อุปสเม[๑]
น[๒] อญฺญโต ภิกฺขุ[๒] สนฺติเมเสยฺย
อชฺฌตฺตํ อุปสนฺตสฺส
นตฺถิ อตฺตา กุโต นิรตฺตํ[๓] วา. (๕)

[๙๒๗] มชฺเฌ ยถา สมุทฺทสฺส
อูมิ โน ชายติ[๔] จิโต โหติ
เอวํ จิโต อเนชสฺส
อุสฺสทา ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิญฺจิ. (๖)

[๙๒๘] อกิตฺตยิ[๕] วิวฏจกฺขุ
สกฺขิธมฺมํ ปริสฺสยวินยํ
ปฏิปทา[๖] วเทหิ ภทฺทนฺเต
ปาติโมกฺขํ อถ วาปิ สมาธึ. (๗)

[๙๒๙] จกฺขูหิ เนว โลลสฺส
คามกถาย อาวรเย โสตํ
รเส จ นานุคิชฺเฌยฺย
น จ มมายเถ กิญฺจิ โลกสฺมึ. (๘)

[๙๓๐] ผสฺเสน ยทา ผุฏฺฐสฺส
ปริเทวํ ภิกฺขุ น กเรยฺย
กุหิญฺจิ ภวญฺจ นาภิชปฺเปยฺย
เภรเวสุ จ น สมฺปเวเธยฺย. (๙)

[๑-๑] ฉ.,เท. อชฺฌตฺตเมวุปสเม
[๒-๒] อิ. นาญฺญโต มหานิ
[๓] ฉ.,เท. นิรตฺตา
[๔] ฉ.,เท. ชายตี
[๕] ฉ.,เท. อกิตฺตยี
[๖] สฺยา. ปฏิปทญฺจ

[๙๓๑] อนฺนานมโถ ปานานำ
ขาทนียานำ อโถปิ วตฺถานำ
ลทฺธา น สนฺนิธึ กยิรา
น จ ปริตฺตเส ตานิ อลภมาโน. (๑๐)

[๙๓๒] ฌายี น ปาทโลลสฺส
วิรเม กุกฺกุจฺจา นปฺปมชฺเชยฺย
อถาสเนสุ[๑] สยเนสุ
อปฺปสทฺเทสุ ภิกฺขุ วิหเรยฺย. (๑๑)

[๙๓๓] นิทฺทำ น[๒] พหุลีกเรยฺย[๒]
ชาคริยำ ภเชยฺย อาตาปี
ตนฺทึ มายำ หสฺสำ ขิฑฺฑำ
เมถุนำ วิปฺปชเห สวิภูสำ. (๑๒)

[๙๓๔] อาถพฺพณำ สุปินำ ลกฺขณำ
โน วิทเห อโถปิ นกฺขตฺตำ
วิรุตญฺจ คพฺภกรณำ
ติกิจฺฉำ มามโก น เสเวยฺย. (๑๓)

[๙๓๕] นินฺทาย นปฺปเวเธยฺย
น อุณฺณเมยฺย ปสำสิโต ภิกฺขุ
โลภำ สห มจฺฉริเยน
โกธำ เปสุณิยญฺจ ปนุเทยฺย. (๑๔)

---

[๑] สฺยา. อถ วา อาสเนสุ อิ. อถ อาสเนสุ [๒-๒] สฺยา. พหุลำ น กเรยฺย

[๙๓๖] กยวิกฺกเย น ติฏฺเจยฺย
อุปวาทำ ภิกฺขุ น กเรยฺย กุหิญฺจิ
คาเม จ นาภิสชฺเชยฺย
ลาภกมฺยา ชนำ น ลปเยยฺย. (๑๕)

[๙๓๗] น จ กตฺถิตา สิยา ภิกฺขุ
น จ วาจำ ปยุตฺตำ ภาเสยฺย
ปาคพฺภิยำ น สิกฺเขยฺย
กถำ วิคาหิกำ น กถเยยฺย.[๑] (๑๖)

[๙๓๘] โมสวชฺเช น นิยฺเยถ
สมฺปชาโน สจานิ น กยิรา
อถ ชีวิเตน ปญฺญาย
สีลพฺพเตน นาญฺญมติมญฺเญ. (๑๗)

[๙๓๙] สุตฺวา รุสิโต พหุ วาจำ
สมณานำ[๒] วา ปุถุวจนานำ[๒]
ผรุเสน นปฺปฏิวชฺชา
น หิ สนฺโต ปฏิเสนิกโรนฺติ. (๑๘)

[๙๔๐] เอตญฺจ ธมฺมมญฺญาย
วิจินำ ภิกฺขุ สทา สโต สิกฺเข
สนฺตีติ นิพฺพุตึ ญตฺวา
สาสเน โคตมสฺส นปฺปมชฺเชยฺย. (๑๙)

---

[๑] สฺยา. กเถยฺย

[๒-๒] อิ. สมณานำ ปุถุวจนานำ ฉ.,เท. สมณานำ วา ปุถุชนานำ

[๙๔๑] อภิภู หิ โส อนภิภูโต
สกฺขิธมฺมํ อนีติหมทสฺสี
ตสฺมา หิ ตสฺส ภควโต สาสเน
อปฺปมตฺโต สทา นมสฺสมนุสิกฺเขติ ภควาติ.[๑] (๒๐)

จุทฺทสมํ ตุวฏกสุตฺตํ.

๑๕. อตฺตทณฺฑสุตฺตํ

[๙๔๒] อตฺตทณฺฑา ภยํ ชาตํ ชนํ ปสฺสถ เมธคํ
สํเวคํ กิตฺตยิสฺสามิ ยถา สํวิชิตํ มยา. (๑)

[๙๔๓] ผนฺทมานํ ปชํ ทิสฺวา มจฺเฉ อปฺโปทเก ยถา
อญฺญมญฺเญหิ พฺยารุทฺเธ ทิสฺวา มํ ภยมาวิสิ. (๒)

[๙๔๔] สมนฺตมสาโร[๒] โลโก ทิสา สพฺพา สเมริตา
อิจฺฉํ ภวนมตฺตโน นาทฺทสาสึ อโนสิตํ. (๓)

[๙๔๕] โอสาเน เตฺวว พฺยารุทฺเธ ทิสฺวา เม อรตี อหุ
อเถตฺถ สลฺลมทฺทกฺขึ ทุทฺทสํ หทยนิสฺสิตํ. (๔)

[๙๔๖] เยน สลฺเลน โอติณฺโณ ทิสา สพฺพา วิธาวติ
ตเมว สลฺลํ อพฺพุยฺห น ธาวติ น สีทติ.[๓] (๕)

[๙๔๗] ตตฺถ สิกฺขานุคียนฺติ
ยานิ โลเก คธิตานิ

---

[๑] ฉ.,เท. อยํ ปาโจ น ทิสฺสติ. [๒] อิ. สมนฺตํ อสโร
[๓] อิ. นิสีทติ

น เตสุ ปสุโต สิยา
นิพฺพิชฺช สพฺพโส กาเม
สิกฺเข นิพฺพานมตฺตโน. (๖)

[๙๔๘] สจฺโจ สิยา อปฺปคพฺโภ อมาโย ริตฺตเปสุโณ
อกฺโกธโน โลภปาปา[๑] เววิจฺฉํ วิตเร มุนิ. (๗)

[๙๔๙] นิทฺทํ ตนฺทึ สเห ถีนํ ปมาเทน น สวเส
อติมาเน น ติฏฺเจยฺย นิพฺพานมนโส นโร. (๘)

[๙๕๐] โมสวชฺเชน นิยฺเยถ[๒] รูเป เสฺนหํ น กุพฺพเย
มานญฺจ ปริชาเนยฺย สาหสา วิรโต จเร. (๙)

[๙๕๑] ปุราณํ นาภินนฺเทยฺย นเว ขนฺตึ น กุพฺพเย
หิยฺยมาเน น โสเจยฺย อากาสํ น สิโต สิยา. (๑๐)

[๙๕๒] เคธํ พฺรูมิ มโหฆสฺมิ อาชวํ พฺรูมิ ชปฺปนํ
อารมฺมณํ ปกปฺปนํ กามปงฺโก ทุรจฺจโย. (๑๑)

[๙๕๓] สจฺจา อโวกฺกมฺม มุนิ ถเล ติฏฺฐติ พฺราหฺมโณ
สพฺพํ โส ปฏินิสฺสชฺช ส เว สนฺโตติ วุจฺจติ. (๑๒)

[๙๕๔] ส เว วิทฺวา ส เวทคู ฌตฺวา ธมฺมํ อนิสฺสิโต
สมฺมา โส โลเก อิริยาโน น ปิเหตีธ กสฺสจิ. (๑๓)

[๙๕๕] โยธ กาเม อจฺจุตฺตริ[๓] สงฺคํ โลเก ทุรจฺจยํ
น โส โสจติ นาชฺเฌติ ฉินฺนโสโต อพนฺธโน. (๑๔)

---

[๑] สฺยา. โลภปาปกา [๒] ฉ.,เท. นียถ
[๓] อิ. อจฺจตริ

[๙๕๖] ยํ ปุพฺเพ ตํ วิโสเสหิ ปจฺฉา เต มาหุ กิญฺจนํ
มชฺเฌ เจ โน คเหสฺสสิ อุปสนฺโต จริสฺสสิ. (๑๕)

[๙๕๗] สพฺพโส นามรูปสฺมึ ยสฺส นตฺถิ มมายิตํ
อสตา จ น โสจติ ส เว โลเก น ชิยฺยติ. (๑๖)

[๙๕๘] ยสฺส นตฺถิ อิทํ เมติ ปเรสํ จาปิ[๑] กิญฺจนํ
มมตฺตํ โส อสංวินฺทํ นตฺถิ เมติ น โสจติ. (๑๗)

[๙๕๙] อนุฏฺฐุริ[๒] อนนุคิทฺโธ อเนโช สพฺพธิ[๓] สโม
ตมานิสංสं ปพฺรูมิ ปุจฺฉิโต อวิกปฺปินํ.[๔] (๑๘)

[๙๖๐] อเนชสฺส วิชานโต นตฺถิ กาจิ[๕] นิสงฺขติ[๕]
วิรโต โส วิยารมฺภา เขมं ปสฺสติ สพฺพธิ. (๑๙)

[๙๖๑] น สเมสุ น โอเมสุ น อุสฺเสสุ วทเต มุนิ
สนฺโต โส วีตมจฺฉโร นาเทติ น นิรสฺสตีติ ภควาติ. (๒๐)

ปณฺณรสมं อตฺตทณฺฑสุตฺตं.

๑๖. สารีปุตฺตสุตฺตं

[๙๖๒] น เม ทิฏฺโฐ อิโต ปุพฺเพ
อิจฺจายสฺมา สารีปุตฺโต
น สุโต อุท กสฺสจิ
เอวं วคฺคุวโท สตฺถา

---

[๑] ฉ.,อิ. วาปิ
[๒] ฉ. อนิฏฺฐุรี อิ. อนิฏฺฐุริ
[๓] ฉ.,อิ. สพฺพธี
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อวิกมฺปินํ
[๕-๕] อิ. กาจินิ สංขิติ

ตุสิตา คณิมาคโต. (๑)

[๙๖๓] สเทวกสฺส โลกสฺส ยถา ทิสฺสติ จกฺขุมา
สพฺพนฺตมํ วิโนเทตฺวา เอโกว รติมชฺฌคา. (๒)

[๙๖๔] ตํ พุทฺธํ อสิตํ ตาทึ อกุหํ คณิมาคตํ
พหุนฺนมิธ พทฺธานํ อตฺถิ ปญฺเหน อาคมํ.[๑] (๓)

[๙๖๕] ภิกฺขุโน วิชิคุจฺฉโต ภชโต ริตฺตมาสนํ
รุกฺขมูลํ สุสานํ วา ปพฺพตานํ คุหาสุ วา. (๔)

[๙๖๖] อุจฺจาวเจสุ สยเนสุ คีวนฺโต[๒] ตตฺถ เภรวา
เยหิ ภิกฺขุ น เวเธยฺย นิคฺโฆเส สยนาสเน. (๕)

[๙๖๗] กติ ปริสฺสยา โลเก คจฺฉโต อคตํ[๓] ทิสํ
เย ภิกฺขุ อภิสมฺภเว ปนฺตมฺหิ สยนาสเน. (๖)

[๙๖๘] กฺยาสฺส พฺยปถโย อสฺสุ กยาสฺสสฺสุ[๔] อิธ โคจรา
กานิ สีลพฺพตานสฺส[๕] ปหิตตฺตสฺส ภิกฺขุโน. (๗)

[๙๖๙] กึ โส สิกฺขํ สมาทาย เอโกทิ นิปโก สโต
กมฺมาโร รชตสฺเสว นิทฺธเม มลมตฺตโน. (๘)

[๙๗๐] วิชิคุจฺฉมานสฺส ยทิทํ ผาสุ (สารีปุตฺตาติ ภควา)
ริตฺตาสนํ สยนํ เสวโต เจ
สมฺโพธิกามสฺส ยถานุธมฺมํ
ตนฺเต ปวกฺขามิ ยถา ปชานํ. (๙)

---

[๑] อิ. อาคมึ
[๒] ฉ.,เท.,อิ. กีวนฺโต
[๓] อิ. อมตํ
[๔] สฺยา. กฺยสฺสสฺสุ
[๕] ฉ.,เท. สีลพฺพตานาสฺสุ อิ. สีลพฺพตานสฺสุ

[๙๗๑] ปญฺจนฺนํ ธีโร ภยานํ น ภาเย
ภิกฺขุ สโต ส ปริยนฺตจารี
ฑํสาธิปาตานํ สิรึสปานํ
มนุสฺสผสฺสานํ จตุปฺปทานํ. (๑๐)

[๙๗๒] ปรธมฺมิกานมฺปิ น สนฺตเสยฺย
ทิสฺวาปิ เตสํ พหุเภรวานิ
อถาปรานิ อภิสมฺภเวยฺย
ปริสฺสยานิ กุสลานุเอสี. (๑๑)

[๙๗๓] อาตงฺกผสฺเสน ขุทาย ผุฏฺโจ
สีตํ อจฺจุณฺหं[๑] อธิวาสเยยฺย
โส[๒] เตหิ ผุฏฺโจ พหุธา อโนโก
วิริยํ ปรกฺกมฺม ทฬฺหํ กเรยฺย. (๑๒)

[๙๗๔] เถยฺยํ น กเรยฺย[๓] น มุสา ภเณยฺย
เมตฺตาย ผสฺเส ตสถาวรานิ
ยทาวิลตฺตํ มนโส วิชญฺญา
กณฺหสฺส ปกฺโขติ วิโนทเยยฺย. (๑๓)

[๙๗๕] โกธาติมานสฺส วสํ น คจฺเฉ
มูลมฺปิ เตสํ ปลิขณฺณ ติฏฺเฐ
อถปฺปิยํ วา ปน อปฺปิยํ วา
อทฺธา ภวนฺโต อภิสมฺภเวยฺย. (๑๔)

---

[๑] ฉ.,เท. อตุณฺหํ [๒] อิ. ส
[๓] ฉ.,เท. กาเร

[๙๗๖] ปญฺญํ ปุรกฺขตฺวา กลฺยาณปีติ
วิกฺขมฺภเย ตานิ ปริสฺสยานิ
อรตึ สเหถ สยนมฺหิ ปนฺเต
จตุโร สเหถ ปริเทวธมฺเม. (๑๕)

[๙๗๗] กึสู[๑] อสิสฺสามิ กุวํ วา อสฺสิสฺสํ
ทุกฺขํ วต เสตฺถ กุวชฺชเสสฺสํ
เอเต วิตกฺเก ปริเทวเนยฺเย
วินเยถ เสกฺโข[๒] อนิเกตสารี. (๑๖)

[๙๗๘] อนฺนญฺจ ลทฺธา วสนญฺจ กาเล
มตฺตํ โส ชญฺญา อิธ โตสนตฺถํ
โส เตสุ คุตฺโต ยตจารี คาเม
รุสิโตปิ วาจํ ผรุสํ น วชฺชา. (๑๗)

[๙๗๙] โอกฺขิตฺตจกฺขุ น จ ปาทโลโล
ฌานานุยุตฺโต พหุชาครสฺส
อุเปกฺขมารพฺภ สมาหิตตฺโต
ตกฺกาสยํ กุกฺกุจฺจิยูปฉินฺเท. (๑๘)

[๙๘๐] จุทิโต วจีภิ สติมาภินนฺเท
สพฺรหฺมจารีสุ ขิลํ ปภินฺเท
วาจํ ปมุญฺเจ กุสลํ นาติเวลํ
ชนวาทธมฺมาย น เจตเยยฺย. (๑๙)

---

[๑] อิ. กึสุ [๒] ฉ.,เท.,อิ. เสโข

[๙๘๑] อถาปรํ ปญฺจ รชานิ โลเก
เยสํ สตีมา วินยาย สิกฺเข
รูเปสุ สทฺเทสุ อโถ รเสสุ
คนฺเธสุ ผสฺเสสุ สเหถ ราคํ. (๒๐)

[๙๘๒] เอเตสุ ธมฺเมสุ วิเนยฺย ฉนฺทํ
ภิกฺขุ สติมา สุวิมุตฺตจิตฺโต
กาเลน โส สมฺมาธมฺมํ ปริวีมสมาโน
เอโกทิภูโต วิหเน ตมํ โสติ ภควาติ.[๑] (๒๑)

โสพสมํ สารีปุตฺตสุตฺตํ.

จตุตฺโถ อฏฺฐกวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

กามคุหญฺจ ทุฏฺฐา จ สุทฺธญฺจ ปรมํ[๒] ชรา
เมตฺเตยฺโย จ ปสูโร จ มาคนฺที[๓] ปุรเภทนํ
กลหํ เทฺว จ พฺยูหานิ[๔] ปุนเรว[๕] ตุวฏฺฏกํ
อตฺตทณฺฑวรํ สุตฺตํ เตน สารีปุตฺเตน[๖] โสพสฺส
อิติ เอตานิ สุตฺตานิ สพฺพานฏฺฐกวคฺคิกาติ.

---

[๑] ฉ.,เท. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๒] ฉ.,เท.,อิ. ปรมา
[๓] ฉ.,เท. มาคณฺฑิ
[๔] สี. วฺยูหานิ
[๕] ฉ.,เท. ปุนเทว
[๖] สี. เถปญฺเหน ฉ.,เท. เถรปุฏฺเจน

๕. ปารายนวคฺโค

วตฺถุกถา

[๙๘๓] โกสลานํ ปุรา รมฺมา อคมา ทกฺขิณาปถํ
อาจิญฺจญฺญํ ปตฺถยาโน พฺราหฺมโณ มนฺตปารคู. (๑)

[๙๘๔] โส อสฺสกสฺส วิสเย มุฬกสฺส[๑] สมาสเน
วสิ[๒] โคธาวรีกูเล อุญฺเฉน จ ผเลน จ. (๒)

[๙๘๕] ตสฺเสว อุปนิสฺสาย คาโม จ วิปุโล อหุ
ตโต ชาเตน อาเยน มหายญฺญมกปฺปยิ. (๓)

[๙๘๖] มหายญฺญํ ยชิตฺวาน ปุน ปาวิสิ อสฺสมํ
ตสฺมึ ปติปวิฏฺฐมฺหิ อญฺโญ อาคญฺฉิ พฺราหฺมโณ.(๔)

[๙๘๗] อุคฺฆฏฺฏปาโท ตสิโต[๓] ปงฺกทนฺโต รชสฺสิโร
โส จ นํ อุปสงฺกมฺม สตานิ ปญฺจ ยาจติ. (๕)

[๙๘๘] ตเมนํ พาวรี ทิสฺวา อาสเนน นิมนฺตยิ
สุขญฺจ กุสลํ ปุจฺฉิ อิทำ วจนมพฺรวิ. (๖)

[๙๘๙] ยํ โข มมำ เทยฺยธมฺมำ สพฺพำ วิสชฺชิตมฺมยา
อนุชานาหิ เม พฺรหฺเม นตฺถิ ปญฺจ สตานิ เม. (๗)

[๙๙๐] สเจ เม ยาจมานสฺส ภวำ นานุปทสฺสติ
สตฺตเม ทิวเส ตุยฺหำ มุทฺธา ผลตุ สตฺตธา. (๘)

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อพกสฺส [๒] สี.,อิ. วสี
[๓] สี. ตสฺสิโต

[๙๙๑] อภิสงฺขริตฺวา กุหโก เภรวํ โส อกิตฺตยิ
ตสฺส ตํ วจนํ สุตฺวา พาวรี ทุกฺขิโต อหุ. (๙)

[๙๙๒] อุสฺสุสฺสติ อนาหาโร โสกสลฺลสมปฺปิโต
อโถปิ เอวํ จิตฺตสฺส ฌาเน น รมตี มโน. (๑๐)

[๙๙๓] อุตฺรสตํ ทุกฺขิตํ ทิสฺวา เทวตา อตฺถกามินี
พาวรึ อุปสงฺกมฺม อิทํ วจนมพฺรวิ. (๑๑)

[๙๙๔] น โส มุทฺธํ ปชานาติ กุหโก โส ธนตฺถิโก
มุทฺธนิ มุทฺธปาเต[๑] วา ญาณํ ตสฺส น วิชฺชติ. (๑๒)

[๙๙๕] โภตี จรหิ ชานาติ ตมฺเม อกฺขาหิ ปุจฺฉิตา
มุทฺธํ มุทฺธาธิปาตญฺจ ตํ สุโณม วโจ ตว. (๑๓)

[๙๙๖] อหมฺเปตํ น ชานามิ ญาณเมตฺถ[๒] น วิชฺชติ
มุทฺธํ[๓] มุทฺธาธิปาโต จ[๓] ชินานํ เหต[๔] ทสฺสนํ. (๑๔)

[๙๙๗] อถ โก จรหิ ชานาติ อสฺมึ ปจวิมณฺฑเล[๕]
มุทฺธํ มุทฺธาธิปาตญฺจ ตํ เม อกฺขาหิ เทวเต. (๑๕)

[๙๙๘] ปุรา กปิลวตฺถุมฺหา นิกฺขนฺโต โลกนายโก
อปจฺโจ โอกฺกากราชสฺส สกฺยปุตฺโต ปภงฺกโร. (๑๖)

[๙๙๙] โส หิ พฺราหฺมณ สมฺพุทฺโธ สพฺพธมฺมาน ปารคู
สพฺพาภิญฺญาพลปฺปตฺโต สพฺพธมฺเมสุ จกฺขุมา
สพฺพกมฺมกฺขยํ[๖] ปตฺโต วิมุตฺโต อุปธิกฺขเย.[๗] (๑๗)

---

[๑] เท.,อิ. มุทฺธปาเท
[๒] อิ. ญาณมฺเมตฺถ
[๓-๓] เท. มุทฺธนิ มุทฺธาธิปาเต
[๔] ฉ.,เท. เหตฺถ
[๕] สี. ปุถุวิมณฺฑเล ฉ. ปถวิมณฺฑเล อิ. ปุถวิมณฺฑเล
[๖] อิ. สพฺพธมฺมกฺขยํ
[๗] อิ. อุปธิสงฺขเย.

[๑๐๐๐] พุทฺโธ โส ภควา โลเก ธมฺมํ เทเสติ[๑] จกฺขุมา
ตํ ตฺวํ คนฺตฺวาน ปุจฺฉสฺสุ โส เต ตํ พฺยากริสฺสติ. (๑๘)

[๑๐๐๑] สมฺพุทฺโธติ วโจ สุตฺวา อุทคฺโค พาวรี อหุ[๒]
โสกสฺส ตนุโก อาสิ ปีติญฺจ วิปุลํ ลภิ. (๑๙)

[๑๐๐๒] โส พาวรี อตฺตมโน อุทคฺโค
ตํ เทวตํ ปุจฺฉติ เวทชาโต
กตมมฺหิ คาเม นิคมมฺหิ วา ปน
กตมมฺหิ วา ชนปเท โลกนาโถ
ยตฺถ คนฺตฺวา ปสฺเสมุ
สมฺพุทฺธํ ทิปทุตฺตมํ.[๓] (๒๐)

[๑๐๐๓] สาวตฺถิยํ โกสลมนฺทิเร ชิโน
ปหูตปญฺโญ วรภูริเมธโส
โส สกฺยปุตฺโต วิธุโร อนาสโว
มุทฺธาธิปาตสฺส วิทู นราสโภ. (๒๑)

[๑๐๐๔] ตโต อามนฺตยี สิสฺเส พฺราหฺมเณ มนฺตปารเค
เอถ มาณวา อกฺขิสฺสํ สุโณถ วจนํ มม. (๒๒)

[๑๐๐๕] ยสฺเสโส ทุลฺลโภ โลเก ปาตุภาโว อภิณฺหโส
สฺวาชฺช โลกมฺหิ อุปฺปนฺโน สมฺพุทฺโธ อิติ วิสฺสุโต
ขิปฺปํ คนฺตฺวาน สาวตฺถึ ปสฺสวฺโห ทิปทุตฺตมํ. (๒๓)

---

[๑] สฺยา. เทเสสิ [๒] อิ. ลหู
[๓] ฉ.,เท. ทฺวิปทุตฺตโม

[๑๐๐๖] กถํ จรหิ ชาเนมุ ทิสฺวา พุทฺโธติ พฺราหฺมณ
อชานตํ โน ปพฺรูหิ ยถา ชาเนมุ ตํ มยํ. (๒๔)

[๑๐๐๗] อาคตานิ หิ มนฺเตสุ มหาปุริสลกฺขณา
ทฺวตฺตึสา จ พฺยกฺขฺยาตา[๑] สมตฺตา อนุปุพฺพโส. (๒๕)

[๑๐๐๘] ยสฺเสเต โหนฺติ คตฺเตสุ มหาปุริสลกฺขณา
ทฺเวว[๒] ตสฺส คติโย ตติยา หิ น วิชฺชติ. (๒๖)

[๑๐๐๙] สเจ อคารํ อาวสติ[๓] วิเชยฺย ปฐวึ อิมํ
อทณฺเฑน อสตฺเถน ธมฺเมน มนุสาสติ. (๒๗)

[๑๐๑๐] สเจ จ โส ปพฺพชติ อคารา อนคาริยํ
วิวฏฺฉทฺโท[๔] สมฺพุทฺโธ อรหา ภวติ อนุตฺตโร. (๒๘)

[๑๐๑๑] ชาตึ โคตฺตญฺจ ลกฺขณํ มนฺเต สิสฺเส ปุนาปเร
มุทฺธึ มุทฺธาธิปาตญฺจ มนสาเยว ปุจฺฉถ. (๒๙)

[๑๐๑๒] อนาวรณทสฺสาวี ยทิ พุทฺโธ ภวิสฺสติ
มนสา ปุจฺฉิเต ปญฺเห วาจาย วิสชฺเชสฺสติ. (๓๐)

[๑๐๑๓] พาวริสฺส วโจ สุตฺวา สิสฺสา โสฬส พฺราหฺมณา
อชิโต ติสฺสเมตฺเตยฺโย ปุณฺณโก อถ เมตฺตคู. (๓๑)

[๑๐๑๔] โธตโก อุปสีโว จ นนฺโท จ อถ เหมโก
โตเทยฺยกปฺปา ทุภโย ชตุกณฺณี จ ปณฺฑิโต. (๓๒)

---

[๑] อิ. วฺยาขฺยาตา ฉ.,เท. ทฺวตฺตึสานิ จ พฺยากฺขาตา ทฺวตฺตึส ตานิ
[๒] ฉ.,เท. เทฺวเยว
[๓] อิ. อชฺฌาวสติ
[๔] สี. วิวตฺตจฺฉทฺโท

[๑๐๑๕] ภทฺราวุโธ อุทโย จ โปสาโล จาปิ พฺราหฺมโณ
โมฆราชา จ เมธาวี ปิงฺคิโย จ มหาอิสิ. (๓๓)

[๑๐๑๖] ปจฺเจกคณิโน สพฺเพ สพฺพโลกสฺส วิสฺสุตา
ฌายี ฌานรตา ธีรา ปุพฺพวาสนวาสิตา. (๓๔)

[๑๐๑๗] พาวรึ อภิวาเทตฺวา กตฺวา จ นำ ปทกฺขิณำ
ฉฬาชินธรา สพฺเพ ปกฺกามุ๋ อุตฺตรามุขา. (๓๕)

[๑๐๑๘] มุฬฺหกสฺส[๑] ปติฏฺฐานำ ปุรำ[๒] มาหิสฺสตึ[๒] ตทา
อุชฺเชนึ จาปิ โคนทฺธำ เวทิสำ วนสณฺฑยำ. (๓๖)

[๑๐๑๙] โกสมฺพึ วาปิ สาเกตำ สาวตฺถิญฺจ ปุรุตฺตมำ
เสตพฺยำ กปิลวตฺถุ๋ กุสินารญฺจ มนฺทิรำ. (๓๗)

[๑๐๒๐] ปาวญฺจ โภคนครำ เวสาลึ มาคธำ ปุรำ
ปาสาณกำ เจติยญฺจ รมณียำ มโนรมำ. (๓๘)

[๑๐๒๑] ตสิโตวุทกำ[๓] สีตำ มหาลาภำ วาณิโช
ฉายำ ฆมฺมาภิตตฺโตว ตุริตา ปพฺพตมารุหุ๋. (๓๙)

[๑๐๒๒] ภควา จ ตมฺหิ สมเย ภิกฺขุสงฺฆปุรกฺขโต
ภิกฺขูนำ ธมฺมำ เทเสติ สีโหว นทตี วเน. (๔๐)

[๑๐๒๓] อชิโต อทฺทส สมฺพุทฺธำ วีตรำสึว[๓] ภาณุมำ
จนฺทำ ยถา ปณฺณรเส ปาริปูรึ อุปาคตำ. (๔๑)

[๑๐๒๔] อถสฺส คตฺเต ทิสฺวาน ปริปูรญฺจ พฺยญฺชนำ
เอกมนฺตำ จิโต หฏฺโจ มโนปญฺเห อปุจฺฉถ. (๔๒)

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. อพกสฺส
[๒-๒] สี.,อิ. ปุริมำ มาหิสฺสตึ ฉ.,เท. ปุริมาหิสฺสตึ
[๓] ฉ.,เท. สตรำสึ ว

[๑๐๒๕] อาทิสฺส ชมฺมนำ พฺรูหิ โคตฺตำ พฺรูหิ สลกฺขณำ
มนฺเตสุ ปารมึ พฺรูหิ กถิ วาเจติ พฺราหฺมโณ. (๔๓)

[๑๐๒๖] วีสำ วสฺสสตำ อายุ โส จ โคตฺเตน พาวรี
ตีณิสฺส[๑] ลกฺขณา คตฺเต ติณฺณำ เวทานปารคู. (๔๔)

[๑๐๒๗] ลกฺขเณ อิติ หาเส จ สนิฆณฺฑุสเกฏเภ
ปญฺจ สตานิ วาเจติ สทฺธมฺเม ปารมึ คโต. (๔๕)

[๑๐๒๘] ลกฺขณานำ ปวิจยำ พาวริสฺส นรุตฺตม
ตณฺหจฺฉิท[๒] ปกาเสหิ มา โน กงฺขายิตำ อหุ.[๓] (๔๖)

[๑๐๒๙] มุขำ ชิวฺหาย ฉาเทติ อุณฺณาสฺส[๔] ภมุกนฺตเร
โกโสหิตำ วตฺถคุยฺหำ เอวำ ชานาหิ มาณว. (๔๗)

[๑๐๓๐] ปุจฺฉำ[๕] หิ กญฺจิ[๕] อสุณนฺโต สุตฺวา ปญฺเห วิยากเต[๖]
วิจินฺเตติ ชโน สพฺโพ เวทชาโต กตญฺชลี.[๗] (๔๘)

[๑๐๓๑] โก นุ เทโว วา พฺรหฺมา วา อินฺโท วาปิ สุชมฺปติ
มนสา ปุจฺฉิเต ปญฺเห กเมตำ ปฏิภาสติ. (๔๙)

[๑๐๓๒] มุทฺธำ มุทฺธาธิปาตญฺจ พาวรี ปริปุจฺฉติ
ตำ พฺยากโรหิ[๘] ภควา กงฺขำ วินย โน อิเส. (๕๐)

[๑๐๓๓] อวิชฺชา มุทฺธาติ ชานาหิ วิชฺชา มุทฺธาธิปาตินี
สทฺธาสติสมาธีหิ ฉนฺทวิริเยน สำยุตา. (๕๑)

---

[๑] อิ. ติณสฺส
[๒] ฉ.,เท. กงฺขจฺฉิ
[๓] อิ. อหู
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อุณฺณสฺส
[๕] ฉ.,เท. ปุจฺฉณฺหิ กิญฺจิ, อิ. ปุจฺฉำ หิ กิญฺจิ
[๖] สฺยา. พฺยากเต
[๗] อิ. กตญฺชลิ
[๘] อิ. วฺยากโรหิ

[๑๐๓๔] ตโต เวเทน มหตา สนฺถมฺเภตฺวาน มาณโว
เอกํสํ อชินํ กตฺวา ปาเทสุ สิรสา ปติ. (๕๒)

[๑๐๓๕] พาวรี พฺราหฺมโณ โภโต สห สิสฺเสหิ มาริส
อุทคฺคจิตฺโต สุมโน ปาเท วนฺทติ จกฺขุม. (๕๓)

[๑๐๓๖] สุขิโต พาวรี โหตุ สห สิสฺเสหิ พฺราหฺมโณ
ตฺวญฺจาปิ สุขิโต โหหิ จิรํ ชีวาหิ มาณว. (๕๔)

[๑๐๓๗] พาวริสฺส จ ตุยฺหํ วา สพฺเพสํ สพฺพสํสยํ
กตาวกาสา ปุจฺฉวฺโห ยงฺกิญฺจิ มนสิจฺฉถ. (๕๕)

[๑๐๓๘] สมฺพุทฺเธน กโตกาโส นิสีทิตฺวาน ปญฺชลี[๑]
อชิโต ปฐมํ ปญฺหํ ตตฺถ ปุจฺฉิ ตถาคตนฺติ. (๕๖)

วตฺถุคาถา นิฏฺฐิตา.

๑. อชิตมาณวปุจฺฉา

[๑๐๓๙] เกนสฺสุ นิวุโต โลโก (อิจฺจายสฺมา อชิโต)
เกนสฺสุ นปฺปกาสติ
กิสฺสาภิเลปนํ พฺรูสิ
กีสุ ตสฺส มหพฺภยํ. (๑)

[๑๐๔๐] อวิชฺชาย นิวุโต โลโก (อชิตาติ ภควา)
เววิจฺฉา (ปมาทา) นปฺปกาสติ
ชปฺปาภิเลปนํ พฺรูมิ
ทุกฺขมสฺส มหพฺภยํ. (๒)

---

[๑] อิ. ปญฺชลิ

[๑๐๔๑] สวนฺติ สพฺพธิ โสตา (อิจฺจายสฺมา อชิโต)
โสตานำ กึ นิวารณำ
โสตานำ สำวรำ พฺรูหิ
เกน โสตา ปิถิยฺยเร.[๑] (๓)

[๑๐๔๒] ยานิ โสตานิ โลกสฺมึ (อชิตาติ ภควา)
สติ เตสำ นิวารณำ
โสตานำ สำวรำ พฺรูมิ
ปญฺญาเยเต ปิถิยฺยเร. (๔)

[๑๐๔๓] ปญฺญา เจว สติ ยญฺจ (อิจฺจายสฺมา อชิโต)
นามรูปญฺจ มาริส
เอตมฺเม ปุฏฺโ ปพฺรูมิ
กตฺเถตำ อุปรุชฺฌติ. (๕)

[๑๐๔๔] ยเมตำ ปญฺหำ อปุจฺฉิ อชิต ตำ วทามิ เต
ยตฺถ นามญฺจ รูปญฺจ อเสสำ อุปรุชฺฌติ
วิญฺญาณสฺส นิโรเธน เอตฺเถตำ อุปรุชฺฌติ. (๖)

[๑๐๔๕] เย จ สงฺขาตธมฺมาเส เย จ เสขา ปุถู อิธ
เตสำ เม นิปโก อิริยำ ปุฏฺโ ปพฺรูหิ มาริส. (๗)

[๑๐๔๖] กาเมสุ นาภิคิชฺเฌยฺย มนสานาวิโล สิยา
กุสโล สพฺพธมฺมานำ สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเชติ. (๘)

ปธมา อชิตมาณวกปญฺหา.

---

[๑] ฉ. "ปิธิยฺยเรติปิ "ปิถียเรติปิ ปาโจ.

๒. ติสฺสเมตฺเตยฺยมาณวปุจฺฉา

[๑๐๔๗] โกธ สนฺตุสิโต โลเก (อิจฺจายสฺมา ติสฺสเมตฺเตยฺโย[๑])
กสฺส โน สนฺติ อิญฺชิตา
โก อุภนฺตมภิญฺญาย
มชฺเฌ มนฺตา น ลิมฺปติ[๒]
กํ พฺรูสิ มหาปุริโสติ
โก อิธ สิพฺพินิมจฺจคา.[๓] (๑)

[๑๐๔๘] กาเมสุ พฺรหฺมจริยวา (เมตฺเตยฺยาติ ภควา)
วีตตณฺโห สทา สโต
สงฺขาย นิพฺพุโต ภิกฺขุ
ตสฺส โน สนฺติ อิญฺชิตา. (๒)

[๑๐๔๙] โส อุภนฺตมภิญฺญาย มชฺเฌ มนฺตา น ลิมฺปติ
ตํ พฺรูมิ มหาปุริโสติ โส อิธ สิพฺพินิมจฺจคาติ. (๓)

ทุติยา ติสฺสเมตฺเตยฺยมาณวปุจฺฉา.

๓. ปุณฺณกมาณวปุจฺฉา

[๑๐๕๐] อเนชํ มูลทสฺสาวึ (อิจฺจายสฺมา ปุณฺณโก)
อตฺถิ ปญฺเหน อาคมํ
กึ นิสฺสิตา อิสโย มนุชา

---

[๑] อิ. ติสฺโส เมตฺเตยฺโย [๒] ฉ.,เท. ลิปฺปติ
[๓] สฺยา. สิพฺพนิมจฺจคา

ขตฺติยา พฺราหฺมณา เทวตานำ
ยญฺญมกปฺปยึสุ ปุถูธ[๑] โลเก
ปุจฺฉามิ ตำ ภควา พฺรูหิ เม ตำ. (๑)

[๑๐๕๑] เย เกจิเม อิสโย มนุชา (ปุณฺณกาติ ภควา)
ขตฺติยา พฺราหฺมณา เทวตานำ
ยญฺญมกปฺปยึสุ ปุถูธ โลเก
อาสึสมานา[๒] ปุณฺณก อิตฺถตำ[๓]
ชรำ สิตา ยญฺญมกปฺปยึสุ. (๒)

[๑๐๕๒] เย เกจิเม อิสโย มนุชา (อิจฺจายสฺมา ปุณฺณโก)
ขตฺติยา พฺราหฺมณา เทวตานำ
ยญฺญมกปฺปยึสุ ปุถูธ โลเก
กจฺจิสฺสุ เต ภควา ยญฺญปเถ อปฺปมตฺตา
อตารุ[๔] ชาติญฺจ ชรญฺจ มาริส
ปุจฺฉามิ ตำ ภควา พฺรูหิ เม ตำ. (๓)

[๑๐๕๓] อาสึสนฺติ[๕] โถมยนฺติ อภิชปฺปนฺติ ชุหนฺติ (ปุณฺณกาติ ภควา)
กามาภิชปฺปนฺติ ปฏิจฺจ ลาภำ
เต ยาชโยคา ภวราครตฺตา
นาตรึสุ ชาติชรนฺติ พฺรูมิ. (๔)

[๑๐๕๔] เต เจ นาตรึสุ ยาชโยคา (อิจฺจายสฺมา ปุณฺณโก)
ยญฺเญหิ ชาติญฺจ ชรญฺจ มาริส

---

[๑] อิ. ปุถู อิธ
[๒] ฉ.,เท. อาสีสมานา
[๓] สี.,อิ. อิตฺถภาวำ ฉ.,เท. อิตฺถตฺตำ
[๔] อิ. อตารุ
[๕] ฉ.,เท. อาสีสนฺติ

อถ โก จรหิ เทวมนุสฺสโลเก
อตาริ ชาติญฺจ ชรญฺจ มาริส
ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พฺรูหิ เม ตํ. (๕)

[๑๐๕๕] สงฺขาย โลกสฺมึ ปโรปรานิ[๑] (ปุณฺณกาติ ภควา)
ยสฺสิญฺชิตํ นตฺถิ กุหิญฺจิ โลเก
สนฺโต วิธูโม อนิโฆ[๒] นิราโส
อตาริ โส ชาติชรนฺติ[๓] พฺรูมีติ. (๖)

ตติยา ปุณฺณกมาณวปุจฺฉา.

๔. เมตฺตคูมาณวปุจฺฉา

[๑๐๕๖] ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พฺรูหิ เม ตํ (อิจฺจายสฺมา เมตฺตคู)
มญฺญามิ ตํ เวทคุๆ ภาวิตตฺตํ
กุโต นุ ทุกฺขา สมุปาคตาเม[๔]
เย เกจิ โลกสฺมิมเนกรูปา. (๑)

[๑๐๕๗] ทุกฺขสฺส เว มํ ปภวึ อปุจฺฉสิ (เมตฺตคูติ ภควา)
ตนฺเต ปวกฺขามิ ยถา ปชานึ
อุปธินิทานา ปภวนฺติ ทุกฺขา
เย เกจิ โลกสฺมิมเนกรูปา. (๒)

[๑๐๕๘] โย เว อวิทฺวา อุปธึ กโรติ
ปุนปฺปุนึ ทุกฺขมุเปติ มนฺโท

---

[๑] สี.,สฺยา.,อิ. ปโรวรานิ
[๒] ฉ.,เท. อนีโฆ
[๓] สฺยา. ชาติชรญฺจ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. สมุทาคตา อิเม

ตสฺมา[๑] ปชานำ[๑] อุปธึ น กยิรา
ทุกฺขสฺส ชาติปฺปภวานุปสฺสี. (๓)

[๑๐๕๙] ยนฺตำ อปุจฺฉิมฺห อกิตฺตยี โน
อญฺญำ ตำ ปุจฺฉาม[๒] ตทิงฺฆ พฺรูหิ
กถำ นุ ธีรา วิตรนฺติ โอฆำ
ชาตึ ชรำ โสกปริทฺทวญฺจ
ตมฺเม มุนี[๓] สาธุ วิยากโรหิ
ตถา หิ เต วิทิโต เอส ธมฺโม. (๔)

[๑๐๖๐] กิตฺตยิสฺสามิ เต ธมฺมำ (เมตฺตคูติ ภควา)
ทิฏฺเจ ธมฺเม อนีติหำ
ยำ วิทิตฺวา สโต จรำ
ตเร โลเก วิสตฺติกำ. (๕)

[๑๐๖๑] ตญฺจาหำ อภินนฺทามิ มเหสิ ธมฺมมุตฺตมำ
ยำ วิทิตฺวา สโต จรำ ตเร โลเก วิสตฺติกำ. (๖)

[๑๐๖๒] ยงฺกิญฺจิ สมฺปชานาสิ (เมตฺตคูติ ภควา)
อุทฺธำ อโธ ติริยญฺจาปิ มชฺเฌ
เอเตสุ นนฺทิญฺจ นิเวสนญฺจ
ปนุชฺช วิญฺญาณำ ภเว น ติฏฺเจ. (๗)

[๑๐๖๓] เอวำวิหารี สโต อปฺปมตฺโต
ภิกฺขุ จรำ หิตฺวา มมายิตานิ

[๑-๑] อิ. ตสฺมา หิ ชานำ [๒] สี.,อิ. ปุจฺฉามิ
[๓] ฉ.,เท. มุนิ

ชาตึ ชรํ โสกปริทฺทวญฺจ
อิเธว วิทฺวา ปชเหยฺย ทุกฺขํ. (๘)

[๑๐๖๔] เอตาภินนฺทามิ วโจ มเหสิโน
สุกิตฺติตํ โคตม นูปธีกํ
อทฺธา หิ ภควา ปหาสิ ทุกฺขํ
ตถา หิ เต วิทิโต เอส ธมฺโม. (๙)

[๑๐๖๕] เต จาปิ นูน ปชเหยฺยุ ทุกฺขํ
เย ตฺวํ มุนี อฏฺจิตํ โอวเทยฺย
ตํ ตํ นมสฺสามิ สเมจฺจ นาคํ
อปฺเปว มํ (ภควา) อฏฺจิตํ โอวเทยฺย. (๑๐)

[๑๐๖๖] ยํ พฺราหฺมณํ เวทคุมาภิชญฺญา[๑]
อกิญฺจนํ กามภเว อสตฺตํ
อทฺธา หิ โส โอฆมิมํ อตาริ
ติณฺโณ จ ปารํ อขิโล อกงฺโข. (๑๑)

[๑๐๖๗] วิทฺวา จ โย[๒] เวทคู นโร อิธ
ภวาภเว สงฺคมิมํ วิสชฺช
โส วีตตณฺโห อนีโฆ นิราโส
อตาริ โส ชาติชรนฺติ พฺรูมีติ. (๑๒)

จตุตฺถี เมตฺตคูมาณวปุจฺฉา.

---

[๑] สี.,สฺยา.,อิ. เวทคุ อภิชญฺญ [๒] สี.,สฺยา.,อิ. โส

๕. โธตกมาณวปุจฺฉา

[๑๐๖๘] ปุจฺฉามิ ตํ ภควา พฺรูหิ เม ตํ (อิจฺจายสฺมา โธตโก)
วาจาภิกงฺขามิ มเหสิ ตุยฺหํ
ตว สุตฺวาน นิคฺโฆสํ
สิกฺเข นิพฺพานมตฺตโน. (๑)

[๑๐๖๙] เตนหาตปฺป กโรหิ (โธตกาติ ภควา)
อิเธว นิปโก สโต
อิโต สุตฺวาน นิคฺโฆสํ
สิกฺเข นิพฺพานมตฺตโน. (๒)

[๑๐๗๐] ปสฺสามหํ เทวมนุสฺสโลเก
อกิญฺจนํ พฺราหฺมณํ อิริยมานๆ[๑]
ตํ ตํ นมสฺสามิ สมนฺตจกฺขุ
ปมุญฺจ มํ สกฺก กถกถาหิ. (๓)

[๑๐๗๑] นาหํ สหิสฺสามิ[๒] ปโมจนาย
กถกถึ โธตก กญฺจิ โลเก
ธมฺมญฺจ เสฏฺฐํ อภิชานมาโน[๓]
เอวํ ตุวํ โอฆมิมํ ตเรสิ. (๔)

[๑๐๗๒] อนุสาส พฺรหฺเม กรุณายมาโน
วิเวกธมฺมํ ยมหํ วิชญฺญํ
ยถาหํ อากาโส จ[๔] อพฺยาปชฺชมาโน
อิเธว สนฺโต อสิโต จเรยฺยํ. (๕)

---

[๑] ฉ.,เท. พฺราหฺมณมิริยามานๆ
[๒] สี.,อิ. คมิสฺสามิ สฺยา. สมิสฺสามิ
[๓] สี.,สฺยา.,อิ. อาชานมาโน
[๔] ฉ.,เท. ว

[๑๐๗๓] กิตฺตยิสฺสามิ เต สนฺตึ (โธตกาติ ภควา)
ทิฏฺเฐ ธมฺเม อนีติหํ
ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ
ตเร โลเก วิสตฺติกํ. (๖)

[๑๐๗๔] ตญฺจาหํ อภินนฺทามิ มเหสิ สนฺติมุตฺตมํ
ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ ตเร โลเก วิสตฺติกํ. (๗)

[๑๐๗๕] ยงฺกิญฺจิ สมฺปชานาสิ (โธตกาติ ภควา)
อุทฺธํ อโธ ติริยญฺจาปิ มชฺเฌ
เอวํ วิทิตฺวา สงฺโคติ โลเก
ภวาภวาย มากาสิ ตณฺหนฺติ. (๘)

ปญฺจมี โธตกมาณวปุจฺฉา.

๖. อุปสีวมาณวปุจฺฉา

[๑๐๗๖] เอโก อหํ สกฺก มหนฺตโมฆํ (อิจฺจายสฺมา อุปสีโว)
อนิสฺสิโต โน วิสหามิ ตาริตุํ
อารมฺมณํ พฺรูหิ สมนฺตจกฺขุ
ยํ นิสฺสิโต โอฆมิมํ ตเรยฺยํ.[๑] (๑)

[๑๐๗๗] อากิญฺจญฺญํ เปกฺขมาโน สติมา (อุปสีวาติ ภควา)
นตฺถีติ นิสฺสาย ตรสฺสุ โอฆํ
กาเม ปหาย วิรโต กถาหิ
ตณฺหกฺขยํ รตฺตมหาภิปสฺส.[๒] (๒)

---

[๑] สี.,สฺยา.,อิ. ตเรยฺย [๒] ฉ.,เท. นตฺตมหาภิปสฺส.

[๑๐๗๘] สพฺเพสุ กาเมสุ โย วีตราโค (อิจฺจายสฺมา อุปสีโว)
อากิญฺจญฺญํ นิสฺสิโต หิตฺวา[๑] มญฺญ[๑]
สญฺญาวิโมกฺเข ปรเม วิมุตฺโต
ติฏฺเจ นุ โส ตตฺถ อนานุยาย.[๒] (๓)

[๑๐๗๙] สพฺเพสุ กาเมสุ โย วีตราโค (อุปสีวาติ ภควา)
อากิญฺจญฺญํ นิสฺสิโต หิตฺวา มญฺญํ
สญฺญาวิโมกฺเข ปรเม วิมุตฺโต
ติฏฺเจยฺย โส ตตฺถ อนานุยายี. (๔)

[๑๐๘๐] ติฏฺเจ เจ โส ตตฺถ อนานุยายี
ปูคมฺปิ วสฺสานํ สมนฺตจกฺขุ
ตตฺเถว โส สีติ สิยา วิมุตฺโต
ภเวถ[๓] วิญฺญาณํ ตถาวิธสฺส. (๕)

[๑๐๘๑] อจฺจิ ยถา วาตเวเคน ขิตฺตํ[๔] (อุปสีวาติ ภควา)
อตฺถํ ปเลติ น อุเปติ สงฺขํ
เอวํ มุนี นามกายา วิมุตฺโต
อตฺถํ ปเลติ น อุเปติ สงฺขํ. (๖)

[๑๐๘๒] อตฺถงฺคโต โส อุท วา โส นตฺถิ
อุทาหุ เว สสฺสติยา อโรโค
ตมฺเม มุนี สาธุ วิยากโรหิ
ตถา หิ เต วิทิโต เอส ธมฺโม. (๗)

[๑-๑] สฺยา. หิตฺวา มญฺญํ
[๒] สฺยา. อนานุวายี
[๓] ฉ.,เท. จเวถ
[๔] ฉ.,เท. ขิตฺตา อิ. ขิตฺโต

[๑๐๘๓] อตฺถงฺคตสฺส น ปมาณมตฺถิ (อุปสีวาติ ภควา)
เยน นํ วชฺชุ[๑] ตํ ตสฺส นตฺถิ
สพฺเพสุ ธมฺเมสุ สมูหเตสุ
สมูหตา วาทปถาปิ สพฺเพติ. (๘)

ฉฏฺฐี อุปสีวมาณวปุจฺฉา.

๗. นนฺทมาณวปุจฺฉา

[๑๐๘๔] "สนฺติ โลเก มุนโย (อิจฺจายสฺมา นนฺโท)
ชนา วทนฺติ ตยิทํ กถํ สุ
ญาณูปปนฺนํ โน[๒] มุนึ วทนฺติ[๒]
อุทาหุ เว ชีวิเตนูปปนฺนํ. (๑)

[๑๐๘๕] น ทิฏฺฐิยา น สุติยา น ญาเณน (น สีลพฺพเตน[๓])
มุนีธ นนฺท กุสลา วทนฺติ
วิเสนิกตฺวา อนิฆา นิราสา
จรนฺติ[๔] เย เต มุนโยติ พฺรูมิ. (๒)

[๑๐๘๖] เย เกจิเม สมณพฺราหฺมณา เส (อิจฺจายสฺมา นนฺโท)
ทิฏฺเฐ[๕] สุเตนาปิ[๕] วทนฺติ สุทฺธึ
สีลพฺพเตนาปิ วทนฺติ สุทฺธึ
อเนกรูเปน วทนฺติ สุทฺธึ.

---

[๑] สฺยา. วชฺชุ
[๒-๒] สฺยา. มุนิ โน วทนฺติ
[๓] สี.,อิ. โปตฺถเกสุ
[๔] สฺยา. วทนฺติ
[๕-๕] สี. ทิฏฺเฐน สุเตนาปิ ฉ.,เท. ทิฏฺฐสฺสุเตนาปิ, เอวมุปริปิ.

กจฺจิสฺสุ เต ภควา ตถฺถ ยถา จรนฺตา
อตารุ ชาติญฺจ ชรญฺจ มาริส
ปุจฺฉามิ ตं ภควา พฺรูหิ เม ตं. (๓)

[๑๐๘๗] เย เกจิเม สมณพฺราหฺมณา เส (นนฺทาติ ภควา)
ทิฏฺเฐ สุเตนาปิ วทนฺติ สุทฺธึ
สีลพฺพเตนาปิ วทนฺติ สุทฺธึ
อเนกรูเปน วทนฺติ สุทฺธึ
กิญฺจาปิ เต ตถฺถ ยถา จรนฺติ
นาตรึสุ ชาติชรนฺติ พฺรูมิ. (๔)

[๑๐๘๘] เย เกจิเม สมณพฺราหฺมณา เส (อิจฺจายสฺมา นนฺโท)
ทิฏฺเฐ สุเตนาปิ วทนฺติ สุทฺธึ
สีลพฺพเตนาปิ วทนฺติ สุทฺธึ
อเนกรูเปน วทนฺติ สุทฺธึ
เต เจ[๑] มุนิ พฺรูสิ อโนฆติณฺเณ
อถ โก จรหิ เทวมนุสฺสโลเก
อตาริ ชาติญฺจ ชรญฺจ มาริส
ปุจฺฉามิ ตं ภควา พฺรูหิ เม ตं. (๕)

[๑๐๘๙] นาหं สพฺเพ สมณพฺราหฺมณา เส (นนฺทาติ ภควา)
ชาติชราย นิวุตาติ พฺรูมิ
เยสีธ ทิฏฺฐं ว สุตं มุตं วา
สีลพฺพตं วาปิ ปหาย สพฺพं

---

[๑] สี.,อิ. สเจ

อเนกรูปมฺปิ ปหาย สพฺพํ
ตณฺหํ ปริญฺญาย อนาสวา เย[๑]
เต เว นรา โอฆติณฺณาติ พฺรูมิ. (๖)

[๑๐๙๐] เอตาภินนฺทามิ วโจ มเหสิโน
สุกิตฺติตํ โคตม นูปธีกํ
เยสีธ ทิฏฺฐํ ว สุตํ มุตํ วา
สีลพฺพตํ วาปิ ปหาย สพฺพํ
อเนกรูปมฺปิ ปหาย สพฺพํ
ตณฺหํ ปริญฺญาย อนาสวา เย
อหมฺปิ เต โอฆติณฺณาติ พฺรูมีติ. (๗)

สตฺตมา นนฺทมาณวปุจฺฉา.

๘. เหมกมาณวปุจฺฉา

[๑๐๙๑] เยเม ปุพฺเพ วิยากํสุ (อิจฺจายสฺมา เหมโก)
หุรํ โคตมสาสนา
"อิจฺจาสิ อิติ ภวิสฺสติ
สพฺพนฺตํ อิติหีติหํ
สพฺพนฺตํ ตกฺกวฑฺฒนํ
นาหํ ตตฺถ อภิรมึ. (๑)

[๑๐๙๒] ตฺวญฺจ เม ธมฺมมกฺขาหิ ตณฺหานิคฺฆาตนํ มุนิ
ยํ วิทิตฺวา สโต จรํ ตเร โลเก วิสตฺติกํ. (๒)

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. เส

[๑๐๙๓] อิธ ทิฏฺจสุตมุตวิญฺญาเตสุ ปิยรูเปสุ เหมก
ฉนฺทราควิโนทนํ นิพฺพานปทมจฺจุตํ. (๓)

[๑๐๙๔] เอตทญฺญาย เย สตา ทิฏฺจธมฺมาภินิพฺพุตา
อุปสนฺตา จ เต สทา[๑] ติณฺณา โลเก วิสตฺติกนฺติ.(๔)

อฏฺฐมา เหมกมาณวปุจฺฉา.

๙. โตเทยฺยมาณวปุจฺฉา

[๑๐๙๕] ยสฺมึ กามา น วสนฺติ (อิจฺจายสฺมา โตเทยฺโย)
ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ
กถงฺกถา จ โย ติณฺโณ
วิโมกฺโข ตสฺส กีทิโส. (๑)

[๑๐๙๖] ยสฺมึ กามา น วสนฺติ (โตเทยฺยาติ ภควา)
ตณฺหา ยสฺส น วิชฺชติ
กถงฺกถา จ โย ติณฺโณ
วิโมกฺโข ตสฺส นาปโร. (๒)

[๑๐๙๗] นิราสโส[๒] โส อุท อาสสาโน
ปญฺญาณวา โส อุท ปญฺญกปฺปี
มุนึ อหํ สกฺก ยถา วิชญฺญํ
ตมฺเม วิยาจิกฺข สมนฺตจกฺขุ. (๓)

---

[๑] สฺยา. สตา

[๒] อิ. นิราสโย

[๑๐๙๘] นิราสโส โส น จ [๑] อาสสาโน
ปญฺญาณวา โส น จ ปญฺญกปฺปี
เอวมฺปิ โตเทยฺย มุนึ วิชาน
อกิญฺจนํ กามภเว อสตฺตนฺติ. (๔)

นวมา โตเทยฺยมาณวปุจฺฉา.

๑๐. กปฺปมาณวปุจฺฉา

[๑๐๙๙] มชฺเฌ สรสฺมึ ติฏฺฐตํ (อิจฺจายสฺมา กปฺโป)
โอเฆ ชาเต มหพฺภเย
ชรามจฺจุปเรตานํ ทีปึ ปพฺรูหิ มาริส
ตฺวญฺจ เม ทีปมกฺขาหิ ยถายิทํ นาปรํ สิยา. (๑)

[๑๑๐๐] มชฺเฌ สรสฺมึ ติฏฺฐตํ (กปฺปาติ ภควา)
โอเฆ ชาเต มหพฺภเย
ชรามจฺจุปเรตานํ ทีปึ ปพฺรูมิ กปฺป เต. (๒)

[๑๑๐๑] อกิญฺจนํ อนาทานํ เอตํ ทีปึ อนาปรํ
นิพฺพานํ อิติ นํ พฺรูมิ ชรามจฺจุปริกฺขยํ. (๓)

[๑๑๐๒] เอตทญฺญาย เย สตา ทิฏฺฐธมฺมาภินิพฺพุตา
น เต มารวสานุคา น เต มารสฺส ปฏฺฐคูติ.[๒] (๔)

ทสมา กปฺปมาณวปุจฺฉา.

---

[๑] อิ. โส [๒] ฉ.,อิ. ปทฺธคูติ

๑๑. ชตุกณฺณิมาณวปุจฺฉา

[๑๑๐๓] สุตฺวานหํ วีร อกามกามึ (อิจฺจายสฺมา ชตุกณฺณี)
โอฆาติคํ ปุฏฺฐุมกามมาคมํ
สนฺตีปทำ[๑] พฺรูหิ สหาชเนตฺต[๒]
ยถาตจฺฉํ ภควา พฺรูหิ เม ตํ. (๑)

[๑๑๐๔] ภควา หิ กาเม อภิภุยฺย อิริยติ
อาทิจฺโจว ปจวึ เตชี เตชสา
ปริตฺตปญฺญสฺส เม ภูริปญฺญ
อาจิกฺข ธมฺมํ ยมหำ วิชญฺญำ
ชาติชราย อิธ วิปฺปหานำ. (๒)

[๑๑๐๕] กาเมสุ วินย เคธำ (ชตุกณฺณีติ ภควา)
เนกฺขมฺมำ ทฏฺฐุ เขมโต
อุคฺคหิตำ นิรตฺตำ วา
มา เต วิชฺชิตฺถ กิญฺจนำ. (๓)

[๑๑๐๖] ยำ ปุพฺเพ ตำ วิโสเสหิ ปจฺฉา เต มาหุ กิญฺจนำ
มชฺเฌ เจ โน คเหสฺสสิ อุปสนฺโต จริสฺสสิ. (๔)

[๑๑๐๗] สพฺพโส นามรูปสฺมึ วีตเคธสฺส พฺราหฺมณ
อาสวาสฺส น วิชฺชนฺติ เยหิ มจฺจุวสำ วเชติ. (๕)

เอกาทสี ชตุกณฺณิมาณวปุจฺฉา.

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. สนฺติปทำ [๒] ฉ.,เท. สหชเนตฺต

๑๒. ภทฺราวุธมาณวปุจฺฉา

[๑๑๐๘] โอกญฺชหำ ตณฺหจฺฉิทำ อเนชำ (อิจฺจายสฺมา ภทฺราวุโธ)
นนฺทิญฺชหำ โอฆติณฺณำ วิมุตฺตำ
กปฺปญฺชหำ อภิยาเจ สุเมธำ
สุตฺวาน นาคสฺส อปนมิสฺสนฺติ อิโต. (๑)

[๑๑๐๙] นานาชนา ชนปเทหิ สงฺคตา
ตว วีร วากฺยำ อภิกงฺขมานา
เตสำ ตุวำ สาธุ วิยากโรหิ
ตถา หิ เต วิทิโต เอส ธมฺโม. (๒)

[๑๑๑๐] อาทานตณฺหำ วินเยถ สพฺพำ (ภทฺราวุธาติ ภควา)
อุทฺธำ อโธ ติริยญฺจาปิ มชฺเฌ
ยำ ยญฺหิ โลกสฺมึ อุปาทิยนฺติ
เตเนว มาโร อนฺเวติ ชนฺตุำ. (๓)

[๑๑๑๑] ตสฺมา ปชานำ น อุปาทิเยถ
ภิกฺขุ สโต กิญฺจนำ สพฺพโลเก
อาทานสตฺเต อิติ เปกฺขมาโน
ปชำ อิมำ มจฺจุเธยฺเย[๑] วิสตฺตนฺติ. (๔)

ทฺวาทสี ภทฺราวุธมาณวปุจฺฉา.

---

[๑] สฺยา. มจฺจุเธยฺยำ

๑๓. อุทยมาณวปุจฺฉา

[๑๑๑๒] ฌายึ วิรชมาสีนํ (อิจฺจายสฺมา อุทโย)
กตกิจฺจํ อนาสวํ
ปารคุ์ สพฺพธมฺมานํ อตฺถิ[๑] ปญฺเหน อาคมํ
อญฺญาวิโมกฺขํ[๒] ปพฺรูหิ อวิชฺชาย ปเภทนํ. (๑)

[๑๑๑๓] ปหานํ กามฉนฺทานํ (อุทยาติ ภควา)
โทมนสฺสาน จูภยํ
ถีนสฺส[๓] จ ปนูทนํ กุกฺกุจฺจานํ นิวารณํ. (๒)

[๑๑๑๔] อุเปกฺขาสติสํสุทฺธํ ธมฺมตกฺกปุเรชวํ
อญฺญาวิโมกฺขํ ปพฺรูมิ อวิชฺชาย ปเภทนํ. (๓)

[๑๑๑๕] กึสุ สญฺโญชโน โลโก กึสุ ตสฺส วิจารณํ[๔]
กิสฺสสฺส วิปฺปหาเนน นิพฺพานํ อิติ วุจฺจติ. (๔)

[๑๑๑๖] นนฺทิสญฺโญชโน โลโก วิตกฺกสฺส วิจารณํ
ตณฺหาย วิปฺปหาเนน นิพฺพานํ อิติ วุจฺจติ. (๕)

[๑๑๑๗] กถํ สตสฺส จรโต วิญฺญาณํ อุปรุชฺฌติ
ภควนฺตํ ปุฏฺฐุมาคมฺม ตํ สุโณม วโจ ตว. (๖)

[๑๑๑๘] อชฺฌตฺตญฺจ พหิทฺธา จ เวทนํ นาภินนฺทโต
เอวํสตสฺส จรโต วิญฺญาณํ อุปรุชฺฌตีติ. (๗)

เตรสี อุทยมาณวปุจฺฉา.

---

[๑] สฺยา. อตฺถี
[๒] สฺยา. อญฺญํ วิโมกฺขํ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ถินสฺส, เอวมุปริปิ.
[๔] ฉ.,เท. วิจารณา

๑๔. โปสาลมาณวปุจฺฉา

[๑๑๑๙] โย อตีตํ อาทิสติ (อิจฺจายสฺมา โปสาโล)
อเนโช ฉินฺนสํสโย
ปารคู[๑] สพฺพธมฺมานํ อตฺถิ ปญฺเหน อาคมํ. (๑)

[๑๑๒๐] วิภูตรูปสญฺญิสฺส สพฺพกายปฺปหายิโน
อชฺฌตฺตญฺจ พหิทฺธา จ นตฺถิ กิญฺจีติ ปสฺสโต
ญาณํ สกฺกานุปุจฺฉามิ กถํ เนยฺโย ตถาวิโธ. (๒)

[๑๑๒๑] วิญฺญาณฏฺฐิติโย สพฺพา (โปสาลาติ ภควา)
อภิชานํ ตถาคโต
ติฏฺฐนฺตเมนํ ชานาติ วิมุตฺตํ ตปฺปรายนํ. (๓)

[๑๑๒๒] อากิญฺจญฺญาสมฺภวํ ญตฺวา นนฺทิสญฺโญชนํ อิติ
เอวเมตํ อภิญฺญาย ตโต ตตฺถ วิปสฺสติ
เอตํ ญาณํ ตถํ ตสฺส พฺราหฺมณสฺส วุสีมโตติ. (๔)

จตุทฺทสี โปสาลมาณวปุจฺฉา.

๑๕. โมฆราชมาณวปุจฺฉา

[๑๑๒๓] ทฺวาหํ สกฺกํ อปุจฺฉิสฺสํ (อิจฺจายสฺมา โมฆราชา)
น เม พฺยากาสิ จกฺขุมา
ยาวตติยญฺจ เทวิสิ[๒] พฺยากโรตีติ เม สุตํ. (๑)

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. ปารคุ์ [๒] ฉ.,เท.,อิ. เทวีสิ

[๑๑๒๔] อยํ โลโก ปโร โลโก พฺรหฺมโลโก สเทวโก
ทิฏฺจินฺเต นาภิชานามิ[๑] โคตมสฺส ยสสฺสิโน. (๒)

[๑๑๒๕] เอวํ อภิกฺกนฺตทสฺสาวึ อตฺถิ ปญฺเหน อาคมํ
กถํ โลกํ อเวกฺขนฺตํ มจฺจุราชา น ปสฺสติ. (๓)

[๑๑๒๖] สุญฺญโต โลกํ อเวกฺขสฺสุ โมฆราช สทา สโต
อตฺตานุทิฏฺจึ อูหจฺจ เอวํ มจฺจุตโร สิยา
เอวํ โลกํ อเวกฺขนฺตํ มจฺจุราชา น ปสฺสตีติ. (๔)

ปณฺณรสี[๒] โมฆราชมาณวปุจฺฉา.

๑๖. ปิงฺคิยมาณวปุจฺฉา

[๑๑๒๗] ชิณฺโณหมสฺมี อพโล วีตวณฺโณ (อิจฺจายสฺมา ปิงฺคิโย)
เนตฺตา น สุทฺธา สวนํ น ผาสุ
นาหนฺสสฺสํ โมมุโห อนฺตราย[๓]
อาจิกฺข ธมฺมํ ยมหํ วิชญฺญํ
ชาติชราย อิธ วิปฺปหานํ. (๑)

[๑๑๒๘] ทิสฺวาน รูเปสุ วิหญฺญมาเน (ปิงฺคิยาติ ภควา)
รุปฺปนฺติ รูเปสุ ชนา ปมตฺตา
ตสฺมา ตุวํ ปิงฺคิย อปฺปมตฺโต
ชหสฺสุ รูปี อปุนพฺภวาย. (๒)

---

[๑] อิ. นาภิชานาติ
[๒] ฉ.,เท. ปนฺนรสมา
[๓] ฉ.,เท. อนฺตราว

[๑๑๒๙] ทิสา จตสฺโส วิทิสา จตสฺโส
อุทฺธํ อโธ ทส ทิสา อิมาโย
น ตุยฺหํ อทิฏฺฐํ อสุตามุตํ[๑] วา
อโถ อวิญฺญาตํ กิญฺจิมตฺถิ[๒] โลเก
อาจิกฺข ธมฺมํ ยมหํ วิชญฺญํ
ชาติชราย อิธ วิปฺปหานํ. (๓)

[๑๑๓๐] ตณฺหาธิปนฺเน มนุเช เปกฺขมาโน (ปิงฺคิยาติ ภควา)
สนฺตาปชาเต ชรสาปเรเต
ตสฺมา ตุวํ ปิงฺคิย อปฺปมตฺโต
ชหสฺสุ ตณฺหํ อปุนพฺภวายาติ. (๔)

โสพสี ปิงฺคิยมาณวปุจฺฉา.

ปารายนตฺถุติคาถา

อิทมโวจ ภควา มคเธสุ วิหรนฺโต ปาสาณเก เจติเย ปริจาริกโสพสนฺนํ[๓] พฺราหฺมณานํ อชฺฌิฏฺโฐ ปุฏฺโฐ ปุฏฺโฐ ปญฺหํ[๔] พฺยากาสิ. เอกเมกสฺส เจปิ ปญฺหสฺส อตฺถมญฺญาย ธมฺมมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมํ ปฏิปชฺเชยฺย, คจฺเฉยฺเยว ชรามรณสฺส ปารํ, คมนียา อิเม ธมฺมาติ, ตสฺมา อิมสฺส ธมฺมปริยายสฺส ปารายนนฺเตฺวว อธิวจนํ.

---

[๑] สี. อสุตํ อมุตํ อิ. อสุตํ มุตํ
[๒] ฉ.,เท. กิญฺจนมตฺถิ อิ. กิญฺจิ นตฺถิ
[๓] ฉ.,เท.,อิ. ปริจารกโสพสานํ
[๔] อิ. ปญฺเห

[๑๑๓๑] อชิโต ติสฺสเมตฺเตยฺโย ปุณฺณโก อถ เมตฺตคู
โธตโก อุปสีโว จ นนฺโท จ อถ เหมโก. (๑)

[๑๑๓๒] โตเทยฺยกปฺปา ทุภโย ชตุกณฺณี จ ปณฺฑิโต
ภทฺราวุโธ อุทโย จ โปสาโล จาปิ พฺราหฺมโณ
โมฆราชา จ เมธาวี ปิงฺคิโย จ มหาอิสิ. (๒)

[๑๑๓๓] เอเต พุทฺธมุปาคญฺฉุ[๑] สมฺปนฺนจรณา อิสี
ปุจฺฉนฺตา นิปุเณ ปญฺเห พุทฺธเสฏฺฐํ อุปาคมุ. (๓)

[๑๑๓๔] เตสํ พุทฺโธ พฺยากาสิ ปญฺเห ปุฏฺโฐ ยถาตถํ
ปญฺหานํ เวยฺยากรเณน โตเสสิ พฺราหฺมเณ มุนิ. (๔)

[๑๑๓๕] เต โตสิตา จกฺขุมตา พุทฺเธนาทิจฺจพนฺธุนา
พฺรหฺมจริยมจรึสุ วรปญฺญสฺส สนฺติเก. (๕)

[๑๑๓๖] เอกเมกสฺส ปญฺหสฺส ยถา พุทฺเธน เทสิตํ
ตถา โย ปฏิปชฺเชยฺย คจฺเฉ ปารํ อปารโต. (๖)

[๑๑๓๗] อปารา ปารํ คจฺเฉยฺย ภาเวนฺโต มคฺคมุตฺตมํ
มคฺโค โส ปารคมนาย ตสฺมา ปารายนํ อิติ. (๗)

ปารายนานุคีติคาถา

[๑๑๓๘] ปารายนมนุคายิสฺสํ (อิจฺจายสฺมา ปิงฺคิโย)
ยถาทฺทกฺขิ ตถากฺขาสิ วิมโล ภูริเมธโส
นิกฺกาโม นิพฺพุโต[๒] นาโค[๒] กิสฺส เหตุ มุสา ภเณ. (๑)

---

[๑] ฉ.,เท. พุทฺธํ อุปาคจฺฉุ อิ. พุทฺธํ อุปาคญฺฉุ [๒-๒] ฉ.,เท. นิพฺพโน นาโค อิ. นิพฺพโน นาโถ

[๑๑๓๙] ปหีนมลโมหสฺส มานมกฺขปฺปหายิโน
หนฺทาหํ กิตฺตยิสฺสามิ คิรํ วณฺณูปสญฺหิตํ. (๒)

[๑๑๔๐] ตโมนุโท พุทฺโธ สมนฺตจกฺขุ
โลกนฺตคู สพฺพภวาติวตฺโต
อนาสโว สพฺพทุกฺขปฺปหีโน
สจฺจวฺหโย พฺรหฺมุปาสิโต[๑] เม. (๓)

[๑๑๔๑] ทิโช ยถา กุพฺพนกํ ปหาย
พหุปฺผลํ กานนํ อาวเสยฺย
เอวมฺปหํ อปฺปทสฺเส ปหาย
มโหทธึ หํสริวชฺฌปตฺโต.[๒] (๔)

[๑๑๔๒] เย เม ปุพฺเพ วิยากํสุ หุรํ โคตมสาสนา
"อิจฺจาสิ อิติ ภวิสฺสติ สพฺพนฺตํ อิติหีติหํ[๓]
สพฺพนฺตํ ตกฺกวฑฺฒนํ.
(นาหํ ตตฺถ อภิรมึ).[๔] (๕)

[๑๑๔๓] เอโก ตมนุทาสีโน ชุติมา[๕] โส ปภงฺกโร
โคตโม ภูริปญฺญาโณ โคตโม ภูริเมธโส. (๖)

[๑๑๔๔] โย เม ธมฺมมเทเสสิ สนฺทิฏฺฐิกมกาลิกํ
ตณฺหกฺขยมนีติกํ ยสฺส นตฺถิ อุปมา กฺวจิ. (๗)

[๑๑๔๕] กินฺนุ ตมฺหา วิปฺปวสสิ มุหุตฺตมปิ ปิงฺคิย
โคตมา ภูริปญฺญาณา โคตมา ภูริเมธสา. (๘)

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. พฺรหฺเม อุปาสิโต
[๒] ฉ.,เท. หโสริว อชฺฌปตฺโต อิ. หโสว อชฺฌปตฺโต
[๓] ฉ.,เท. อิติหิติหํ อิ. อิติหาติหํ
[๔] ฉ.,เท.,อิ. อยํ ปาโฐ น ทิสฺสติ.
[๕] อิ. ชาติมา

[๑๑๔๖] โย เต ธมฺมมเทเสสิ สนฺทิฏฺฐิกมกาลิกํ
ตณฺหกฺขยมนีติกํ ยสฺส นตฺถิ อุปมา กฺวจิ. (๙)

[๑๑๔๗] นาหํ ตมฺหา วิปฺปวสามิ มุหุตฺตมปิ พฺราหฺมณ
โคตมา ภูริปญฺญาณา โคตมา ภูริเมธสา. (๑๐)

[๑๑๔๘] โย เม ธมฺมมเทเสสิ สนฺทิฏฺฐิกมกาลิกํ
ตณฺหกฺขยมนีติกํ ยสฺส นตฺถิ อุปมา กฺวจิ. (๑๑)

[๑๑๔๙] ปสฺสามิ นํ มนสา จกฺขุนาว
รตฺตินฺทิวํ พฺราหฺมณ อปฺปมตฺโต
นมสฺสมาโน วิวสามิ[๑] รตฺตึ
เตเนว มญฺญามิ อวิปฺปวาสํ. (๑๒)

[๑๑๕๐] สทฺธา จ ปีติ จ มโน สติ[๒] จ
นาเมนฺติ[๓] เม โคตมสาสนมฺหา
ยํ ยํ ทิสํ วชติ ภูริปญฺโญ
ส เตน เตเนว นโตหมสฺมิ. (๑๓)

[๑๑๕๑] ชิณฺณสฺส เม ทุพฺพลถามกสฺส
เตเนว กาโย น ปเลติ ตตฺถ
สงฺกปฺปยนฺตาย[๔] วชามิ นิจฺจํ
มโน หิ เม พฺราหฺมณ เตน ยุตฺโต. (๑๔)

[๑๑๕๒] ปงฺเก สยาโน ปริผนฺทมาโน ทีปา ทีปึ อุปลวึ[๕]
อถทฺทสาสึ สมฺพุทฺธํ โอฆติณฺณมนาสวํ. (๑๕)

---

[๑] ฉ.,เท.,อิ. วิวเสมิ [๒] อิ. สตี [๓] ฉ.,เท.,อิ. นาเปนฺติ
[๔] ฉ. สงฺกปฺปยนฺตาย เท. สงฺกปฺปยตฺตาย อิ. สงฺกปฺปยตฺตาย [๕] ฉ.,อิ. อุปปฺลวึ

[๑๑๕๓] ยถา อหู วกฺกลิ มุตฺตสทฺโธ
ภทฺราวุโธ อาฬวิโคตโม จ
เอวเมว ตฺวมฺปิ ปมุญฺจสฺสุ สทฺธํ
คมิสฺสสิ ตฺวํ ปิงฺคิย มจฺจุเธยฺยสฺส ปารํ.[๑] (๑๖)

[๑๑๕๔] เอส ภิยฺโย ปสีทามิ สุตฺวาน มุนิโน วโจ
วิวฏจฺฉโท สมฺพุทฺโธ อขิโล ปฏิภานวา. (๑๗)

[๑๑๕๕] อธิเทเว อภิญฺญาย สพฺพํ เวทิ ปโรวรํ[๒]
ปญฺหานนฺตกโร สตฺถา กงฺขีนํ ปฏิชานตํ. (๑๘)

[๑๑๕๖] อสังฺหิรํ อสงฺกุปฺปํ ยสฺส นตฺถิ อุปมา กฺวจิ.
อทฺธา คมิสฺสามิ น เมตฺถ กงฺขา
เอวํ มํ ธาเรหิ อธิมุตฺตจิตฺตนฺติ. (๑๙)

ปญฺจโม ปารายนวคฺโค.

ตสฺสุทฺทานํ

[๑] อุรโค[๓] ธนิโยปิ จ ขคฺควิสาโณ กสิ
จุนฺโท ภโว ปุนเทว วสโล จ กรณียญฺจ
เหมวโต อถ ยกฺโข วิชยํ[๔] สุตฺตวรํ มุนิ.[๔]

[๒] เสฏฺโจ ปธมกฏฺฐปวโร[๕] วคฺโค[๕]
ทฺวาทสสุตฺตธโร สุวิภตฺโต

---

[๑] อิ. มจฺจุเธยฺยปารํ.
[๒] ฉ.,เท. วโรวรํ
[๓] สี. อิมา อุทฺทานคาถาโย น ทิสฺสนฺติ
[๔-๔] ฉ.,เท. วิชยสุตฺตํ มุนิสุตฺตวรํ.
[๕-๕] ฉ.,เท. ปธมกฏฺฐวโร วรวคฺโค

เทสิโต จกฺขุมตา วิมเลน
สุยฺยติ วคฺควโร อุรโคติ.

[๓] รตนามคนฺโธ หิริมงฺคลนาโม
สูจิโลมกปิโล[๑] จ พฺราหฺมณธมฺโม
นาวา กสีลอุฏฺฐาโน จ
ราหุโล จ ปุนปิ วงฺคีโส.

[๔] สมฺมาปริพฺพาชนิโย[๒] จ ตตฺถ[๒]
ธมฺมิกสุตฺตวโร สุวิภตฺโต
จุทฺทสสุตฺตธโร ทุติยมฺหิ
จูพกวคฺควโรติ ตมาหุ.

[๕] ปพฺพชฺชํ ปธานสุภาสิตนาโม
ปุรพาโส ปุนเรว[๓] มาโฆ จ
สภิยเกณิยเมว สลฺลนาโม
วาเสฏฺฐวโร โกกาลิโกปิ[๔] จ.

[๖] นาพกสุตฺตวโร สุวิภตฺโต
ตํ อนุปสฺสี ตถา ปุนเทว
ทฺวาทสสุตฺตธโร ตติยมฺหิ
สุยฺยติ วคฺควโร มหานาโม.

[๗] กามคุหฏฺฐกทุฏฺฐฏฺฐกนามา
สุทฺธฏฺฐวโร ปรมฏฺฐกนาโม

---

[๑] ฉ.,เท. สุจิโลมกปิโล
[๒-๒] ฉ.,เท. สมฺมาปริพฺพาชนีโยปิ เจตฺถ
[๓] ฉ.,เท. ปุนเทว
[๔] ฉ.,เท. กาลิโกปิ

ชราเมตฺติยสุตฺตวโร[๑] สุวิภตฺโต
ปสูรมาคนฺทิโย[๒] จ ปูรเภโท.[๒]

[๘] กลหวิวาโท อุโภ วิยุหา จ
ตุวฏกอตฺตทณฺฑสารีปุตฺตา จ
โสพฺพสสุตฺตธโร จตุตฺถมฺหิ
อฏฺจกวคฺควโรติ ตมาหุ.

[๙] มคเธ ชนปเท รมณีเย
เทสวเร กตปุณฺณนิเวเส
ปาสาณกเจติยวเร สุวิภตฺเต
วสี[๓] ภควา คณเสฏฺโจ.

[๑๐] อุภยํ วา ปุณฺณสมาคตํ ยมฺหิ[๔]
ทฺวาทสโยชนิยา ปริสาย
โสพฺพสพฺราหฺมณานํ กิร ปุฏฺโจ
ปุจฺฉาย โสพฺพสปญฺหกมฺมิยา
นิปฺปกาสยิ ธมฺมมทาสิ.

[๑๑] อตฺถปกาสกพุยญฺชนปุณฺณํ
ธมฺมมเทเสสิ ปรเขมชนิยํ
โลกหิตาย ชิโน ทิปทคฺโค.[๕]
สุตฺตวรํ พหุธมฺมวิจิตฺรํ
สพฺพกิเลสโมจนเหตุ[๖]
เทสยิ สุตฺตวรํ ทิปทคฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท. ชราเมตฺติยวโร [๒-๒] ฉ.,เท. ปสูรมาคณฺฑิยา ปุราเภโท [๓] ฉ.,เท. วสิ
[๔] ฉ.,เท. อุภยวาสมาคมติยมฺหิ [๕] ฉ.,เท. ทฺวิปทคฺโค, เอวมุปริปิ. [๖] ฉ.,เท. -ปโมจนเหตุ

[๑๒] พฺยญฺชนมตฺถปทสมยุตฺตํ[๑]
อกฺขรสญฺญิตโอปมคฺคาฬฺหํ
โลกวิจารณญาณปภคฺคํ
เทสยิ สุตฺตวรํ ทิปทคฺโค.

[๑๓] ราคมเล อมลํ วิมลคฺคํ
โทสมเล อมลํ วิมลคฺคํ
โมหมเล อมลํ วิมลคฺคํ
โลกวิจารณญาณปภคฺคํ
เทสยิ สุตฺตวรํ ทิปทคฺโค.

[๑๔] เกฺลสมเล อมลํ วิมลคฺคํ
ทุจฺจริตมเล อมลํ วิมลคฺคํ
โลกวิจารณญาณปภคฺคํ
เทสยิ สุตฺตวรํ ทิปทคฺโค.

[๑๕] อาสวพนฺธนโยคกิเลสํ
นีวรณานิ จ ตีณิ จ มลานิ
ตสฺส กิเลสปโมจนเหตุ
เทสยิ สุตฺตวรํ ทิปทคฺโค.

[๑๖] นิมฺมลสพฺพกิเลสปนูทนำ[๒]
ราควิราคมเนชมโสกำ
สนฺตปณีตสุทุทฺทสธมฺมำ
เทสยิ สุตฺตวรำ ทิปทคฺโค.

---

[๑] ฉ.,เท. พฺยญฺชนมตฺถปทำ สมยุตฺตำ [๒] ฉ.,เท. นิมฺมลสพฺพกิเลสปนูทำ

[๑๗] ราคญฺจ โทสญฺจ[๑] ภญฺชิตสนฺตำ[๑]
โยนิ จ ทุคฺคติปญฺจวิญฺญาณำ[๒]
ตณฺหาตลรตจฺเฉทนตาณปโมกฺขำ[๓]
เทสยิ สุตฺตวรำ ทิปทคฺโค.

[๑๘] คมฺภีรทุทฺทสสณฺหนิปุณำ
ปณฺฑิตเวทนิยนิปุณตฺถำ[๔]
โลกวิจารณญาณปภคฺคำ
เทสยิ สุตฺตวรำ ทิปทคฺโค.

[๑๙] นวงฺคกุสุมฐวลเวภรณำ[๕]
อินฺทฺริยชฺฌานวิโมกฺขวิภตฺตำ
อฏฺฐงฺคิกมคฺควรำ[๖] วรยานำ
เทสยิ สุตฺตวรำ ทิปทคฺโค.

[๒๐] โสมุปมำ วิมลำ ปริสุทฺธำ
อณฺณวมุปมา รตนสุจิตฺตำ[๗]
ปุปฺผสมำ รวิมูปมเตชำ
เทสยิ สุตฺตวรำ ทิปทคฺโค.

[๑-๑] ฉ.,เท. โทสกามภญฺชิตสนฺตำ
[๒] ฉ.,เท. โยนิจตุคฺคติปญฺจวิญฺญานำ
[๓] ฉ. ตณฺหารตจฺฉทนตาณลตาปโมกฺขำ
[๔] ฉ.,เท. ปณฺฑิตเวทนียำ นิปุณตฺถำ
[๕] ฉ.,เท. นวงฺคกุสุมมาลคีเวยฺยำ
[๖] ฉ.,เท. อฏฺฐงฺคมคฺคธรำ
[๗] ฉ.,เท. อณฺณวมูปมรตนสุจิตฺตำ

[๒๑] เขมสิวํ สุขสีตลสนฺตํ
มจฺจุตฺตาณปรมตฺถํ[๑]
ตสฺส สุนิพฺพุตทสฺสนเหตุ
เทสยิ สุตฺตวรํ ทิปทคฺโค.

สุตฺตนิปาตปาลิ สมตฺตา.

---

[๑] ฉ.,เท. มจฺจุตฺตาณปรๆ ปรมตฺถํ

สุตฺตนฺตปิฎเก ขุทฺทกนิกายสฺส
ขุทฺทกปาฐ ธมฺมปทคาถา
อุทาน อิติวุตฺตกสุตฺตนิปาตปาลิยา
ปทานุกฺกโม

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
[อ]		อฆมูลํ	๑๗/๑๑๔
อกกฺกสํ	๔๐๘/๘๘	อฆาวิโน	๑๗/๑๑๔
อกฺกุโล	๗/๙๙	อจฺจนฺตทุสฺสีลฺยํ	๑๖๒/๔๕
อกฺโกเธน	๒๒๓/๕๖	อจโล	๒๔/๑๓๔
อกฺโกโส	๒๓/๑๓๓	อโจรหรโณ	๙/๑๑
อกฺขาตาโร	๒๗๖/๖๔	อฉมฺภี	๔๒/๓๖๖
อกฺขาโต	๒๗๕/๖๔	อกุสคฺคโห	๓๒๖/๗๓
อกฺเขยฺยํ	๖๓/๒๙๙	อชฺฌตฺติกานิ	๔/๓
อกฺเขยฺยสญฺญิโน	๖๓/๒๙๙	อชฺฌาจิณฺโณ	๒๗/๑๓๖
อกตญฺญู	๙๗/๓๒	อชฺเฌนกุตฺตึ	๒๔๕/๔๐๕
อกรณํ	๑๘๓/๔๙	อเชยฺโย	๘/๑๑
อกสิรลาภี	๓๑/๑๔๘	อญฺญถาภาวี	๓๐/๑๔๓
อการกา	๓๘/๑๖๓	อญฺญา	๗๕/๒๗
อกิจฺจํ	๒๙๒/๖๗	อญฺญาณกรณา	๘๗/๓๒๔
อกิจฺฉลาภี	๓๑/๑๔๘	อญฺญาตาวินฺทฺริยํ	๖๒/๒๙๘
อกิญฺจนํ	๒๒๑/๕๖	อญฺญาปฏิเวโธ	๔๕/๑๗๗
อกุสลมูลานิ	๕๐/๒๙๑	อญฺญินฺทฺริยํ	๖๒/๒๙๘
อกุสลวิตกฺกา	๘๗/๓๒๔	อฏฺฐิมิญฺชํ	๓/๒
อกุสลา	๓๑/๑๔๗	อฏฺฐี	๓/๒
อคฺคปฺปสาทา	๙๐/๓๒๙	อณุกถูลา	๔/๑๒

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อตฺตชํ	๑๖๑/๔๕	อนวฏฺฐิตจิตฺตสฺส	๓๘/๒๐
อตฺตภาวา	๔๕/๗๖	อนวสฺสุตจิตฺตสฺส	๓๙/๒๐
อตฺตสมฺภวํ	๑๖๑/๔๕	อนวเสสา	๔/๑๒
อตฺตสมฺมาปณิธิ	๔/๔	อนากุลา	๖/๔
อตฺตา	๑๖๐/๔๔	อนาตาปี	๓๔/๒๗๖
อตปนียา	๓๑/๒๗๔	อนาตุรา	๑๙๘/๕๑
อติตฺตึ	๔๘/๒๒	อนาทโร	๓๔/๒๗๖
อติโรนจารินึ	๒๔๐/๕๙	อนาทาโน	๓๕๒/๗๘
อทฺธา	๔๖/๑๘๖	อนิกฺกสาโว	๙/๑๕
อทินฺนาทานา	๒/๑	อนิจฺจา	๒๗๗/๖๔
อโธ	๘/๑๓	อนิมิตฺโต	๙๓/๓๑
อนงฺคโณ	๒๓๖/๕๘	อนิสฺสฏา	๓๐/๑๔๔
อนญฺญตญฺญสฺสามีตินฺทฺริยํ	๖๒/๒๙๘	อนีโฆ	๒๙๔/๖๘
อนฺตึ	๓/๒	อนุคามิโก	๘/๑๑
อนฺตโก	๔๘/๒๒	อนุฏฺฐหาโน	๒๘๐/๖๕
อนฺตคุณึ	๓/๒	อนุตฺตโร	๑๔/๗
อนตฺตา	๒๗๙/๖๕	อนุตฺราสี	๒๐/๑๒๒
อนตฺถปทสญฺหิตา	๑๐๐/๓๓	อนุปฆาโต	๑๘๕/๔๙
อนติมานี	๑/๑๒	อนุปวา	๗๑/๓๐๕
อนฺธกรณา	๘๗/๓๒๔	อนุปายินี	๒/๑๔
อนฺธภูโต	๑๗๔/๔๗	อนุปุพฺพกิริยา	๔๕/๑๗๗
อนนฺวาหตเจตโส	๓๙/๒๐	อนุปุพฺพนินฺโน	๔๕/๑๗๔
อนนุคิทฺโธ	๒/๑๒	อนุปุพฺพปฏิปทา	๔๕/๑๗๗
อนเปกฺขิโน	๓๔๖/๗๗	อนุปุพฺพปพฺภาโร	๔๕/๑๗๗
อนวกาโส	๔๕/๑๗๔	อนุปุพฺพโปโณ	๔๕/๑๗๔
อนวชฺชานิ	๗/๔	อนุปุพฺพวิหาริ	๖๘/๒๒๕

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อนุปุพฺพสิกฺขา	๔๕/๑๗๗	อภิกฺขณำ	๒๐/๑๒๐
อนุพฺพิคฺโค	๒๐/๑๒๒	อภิญฺญา	๔๒๓/๙๑
อนุสฺสงฺกี	๒๐/๑๒๒	อภิณฺหสำวาสา	๓๓๘/๔๒๒
อนูปลิตฺโต	๓๕๓/๗๘	อภิวาทนา	๑๐๘/๓๔
อเนโช	๔๑๔/๘๙	อภีโต	๒๐/๑๒๒
อโนกสารี	๒๙/๑๔๒	อภูตวาที	๓๐๖/๗๐
อโนตปฺปี	๓๔/๒๗๖	อมจฺฉรี	๑๐๐/๓๔๑
อปฏิพทฺธจิตฺโต	๒๑๘/๕๕	อมตำ	๒๑/๑๘
อปฺปกา	๘๕/๒๙	อมตฺตญฺญุ	๗/๑๕
อปฺปกิจฺโจ	๒/๑๒	อมโตคธำ	๔๑๑/๘๙
อปฺปคพฺโภ	๒/๑๒	อมโม	๒๖/๑๓๖
อปฺปฏิโมธ	๗๕/๒๓๖	อยชี	๑๐๐/๓๔๑
อปฺปมตฺตา	๒/๕	อรตี	๒๗๓/๔๑๑
อปฺปมาโท	๒๑/๑๘	อรหา	๔/๓
อปฺปสฺสาทา	๑๘๖/๔๙	อริยสจฺจานทสฺสนำ	๑๑/๔
อปฺปิจฺฉกถา	๓๑/๑๔๙	อริยสจฺจานิ	๔/๓
อปฺปิจฺโฉ	๓๗/๑๕๙	อริโย	๔/๓
อปฺโปสฺสุกฺโก	๓๓๐/๗๔	อรูปธาตุ	๕๑/๒๙๑
อปริมาณำ	๗/๑๓	อรูปสญฺญี	๕๗/๒๑๔
อเปกฺขา	๓๔๕/๗๗	อลฺลเกสา	๑๗/๑๑๔
อพฺภุตา	๔๕/๑๗๗	อลฺลวตฺถา	๑๗/๑๑๓
อพฺยาปชฺฌำ	๑๑/๑๐๗	อลโส	๒๘๐/๖๕
อพฺยาปาทวิตกฺโก	๘๗/๓๒๕	อลีนจิตฺโต	๖๘/๓๗๑
อพฺรหฺมจริยา	๒/๑	อวิชฺชา	๒๔๓/๕๙
อภพฺพตา	๑๒/๗	อวิชฺชาสโว	๕๖/๒๙๔
อภิกฺกนฺตวณฺณา	๙๐/๓๗๘	อวินิปาตธมฺโม	๔๓/๑๗๐

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
อวิรุทฺธ์	๔๐๖/๘๘	[อา]	
อวิรุพฺหิฉนฺทา	๑๕/๘	อากงฺขี	๓๔๓/๗๖
อวิหึสาวิตกฺโก	๘๗/๓๒๕	อากิณฺโณ	๓๕/๑๕๖
อเวรํ	๑๐/๑๓	อาจารกุสโล	๓๗๖/๘๒
อสชฺฌายมลา	๒๔๑/๕๙	อาตาปิโน	๑๔๔/๔๑
อสญฺญตา	๓๐๗/๗๐	อาตุรํ	๑๔๗/๔๒
อสตึ	๗๗/๒๘	อาทานปฏินิสฺสคฺเค	๘๙/๓๐
อสนฺตาสี	๓๕๑/๗๘	อาธิปจฺจํ	๑๑/๑๑
อสปตฺตึ	๘/๑๓	อานาปานสฺสติ	๘๕/๓๒๓
อสพฺภา	๗๗/๒๘	อาเนญฺเชน	๒๓/๑๓๒
อสมฺปกมฺปิโย	๘/๖	อาปทาสุ	๒/๑๐
อสมฺปชานา	๓๒/๑๕๑	อามิสทานํ	๙๘/๓๓๗
อสมฺพาธ์	๘/๑๓	อายตนานิ	๔/๓
อสฺมิมานสฺส	๑๑/๑๐๗	อายุ	๑๐๙/๓๔
อสฺสทฺโธ	๙๗/๓๒	อาโยโค	๑๘๕/๔๙
อสฺสรตนํ	๕๕๓/๔๗๔	อารตี	๘/๔
อสฺสสิปฺปี	๒๙/๑๔๒	อารทฺธวิริยํ	๘/๑๖
อสฺสคฺคกถา	๓๑/๑๔๘	อารา	๒๕๓/๖๑
อสาตึ	๑๘/๑๑๙	อาโรคฺยปรมา	๒๐๔/๕๒
อสิปฺปชีวี	๒๙/๑๔๒	อาลยสมุคฺฆาโต	๙๐/๓๒๙
อสุภานุปสฺสี	๘๕/๓๒๓	อาลสิยํ	๒๘๐/๖๕
อเสวนา	๓/๓	อาโลกกรา	๑๐๔/๓๔๕
อเสสวิราคนิโรโธ	๓๐/๑๔๔	อาสวกฺขยา	๒๕๓/๖๑
อหิริโก	๓๔/๒๗๖	อาสวา	๒๒๖/๕๗
อหึสกา	๒๒๕/๕๖	อาสา	๔๑๐/๘๘
อหึสา	๒๖๑/๖๒	อาหุเนยฺยา	๑๐๖/๓๔๗

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
[อิ]	
อิตฺถีรตนํ	๕๕๓/๔๗๔
อิทฺธิปฺปาทา	๔๕/๑๘๐
อินฺทฺริยานิ	๖๒/๒๙๘
อิสฺสริยํ	๑๒/๑๑
อิสฺสา	๗๔/๒๗
อิสฺสุกี	๒๖๒/๖๒
[อี]	
อีติ	๖๑/๓๗๐
[อุ]	
อุกฺกาธารา	๑๐๔/๓๔๖
อุกฺกุฏิกปฺปธานํ	๑๔๑/๔๐
อุจฺจโย	๑๑๘/๓๖
อุจฺจาสยนมหาสยนา	๒/๒
อุชุ	๑/๑๒
อุตฺราสี	๒๐/๑๒๒
อุทคฺคจิตฺตํ	๔๓/๑๖๙
อุทฺธโสโต	๒๑๘/๕๕
อุทยพฺพยํ	๑๑๓/๓๕
อุทริยํ	๓/๒
อุทานํ	๑/๙๔
อุทีริตํ	๓๘/๑๖๓
อุนฺนฬา	๓๒/๑๕๑
อุปทฺทโว	๕๑/๓๖๘
อุปธินิทานา	๗๓๔/๕๐๘
อุปธิพนฺธโน	๗๐/๒๒๘
อุปนาหี	๑๑๖/๓๘๒
อุปสคฺคํ	๑๓๙/๔๐
อุปสนฺโต	๒๐๑/๕๒
อุปาทานปจฺจยา	๑/๙๓
อุปาทานํ	๑/๙๓
อุพฺพิคฺโค	๒๐/๑๒๒
อุพฺพิลาปา	๓๑/๑๕๐
อุมฺมุชฺชนฺติ	๙/๑๐๑
อุยฺโยคมุเข	๒๓๕/๕๘
อุสฺสงฺกี	๒๐/๑๒๒
[เอ]	
เอกเสยฺยํ	๓๐๕/๖๙
เอกาสนํ	๓๐๕/๖๙
เอชานุโค	๙๒/๓๓๒
เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ	๕/๔
เอสนา	๕๔/๒๙๓
[โอ]	
โอฆติณฺโณ	๓๗๐/๘๑
โอโฆ	๒๕/๑๘
โอตฺตปฺปี	๔๒/๒๘๓
โอภาสกรา	๑๐๔/๓๔๕
โอสิญฺจนฺติ	๙/๑๐๑
[ก]	
กงฺขา	๒/๙๕
กฏสิโย	๕๘/๒๑๕
กฏสิวฑฺฒนา	๕๘/๒๑๕

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
กตญฺญุตา	๙/๔	กายคตา	๒๕/๑๓๔
กทริยํ	๒๒๓/๕๖	กายทุจฺจริตํ	๖๔/๒๙๙
กปณวิสิขา	๖/๙๘	กายปฺปโกปี	๒๓๑/๕๗
กมฺมํ	๖๖/๒๖	กายโมเนยฺยํ	๖๗/๓๐๑
กมฺมนฺตา	๖/๔	กายโสเจยฺยํ	๖๖/๓๐๐
กมฺมปจฺจยา	๒/๙	กิจฺจํ	๒๙๒/๖๗
กรณียมตฺถกุสเลน	๑/๑๒	กิจฺโฉ	๑๘๒/๔๙
กรีสํ	๓/๒	กิพฺพิสฺสการี	๖๗๑/๔๙๕
กลฺยาณมิตฺโต	๑๗/๒๖๑	กิโลมกํ	๓/๒
กลหา	๘๖๙/๕๓๕	กุมฺมินามุเข	๖๔/๒๒๒
กามกณฺฏโก	๒๒/๑๒๙	กุสลสฺสูปสมฺปทา	๑๘๓/๔๓
กามกามา	๘๓/๒๙	กุสโล	๔๔/๒๒
กามตณฺหา	๕๘/๒๘๕	กุสีตํ	๗/๑๕
กามนฺธา	๖๔/๒๒๒	กุหา	๑๐๘/๓๔๙
กามนิปาติโน	๓๕/๒๐	เกสา	๓/๒
กามนิสฺสรณํ	๗๒/๓๐๖	โกธปญฺญาโณ	๙๖/๓๗๙
กามปงฺโก	๒๒/๑๒๙	โกธมกฺขา	๑๐/๒๕๗
กามโยคยุตฺโต	๙๖/๓๓๕	โกปา	๒๐/๑๒๓
กามโยควิสํยุตฺโต	๙๖/๓๓๕	[ข]	
กามรติสนฺถวํ	๒๗/๑๘	ขโณ	๓๑๕/๗๑
กามวิตกฺโก	๓๑/๑๔๗	ขนฺตี	๑๐/๔
กามสุขํ	๑๒/๑๐๘	ขนฺตีพลํ	๓๙๙/๘๗
กามา	๑๘๖/๔๙	ขนฺธา	๒/๓
กามาสโว	๕๗/๒๙๕	ขิโล	๗๘๗/๕๒๐
กาเมสนา	๕๕/๒๙๓	[ค]	
กามูปปตฺติโย	๙๕/๓๓๔	คณนาสิปฺปี	๒๙/๑๔๐

ปทานุกฺกโม	ปพุ.เพ/องฺ.เก	ปทานุกฺกโม	ปพุ.เพ/องฺ.เก
คนฺถํ	๘/๒๕๕	ตณฺหาปจฺจยา	๑/๙๓
คนฺธา	๓๙๐/๔๓๓	ตณฺหาสโยชนํ	๑๕/๒๖๐
คโห	๒๕๑/๖๐	ตณฺหุปฺปาทา	๑๐๕/๓๔๖
คารโว	๙/๔	ตโป	๑๘๔/๔๙
คิทฺโธ	๙๒/๓๓๒	ตสา	๔/๑๒
[จ]		ติมิ	๔๕/๑๗๖
จกฺกรตนํ	๕๕๓/๔๗๔	ติมิงฺคโล	๔๕/๑๗๖
จกฺขูนิ	๖๑/๒๙๗	ติมิติมิงฺคโล	๔๕/๑๗๖
จปลํ	๓๓/๒๐	ตีติกฺขา	๑๘๔/๔๙
จวนธมฺโม	๘๓/๓๑๙	[ถ]	
จาโค	๑๙๐/๓๙๓	ถทฺธา	๑๐๘/๓๔๙
จิตฺตํ	๓๓/๒๐	ถมฺโภ	๒๔๘/๔๐๖
[ช]		ถาวรา	๔/๑๒
ชจฺจนฺธา	๕๔/๒๐๓	ถีนมิทฺธํ	๑๑๑/๓๕๔
ชจฺจา	๑๔๒/๓๘๕	เถยฺยํ	๒๔๕/๔๐๕
ชรามรณํ	๑/๙๓	ถรุสิปฺปี	๒๙/๑๔๑
ชาตรูปี	๔๕/๑๘๐	[ท]	
ชาติ	๑/๙๓	ทโม	๒๖๑/๖๒
ชาติชรูปคา	๓๔๑/๗๖	ทลิทฺทวิสิขา	๖/๙๘
ชาตินิโรโธ	๒/๙๔	ทาตา	๙๐/๓๓๐
ชาติปจฺจยา	๑/๙๓	ทานกถํ	๔๓/๑๖๙
ชาติสัสาโร	๓๙/๑๖๔	ทิพฺพจกฺขุ	๖๑/๒๙๗
[ฌ]		ทุกฺขา	๒๐๓/๕๒
ฌานปสุตา	๑๘๑/๔๙	ทุจฺจริตํ	๒๔๒/๕๙
[ต]		โทสคฺคิ	๙๓/๓๓๓
ตณฺหา	๓๓๕/๗๕	โทสสโม	๒๕๑/๖๐

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
โทโส	๕๐/๒๙๑	นิโรธธาตุ	๕๑/๒๙๑
[ธ]		นิวาโต	๙/๔
ธนุสิปฺปี	๒๙/๑๔๒	เนกฺขมฺมวิตกฺโก	๘๗/๓๒๕
ธมฺมกาโม	๙๒/๓๗๘	[ป]	
ธมฺมจกฺกำ	๕๖๓/๔๗๗	ปญฺญากถา	๓๑/๑๔๘
ธมฺมชา	๑๐๐/๓๔๑	ปญฺญาจกฺขุ	๖๑/๒๙๗
ธมฺมทานำ	๓๕๔/๗๙	ปญฺญุตฺตรา	๔๖/๒๘๖
ธมฺมทายาทา	๑๐๐/๓๔๑	ปฏิปทา	๑๑๒/๓๕๖
ธมฺมเทสนา	๓๙/๒๘๐	ปฏิฆสญฺญา	๑๕๒/๓๘๖
ธมฺมเทสฺสี	๙๒/๓๗๘	ปปญฺจา	๖๗/๒๒๔
ธมฺมนิมฺมิตา	๑๐๐/๓๔๑	ปปฺผาสำ	๓/๒
ธมฺมสวิภาโค	๙๘/๓๓๗	ปพฺพชฺชา	๔๐๙/๔๓๘
ธมฺมา	๒/๑๔	ปมตฺตา	๒๑/๑๘
ธมฺมานุคฺคโห	๙๘/๓๓๗	ปมาโท	๘/๑๔
ธาตุโย	๕๑/๒๙๑	ปรทารเสวนา	๒๔๕/๔๐๕
ธิติ	๖๘/๒๒๔	ปริชุนฺนา	๑๗/๑๑๔
[น]		ปริณายกรตนเมว	๕๕๓/๔๗๔
นชฺชา	๒/๙๔	ปริพาโห	๙๐/๓๐
นตฺถิกทิฏฺฐี	๒๔๗/๔๐๕	ปวาฬ	๔๕/๑๗๖
นวำ	๑๘/๘	ปวิเวกกถา	๓๑/๑๔๘
นฺหารู	๓/๒	ปาฏิโภโค	๒/๒๕๒
นามรูปนิโรโธ	๒/๙๔	ปาณาติปาโต	๒๔๕/๔๐๕
นิกติ	๒๔๕/๔๐๕	ปาปมกฺขี	๑๑๖/๓๘๒
นิพฺพานำ	๓๐/๑๔๔	ปิตฺตำ	๓/๒
นิพฺพานคามินี	๗๕/๒๗	ปิหกำ	๓/๒
นิราโส	๒๖/๑๓๖	ปีติ	๑๑๕๐/๕๘๖

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
ปุญฺญกิริยาวตฺถูนิ	๒๗/๒๖๘	ภเวสนา	๕๔/๒๙๓
ปุญฺญเปกฺโข	๑๐๘/๓๔	ภโว	๑/๙๓
ปุราณนฺ	๑๕/๘		
ปูชา	๓/๓	[ม]	
ปสการวิสิฆา	๖/๙๘	มกฺโข	๒๐/๒๖๓
[ผ]		มจฺเฉรมลํ	๒๖/๒๖๗
ผนฺทนนฺ	๓๓/๒๐	มณิ	๔๕/๑๗๖
ผรุสํ	๑๓๓/๓๙	มณิรตนนฺ	๕๕๓/๔๗๔
ผสฺสนิโรโธ	๒/๙๔	มโท	๒๔๘/๔๐๖
ผสฺสปจฺจยา	๑/๙๓	มนฺตา	๒๔๑/๕๙
ผสฺสา	๓๙๐/๔๓๓	มนุสฺสกปโณ	๔๓/๑๖๘
ผสฺโส	๑/๙๓	มนุสฺสทลิทฺโท	๔๓/๑๖๘
[พ]		มนุสฺสวราโก	๔๓/๑๖๘
พฺยาปาทวิตกฺโก	๓๑/๑๔๘	มโนโมเนยฺยนฺ	๖๗/๓๐๑
พฺยาปาโท	๑๑๑/๓๕๔	มโนโสเจยฺยนฺ	๖๖/๓๐๐
พฺยาโรสนา	๖/๑๒	มสารคลฺโล	๔๕/๑๗๖
พฺรหฺมจริเยสนา	๕๔/๒๙๓	มหานทิโย	๔๕/๑๗๕
พลานิ	๔๕/๑๘๐	มหาโมโห	๗๓๖/๕๐๘
โพชฺฌงฺคา	๔๕/๑๘๐	มหาสมุทฺโท	๔๕/๑๗๕
[ภ]		มํสจกฺขุ	๖๑/๒๙๘
ภวตณฺหา	๕๘/๒๙๕	มานคนฺถา	๘/๒๕๕
ภวนิโรโธ	๒/๙๔	มาโน	๒๖/๑๓๖
ภวปจฺจยา	๑/๙๓	มายา	๒๖/๑๓๖
ภวโยคยุตฺโต	๙๖/๓๓๕	มารเธยฺยนฺ	๓๔/๒๐
ภวโยควิสํยุตฺโต	๙๖/๓๓๕	มารพนฺธนา	๓๗/๒๐
ภวาสโว	๕๖/๒๙๔	มิจฺฉาปณิหิตนฺ	๔๒/๒๑

ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก	ปทานุกฺกโม	ปพฺเพ/องฺเก
มุตฺตา	๔๕/๑๗๖	โลหิตงฺโค	๔๕/๑๗๖
มุทฺธาสิปฺปี	๒๙/๑๔๑	[ว]	
มุสาวาโท	๒๔๕/๔๐๕	วณฺจนานิ	๒๔๕/๔๐๕
มูลธาตุ	๕๙/๒๙๖	วธเฉทพนฺธนำ	๒๔๕/๔๐๕
โมเนยฺยานิ	๖๗/๓๐๑	วโธ	๒๓/๑๓๓
โมหกามา	๒๐/๒๖๓	วสลาธโม	๑๓๕/๓๘๔
โมหโกธา	๒๐/๒๖๓	วสโล	๑๑๘/๓๘๒
โมหคฺคิ	๙๓/๓๓๓	วิจิกิจฺฉา	๑๑๑/๓๕๔
โมโห	๕๐/๒๙๑	วิชฺชา	๔๙/๒๙๐
[ย]		วิตกฺกา	๓๑/๑๕๐
ยโส	๙๐/๓๓๐	วิปนฺนทิฏฺจิ	๑๑๖/๓๘๒
[ร]		วิปริณามธมฺมา	๓๐/๑๔๔
รชตำ	๔๕/๑๗๖	วิภวตณฺหา	๕๘/๒๙๕
รตี	๒๗๔/๔๑๑	วิมุตฺติกถา	๓๑/๑๔๙
รถสิปฺปี	๒๙/๑๔๑	วิมุตฺติญาณทสฺสนกถา	๓๑/๑๔๙
รสา	๓๙๐/๔๓๓	วิมุตฺติสารา	๔๖/๒๘๖
ราคคฺคิ	๙๓/๓๓๓	วิริยารมฺภกถา	๓๑/๑๔๘
รูปธาตุ	๕๑/๒๙๑	วิวาทา	๘๗๐/๓๕๓
รูปา	๓๙๐/๔๓๓	วิเวโก	๓๘/๒๗๙
โรสโก	๑๓๓/๓๘๓	วิหึสาวิตกฺโก	๓๐/๑๔๗
[ล]		เวทนา	๑/๙๓
ลปา	๑๐๘/๓๔๙	เวทนาปจฺจยา	๑/๙๓
ลาภูปนิสา	๗๕/๒๗	เวรมณี	๒/๑
เลขาสิปฺปี	๒๙/๑๔๑	เวพุริโย	๔๕/๑๗๖
โลกายตนสิปฺปี	๒๙/๑๔๑	[ส]	
โลโภ	๕๐/๒๙๑	สอุปายาสำ	๒๘/๒๗๒

ปทานุกฺกโม	ปฬฺเพ/องฺเก
สกฺกายทิฏฺฐิ	๑๐/๗
สคฺคกถำ	๔๓/๑๖๙
สงฺกสฺสรำ	๓๑๒/๗๑
สงฺขานสิปฺปี	๒๙/๑๔๑
สงฺขารนิโรโธ	๒/๙๔
สงฺขารปจฺจยา	๑/๙๓
สงฺขารา	๑/๙๓
สงฺโข	๔๕/๑๘๕
สงฺโค	๑๗๑/๔๗
สงฺฆเภโท	๑๘/๒๖๑
สจิตฺตปริโยทปนำ	๑๘๓/๔๙
สญฺญโม	๒๖๑/๖๒
สโจ	๑๓๓/๓๘๓
สตาธิปเตยฺยา	๔๖/๒๘๖
สติปฏฺฐานา	๔๕/๑๘๐
สนฺตุฏฺฐิกถา	๓๑/๑๔๘
สนฺตุฏฺฐีปรมำ	๒๐๔/๕๒
สนฺนิวาโส	๒๐๖/๕๓
สปริพาหำ	๒๘/๒๗๒
สมฺมปฺปธานา	๔๕/๑๘๐
สมฺมาปณิหิตำ	๔๓/๒๑
สมาธิกถา	๓๑/๑๔๘
สมานสำวาโส	๓๐๒/๖๙
สรณมุตฺตมำ	๑๘๙/๕๐
สวิฆาตำ	๒๘/๒๗๒
สพายตนนิโรโธ	๒/๙๔
สพายตนปจฺจยา	๑/๙๓
สพายตนำ	๑/๙๓
สโยชนา	๒๗/๒๖๙
สำโรโร	๑๘๕/๔๙
สำวาโส	๒๐๗/๕๓
สำสคฺคา	๓๖/๓๑๓
สามคฺคี	๑๙/๒๖๒
สามุกฺกำสิกา	๔๓/๑๖๙
สารมฺภา	๔๘๘/๔๕๑
สาหุเนยฺยานิ	๑๐๖/๓๔๗
สิกฺขานิสำสา	๔๖/๒๘๖
สิงฺคี	๑๐๘/๓๔๙
สีลกถา	๓๑/๑๔๙
สีลพฺพต	๑๐/๗
สีลสมาธิปญฺญา	๕๙/๒๙๖
สุขินฺทฺริยำ	๖๐/๒๙๗
เสวนา	๓/๓
โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสุปายาสา	๑/๙๓
โสเจยฺยานิ	๖๖/๓๐๐
โสวจสฺสตา	๑๐/๔

[ห]

หตฺถิรตนำ	๔๕๓/๔๗๔
หตฺถิสิปฺปี	๒๙/๑๔๑
หิรีโอตฺตปฺปี	๔๒/๒๘๓

สุตฺตนฺตปิฏเก ขุทฺทกนิกายสฺส
ขุทฺทกปาฐ ธมฺมปทคาถา
อุทาน อิติวุตฺตกสุตฺตนิปาตปาลิยา
อสาธารณนามานิ

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก	อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
[อ]		[อิ]	
อคฺคาฬเว เจติเย	๓๔๕/๔๒๓	อิจฺฉานงฺคลโก อุปาสโก	๑๕/๑๑
อคฺคิกภารทฺวาโช	๑๑๕/๓๘๑	อิจฺฉานงฺคลวนสณฺเฑ	๕๙๙/๔๘๒
อจิรวตี (นที)	๔๕/๑๗๕	อิจฺฉานงฺคเล (วิหาเร)	๕๙๙/๔๘๒
อชกลาปเก (เจติเย)	๗/๙๙	[อุ]	
อชกลาปโก ยกฺโข	๗/๙๙	อุทโย (มาณโว)	๑๐๑๕/๕๖๑
อชิโต เกสกมฺพโล	๕๑๕/๔๕๙	อุเทนํ เจติยํ	๕๑/๑๙๑
อฏฺโฐ นิรโย	๖๖๒/๔๙๓	อุปฺปลโก นิรโย	๖๖๒/๔๙๓
อนาถปิณฺฑิกสฺส (คหปติโน)	๑/๓	อุปสีโว (มาณโว)	๑๐๑๔/๕๖๐
อนุปิยายํ (นคเร)	๒๐/๑๒๐	อุปเสโน วงฺคนฺตปุตฺโต	๔๐/๑๖๕
อนุรุทฺโธ (เถโร)	๕/๙๗	อุรุเวลายํ (ปเทเส)	๑/๙๓
อพฺพุโท นิรโย	๖๖๒/๔๙๓	[เอ]	
อพโพ นิรโย	๖๖๒/๔๙๓	เอกนาฬายํ พฺราหฺมณคาเม	๗๕/๓๗๓
อมฺพวเน	๒๐/๑๒๐	เอราวโณ	๓๘๒/๔๓๑
อหโห นิรโย	๖๖๒/๔๙๓	[ก]	
[อา]		กงฺขาเรวโต เถโร	๔๗/๑๘๗
อานนฺโท (เถโร)	๒๓/๑๒๙	กโปตกนฺทรายํ วิหาเร	๓๔/๑๕๓
อาฬวโก ยกฺโข	๑๘๒/๓๙๑	กสิภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ	๗๕/๓๗๓
อาฬวิยํ (นคเร)	๑๘๒/๓๙๑		

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
กุกุฏฺฐานที	๗๕/๒๓๕
กุณฺฑธานวเน	๑๘/๑๑๔
กุณฺฑิยายํ วิหาเร	๑๘/๑๑๔
กุมฺโท นิรโย	๖๖๒/๔๙๓
กุเวโร	๓๘๓/๔๓๒
กุสินารายํ (นคเร)	๓๒/๑๕๑
เกณิโย ชฏิโล	๕๕๓/๔๗๐
โกกาลิโก ภิกฺขุ	๖๖๒/๔๙๑
โกลิโต	๓๐/๑๔๕
โกสมฺพิยํ (นคเร)	๓๕/๑๕๖
[ข]	
ขโร ยกฺโข	๒๗๒/๔๑๐
[ค]	
คงฺคา (นที)	๔๕/๑๗๕
คยายํ	๙/๑๐๑
คยาสีเส	๙/๑๐๑
คิชฺฌกูเฏ ปพฺพเต	๔๙๑/๔๖๔
โคตมกํ เจติยํ	๕๑/๑๙๒
โคตโม	๖๙/๒๒๕
[ฆ]	
โฆสิตาราเม	๓๕/๑๕๖
[จ]	
จงฺกี พฺราหฺมโณ	๕๙๙/๔๘๒
จาลิกายํ	๓๑/๑๔๕
จาลิเก	๓๑/๑๔๕
จนฺทโก (เถโร)	๗๕/๒๓๕
จุนฺโท กมฺมารปุตฺโต	๗๕/๒๓๔
จูฬปนฺถโก (เถโร)	๕๐/๑๘๙
[ช]	
ชตุกณฺณี	๑๐๑๔/๕๖๐
ชาณุสฺโสณิ พฺราหฺโณ	๕๙๙/๔๘๒
เชตวเน (วิหาเร)	๑/๓
[ต]	
ตารุกฺโข พฺราหฺมโณ	๕๙๙/๔๘๒
ติสฺสเมตฺเตยฺโย	๑๐๑๓/๕๖๐
โตเทยฺย-กปฺปา	๑๐๑๔/๕๖๐
โตเทยฺยพฺราหฺมโณ	๕๙๙/๔๘๒
[ถ]	
ถูนํ นาม มลฺลานํ พฺราหฺมณคาโม	๖๙/๒๒๕
[ท]	
ทกฺขิณาคิริสฺมึ	๗๕/๓๗๓
ทพฺโพ มลฺลปุตฺโต	๗๙/๒๔๘
เทวทตฺโต	๔๘/๑๘๘
[ธ]	
ธมฺมิโก อุปาสโก	๓๗๘/๔๓๑
โธตโก	๑๐๑๔/๕๖๐
[น]	
นนฺโท (เถโร)	๕/๙๗

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
นนฺโท (มาณโว)	๑๐๑๔/๕๖๐
นาคสมาโล (เถโร)	๗๗/๒๔๕
นิคณฺโจ นาฏปุตฺโต	๕๑๕/๔๕๙
นิโคฺรธกปฺโป นาม เถโร	๓๔๕/๒๔๓
นิรพฺพุโท นิรโย	๖๖๒/๔๙๓
เนรญฺชราย	๒/๙๔
[ป]	
ปกุโธ กจฺจายโน	๕๑๕/๔๕๙
ปทุโม นิรโย	๖๖๒/๔๙๓
ปเสนทิ โกสโล	๑๙/๑๒๐
ปาลิเลยฺยเก	๓๕/๑๕๖
ปาวา (นครํ)	๗๕/๒๓๑
ปาวาลํ เจติยํ	๕๑/๑๙๑
ปาสาณเก เจติเย	๑๑๓๐/๕๘๔
ปิงฺคิโย	๑๐๑๕/๕๖๑
ปิณฺโฑลภารทฺวาโช (เถโร)	๓๖/๑๕๘
ปิลินฺทวจฺโฉ (เถโร)	๒๖/๑๓๕
ปุณฺฑรีโก นิรโย	๖๖๒/๔๙๓
ปุณฺณโก	๑๐๑๓/๕๖๐
ปุพฺพาราเม	๑๙/๑๒๐
ปูรโณ กสฺสโป	๕๑๕/๔๖๐
โปกฺขรสาติ พฺราหฺมโณ	๕๙๙/๔๘๒
โปสาโล	๑๐๑๕/๕๖๑

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
[พ]	
พหุปุตฺตํ เจติยํ	๕๑/๑๙๒
พาวรี	๙๘๘/๕๕๗
พิมฺพิสาโร	๑๒/๑๐๗
[ภ]	
ภควา	๑/๓
ภทฺทิโย กาพิโคธายปุตฺโต	๒๐/๑๒๑
ภทฺราวุโธ	๑๐๑๕/๕๖๑
ภารทฺวาโช มาณโว	๕๙๙/๔๘๓
[ม]	
มกฺขลิ โคสาโล	๕๑๕/๔๕๙
มลฺลานํ	๓๒/๑๕๑
มลฺลิกา เทวี	๔๑/๑๖๖
มหากจฺจาโน (เถโร)	๕/๙๗
มหากปฺปิโน (เถโร)	๕/๙๗
มหากสฺสโป (เถโร)	๕/๙๗
มหาโกฏฺฐิโต (เถโร)	๕/๙๗
มหาจุนฺโท (เถโร)	๕/๙๗
มหาโมคฺคลฺลาโน (เถโร)	๕/๙๗
มหาวเน	๒๓/๑๓๑
มหึ (นทึ)	๔๕/๑๗๕
มาโฆ มาณโว	๔๙๑/๔๕๒
มุจฺจลินฺโท นาคราชา	๑๑/๑๐๖
เมฆิโย (เถโร)	๓๑/๑๔๕
เมตฺตคู	๑๐๑๓/๕๖๐
โมฆราชา	๑๐๑๕/๕๖๐

อสาธารณนามานิ	ปพฺเพ/องฺเก
[ย]	
ยมุนา (นที)	๔๕/๑๗๕
ยโสโช (เถโร)	๒๓/๑๓๑
[ร]	
รกฺขิตวนสณฺโฑ	๓๕/๑๕๙
ราชคเห (นคเร)	๖/๙๘
ราหุโล (เถโร)	๓/๕๘๘
เรวโต (เถโร)	๕/๙๗
[ล]	
ลกุณฺฑกภทฺทิโย (เถโร)	๖๕/๒๒๒
[ว]	
วกฺกลิ (เถโร)	๑๑๕๓/๕๘๗
วงฺคีโส (เถโร)	๓๔๕/๔๒๔
วาเสฏฺโฐ มาณโว	๕๙๙/๔๘๓
วิสาขา มิคารมาตา	๗๘/๒๔๖
เวสฺสวโณ	๓๘๓/๔๓๒
เวสาลี (นครํ)	๒๓/๑๓๑
เวฬุวเน (วิหาเร)	๖/๙๘
[ส]	
สกฺโก เทวานมินฺโท	๒๗/๑๓๗
สกฺยปุตฺโต (สมโณ)	๖๙/๒๒๕
สงฺคามชิ (เถโร)	๘/๙๙
สตฺตมฺพํ เจติยํ	๕๑/๑๙๑
สภิโย ปริพฺพาชโก	๕๑๕/๔๖๐
สรภู (นที)	๔๕/๑๗๘
สหมฺปติ (พฺรหฺมา)	๖๖๒/๔๙๓
สามาวตี...	๗๐/๒๒๗
สารนฺทํ เจติยํ	๕๑/๑๙๑
สารีปุตฺโต (เถโร)	๕/๙๗
สาวตฺถิยํ (นคเร)	๑/๓
สุนฺทริกภารทฺวาโช พฺราหฺมโณ	๔๕๗/๔๔๕
สุนฺทริกาย นทิยา	๔๕๗/๔๔๕
สุปฺปพุทฺโธ นาม กุฏฺฐี	๔๓/๑๖๘
สุปฺปวาสา โกลิยธีตา	๑๘/๑๑๔
สุภูติ (เถโร)	๕๗/๒๑๔
สูจิโลโม ยกฺโข	๒๗๒/๔๑๑
เสโล พฺราหฺมโณ	๕๕๓/๔๗๒
โสคนฺธิโก นิรโย	๖๖๒/๔๙๓
โสโณ กุฏิกณฺโณ	๔๖/๑๘๑
[ห]	
เหมโก	๑๐๑๔/๕๖๐
เหมวโต	๑/๕๘๗

สุตฺตนฺตปิฏเก ขุทฺทกนิกายสฺส
ขุทฺทกปาฐ ธมฺมปทคาถา
อุทาน อิติวุตฺตก สุตฺตนิปาตปาลิยา
คาถานํ ปฐมปาทา

คาถานำ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก
[อ]	
อกฺเขยฺยสญฺญิโน สตฺตา	๖๓/๒๙๙
อคฺคโต เว ปสนฺนานำ	๙๐/๓๓๐
อคฺคิหุตำ มุขา ยญฺญา	๕๗๔/๔๗๘
อจฺเฉจฺฉิ วฏฺฏำ พฺยาคา นิราสำ	๖๒/๒๒๐
อชฺช ปณฺณรโส อุโปสโถ	๑๕๓/๓๘๗
อชิโต ติสฺสเมตฺเตยฺโย	๑๑๓๑/๕๘๔
อญฺญาตเมตำ วจนำ	๗๐๕/๕๐๓
อตฺตทณฺฑา ภยำ ชาตำ	๙๔๒/๕๕๐
อตฺตานญฺเจ ปิยำ ชญฺญา	๑๕๗/๔๔
อติชาตำ อนุชาตำ	๗๔/๓๐๙
อธิเจตโส อปฺปมชฺชโต	๓๗/๑๕๙
อนญฺญโปสิมญฺญาตำ	๖/๙๙
อนตฺตนิ อตฺตมานี	๗๖๒/๕๑๔
อนตฺถชนโน โลโภ	๘๘/๓๒๖
อนวชฺเชน ตุฏฺฐจสฺส	๑๐๑/๓๔๒
อนวญฺญตฺติสญฺญุตฺโต	๘๐/๓๑๖
อนาตาปี อโนตปฺปี	๓๔/๒๗๖
อนิมิตฺตมนญฺญาตำ	๕๘๐/๔๘๐
อนิสฺสิโต น จลติ	๗๕๘/๕๑๓
อนุญฺญาตปฏิญฺญาตา	๖๐๐/๔๘๓
อนูปวาโท อนูปฆาโต	๓๖/๑๕๙
อนุพนฺโธปิ เจ อสฺส	๙๒/๓๓๒
อเนชำ มูลทสฺสาวึ	๑๐๕๐/๕๖๕
อปฺปมาทำ ปสำสนฺติ	๒๓/๒๖๖
อปฺปมาโท อมตำ ปทำ	๒๑/๑๘
อปฺปำ วต ชีวิตำ อิทำ	๘๑๑/๕๒๕
อภิญฺญตฺถำ ปริญฺญตฺถำ	๓๖/๒๗๗
อภิตฺถเรถ กลฺยาเณ	๑๑๖/๓๖
อภูตวาที นิรยำ อุเปติ	๓๐๖/๗๐
อภูตวาที นิรยำ อุเปติ	๓๘/๑๖๒
อภูตวาที นิรยำ อุเปติ	๓๘/๑๖๓
อภูตวาที นิรยำ อุเปติ	๔๘/๒๘๘
อเภทิ กาโย นิโรธิ สญฺญา	๗๙/๒๔๙
อยำ โลโก สนฺตาปาโต	๓๐/๑๔๓

คาถานำ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก
อโยเค ยุญฺชมตฺตานำ	๒๐๙/๕๔
อโยฆนหตสฺเสว	๘๐/๒๕๐
อรกฺขิเตน กาเยน	๓๒/๑๕๑
อสาตำ อาตฺรูเปน	๑๘/๑๑๙
อสิปฺปชีวี ลหุ อตฺถกาโม	๒๙/๑๔๒
อสุภานุปสฺสี กายสฺมึ	๘๕/๓๒๓
อหงฺการปสุตายำ ปชา	๕๖/๒๑๓
อหำ นาโคว สงฺคาเม	๓๒๐/๗๒
อหุ ปุพฺเพ ตทา นาหุ	๕๓/๒๐๐
อโห ทานำ ปรมทานำ	๒๗/๑๓๘
อโห ทานำ ปรมทานำ	๒๗/๑๓๘
[อา]	
อานนฺทชาเต ติทสคเณ ปตีเต	๖๘๕/๔๙๙
อาปายิโก เนรยิโก	๑๘/๒๖๒
อายนฺตึ นาภินนฺทติ	๘/๑๐๑
[อิ]	
อิเธว สุทฺธึ อิติ วาทยนฺติ	๘๓๑/๕๒๘
อิเมสุ กิร สตฺเตสุ	๕๔/๒๐๖
อิเมสุ กิร สตฺเตสุ	๕๕/๒๐๙
อิสโย ปุพฺพกา อาสุำ	๒๘๗/๔๑๔
[อุ]	
อุฏฺฐหถ นิสีทถ	๓๓๔/๔๒๑
อุทฺธำ อโธ สพฺพธิ วิปฺปมุตฺโต	๖๑/๒๒๐
อุปธินิทานา ปภวนฺติ ทุกฺขา	๗๓๔/๕๐๘
อุปสนฺตสนฺตจิตฺตสฺส	๔๐/๑๖๕
อุปาติธาวนฺติ น สารเมนฺติ	๕๙/๒๑๖
อุปาทานปจฺจยา ภโว	๑/๙๓
อุรโค ธนิโยปิ จ	๑/๕๘๗
[เอ]	
เอกธมฺมำ อตีตสฺส	๒๕/๒๖๗
เอกสฺเสเกน กปฺเปน	๒๓/๒๖๖
เอโก อหำ สกฺก มหนฺตโมฆำ	๑๐๗๖/๕๗๑
เอตำ นาคสฺส นาเคน	๓๕/๑๕๘
เอวญฺเจ สตฺตา ชาเนยฺยุำ	๒๖/๒๖๘
[โอ]	
โอกญฺชหำ ตณฺหจฺฉิทำ อเนชำ	๑๑๐๘/๕๗๙
โอภาสติ ตาว โส กิมิ	๖๐/๒๑๘
[ก]	
กงฺขี เวจิกิจฺฉี อาคมำ	๕๑๖/๔๖๑
กจฺจิ อภิณฺหสำวาสา	๓๓๘/๔๒๒
กถำทสฺสี กถำสีโล	๘๕๕/๕๓๓

คาถานำ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก
กมฺมาราโม ภสฺสาราโม	๗๙/๓๑๔
กลฺยาณมิตฺโต โย ภิกฺขุ	๑๗/๒๖๑
กสฺสโก ปฏิชานาสิ	๗๖/๓๗๔
กำ เขตฺตชินำ วทนฺติ พุทฺธา	๕๒๙/๔๖๔
กามนฺธา ชาลสนฺฉนฺนา	๖๔/๒๒๒
กามนิสฺสรณำ ญตฺวา	๗๒/๓๐๖
กามโยเคน สำยุตฺตา	๙๖/๓๓๕
กามำ กามยมานสฺส	๗๗๓/๕๑๗
กาเมสนา ภเวสนา	๕๕/๒๙๔
กาเมสุ สตฺตา กามสงฺคสตฺตา	๖๓/๒๒๑
กายญฺจ ภิทุรำ ญตฺวา	๗๗/๓๑๒
กายทุจฺจริตำ กตฺวา	๓๐/๒๗๔
กายทุจฺจริตำ กตฺวา	๖๔/๒๙๙
กายทุจฺจริตำ หิตฺวา	๓๑/๒๗๔
กายทุจฺจริตำ หิตฺวา	๖๕/๓๐๐
กายมุนึ วาจามุนึ	๖๗/๓๐๑
กายสุจึ วาจาสุจึ	๖๖/๓๐๐
กึ กยิรา อุทปาเนน	๖๙/๒๒๗
กึ ปตฺตินมาหุ พฺราหฺมณำ	๕๒๔/๔๖๓
กึ ปตฺตินมาหุ ภิกฺขุนำ	๕๑๙/๔๖๑
กึ ปตฺตินมาหุ เวทคุำ	๕๓๔/๔๖๕
กึ ปตฺตินมหุ โสตฺติยำ	๕๓๙/๔๖๖
กึสีโล กึสมาจาโร	๓๒๗/๔๒๐
กึ สูธ วิตฺตำ ปุริสสฺส เสฏฺฐำ	๑๘๓/๓๙๒
กุโต ปหูตา กลหา	๘๖๙/๕๓๕
กุหา ถทฺธา ลปา สิงฺคี	๑๐๘/๓๔๙
เกนสฺสุ นิวุโต โลโก	๑๐๓๙/๕๖๓
โก อิมำ ปจฺวึ วิเชสฺสติ	๔๔/๒๒
โกธโน อุปนาหี จ	๑๑๖/๓๘๒
โกธ สนฺตุสิโต โลเก	๑๐๔๗/๕๖๕
โกธำ ชเห วิปฺปชเหยฺย มนำ	๒๒๑/๕๖
โก นุ หาโส กิมานนฺโท	๑๔๖/๔๒
โกสลานำ ปุรา รมฺมา	๙๘๓/๕๕๗

[ค]

คตทฺธิโน วิโสกสฺส	๙๐/๓๐
คนฺตฺวาน พุทฺโธ นทิกำ	๗๕/๒๓๖
คาถาภิคีตมฺเม อโภชเนยฺยำ	๘๑/๓๗๔
คาเม อรญฺเญ สุขทุกฺขผุฏฺฐา	๑๔/๑๑๑
คิหิโภคา จ ปริหีโน	๙๑/๓๓๑

[จ]

จกฺขุนา สำวโร สาธุ	๓๖๐/๘๐
จกฺขุมา วิสมานีว	๔๓/๑๗๑
จกฺขุโสตญฺจ ฆานญฺจ	๒๘/๒๗๒
จกฺขุโสตญฺจ ฆานญฺจ	๒๙/๒๗๓

คาถานำ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก
จรำ วา ยทิ วา ติฏฺฐำ	๑๑๐/๓๔๓
จรำ วา ยทิ วา ติฏฺฐำ	๑๙๕/๓๙๔
จุนฺทสฺส ภตฺตำ ภุญฺชิตฺวา	๗๕/๒๓๓
[ฉ]	
ฉนฺนมติวสฺสติ	๔๕/๑๘๑
ฉินฺท โสตำ ปรกฺกมฺม	๓๘๓/๘๔
[ช]	
ชาครนฺตา สุณาเถตำ	๔๗/๒๘๗
ชาตำ ภูตำ สมุปฺปนฺนำ	๔๓/๒๘๔
ชาติมรณสำสารำ	๗๓๕/๕๐๘
ชิณฺโณหมสฺมี อพโล วิวณฺโณ	๑๑๒๗/๕๘๒
[ฌ]	
ฌายึ วิรชมาสินำ	๑๑๑๒/๕๘๐
[จ]	
จิเตน กาเยน จิเตน เจตสา	๕๐/๑๙๐
[ต]	
ตณฺหาทุติโย ปุริโส	๑๕/๒๖๐
ตณฺหาทุติโย ปุริโส	๑๐๕/๓๔๗
ตณฺหาทุติโย ปุริโส	๗๔๖/๕๑๑
ตณฺหาโยเคน สำยุตฺตา	๕๘/๒๙๕
ตถาคตสฺส พุทฺธสฺส	๓๙/๒๘๑
ตถาคตำ พุทธำ อสยฺหสาหินำ	๓๘/๒๗๙
ตเมว วาจำ ภาเสยฺย	๔๕๔/๔๔๔
ตโย วิตกฺเก กุสเล วิตกฺกเย	๘๗/๓๒๕
ตำ มำ ปธานปหิตตฺตำ	๔๒๘/๔๔๐
ตุทนฺติ วาจาย ชนา อสญฺญตา	๓๘/๑๖๓
ตุลมตุลญฺจ สมฺภวำ	๕๑/๑๙๖
เตสำ ผสฺสปเรตานำ	๗๔๒/๕๑๐
[ท]	
ททโต ปุญฺญำ ปวฑฺฒติ	๗๕/๒๓๗
ทฺวาหำ สกฺกำ อปุจฺฉิสฺสำ	๑๑๒๓/๕๘๑
ทิสฺวา อาทีนวำ โลเก	๔๖/๑๘๗
ทิสฺวาน ตณฺหำ อรติญฺจ ราคำ	๘๔๒/๕๓๐
ทิสฺวา วิชิตสงฺคามำ	๘๒/๓๑๙
ทิโส ทิสำ ยนฺตำ กยิรา	๓๓/๑๕๓
ทีฆา ชาครโต รตฺติ	๖๐/๒๕
ทุเว อิมา จกฺขุมตา ปกาสิตา	๔๔/๒๘๕
ทุทฺทสำ อนตำ นาม	๗๒/๒๓๐
[ธ]	
ธมฺมจริยำ พฺรหฺมจริยำ	๒๗๗/๔๑๒
ธมฺมาราโม ธมฺมรโต	๘๖/๓๒๔
[น]	
น อุทเกน สุจิ โหติ	๙/๑๐๑

คาถานำ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก
นตฺถญฺโญ เอกธมฺโมปิ	๑๔/๒๕๙
น เตน โหติ ธมฺมฏฺโฐ	๒๕๖/๖๑
น พฺราหฺมโณ โนมฺหิ น ราชปุตฺโต	๔๕๘/๔๔๕
น เม ทิฏฺโฐ อิโต ปุพฺเพ	๙๖๒/๕๕๒
น วายาเมยฺย สพฺพตฺถ	๕๒/๑๙๙
น สมเณ น พฺราหมเณ	๗๕/๓๑๐
นิธึ นิเธติ ปุริโส	๑/๑๐
นิธีนำว ปวตฺตารำ	๗๖/๒๘
เนลงฺโค เสตปจฺฉาโท	๖๕/๒๒๓

[ป]

ปกฺโกทโน ทุกฺขปีโรหมสฺมิ	๑๘/๓๑๖
ปจฺจุปฏฺฐิตกามา จ	๙๕/๓๓๔
ปญฺญาย ปริหาเนน	๔๑/๒๘๒
ปณฺฑุปลาโสว ทานิสิ	๒๓๕/๕๘
ปทุฏฺฐจิตฺตำ ญตฺวาน	๒๐/๒๖๓
ปพฺพชฺชำ กิตฺตยิสฺสามิ	๔๐๘/๔๓๘
ปรมนฺติ ทิฏฺฐีสุ ปริพฺพสาโน	๘๐๓/๕๒๓
ปราภวนฺตำ ปุริสำ	๙๑/๓๗๘
ปริปุณฺณกาโย สุรุจิ	๕๕๔/๔๗๕
ปริปุณฺณสิกฺขำ อปหานธมฺมำ	๔๖/๒๘๖
ปริมุฏฺฐา ปณฺฑิตา ภาสา	๔๙/๑๘๙
ปสนฺนจิตฺตำ ญตฺวาน	๒๑/๒๖๔

คาถานำ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก
ปสฺสามิ สุทฺธำ ปรมำ อโรคำ	๗๙๕/๕๒๑
ปาปเกน จ สีเลน	๓๒/๒๗๕
ปาโมชฺชกรณฏฺฐานำ	๑๐๔/๓๔๖
ปารายนมนุคายิสฺสำ	๑๑๓๘/๕๘๔
ปิณฺฑปาติกสฺส ภิกฺขุโน	๒๗/๑๓๘
ปิณฺฑปาติกสฺส ภิกฺขุโน	๒๘/๑๔๐
ปิยรูปสฺสาทคทฺธิตาเส	๑๗/๑๑๔
ปุจฺฉาม สตฺถารมโนมปญฺญำ	๓๔๖/๔๒๔
ปุจฺฉามหำ โคตมำ วทญฺญุำ	๔๙๒/๔๕๓
ปุจฺฉามิ ตำ อาทิจฺจพนฺธุำ	๙๒๒/๕๔๖
ปุจฺฉามิ ตำ โคตม ภูริปญฺญ	๓๗๙/๔๓๑
ปุจฺฉามิ ตำ ภควา พฺรูมิ เม ตำ	๑๐๕๖/๕๖๗
ปุจฺฉามิ ตำ ภควา พฺรูมิ เม ตำ	๑๐๖๘/๕๗๐
ปุจฺฉามิ มุนึ ปหูต ปญฺญำ	๘๓/๗๖
ปุจฺฉามิ มุนึ ปหูต ปญฺญำ	๓๖๒/๔๒๗
ปุญฺญเมว โส สิกฺเขยฺย	๒๒/๒๕๖
ปุญฺญเมว โส สิกฺเขยฺย	๖๐/๒๙๗
ปุพฺเพนิวาสำ โย เวทิ	๙๙/๓๔๐
ปุริสสฺส หิ ชาตสฺส	๖๖๓/๔๙๔

[ผ]

ผนฺทนำ จปลำ จิตฺตำ	๓๓/๒๐

คาถานำ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก
[พ]	
พฺรหฺมาติ มาตาปิตโร	๑๐๖/๓๔๗
พหู เทวา มนุสฺสา จ	๒/๓
พหู เทวา มนุสฺสา จ	๒๖๑/๔๐๙
พาหิตฺวา ปาปเก ธมฺเม	๕/๙๘
[ภ]	
ภทฺทเกน จ สีเลน	๓๓/๒๗๕
[ม]	
มคฺคานฏฺฐงฺคิโก เสฏฺโฐ	๒๗๓/๖๔
มชฺเฌ สรสฺมึ ติฏฺฐตำ	๑๐๙๙/๕๗๗
มตฺตาสุขปริจฺจาคา	๒๙๐/๖๗
มนุชสฺส ปมตฺตจาริโน	๓๓๔/๗๕
มโนปุพฺพงฺคมา ธมฺมา	๑/๑๔
มำสจกฺขุ ทิพฺพจกฺขุ	๖๑/๒๙๗
มา ชาตุ โกจิ โลกสฺมึ	๘๙/๓๒๗
มานุเปตา อยำ ปชา	๘/๒๕๕
มิจฺฉามนำ ปณิธาย	๗๐/๓๐๔
เมถุนมนุยุตฺตสฺส	๘๒๑/๕๒๖
โมหสมฺพนฺธโน โลโก	๗๐/๒๘๘
[ย]	
ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขำ สมฺโภติ	๗๓๗/๕๐๙
ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขำ สมฺโภติ	๗๔๐/๕๐๙
ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขำ สมฺโภติ	๗๕๐/๕๑๒
ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขำ สมฺโภติ	๗๕๓/๕๑๒
ยงฺกิญฺจิ ทุกฺขำ สมฺโภติ	๗๕๖/๕๑๓
ยญฺจ กามสุขำ โลเก	๑๒/๑๐๘
ยญฺจ ปตฺตำ ยญฺจ ปตฺตพฺพำ	๕๘/๒๑๕
ยตฺถ อาโป จ ปถวี	๑๐/๑๐๕
ยตำ จเร ยตำ ติฏฺเจ	๑๑๑/๓๕๕
ยถาปิ ปพฺพโต เสโล	๒๔/๑๓๔
ยทา เทโว เทวกายา	๘๓/๓๒๐
ยทา สเกสุ ธมฺเมสุ	๗/๙๙
ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา	๑/๙๔
ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา	๒/๙๕
ยทา หเว ปาตุภวนฺติ ธมฺมา	๓/๙๖
ยนฺตำ สรณมาคมฺห	๕๗๖/๔๗๙
ยมฺหิ น มายา วตฺตติ น มาโน	๒๖/๑๓๖
ยมาหุ ทานำ ปรมำ อนุตฺตรำ	๙๘/๓๓๗
ยสฺมา หิ ธมฺมำ ปุริโส วิชญฺญา	๓๑๙/๔๑๘
ยสฺมึ กามา น วสนฺติ	๑๐๙๕/๕๗๖
ยสฺมึ ปเทเส กปฺเปติ	๗๖/๒๔๓
ยสฺส กามาสโว ขีโณ	๕๗/๒๙๕
ยสฺส กาเยน วาจาย	๙๗/๓๓๗
ยสฺส ชิตำ นาวชียติ.	๑๗๙/๔๘
ยสฺส ชิโต กามกณฺฏโก	๒๓/๑๓๓
ยสฺส ติณฺโณ กามปงฺโก	๒๒/๑๒๙
ยสฺสนฺตรโต น สนฺติ โกปา	๒๐/๑๒๓

คาถานำ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก
ยสฺส ปปญฺจา จิติ จ นตฺถิ	๖๗/๒๒๔
ยสฺส มูลํ ฉมา นตฺถิ	๖๖/๒๒๔
ยสฺส ราโค จ โทโส จ	๖๘/๓๐๑
ยสฺส ราโค จ โทโส จ	๖๙/๓๐๒
ยสฺส วิตกฺกา วิธูปิตา	๕๗/๒๑๔
ยสฺส สกฺการิยมานสฺส	๘๑/๓๑๘
ยสฺส สิยา สพฺพทา สติ	๖๘/๒๒๕
ยสฺส เสลูปมํ จิตฺตํ	๓๔/๑๕๕
ยํ ชีวิตํ น ตปติ	๓๙/๑๖๔
ยา กาจิ กงฺขา อิธ วา หุรํ วา	๔๗/๑๘๗
ยา กาจิมา ทุคฺคติโย	๔๐/๒๘๑
ยานีธ ภูตานิ สมาคตานิ	๑/๕
ยานีธ ภูตานิ สมาคตานิ	๒๒๔/๔๐๐
เย เกจิ ภูตา ภวิสฺสนฺติ เย จาปิ	๔๒/๑๖๘
เย เกจิเม ทิฏฺฐิปริพฺพาสานา	๙๐๒/๕๔๒
เย เกจิ โสกา ปริเทวิตา วา	๗๘/๒๔๘
เย จ รูปูปคา สตฺตา	๗๓/๓๐๗
เย จ รูปูปคา สตฺตา	๗๖๐/๕๑๔
เย ตรนฺติ อณฺณวํ สรํ	๗๖/๒๔๔
เย ทุกฺขํ นปฺปชานนฺติ	๑๐๓/๓๔๔
เย ทุกฺขํ นปฺปชานนฺติ	๗๓๐/๕๐๗
เยน โกเธน กุทฺธาเส	๔/๒๕๔
เยน โกเธน กุทฺธาเส	๑๒/๒๕๘
เยน โทเสน ทุฏฺฐาเส	๒/๒๕๓
เยน โทเสน ทุฏฺฐาเส	๑๐/๒๕๖
เยน มกฺเขน มกฺขิตาเส	๕/๒๕๔
เยน มกฺเขน มกฺขิตาเส	๑๓/๒๕๙
เยน มาเนน มตฺตาเส	๖/๒๕๔
เยน โมเหน มูฬฺหาเส	๓/๒๕๓
เยน โมเหน มูฬฺหาเส	๑๑/๒๕๘
เยน โลเภน ลุทฺธาเส	๑/๒๕๒
เยน โลเภน ลุทฺธาเส	๙/๒๕๖
เยเม ปุพฺเพ วิยากํสุ	๑๐๙๑/๕๗๕
เย สนฺตจิตฺตา นิปกา	๔๕/๒๘๖
เยสํ เจ หิริโอตฺตปฺปี	๔๒/๒๘๓
โย อตีตํ อาทิสติ	๑๑๑๙/๕๘๑
โย ธมฺมยาคํ อยชี อมจฺจรี	๑๐๐/๓๔๑
โยนิโส มนสิกาโร	๑๖/๒๖๐
โย พฺราหฺมโณ พาหิตปาปธมฺโม	๔/๙๗
โย เมตฺตํ ภาวยติ	๒๗/๒๖๙
โย เว อุปฺปติตํ วิเนติ โกธํ	๑/๓๕๙
โย สพฺพํ สพฺพโต ญตฺวา	๗/๒๕๕
โย สุขํ ทุกฺขโต อทฺทกฺขิ	๕๓/๒๙๓
[ร]	
ราคคฺคิ ทหติ มจฺเจ	๙๓/๓๓๓

คาถานำ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก
ราโค จ โทโส จ กุโต นิทานา	๒๗๓/๔๑๑
ราชาหมสฺมิ เสลา	๕๖๐/๔๗๖
รูปธาตุ์ ปริญฺญาย	๕๑/๒๙๑
รูปา สทฺทา คนฺธา รสา	๗๖๕/๕๑๕
[ล]	
โลโภ โทโส จ โมโห จ	๕๐/๒๙๑
[ว]	
วทนฺติ เว ทุฏฺฐมนาปิ เอเก	๗๘๗/๕๒๐
[ส]	
สกำ สกำ ทิฏฺฐิปริพฺพาสานา	๘๘๕/๕๓๘
สเจ ภายถ ทุกฺขสฺส	๔๔/๑๗๒
สตฺตสงฺคปหีนสฺส	๙๔/๓๓๔
สตฺโต คุหายำ พหุนาภิฉนฺโน	๗๗๙/๕๑๘
สตฺถา หิ โลเก ปจโม	๘๔/๓๒๒
สติ กายคตา อุปฏฺฐิตา	๒๕/๑๓๔
สทฺธึ จรเมกโต วสำ	๗๗/๒๔๖
สนฺติ โลเก มุนโย	๑๐๘๔/๕๗๓
สนฺถวาโต ภยำ ชาตำ	๒๐๙/๓๙๖
สพฺพกมฺมชหสฺส ภิกฺขุโน	๒๑/๑๒๔
สพฺพโลกำ อภิญฺญาย	๑๑๒/๓๕๗
สพฺพำ ปรวสำ ทุกฺขำ	๑๙/๑๒๐
สพฺพา ทิสา อนุปริคมฺม เจตสา	๔๑/๑๖๗
สพฺเพ ตสนฺติ ทณฺฑสฺส	๑๒๙/๓๙
สพฺเพสุ ภูเตสุ นิธาย ทณฺฑำ	๓๕/๓๖๔
สมฺมามนำ ปณิธาย	๗๑/๓๐๖
สมาหิโต สมฺปชาโน	๕๒/๒๙๒
สมาหิโต สมฺปชาโน	๕๔/๒๙๓
สมาหิโต สมฺปชาโน	๕๖/๒๙๔
สหสฺสมปิ เจ วาจา	๑๐๐/๓๓
สหาปิ ทุกฺเขน ชเหยฺย กาเม	๑๐๙/๓๕๑
สำวรตฺถำ ปหานตฺถำ	๓๕/๒๗๗
สำเวชนีเยสุ จาเนสุ	๓๗/๒๗๘
สำสคฺคา วนโถ ชาโต	๗๘/๓๑๓
สาคารา อนาคารา จ	๑๐๗/๓๔๘
สามากจิงฺคุลกจีนกานิ จ	๒๔๒/๔๐๔
สีลสมาธิปญฺญา จ	๕๙/๒๙๖
สีลำ รกฺเขยฺย เมธาวี	๗๖/๓๑๑
สุกรำ สาธุนา สาธุ	๔๘/๑๘๙
สุขกามานิ ภูตานิ	๑๓/๑๐๙
สุขำ วต ตสฺส น โหติ กิญฺจิ	๑๕/๑๑๑
สุขำ วา ยทิ วา ทุกฺขำ	๗๔๔/๕๑๐
สุขา สงฺฆสฺส สามคฺคี	๑๙/๒๖๒
สุขิโน วต เย อกิญฺจนา	๑๖/๑๑๓

คาถานำ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก	คาถานำ ปฐมปาทา	ปพฺเพ/องฺเก
สุโข วิเวโก ตุฏฺฐสฺส	๑๑/๑๐๗	เสกฺขสฺส สิกฺขมานสฺส	๑๐๒/๓๔๓
สุตฺวานหำ วีร อกามกามึ	๑๑๐๓/๕๗๘		
สุภาสิตำ อุตฺตมมาหุ สนฺโต	๔๕๓/๔๔๔	[ห]	
สุสุขำ วต ชีวาม	๑๙๗/๕๑	หิรินฺตรนฺตำ วิชิคุจฺฉมานำ	๒๕๖/๔๐๘
เสกฺขสฺส สิกฺขมานสฺส	๖๒/๒๙๘	หีนำ ธมฺมำ น เสเวยฺย	๑๖๗/๔๖

คณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ*

๑.	สมเด็จพระพุฒาจารย์	วัดสระเกศ	ประธานกรรมการ
๒.	พระพรหมมุนี	วัดบวรนิเวศวิหาร	รองประธานกรรมการ
๓.	พระพรหมเวที	วัดไตรมิตรวิทยาราม	รองประธานกรรมการ
๔.	พระพรหมเมธาจารย์	วัดบุรณศิริมาตยาราม	กรรมการ
๕.	พระพรหมโมลี	วัดพิชยญาติการาม	กรรมการ
๖.	พระวิสุทธิวงศาจารย์	วัดปากน้ำ	กรรมการ
๗.	พระธรรมกิตติวงศ์	วัดราชโอรสาราม	กรรมการ
๘.	พระธรรมเจดีย์	วัดกัลยาณมิตร	กรรมการ
๙.	พระธรรมปัญญาภรณ์	วัดปากน้ำ	กรรมการ
๑๐.	พระธรรมคุณาภรณ์	วัดสามพระยา	กรรมการ
๑๑.	พระธรรมไตรโลกาจารย์	วัดราชประดิษฐ์ฯ	กรรมการ
๑๒.	พระธรรมรัตนดิลก	วัดสุทัศนเทพวราราม	กรรมการ
๑๓.	พระเทพปริยัติสุธี	วัดบพิตรพิมุข	กรรมการ
๑๔.	พระเทพปริยัติเมธี	วัดชลประทานรังสฤษฎ์	กรรมการ
๑๕.	พระเทพเวที	วัดอนงคาราม	กรรมการ
๑๖.	พระเทพปริยัติมุนี	วัดทองนพคุณ	กรรมการ
๑๗.	พระเทพมุนี	วัดไตรมิตรวิทยาราม	กรรมการ
๑๘.	พระเทพรัตนโมลี	วัดหงส์รัตนาราม	กรรมการ
๑๙.	พระเทพเมธี	วัดอรุณราชวราราม	กรรมการ
๒๐.	พระเทพโสภณ	วัดราชบุรณะ	กรรมการ

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๒๗/๒๕๔๘** มติที่ ๕๐๙/๒๕๔๘ เรื่อง ขอความเห็นชอบรายนามคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีและฉบับภาษาไทยเพื่อร่วมงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี และ **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๖/๒๕๔๕** มติที่ ๓๕๗/๒๕๔๙ เรื่อง แต่งตั้งกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ แทนกรรมการที่พ้นจากตำแหน่ง

๒๑. พระราชวชิราภรณ์ วัดพระเชตุพนฯ กรรมการ
๒๒. พระราชวชิรโมลี วัดสวนพลู กรรมการ
๒๓. พระราชปริยัติวิลก วัดประยุรวงศาวาส กรรมการ
๒๔. พระราชเมธี วัดราชนัดดาราม กรรมการ
๒๕. พระราชโมลี วัดจักรวรรดิราชาวาส กรรมการ
๒๖. พระราชวรมุนี วัดดุสิดาราม กรรมการ
๒๗. พระราชวิสุทธิโมลี วัดมหาธาตุฯ กรรมการ
๒๘. พระราชวรเมธี วัดเทพธิดาราม กรรมการ
๒๙. พระราชสุธี วัดเทวราชกุญชร กรรมการและเลขานุการ
๓๐. พระราชกิตติโสภณ วัดเบญจมบพิตรฯ กรรมการ
๓๑. พระราชปฏิภาณโสภณ วัดราชโอรสาราม กรรมการ
๓๒. พระศรีวิสุทธิมุนี วัดสุทัศนเทพวราราม กรรมการ
๓๓. พระศรีรัชมงคลเมธี วัดอาวุธวิกสิตาราม กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๔. พระปริยัติกวี วัดปากน้ำ กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๓๕. พระเมธีวราลงกรณ์ วัดชนะสงคราม กรรมการ
๓๖. พระศรีวิสุทธาภรณ์ วัดบรมนิวาส กรรมการ
๓๗. พระมหานายก วัดบวรนิเวศวิหาร กรรมการ
๓๘. พระอมรโมลี วัดปทุมวนาราม กรรมการ
๓๙. พระมหาไฉน จิตฺตสุทฺโธ ป.ธ. ๙ วัดบวรนิเวศวิหาร กรรมการ
๔๐. พระมหารังษี เขมวีโร ป.ธ. ๙ วัดพระศรีมหาธาตุ กรรมการ
๔๑. พระมหาวินัย ถิรวินโย ป.ธ. ๙ วัดราชาธิวาสวิหาร กรรมการ
๔๒. นายวิชัย ธรรมเจริญ ป.ธ. ๙ กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๓. นายบุญสืบ อินสาร ป.ธ. ๙ กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๔. นายบุญเชิด กิตติธรางกูร ป.ธ. ๙ กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๕. นายแก้ว ชิดตะขบ ป.ธ. ๙ กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะอนุกรรมการประจำศูนย์ประสานงานกลาง พิจารณาตรวจต้นฉบับพระไตรปิฎกฯ*

๑.	พระธรรมกิตติวงศ์	วัดราชโอรสาราม	ประธานอนุกรรมการ
๒.	พระเทพมุนี	วัดไตรมิตรวิทยาราม	อนุกรรมการ
๓.	พระราชวชิราภรณ์	วัดพระเชตุพนฯ	อนุกรรมการ
๔.	พระราชวชิรโมลี	วัดสวนพลู	อนุกรรมการ
๕.	พระราชโมลี	วัดจักรวรรดิราชาวาส	อนุกรรมการ
๖.	พระราชกิตติโสภณ	วัดเบญจมบพิตรฯ	อนุกรรมการ
๗.	พระศรีวิสุทธิมุนี	วัดสุทัศนเทพวราราม	อนุกรรมการ
๘.	พระศรีวิสุทธาภรณ์	วัดบรมนิวาส	อนุกรรมการ
๙.	พระมหานายก	วัดบวรนิเวศวิหาร	อนุกรรมการ
๑๐.	พระอมรโมลี	วัดปทุมวนาราม	อนุกรรมการ
๑๑.	พระมหารังษี เขมวีโร	ป.ธ. ๙ วัดพระศรีมหาธาตุ	อนุกรรมการ
๑๒.	พระมหาวินัย ถิรวินโย	ป.ธ. ๙ วัดราชาธิวาสวิหาร	อนุกรรมการ
๑๓.	พระมหาไฉน จิตฺตสุทฺโธ	ป.ธ. ๙ วัดบวรนิเวศวิหาร	อนุกรรมการ

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๕** มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระวินัยปิฎก*

๑.	พระพรหมเมธาจารย์	วัดบุรณศิริมาตยาราม	ที่ปรึกษา
๒.	พระธรรมคุณาภรณ์	วัดสามพระยา	ประธานคณะทำงาน
๓.	พระธรรมปริยัติเวที	วัดพระปฐมเจดีย์	รองประธานคณะทำงาน
๔.	พระธรรมรัตนดิลก	วัดสุทัศนเทพวราราม	รองประธานคณะทำงาน
๕.	พระเทพปริยัติสุธี	วัดบพิตรพิมุข	รองประธานคณะทำงาน
๖.	พระเทพปริยัติเมธี	วัดชลประทานรังสฤษฎ์	รองประธานคณะทำงาน
๗.	พระเทพปริยัติมุนี	วัดทองนพคุณ	คณะทำงาน
๘.	พระราชเมธี	วัดราชนัดดาราม	คณะทำงาน
๙.	พระราชวรมุนี	วัดดุสิดาราม	คณะทำงาน
๑๐.	พระราชวิสุทธิโมลี	วัดมหาธาตุฯ	คณะทำงาน
๑๑.	พระราชวรเมธี	วัดเทพธิดาราม	คณะทำงาน
๑๒.	พระราชวิสุทธิดิลก	วัดสามพระยา	คณะทำงาน
๑๓.	พระเมธีธรรมานันท์	วัดไร่ขิง	คณะทำงาน
๑๔.	พระเมธีปริยัติวิบูล	วัดสามพระยา	คณะทำงาน
๑๕.	พระเมธีวราลงกรณ์	วัดชนะสงคราม	คณะทำงาน
๑๖.	พระสุธีรัตนาภรณ์	วัดสุทัศนเทพวราราม	คณะทำงาน
๑๗.	พระศรีปริยัติโมลี	วัดราชนัดดาราม	คณะทำงาน
๑๘.	พระกิตติสารเมธี	วัดดาวดึงษาราม	คณะทำงานและเลขานุการ

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๕** มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

๑๙. พระมหาอิทธิยาวุธ ธีรวโร ป.ธ. ๙ วัดสามพระยา คณะทำงาน
และผู้ช่วยเลขานุการ

๒๐. พระมหาวัชระ จิตวณฺโณ ป.ธ. ๙ วัดสามพระยา คณะทำงาน
และผู้ช่วยเลขานุการ

๒๑. พระมหาชลอ ปิยาจาโร ป.ธ. ๙ วัดชนะสงคราม คณะทำงาน

๒๒. พระมหาปราโมทย์ วิริยธมฺโม ป.ธ. ๙ วัดดุสิดาราม คณะทำงาน

๒๓. พระมหาอุดม สารเมธี ป.ธ. ๙ วัดทองนพคุณ คณะทำงาน

๒๔. นายประสิทธิ์ แสงทับ นักวิชาการภาษาโบราณ ๘ คณะทำงาน

๒๕. นายสำรวย นักการเรียน นักวรรณศิลป์ ๗ คณะทำงาน

คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระสุตตันตปิฎก*

๑.	พระวิสุทธิวงศาจารย์			วัดปากน้ำ	ประธานคณะทำงาน
๒.	พระธรรมปัญญาภรณ์			วัดปากน้ำ	รองประธานคณะทำงาน
๓.	พระราชวิริยาลังการ			วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๔.	พระราชสุตาภรณ์			วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๕.	พระปริยัติกวี			วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๖.	พระปิฎกโกศล			วัดปากน้ำ	คณะทำงานและเลขานุการ
๗.	พระวิเชียรกวี			วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๘.	พระมหามนตรี	ขนฺติสาโร	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๙.	พระมหาประนอม	กิตฺติปญฺโญ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๐.	พระมหาสมจินต์	สมฺมาปญฺโญ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๑.	พระมหาบุญชู	กิตฺติโชติโก	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๒.	พระมหาจรัญ	วิจารณเมธี	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๓.	พระมหาทองดี	ปญฺญาวชิโร	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๔.	พระมหาเสนาะ	กิตฺติเสโน	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๕.	พระมหาครรชิต	สุชิตคนฺโธ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๖.	พระมหาวัฒน์พร	อภิวฑฺฒโน	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๗.	พระมหาชำนาญ	มหาชาโน	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๘.	พระมหาหวน	ยสาโส	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน
๑๙.	พระมหาสมาน	มโนพนฺโธ	ป.ธ. ๙	วัดปากน้ำ	คณะทำงาน

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่ ๑๗/๒๕๔๘** มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระอภิธรรมปิฎก*

๑.	พระพรหมโมลี	วัดพิชยญาติการาม	ประธานคณะทำงาน
๒.	พระธรรมเจดีย์	วัดกัลยาณมิตร	รองประธานคณะทำงาน
๓.	พระเทพเวที	วัดอนงคาราม	รองประธานคณะทำงาน
๔.	พระธรรมไตรโลกาจารย์	วัดราชประดิษฐ์ฯ	คณะทำงาน
๕.	พระเทพรัตนโมลี	วัดหงส์รัตนาราม	คณะทำงาน
๖.	พระเทพโสภณ	วัดราชบุรณะ	คณะทำงาน
๗.	พระเทพเมธี	วัดอรุณราชวราราม	คณะทำงาน
๘.	พระราชปริยัติวิลก	วัดประยุรวงศาวาส	คณะทำงาน
๙.	พระราชเวที	วัดพระเชตุพนฯ	คณะทำงาน
๑๐.	พระราชปฏิภาณโสภณ	วัดราชโอรสาราม	คณะทำงานและเลขานุการ
๑๑.	พระราชสิทธิมุนี	วัดมหาธาตุฯ	คณะทำงาน
๑๒.	พระสุธีธรรมนุวัตร	วัดพระเชตุพนฯ	คณะทำงาน
๑๓.	พระศรีวิสุทธิโกศล	วัดเพชรสมุทร	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๔.	พระวิสุทธิธีรพงศ์	วัดพิชยญาติการาม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๕.	พระศรีศาสนวงศ์	วัดอรุณราชวราราม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๖.	พระมหาบุญเทียม ญาณินฺโท ป.ธ. ๘	วัดพิชยญาติการาม	คณะทำงานและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๗.	พระมหาสมลักษณ์ คนฺธสาโร ป.ธ. ๘	วัดท่ามะโอ	คณะทำงาน
๑๘.	พระมหาประนอม ธมฺมาลงฺกาโร ป.ธ. ๖	วัดจากแดง	คณะทำงาน
๑๙.	พระครูธรรมธรสุมนต์ นนฺทิโก	วัดจากแดง	คณะทำงาน
๒๐.	นายนิมิตร โพธิพัฒน์		คณะทำงาน
๒๑.	ผศ. เวทย์ บรรณกรกุล		คณะทำงาน

---

* **มติมหาเถรสมาคม ครั้งที่** ๑๗/๒๕๔๕ มติที่ ๓๗๒/๒๕๔๙ เรื่อง รายงานผลการดำเนินงานของคณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์พระไตรปิฎกฯ เพื่อเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี ลงนามแต่งตั้งโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

พระไตรปิฎกฉบับเฉลิมพระเกียรติ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เนื่องในการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี
พุทธศักราช ๒๕๔๙

เจ้าของ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

ผู้จัดทำ คณะกรรมการพิจารณาตรวจต้นฉบับและจัดพิมพ์
คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระวินัยปิฎก
คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระสุตตันตปิฎก
คณะทำงานพิจารณาตรวจต้นฉบับพระอภิธรรมปิฎก
คณะอนุกรรมการประจำศูนย์ประสานงานกลาง

ที่ปรึกษา
พระพรหมสุธี วัดสระเกศ
พระธรรมกิตติเมธี วัดสัมพันธวงศาราม
พระธรรมวรเมธี วัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม

บรรณาธิการ พระราชสุธี (โสภณ โสภณจิตฺโต ป.ธ. ๙)

คณะบรรณาธิการ/ประสานงาน
พระศรีรัชมงคลเมธี (ประนต กิตฺติวฑฺฒโน ป.ธ. ๙)
พระปริยัติกวี (สุบิน ธีรวโส ป.ธ. ๙)
นายวิชัย ธรรมเจริญ ป.ธ. ๙
นายบุญลือ อินสาร ป.ธ. ๙
นายบุญเชิด กิตติธรางกูร ป.ธ. ๙
นายแก้ว ชิดตะขบ ป.ธ. ๙

พิมพ์ที่ บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
๖๕/๑๖ ถนนชัยพฤกษ์ เขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ๑๐๑๗๐
โทร. ๐-๒๔๒๒-๙๐๐๐
โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๗๔๒, ๐-๒๔๓๔-๑๓๘๕